15

HAZU

1861 – 2011

HRVATSKA AKADEMIJA
ZNANOSTI I UMJETNOSTI

—

ACADEMIA SCIENTIARUM
ET ARTIUM CROATICA

—
UREDNIČKI ODBOR

MILAN MOGUŠ
predsjednik

SLAVKO CVETNIĆ
glavni tajnik

SLOBODAN KAŠTELA
član Uprave

TOMISLAV RAUKAR
tajnik Razreda za društvene znanosti

KSENOFONT ILAKOVAC
tajnik Razreda za matematičke, fizičke i
kemijske znanosti

ŽELJKO KUĆAN
tajnik Razreda za prirodne znanosti

ZVONKO KUSIĆ
tajnik Razreda za medicinske znanosti

PETAR ŠIMUNOVIĆ
tajnik Razreda za filološke znanosti

NIKOLA BATUŠIĆ
ANTE STAMAĆ
tajnik Razreda za književnost

ANTE VULIN
tajnik Razreda za likovne umjetnosti

KORALJKA KOS
tajnica Razreda za glazbenu umjetnost i muzikologiju

MIRKO ZELIĆ
tajnik Razreda za tehničke znanosti

FRANJO ŠANJEK
glavni urednik

ACO ZRNIĆ
tajnik Uredničkog odbora

—

Redakcija završena 31. prosinca 2010.

HRVATSKA AKADEMIJA
ZNANOSTI I UMJETNOSTI

15

HAZU

1861 – 2011

ZAGREB, 2011.

150 HAZU — Prigodni plakat — Autor: Boris Bućan

—

SADRŽAJ

—

PROSLOV..... 7

—

CILJEVI I ZADACI HAZU..... 9

—

POVIJESNI PREGLED..... 13

Osnutak (1861.) i počeci djelovanja Akademije (1866.)..... 14

Povijesne pretpostavke osnivanja Akademije…..... 14

Djelovanje Akademije u Austro-Ugarskoj Monarhiji (1866. – 1918.)…….....…… 15

Akademija između dva svjetska rata (1918. – 1941.)..... 17

Razdoblje Drugoga svjetskog rata (1941. – 1945.)..... 19

Akademija u razdoblju 1947. – 1990. 21

Akademija u Republici Hrvatskoj (1991. – 2000.)..... 26

Hrvatska akademija u 21. stoljeću (2001. – 2010.)..... 32

- Međunarodna suradnja (2001. – 2010.)
- Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
- Knjižnica
- Nakladnička djelatnost
- Izdavački projekti

Financiranje Akademije (2001. – 2010.)..... 44

Akademijina zdanja..... 45

- Realizirani kapitalni projekti

Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.... 47

—

RAZRED ZA DRUŠTVENE ZNANOSTI..... 49

Povijesne znanosti..... 53

Arheologija..... 55

Povijest..... 58

Doprinos zavodā Akademije proučavanju nacionalne povijesti..... 63

- Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti u Zagrebu
- Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci s Područnom jedinicom u Puli
- Zavod za povijesne znanosti u Zadru
- Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku
- Odsjek za arheologiju Zavoda za povijesne i društvene znanosti u Zagrebu
- Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Splitu

Pravne znanosti..... 72

- Jadranski zavod u Zagrebu
- Kabinet za pravne, političke i sociološke znanosti „Juraj Križanić“
- Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava

Sociologija..... 81

Politologija..... 82

Filozofija..... 83

Ekonomske znanosti..... 85

Demografija..... 91

Etnologija..... 93

—

RAZRED ZA MATEMATIČKE, FIZIČKE I KEMIJSKE ZNANOSTI……..... 95

Matematika..... 98

Fizika..... 101

Kemija..... 105

- Zavod za povijest i filozofiju znanosti

—

RAZRED ZA PRIRODNE ZNANOSTI..... 113

Prirodne znanosti u Akademiji prije osnivanja današnjeg Razreda……..... 114

Rad u doba i nakon osnutka Razreda za prirodne znanosti……..... 117

Zavodi i centri u djelokrugu Razreda..... 131

- Znanstveno vijeće za prirodoznanstvena istraživanja Jadrana
- Znanstveno vijeće za daljinska istraživanja

—

RAZRED ZA MEDICINSKE ZNANOSTI …...…… 135

Javna predavanja i znanstveni skupovi u organizaciji ili suorganizaciji Razreda….....…. 138

- Odbor za alergologiju i kliničku imunologiju i biološke preparate
- Odbor za animalnu i komparativnu patologiju
- Odbor za aterosklerozu
- Odbor za medicinsku etiku
- Odbor za kardiovaskularne bolesti
- Odbor za medicinsku leksikografiju
- Odbor za medicinu rada, športa i zdravstvenu ekologiju
- Odbor za genomiku i proteomiku u onkologiji
- Odbor za parodontne bolesti
- Odbor za tumore

Kabinet za istraživanje i standardizaciju imunoloških supstancija
Odsjek za povijest medicinskih znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti

—

RAZRED ZA FILOLOŠKE ZNANOSTI…….....149
Kroatistika i slavistika.....152
Leksikografija 156
Akademija i glagolitika.....160
Dijalektologija 166
Onomastika.....168
Etimologija 170
Balkanologija.....171
Klasična filologija.....172
Književna povijest.....174
Orijentalistika…….....177
Zavod za lingvistička istraživanja

—

RAZRED ZA KNJIŽEVNOST 181
Razdoblje 1860. – 1940. 182
Razdoblje 1941. – 1946. 183
Razdoblje 1947. – 1965. 184
Razdoblje 1966. – 1990. 185
Razdoblje 1991. – 2000. 187
Razdoblje 2001. – 2010. 191

—

RAZRED ZA LIKOVNE UMJETNOSTI.....197

—

RAZRED ZA GLAZBENU UMJETNOST I MUZIKOLOGIJU.....213
Razdoblje 1919. – 1947. 214
Kratko međuvrijeme 1948. – 1953. 215
Razdoblje od 1954. do kraja sedamdesetih godina 20. stoljeća.....216
Od osamdesetih godina do kraja 20. stoljeća.....220
Nakon godine 2000. 225

—

RAZRED ZA TEHNIČKE ZNANOSTI.....229
Članovi iz područja tehničkih znanosti prije osnutka Razreda za tehničke znanosti….....230
Razdoblje 1997. – 2010. ….....231
Znanstvenoistraživačke djelatnosti….....232
Rezultati znanstvenih istraživanja članova Razreda.....234
Objavljene knjige i znanstvene studije.....236
Odbor za istraživačku e-infrastrukturu Hrvatske
Međunarodni komitet za istraživanje boksita, glinice i aluminija (ICSOBA)
Znanstveno vijeće za energetiku
Znanstveno vijeće za naftu
Znanstveno vijeće za pomorstvo
Znanstveno vijeće za promet
Znanstveno vijeće za tehnološki razvoj

—

INTERDISCIPLINARNI ZAVODI..... 242
Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru …..... 242
Antropološki centar Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku.....… 243
Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku..... 245
Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Požegi..... 247
Zavod za znanstveni rad u Varaždinu..... 247

—

ORGANIZACIJSKA STRUKTURA AKADEMIJE..... 249
Odjeli / razredi.....250
Znanstvenoistraživačke, umjetničke i ostale jedinice.... 252
Zemljovid Republike Hrvatske / Akademijine znanstvenoistraživačke jedinice

—

POVIJESNI PREGLED ČLANSTVA U AKADEMIJI..... 255
Kategorije članstva u Akademiji.....256
Predsjedništvo Akademije (mandat od 1. siječnja 2011. do 31. prosinca 2014.).....259
Članovi Predsjedništva, redoviti i dopisni članovi te članovi suradnici na dan 31. prosinca 2010. 261
Predsjedništvo
Redoviti članovi
Dopisni članovi
Članovi suradnici
Umrli članovi od osnutka do 2010. godine
Utemeljitelj i pokrovitelj Akademije Josip Juraj Strossmayer..... 279
Časništvo Akademije..... 281
Predsjednici
Potpredsjednici
Tajnici / glavni tajnici
Gospodarstveni tajnici
Književni tajnici
Predstojnici / tajnici razredā
Tajnici Akademije

—

SUMMARY ……..... 319
Academy Departments
Scientific research units, museums and galleries, and other units of the Croatian Academy of Sciences and Arts
Map of the Republic of Croatia / Croatian Academy scientific research units
Academy membership categories

PROSLOV

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, koja ove godine proslavlja 150. obljetnicu utemeljenja, najviša je znanstvena i umjetnička ustanova u Republici Hrvatskoj (Zakon o Akademiji, čl. 1.).

Josip Juraj Strossmayer, biskup bosanski i srijemski s rezidencijom u Đakovu, u duhu gesla *Prosvjetom k slobodi* na sjednici Banske konferencije 10. prosinca 1860. dao je poticaj za utemeljenje Akademije predavši banu Šokčeviću zakladni list na 50.000 forinti. Osnivanje Akademije u Saboru je službeno pokrenuto 29. travnja 1861., a službeno je potvrđena 4. ožujka 1866.

Povijesnom izjavom da „Athena bijaše malahan grad; stara Grčka, što se prostora tiče, neznatna, pak se ipak Athena i stara Grčka s umnih i moralnih sila svojih na sve strane svieta proslavi, niti će joj igda slava potamnjeti (…) Stari Rim već odavna poginu, ali ne poginu slava staroga Rima" Strossmayer je saborske zastupnike podsjetio na to da „*Akademija* znanosti pretpostavlja *sveučilište* (stjecište) mladih ljudi koji bi se za višu duševnu radnju udesili i osposobili", što će Hrvatski sabor 11. ožujka 1869. sankcionirati zakonskim člankom „ob utemeljenju sveučilišta u glavnom gradu Zagrebu", a učeni biskup i veliki dobrotvor hrvatskog naroda darom od 50.000 forinti, baš kao i na primjeru Akademije, potaknuti akciju javnog prikupljanja materijalne osnove za otvaranje prvog modernog *Hrvatskog sveučilišta*.

O radu i javnom djelovanju Akademije, koja je u 150-godišnjoj povijesti prevladala mnoge „Scylle et Charibde", dosad su objavljene četiri prigodne spomen-knjige: u povodu stote (1966.) i sto dvadesete (1986.) obljetnice djelovanja, u godini preustroja (1991.) i o desetoj obljetnici djelovanja pod nacionalnim imenom (2001.).

Uredništvo

CILJEVI I ZADACI HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Ove, 2011., godine Akademija slavi svoj 150. rođendan. Prilika je to da se prisjetimo da bi Akademija trebala biti ne samo autoritet u području znanosti i umjetnosti već i moralni autoritet i jedan od važnih čimbenika u svim temeljnim pitanjima društva i države. Njezina je uloga promicati najviše vrijednosti društva nadilazeći dnevnu ideologiju i pristranost. Akademija je u nas, a i u većini manjih zemalja, posebno važna u čuvanju identiteta i predstavljanju nacije i države. To je institucija s mandatom da zastupa najviše kriterije kvalitete i slobode znanstvenog i umjetničkog stvaralaštva, da stvara potrebne uvjete, potiče i promiče intelektualni, znanstveni, kulturni i gospodarski napredak te da zastupa hrvatsku znanost i umjetnost u svijetu, ponajprije se oslanjajući na priznati stvaralački i moralni autoritet svojih članova. Akademija ima u tome vodeću ulogu koju mora trajno potvrđivati u duhu tolerancije, kreativnosti i otvorene suradnje s drugim institucijama i partnerima u zemlji i svijetu. Akademija je eminentno nacionalna institucija jer ona svoj rad legitimira pred javnošću svojim doprinosom ugledu i društvenom napretku Hrvatske.

Znanstveni i umjetnički napori ne mogu se promatrati neovisno o društvenoj i moralnoj odgovornosti za efikasan i human doprinos civilizacijskom razvoju, blagostanju i solidarnosti vlastite društvene zajednice. U uvjetima društvenog i kulturnog samoodređenja u vremenima dubokih kriznih tehnoloških, gospodarskih i socijalnih promjena ova je zadaća posebno osjetljiva, ali izvanredno važna, jer se izravno tiče mnogih područja života i traži svestran angažman sve većeg broja znanstvenih i umjetničkih aktivnosti (kako društvenih, tako i prirodnih i tehničkih). U tome posebno mjesto zauzimaju discipline koje su sve više okrenute konstituiranju društvene svijesti i suvremenim komunikacijskim procesima te izložene pritiscima globalizma, kulturne marginalizacije i dominacije.

150. obljetnica Akademije (1861. – 2011.) treba biti izvanredna, poticajna prilika ne samo da se adekvatno obilježe i ocijene prošli događaji, nego i da se osmisle nove inicijative i donesu programi afirmacije Akademije pred novim povijesnim izazovima.

Često se Akademiju kritizira zbog nedovoljne aktivnosti i angažiranosti u aktualnim društvenim zbivanjima. Nasuprot tome, u stvarnosti postoji golem rad Akademije. Spomenimo samo neke aktivnosti: Akademija u prosjeku dva puta tjedno organizira znanstveni skup, u njoj se održi predavanje ili otvori izložba i tri puta tjedno izda po jedna publikacija. Snagu Akademije čine djela trajne vrijednosti njenih članova, nacionalnog i međunarodnog značenja, koji su izabrani kao najistaknutiji zaslužni autoriteti u znanosti, umjetnosti i struci i s tim treba šire upoznati javnost.

Često je pitanje treba li Akademija reagirati na različita događanja u društvu. Važno je reći da, usprkos povremenom dojmu neuvažavanja Akademije, velik broj ljudi očekuje i traži naš stav. Treba preuzeti odgovornost, zauzeti stav i oglasiti se o važnim pitanjima ne upuštajući se u dnevnopolitičke rasprave. Treba težiti tomu da prezentacija aktivnosti Akademije bude objektivna i stabilna konstanta u svim bitnim strateškim pitanjima. Da bi se to bilo uvijek u stanju, potrebno je stalno praćenje i predviđanje događanja te mobiliziranje najboljih znanstvenika i stručnjaka iz pojedinih područja. Hrvatska je mala zemlja i naša Akademija mora u nekim situacijama djelovati konkretno, a ne samo općim stavovima.

U našim članovima krije se najveća snaga i vrijednost Akademije i toga moramo uvijek biti svjesni, mi sami i društvo. Uvijek treba štititi i promicati dignitet članova.

Posve je razumljivo da Akademija ima poslanje i zadaću dostojanstveno i neupitno štititi nacionalne interese Hrvatske i boriti se za njih u svim područjima i u svim situacijama. Akademija treba podržati nacionalne interese kada je to god primjereno. Ona treba imati viziju i davati strateške smjernice o ključnim pitanjima nacije bez natruha ideologije.

I nakraju još jednom treba ponoviti da je primarna uloga Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti okupljanje, mobiliziranje, vođenje i predstavljanje znanstvene, stručne i umjetničke elite u svim područjima. Akademija mora promicati znanost i umjetnost najviše kvalitete i jačati društvenu ulogu znanosti i umjetnosti fokusirajući se na važna društvena pitanja i procjenjujući ih sa znanstvenog ili umjetničkog motrišta.

Izborom u članstvo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti društvo nam je iskazalo veliko priznanje i čast, a istovremeno dalo i veliku obvezu koju svi mi zajedno možemo izvršiti na dobrobit Hrvatske.

U Zagrebu 15. siječnja 2011.
Zvonko Kusić, predsjednik Akademije

ZVONKO KUSIĆ

predsjednik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

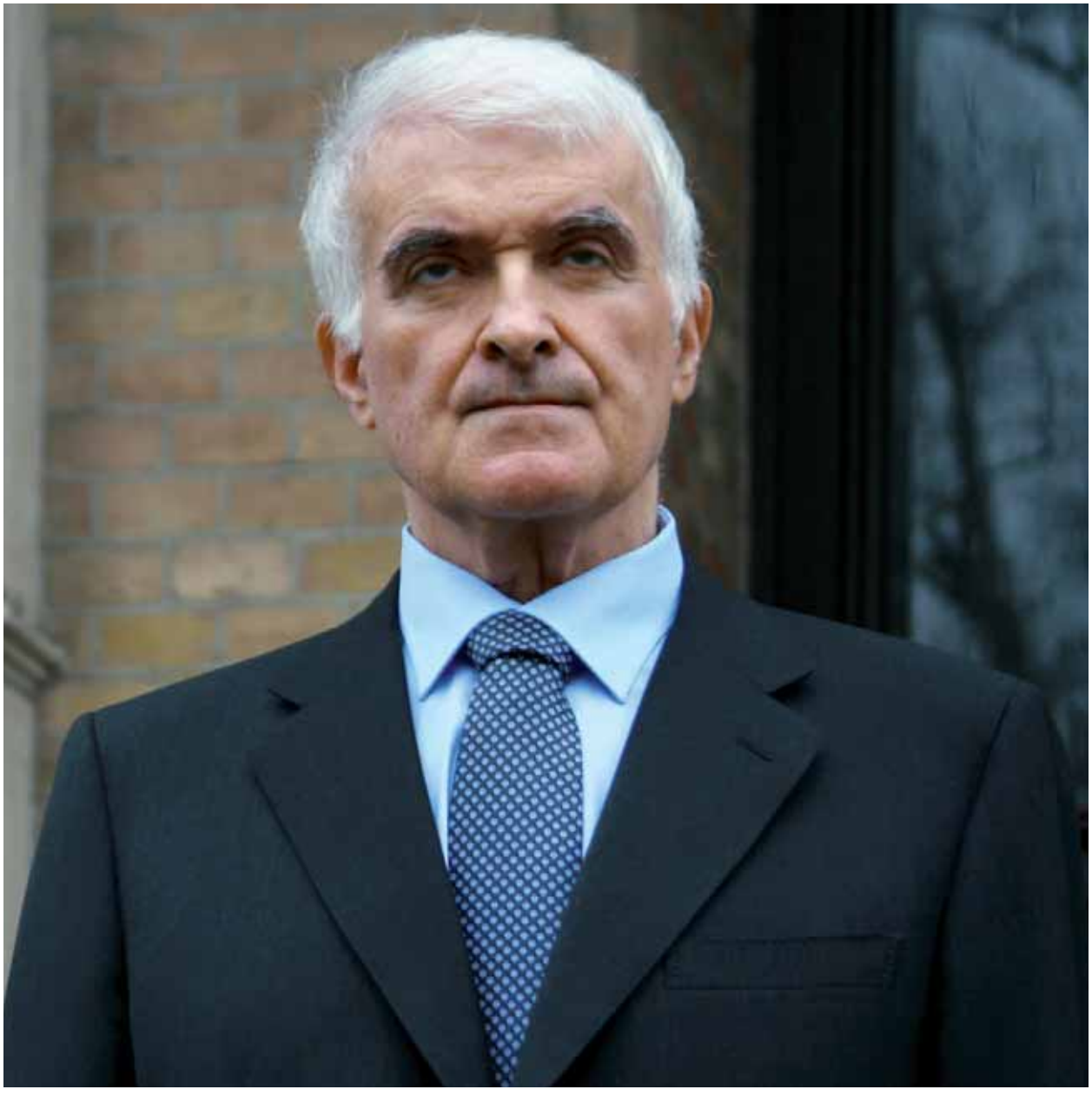

Foto: Sanja Ribarić (Vijenac)

POVIJESNI PREGLED

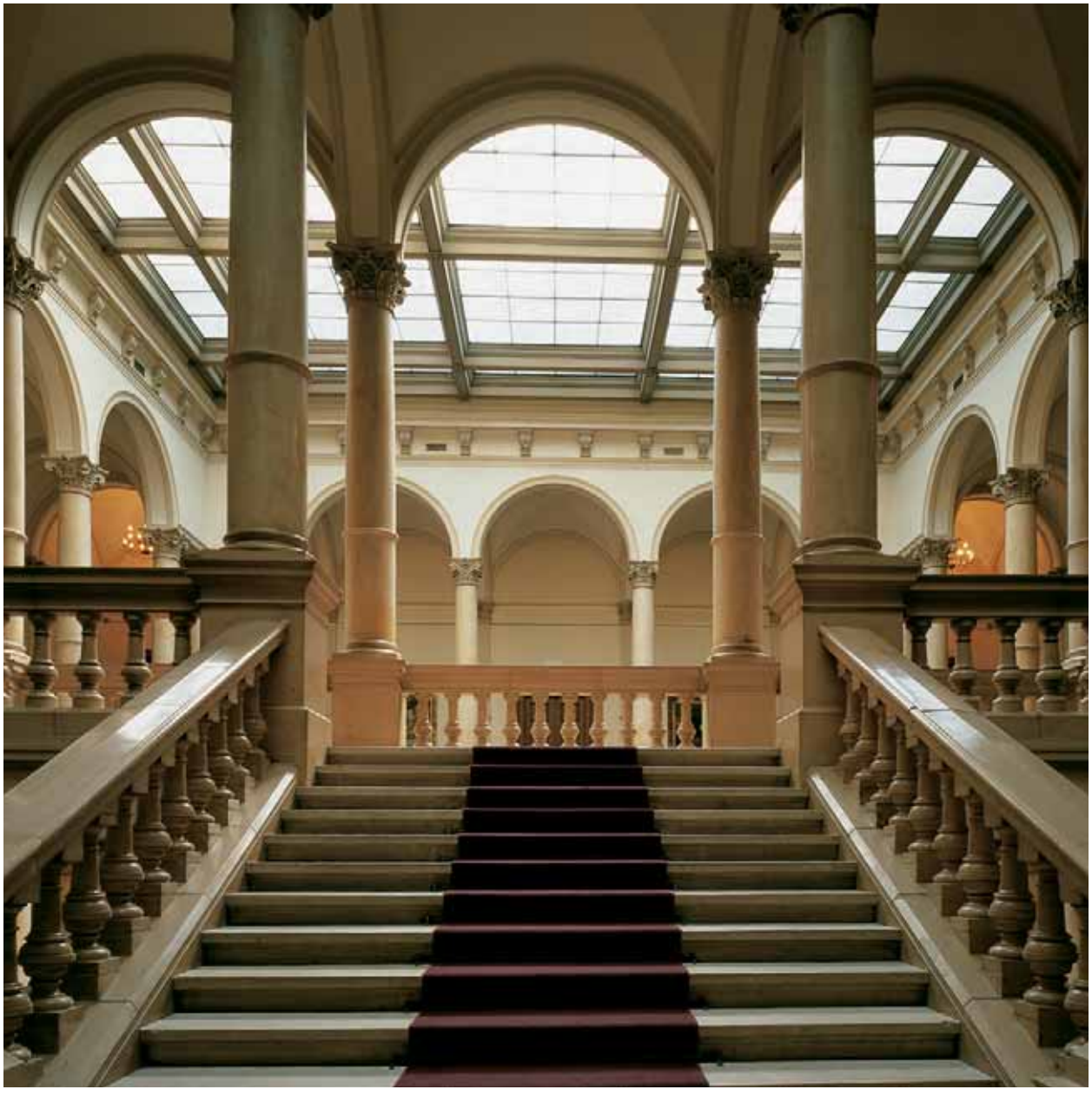

—

OSNUTAK (1861.) I POČECI DJELOVANJA AKADEMIJE (1866.)

Još u prvoj polovici 19. st., u samim počecima Hrvatskoga narodnoga preporoda, koji je ideju naroda suprotstavio tada aktualnomu carskomu apsolutizmu, javila se zamisao o utemeljenju *Učenoga družtva za njegovanje prosvěte narodnim jezikom*. Iznio ju je Tomaš Mikloušić 1821. u knjizi *Izbor dugovanj vsakoverstneh*, a ponovio i razradio vođa Hrvatskog narodnog preporoda Ljudevit Gaj u tjedniku *Danica* 1836. godine. Ideju je odmah podržao Hrvatski sabor svojim zaključkom iz iste godine. Kako taj zaključak nije bio prihvaćen, Sabor je svoj zakonski prijedlog obnavljao 1843., 1845. i 1847. godine. Revolucija 1848., pa obnova apsolutizma sljedećih deset godina, uz ukidanje Ustava i Sabora, odgodili su nastavak akcije za daljnjih trinaest godina. U tomu je razdoblju bilo dopušteno jedino djelovanje *Družtva za jugoslavensku poviest i starine*, što ga je s potporom banskoga vijeća 1850. osnovao Ivan Kukuljević Sakcinski.

—

POVIJESNE PRETPOSTAVKE OSNIVANJA AKADEMIJE

Neposrednu akciju za osnivanje akademije znanosti i umjetnosti započeo je 1860. Josip Juraj Strossmayer, biskup đakovački, bosanski i srijemski, koji je banu Josipu Šokčeviću predao zakladni list na 50.000 forinti za osnivanje Akademije uz popratno pismo u kojemu kaže: „Narodna je knjiga i glavni plod duha svakoga naroda i glavno promicalo njegova razvitka; pače u nesretnih okolnosti javnoga života jedino sidro, koje ga od propasti čuva.“ Tom je darovnicom ispunjen uvjet, postavljen 1847. godine, da se prije početka rada *Učenoga družtva* osiguraju sredstva u tu svrhu. Za godinu dana glavnica je narasla na više od tri puta veći iznos od onoga koji je dao Strossmayer i premašila je 160.000 forinti. Prilozi su pritjecali sa svih strana Hrvatske. Ta se glavnica na isti način dalje povećavala, pa je bilo očito da osnivanje akademije, onakve kakvu je predložio Strossmayer, hrvatski narod u cijelosti odobrava, iako je u mnogim drugim pitanjima bio razjedinjen. Biskup Josip Juraj Strossmayer ujedno izražava želju da bi se u akademiji „imali stjecati svi bolji umovi (…) da viećaju kojim bi se načinom imala najpreče stvoriti jedna narodna knjiga na slovjenskom jugu, i kako bi imala uzeti u svoje okrilje sve struke čovječje znanosti“.

Novoizabrani Hrvatski sabor sastao se 15. travnja 1861. te je već 29. travnja iste godine jednoglasno prihvatio prijedlog Josipa Jurja Strossmayera da se osnuje *Jugoslavenska akademija znanostih i umjetnostih.* Biskupov je prijedlog jednodušno prihvaćen. Tada je Strossmayer u Saboru održao govor u kojem zahvaljuje na prihvaćanju njegova prijedloga uz poziv na osnivanje Sveučilišta u Zagrebu. Sabor je na sjednici od 29. srpnja 1861. zaključio da se novoosnovana Akademija stavlja pod zaštitu Sabora. Sabor je osim njezine zaklade namijenio Akademiji godišnju potporu i kuću Narodni dom te „narodni muzej i knjižnicu za pripomoć u naučnih istraživanjih“. Tada su prihvaćena, a tek kasnije potvrđena *Pravila*, koja je pripremio poseban odbor s jasnim određenjem Akademijine svrhe i ustroja. Već se u 2. članku navodi da „Akademija jest naprama državnoj upravi tielo samostalno“.

Odlukom Hrvatskoga sabora od 29. travnja 1861. počele su se ostvarivati velike Strossmayerove zamisli i narodne želje. Zato taj datum obilježavamo kao početak naše Akademije, unatoč činjenici što je, zbog posebnih interesa bečkih političkih čimbenika, car i kralj Franjo Josip I. tek nakon pet godina, dana 4. ožujka 1866., odobrio pravila o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti. Ta su pravila ostala nepromijenjena sve do propasti Austro-Ugarske Monarhije.

Hrvatski je sabor 12. ožujka 1866. predložio kralju na potvrdu prvih 16 pravih članova Akademije, od kojih je kralj potvrdio 14. To su bili: Janez Bleiweiss, Mirko Bogović, Vatroslav Jagić, Ivan

Kukuljević Sakcinski, Šime Ljubić, Antun Mažuranić, Pavao Muhić, Franjo Rački, Jovan Subotić, Josip Schlosser Klekovski, Bogoslav Šulek, Josip Torbar, Adolfo Veber Tkalčević i Živko Vukasović. Od potvrđenih članova izbor nisu prihvatili Ivan Kukuljević Sakcinski i Antun Mažuranić, o čemu postoje različita mišljenja.

Na svojoj prvoj sjednici, 26. svibnja 1866., nakon što su članovi Akademije prihvatili Poslovnik, izabrali su Josipa Jurja Strossmayera za pokrovitelja, a istaknutoga hrvatskog povjesničara Franju Račkoga za predsjednika.

Da bi se popunio predviđeni broj članova Akademije, Sabor je 4. prosinca 1866. izabrao četvoricu novih članova: Đuru Daničića, Matiju Mesića, Mirka Šuhaja i Ljudevita Vukotinovića.

Očito je da se u ono doba zamišljalo da će novoosnovana Akademija biti zajednička Akademija svih naroda na slavenskom jugu, što potvrđuje i njezin službeni latinski naziv: *Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium*. To se međutim nije ostvarilo, jer su ubrzo nakon osnivanja Jugoslavenske akademije utemeljene *Bălgarska akademia na naukite* (1869.) i *Srpska kraljevska akademija* (1887.).

Budući da je u dosadašnjim spomenicama Akademije njezin rad prikazan podrobnije, ovdje se samo pregledno osvrćemo na spomenuto razdoblje, od osnutka do 2000. godine, dok rad u posljednjem desetljeću (2001. – 2010.) prikazujemo detaljnije.

DJELOVANJE AKADEMIJE U AUSTRO-UGARSKOJ MONARHIJI (1866. – 1918.)

Prvih nekoliko desetljeća rada Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti može se nazvati razdobljem Strossmayera i Račkoga. Tada se Akademija postupno razvijala u uglednu znanstvenu ustanovu koja je uspostavljala suradnju sa svim postojećim europskim akademijama. Strossmayer je naime bio pokrovitelj Akademije od 1866. do svoje smrti 1905. godine, a Rački predsjednik od 1866. do 1886., dakle punih dvadeset godina. Kad je 16. prosinca 1885. Franjo Rački bio po sedmi put izabran za predsjednika, ban Khuen Héderváry tek je nakon godinu dana (20. prosinca 1886.) obavijestio Akademiju da kralj uskraćuje potvrdu toga izbora pozivajući je da pristupi novom izboru svoga predsjednika. Razlozi su, dakako, bili politički.

Na skupnoj sjednici Akademije 2. siječnja 1887. zaključeno je da se izbor novoga predsjednika izvrši na prvoj budućoj glavnoj skupštini koja će se održati krajem tekuće godine. Na toj je skupštini, 2. prosinca 1887. u dogovoru sa Strossmayerom, za predsjednika Akademije po osmi put izabran Franjo Rački, a kako se on na izboru odmah zahvalio, izabran je bio Pavao Muhić. Nakon njega predsjednici su Akademije bili Josip Torbar (1890. – 1900.), Tade Smičiklas (1900. – 1914.) i Tomislav Maretić (1914. – 1918.).

Biskup Strossmayer bio je u stalnome sukobu s mađarskim predstavnicima i vlastima, pa je razumljivo što su tadašnje vlasti odlučile poduzeti energičnije korake. Pripremalo se naime ukidanje Jugoslavenske akademije i stvaranje nove, koja bi u potpunosti bila podređena mađarskim vlastima i utjecajima. O tome je Rački pisao Strossmayeru: „Misli se predložiti Saboru osnovu kojom se Jugoslavenska akademija raspušta, te ujedno osniva ‘Kraljevska hrvatska akademija’(...) Poslije 25-godišnjeg upornog i uspješnog rada ovako se kani postupiti sa zavodom toli zaslužnim! Ja ne bih, dakako, htio biti članom hrvatsko-mađarske akademije.“ Ideja o hrvatsko-mađarskoj akademiji ipak se nije ostvarila.

Djelatnost Akademije obuhvaćala je znanstvena istraživanja te sabiranje i izdavanje znanstvene građe, a težište je tada bilo na jezikoslovlju i povijesti. U tome je bio posebno aktivan prvi predsjednik Franjo Rački, koji se pokazao izvrsnim organizatorom znanstvenoga rada. Pod njegovim vodstvom pokrenute su i uređivane mnoge Akademijine edicije i publikacije. Tako je u prvih 25 godina postojanja Akademija objavila 241 knjigu, što je za ono vrijeme bio izuzetan rezultat. Naime, Akademija je od osnivanja najveću pozornost po-

svećivala izdavačkoj djelatnosti. I onda se, kao i danas, smatralo da znanstveni i umjetnički rad može dobiti taj epitet samo onda ako je dostupan javnosti.

Odmah po osnivanju Akademije zaključeno je da se počne objavljivati periodična publikacija *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* kao temeljna publikacija novoosnovane institucije, pa je već 1867. godine objavljena prva knjiga *Rada*. U toj se publikaciji objavljuju znanstvene studije i prilozi članova Akademije, ali i drugih znanstvenika.

U drugom Akademijinu nizu, naslovljenom *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, objavljuju se povijesni dokumenti i listine. Prvi je svezak izašao iz tiska 1868. godine, dok se u trećem nizu, naslovljenom *Starine*, objavljuju povijesne studije. Prvi je svezak objavljen 1869.

U prvim su se desetljećima započele izdavati i druge serije: *Ljetopis* (koji postaje Akademijin administrativni glasnik), *Djela Jugoslavenske akademije* i *Monumenta historico-iuridica Slavorum meridionalium*.

Rad na *Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika* povjeren je Đuri Daničiću, prvom Akademijinu tajniku. Građa je skupljena iz svih dostupnih pisanih izvora, a prvi je svezak tiskan 1880.

Iako su prema pravilniku Akademije bila predviđena četiri razreda, u početku su djelovala samo tri razreda: *Historičko-filologički, Filosofičko-juridički* i *Matematičko-prirodoslovni razred.*

U *Historičko-filologičkom razredu* našli su se ovi pravi članovi (u zagradama godina izbora): Vatroslav Jagić (1866.), Franjo Rački (1866.), Šime Ljubić (1866.), Đuro Daničić (1867.), Matija Mesić (1867.), Ivan Berčić (1867.), Fran Kurelac (1867.), Petar Matković (1867.), Franjo Marković (1870.), Armin Pavić (1874.), Lavoslav Geitler (1874.), Ivan Tkalčić (1875.), Matija Valjavec (1876.), Franjo Maixner (1882.), Natko Nodilo (1882.), Tadija Smičiklas (1883.), Pero Budmani (1886.), Tomislav Maretić (1890.), Milivoj Šrepel (1890.), Vjekoslav Klaić (1896.), Augustin Musić (1896.), Ferdo Šišić (1903.), Đuro Körbler (1908.), Gavro Manojlović (1908.) i Ivan Kasumović (1915.).

U *Filosofičko-juridičkom razredu* bili su pravi članovi: Pavao Muhić (1866.), Jovan Subotić (1866.), Mirko Bogović (1866.), Adolfo Veber Tkalčević (1866.), Mirko Šuhaj (1867.), Baltazar Bogišić (1867.), Janko Jurković (1867.), Božidar Petranović (1867.), Jaromir Hanĕl (1874.), Fran Vrbanić (1876.), Kosta Vojnović (1890.), Antun Bauer (1899.), Đuro Arnold (1899.), Milivoj Maurović (1915.), Milan Kreser (1918.) i Vladimir Mažuranić (1918.).

U *Matematičko-prirodoslovnom razredu* bili su pravi članovi: Josip Schlosser Klekovski (1866.), Janez Bleiweis (1866.), Bogoslav Šulek (1866.), Josip Torbar (1866.), Živko Vukasović (1866.), Ljudevit Vukotinović (1867.), Spiro Brusina (1874.), Đuro Pilar (1875.), Karlo Zahradnik (1879.), Vinko Dvořak (1883.), Gustav Janeček (1887.), Mijat Kišpatić (1893.), Andrija Mohorovičić (1898.), Vladimir Varićak (1904.), Dragutin Gorjanović-Kramberger (1909.) i Juraj Majcen (1909.).

Osim toga, u to je doba Akademija imala 37 dopisnih članova.

Na čelu svakoga razreda stoji predsjednik koji se bira „između pravih članovah Akademije“. Akademija je raspolagala bogatom znanstvenom knjižnicom, dragocjenim arhivom rukopisa i listinama te novom zgradom, palačom Jugoslavenske akademije. Počela se graditi u kolovozu 1877., a završena je ljeti 1880. u stilu firentinske renesanse, po Strossmayerovoj želji.

U palači je bila smještena tek osnovana Strossmayerova galerija starih majstora, koja se u početku sastojala samo od biskupove donacije: 256 umjetnina, od toga ponajviše slika. Kad je otvorena za javnost, 1884. godine, imala je 284 umjetnine. Prigodom otvaranja Galerije biskup je Strossmayer nadopunio zbirku kodeksom *Liber Officii Beatae Mariae Virginis* iz 15. stoljeća. Prvi je ravnatelj Galerije bio Izidor Kršnjavi (1883. – 1888.), a zatim Franjo Rački (1888. – 1894.), Nikola Mašić (1894. – 1902.), pa Josip Brunšmid (1902. – 1920.). Fundus se Strossmayerove galerije postupno povećavao, u prvome redu darovnicama. Tako je došao na 379 djela, likovnih ostvarenja majstora od 15. do 20. stoljeća.

Cjelokupna djelatnost Jugoslavenske akademije tijekom prvih pola stoljeća njezina djelovanja u osnovi je bila u skladu s programom što su ga

zasnovali Josip Juraj Strossmayer i Franjo Rački. Odlazak Khuena Héderváryja s položaja bana Hrvatske (1903.) i dolazak novoga bana, Teodora Pejačevića, bili su olakšanje za Hrvatsku, koja je odahnula nakon dvadeset godina Khuenove protunarodne vladavine. Odahnula je i Akademija, ali se u njezinu radu i njezinoj organizaciji malo što promijenilo. Poneki je njezin član sudjelovao u javnom i političkom životu, ali je Akademija stajala daleko od toga, nastavljajući svojim putem. Međutim, prilike u Austro-Ugarskoj postajale su sve složenije, na vanjskopolitičkom planu zaoštravali su se odnosi, Balkan je postao poprište vojnih sukoba, približavao se Prvi svjetski rat i raspad Austro-Ugarske Monarhije.

Usprkos teškim prilikama u Hrvatskoj zategnutost između vlasti i Akademije u određenoj je mjeri popustila, što se odrazilo na njezin rad. Tako je naprimjer nastavljeno objavljivanje *Rada* (do tada 218 knjiga), *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium* (ukupno 43 sveska), *Starinā* (ukupno 36 knjiga), *Starih pisaca hrvatskih* (24 knjige), *Ljetopisa* (34 knjige), *Djelā* (28 knjiga), *Monumenta historico-iuridica Slavorum meridionalium* (10 knjiga), *Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena* (23 knjige), *Građe za povijest književnosti hrvatske* (8 knjiga), *Diplomatičkog zbornika* (*Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae,* 14 knjiga), *Prirodoslovnih istraživanja* (11 svezaka), *Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika* (36 svezaka), *Prinosā za hrvatski pravno-poviestni rječnik* Vladimira Mažuranića (6 svezaka) te više izdanja izvan serija.

Godine 1915. izabran je za pokrovitelja Akademije dr. Antun Bauer, nadbiskup zagrebački i pravi član Akademije. Nakon njegove smrti (1937.) Akademija više nije birala pokrovitelja.

U promatranome razdoblju dobro se razvijala Akademijina knjižnica, čiji je fond tada narastao na oko 50.000 svezaka. Knjižnicu su u tom prvom razdoblju vodili pravi članovi Akademije Jeromir Hanĕl (1877. – 1882.), Ivan Tkalčić (1882. – 1892.), Kosta Vojnović (1892. – 1893.), Matija Valjavec (1893. – 1897.) i August Musić (1897. – 1924.).

Akademijin se Arhiv odvojio od Knjižnice i 1892. postao zasebna jedinica. Prvim je arhivarom bio pravi član Ivan Kr. Tkalčić (1892. – 1897.), a zatim Tade Smičiklas (1897. – 1915.) i Bogoljub Krnic (1915. – 1918.). U Arhivu je bilo pohranjeno oko 2.700 rukopisa i više od 30.000 listina.

Prema prvim Akademijinim *Pravilima*, bile su predviđene tri kategorije članova: počasni, pravi i dopisni članovi. Istim je pravilnikom predviđeno da Akademija može imati najviše 32 prava člana, najviše 16 počasnih članova, dok će broj dopisnih članova Akademija sama utvrditi. Predsjednik i dva tajnika biraju se između pravih članova. Predsjednika potvrđuje vladar, a izbor svakoga člana „ima se prijaviti banu“. Na osnovi spomenutih *Pravila* Akademija je imala ovaj broj članova:
1867. godine 23 prava člana i 17 dopisnih članova,
1876. godine 24 prava člana i 28 dopisnih članova,
1900. godine 26 pravih članova i 51 dopisnog člana, 1918. godine 31 pravog i 62 dopisna člana.

AKADEMIJA IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA (1918. – 1941.)

Propašću Austro-Ugarske Monarhije i osnivanjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u prvi se mah nije ništa izmijenilo u radu Jugoslavenske akademije, koja je nastavila djelovati prema *Pravilima* iz 1866. godine. Ista su promijenjena tek 1921. godine da bi se prilagodila novim prilikama.

Odmah u početku toga razdoblja Akademija se suočila s veoma teškim problemima, jer su državne subvencije bitno smanjene, a vlastita su sredstva drastično izgubila na vrijednosti, pogotovo zbog vrlo nepovoljne zamjene stare valute novom.

Godine 1919. osnovan je četvrti, *Umjetnički*, razred. Pravi su članovi postali: Bela Csikos Sessia, Klement M. Crnčić, Dragutin Domjanić i Martin Pilar, a članovi dopisnici Ferdo Kovačević, Franjo Dugan, Vladimir Nazor, Rudolf Valdec, Robert Frangeš, Oton Iveković i Vjekoslav Rosenberg-Ružić. Tako je završilo – prema riječima

predsjednika Vladimira Mažuranića – „razdoblje krnje Akademije“.

Predsjednici su u tom razdoblju: Vladimir Mažuranić (1918. – 1921.), Gustav Janeček (1921. – 1924.), Gavro Manojlović (1924. – 1933.) i Albert Bazala (1933. – 1941.).

Svečane izjave regenta Aleksandra Karađorđevića prilikom posjeta Jugoslavenskoj akademiji i polaganja lovor-vijenca pred Strossmayerovo poprsje sredinom 1920. bile su prozirne licemjerne farse. Regent je govorio o Strossmayerovu snu koji je postao java i da je u novim uvjetima „naš vaskolik narod stao na svoje noge i progledao svojim očima“ te da nesputan okovima treba stati tamo gdje mu pripada mjesto u visokoj civilizaciji. Iste je godine međutim potpisan Rapalski ugovor kojim su Italiji prepušteni hrvatski krajevi (Istra), gradovi (Rijeka, Zadar) i otoci (Cres, Lošinj i Lastovo). Sljedeće je godine, bez sudjelovanja legalno izabranih zastupnika hrvatskoga naroda, proglašen centralistički Vidovdanski ustav, kojim su samoupravna prava Hrvatske svedena na ništicu. Nekoliko godina kasnije (20. lipnja 1928.) izvršen je atentat u beogradskoj Skupštini na prvaka Hrvatske seljačke stranke Stjepana Radića i druge predstavnike hrvatskoga naroda. Nekoliko mjeseci poslije toga Aleksandar Karađorđević, tada kao kralj, proglašava (6. siječnja 1929.) diktatorski „šestosiječanjski“ („šestojanuarski“) režim, kojim je hrvatski narod zapravo stavljen izvan zakona jer mu je zabranjeno spominjanje narodnog imena i upotreba nacionalnih simbola.

Za Jugoslavensku akademiju to su bili vrlo teški dani u njezinoj povijesti. U to je vrijeme Strossmayerovo „jugoslavenstvo“ svedeno na običnu obmanu, jer je poslužilo kao paravan za nacionalnu, političku i ekonomsku dominaciju jednog naroda nad ostalim narodima na području Jugoslavije. Da bi obmana bila veća, 4. veljače, dan Strossmayerova rođenja, u Kraljevini Jugoslaviji službeno je slavljen kao dan znanosti i umjetnosti.

Nakon proglašenja diktature pojavila se ideja o stvaranju jedinstvene Jugoslavenske akademije sa sjedištem u Beogradu, s beogradskom, zagrebačkom i ljubljanskom sekcijom. Ona bi nastala spajanjem dviju postojećih akademija (Jugoslavenske i Srpske), a naknadno bi primila određeni broj članova iz Slovenije. Povod za tu akciju bila je inicijativa za osnivanje Slovenske akademije, koja je realizirana tek 1938. godine. Na taj je prijedlog oštro reagirao predsjednik Jugoslavenske akademije Gavro Manojlović.

Tijekom 1939. godine u Jugoslavenskoj je akademiji pokrenuta akcija da se njezino ime promijeni i da se nazove Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Na sjednicama održanima krajem godine, kad je već bila formirana Banovina Hrvatska, većina je članova taj prijedlog prihvatila, iako se sumnjalo u regularnost donesenog zaključka. Banska vlast Banovine Hrvatske pod predsjedanjem bana dr. Ivana Šubašića nije taj prijedlog Akademije uzela u postupak s obrazloženjem da „zaključak nije stvoren u skladu s Akademijinim pravilima i da (...) konačnu odluku o tome treba da donese Hrvatski sabor“. Ne zna se na što se mislilo pod time da zaključak nije donesen u skladu s *Pravilima*. Budući da za vrijeme kratkotrajnog postojanja Banovine Hrvatske Sabor nikad nije sazvan, nije bilo ni rasprave o tom prijedlogu pa ni promjene imena Akademije.

Zbog teških materijalnih prilika, izdavačka je djelatnost svedena na minimum, pogotovo u razdoblju između 1919. i 1929. godine. U godinama 1930. – 1933. te su se prilike ponešto popravile, no znatnije tek između 1935. i 1940.

U navedenom je razdoblju nastavljeno s izdavanjem još u 19. st. započetih nizova. Objavljeno je 50 knjiga *Rada Jugoslavenske akademije* (od osnutka ukupno 268 knjiga), četiri knjige u seriji *Starine* (ukupno 40 knjiga), dvije knjige iz serije *Stari pisci hrvatski* (ukupno 26 knjiga), 21 knjiga *Ljetopisa Jugoslavenske akademije* (ukupno 55 knjiga), dva sveska *Monumenta historico-iuridica Slavorum meridionalium* (ukupno 12 svezaka), 16 svezaka *Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika* (ukupno 52 sveska), 14 knjiga *Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena* (ukupno 17 knjiga), sedam knjiga *Građe za povijest književnosti hrvatske* (ukupno 15 knjiga), 10 svezaka u seriji *Prirodoslovna istraživanja* (ukupno 21 sve-

zak) i pet knjiga u seriji *Znanstvena djela za opću naobrazbu* (ukupno 12 knjiga). Objavljeno je pet posljednjih svezaka *Prinosa za hrvatski pravno-poviestni rječnik* (ukupno 11) Vladimira Mažuranića te više izdanja izvan serija. U tom razdoblju nije međutim pokrenut nijedan novi niz Akademijinih izdanja, dok je u godinama 1930. – 1936. u nekim nizovima (*Rad, Zbornik za narodni život i običaje* i dr.) redovito bio otisnut kraljevski logotip.

Na kraju 1940. godine bili su u *Historičko-filologičkom razredu* pravi članovi: Ivan Kasumović (dop. član 1910., pravi član 1915.), Milan Rešetar (dop. član 1896., pravi član 1924.), Dragutin Boranić (dop. član 1907., pravi član 1914.), Stjepan Ivšić (dop. član 1920., pravi član 1925.) Vladoje Dukat (dop. član 1908., pravi član 1938.), Ljudmil Hauptmann (dop. član 1926., pravi član 1940.), Franjo Fancev (dop. član 1925., pravi član 1940.) i Tomo Matić (dop. član 1921., pravi član 1940.).

Filosofičko-juridički razred imao je pet pravih članova: Đuru Arnolda (dop. član 1891., pravi član 1899.), Marka Kostrenčića (dop. član 1920., pravi član 1921.), Stjepana Zimmermanna (pravi član 1921.), Alberta Bazalu (dop. član 1910., pravi član 1922.) i Ivu Maurovića (dop. član 1927., pravi član 1930.).

U *Matematičko-prirodoslovnom razredu* bili su tada pravi članovi: Vladimir Varićak (dop. član 1903., pravi član 1904.), Artur Gavazzi (dop. član 1911., pravi član 1917.), Stanko Hondl (dop. član 1908., pravi član 1923.), Vale Vouk (dop. član 1920., pravi član 1924.), Fran Tućan (pravi član 1930.), Željko Marković (dop. član 1928., pravi član 1931.), Stjepan Škreb (dop. član 1930., pravi član 1935.), Marijan Salopek (dop. član 1930., pravi član 1935.), Ante Šercer (dop. član 1930., pravi član 1937.) i Krunoslav Babić (pravi član 1940.), dok su u *Umjetničkom razredu* tada bili pravi članovi: Martin Pilar (pravi član 1919.), Franjo Dugan (dop. član 1919., pravi član 1921.), Božidar Širola (dop. član 1922., pravi član 1928.), Artur Schneider (dop. član 1928., pravi član 1930.), Ivan Meštrović (pravi član 1934.), Vladimir Becić (dop. član 1929., pravi član 1934.), Ljubo Babić (dop. član 1928., pravi član 1934.), Vladimir Nazor (dop. član 1919., pravi član 1940.) i Branimir Livadić Wiesner (dop. član 1935., pravi član 1940.).

Osim 31 pravog člana Akademija je potkraj 1940. godine imala i 87 dopisnih članova. U tom su razdoblju ravnatelji Strossmayerove galerije bili Menci Klement Crnčić (1920. – 1928.) i Artur Schneider (1928. – 1946.).

5

—

RAZDOBLJE DRUGOGA SVJETSKOG RATA (1941. – 1945.)

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Uspostavom Banovine Hrvatske (1939.) u Akademiji je pokrenuto pitanje promjene imena Jugoslavenske u Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti. Naime, osnutkom B'lgarskate akademije na naukite (1869.) i Srpske kraljevske akademije (1886.) nestaje prvotni motiv Josipa Jurja Strossmayera i utemeljitelja iz 1861. koji su kulturno i znanstveno nasljeđe hrvatskog naroda htjeli podijeliti s drugim južnoslavenskim narodima. Odatle i službeni naziv *Academia Slavorum meridionalium – Akademija južnih Slavena* – poznatiji kao *Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti*. Većina akademika predlaže promjenu pridjeva Jugoslavenska (…) u Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, čemu su se usprotivile banovinske vlasti izjavom da taj „zaključak nije stvoren u skladu s Akademijinim *Pravilima* i da (…) konačnu odluku o tome treba donijeti Hrvatski sabor“.

Državni poglavar NDH i ministar nastave dr. Mile Budak 12. srpnja 1941. potpisuju zakonsku odredbu (Narodne novine br. 76/1941.) kojom se ukida Jugoslavenska akademija, čija „sva prava i obveze, ciela pokretna i nepokretna imovina prelazi na Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti“ (čl. 1.). Dr. Ante Pavelić imenovao je deset prvih pravih članova, koji će izraditi *pravila*, a nakon potvrde „sazvati redovnu glavnu skupštinu na kojoj će se većinom glasova izabrati predsjednik i ostalo časništvo“ (čl. 3.): Franju Dugana, ravnatelja

Glazbene akademije u Zagrebu, dr. Franju Fanceva, književnog povjesničara, dr. Stanka Hondla, redovitoga sveučilišnog profesora fizike, dr. Stjepana Ivšića, profesora slavistike, dr. Ljubu Karamana, povjesničara umjetnosti, dr. Ivu Maurovića, redovitoga sveučilišnog profesora na Pravnome fakultetu, slikara Mirka Račkog, dr. Stjepana Škreba, ravnatelja Geofizičkog zavoda i profesora geofizike na Sveučilištu u Zagrebu, dr. Stjepana Zimmermanna, redovitoga profesora na Bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i dr. Tomu Matića, ravnatelja Nadbiskupske klasične gimnazije u Zagrebu te prvoga imenovanoga pročelnika novoosnovane Hrvatske akademije. Osim ove desetorice tijekom 1941. izabrano je još devetnaest akademika: Krunoslav Babić, Ljubo Babić, Dragutin Boranić, Mile Budak, Vladoje Dukat, Artur Gavazzi, Mihovil Gračanin, Ljudmil Hauptmann, Hamdija Kreševljaković, Vinko Krišković, Mihajlo Lanović, Edo Lovrić, Željko Marković, Vladimir Nazor, Martin Pilar, Milan Rešetar, Miroslav Šantek, Ante Šercer i Božidar Širola.

Na konstituirajućoj skupštini, održanoj 25. siječnja 1942., izabrano je vodstvo (uprava) Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: Tomo Matić, predsjednik, Stjepan Škreb, potpredsjednik, Ljubo Karaman, književni tajnik, i Franjo Fancev, gospodarski tajnik. Tom je prigodom predsjednik Akademije istaknuo da ova ima zadaću „promicati znanstvena istraživanja i razvoj umjetnosti, nadovezujući se na hrvatske znanstvene i umjetničke tradicije te da vodi hrvatski narod stazom objektivne spoznaje istine“ (H. Matković, *Povijest NDH*, 1994., str. 126).

Novoosnovana Hrvatska akademija podijeljena je u četiri razreda: *Poviestno-jezikoslovni, Filozofsko-pravni, Matematičko-prirodoslovni* i *Umjetnički*. Izbor novih članova ograničen je na 45 pravih akademika. Akademijinoj djelatnosti pripadaju Knjižnica, Arhiv, Strossmayerova galerija slika i različiti odbori: nadzorni, gospodarski, za knjižnicu i Strossmayerovu galeriju te odbori za prikupljanje i izdavanje povijesnih, povijesno-pravnih i književnih spomenika, za hrvatska narječja, folklor, istraživanje hrvatskih naselja, orijentalnu zbirku, istraživanje zemlje i izdavanje niza *Knjižice za opću naobrazbu.*

Od ukupnog broja akademika (29) izabranih tijekom 1941. godine njih dvadeset i dvojica bili su članovi ukinute Jugoslavenske akademije.

Vlasti NDH nisu pokazivale osobito zanimanje za novoosnovanu Akademiju. Financijska podrška bila je minimalna. U srpnju 1941. rekvirirana je stambena zgrada u Križanićevoj 3 (sagrađena 1939.) i velika zgrada na današnjem Trgu žrtava fašizma, čija su iznajmljivanja predstavljala znatan dio Akademijinih prihoda.

Hrvatska akademija nastavila je s objavljivanjem knjiga i znanstvenih publikacija slijedeći numeraciju nizova Jugoslavenske akademije, što ukazuje na činjenicu da je HAZU zapravo slijedni nastavak ukinute JAZU, dok su u predsjedničkoj sobi i dalje visjeli portreti predsjednika Jugoslavenske akademije. Izbor novih (pravih ili redovitih) akademika, čiji je broj bio ograničen na 45, nije bio politički odveć krut, jer su u svibnju 1944. za članove Akademije izabrani jugoslavenski orijentirani prof. dr. Antun Barac i pribičevac Artur Schneider (Ž. Dadić, *Egzaktne znanosti u Hrvatskoj u ozračju politike i ideologije, 1900. – 1960*., Zagreb, 2010., str. 318).

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti u četiri ratne godine objavila je 18 knjiga: 11 knjiga *Rada*, jednu knjigu *Starih pisaca hrvatskih*, pet u nizu *Djela* i tek jedan *Ljetopis* (54/1943.). Za većinu tih izdanja rukopisi su bili rezultat istraživanja i pripremljeni još u predratno vrijeme djelovanja Jugoslavenske akademije.

U ratnim je prilikama upravitelj Knjižnice i Arhiva bio pravi član Stjepan Ivšić, koji je još od 1924. bio na čelu Akademijina Arhiva, dok je Strossmayerovu galeriju slika vodio Artur Schneider. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti formalno je ukinuta 3. veljače 1945. odlukom AVNOJ-a.

—

AKADEMIJA U RAZDOBLJU 1947. – 1990.
Djelovanje Akademije pod izvornim imenom (JAZU)

Nakon Drugoga svjetskog rata prilazi se obnavljanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Najprije je, 25. travnja 1946., imenovan privremeni odbor s osnovnim zadatkom da izrade nova pravila Akademije koja će „odgovarati današnjim narodnim potrebama i temeljnim načelima utemeljitelja Jugoslavenske akademije Josipa Jurja Strossmayera“.

Privremeni je odbor potvrdio prave članove iz reda članova Jugoslavenske akademije (stanje do 10. travnja 1941.) i 11. veljače 1947. izabrao nove članove. Tada su pravi članovi Akademije bili: Antun Augustinčić, Antun Barac, Albert Bazala, Vladimir Becić, Dragutin Boranić, Branimir Gušić, Franjo Kogoj, Marko Kostrenčić, Ivo Krbek, Tomislav Krizman, Miroslav Krleža, Josip Lončar, Željko Marković, Mijo Mirković, Vladimir Nazor, Grga Novak, Vanja Radauš, Valerijan Reiszner, Svetozar Ritig, Petar Skok, Andrija Štampar, Marino Tartaglia, Alois Tavčar, Fran Tućan i Vale Vouk. Među novim članovima Akademije bilo ih je 12 koji su bili pravi ili dopisni članovi ukinute Jugoslavenske akademije, dok su trojica bila i članovi Hrvatske akademije (Dragutin Boranić, Željko Marković i Vladimir Nazor).

Nakon toga privremeni je odbor 4. ožujka 1947. sazvao izvanrednu glavnu skupštinu na kojoj je Andrija Štampar izabran za predsjednika Akademije, a Miroslav Krleža za potpredsjednika. Na toj je skupštini utvrđen i prijedlog novoga Zakona o Akademiji, koji je 13. prosinca 1947. prihvatio Sabor NR Hrvatske. U obrazloženju Zakona rečeno je da se taj Zakon o Jugoslavenskoj akademiji „po svojoj osnovnoj zamisli ne razlikuje od onoga iz njezina početka”. Prema tom zakonu, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, kao najviša znanstvena i umjetnička ustanova NR Hrvatske, ima osnovni zadatak „da svestrano promiče znanost i umjetnost s osobitim obzirom na zemlje i narode FNRJ, a naročito na prilike i potrebe hrvatskoga naroda“. Taj povijesni kontinuitet Jugoslavenske akademije posebno je obrazložio predsjednik Akademije Andrija Štampar na svečanoj sjednici 18. prosinca 1947., kad je Josip Broz Tito izabran za počasnoga člana.

Akademija je u to vrijeme, osim Josipa Broza Tita, imala još tri počasna člana: Pavla Jovanovića (izabran 1919.), Ivana Meštrovića (1919.) i Lavoslava Ružičku (1940.).

Nakon Andrije Štampara (1947. – 1958.) predsjednici su Akademije bili: Grga Novak (1958. – 1978.) i Jakov Sirotković (1978. – 1991.).

Zakonom iz 1947. uvodi se kategorija dopisnih članova u radnom sastavu. Međutim, pravo je izbora novih članova, bez obzira na kategoriju članova, bilo rezervirano samo za prave članove.

Prema Zakonu iz 1947. godine, Akademija može imati najviše 40 pravih članova (po osam u svakom razredu), a prema Statutu odobrenom na temelju toga Zakona – u pravilu po osam dopisnih članova u radnom sastavu u svakom razredu, odnosno 40 takvih članova, jer je u to doba bilo pet razreda. Tako je 1948. godine Akademija imala 31 pravog člana, 16 dopisnih članova u radnom sastavu i 22 dopisna člana.

Svi su članovi, kao i dotada, bili po navedenome zakonu izabrani na skupštinskim zasjedanjima tajnim glasovanjem. Načelo tajnoga glasovanja odnosilo se i na izbor časništva Akademije. Kasnije se broj povećao, i to: Akademija je 1954. godine imala 46 pravih članova, 32 dopisna člana u radnom sastavu i 42 dopisna člana, 1960. godine imala je 51 pravog člana, 43 dopisna člana u radnom sastavu i 41 dopisnog člana.

Zakon o Jugoslavenskoj akademiji, prihvaćen u Saboru 26. lipnja 1961., ne govori o ograničenju broja članova, ali daje veća prava dopisnim članovima u radnom sastavu. Prema tom zakonu, pravo glasa pri izboru pravih članova imaju samo pravi članovi, a pri izboru svih ostalih članova i pravi i dopisni članovi u radnom sastavu.

Tada je Akademija imala ovaj broj članova: 1965. godine 67 pravih članova, 44 dopisna člana

u radnom sastavu i 77 dopisnih članova, a 1970. godine 63 prava člana, 44 dopisna člana u radnom sastavu i 90 dopisnih članova.

Zakon o Jugoslavenskoj akademiji od 29. prosinca 1971. donosi nekoliko izmjena s obzirom na članstvo u Akademiji. Mijenjaju se nazivi članova, pa se umjesto pravi član uvodi naziv redoviti član (akademik), umjesto dopisni član u radnom sastavu naziv izvanredni član, a umjesto suradnik naziv član suradnik. Osim toga utvrđuje se da Akademija može imati najviše 70 redovitih i 70 izvanrednih članova.

Prošireno je izborno pravo, pa na izborima za nove članove imaju pravo glasa svi redoviti i izvanredni članovi bez obzira na kategoriju člana koji se bira.

Nakon donošenja toga zakona Akademija je imala ovaj broj članova: 1975. godine 65 redovitih članova, 52 izvanredna člana, 40 članova suradnika i 100 dopisnih članova, a 1982. godine 60 redovitih članova, 61 izvanrednog člana, 91 člana suradnika i 113 dopisnih članova.

U zakonu od 20. prosinca 1983. godine nema bitnih promjena, osim što je povećan *numerus clausus* za redovite i izvanredne članove, pa Akademija može imati 75 redovitih i 75 izvanrednih članova. Broj je članova Akademije u tom razdoblju iznosio: 1985. godine 58 redovitih članova, 66 izvanrednih članova, 86 članova suradnika i 111 dopisnih članova, a 1990. godine 69 redovitih članova, 72 izvanredna člana, 91 člana suradnika i 143 dopisna člana.

S vremenom se mijenjalo i pravo predlaganja novih članova u Akademiju. Sve do donošenja Zakona 1961. godine pravo predlaganja novih članova imali su samo razredi, u okviru raspoloživih mjesta. Zakon iz 1961. godine omogućuje da nove članove predlaže razred, tri člana Akademije, vijeće visokoškolskih znanstvenih organizacija te društvene organizacije znanstvenika i umjetnika. To je načelo zadržano i u zakonima iz 1971. i 1983., ali uz obvezu da se svi prijedlozi za izbor članova koji su upućeni izvan Akademije moraju iznijeti na izbornoj skupštini i unijeti u listu kandidata.

Sve kategorije članstva u Akademiji doživotne su, osim za članove suradnike, koji podliježu ponovnome izboru svake desete godine.

Akademija je u razdoblju 1947. – 1953. imala sljedeće odjele:

Odjel za filozofiju i društvene nauke
Odjel za matematičke, fizičke i tehničke nauke
Odjel za prirodne i medicinske nauke
Odjel za jezik i književnost
Odjel za likovne umjetnosti i muziku.

Budući da se 1950. godine Odjel za prirodne i medicinske nauke razdvojio u Odjel za prirodne nauke i Odjel za medicinske nauke, od 1953. do 1972. postojali su ovi odjeli:

Odjel za društvene nauke
Odjel za matematičke, fizičke i tehničke znanosti
Odjel za prirodne nauke
Odjel za medicinske nauke
Odjel za filologiju
Odjel za suvremenu književnost
Odjel za likovnu umjetnost
Odjel za muzičku umjetnost.

Godine 1972. dolazi do preimenovanja odjela u razrede, a riječ *nauka* mijenja se u *znanost*. Tako je u razdoblju 1972. – 1985. godine Akademija imala ove razrede:

Razred za društvene znanosti
Razred za matematičke, fizičke i tehničke znanosti
Razred za prirodne znanosti
Razred za medicinske znanosti
Razred za filologiju
Razred za suvremenu književnost
Razred za likovnu umjetnost
Razred za muzičku umjetnost.

Godine 1985. neki razredi proširuju djelatnost, pa od tada Razred za matematičke, fizičke i tehničke znanosti postaje Razred za matematičke, fizičke, kemijske i tehničke znanosti, Razred za filologiju postaje Razred za filološke znanosti, a Razred za glazbenu umjetnost postaje Razred za glazbenu umjetnost i muzikologiju.

—

ZNANSTVENOISTRAŽIVAČKE JEDINICE

Sve do godine 1948. Akademija nije imala svojih istraživačkih jedinica nego su istraživanja

organizirali i vodili odbori za različita znanstvena područja. Tada su postojali ovi odbori: Odbor za izdavanje starih hrvatskih pisaca, Odbor za izdavanje historičkih i juridičkih spomenika, Odbor za izdavanje dalmatinskih statuta, Odbor za istraživanje hrvatskih ili srpskih narječja, Odbor za istraživanje zemlje, Odbor za folklor i Odbor za istraživanje hrvatskih naselja.

Zakonom o Jugoslavenskoj akademiji iz 1947. Akademiji je stavljeno u zadatak da osniva i vodi znanstvene zavode i umjetničke ustanove na području NR Hrvatske. Težnja je bila da Akademija postane središnja znanstvena i umjetnička ustanova na području Hrvatske i da pod njezinim okriljem djeluju praktički sve znanstvene i umjetničke ustanove. Uzor je bila Akademija znanosti SSSR-a.

U takvim nastojanjima osnovano je u okviru Akademije ili joj je priključeno više instituta i muzeja, primjerice Institut *Ruđer Bošković* u Zagrebu, Institut za biologiju mora u Dubrovniku i Rovinju, Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada u Zagrebu, Institut za jezik u Zagrebu, Institut za fiziku atmosfere i kozmičku fiziku u Zagrebu i Moderna galerija u Zagrebu. Osim toga, u okviru Akademije bio je Izdavački zavod s tiskarom te Znanstvena knjižara. Međutim, dio se tih institucija osamostalio i izišao iz Akademije. Od jedinica koje su ostale u okviru Akademije formirao se heterogeni Istraživački centar kako bi se dobila tzv. kritična masa istraživača, što je omogućilo, prema tadašnjim propisima, osnivanje znanstvene organizacije. To je predstavljalo samo administrativno ujedinjavanje, pa su pojedine istraživačke jedinice i dalje samostalno radile na svojim istraživačkim područjima.

Istraživački je rad bio dakle organiziran ponajprije u istraživačkim jedinicama, znanstvenim vijećima, centrima i odborima. Tako su u Zagrebu djelovale ove znanstvenoistraživačke jedinice: Zavod za arheologiju, Etnološki zavod, Zavod za povijesne znanosti, Zavod za ekonomska istraživanja, Zavod za pomorsko pravo, historiju i ekonomiku pomorstva, Zavod za ornitologiju, Zavod za filozofiju znanosti i mir, Zavod za paleontologiju i geologiju kvartara, Zavod za povijest prirodnih, matematičkih i medicinskih znanosti, Laboratorij za proučavanje strukture i funkcije osjetnih organa, Zavod za istraživanje i standardizaciju imunoloških supstancija, Kabinet za arhitekturu i urbanizam, Zavod za književnost i teatrologiju, Zavod za lingvistička istraživanja, Zavod za muzikološka istraživanja, Strossmayerova galerija starih majstora, Gliptoteka i Kabinet grafike.

U Dubrovniku, odnosno Cavtatu i Trstenom, bile su ove jedinice: Zavod za povijesne znanosti, Zavod za istraživanje korozije i desalinizaciju, Zbirka Baltazara Bogišića i Arboretum. U ostalim su gradovima djelovali ovi zavodi: Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci (s područnom jedinicom u Puli), Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Splitu, Zavod za znanstveni rad i umjetnički rad u Osijeku, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Zavod za povijesne znanosti u Zadru, Centar za znanstveni rad u Vinkovcima.

Na čelu tih istraživačkih jedinica stoje voditelji, izabrani iz gremija redovitih članova razreda uz koji je vezan određeni zavod, i upravitelji, koji radno pripadaju dotičnoj istraživačkoj jedinici.

Riječ je dakle o manjim istraživačkim jedinicama, koje u najvećoj mjeri svoje projekte ostvaruju okupljanjem šireg kruga vanjskih suradnika. Relativno su visoko bili zastupljeni zavodi koji su se bavili povijesnim istraživanjima, jezikoslovljem, književnošću i prirodoslovnim istraživanjima. To je posljedica nastavka istraživanja na negdašnjim tradicionalnim područjima rada Akademije.

—

MUZEJSKO-GALERIJSKE JEDINICE

I u području brige o čuvanju i proučavanju umjetničkoga stvaralaštva pohranjenoga u Akademiji došlo je do određenih pomaka u organizaciji muzejsko-galerijskih jedinica. U tom su pogledu posebnu vrijednost predstavljali bogati fundusi umjetnina u Strossmayerovoj galeriji, Gliptoteci i Kabinetu grafike te zbirke u Akademijinu Arhivu, Orijentalnoj zbirci, Muzeju i zbirci Baltazara Bogišića u Cavtatu i u Memorijalnoj zbirci Maksimilijana Vanke u Korčuli.

Umjetnički inventar Strossmayerove galerije povećan je u razdoblju od 1947. do kraja 1990. za 1.865 novih slika, skulptura, crteža i grafika, pa je ukupni fundus iznosio 2.333 umjetnine. To je povećanje omogućeno s 25 darovnica. U poslijeratnom su razdoblju ravnatelji Galerije bili: Antun Jiroušek (1946.), Albert Bazala (1946. – 1947.), Ljubo Babić (1947. – 1951.), Zdenko Šenoa (1951. – 1952.), Stella Ubel (1952. – 1957.), Ljubo Babić (1957. – 1964.), Vinko Zlamalik (1964. – 1991.).

Gliptoteku je kao muzejsku ustanovu osnovao nadbiskup zagrebački dr. Antun Bauer još 1937., a u sastavu se Jugoslavenske akademije nalazi od 1952. godine. Obuhvaćajući širok vremenski raspon, zbirke su izložene u kronološkome slijedu od 5. st. prije Krista nadalje. Fundus Gliptoteke određuje grupacije povijesnih zbirki: Zbirka kopija antičkoga kiparstva, Zbirka kopija hrvatskih spomenika od 9. do 15. st., Zbirka kopija istarskih fresaka od 11. do 16. st., Zbirka kopija stećaka od 13. do 15. st., Zbirka zavjetnih pločica pomoraca Perasta (iz Boke kotorske), Zbirka medalja i plaketa (18./20. st.) i Zbirka modernoga hrvatskoga kiparstva 19. i 20. st. Upravitelji su Gliptoteke bili: Zdenko Šenoa (1952.), Miroslav Montani (1952. – 1973.), Ana Adamec (1973. – 1984.), Ljerka Gašparović (1984. – 1989.), Mirjana Sakač (1989. – 2000.).

Grafički kabinet osnovan je 1916. u sklopu Strossmayerove galerije, a kao posebna muzejsko-galerijska jedinica (zbirka crteža, grafika i plakata) počinje djelovati 1949. godine. Dotada je skupljeno mnogo grafičkih listova, a u Kabinet su bile smještene na čuvanje Grafička zbirka Sveučilišne knjižnice i Valvasorova zbirka (obje su zbirke kasnije vraćene vlasnicima). Prva je upraviteljica bila Stella Ubel (1951. – 1957.), zatim Krsto Hegedušić (1957. – 1964), Renata Gotthardi Škiljan (1964. – 1989.) te Marija Kršinić (vršiteljica dužnosti 1989. – 1990).

Majstorske radionice koje su dotada djelovale kao samostalne organizacijske jedinice bile su 1975. pripojene Akademiji i od tada su djelovale kao radne jedinice u djelokrugu Predsjedništva Akademije. Akademija je 1986. Majstorske radionice predala Umjetničkoj akademiji u Zagrebu, dok je pod upravom Akademije ostala samo Majstorska radionica za arhitekturu. Restauratorski zavod osnovan je 1948. godine i u to je vrijeme bio jedini takav zavod na području Hrvatske. Restauratorski se zavod osamostalio 1974.

Osim svega navedenoga gotovo su svi Akademijini zavodi proširili područja svoga djelovanja, pa su znanstvenoistraživačkomu radu priključili i rad na umjetničkome polju, što se vidi i u promijenjenomu naslovu pojedinih zavoda izvan Zagreba.

—

ZNANSTVENA VIJEĆA

Poseban oblik djelovanja Akademije odvijao se i u okviru vijeća koja su okupljala znanstvene radnike i stručnjake iz određenih znanstvenih područja. Djelovala su tako u početku znanstvena vijeća za naftu, za pomorstvo, za promet, za zaštitu prirode, za daljinska istraživanja i fotointerpretaciju te za turizam.

Znanstvena vijeća iniciraju istraživanja na svojim područjima, okupljaju istraživače na specifičnim istraživačkim projektima, organiziraju savjetovanja i predavanja uz intenzivnu izdavačku djelatnost. Neka od njih okupljaju veoma velik broj članova (Znanstveno vijeće za naftu primjerice ima više od 400 članova). Uspješan rad znanstvenih vijeća bio je omogućen vrlo uskom suradnjom s gospodarskim organizacijama koje su bile zainteresirane za istraživanja s područja djelatnosti vijeća te su moralno i materijalno pomagale djelatnost vijeća.

Osim toga, postojali su istraživački centri koji su okupljali znanstvenike i stručnjake određenih znanstvenih područja bez obzira na njihovo stalno radno mjesto, kao Centar za kemiju organskih prirodnih spojeva, Internacionalni komitet za istraživanje boksita, glinice i aluminija (ICSOBA), Jugoslavenski centar za kristalografiju i Centar za teorijsku fiziku.

—

STRUČNE SLUŽBE

Stručne, administrativne, financijske i tehničke poslove za potrebe Akademije obavljaju Stručne

službe. Na njihovu se čelu nalazi tajnik Akademije (ta je funkcija uvedena 1948. godine). Tajnici su Akademije bili: Otokar Lahman (1948. – 1950.), Tomislav Han (1950. – 1951.), Ivan Ilić (1951. – 1972.), Bogdan Tomašić (1972. – 1978.) i Slobodan Kaštela od 1978. godine.

Poslove pomoćnika tajnika za opće, administrativno-upravne, pravne i personalne poslove do 2000. godine obavljao je Juraj Markovčić, a od 2001. obavlja ih Marija Orlić.

U okviru Stručnih službi Akademije djeluju Knjižnica i Arhiv. Krajem 1940. godine Knjižnica je posjedovala oko 80.000 svezaka knjiga i oko 400 naslova tekuće periodike (časopisi i serije). Publikacije su se razmjenjivale s 249 institucija iz 23 zemlje, od toga sa 67 institucija u zemlji i 182 institucije u inozemstvu. Krajem 1990. godine fond se Knjižnice povećao na oko 270.000 svezaka knjiga i oko 2.900 naslova tekuće periodike. Publikacije Akademije razmjenjuju se sa 712 institucija iz 46 zemalja (226 institucija u zemlji i 486 u inozemstvu). Upravljanje Knjižnicom predano je tada u djelokrug profesionalnih knjižničara. Tako je od 1947. do 1955. Knjižnicom upravljao Josip Badalić, od 1955. do 1974. Matko Rojnić (istodobno ravnatelj Sveučilišne knjižnice), od 1974. do 1984. Aleksandar Stipčević, a od 1984. do 1995. Ljerka Filaković.

U Arhivu se čuvaju isprave iz razdoblja 11. – 19. stoljeća, zbirke rukopisa iz vremena 12. – 18. stoljeća, građa 20. stoljeća, ostavštine obiteljskih i osobnih fondova iz razdoblja 17. – 19. stoljeća, Brački arhiv 16. – 20. stoljeća, arhiv Jugoslavenskog odbora u Londonu, zbirke prijepisa, zbirke muzikalija i muzikološke građe, zbirke korespondencije, geografske karte, diplome, odljevi pečata i rijetka tiskana djela iz razdoblja 16. – 20. stoljeća.

U Orijentalnoj zbirci postoje arapski rukopisi iz vremena 13. – 20. stoljeća te orijentalni dokumenti iz razdoblja 16. – 20. st.

Osim toga, u okviru Akademije ili pojedinih razreda djelovao je niz odbora, kao što su: Odbor za narodni život i običaje, Terminološki odbor, Odbor za tumore, Odbor za traumu, Odbor za kronične bolesti, Odbor za krš i dr.

U Akademiji se radilo na nizu projekata, i to u okviru tzv. Osnovnoga programa Akademije. Među tim se projektima mogu spomenuti npr.: *Fosilni ljudi na tlu Hrvatske, Tektonika Hrvatske, Graditeljstvo i umjetnost starohrvatskog doba, Život i tradicionalna kultura Hrvata, Povijest Istre, Glagoljski natpisi, Teorija i politika ekonomskog razvoja Hrvatske i Jugoslavije, Demografska povijest stanovništva Hrvatske, Svjetsko bankarstvo, Cestovna trauma u Hrvatskoj, Očuvanje geofonda poljoprivrednog bilja i šumskog drveća, Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika, Sabrana djela Jurja Križanića, Sabrana djela Ive Vojnovića, Dinka Šimunovića i Ksavera Šandora Đalskoga, Naselja i kulture prethistorijskog i antičkog razdoblja na otocima srednjeg i sjevernog Jadrana, Opća teorijska istraživanja živih sustava, Nacrti gramatike hrvatskoga književnog jezika, Redakcija i dopuna Benešićeva Rječnika hrvatskoga književnog jezika, Etimološki rječnik anglicizama u europskim jezicima, Psihologijska istraživanja psihičkih procesa i ljudskog ponašanja, Mehanizmi i kinetika sinteze nekih aluminosilikata, Mehanizmi djelovanja inhibitora za zaštitu čelika protiv korozije, Psihofizičko ispitivanje funkcije osjetnih organa, Opća teorija pravne i društvene regulacije, Kritička izdanja sabranih djela F. Grisogona, V. Dvoržaka, F. Petriša i Đ. Baglivija, Magmatske stijene u Hrvatskoj, Istraživanje imunološke terapije raka, Istraživanje eradikcije nekih zaraznih bolesti, Rast i diferencijacija zametaka glodavaca, Epistemiološka istraživanja i drugo.*

Jedan je od oblika znanstvenog djelovanja bila i organizacija znanstvenih skupova. Akademija je organizirala oko 130 znanstvenih skupova, simpozija i savjetovanja, pretežito kao jedini organizator, a rjeđe uz suradnju drugih znanstvenih organizacija. Organizirani su znanstveni skupovi o znamenitim ličnostima, o našim krajevima i gradovima i o mnogim drugim problemima i temama.

—

AKADEMIJA U REPUBLICI HRVATSKOJ
(1991. – 2000.)
Povratak nacionalnom imenu

Sve do novoga Zakona o Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, koji je stupio na snagu 24. srpnja 1991., Akademija je djelovala pod prvotnim imenom Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Našavši se pred velikosrpskom agresijom na Republiku Hrvatsku, Predsjedništvo je Akademije 18. veljače 1991. usvojilo Izjavu u kojoj podsjeća da se i tada, kao i dotada, već u dva navrata (22. kolovoza i 2. listopada 1990.), „prateći s velikom zabrinutošću događaje u Hrvatskoj i oko Hrvatske“, izjasnilo „za odlučnu obranu suvereniteta i teritorijalnoga integriteta Republike Hrvatske i demokratskoga legaliteta današnje političke vlasti izabrane na demokratskim i slobodnim parlamentarnim izborima“. I u *Izjavi* Predsjedništva Akademije od 9. svibnja 1991. kaže se, između ostaloga, sljedeće: „Današnja borba hrvatskoga naroda nastavak je vjekovne težnje za vlastitim suverenitetom i težnje za demokratskim unutrašnjim razvojem koji omogućuje nesmetan gospodarski, kulturni i znanstveni napredak, za koji se već više od stoljeća zalaže i naša Akademija (…) Stravična događanja proteklih dana, prije svega ubojstvo mladih hrvatskih redarstvenika, terorizam na cestama i željezničkim prugama, dizanje u zrak vodovoda i električnih postrojenja te uopće širenje nasilnog i iracionalnog ponašanja, potakli su nas da ponovno osudimo takva djela i njihove uzročnike“. Na sjednici od 5. srpnja 1991. Predsjedništvo se suglasilo s prijedlogom Uprave da se upute dva apela: jedan hrvatskoj i svjetskoj znanstvenoj i kulturnoj javnosti (svim akademijama u svijetu s kojima surađuje naša Akademija), drugi svim jugoslavenskim akademijama.

Kao što je rečeno, 24. srpnja 1991. stupio je na snagu novi Zakon o Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, kojim je Hrvatski sabor ispunio izraženu želju članova Akademije i cijeloga hrvatskoga naroda da njegova najviša znanstvena ustanova nosi njegovo ime, ne potirući time kontinuitet cjelokupnoga dotadašnjeg rada Akademije. Zakonom se o Akademiji utvrđuje da je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti najviša znanstvena i umjetnička ustanova u Republici Hrvatskoj. „Akademija – stoji u Zakonu – nastavlja rad i pravni je sljednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti osnovane 1866. kao najviše znanstvene ustanove svih južnoslavenskih naroda, Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti od 1941. do 1945., a od 1947. do 1991. ponovno Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.” Temeljna je zadaća Akademije da „potiče i organizira znanstveni rad i zalaže se za primjenu postignutih rezultata, razvija umjetničku i kulturnu djelatnost i brine o hrvatskoj kulturnoj baštini i njezinoj afirmaciji u svijetu.”

Članovi Akademije mogu biti redoviti, počasni i dopisni te članovi suradnici. Redovitih članova može biti do 160. Članstvo je u Akademiji doživotno. Skupština, koju čine svi redoviti članovi, najviše je tijelo Akademije. Predsjedništvo je izvršno tijelo Skupštine i čine ga predsjednik, dva potpredsjednika, glavni tajnik Akademije, tajnici razreda i određeni broj redovitih članova koje bira Skupština u skladu sa Statutom Akademije. Mandat članova Predsjedništva traje tri godine i može se jedanput ponoviti u istoj funkciji. U završnim i prijelaznim odredbama navodi se da „danom stupanja na snagu ovoga zakona izvanredni članovi postaju redovitim članovima Akademije“ i da će „do donošenja novoga statuta Akademija primjenjivati odredbe Statuta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti iz 1985., koje su u suglasnosti s odredbama ovoga Zakona“.

Prva skupština Akademije pod novim imenom održana je 24. rujna 1991. U skladu s novim Zakonom, na skupštinskom su zasjedanju donesena tri prijedloga: o novome Statutu, novome Pravilniku za izbor članova Akademije i novom Pravilniku za izbor članova Predsjedništva Akademije. Sva su tri prijedloga izglasana. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti Hrvatski je sabor donio 17. svibnja 1996., a neposredno nakon toga Akademijina je

skupština usvojila novi Statut 12. lipnja 1996. Statut je potvrđen odlukom Sabora Republike Hrvatske od 20. rujna 1996.

Usklađujući pravne dokumente, Akademija je istodobno djelovala u svoj punini, koliko su ratne prilike dopuštale. Dizala je i nadalje svoj glas protiv rata koji je bio nametnut Hrvatskoj. U skladu s tim opredjeljenjem Predsjedništvo je Akademije 12. studenoga 1991. prihvatilo *Deklaraciju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti o hrvatskom nacionalnom interesu u povodu oružanog napadaja na Republiku Hrvatsku.*

Prva izborna skupština za članove Predsjedništva Hrvatske akademije po novome Zakonu održana je 21. studenoga 1991. Na toj je skupštini izabran Ivan Supek za predsjednika Akademije, Ivo Padovan i Vlatko Pavletić za potpredsjednike, Milan Moguš za glavnoga tajnika, a Ljubo Boban, Natko Devčić, Andrija Kaštelan, Vladimir Matković i Andre Mohorovičić za članove Predsjedništva. Potvrđen je također izbor ovih razrednih tajnika (redom razredâ): Eugen Pusić, Vinko Škarić, Vladimir Majer, Slavko Cvetnić, Božidar Finka, Slavko Mihalić, Miroslav Begović i Ivan Supičić.

Na kraju 1991. godine Akademija je imala dva počasna člana (nobelovci Vladimir Prelog i Linus Pauling), 137 redovitih članova, 20 dopisnih članova s prebivalištem u Republici Hrvatskoj i 115 dopisnih članova s prebivalištem izvan Republike Hrvatske. Ti su se brojevi promijenili kad je 26. lipnja 1992. izabrano, prvi put u samostalnoj Hrvatskoj, novih 13 redovitih članova, 10 dopisnih članova izvan Republike Hrvatske, osam dopisnih članova u Republici Hrvatskoj i 11 članova suradnika, odnosno na izbornoj skupštini 3. prosinca 1992. još 11 redovitih članova, 10 dopisnih članova izvan Republike Hrvatske i 13 članova suradnika. Budući da je tijekom razdoblja 1991. – 1993. godine preminuo određeni broj članova, na kraju je 1993. godine Akademija imala jednoga počasnog člana, 150 dopisnih članova i 92 člana suradnika.

Akademija je u ratnim prilikama, a posebno u poslijeratnom razdoblju, nastavila s radom na znanstvenom i umjetničkom polju u Zagrebu i izvan njega u svim svojim znanstvenim jedinicama. U Zagrebu se radilo u ovim znanstvenim ustanovama: u Zavodu za povijesne i društvene znanosti s četiri odsjeka, i to: za povijesne znanosti, za arheologiju, za etnologiju i za ekonomska istraživanja. Svaki odsjek ima svoga upravitelja, a voditelj Zavoda jest Miroslav Kurelac. Nastavljen je i rad u Jadranskom zavodu (voditelj Vladimir Đuro Degan), u Zavodu za povijest i filozofiju znanosti s tri odsjeka, i to: za povijest prirodnih i matematičkih znanosti, za povijest medicinskih znanosti i za filozofiju znanosti (voditelj Žarko Dadić), u Zavodu za ornitologiju (voditelj Zvonimir Devidé), u Zavodu za paleontologiju i geologiju kvartara (voditelj Milan Herak), u Zavodu za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe s tri odsjeka, i to: za povijest hrvatske književnosti, za povijest hrvatskoga kazališta i za povijest hrvatske glazbe (voditelj Slobodan Novak), u Zavodu za lingvistička istraživanja (voditelj Rudolf Filipović). Izvan Zagreba nastavilo se raditi u ovim znanstvenim jedinicama: u Zavodu za povijesne znanosti u Dubrovniku (voditelj Vladimir Stipetić), u Zavodu za povijesne znanosti u Zadru (voditelj Mate Suić), u Zavodu za povijesne i društvene znanosti u Rijeci (voditelj do 1996. Dragovan Šepić, od 1996. do 2000. Milan Moguš), u Zavodu za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku (voditelj do 1996. Milan Maceljski, od 1996. Dragan Dekaris), u Zavodu za znanstveni i umjetnički rad u Splitu (voditelj do 1993. Vladimir Ibler, od 1993. Davorin Rudolf, od 1999. Ivo Petrinović), u Zavodu za znanstveni rad u Varaždinu (voditelj Andre Mohorovičić), u Centru za znanstveni rad u Vinkovcima (voditelj Dušan Klepac), u Arboretumu Trsteno (voditelj Mirko Vidaković). Osim toga znanstvenoistraživački rad odvijao se u mnogim drugim jedinicama, kao što su pojedini kabineti, odbori i centri, unatoč činjenici da su u ratnim razaranjima stradali neki objekti: spaljen je dio Arboretuma (u požaru 2./3. listopada 1991. što ga je prouzročila JNA), odnosno oštećene su zgrade u Cavtatu, Osijeku i Vinkovcima. U Gliptoteci, Kabinetu grafike i Strossmayerovoj galeriji starih majstora izložbena je djelatnost morala biti izrazito smanjena jer su izlošci zbog ratnih uvjeta bili pohranjeni na sigurnija i zaštićenija mjesta.

Akademija je nastavila i s nakladničkom djelatnošću, objavljujući prosječno sedamdesetak naslova godišnje (podrobnije o tome u posebnom poglavlju).

Isto je tako, s obzirom na to da je ukinut Savjet akademija SFRJ, Hrvatska akademija na novim osnovama uspostavila i proširila međunarodnu suradnju.

Kao i u drugim prigodama, kada su hrvatski nacionalni interesi bili dovedeni u pitanje, Hrvatska akademija pokrenula je ratne 1992. godine projekt *Hrvatska* s ciljem da u toj povijesnoj prekretnici ukaže na Hrvatsku kakva je bila i kakva jest, na njezine mogućnosti i planove. Prvi izvještaj toga projekta, u kojemu su sudjelovali svojim prilozima svi razredi, Akademija je objavila 1992. u knjizi pod naslovom *Hrvatska – zadanosti i usmjerenja*. U sklopu spomenutoga projekta neki su razredi nastavili obrađivati pojedine teme.

U godini 1993. Akademija je donijela dvije nove odluke: 1) o proglašenju 29. travnja Danom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, kao spomen na dan 29. travnja 1861., kada je Hrvatski sabor prihvatio prijedlog J. J. Strossmayera o osnivanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu i 2) o osnutku i dodjeli Nagrade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Na osnovi tih odluka dodijeljene su prve nagrade Hrvatske akademije 29. travnja 1994. i otada se redovito dodjeljuju. Zbog nesmiljene agresije na Republiku Hrvatsku Akademija je i nadalje upućivala svoje apele akademijama znanosti, svjetskim znanstvenim i političkim institucijama i organizacijama (npr. Organizaciji ujedinjenih naroda).

Godine 1994. Akademija je imala tri počasna člana (kardinal Franjo Kuharić te nobelovci Vladimir Prelog i Linus Pauling), 149 redovitih članova, 131 dopisnog člana i 105 članova suradnika. Iste su godine Akademijinu Upravu i Predsjedništvo činili ovi članovi: predsjednik Ivan Supek, potpredsjednici Ivo Padovan i Vlatko Pavletić, glavni tajnik Milan Moguš, članovi Predsjedništva Natko Devčić, Sergej Forenbacher, Andrija Kaštelan, Andre Mohorovičić i Eugen Pusić, razredni tajnici: Alica Wertheimer-Baletić, Smiljko Ašperger, Vladimir Majer, Slavko Cvetnić, Božidar Finka, Slavko Mihalić, Miroslav Begović i Ivan Supičić.

Izdavačka djelatnost nije stagnirala. Akademija je i nadalje nalazila snage i sredstava da tiska bar jedan naslov tjedno. Štoviše, u godini 1994., u povodu 500. obljetnice Senjskoga glagoljskoga misala (1494.), čiji se najbolji primjerak čuva u Budimpešti, uspjelo je Akademiji otisnuti pretisak te knjige i održati simpozij o njoj te pomoći da se izradi poštanska marka i kovani novac.

Dana 8. prosinca 1994. nakon dugotrajnih radova završena je obnova Narodnoga doma, odnosno Preporodne dvorane u Opatičkoj 18. U novoj dvorani održana je istoga dana svečana sjednica Akademije prigodom obilježavanja 900. obljetnice osnutka Zagrebačke biskupije i prvoga pisanoga spomenika u kojemu se spominje Zagreb: kralj Bela IV. *Zlatnom bulom* proglasio je naselje Gradec – *civitas Montis Grecensis iuxta Zagrabiam* – slobodnim kraljevskim gradom.

Na skupštini Akademije 28. prosinca 1994. predloženo je osnivanje novoga Razreda za tehničke znanosti. Taj se prijedlog temeljio na činjenici da je u Hrvatskoj velik broj vrsnih znanstvenika iz područja tehničkih znanosti te da se nekoliko takvih znanstvenika već nalazi u okviru Akademije kao članovi Razreda za matematičke, fizičke, kemijske i tehničke znanosti. Taj prijedlog ostvaren je naknadno.

Iako se međunarodna suradnja tada odvijala u skromnim okvirima, ipak su pozitivni koraci bili vidljivi: sklopljena su četiri sporazuma o znanstvenoj suradnji s nekoliko akademija, a potpisan je i dodatni ugovor s *Royal Society*. Lagani je uspon bio vidljiv i u razmjeni stručnjaka s drugim akademijama.

Godina 1995. bila je velika prekretnica u Domovinskome ratu jer su u dvije vojno-redarstvene operacije *Bljesak* i *Oluja* oslobođeni okupirani dijelovi Republike Hrvatske. I naša se Akademija pridružila čestitkama državnomu vrhu.

Rad se u Akademiji počeo odvijati u poboljšanim uvjetima. Tako su u organizaciji, suorganizaciji ili pod pokroviteljstvom Akademije održani još u ratnim prilikama mnogi skupovi, kao npr.

1991. godine *Prvi kongres medicine prometa Alpe – Jadran,* 1992. godine *Lijekovi u Domovinskom ratu 1991. – 1992., Primjena rekombinantnih DNA tehnologija u onkologiji, Međudijalekatski dodiri i prožimanja, Sukcesija država kao posljedica raspada država prethodnica, Telekomunikacije u Hrvatskoj, Zagrebački Gradec 1242. – 1850.,* 1993. godine *Faust Vrančić – naš suvremenik, Ratne ozljede krvnih žila, Sedam stoljeća Rapskog statuta, Kulturna dimenzija znanstvenog i tehnološkog razvoja, Književno djelo Miroslava Krleže, New Aspects in Molecular Medicine*, 1994. godine *Nevusi i maligni melanom, Plitvička jezera – nacionalno dobro, Rak dojke, Arhitekt Viktor Kovačić, Senjski glagoljaški krug 1248. – 1508., Poljoprivreda i proizvodnja hrane u novom europskom okruženju*. Od 1995. do 2000. godine održana su 64 znanstvena skupa, savjetovanja, izložbe, predavanja i predstavljanja knjiga. Posebice bismo mogli istaknuti znanstvene skupove o demografskim kretanjima u drugoj polovici 20. st., o tisuću godina ribarstva u Hrvatskoj, o Ivanu Belostencu i njegovu dobu, o Josipu Jurju Strossmayeru, o Bogoslavu Šuleku, o Ivanu Kotruljeviću, o gospodarskom sustavu i ekonomskoj politici Hrvatske, o Anti Starčeviću, o Petru Zrinskom i Franu Krstu Frankopanu, o životu i djelu Ante Šercera, o hrvatskome banu Josipu Šokčeviću, o kajkavskom narječju, o Kopačkom ritu, o Andriji Štamparu, o prometnoj medicini, o hrvatskoj leksikografiji i leksikologiji, o Mljetu kao nacionalnome parku, o kemijskom inženjerstvu, o hrvatskoj srednjovjekovnoj diplomaciji, o Jurju Juliju Kloviću, o Gustavu Janečeku, o brodogradnji, o Nikoli Škrlcu, o biomedicinskoj etici, o koronarnoj bolesti srca, o dugoročnoj strategiji razvoja Hrvatske, o znanosti na pragu trećega tisućljeća, o krapinskim neandertalcima, o baroku u Varaždinu, o mehanici stijena i tunelima, o tendenciji u razvoju financijski aktivne države, o znanosti na pragu trećega tisućljeća, o unapređenju poljoprivrede i šumarstva na kršu, o tehnologiji naftne proizvodnje, o prevenciji ateroskleroze, o književnosti i kazalištu hrvatske moderne, o uvjetima i izgledima ekonomskoga razvoja Hrvatske, o devet stoljeća Bašćanske ploče, o Ivanu Padovcu, o paradontnim bolestima, o inojezičnim utjecajima u hrvatskim dijalektima, o Vladimiru Nazoru, o prometnom povezivanju između Baltika i Jadrana, o Stjepanu Zimmermannu, o stotoj obljetnici kvantne teorije itd.

Znanstvena se djelatnost u Akademiji odvijala i u okviru pojedinačnih projekata čiji su nositelji bili (i sada su) članovi Akademije, a financiralo ih je Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske. Kao glavni istraživači akademici su zajedno sa svojim suradnicima nastavili s radom ili započeli rad na novim projektima iz povijesti Dubrovnika i Dubrovačke Republike, pravnih znanosti, jezikoslovlja (posebice dijalektologije i leksikografije), hrvatske književnosti, medicine, hrvatske medicinske baštine, povijesti prirodnih i matematičkih znanosti, hrvatskoga gospodarstva, slikarstva i kiparstva u Hrvatskoj, problema u turizmu, naseljavanja stanovništva, konstruktivnoga projektiranja u građevinarstvu, paleolitika i mezolitika, gospodarskoga povezivanja Podunavlja s Jadranom, hrvatske glazbene historiografije, ornitološke valorizacije biotipa Hrvatske, ekologije i zaštite ugrožene nacionalne ornitofaune, filozofskoga aspekta znanosti, istraživanja povijesti hrvatskoga naroda 1818. – 1990. godine.

Proširio se i broj znanstvenih vijeća. U godini 1995. osnovana su još dva: Znanstveno vijeće za mir i prava čovjeka i Znanstveno vijeće za graditeljstvo, obnovu i razvoj.

Prestankom rata izložbena je djelatnost ulazila u normalnu kolotečinu. Budući da je Strossmayerova galerija starih majstora bila prvi put otvorena za javnost 9. studenoga 1884., sada je u novim prilikama upravo na 111. obljetnicu otvaranja Galerije otvoren novi postav, što se može označiti kao veliki kulturni događaj.

Na kraju 1995. godine Akademija je imala dva počasna člana, 144 redovita člana, 124 dopisna člana i 94 člana suradnika.

U godini 1996. Sabor je potvrdio Statut Akademije koji je predvidio određene promjene: ukida se Uprava Akademije i umjesto toga osniva Koordinacijski odbor koji čine predsjednik Akademije, oba potpredsjednika, glavni tajnik i tajnik Akademije. Statutarno je riješen i problem osnivanja novoga

Razreda za tehničke znanosti te otada Akademija ima devet razreda, i to:

Razred za društvene znanosti
Razred za matematičke, fizičke i kemijske znanosti
Razred za prirodne znanosti
Razred za medicinske znanosti
Razred za filološke znanosti
Razred za književnost
Razred za likovne umjetnosti
Razred za glazbenu umjetnost i muzikologiju
Razred za tehničke znanosti.

U Razred za tehničke znanosti ušlo je, prema posebnoj odluci Predsjedništva od 4. srpnja 1996. godine, iz II. razreda pet redovitih članova i tri člana suradnika te novoizabrani članovi na izbornoj skupštini 30. siječnja 1997. Obnašatelj dužnosti budućega razreda bio je Dragutin Fleš, koji je kasnije na skupštinskom zasjedanju potvrđen za razrednoga tajnika.

Na skupštinskom zasjedanju 12. lipnja 1996., kada je prihvaćen Statut Akademije, donesena su i dva pravilnika: Pravilnik o predlaganju i izboru članova Predsjedništva Hrvatske akademije i Pravilnik o predlaganju i izboru članova Hrvatske akademije. Time je prestao biti na snazi dotadašnji Akademijin Statut i i oba spomenuta pravilnika.

Dana 31. prosinca 1996. imala je Akademija dva počasna člana, 137 redovitih članova, 116 dopisnih članova i 93 člana suradnika. Smanjenje broja članova Akademije nije bilo uvjetovano smrću nekolicine njezinih članova nego i zakonskom odredbom kojom se određivao izborni limit od samo četiri nova redovita člana svake druge godine. Zauzimanjem Predsjedništva i razumijevanjem Sabora taj je limit ukinut uz osnaženje odredbe da Akademija može imati do 160 redovitih članova. Spomenute će se preinake u Zakonu odraziti na sljedećoj izbornoj skupštini koja je održana 30. siječnja 1997., kada je izabrano 20 novih redovitih članova, 28 dopisnih članova stranih državljana i šest članova suradnika.

U godini 1997. došlo do nove organizacije Akademijinih znanstvenoistraživačkih jedinica. Od 17 takvih jedinica u Zagrebu djeluje osam (za društvene znanosti, za jezikoslovna istraživanja, za pomorstvo, za povijest i filozofiju znanosti, za prirodne znanosti, za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe, za arhitekturu i urbanizam). Ostalih devet jedinica ima svoja sjedišta u Dubrovniku, Splitu, Zadru, Rijeci, Varaždinu, Osijeku, Vinkovcima i Trstenom u Dubrovačkom primorju.

Izložbena djelatnost i druge djelatnosti muzejsko-galerijskih jedinica ušle su u normalnu mirnodopsku kolotečinu. Međutim, stalni postav Strossmayerove galerije starih majstora, tj. slikarstva od 15. do 19. st., cijele se 1999. godine morao demontirati i odlagati u spremište zbog radova na pročeljima i prozorima Akademijine palače. Galerija je po treći put otvorena 2000. godine. Danas je Galerija organizirana tako da svojom znanstvenom i edukacijskom komponentom te svojim postavom i aktivnošću postaje veoma reprezentativnom galerijom, a svojom zbirkom slika starih majstora zasigurno najvrjednijom u Republici Hrvatskoj. Voditelj je Galerije Josip Vaništa, a upravitelj Đuro Vanđura.

Provodeći zakonsku odluku da članovima Predsjedništva Akademije može biti produžen mandat samo jedanput, na izbornoj je skupštini, održanoj 16. prosinca 1997., došlo do promjene u čelništvu Akademije. Za predsjednika Akademije izabran je Ivo Padovan, za potpredsjednike Milan Moguš i Miroslav Begović, za glavnoga tajnika Andrija Kaštelan, a za članove Predsjedništva Josip Božičević, Koraljka Kos, Sibe Mardešić, Slavko Mihalić, Eugen Pusić. Za tajnike razreda potvrđeni su Alica Wertheimer-Baletić, Smiljko Ašperger, Milan Meštrov, Dragan Dekaris, Josip Vončina, Dubravko Jelčić, Andre Mohorovičić, Jerko Bezić i Dragutin Fleš.

Akademija je 31. prosinca 1997. imala dva počasna člana, 155 redovitih članova, 140 dopisnih članova i 88 članova suradnika.

U organizaciji ili suorganizaciji Akademije održano je 20 znanstvenih skupova, tri svečane sjednice, 18 predavanja i 17 izložbi.

Proširena je međunarodna suradnja s drugim akademijama, pa su se dotadašnjim sporazumima s akademijama u Austriji, Sloveniji, Bosni i Hercegovini, Francuskoj, Italiji, Poljskoj, Slovačkoj i

Velikoj Britaniji priključile Bugarska i Mađarska akademija. Postoji načelna težnja da se ugovori suradnja s još nekoliko akademija znanosti u Europi i izvan Europe.

Započet 1992. godine, rad na projektu *Hrvatska i Europa* počeo je donositi prve plodove. Naime, objavljena je 1. knjiga edicije *Hrvatska i Europa* na hrvatskom jeziku koja obuhvaća razdoblje hrvatske kulturne povijesti do 12. stoljeća. Glavni je urednik edicije Ivan Supičić, koji je ujedno i urednik prve knjige. Prva je knjiga svečano predstavljena 13. listopada 1997. u Akademijinoj Preporodnoj dvorani. U listopadu 1999. objavljeno je francusko i englesko izdanje prve knjige *(Croatie. Trésors de la Croatie ancienne* i *Croatia in the Early Middle Ages)*. Obje knjige na stranim jezicima bile su izložene u Vatikanu na izložbi *Hrvatska – kršćanstvo, kultura, umjetnost* i na međunarodnom Frankfurtskom sajmu knjiga, a predstavljene u Rimu. Koncem 2000. godine izišla je iz tiska i druga knjiga edicije *Hrvatska i Europa* koja obuhvaća razdoblje hrvatske kulturne povijesti u europskom obzorju srednjega vijeka i renesanse (od 13. do 16. st.). Glavni je urednik Ivan Supičić, a urednik druge knjige Eduard Hercigonja. Tijekom 1998. objavljeno je faksimilno izdanje glazbenoga zbornika iz 18. st. pod naslovom *Cithara octochorda* te zasebna knjiga komentara i studija nekolicine autora o tomu važnom zborniku hrvatske kulturne baštine (*Djela HAZU*, knj. 75., priredili za tisak Izak Špralja i Lovro Županović).

Kao posebna muzejska Akademijina jedinica djeluje i Hrvatski muzej arhitekture. Prijedlog o njegovu osnivanju potekao je od Razreda za likovnu umjetnost već koncem 1991. godine, a podržan je na sjednici Predsjedništva 29. siječnja 1992. Akademijini članovi arhitekti i urbanisti razvili su intenzivnu djelatnost na znanstvenoj obradi i izložbenoj prezentaciji arhitektonskoga stvaralaštva. Godina 1994. bila je posvećena djelu arhitekta Viktora Kovačića, 1995. bečkim arhitektima Fridrichu von Schmidtu i Ottu Wagneru, 1996. je realizirana izložba *Prilozi urbanosti, Moderna arhitektura i urbanizam međuratne Rijeke 1918. – 1945.* i *Par exemple*, a u razdoblju 1997. – 2000. godine bila je održana 21 izložba od kojih su tri, u organizaciji Muzeja, predstavljene i u Beču, Dubrovniku i Splitu. Od godine 1997. potpredsjednik Miroslav Begović i nominalni je voditelj Muzeja.

Godine 1998. osnovano je još jedno, 14. znanstveno vijeće: Znanstveno vijeće za ekonomska istraživanja i hrvatsko gospodarstvo. U tom će vijeću, kao i u ostalima, djelovati ne samo Akademijini članovi nego i brojni znanstvenici i stručnjaci izvan Akademije.

Na kraju 1999. godine imala je Akademija jednoga počasnoga člana, 140 redovitih članova, 139 dopisnih članova i 90 članova suradnika. Budući da je 2000. godina bila izborna, na izbornoj je skupštini (18. svibnja) izabrano još 18 redovitih članova, 10 dopisnih članova i 10 članova suradnika.

Pri kraju 2000. godine (7. prosinca) održana je i izborna skupština za čelništvo Akademije jer je 31. prosinca istjecao trogodišnji mandat tadašnjim čelnicima Akademije. Na toj su skupštini ponovno izabrani: za predsjednika Ivo Padovan, za potpredsjednike Milan Moguš i Miroslav Begović, a za glavnoga tajnika Andrija Kaštelan. Za članove Predsjedništva izabrani su Smiljko Ašperger, Josip Božičević, Koraljka Kos, Slavko Mihalić i Alica Wertheimer-Baletić. Potvrđen je također izbor za tajnike razreda, i to: Dušan Bilandžić, Sibe Mardešić, Milan Meštrov, Dragan Dekaris, Josip Vončina, Antun Dubravko Jelčić, Andre Mohorovičić, Jerko Bezić i Dragutin Fleš.

U ovom razdoblju poslove tajnika Akademije i člana Akademijine Uprave obavljao je Slobodan Kaštela. Iz izvještaja predsjednika Akademije Ive Padovana, što ga je za proteklo trogodišnje razdoblje (1998. – 2000.) podnio na spomenutoj izbornoj skupštini za čelništvo Akademije, moglo se jasno razabrati da su postignuti znatni rezultati u radu Akademijinih članova na području znanosti i umjetnosti, u nakladničkoj djelatnosti, u organiziranju znanstvenih skupova, u djelatnosti svih znanstvenih vijeća, znanstvenoistraživačkim i muzejsko-galerijskim jedinicama te u obnovi i održavanju Akademijinih zdanja. Učinjen je, prema predsjednikovu zaključku, „maksimum mogućega u afirmaciji Hrvatske akademije i njezine uloge u društvu“.

I u proteklih deset godina znatan su doprinos cjelokupnome radu Akademije dali i zaposlenici u Stručnim službama koji obavljaju opće, administrativno-upravne, pravne i personalne, ekonomske i financijske poslove, brinu se o zaštiti i održavanju imovine, odnosno rade poslove vezane za izdavačku djelatnost i informiranje te međunarodnu suradnju.

Već je naznačeno da je Akademija od samoga početka imala svoju Knjižnicu i Arhiv. Knjižnica 2000. godine ima oko 300.000 svezaka građe i razmjenjuje publikacije sa 110 domaćih i 270 inozemnih znanstvenih ustanova. Od sredine osamdesetih godina 20. st. počela je izrada novih računalnih kataloga prema novim međunarodnim pravilima. Razvojem informacijske i komunikacijske tehnologije Knjižnica je počela postupno preuzimati zadaće Akademijina informacijskoga središta. Od 1984. do 1995. Knjižnicom je upravljala Ljerka Filaković, a od 1996. do 2005. upraviteljica je Dora Sečić.

Poput Knjižnice, i Arhiv Akademije, kako je rečeno, počeo je djelovati zajedno s osnutkom Akademije. I zadnjih je deset godina 20. st. Arhiv uspješno djelovao pod stručnim vodstvom Petra Strčića.

Kabinet grafike danas ima oko 15.000 inventarnih jedinica: crteža, grafika, plakata, grafičkih ploča u četiri zbirke: Staroj zbirci, Zbirci crteža i grafika 19. i 20. stoljeća i Zbirci grafičkih ploča. Upraviteljica je Slavica Marković od 1991. godine, a voditelj Edo Murtić.

Današnji fundus Gliptoteke ima oko 13.000 eksponata raspoređenih u devet zbirki. Upraviteljica je Ariana Kralj, a voditelj Ivan Kožarić.

Tijekom 2000. godine Arboretum u Trstenom doživio je drugi težak udar. Ovoga puta stradao je od požara koji je toga ljeta harao južnohrvatskim priobaljem. Na sreću, nije izgorio njegov najstariji barokni dio, a sačuvan je i ljetnikovac Arboretuma. Akademija je odmah poduzela prijeko potrebne korake za njegovu obnovu. U tom joj je nastojanju pomogla novinska kuća *Vjesnik* popularizirajući akciju za svekolikom potporom Arboretumu, čemu se pridružilo nekoliko donatora. Predsjedništvo je donijelo odluku o posebnomu povjerenstvu koje će postupno sanirati postojeće stanje i poduzeti sve akcije da se Arboretum što prije obnovi.

Radovi na obnovi pročelja Akademijine palače intenzivirani su 1999. godine, a započeti su još ranije, kada je ondašnja Uprava osigurala sredstva za kupnju kamena i njegovu obradu radi zamjene dotrajalih kamenih dijelova na zgradi sagrađenoj 1880. godine. Uslijed rata i nedostatka sredstava za ugradnju novih kamenih blokova radovi su na vanjskom dijelu palače započeli u proljeće 1998. godine, kad su Republika Hrvatska i Grad Zagreb osigurali dodatna sredstva. Obnova je palače prema planu dovršena 2000. godine, nakon punih 120 godina postojanja. Time je bila ostvarena želja da se i na taj način izrazi zahvalnost utemeljitelju naše Akademije Josipu Jurju Strossmayeru, jer je čitava 2000. godina protjecala u znaku sjećanja na golemo djelo biskupa đakovačko-srijemskoga i velikog mecene hrvatske kulture, znanosti i umjetnosti. U skladu s tim organizirala je Akademija u Zagrebu (27. studenoga 2000.) i u Đakovu (28. studenoga 2000.) svečane sjednice posvećene 185. obljetnici rođenja i 95. obljetnici biskupove smrti. Na tim su sjednicama održali svoje govore predsjednik Akademije Ivo Padovan i biskup đakovački i srijemski mons. Marin Srakić, a posebno je predavanje održao član naše Akademije Franjo Šanjek pod naslovom *Strossmayerov europeizam*. Pročitan je također znameniti govor biskupa Josipa Jurja Strossmayera o Akademiji i Sveučilištu održan u Hrvatskome saboru 29. travnja 1861.

5

—

HRVATSKA AKADEMIJA U 21. STOLJEĆU
(2001. – 2010.)
U službi znanosti i napretka
hrvatskog društva

Na početku 21. st. Akademija budno prati zbivanja i stanje u hrvatskom društvu obrađujući aktualne društvene pojave, o čemu svjedoče njezine brojne i korisne publikacije. Analize i pojedinačna iskustva doveli su do potrebe da se stanju u društvu

pristupi na široj osnovi, a ne samo obradom pojedinih aktualnih tema kao dijelova mozaika ukupnosti otvorenih aktualnih pitanja hrvatskoga društva. S obzirom na društvene znanosti pojedini članovi svjesni su potrebe da Akademija pokloni posebnu pozornost analizi stanja u društvu, ciljevima koje ono treba postići i načinu kako da se to ostvari. Na to su ponukani i činjenicom da je hrvatsko društvo u teškoj krizi, koja se očituje u svim njegovim dijelovima i na svim područjima društvenog života.

U duhu Zakona o Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, koju je Hrvatski sabor izglasao 24. srpnja 1991., članovi Akademije dijele se na redovite, kojih može biti do 160, počasne i dopisne članove te članove suradnike, koji u skladu s novim Statutom podliježu reizboru.

Godine 2001. Akademija je imala jednog počasnog člana (dr. Franjo Kuharić, kardinal i nadbiskup zagrebački), 151 redovitog člana, 140 dopisnih članova i 85 članova suradnika, dok su 2009. bila 144 redovita člana, 132 dopisna člana i 90 članova suradnika, a krajem 2010. godine 138 redovitih članova, 137 dopisnih i 91 član suradnik.

Izbori Akademijina časništva:

Na izbornoj skupštini časništva Akademije održanoj 27. studenoga 2003. izabrani su: akademik Milan Moguš, predsjednik Akademije, te potpredsjednici Pavle Dešpalj i Alica Wertheimer-Baletić, glavni tajnik Slavko Cvetnić i članovi Akademijina Predsjedništva: Nenad Trinajstić, Milan Meštrov, Antun Dubravko Jelčić, Boris Magaš, Dragutin Fleš i razredni tajnici (redom razredâ): Dušan Bilandžić, Ksenofont Ilakovac, Branko Sokač, Zvonko Kusić, Petar Šimunović, Nikola Batušić, Ante Vulin, Ivan Supičić i Mirko Zelić.

Na izbornoj skupštini održanoj 23. studenoga 2006. ponovno je za predsjednika Akademije izabran akademik Milan Moguš, potpredsjednici su Pavle Dešpalj i Alica Wertheimer-Baletić, glavni tajnik Slavko Cvetnić, članovi Predsjedništva Akademije: Ivan Gušić, Stjepan Jecić, Antun Dubravko Jelčić, Boris Magaš, Nenad Trinajstić i razredni tajnici: Tomislav Raukar, Ksenofont Ilakovac, Željko Kućan, Zvonko Kusić, Petar Šimunović, Nikola Batušić, Ante Vulin, Koraljka Kos i Mirko Zelić.

Na izbornoj skupštini održanoj 11. studenoga 2010. s četverogodišnjim mandatom u trajanju od 1. siječnja 2011. do 31. prosinca 2014. izabrani su: predsjednik Zvonko Kusić, potpredsjednici Jakša Barbić i Velimir Neidhardt, glavni tajnik Pavao Rudan, članovi Predsjedništva Akademije: Slaven Barišić, Petar Šimunović, Krešimir Nemec, Nikša Gligo, Mirko Zelić i tajnici pojedinih razreda: Tomislav Raukar, Nenad Trinajstić, Ivan Gušić, Marko Pećina, August Kovačec, Ante Stamać, Boris Magaš, Frano Parać i Stjepan Jecić.

U ovom razdoblju poslove tajnika Akademije i člana Akademijine Uprave obavljao je Slobodan Kaštela.

Izbori novih članova:

Na izbornoj skupštini Akademije, održanoj 16. svibnja 2002., za redovite članove izabrani su Nenad Cambi, Vladimir Goldner, Nikica Kolumbić, Tonko Maroević, Ante Stamać, Ivan Kušan i Ivo Senjanović, za dopisne članove izabrani su Charles Béné (Francuska), Eduard Čalić (Austrija), Matko Čikeš (Švicarska), Mirjan Damaška (SAD), Josip Jernej (RH), Hrvoje Lorković (Austrija), Sanjit Kumar Mitra (SAD) i Branko Souček (Italija), a za članove suradnike Gordan Družić, Jakša Barbić, Ljerka Schiffler, Vitomir Šunjić, Josip Balabanić, Ivana Weygand-Đurašević, Ante Simonić, Vida Demarin, Milena Žic Fuchs, Darko Novaković, Ivanka Petrović, Zvonimir Mrkonjić, Zlatko Bourek, Igor Kuljerić i Josip Sečen. Reizbor suradnika prošli su Ibrahim Aganović, Stanko Popović, Zlatko Pepeonik, Biserka Nagy, Eduard Prelogović, Mercedes Wrischer, Čedomir Lucu, Zijad Duraković, Željko Reiner, Andrija Mutnjaković, Radovan Ivančević, Nikša Gligo i Frano Parać. Svečano proglašenje novih akademika održano je 7. lipnja 2002.

Na izbornoj skupštini Akademije 20. svibnja 2004. izabrani su, a 15. lipnja svečano proglašeni sljedeći redoviti članovi: Nikša Stančić, Zvonimir Baletić, Jakša Barbić, Leo Klasinc, Stanko Popović, Slavko Matić, Josip Tišljar, Marko Pećina, Stjepan Damjanović, Nikica Petrak, Igor Fisković, Andrija Mutnjaković, Dušan Džamonja, Zlatko Keser, Igor Kuljerić i Leo Budin, dok su u red dopisnih članova izabrani: Rainer Altherr (Njemačka),

Akito Arima (Japan), Hedvig Hricak (SAD), Vječeslav Vsevolodovič Ivanov (Rusija), Herbert Mang (Austrija), Zdravko Mlinar (Slovenija), Wilfried Potthoff (Njemačka) i André Tuilier (Francuska).

Novoizabrani članovi suradnici su: Davor Krapac, Mladen Žinić, Dunja Brozović Rončević, Josip Lisac, Višnja Stahuljak Chytil, Radoslav Tomić i Tomislav Filetin, a članovi suradnici u reizboru: Dragomir Vojnić, Ivan Erceg, Miroslav Kurelac, Pavle Papić, Elsa Reiner, Zoltan Racz, Biserka Belicza, Milivoj Sironić, Stjepko Težak, Tomislav Sabljak, Ennio Stipčević i Vedran Žanić.

Na izbornoj skupštini održanoj 18. svibnja 2006. izabrani su, a 8. lipnja svečano proglašeni sljedeći redoviti članovi Akademije: Zvonko Posavec, Pavao Rudan, Ivica Kostović, Željko Reiner, Dunja Fališevac, Zvonimir Mrkonjić, Boris Bućan, Dinko Kovačić, Branko Kincl, Nikša Gligo, Marin Hraste i Vlasta Piližota, dok su za dopisne članove izabrani: Paul Garde (Francuska), Eric Goles Chacc (Čile), Ján Janković (Slovačka), Ivan Katić (Danska), Berislav Klobučar (Austrija), Guntram Koch (Njemačka), Zdenko Rengel (Australija), Dieter Söll (SAD) i Zlatko Ugljen (BiH).

Novi članovi suradnici na istoj su skupštini postali: Dragutin Feletar, Slobodan Kaštela, Nikola Kallay, Mirko Primc, Marijan Herak, Nikola Ljubešić, Damir Viličić, Igor Vlahović, Igor Anić, Vladimir Bermanec, Iva Dekaris, Željko Sutlić, Vjekoslav Jerolimov, Ranko Matasović, Mladen Machiedo, Mladen Obad-Šćitaroci, Željka Ćorak, Zvonko Maković, Zlatan Vrkljan i Marko Ruždjak,

Na izbornoj skupštini održanoj 29. svibnja 2008. izabrani su, a 17. lipnja svečano proglašeni sljedeći redoviti članovi Akademije: Nikola Kallay, Darko Novaković, Milivoj Solar, Krešimir Nemec, Goran Tribuson, Marko Ruždjak i Frano Parać. Na istoj skupštini izabrani su dopisni članovi: Vatroslav Vicko Grubišić (Njemačka), Georg Holzer (Austrija), Tomislav Neralić (Hrvatska), Gherardo Ortalli (Italija), Norman Sartorius (Švicarska), Joseph Schlessinger (SAD), Maurice Tucker (VB) i Irena Vrkljan (Njemačka).

Novi su članovi suradnici: Arsen Bačić, Silvia Tomić, Miloš Judaš, Marko Tadić, Goran Filipi, Mira Menac-Mihalić, Jakša Fiamengo, Nikola Bašić, Nenad Fabijanić, Eva Sedak, Ignac Lovrek i Jurica Sorić, dok su suradnički reizbor prošli: Ivo Grabovac, Božidar Jelčić, Marin Zaninović, Ladislav Palinkaš, Theodor Dürrigl, Mladen Štulhofer, Josip Madić, Jelena Aurer-Koželj, Josip Brnić, Ante Mihanović i Antun Szavits-Nossan.

Na izbornoj skupštini 20. svibnja 2010. izabrani su redoviti članovi Branko Despot, Ivan Cifrić, Goran Pichler, Franjo Tomić, Vida Demarin, Ivanka Petrović, Milena Žic Fuchs, Radoslav Tomić i Zlatko Bourek, a dopisnim članovima izabrani su: Bonaventura Duda (RH), Henning Ottmann (Njemačka), László Forró (Mađarska), Nenad Ban, Mirjana Jović-Randić, Wiesław Boryś, Ruža Pospiš-Baldani i Nenad Bićanić.

Izabrani su i novi članovi suradnici: Željko Tomičić, Marina Cindrić, Svetozar Musić, Milan Mihaljević, Mario Grčević, Boris Senker, Zoran Kravar i Zoran Juranić, dok su reizabrani Nenad Vekarić i Stjepan Tomaš. Svečano proglašenje novih članova Akademije održano je 17. lipnja 2010.

—

MEĐUNARODNA SURADNJA
(2001. – 2010.)

U organizaciji, suorganizaciji ili pod pokroviteljstvom Akademije u razdoblju 2001. – 2010. godine održano je 335 znanstvenih skupova, simpozija i okruglih stolova, 267 predavanja, 172 predstavljanje knjiga, filmova i konferencija za novinstvo te 312 izložbi. U isto vrijeme Akademiju je posjetilo 40-ak stranih delegacija.

Međunarodna suradnja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti odvija se na dvije razine. Jedna je bilateralna suradnja, vezana za sklopljene sporazume s drugim akademijama, a druga je multilateralna suradnja, vezana za sudjelovanje i angažman predstavnika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u međunarodnim znanstvenim organizacijama.

Hrvatska akademija ukupno je potpisala 24 sporazuma i dva pisma namjere s akademijama znanosti i umjetnosti u Europi i svijetu. U razdo-

blju 2001. – 2010. godine potpisani su sporazumi o znanstvenoj suradnji sa sljedećim akademijama: Albanskom akademijom znanosti (2002.), Kineskom akademijom inženjerstva (2002.), Berlin-brandenburškom akademijom (2002.), Kineskom akademijom društvenih znanosti (2004.), Kraljevskom akademijom književnosti, povijesti i starina iz Švedske (2004.), Akademijom znanosti Islamske Republike Irana (2005.), Britanskom akademijom (2005. – obnovljena verzija), Šangajskom akademijom društvenih znanosti (2007.), Kraljevskom flamanskom akademijom znanosti i umjetnosti (2007.), Ukrajinskom nacionalnom akademijom znanosti (2010.) i Rumunjskom akademijom znanosti (2010.) te Pismo namjere s Nacionalnom akademijom znanosti Republike Koreje (2010.).

U istom razdoblju potpisano je i nekoliko protokola, koji čine sastavni dio sporazuma, i to s: Bugarskom akademijom znanosti, Britanskom akademijom, Ruskom akademijom znanosti, Mađarskom akademijom znanosti, Poljskom akademijom znanosti, Kineskom akademijom inženjerstva, Makedonskom akademijom znanosti i umjetnosti, Akademijom znanosti i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Austrijskom akademijom znanosti, Ukrajinskom nacionalnom akademijom znanosti i Rumunjskom akademijom znanosti. S nekim akademijama popisano je nekoliko protokola s obzirom na to da se uglavnom potpisuju na tri godine.

Budući da je razmjena znanstvenika glavna osnova međuakademijske suradnje, važno je spomenuti da se u okviru gore spomenutih sporazuma i protokola u desetogodišnjem razdoblju realiziralo 297 studijskih boravaka u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti te u znanstvenim i umjetničkim institucijama Republike Hrvatske. Isto tako u okviru međuakademijske razmjene realizirano je 268 studijskih boravaka hrvatskih znanstvenika u inozemstvu. U tom kontekstu važno je istaknuti da se najintenzivnija suradnja odvijala s Mađarskom akademijom znanosti, Bugarskom akademijom znanosti i Poljskom akademijom znanosti.

Što se tiče multilateralne suradnje, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti u razdoblju 2001. – 2010. intenzivirala je svoje aktivnosti u nekoliko međunarodnih znanstvenih organizacija. To se u prvom redu odnosi na aktivnosti u Europskoj znanstvenoj zakladi (*European Science Foundation;* Hrvatska akademija član je od 2003.), u ALLEA-i *(All European Academies)*, gdje se aktivnost posebno intenzivirala posljednje dvije godine, te u *Inter-Academy Panelu* i *Inter-Academy Medical Panelu* (IAP i IAMP), na aktivno sudjelovanje predstavnika Hrvatske akademije na skupštini i sastancima koje IAP i IAMP organiziraju i u nešto manjoj mjeri u Mediteranskoj uniji akademija, koja je započela s radom 2008. godine, IUA-i *(International Union of Academies)*; CEEN-u *(Central Eastern European Network)* te u ICSU *(International Council for Science)*, u kojem je Akademijino članstvo trajalo do kraja 2009.

Od 2007. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti koordinator je za Republiku Hrvatsku europskog programa HERA (*Humanities in the European Research Area*) – humanističke znanosti u Europskom istraživačkom prostoru.

Predstavnici Hrvatske akademije sudjelovali su na brojnim sastancima, konferencijama i radionicama koje su organizirale gore navedene organizacije, ali i na mnogim drugim.

Važan dio međunarodne suradnje odnosi se i na posjete stranih znanstvenika i političkih uglednika. Od brojnih posjeta potrebno je posebno spomenuti sljedeće: potpredsjednika Poljske akademije znanosti profesora Włodzimierza Ostrowskog (2002.), predsjednika Albanske akademije znanosti profesora Illyja Pope (2002.), potpredsjednika Berlin-brandenburške akademije profesora Helmuta Schwarza (2002.), predsjednika Slovenske akademije znanosti i umjetnosti akademika Boštjana Žekša (2002.), predsjednika Islamske Republike Irana Nj. E. Mohammada Khatamija i predsjednika Akademije znanosti Islamske Republike Irana profesora Reze Davarija Ardakanija (2005.), predsjednika Republike Moldavije Nj. E. Vladimira Vorona (2005.), visokog povjerenika za znanost i istraživanje Europske unije dr. Janeza Potočnika (2005.), dobitnike Nobelove nagrade profesora Dudleyja R. Herschbacha (Sveučilište Harvard) i profesora Klausa von Klitzinga (Max-Planck

Institut – 2006)., potpredsjednika izraelske vlade i dobitnika Nobelove nagrade Shimona Peresa (2007.), državnog tajnika Svete Stolice za odnose s drugim državama Nj. E. mons. Giovannija Lajole (2006.), predsjednika Finske akademije prof. Raima Väyrynena (2006.), predsjednika Republike Cipra Nj. E. Tassosa Papadopoulosa (2006.), izvršnog direktora Europske znanstvene zaklade dr. Johna Marksa (2007.), predsjednika Republike Grčke Nj. E. Karolosa Papouliasa (2007.), predsjednika Makedonske akademije znanosti i umjetnosti akademika Georgija Stardelova i potpredsjednika Makedonske akademije znanosti i umjetnosti akademika Vladu Kambovskog (2008.), dobitnika Nobelove nagrade i člana Francuske akademije prof. Alberta Ferta (2008.), predsjednika Republike Estonije Nj. E. Toomasa Hendrika Ilvesa (2009.), predsjednika Svjetske akademije znanosti i umjetnosti prof. Jeffreyja H. Schwartza (2009.), predsjednice Belgijske kraljevske flamanske akademije znanosti i umjetnosti profesorice Dominique Willemsa (2009.), izvršnog direktora ALLEA-e dr. Rüdigera Kleina (2010.) i predsjednika Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine akademika Božidara Matića (2010.). Neki od njih održali su u prostorima Hrvatske akademije zapažena predavanja.

Osim individualnih posjeta uglednih gostiju, važno je spomenuti okrugli stol *Energetska sigurnost i jugoistok Europe* u organizaciji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Parlamentarne skupštine NATO-a (2009.) te sastanak predstavnika za kulturu 27 veleposlanstava zemalja Europske unije (2009.) u organizaciji Veleposlanstva Kraljevine Švedske.

—

ARHIV HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Arhiv se sastoji od Središnje i Orijentalne zbirke i različitih zbirki eminentnih hrvatskih intelektualaca (književnika, političara i znanstvenika), primjerice J. J. Strossmayera, Franje Račkoga, Ferde Šišića, Ivana Kukuljevića, Tadije Smičiklasa i dr. Središnju zbirku, čiji najstariji dio datira od 11. st. do naših dana, čine glagoljski, ćirilski i latinički kodeksi i isprave različitih sadržaja važnih za istraživanje gospodarske, kulturne i političke povijesti Hrvatske i susjednih zemalja.

Glagoljska zbirka Arhiva s 445 kodeksa, od čega 157 fragmenata, te više od 700 isprava najveća je zbirka navedene rukopisne baštine u svijetu. Građa datira iz razdoblja 12. – 19. stoljeća, a posebna su joj vrijednost glagoljicom pisane matične knjige, vođene od 1560. godine na području otoka Krka, Hrvatskog primorja i Istre. Godine 2006. i 2010. glagoljska je zbirka obogaćena dvjema vrlo vrijednim donacijama ing. Slobodana Mavara, unuka poznatog znalca glagoljice i skupljača glagoljske baštine Franje Mavara: originalnom glagoljskim slovima pisanom oporukom iz Dubašnice i glagoljskim prijepisom notarske iprave iz protokola krčkog notara Ivana Sormilića (obje s kraja 18. st.). Dovršen je inventarni opis glagoljskih isprava, a pri kraju je i izrada cjelovitog kataloga *Acta croatica*.

Akademijin utemeljitelj biskup Josip Juraj Strossmayer u svom se radu i nastojanju na jedinstvu crkava uvelike oslanjao na djelo i ideje svete braće Konstantina-Ćirila i Metoda, čije se djelo u Hrvatskoj ukorijenilo, razvijalo, njegovalo i častilo. Osnovu njihova djela čini glagoljsko pismo i slavensko bogoslužje. Strossmayer je pomogao izdanje *Assemanijeva evanđelja*, staroslavenskoga glagoljskoga spomenika (10. – 11. st.), koje je priredio Franjo Rački, prvi i dugogodišnji Akademijin predsjednik te „otac hrvatske cirillomethodiane“. Strossmayer je dao pozamašan iznos (pet tisuća forinti) da se za Akademiju otkupi knjižnica Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, s kojom je Akademija dobila 65 što većih što manjih glagoljskih rukopisa i 86 glagoljskih fragmenata. Za Akademiju je otkupio Mihanovićevu zbirku od četrdeset rukopisa, uglavnom ćirilskih, ali i jedan znameniti glagoljski fragment *Apostola* iz 12. st.

Danas Akademija posjeduje i u svojem Arhivu čuva najbogatiju zbirku glagoljskih rukopisa na svijetu, koju sustavno upotpunjuje i obogaćuje. Akademijina je zbirka sastavljena od rukopisa književnoga, liturgijskoga i odgojno-poučnoga sadržaja te njihovih fragmenata; zatim od registara iz dnevnoga života ustanova i akata ili isprava (listina). U

svemu: 443 rukopisa (od toga 157 fragmenata) i mnogo isprava. Akademijina zbirka obuhvaća kontinuiranu rukopisnu građu hrvatskoga glagolizma 12. – 19. st. Geografski rukopisi potječu uglavnom iz krajeva koji se prostiru od istočne pozadine Trsta preko Istre, kopnene Hrvatske, kvarnerskih i dalmatinskih otoka pa do okolice Šibenika. Najsjevernija je, zapravo osamljena, točka podrijetla Akademijine zbirke – selo Ščitarjevo na Savi ispod Zagreba. U zbirci su zastupljeni primjeri svih tipova hrvatskoga glagoljskoga pisma: ustav, poluustav, kurziv, polukurziv, knjiški i kancelarijski kurziv.

Arhivska latinička zbirka obuhvaća isprave u rasponu 11. – 19. st. i latiničke kodekse koje je kataloški obradila Tihomira Mršić.

Orijentalna zbirka ima 2.093 rukopisa na arapskom, turskom, perzijskom i bosanskom jeziku te 770 osmanskih isprava datiranih između 16. i 20. st., dok priručna knjižnica ima dvije tisuće knjiga. U tijeku je kompjutorski unos i priprema tiskanog kataloga arapskih djela, koji je sastavio dugogodišnji voditelj Orijentalne zbirke dr. Muhamed Ždralović. Arhiv od 2005. posjeduje rukopis šerijatsko-pravnog djela na osmanskom jeziku.

Tijekom 2007. Arhiv je preuzeo madridsku ostavštinu Pavla Tijana Rončevića (1908. – 1994.) od 215 kutija.

Arhiv je 2007. dobio dodatne prostorije u sjevernom dijelu prizemlja zgrade na Strossmayerovu trgu 2, kamo su iz Šenoine ul. 4 preseljeni cjelokupni fond Orijentalne zbirke, registratura Jugoslavenskog odbora i ostavština dr. Ante Trumbića te dio Akademijine registrature od njezina osnutka do godine 1945., dok su u podrumu zgrade uređene trezorske prostorije.

Arhivom od 2005. umjesto umirovljenog akademika Petra Strčića upravlja prof. Damir Zagotta.

—

KNJIŽNICA

Početak osnivanja Knjižnice podudara se s godinom utemeljenja Akademije (1861.), kada je zagrebački odvjetnik Adalbert Schauff Akademiji darovao 600 knjiga. Akademija 1868. otkupljuje osobnu knjižnicu Ivana Kukuljevića Sakcinskog s 10.000 svezaka, od čega 20 prvotisaka, oko tisuću rukopisa i šest tisuća dokumenata različitog sadržaja. Knjižnica je u to vrijeme imala za hrvatsku kulturnu povijest dragocjena izdanja kao što su naprimjer prvotisak glagoljskog *Misala po zakonu rimskoga dvora* iz 1483. u dva primjerka, izdanja „oca hrvatske književnosti" Marka Marulića i Matije Vlačića Ilirika (69 knjiga), djela Ivana Belostenca, Đure Daničića, Ardelija della Belle, Josipa Drobnića, Jurja Habdelića i drugih.

I danas Akademijinoj Knjižnici pristižu donacije: Ferdinanda Hauptmanna (1988.), Jasmine Šakić (1996.), Drage Šipraka (1996.), Državnog zavoda za statistiku (1998.), akademika Slavka Mihalića (1998.), akademika Josipa Županova (2007.) i dr. Smještajem su odvojene sljedeće darovane zbirke: *Spomenička zbirka Mirka Dražena Grmeka Povijest znanosti slavenskih naroda* (1999.), *Spomenička zbirka Nade Klaić* (1990.), *Zbirka gradišćansko-hrvatske književne baštine* (2001./02.) te najnovija (2009.) i jedna od najvećih donacija – *Knjižnica dr. Vladimira Gotthardi te Renate i Ivana Gotthardi-Škiljan* s 10.525 svezaka iz najrazličitijih znanstvenih i umjetničkih područja.

Zbirka starih i rijetkih izdanja sadrži 4.700 svezaka s 36 prvotisaka (inkunabula), 403 knjige iz 16. st., 608 ih pripada 17. st., a 2.395 ih je iz 18. st. Knjižnica posjeduje i jedini poznati sačuvani primjerak prvog izdanja Zoranićevih *Planina* (1569.). Brojnošću se izdvaja 69 knjiga iz zbirke Matije Vlačića Ilirika *Flaciana* te zbirka hrvatskih glagoljskih knjiga s vrlo rijetkim primjercima izdanja iz 16. st. Među ostalim raritetima Knjižnica posjeduje i prva izdanja djela hrvatskih pisaca Dominka Zlatarića, Hanibala Lucića, Andrije Čubranovića, Marina Držića, Jurja Barakovića, Matije Divkovića, Fausta Vrančića, Petra Zrinskog, Pavla Rittera Vitezovića, Ivana Lucića, Baltazara Krčelića i dr.

Akademijina Knjižnica danas raspolaže s više od 400.000 svezaka i jedna je od najbogatijih općeznanstvenih knjižnica u Republici Hrvatskoj. Tijekom svoje 150-godišnje povijesti više je puta mijenjala boravište, dok nije 29. travnja 2009.

dobila trajnu adresu i dolični prostor u obnovljenoj zgradi nekadašnjeg Kemijskog (Ludžbenog) zavoda Prirodoslovno-matematičkog fakulteta na Strossmayerovu trgu 14. Od 2006. upraviteljica je Knjižnice Vedrana Juričić.

—

NAKLADNIČKA DJELATNOST

Od svojega osnutka Akademija je posebnu pozornost posvećivala svojoj nakladničkoj djelatnosti smatrajući da na taj način može javnosti najbolje prikazati svoj rad i rad svojih članova. Tako je odmah na početku javnog djelovanja, već 1867. godine, objavila prvu knjigu svojega osnovnog znanstvenog časopisa *Rad*. Do godine 1881. *Rad* je sadržavao priloge iz svih znanstvenih područja, a od 1882. godine podijeljen je u dva niza: jedan za razrede *Filologičko-historički* i *Filosofičko-juridički* i drugi za *Matematičko-prirodoslovni razred*. Ta dva niza *Rada* izlazila su potom više od pola stoljeća, sve do 1935. godine, kada se pojavio još jedan novi niz koji je pripadao *Umjetničkom razredu*. Danas *Rad* ima nizove po razredima, a u nekim razredima postoji još i daljnja podjela po užim područjima. Do konca 2010. godine objavljena je 508. knjiga *Rada*.

Uz *Rad* Akademija već više od 130 godina objavljuje i svoju kroniku *Ljetopis*. Prvi svezak *Ljetopisa* iz 1877. obuhvaćao je razdoblje od prvih deset godina djelovanja Akademije, a od tada on najčešće, sve do danas, izlazi svake godine. U njemu se redovito objavljuju Akademijini izvještaji o radu, biografije i bibliografije novih članova te nekrolozi preminulim članovima.

Od *Vjesnika* Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti objavljeno je devet godišta sa 17 brojeva.

Preminulim akademicima i istaknutim hrvatskim znanstvenicima i umjetnicima posvećena su, osim napisa u *Ljetopisu* i *Vjesniku*, i dva posebna Akademijina niza:
Obljetničke spomenice (od 1986., objavljeno 12 svezaka) i
Spomenice preminulim akademicima (od 1979., objavljeno 157 svezaka).

Uz *Rad* i *Ljetopis*, tekući serijski naslovi s najdužom tradicijom izlaženja još su:
Starine (od 1869., objavljena 63 sveska),
Zbornik za narodni život i običaje (od 1896., objavljeno 55 svezaka) i *Građa za povijest književnosti hrvatske* (od 1897., objavljeno 37 svezaka).

Tim i drugim, mlađim časopisima s područja humanističkih i društvenih znanosti, koji su i danas najbrojniji, kasnije su se pridružili još mnogi naslovi iz ostalih područja. Tako je Matematičko-prirodoslovni razred najprije godine 1913. pokrenuo svoj časopis *Prirodoslovna istraživanja* (ukupno objavljena 122 sveska), da bi se daljnjim razvojem hrvatske znanosti pokazala potreba za objavljivanjem rezultata istraživanja s područja matematičkih, fizičkih, kemijskih, medicinskih i tehničkih znanosti i u zasebnim specijaliziranim publikacijama. To su časopisi:
Acta biologica (najprije izlazio kao podniz *Prirodoslovnih istraživanja*, a od 1991. je samostalna publikacija; objavljena 23 godišta),
Acta geologica (najprije izlazio kao podniz *Prirodoslovnih istraživanja*, a od 1992. je samostalna publikacija; objavljeno 26 godišta),
Annales forestales = Anali za šumarstvo (od 1955., objavljeno 25 godišta),
Arhiv za higijenu rada i toksikologiju (1950. – 1978., objavljeno 29 svezaka),
Bilten razreda za tehničke znanosti (od 1998., objavljeno 11 godišta),
Bilten Vijeća za daljinska istraživanja i fotointerpretaciju (od 1980., objavljeno 16 svezaka),
Bilten Znanstvenog savjeta za promet (od 1988., objavljeno pet svezaka),
Godišnjak Jugoslavenskog centra za kristalografiju (1966. – 1990., objavljeno 25 svezaka)
Krš Jugoslavije (1957. – 1991., objavljeno 13 godišta),
Larus: časopis Zavoda za ornitologiju (od 1977., objavljeno 49 svezaka),
Nafta (mjesečno, od 1992. u sunakladništvu s Hrvatskim nacionalnim komitetom svjetskih kongresa za naftu; objavljeno 18 godišta),
Paleontologia Iugoslavica (1958. – 1991., objavljen 41 svezak),
Thalassia Iugoslavica (1956. – 1970., objavljeno

šest svezaka; objavljivanje nakon 1970. nastavio Institut *Ruđer Bošković* u Rovinju),
Travaux du Comité international pour l'étude des bauxites, de l'alumine et de l'aluminium (od 1966., objavljeno 26 svezaka).

Rezultati istraživanja s područja prirodnih i primijenjenih znanosti objavljuju se i u podnizovima *Rada* te u sljedećim specijaliziranim monografskim nizovima:
Posebna izdanja Razreda za matematičke, fizičke i kemijske znanosti (od 1991., objavljena tri sveska),
Posebna izdanja Razreda za prirodne znanosti (od 1952., objavljeno 11 svezaka),
Radovi Znanstvenog savjeta za pomorstvo (1984. – 1985., objavljena četiri sveska),
Radovi Znanstvenog savjeta za naftu (od 1972., objavljeno 38 svezaka),
Rasprave Razreda za matematičke, fizičke i kemijske znanosti (od 1952., objavljeno 19 svezaka).

Međutim, naslovi s područja društvenih i humanističkih znanosti ostali su sve do danas najbrojniji. Tako u području povijesti valja spomenuti ove serijske publikacije:
Anali Zavoda za povijesne znanosti u Dubrovniku (od 1954., objavljeno 48 svezaka),
Arheološki radovi i rasprave (od 1959., objavljeno 16 svezaka),
Dubrovnik annals (od 1997., objavljeno 14 svezaka),
Radovi Zavoda za povijesne znanosti u Zadru (od 1954., objavljena 52 sveska),
Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru (od 2007., objavljena tri sveska),
Studies in the history of Dubrovnik (od 2005., objavljena četiri sveska),
Starohrvatska prosvjeta (1949. – 1968., objavljeno 10 svezaka; nakon toga objavljivanje je nastavio Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu), *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti* (od 1954., objavljeno 28 svezaka),
Zbornik radova o povijesti i kulturi srpskog naroda u Hrvatskoj (1988. – 1989., objavljena dva sveska).

Među specijaliziranim monografskim zbirkama iz hrvatske povijesti na prvome mjestu spominjemo tri važna naslova:
Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, koju je 1868. pokrenuo Šime Ljubić, a posvećena je objavljivanju listina koje svjedoče o odnosima Hrvata i Hrvatske i susjednih naroda, odnosno zemalja, napose u okviru zajednica u kojima je Hrvatska bila tijekom svoje ranije povijesti (objavljeno 55 svezaka),
Monumenta historico-iuridica Slavorum meridionalium, u kojoj se objavljuju stari hrvatski povijesno-pravni dokumenti, napose statuti, urbari i zakoni (od 1877., objavljeno 13 svezaka),
Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije, koji je 1904. pokrenuo Tadija Smičiklas i u kojemu se objavljuju hrvatski povijesni dokumenti iz najstarijeg razdoblja 743. − 1400. godine (objavljeno 18 svezaka i dva sveska *Dodataka*).
Uz to su objavljene i sljedeće povijesne zbirke i monografski nizovi:
Biblioteka Djela znanstvenika iz Hrvatske (od 1985., objavljena tri sveska),
Djela Zavoda za povijesne znanosti u Zadru (od 1959., objavljeno 13 svezaka),
Kotorski spomenici (od 1951., objavljena dva sveska),
Monografije Zavoda za arheologiju (od 1989., objavljena dva sveska),
Monumenta historica Ragusina (od 1951., objavljena četiri sveska),
Posebna izdanja HAZU. Prilozi za izučavanje hrvatske povijesti (od 1997., objavljena tri sveska),
Posebna izdanja Zavoda za povijesne znanosti u Dubrovniku. Serija: Monografije (od 1955., objavljeno 30 svezaka),
Posebna izdanja Zavoda za povijesne znanosti u Dubrovniku. Serija: Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice (od 1990., objavljeno 15 svezaka),
Prilozi novijoj jugoslavenskoj historiji (1955. – 1972., objavljeno pet svezaka),
Rasprave i građa za povijest znanosti (od 1963., objavljeno 10 svezaka),
Rasprave iz hrvatske kulturne prošlosti (od 1998.; objavljena dva sveska),
Radovi Arhiva HAZU (od 1972., objavljena tri sveska),
Radovi o životu i djelu Jurja Križanića (od 1981., objavljeno šest svezaka).
Serijske publikacije koje se bave lingvističkim problemima jesu:

Filologija (od 1957., objavljena 54 sveska),
Folia onomastica Croatica (od 1992., objavljeno 18 svezaka),
Hrvatski dijalektološki zbornik (od 1956., objavljeno 16 svezaka),
Onomastica Iugoslavica (1969. – 1991., objavljeno 14 svezaka),
Rasprave Instituta za jezik (1968. – 1973., objavljena dva sveska; nakon toga objavljivanje nastavlja Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje),
Znanstveni skupovi Razreda za filološke znanosti (od 1991., objavljena četiri sveska).
U ovome kontekstu treba spomenuti i tri sveska *Nacrta za gramatiku hrvatskoga književnoga jezika* objavljena u monografskom nizu *Djela Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti,* i to:
Radoslav Katičić: *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, 1986. (2. izd. 1991.),
Stjepan Babić: *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, 1986. (2. izd. 1991.),
Stjepan Babić, Dalibor Brozović, Milan Moguš, Slavko Pavešić, Ivo Škarić, Stjepko Težak: *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, 1991.

Priprema i objavljivanje svih vrsta rječnika jedna je od najvažnijih Akademijinih djelatnosti od početka njezina djelovanja do danas. Tu na prvom mjestu spominjemo monumentalni *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, djelo u 97 svezaka (23 knjige), na čijoj su izradi brojni jezikoslovci radili gotovo sto godina koristeći se s više od 400 pisanih izvora. To je djelo izlazilo od 1880. do 1976. godine i obuhvaća 22.000 stranica s oko 250.000 natuknica. U njemu je prikazan dijalekatski različito stiliziran književni izraz, u prvom redu štokavski i čakavski, a kasnije (u posljednjih 30 svezaka) i kajkavski. To leksikografsko djelo ocijenjeno je u slavistici najvišim ocjenama. Rječnik su uređivali: Đuro Daničić (1880. – 1886. od 1. do 5. sveska), Pero Budmani (1887. – 1907., od 6. do 26. sveska), Tomislav Maretić (1908. – 1937., od 27. do 52. sveska), Stjepan Musulin (1938. – 1966., od 53. do 78. sveska), Stjepan Musulin i Slavko Pavešić (1967. – 1975., od 79. do 94. sveska) i Slavko Pavešić (1976., od 95. do 97. sveska). Potreba za dopunama Akademijina *Rječnika* pokazala se već tijekom rada, jer dio važnih izvora nije bio obrađivan, pa se već duže radi na njegovim dopunama.
Važni rječnici koje još valja spomenuti jesu:
Rěčnik lěčničkoga nazivlja Milivoja Dežmana – prva Akademijina pojedinačna monografska publikacija (1868.),
Prinosi za hrvatski pravno-povijestni rječnik Vladimira Mažuranića u 11 svezaka (1908. – 1923.),
Rječnik narodnih zoologičkih naziva Miroslava Hirtza u tri sveska (1928. – 1956.),
Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae u sedam svezaka (1969. – 1978., ur. M. Kostrenčić),
Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika Petra Skoka u četiri sveska (1971.–1974. repr. 1989.),
Rječnik hrvatskoga književnog jezika od Preporoda do I. G. Kovačića Julija Benešića (1985. – 1990., objavljeno 12 svezaka),
Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnoga jezika (1984. – 2000. objavljeno 11 svezaka),
Botanički leksikon Ivana Šugara, 1. svezak (1990.).

Književna djela i istraživanja na području književnosti i teatrologije objavljuju se u ovim časopisima i nizovima:
Forum (od 1962., objavljeno 329 svezaka u 82 knjige),
Hrvatski latinisti (od 1951. objavljeno 11 svezaka),
Kronika Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe (od 1975., objavljena 24 sveska),
Krležini dani u Osijeku (od 1992., objavljeno 16 svezaka),
Noviji pisci hrvatski (1949. – 1955., objavljeno 12 svezaka),
Stari pisci hrvatski, zbirka koju je pokrenuo još 1869. Vatroslav Jagić (do 2000. objavljena 43 sveska),
Zbornici Razreda za književnost (od 1991., objavljena dva sveska).

U nastojanju da se objave kritička izdanja sabranih djela naših književnika objavljena su:
Sabrana djela Silvija Strahimira Kranjčevića u tri sveska (ur. D. Tadijanović, 1958.),
Sabrana djela Antuna Gustava Matoša u 20 svezaka (ur. D. Tadijanović, N. Mihanović, D. Jelčić, V. Flaker, L. Županović, S. Batušić i D. Kapetanić, 1973.),

Sabrana djela Vladimira Nazora u 21 svesku (ur. N. Mihanović, V. Flaker, D. Jelčić, T. Sabljak, N. Vinski, N. Batušić, I. Frangeš i I. Meden, 1977.),
Sabrana djela Ivana Gorana Kovačića u pet svezaka (ur. D. Tadijanović, 1983.),
Djela Miroslava Krleže (objavljeno 28 svezaka, 2000.).

Pravnim su problemima posvećeni ovi serijski naslovi:
Anali Jadranskog instituta (1956. – 1968., objavljena četiri sveska),
Pomorsko pravo (1951. – 1992., objavljeno devet svezaka),
Poredbeno pomorsko pravo (1958. – 2010., objavljena 164 sveska),
Pravo i društvo (od 1979., objavljeno šest svezaka),
Modernizacija prava (11 svezaka),
Radovi odbora za znanstvenu problematiku samoupravljanja (1982. – 1984., objavljena tri sveska).

Rezultati ekonomskih ili pretežno ekonomskih istraživanja objavljuju se u nizovima:
Adriatica maritima (1973. – 1985., objavljena četiri sveska),
Građa za gospodarsku povijest Hrvatske (1951. – 1987., objavljen 21 svezak),
Prinosi proučavanju ekonomike ribarstva i ribarstvenog prava (1955. – 1973., objavljeno sedam svezaka),
Radovi Odsjeka za ekonomska istraživanja (od 1983., objavljeno 38 svezaka),
Suvremeni ekonomski problemi (od 1962., objavljeno 14 svezaka),
Znanstveni skupovi Odsjeka za ekonomska istraživanja (od 1988., objavljeno pet svezaka).

Likovnim umjetnostima posvećeni su:
Bulletin Razreda za likovne umjetnosti (od 1953., objavljeno 60 svezaka) i Biblioteka *Artis historia* (od 2009., jedan svezak) te brojni katalozi umjetničkih izložbi Akademijinih muzejsko-galerijskih jedinica.

Do 2010. objavljeni su ovi katalozi:
Hrvatski trijenale crteža (sedam kataloga),
Hrvatski trijenale grafike (12 kataloga),
Katalozi Gliptoteke (osam kataloga),
Katalozi izložbi Gliptoteke (98 kataloga),
Katalozi izložbi Hrvatskoga muzeja arhitekture (21 katalog),
Katalozi izložbi Kabineta grafike (151 katalog),
Katalozi izložbi Strossmayerove galerije (59 kataloga),
Katalozi izložbi Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe (46 kataloga),
Katalozi povremenih izložbi HAZU (34 kataloga),
Triennale hrvatskog kiparstva (sedam kataloga),
Zagrebačka izložba grafike (32 kataloga),
Zagrebačka izložba crteža (16 kataloga).

Glazbenoj umjetnosti i muzikologiji posvećene su zbirke:
Djela suvremenih hrvatskih skladatelja (od 1959., objavljena 32 sveska),
Gazophylacium Croaticum rerum musicarum (od 1991., objavljen jedan svezak),
Gazophylacium musicae Croaticae (od 1995., objavljen jedan svezak),
Građa za proučavanje rada hrvatskih kompozitora (1956. – 1961., objavljena tri sveska),
Spomenici glagoljaškog pjevanja (od 1983., objavljena dva sveska),
Spomenici hrvatske muzičke prošlosti (1957. – 1974., objavljena tri sveska),
Indices collectiorum musicorum tabulariorumque in Croatia (od 1988., objavljena četiri sveska),
Izvori i dokumenti o glazbi (od 1989., objavljena dva sveska).

Akademija izdaje od 1991. u suizdavaštvu s Hrvatskim muzikološkim društvom i Muzičkom akademijom Sveučilišta u Zagrebu i dva muzikološka časopisa:
Arti Musices (do 2010., objavljeno 41 godište) i *International review of the aesthetics and sociology of music* (do 2010., objavljeno 41 godište).

Mnoge Akademijine zbirke i monografski nizovi posvećeni su istovremeno različitim temama i znanstvenim područjima. Među njima ističe se najstariji monografski niz koji izlazi od 1882. do danas pod naslovom *Djela Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*. U tom je nizu do sada izdano 79 svezaka.

Drugi interdisciplinarni naslovi jesu:
Adrias Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Splitu (od 1987., objavljeno 16 svezaka),

Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku (od 1981., objavljeno 26 svezaka),
Biblioteka Slavonije i Baranje (od 1999., objavljeno sedam svezaka),
Encyclopaedia moderna (od 1966., objavljeno 49 svezaka),
Izdanja Knjižnice HAZU (od 1981., objavljeno osam svezaka),
Posebna izdanja Centra za znanstveni rad u Vinkovcima (od 1974., objavljeno 20 svezaka),
Posebna izdanja Zavoda za znanstveni rad u Osijeku (od 1978., objavljeno 14 svezaka),
Posebna izdanja Zavoda za znanstveni rad u Varaždinu (od 1990., objavljena 42 sveska),
Predavanja održana u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti (od 1951., objavljeno 85 svezaka),
Problemi sjevernog Jadrana (od 1963., objavljeno 10 svezaka),
Radovi Zavoda za znanstveni rad u Osijeku (od 1975., objavljeno osam svezaka),
Radovi Centra za znanstveni rad u Vinkovcima (od 1971., objavljeno osam svezaka),
Radovi Zavoda za znanstveni rad u Varaždinu (od 1986., objavljeno 20 svezaka)
Znanstveni skupovi Razreda za društvene znanosti (od 1991., objavljena dva sveska).

Veliku skupinu Akademijinih publikacija čine pojedinačna izdanja koja ne pripadaju nijednom nizu (683 sveska). Među tim se publikacijama, često objavljenim zajedno s drugim nakladnicima, nalaze manje i veće monografije, zbornici radova sa savjetovanja te manje brošure.

Konačno, treba spomenuti i sekundarne serijske naslove:
Bulletin scientifique (1953. – 1990., objavljeno 58 svezaka) i *Hrvatska bibliografija* (1948. – 1981., objavljeno 19 svezaka; dalje su objavljivanje preuzeli Nacionalna i sveučilišna knjižnica i Leksikografski zavod).

Posebno valja istaknuti naslov niza kojim se Akademija u samostalnoj i suverenoj Hrvatskoj osobito aktivno uključila u izgradnju suvremenoga hrvatskog društva. To je zbirka *Prilozi za strategiju hrvatskog razvoja*, u kojoj su u razdoblju 1989. – 2010. godine objavljene 23 knjige.

U želji pak da se svijetom pronese znanstvena istina o Hrvatskoj, kakva je ona bila u vrijeme svojega nastanka i uključivanja u zapadnoeuropsku civilizaciju i kakva je danas, Akademija je 1992. započela s radom na izdavanju monumentalnog izdanja pod naslovom *Hrvatska i Europa*: *kultura, znanost i umjetnost*. Prvi je svezak toga djela izašao 1997. godine, a posvećen je razdoblju srednjega vijeka do 12. stoljeća. U drugom svesku, objavljenom 2000., obrađuje se razdoblje srednjega vijeka i renesanse, od 13. do 16. stoljeća. Treći svezak objavljen je 2003. i u njemu se obrađuju barok i prosvjetiteljstvo, a u četvrtom, koji je izašao 2009., moderna hrvatska kultura od Preporoda do moderne. Prvi i drugi svezak istoga djela objavljeni su 1999. i 2008. na engleskom, a 1999. i 2005. na francuskom jeziku.

Brinući se pak za hrvatsku kulturnu baštinu i njezino promicanje u Hrvatskoj i svijetu, Akademija povremeno izdaje i pretiske starih i rijetkih knjiga. Tako je 1950. godine tiskom izdala Marulićevu *Juditu* (Venecija, 1521.), 1951. Hektorovićevo *Ribanje i ribarsko prigovaranje* (Venecija, 1568.), godine 1952. Zoranićeve *Planine* (Venecija, 1569.), godine 1991. *Brevijar po zakonu rimskog dvora* iz 1491., godine 1994. *Senjski glagoljski misal* iz 1494., godine 1998. pretisak djela *Cithara octohorda* iz 1757. uz posebnu knjigu komentara i studija, godine 2000. faksimilno izdanje *Časoslova Farnese* s minijaturama Julija Klovića te pretisak *Berčićevih glagoljskih odlomaka*, pohranjenih u Ruskoj nacionalnoj biblioteci od 1874. godine.

Od osnutka do konca 2010. Akademija je objavila ukupno 5.598 svezaka, a samo u zadnjem razdoblju, 2001. – 2010., objavljena su 1.003 sveska.

Takav razvoj Akademijine nakladničke djelatnosti tijekom 150-godišnjega razdoblja njezina djelovanja bio je moguć jer se uvijek znatan dio raspoloživih redovitih sredstava usmjeravao na tu djelatnost, jer se namjenska sredstva za projekte koriste i za izdavanje knjiga i jer su mnoga izdanja objavljena u sunakladništvu s drugim ustanovama i nakladnicima (Globus, Informator, Školska knjiga, Liber, Nakladni zavod Matice hrvatske, AGM i dr.). Ali prije svega takvu je plodnu nakladničku aktivnost omogućila znanstvena i istraživačka aktivnost

članova Akademije, istraživača u Akademijinim jedinicama i znanstvenika izvan Akademije koji su svoje radove objavljivali u njezinim publikacijama.

Rukovoditelj je Odjela za izdavačku djelatnost i informiranje od 2001. godine Aco Zrnić.

—

IZDAVAČKI PROJEKTI

Među najvažnije izdavačke projekte u dva posljednja desetljeća spada bez sumnje monumentalni Akademijin projekt *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost.* Spomenuti projekt, koji je pokrenut 1992., ove će se godine ostvariti barem što se tiče svoje hrvatske verzije.

Jacques le Goff, jedan od najuglednijih živućih medievalista, u predgovoru prvom svesku *Hrvatske i Europe* na francuskom jeziku oduševljen je idejom da se „javnosti inteligentno, učeno i raskošno podastru izvorne europske sastavnice hrvatske povijesti, znanosti i umjetnosti, u koje se slijedom zemljopisnog položaja ucrtavaju dodiri Istoka i Zapada, Sjevera i Juga. Postupnom akulturacijom Hrvatska je obogaćena rimskim, karolinškim, bizantskim, mletačkim i panonskim nasljeđem i s pravom će postati zemljom susreta i dijaloga (papa Pavao VI.)".

Na stapanje univerzalnog (latinskog) i autohtonog hrvatskog kulturnog elementa i na naš doprinos europskoj kulturi, umjetnosti i znanosti podsjeća i Ivan Supek, u svijetu priznati fizičar i prvi predsjednik oživljene Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: „Dok su Galilei, Descartes i Huygens svodili sve pojave na srazove ili dodire čestica, značajni slijed hrvatskih humanista, osobito Grisogono, Petriš, de Dominis i Bošković, naziru u sili pravog arhitekta svemira, prva tri anticipirajući tako Newtona, a četvrti kvantnu teoriju." (*Hrvatska i Europa*, sv. I, str. 6).

Dosad su na hrvatskom izašla četiri sveska koja se odnose na *Rano doba hrvatske kulture* (1997.), *Srednji vijek i renesansu* (2000.), *Barok i prosvjetiteljstvo* (2003.), *Modernu hrvatsku kulturu* (2009.), a zaključni, peti svezak *(Suvremena hrvatska kultura)* na poseban će način obilježiti ovogodišnji jubilej najviše znanstvene i kulturne ustanove u Republici Hrvatskoj.

Uz hrvatsko izdanje dosad su objavljena po dva sveska francuskog (1999. i 2005.) i engleskog (1999. i 2008.) izdanja, dok je ove jubilarne godine predviđeno izdanje trećeg sveska na oba spomenuta jezika.

U skladu s *Deklaracijom o znanosti i upotrebi znanja* Svjetske konferencije o znanosti (Budimpešta, 1999.) upućenom svim članicama UNESCO-a, Predsjedništvo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti objavilo je 17. prosinca 2002. svoju deklaraciju o znanju pod naslovom *Hrvatska temeljena na znanju i primjeni znanja*, u kojoj je naglašeno da Hrvatska treba znanjem unaprijediti tehnološki razvitak, poboljšati kvalitetu nastave na primjerenijim sadržajima, uvesti primjenu svjetskih kriterija vrednovanja, težište staviti na primjenu znanja te se usmjeriti uvođenju i učvršćenju vladavine prava, bez koje nema razvijenoga društva. Tekst je objavljen 2004. pod naslovom *Hrvatska temeljena na znanju i primjeni znanja.*

U osvit ulaska Hrvatske u Europsku uniju vrlo su važne i knjižice *Hrvatski jezični standard* (R. Katičić) i *Izazovi globalizacije i hrvatski jezični standard* (A. Kovačec; 2004. ju je priredio i objavio Razred za filološke znanosti). U europskom kontekstu još je bitnija Akademijina publikacija o hrvatskom jeziku objavljena 2008. na pet različitih jezika (hrvatski, engleski, francuski, njemački i ruski) i u dva pisma (latinica i ćirilica).

—

FINANCIRANJE AKADEMIJE U RAZDOBLJU 2001. – 2010. GODINE

U proteklom desetogodišnjem razdoblju 2001. – 2010. godine Hrvatska je akademija znanosti i umjetnosti za financiranje svoje redovne djelatnosti, koja uključuje plaće i ostale rashode za zaposlene, stalne mjesečne novčane nagrade redovitih članova Akademije, materijalne i režijske troškove, izdavačku djelatnost, međunarodnu suradnju, nakladnički projekt *Hrvatska i Europa,* donacije Zakladi Hrvatske akademije i Europskoj znanstvenoj zakladi te kapitalne projekte (ulaganja na građevinskim objektima, nabavu opreme i namještaja te popunjavanje knjižnog fonda biblioteka), ostvarivala prihode iz Proračuna Republike Hrvatske. Prihodi iz navedenih izvora u strukturi ukupnih financijskih sredstava kojima je raspolagala Akademija iznosili su cca 79 – 82% i kretali su se u apsolutnom iznosu 46 – 60 mil. kuna.

U vezi s financiranjem Hrvatske akademije iz Proračuna Republike Hrvatske treba napomenuti činjenicu da je do kraja 2001. godine Akademija te prihode ostvarivala indirektno iz proračuna Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, a od 2002. godine, na vlastiti zahtjev, Hrvatska akademija pojavljuje se u Državnom proračunu kao samostalni korisnik s vlastitim razdjelom i glavom, što je u velikoj mjeri olakšalo poslovanje.

Za financiranje znanstvenih projekata, nabavu znanstvene opreme za realizaciju tih projekata i za plaće znanstvenih novaka koji sudjeluju u njima sredstva je doznačivalo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Udio tih sredstava u ukupnom Financijskom planu Akademije kretao se između 9 i 10%, odnosno između cca 7 i 8 mil. kuna godišnje.

Sredstvima Ministarstva kulture i Gradskog ureda za kulturu grada Zagreba tijekom ovog razdoblja potpomagani su Akademijini projekti iz izdavačke i izložbene djelatnosti. Udio tih sredstava u ukupnim financijskim sredstvima Akademije kretao se između 1,5 i 2 mil. kuna, odnosno između 2,5 i 3%. Iz te statistike trebamo posebno izuzeti 2006. godinu, kada su ta sredstva znatno porasla s obzirom na to da je Ministarstvo kulture s iznosom od 11 mil. kuna financiralo projekt arheoloških istraživanja našeg Odsjeka za arheologiju na lokaciji Ivandvor, tako da je te godine udio navedenih sredstava iznosio 14,10%.

Jedinice lokalne samouprave (općine, gradovi i županije) kontinuirano su tijekom praćenog razdoblja sufinancirale redovnu djelatnost Akademijinih vanjskih zavoda i centara (Varaždin, Osijek, Vinkovci, Bjelovar, Požega) te su svojim sredstvima potpomagale nakladničku i izložbenu djelatnost.

Udio tih sredstava u ukupnim financijskim sredstvima kretao se između 1,5 i 2%, odnosno između cca 800 tisuća i 1,4 mil. kuna.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti za sufinanciranje projekata i nakladničke i izložbene djelatnosti te za organizaciju znanstvenih i stručnih skupova ostvaruje prihode i iz donacija fizičkih i pravnih osoba. Udio tih prihoda u ukupnim prihodima Akademije kretao se između 1 i 2% tijekom promatranog razdoblja, odnosno cca 800 tisuća kuna.

Osim gore spomenutih prihoda Hrvatska akademija ostvaruje i vlastite prihode od obavljanja djelatnosti na tržištu. To su prihodi od prodaje knjiga i časopisa, pružanja intelektualnih usluga, najma stambenog prostora i dvorana te zakupa poslovnog prostora, odnosno financijski prihodi od kamata i prihodi od prodaje prava iz ostavštine Miroslava Krleže. Udio tih prihoda u ukupnim prihodima Akademije kretao se između 3,20 i 5,90%, izuzev 2008. godine, kad je ostvaren nešto veći prihod od prodaje kapitalne imovine (prodaja zgrade u Demetrovoj ulici Vladi RH za iznos od 4 mil. kuna).

Nakraju, kao zaključak gore iznesenog, možemo navesti činjenicu da su tijekom cijelog razdoblja postotci udjela pojedinih vrsta prihoda u ukupnim prihodima manje-više isti, međutim, kad se iskazuju u konkretnim iznosima, vidljiv je, posebice u posljednje tri godine, kontinuiran pad prihoda kojima Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti raspolaže za svoju redovnu djelatnost.

Pomoćnik tajnika za financijsko-ekonomske poslove do sredine 2008. bio je Josip Milaković, a od tada na tome je mjestu Ljubica Petrović.

—

AKADEMIJINA ZDANJA

Građevine u vlasništvu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti većinom su zaštićeni spomenici kulturne baštine izgrađeni pretežno u XIX. stoljeću te su realizacija projekata velikana arhitektonskog stvaralaštva kao npr. Hermana Bolléa, Friedricha von Schmidta, Otta Hoffera, Bartola Felbingera, Aladara Baranyaija, Hermana Erlicha, Janka Jambrišaka, Martina Pilara i ostalih.

Te se građevine nalaze na sljedećim lokacijama u Zagrebu: Zrinski trg 11, Strossmayerov trg 2, Strossmayerov trg 14, Hebrangova 1, Ante Kovačića 5, Gundulićeva 24, Opatička 18, I. G. Kovačića 37, Medvedgradska 2 (kompleks zgrada), Trg žrtava fašizma 10 – 13. Na lokacijama Pavla Hatza 26, Šenoina 4 i Križanićeva 3 smješteni su zasebni poslovni i stambeni prostori.

Izvan Zagreba Akademija je vlasnik sljedećih građevina: poslovne zgrade Zavoda Akademije u Rijeci u Ružićevoj 5 (prvotno, 1900., tamo je bio hotel); vile Costabella u Rijeci u Opatijskoj ul. 47; poslovne zgrade u Zadru na Obali kneza Trpimira 8; kasnorenesansne palače Milesi u Splitu na Trgu braće Radić 7, u kojoj se nalazi Akademijin Zavod; u Dubrovniku je riječ o srednjovjekovnom Sorkočevićevu ljetnikovcu (Lapadska obala 6) te benediktinskom samostanu sv. Jakova (Ulica Vlaha Bukovca 18), gdje se na obje lokacije nalazi Akademijin Zavod; u Cavtatu u Kneževu dvoru, rodnoj kući Baltazara Bogišića i zgradi u Klaićevoj 2; nadalje, u Korčuli je u Akademijinu vlasništvu Galerija Maksimilijana Vanke, a u Orebiću kapetanska kuća s vrtom; u Arboretumu Trsteno riješen je vlasnički status svih građevina kompleksa – Ljetnikovca Gučetić s pratećim objektima; u Rovinju je u Akademijinu vlasništvu zgrada s pripadajućim vrtom.

—

REALIZIRANI KAPITALNI PROJEKTI

U proteklom desetljeću Akademija je intenzivirala te u cijelosti realizirala sve planirane kapitalne projekte. Te građevine u vlasništvu Akademije nalaze se na području čitave Republike Hrvatske, a ovdje navodimo najvažnije:

Zagreb, Strossmayerov trg 14 – Rekonstrukcija i adaptacija *Ludžbenog laboratorija* Hermana Bolléa u Knjižnicu Akademije. Projekti i dozvole za gradnju izrađeni su u razdoblju 2000. – 2004. godine, kada se na inicijativu i po naputku Uprave Akademije, a vezano uz financijsko stanje u državi, pristupilo racionalizaciji projekta. Izrađena je projektna dokumentacija, ishođena je dozvola za gradnju i započeti su radovi, no oni su, zbog preseljenja PMF-a na novu lokaciju, prolongirani do prosinca 2005. Istodobno je započet projekt Muzeja nobelovaca na istoj lokaciji. Tijekom 2006., 2007. i 2008. godine radovi su u cijelosti izvedeni, kompletno je opremljena Knjižnica te je ishođena dozvola za uporabu zgrade. Knjižnica je svečano otvorena 29. travnja 2009.

Zagreb, palača Akademije na Zrinskom trgu 11 – U projekt se kontinuirano ulaže, od obnove pročelja 2000. godine do rekonstrukcija i adaptacija instalacijskih sustava, ugradnje sigurnosnih sustava vatrodojave i videonadzora te sanacije staklenog krova. Projekt uređenja zgrade intenziviran je 2008. godine nakon preseljenja Knjižnice Akademije, kada je započela adaptacija prostora prizemlja za potrebe smještaja razredā Akademije, uza što je vezan i projekt ugradnje dizala te uređenje podruma zgrade. U navedeni se projekt u graditeljskom smislu uklopio i projekt uređenja prostora atrija palače u povodu obilježavanja 150. obljetnice postojanja Akademije 2011. godine. Za projekt izrađen 2008. ishođena je građevna dozvola, sami su radovi započeli početkom 2009. i dovršeni su do kraja 2010. godine.

U zgradi palače Akademije realiziran je i izdvojeni projekt restauracije antiknog namještaja, prije svega u salonima (sjedaće garniture *bieder-*

mayer i *empire*) i sjedničkoj dvorani na I. katu, koji, osim izložbenog, imaju i uporabni karakter.

Zagreb, Gliptoteka Akademije – kompleks zgrada smješten u Medvedgradskoj 2 – Godine 2000. uređen je Park skulptura, a u razdoblju 2004. – 2008. godine izrađena je, između ostalog, arhitektonska snimka glavne zgrade kompleksa, izvršeno je geodetsko snimanje parcele u svrhu katastarskog i gruntovnog usklađenja parcele i ishođenje potvrde o legalizaciji građevina. Nadalje, izrađeni su projekti vatrodojave za sve zgrade kompleksa te su ugrađeni, kao i sustav videonadzora glavne zgrade. Izvedeni su i radovi na sanaciji odvodnje i krovišta zgrada.

Zagreb, Hebrangova 1 – Godine 2001. adaptiran je prostor na III. katu zgrade za Financijsko-ekonomski odjel. Sa Zavodom za zaštitu spomenika grada Zagreba uređen je vrt i 2008. godine započeo je i projekt obnove krova zgrade za koji su izrađeni projekti i dobivena dozvola za gradnju.

Zagreb, Opatička 18 – U prostor Preporodne dvorane i pratećih salona na temelju izrađenih i ovjerenih projekata ugrađen je rashladni uređaj. Izrađen je i projekt kontrole stabilnosti zgrade. Obnovljeni su sanitarni čvorovi, obnovljen je antikni parket Preporodne dvorane te je provedeno kabliranje zgrade strukturnom mrežom za bolje komunikacijsko i informatičko povezivanje. Navedeni radovi izvedeni su u razdoblju 2005. – 2008. godine.

Zagreb, Gundulićeva 24, dvorišna zgrada – Godine 2002. i 2003. zgrada je adaptirana za potrebe Akademijinih zavoda, a u razdoblju 2004. – 2006. godine ugrađeni su rashladni uređaji i sustav vatrodojave.

Zagreb, Trg žrtava fašizma 10 – 13 – Nakon pet desetljeća i obavljanja aktivnosti iz domene imovinsko-pravnih poslova, Akademija je u srpnju 2010. ponovno stupila u punopravno vlasništvo i posjed vlastite nekretnine na predmetnoj lokaciji koja se do tada koristila kao studentski dom.

Rijeka, Ružićeva 5 – U zgradi se nalazi Akademijin zavod. Projekt je realiziran u razdoblju 2004. – 2006. godine, a obuhvaćao je radove na unutrašnjoj adaptaciji radnog prostora i sanitarnih čvorova. Najveći dio zahvata odnosi se na rekonstrukciju i obnovu kompletnog pročelja zaštićene zgrade u suradnji s Konzervatorskim zavodom Rijeka.

Arboretum Trsteno – Riječ je o najvažnijem tijekom 2002. i 2003. godine realiziranom projektu. Za njega je ishođena dozvola i, u suradnji s Ministarstvom poljoprivrede i šumarstva, kredit od Međunarodne banke te je u cijelosti izgrađen sustav hidrantske mreže za zaštitu kompleksa Arboretuma od požara. U obnovi građevina kompleksa Gučetić tijekom razdoblja 2004. – 2008. godine izrađeni su geodetski projekti, elaborat hidrogeološke i inženjersko-geološke osnove područja i projekti vodoopskrbe kompleksa, ishođena je lokacijska dozvola, izrađen je arhitektonski projekt snimke građevina kompleksa i projekt adaptacije *Pojate*, za koji su ishođene lokacijska dozvola i potvrda glavnog projekta, a izrađen je i projekt elektrifikacije kompleksa. U navedenom razdoblju kontinuirano se provodio projekt obnove suhozidā cijelog kompleksa. Radi sanacije terena, izrađena je i geološka studija sanacije južne padine kompleksa prema moru.

Dubrovnik, ljetnikovac Sorkočević – Tijekom 2004. i 2005. godine saniran je vanjski devastirani kameni zid i srušene su drvene ograde kompleksa te je dovršeno čišćenje i sanacija ribnjaka u dvorištu ljetnikovca po izrađenom geološkom i geomehaničkom projektu.

Dubrovnik, samostan sv. Jakova – Izrađeni su projekti rekonstrukcije i sanacije krovišta u suradnji s Konzervatorskim odjelom u Dubrovniku. Projekt je realiziran u četverogodišnjem razdoblju, odnosno 2004. – 2008. godine.

Cavtat, Knežev dvor – Izrađeni su projekti za sanaciju i adaptaciju pročelja i prizemlja zgrade u suradnji s Konzervatorskim odjelom u Dubrovniku te su tijekom 2004. i 2005. godine radovi i izvedeni.

Poslove pomoćnice tajnika u Odjelu za zaštitu i održavanje imovine i kulturnih dobara od 2002. obavlja Aleksandra Stuparić.

ZAKLADA HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Povijest naše Akademije u velikoj je mjeri povezana s osnivanjem zakladā raznih vrsta i namjena. Stoga je sasvim razumljivo da se toj dobroj praksi pristupilo čim su nove društveno-političke prilike dopuštale. Tako se vrlo brzo počela ostvarivati misao o Zakladi Hrvatske akademije. Ona je i formalno osnovana 1993. godine s glavnim ciljem da, prikupljajući materijalna sredstva i povećavajući tako glavnicu, od godišnjih kamata potpomaže sljedeće aktivnosti: 1) nakladničku djelatnost na području znanosti i umjetnosti, 2) organiziranje znanstvenih skupova, 3) razvijanje znanstvenoistraživačkog i umjetničkog rada, 4) otkup umjetnina, 5) nagrađivanje važnih dostignuća na području znanosti i umjetnosti te pomoć mladim znanstvenicima i umjetnicima. Utemeljitelji su Zaklade: Hrvatski sabor, Grad Rab, Zagrebački velesajam d.o.o., Školska knjiga d.d., Pliva d.d., Hrvatska gospodarska komora, Zagrebačka banka d.d., Privredna banka d.d., obitelj Torbar, dr. Greta i dr. Fedja Verbič, INA – industrija nafte, Grad Zagreb i akademik Dragutin Tadijanović. Formiran je i Upravni odbor Zaklade od predstavnika utemeljitelja i od članova Akademije. Prvi je predsjednik Zaklade bio akademik Smiljko Ašperger (1993. – 1998.), zatim akademik Velimir Neidhardt (od 1998.), a ravnatelj prof. dr. sc. Slobodan Kaštela (od 1993.).

Od 2008. godine Zaklada objavljuje natječaj za dodjelu sredstava iz fonda Nagrade *Dragutin Tadijanović*, i to za dodjelu pjesničke nagrade u iznosu od 20.000,00 kuna te za dvije studentske stipendije najboljem studentu književnosti iz Brodsko-posavske, odnosno Ličko-senjske županije.

Budući da je Hrvatski sabor tijekom 1995. izglasao Zakon o zakladama, sve su odredbe naše Zaklade bile usklađene sa spomenutim Zakonom te je Zaklada upisana u Zakladni upisnik koji se vodi u Ministarstvu uprave.

Na kraju 2010. osnovna imovina Zaklade iznosila je 4.802.838,15 eura te 3.800.000,00 kuna oročenih sredstava, dok je stanje na žiro-računu bilo 947.155,90 kuna, a na deviznom računu 25.234,52 eura i 29.030,12 dolara.

Zaklada krajem 2010. posjeduje sljedeće nekretnine: kuće u Zagrebu, na adresama: Tomislavov trg br. 8, Šenoina br. 4 i Šenoina br. 6, kuću i dvorište na adresi Zagreb, Križanićeva br. 3, te kuću, dvorište i vrt na adresi Kapucinske stube br. 1 i Grič br. 2, nadalje čestice zgrade 91/3, 100, 101, 349, 350 i 351 u Orebiću te kuću i dvorište na adresi Zagreb, Svibovac br. 9.

Zaklada Hrvatske akademije do kraja 2010. financirala je 647 projekata s ukupno 10.387.800,00 kuna, od čega se 316 odobrenih projekata odnosi na poticanje nakladničke djelatnosti na području znanosti i umjetnosti.

RAZRED ZA DRUŠTVENE ZNANOSTI

Od osnivanja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti društvene su znanosti bile obuhvaćene u istim organizacijskim jedinicama s humanističkim disciplinama. U članku 3. *Pravila Jugoslavenske akademije znanostih i umjetnostih u Zagrebu*, koja je u ožujku 1866. potvrdio car i kralj Franjo Josip I., stoji da su prva dva od ukupno četiri izvorna razreda Akademije, *Poviestni i jezikoslovni* te *Mudroslovni i pravoslovni*, ali se već u najstarijim službenim dokumentima Akademije, koji su objavljeni u *Radu* i *Ljetopisu* iz 1867., za ta dva razreda upotrebljavaju nazivi *Historičko-filologički* i *Filosofičko-juridički*. Uz manja odstupanja, primjerice u obliku *Filologičko-historički* za prvi od njih, te nazive nose navedena dva razreda, prethodnici Razreda za društvene znanosti, sve do Drugoga svjetskog rata. Godine 1942. u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti ti su razredi dobili naziv *Povijesno-jezikoslovni* i *Filozofsko-pravni*. Od obnove Akademije 1947. postojao je Odjel za filozofiju i društvene nauke kao prvi od pet odjela Akademije, od 1962. *Odjel za društvene nauke*, koji 1971. dobiva naziv *Razred za društvene znanosti.* To je potvrđeno Statutom Akademije od 5. travnja 1985., prema kojemu je Razred za društvene znanosti bio prvi od tada osam razreda Akademije.

Procesi diferencijacije društvenih znanosti odrazili su se i unutar odgovarajućeg područja u Akademiji. Gotovo od samog početka u okviru povijesti, filozofije i prava obrađivale su se i ostale društvene i humanističke znanosti, a s vremenom su neka od drugih područja – ekonomske znanosti, politologija, sociologija, demografija – dobila svoje predstavnike u članstvu Razreda. Spomenutoj raznovrsnosti u sastavu Razreda pridonijelo je, uz diferencijaciju znanstvenih disciplina, i povećanje broja članova Akademije. Sada Razred ima 15 redovitih članova i 15 članova suradnika.

Nakon obnove Akademije (1947.) u Razredu za društvene znanosti djelovali su ovi pravi, odnosno redoviti članovi (redoslijed prema izboru u radni sastav Razreda): Marko Kostrenčić (dop. član 1920., pravi član 1921.), Albert Bazala (dop. član 1910., pravi član 1922.), Mihovil Abramić (dop. član 1931., pravi član 1947.), Ivo Krbek (dop. član 1937., pravi član 1947.), Grga Novak (dop. član 1939., pravi član 1947.), Mijo Mirković (pravi član 1947.), Svetozar Ritig (pravi član 1947.), Andrija Štampar (pravi član 1947., od 1950. u Odjelu za medicinu), Vladimir Bakarić (pravi član 1950.), Vaso Bogdanov (dop. član 1951., pravi član 1955.), Stjepan Gunjača (dop. član 1951., pravi član 1962.), Juraj Andrassy (dop. član 1955., pravi član 1965.), Ferdo Čulinović (dop. član 1955., pravi član 1962.), Vladislav Brajković (dop. član 1961., pravi član 1968.), Dušan Čalić (dop. član 1961., pravi član 1965.), Jovan Stefanović (dop. član 1961., pravi član 1963.), Vladimir Stipetić (dop. član 1961., red. član 1973.), Duje Rendić-Miočević (dop. član 1966., red. član 1977.), Jakov Sirotković (dop. član 1966., red. član 1975.), Natko Katičić (dop. član 1968., red. član 1977.), Predrag Vranicki (izv. član 1973., red. član 1979.), Ljubo Boban (izv. član 1975., red. član 1986.), Eugen Pusić (izv. član 1975., red. član 1983.), Mate Suić (izv. član 1975., red. član 1981.), Vladimir Bayer (izv. član 1977., red. član 1986.), Ivo Perišin (izv. član 1977., red. član 1990.), Dragovan Šepić (izv. član 1977., red. član 1986.), Aleksandar Goldštajn (izv. član 1979., red. član 1991.), Hodimir Sirotković (izv. član 1979., red. član 1991.), Josip Adamček (izv. član 1986., red. član 1991.), Branko Bošnjak (izv. član 1986., red. član 1991.), Adolf Dragičević (izv. član 1986., red. član 1991.), Vladimir Ibler (izv. član 1986., red. član 1991.), Lujo Margetić (izv. član 1986., red. član 1991.), Dušan Bilandžić (izv. član 1988., red. član 1991.), Josip Županov (izv. član 1988., red. član 1991.), Siniša Triva (izv. član 1990., red. član 1991.), Davorin Rudolf (red. član 1992.), Franjo Tuđman (red. član 1992.), Alica Wertheimer-Baletić (red. član 1992.), Ivo Petrinović (red. član 1997.), Tomislav Raukar (red. član 1997.), Franjo Šanjek (red. član 1997.), Petar Strčić (red. član 2000.), Nenad Cambi (red. član 2002.), Zvonimir Baletić (red. član 2004.), Jakša Barbić (red. član 2004.), Nikša Stančić (red. član 2004), Zvonko Posavec (red. član 2006.), Ivan Cifrić (red. član 2010.), Branko Despot (red. član 2010.).

Osim toga u tom su razredu djelovali ovi dopisni članovi u radnom sastavu (redoslijed prema

godini izbora): Miho Barada (1948.), Stanko Frank (1948.), Pavao Rastovčan (1955.), Marijan Horvat (1961.), Ivo Vinski (1977.).

Između 1975. i 2010. godine u Razredu za društvene znanosti bili su ovi članovi suradnici (navedeni abecednim redom): Arsen Bačić (član sur. 2008.), Jakša Barbić (član sur. 2002., red. član 2004.), Miroslav Bertoša (član sur. 1990.), Dušan Bilandžić (član sur. 1980., red. član 1991.), Stjepan Bratko (1945. – 2001., član sur. 2000.), Nenad Cambi (član sur. 1992., red. član 2002.), Vladimir Đuro Degan (član sur. 1990.), Gordan Družić (član sur. 2002.), Ivan Erceg (član sur. 1983.), Dragutin Feletar (član sur. 2006.), Aleksandar Goldštajn (član sur. 1977., red. član 1991.), Ivo Grabovac (član sur. 1998.), Zlatko Herkov (1904. – 1994., član sur. 1975.), Vladimir Ibler (član sur. 1977., red. član 1991.), Božidar Jelčić (član sur. 1986.), Ivan Jelić (1933. – 1992., član sur. 1988.), Igor Karaman (1927. – 1995., član sur. 1977.), Slobodan Kaštela (član sur. 2006.), Danilo Klen (1910. – 1990., član sur. 1977.), Davor Krapac (član sur. 2004.), Miroslav Kurelac (1926. – 2004., član sur. 1994.), Mirko Marković (1929. – 2009., član sur.1980.), Berislav Perić (1921. – 2009., član sur. 1980.), Tomislav Raukar (član sur. 1986., red. član 1997.), Davorin Rudolf (član sur. 1990., red. član 1992.), Ljerka Schiffler-Premec (član sur. 2002.), Hodimir Sirotković (1918. – 2009., član sur. 1975., red. član 1991.), Nikša Stančić (član sur. 2000., red. član 2004.), Petar Strčić (član sur. 1992., red. član 2000.), Zvonimir Šeparović (do 1997.), Željko Tomičić (član sur. 2010.), Siniša Triva (1919. – 2004., član sur. 1980., red. član 1991.), Nenad Vekarić (član sur. 2000.), Ivo Vinski (1915. – 1985., član sur. 1975.), Dragomir Vojnić (član sur. 1983.), Alica Wertheimer-Baletić (član sur. 1986., red. član 1992.), Marin Zaninović (član sur. 1988.), Josip Županov (1923. – 2004., član sur. 1980.; izv. član. 1988., red. član 1991.).

Funkciju su tajnika u Razredu za društvene znanosti obavljali: Albert Bazala (1947.), Grga Novak (1947. – 1949. i 1951. – 1959.), Marko Kostrenčić (1949. – 1951. i 1966. – 1974.), Ivo Krbek (1959. – 1966.), Vladimir Stipetić (1974. – 1981.), Duje Rendić-Miočević (1981. – 1989.), Eugen Pusić (1989. – 1994.), Alica Wertheimer-Baletić (1994. – 2000.), Dušan Bilandžić (2001. – 2006), Tomislav Raukar (2007. – 2010.).

Razred za društvene znanosti obuhvaća ove struke: arheologiju, demografiju, ekonomske znanosti, etnologiju, filozofiju, politologiju, povijesne znanosti, pravne znanosti, sociologiju.

U djelokrugu Razreda sljedeće su Akademijine znanstvene jedinice:

Zavod za povijesne i društvene znanosti u Zagrebu u sastavu kojeg djeluju ovi odsjeci: Odsjek za povijest (voditelj akademik T. Raukar), Odsjek za arheologiju (voditelj član suradnik M. Zaninović), Odsjek za ekonomska istraživanja (voditelj član suradnik G. Družić), Odsjek za etnologiju (od 1991. u djelokrugu Razreda za društvene znanosti); Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci, s Područnom jedinicom u Puli (voditelj akademik P. Strčić); Zavod za povijesne znanosti u Zadru (voditelj akademik F. Šanjek); Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku (voditelj akademik V. Stipetić); Jadranski zavod u Zagrebu (voditelj član suradnik V. Đuro Degan); Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Splitu (voditelj akademik D. Rudolf); Kabinet za pravne, političke i sociološke znanosti „Juraj Križanić“ (do 2010. voditelj je bio akademik Eugen Pusić, sada je voditelj akademik Z. Posavec).

U djelokrugu su Razreda i sljedeća radna tijela: Odbor za izradu *Rječnika hrvatskog pravnog i upravnog nazivlja od početka 19. stoljeća do danas*, koji djeluje u suradnji s Kabinetom za pravne, političke i sociološke znanosti „Juraj Križanić“; Odbor za znanstvenu valorizaciju spomeničke baštine Salone i za proučavanje ranog kršćanstva u hrvatskim zemljama (predsjednik akademik N. Cambi); Odbor za izdavanje djela B. Kotruljevića (predsjednik akademik V. Stipetić); Odbor za narodni život i običaje (djeluje u okviru Odsjeka za etnologiju); Odbor za povijesne znanosti (predsjednik akademik P. Strčić), Radna skupina *Pravo i društvo – temeljna istraživanja* (od 1991. u djelokrugu Razreda za društvene znanosti; djeluje u okviru Kabineta za pravne, političke i sociološke znanosti „Juraj Križanić“; predsjednik akademik Z. Posavec).

Godine 1998. osnovano je Znanstveno vijeće za ekonomska istraživanja i gospodarstvo Hrvatske (predsjednik akademik Z. Baletić), a 2004. Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava (predsjednik akademik Jakša Barbić).

U okviru Razreda djeluje i Znanstveno vijeće za mir i ljudska prava. Predsjednik je toga vijeća akademik Davorin Rudolf. U prethodnome sazivu predsjednik mu je bio akademik Dušan Bilandžić. Svake godine održavaju se jedan do dva skupa posvećena održanju međunarodnoga mira i sigurnosti te ljudskim pravima. Posljednjih godina u Vijeću se raspravljalo o pravima nacionalnih manjina u Hrvatskoj, posebice Roma, pravima i zaštiti djece, modernim sustavima sigurnosti u svijetu, velikim integracijskim cjelinama u Europi i dr. Nakon rasprave o potrebi za bržim razminiranjem miniranih područja u Hrvatskoj Vijeće je uputilo apel za financijsku potporu razminiranja akademijama i znanstvenim institucijama u svijetu. Na apel su stigli pozitivni odgovori iz različitih dijelova svijeta.

U Razredu za društvene znanosti, a na temelju ugovora između Hrvatske akademije i Vlade Republike Hrvatske, pokrenut je 2006. projekt *Osnove za razgraničenje između Republike Hrvatske i Republike Slovenije* u četiri sveska (jedan svezak, sažetak, objavljen je na engleskome) koji će služiti hrvatskim zastupnicima pred Arbitražnim sudom u hrvatsko-slovenskome sporu o razgraničenju. Na projektu je dvije i pol godine surađivalo 25 hrvatskih znanstvenika i stručnjaka. Koordinator projekta i glavni urednik bio je akademik Davorin Rudolf.

Pod pokroviteljstvom Razreda održani su u razdoblju 1991. – 2010. godine brojni znanstveni skupovi, simpoziji, javni sastanci i svečane sjednice, čija je tematika u domeni pojedinih struka zastupljenih u Razredu.

Nadalje, djelatnost članova Razreda odvijala se i preko javnih predavanja u Hrvatskoj akademiji na kojima su prezentirana najnovija istraživanja i aktualni znanstveni i društveni problemi iz područja pojedinih struka (ekonomije, povijesti, pravnih znanosti – napose iz međunarodnog prava – zatim sociologije, ekologije itd.). Od godine 1951. do 2009. članovi Razreda objavili su u seriji *Predavanja održana u Jugoslavenskoj, odnosno Hrvatskoj akademiji* ukupno 27 knjiga, pri čemu je napose bilo plodno razdoblje 1996. – 2009., kada je u navedenoj seriji objavljeno 10 knjiga.

Zadatak je Razreda da osigura integraciju tako diferencirane palete predmeta, pa i znanstvenih područja, u cjelinu u kojoj bi raznolikost bila izvor međusobne stimulacije, novih ideja i originalnih pristupa. Razred nastoji ispuniti taj zadatak osnivanjem vlastitih radnih tijela, stalnom interakcijom sa širom znanstvenom javnošću na svom području, izdavanjem publikacija koje prelaze uže disciplinarne granice, recenzijama u Razredu brojnih rukopisa namijenjenih svim izdanjima Akademije, njegovih zavoda u društvenim znanostima i jačanjem suradnje unutar Razreda. Između 2000. i 2009. Razred je u prosjeku godišnje recenzirao oko 90 znanstvenih rukopisa, katkad i više, primjerice 2001., kada je recenzirano 145 rukopisa.

Sukladno tome i nakladnička je djelatnost Razreda bila opsežna. Između 2000. i 2009. Razred je objavio ukupno 199 naslova, gotovo 20 naslova godišnje, bilo da je riječ o vlastitim izdanjima bilo pak o edicijama u suradnji s drugim nakladnicima.

U sklopu nakladničke djelatnosti Razreda istaknutu je ulogu imalo izdavanje Akademijina *Rada*, posebnog izdanja, podniza Razreda za društvene znanosti. Od godine 1882. do 1940. razredi *Filologičko-historički*, odnosno *Historičko-filologički,* i *Filosofičko-juridički* Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti objavili su 121 knjigu *Rada*. Izdavanje *Rada* nastavljeno je i u razdoblju 1941. – 1945., kada je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti objavila još sedam knjiga toga podniza *Razreda historičko-filologičkoga* i *Filosofičko-juridičkoga*, odnosno od 1942. *Razreda povijesno-jezikoslovnog* i *Filozofsko-pravnoga*.

Nakon obnove Akademije Odjel za filozofiju i društvene nauke, od 1948., a od 1975. Razred za društvene znanosti, nastavili su objavljivati posebno izdanje *Rada*, dapače, od 1980. Razred objavljuje gotovo redovito svake godine jednu knjigu *Rada*, sa znanstvenim prilozima svojih članova. Do 2009. objelodanjeno je ukupno 47 knjiga *Rada*, posebnog izdanja Razreda za društvene znanosti.

Saberemo li sve navedene podatke, pokazuje se da je Razred za društvene znanosti, zajedno sa svojim prethodnicima, od razreda *Historičko-filologičkoga* i *Filosofičko-juridičkoga* dalje, od 1882. godine do danas, ukupno objavio 175 knjiga posebnog izdanja *Rada*, što je više od trećine svih objavljenih knjiga u izdavačkoj seriji *Rad* Jugoslavenske, odnosno Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Uza svoje specifične zadaće, Razred je sudjelovao u zajedničkim akcijama Akademije, osobito onima u kojima pojedini članovi Razreda raspolažu odgovarajućom stručnošću. To su projekt *Hrvatska – Zadanosti i usmjerenja* (1992.) i *Deklaracija o Hrvatskoj na pragu trećeg tisućljeća* (2000.).

Napose valja istaknuti sudjelovanje članova Razreda, kako redovitih, tako i članova suradnika, u Europskom projektu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, u izradi edicije *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost*, u svescima 1 – 4 (1997. – 2010.).

U prikazu djelatnosti po pojedinim znanstvenim strukama zastupljenim u Razredu pojavljuju se neminovna preklapanja, pa određena ponavljanja. To se osobito odnosi na ranija razdoblja, kad su isti ljudi radili na više područja, razdjelnice među područjima nisu bile oštro povučene, a i znanstveni se interes pojedinaca tijekom njihova radnog vijeka mijenjao.

—

POVIJESNE ZNANOSTI

Do početka Drugoga svjetskog rata povijesne su znanosti organizacijski pripadale *Historičko-filologičkom razredu*. Nakon obnove rada Akademije 1947. bile su uključene u Odjel za filozofiju i društvene nauke, koji se od 1962. naziva Odjel za društvene nauke, a od 1971. godine Razred za društvene znanosti. U tom razredu do 1991. djelovali su povjesničari i arheolozi: redoviti članovi Ljubo Boban, Duje Rendić-Miočević, Mate Suić i Dragovan Šepić, izvanredni članovi Josip Adamček i Hodimir Sirotković te članovi suradnici Miroslav Bertoša, Ivan Erceg, Ivan Jelić, Tomislav Raukar i Marin Zaninović.

U Razredu za društvene znanosti danas na području povijesnih znanosti djeluje pet redovitih članova i šest članova suradnika. Među redovitim su članovima jedan arheolog, Nenad Cambi, te četiri povjesničara: Tomislav Raukar, Nikša Stančić, Petar Strčić i Franjo Šanjek. Među članovima suradnicima tri su povjesničara: Miroslav Bertoša, Ivan Erceg i Nenad Vekarić, te dva arheologa, Marin Zaninović i Željko Tomičić. Pri tome se redoviti član Nenad Cambi i članovi suradnici Marin Zaninović i Željko Tomičić bave ponajprije arheologijom, ali, kao i pojedini ekonomisti, politolozi, pravnici i demografi, istražuju i povijesne teme. Isto vrijedi i za Dragutina Feletara, geografa među članovima suradnicima Razreda, koji u svoja znanstvena istraživanja interdisciplinarno uključuje i povijesna pitanja, napose gospodarsku povijest, osvjetljavajući gospodarski razvoj s geografskoga motrišta.

Kritička izdanja povijesnih vrela. – Najvažniji zadatak pred kojim su stajali povjesničari u Akademiji bilo je kritičko izdanje povijesnih vrela. Naime, u vrijeme osnivanja Akademije gotovo da i nije bilo objavljenih vrela i povijesnih dokumenata, a bez njihova objavljivanja rad na nacionalnoj povijesti bio je ograničen na vrlo uzak krug stručnjaka. Stoga je Akademija već 1868. objavila prvi svezak edicije povijesnih dokumenata pod naslovom *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium* (Spomenici koji se odnose na povijest južnih Slavena). U njoj je najprije bilo tiskano 10 svezaka *Listina o odnošajih izmedju Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike* te tri sveska *Commissiones et relationes Venetae (Mletačke upute i izvještaji)* u redakciji Šime Ljubića. Gotovo jedno stoljeće kasnije Grga Novak objavio je još pet svezaka *Commisiones et relationes Venetae (Mletačke upute i izvještaji)*, koji se pretežno odnose na hrvatsku povijest, prije svega na povijest mletačke Dalmacije. U pet svezaka izišla su i *Monumenta Ragusina*, pa *Spomenici Hrvatske krajine* u tri sveska, koje je obradio Radoslav Lopašić. Ferdo Šišić objelo-

danio je pet svezaka zbirke *Acta comitialia regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, a *Monumenta Habsburgica* u tri sveska Emilij Laszowski i dr. Dosad je objavljeno 55 svezaka te zbirke. Posebno mjesto u njoj zauzima sedmi svezak pod naslovom *Documenta historiae Croaticae periodum antiquam illustrantia*, koji sadržava dokumente iz najstarije hrvatske povijesti (od 734. do 1102.) što ih je, uz kritičke komentare, objavio Franjo Rački (1877.).

Drugo zbirno izdanje Akademije, prvotno namijenjeno objavljivanju povijesnih vrela, jest zbornik *Starine*. Dok su u zbirci *Monumenta* izlazila opsežnija vrela i skupine vrela, u *Starine* su ulazila manja povijesna vrela i povijesna građa koja se odnosila na pojedinačne teme: radni izvještaji, hagiografije, biografije, apokrifi, inventari i dr. Nakon Drugoga svjetskog rata (od 40. knjige nadalje) u toj ediciji sve je više povijesnih rasprava, a manje povijesnih vrela. Prva knjiga zbirke izišla je 1869. godine, a zadnja 2005. Dosad su objavljene 63 knjige *Starina*, u kojima je sakupljeno obilje povijesne građe različitih vrsta. Sada su u pripremi dvije nove knjige.

Treća je zbirka povijesnih vrela koju objavljuje Akademija *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. To je ključna, najvažnija zbirka vrela za hrvatsku srednjovjekovnu povijest u kojoj su objavljene sve relevantne javne i privatne isprave do kraja 14. stoljeća. Posljednji, 18. svezak objavljen je 1990. Zbirku je još 1904. počeo uređivati Tadija Smičiklas, predsjednik Akademije. On je skupio i većinu arhivskog materijala, pa se po njemu zbirka neslužbeno naziva *Smičiklasov Codex*. Priređivači su u Zbornik uvrstili sve poznate i dostupne javne i privatne isprave, bez neke selekcije, s obzirom na to da ta diplomatička vrela predstavljaju najvažnije povijesne dokumente za proučavanje srednjovjekovne hrvatske povijesti. U početku je Zbornik, uza znanstvenu namjenu, imao i važan politički zadatak – da dokaže povijesni subjektivitet hrvatskoga naroda.

Danas je, dakako, ostala samo njegova znanstvena namjena. Zbornik počinje drugim sveskom, jer je redakcija preuzela već spomenuto djelo Franje Račkoga *Documenta historiae Croaticae periodum antiquam illustrantia* (iz 1877.) kao prvi svezak cijele zbirke, u kojem su bili sabrani svi relevantni povijesni dokumenti do kraja 11. stoljeća. *Documenta* Račkoga nadopunjena su nakon Drugoga svjetskog rata novopronađenim ispravama, pa su proširena *Documenta* tiskana 1967. kao prvi svezak *Codexa*. Taj je svezak uredio Marko Kostrenčić, dok su građu sakupili i obradili Jakov Stipišić i Miljen Šamšalović. Drugi svezak *Codexa* tiskan je 1904., a počinje 1101. godinom i obuhvaća cijelo 12. stoljeće. Daljnji svesci obuhvaćaju diplomatički materijal iz 13. i 14. stoljeća. Tadija Smičiklas uredio je sveske 2. – 12.; 13. svezak uredili su Emilij Laszowski i Marko Kostrenčić, sveske 14. – 16. Marko Kostrenčić, 17. svezak Stjepan Gunjača, a 18. Duje Rendić-Miočević.

Tijekom 85 godina Akademijina rada na *Codexu* otkrivene su u arhivima i drugim spremištima građe mnoge nove isprave kojima valja dopuniti njegov sadržaj. Stoga je Akademija odlučila pristupiti izradi dopunā *Diplomatičkog zbornika* (tzv. *Supplementa Codicis diplomatici*). Stručna grupa, formirana u tadašnjem Zavodu za povijesne znanosti u Zagrebu počela je 1986. s radom na pronalaženju i istraživanju nove diplomatičke građe iz tog razdoblja, kako u domaćim, tako i u stranim arhivima. Prikupljena je građa za pet novih svezaka *Dodataka Diplomatičkog zbornika*. Godine 1998. tiskan je prvi, a 2002. drugi svezak, dok je u pripremi za tisak treći svezak.

U četvrtoj zbirci *Monumenta historico-iuridica Slavorum meridionalium (Pravno-povijesni spomenici južnih Slavena)* izišlo je dosad 13 knjiga u kojima su tiskani u latinskom originalu, a negdje i u hrvatskom prijevodu, statuti Brača, Hvara, Budve, Skradina, Dubrovnika, Iloka, Korčule, Lastova, Poreča, Splita i Trogira. U četiri knjige tiskani su statuti pisani hrvatskim jezikom, i to kastavski, poljički, trsatski, veprinački, vinodolski i krčki statut. U toj su zbirci objavljeni (u petom svesku) Lopašićevi *Hrvatski urbari*, a u sedmome građa dubrovačkih bratovština i obrtnih korporacija (cehovi).

Pojavom Akademijina *Rada* Hrvatska je dobila časopis kojim je i pred domaćom i pred svjetskom javnošću mogla predstaviti rezultate svojih znan-

stvenih istraživanja. Prvi broj *Rada* izašao je 1867. godine. Već u prvim knjigama te edicije objavljene su brojne povijesne rasprave, a u knjigama 7, 8 i 10 (1869. – 1870.) Franjo Rački objavljuje jednu od svojih najvažnijih studija, *Bogomili i Patareni.*

Od 60. knjige *Rada* (1882.) počinju izlaziti dva paralelna niza. Prvi su niz zajednički izdavali razredi *Historičko-filologički* i *Filozofičko-juridički*. Oni su do početka Drugoga svjetskog rata objelodanili ukupno 121 knjigu tog časopisa. Usporedne sveske izdavao je *Matematičko-prirodoslovni razred*. Nakon obnove rada Akademije tiskano je od 1948. do danas 47 novih knjiga *Rada* Razreda za društvene znanosti. U njima je i znatan broj povijesnih rasprava, osobito iz naše novije povijesti, dok se rasprave iz srednjovjekovne povijesti tiskaju u *Starinama*.

Akademija je nakon Drugoga svjetskog rata pokrenula i čitav niz novih izdanja, od kojih su za proučavanje naše povijesti osobito važne sljedeće serije: *Prilozi novijoj jugoslavenskoj povijesti* (pet knjiga), *Kotorski spomenici* (tri knjige), *Sabrana djela Jurja Križanića, Srednjovjekovno hrvatsko pravo* (više svezaka), *Rasprave iz kulturne prošlosti Hrvatske, Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice* i dr.

I pojedini zavodi (navedeni instituti), osnovani nakon Drugoga svjetskog rata, koji se nalaze u okviru Razreda za društvene znanosti, počeli su odmah nakon osnutka objavljivati vlastite publikacije i posebna izdanja, u kojima se – među ostalim – obrađuju brojne povijesne teme odgovarajućih regionalnih područja

Posebna izdanja. – U okviru svojih redovito ograničenih financijskih mogućnosti Akademija je uspjela tiskati i niz pojedinačnih izdanja iz područja povijesnih znanosti. Tako je još 1872. objavila djelo Baltazara Bogišića *Pisani zakoni na slovenskom jugu*; godine 1888. Akademija je objavila Bogišićevu građu o Zrinsko-frankopanskoj uroti, koju je skupio u francuskim arhivima, a 1904. tekst i komentar Dubrovačkoga statuta iz 1272. godine.

U razdoblju 1928. – 1931. Ferdo Šišić objavio je četiri knjige korespondencije Rački – Strossmayer.

Nakon Drugoga svjetskog rata množi se broj takvih pojedinačnih izdanja iz područja povijesnih znanosti. Ovdje navodimo samo neke važnije monografije: Miho Barada, *Starohrvatska seoska zajednica* (1957.); *Jugoslavenski odbor u Londonu, u povodu 50. obljetnice osnivanja* (zbornik radova, uredili: V. Bogdanov, F. Čulinović i M. Kostrenčić, Zagreb, 1966.); Zlatko Herkov-Miroslav Kurelac, *Bibliographia metrologiae historicae*, I – II (1973.); dva volumena djela *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae* (1973. i 1978.). Grga Novak i Josip Lučić publicirali su u dva sveska *Povijest Dubrovnika do 1205. godine* (1972., 1973.). Od godina 1977. do 1979. tiskana su tri sveska *Priloga za bibliografiju objavljenih izvora za povijest Istre*, a 1993. godine *Hrvatske granice* Ljube Bobana.

—

ARHEOLOGIJA

Kao jedna od povijesnih znanosti, nužna za proučavanje najstarije prošlosti šireg hrvatskog povijesnog prostora (prethistorija i antika) i rane nacionalne povijesti, arheologija je od samoga osnutka Akademije važno područje njezina djelovanja. Osnivač i pokrovitelj Akademije Josip Juraj Strossmayer i njezin prvi predsjednik Franjo Rački u svojoj su se djelatnosti, prvi kao zagovornik i pokretač mnogih kulturno-znanstvenih pothvata, a drugi kao povjesničar, dotakli i arheološkoga područja. Arheolozi su kontinuirano zastupljeni među članovima i suradnicima Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, počevši od Šime Ljubića, ravnatelja Arheološkog muzeja u Zagrebu.

Rezultati arheologije dopunjuju se i isprepliću s rezultatima drugih društvenih i humanističkih znanosti potičući interdisciplinaran rad. Tako znanstvena djelatnost arheologa često prelazi granice njihove struke, a radovi brojnih članova i zaposlenika Akademije, čije su temeljne specijalnosti drukčije, zalaze i u područje arheologije. Primjerice epigrafija, numizmatika i druge pomoćne povijesne znanosti, čija građa znatnim dijelom potječe iz arheoloških istraživanja, osobito su plodna poveznica arheologije i povijesti. Stoga se prilozi po-

javljuju već u prvim Akademijinim nizovima, npr. u *Radu* i *Ljetopisu*. Prvim primjerom valja smatrati *Arkeologičke crtice Šime Ljubića* (1822. – 1896., ravnatelj Arkeologičkoga muzeja u Zagrebu, pravi član 1867.) u prvome svesku *Rada* (1867.). Na epigrafskoj i drugoj građi arheološke provenijencije u znatnoj je mjeri utemeljen članak *Panonija rimska* Ivana Kukuljevića Sakcinskog (1816. – 1889.; 24. srpnja 1866. odrekao se akademičke časti, počasni član 1886.) u *Radu* 23 (1873). Od osnutka Akademijinih znanstvenih jedinica u Dubrovniku, Splitu, Zadru, Rijeci i Osijeku prilozi arheološkoga sadržaja izlaze i u njihovim publikacijama. U prvome svesku Akademijine edicije *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost* (1997.), koji je posvećen najstarijim razdobljima, znatan je broj priloga arheološkoga sadržaja iz pera Akademijinih članova i zaposlenika te drugih znanstvenika.

Iz pionirskih generacija arheologa koji su od druge polovice 19. st. do Drugoga svjetskog rata provodili sustavna istraživanja, skupljali i uređivali zbirke, objavljivali i interpretirali građu, sudjelovali u utemeljenju modernih muzejskih institucija i stajali na njihovu čelu, ključne osobe čiji su opusi krucijalni u razvitku hrvatske arheologije bile su upravo članovi Akademije: Šime Ljubić, Frane Bulić (1846. – 1934., ravnatelj Arheološkog muzeja u Splitu, počasni član 1898., pravi član 1926.), Josip Brunšmid (1858. – 1929., dopisni član 1899.), Luka Jelić (1864. – 1922., profesor bogoslovije u Zadru, dopisni član 1902.), Mihovil Abramić (1884. – 1962., ravnatelj Arheološkog muzeja u Splitu, dop. član 1931., pravi član 1947.). Među navedenima posebno treba istaknuti F. Bulića i J. Brunšmida.

Frane Bulić objavio je u Akademijinim izdanjima 1888. knjigu *Hrvatski spomenici u kninskoj okolici uz ostale suvremene dalmatinske iz doba narodne hrvatske dinastije*, prvu monografiju toga tipa u Hrvatskoj koja je bila putokaz razvitku arheologije starohrvatskog razdoblja. Bulićeva istraživanja u Saloni (Manastirine, Marusinac, Bazilika Urbana) između 1884. i 1906. otkrila su punu važnost Salone kao jednog od najvažnijih središta starokršćanskog razdoblja u antičkom svijetu i skrenula pažnju brojnih stranih istraživača na Salonu (W. Gerber, R. Egger, J. Brøndsted, Fr. Weilbach i E. Dyggve). Bulić je napisao i zapažene radove o caru Dioklecijanu, sv. Jeronimu, salonitanskim mučenicima i dr. Posebnu vrijednost za hrvatsku nacionalnu povijest i arheologiju imala su Bulićeva istraživanja na Gospinu otoku u Solinu i otkriće sarkofaga kraljice Jelene s natpisom koji je otkrio ili potvrdio genealogiju najranijih hrvatskih kraljeva.

J. Brunšmid je još 1898. u Beču objavio iznimno vrijednu knjigu *Inschriften und Münzen der griechischen Städte Dalmatiens* i bio je prvi profesor arheologije na zagrebačkom Sveučilištu (od 1896.). Iznimno je vrijedna i njegova knjiga *Kameni spomenici Hrvatskog narodnog muzeja u Zagrebu* (1904. – 1911.). Utemeljitelj je arheoloških iskopavanja u panonskom dijelu Hrvatske.

Arheološka, uz povijesni dio opusa, komponenta polihistora Grge Novaka (1888. – 1978.; izv. član. 1939., red. član 1947., glavni tajnik 1957. – 1958., predsjednik 1958. – 1978.), profesora opće povijesti staroga vijeka na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, zahvaća razdoblje od jadranske prapovijesti preko grčke kolonizacije na Jadranu do rimskoga razdoblja. Novakova istraživanja prethistorijskih pećina na jadranskim otocima (Hvar, Lastovo, Korčula) pružila su sliku razvoja neolitika na Jadranu. Rad na prapovijesti Novak je u Akademijinu izdanju okrunio monografijom *Prethistorijski Hvar – Grapčeva špilja* (1955.). U nizu je rasprava dao prinos poznavanju početka sirakuške kolonizacije na Jadranu u 4. st. pr. Kr. te organizacije rimske uprave na prijelazu iz stare u kršćansku eru. Njegov doprinos ustroju arheološkoga rada unutar Akademije i pokretanju specijaliziranoga časopisa *Arheološki radovi i rasprave* bio je ključan. Akademici G. Novak, D. Rendić-Miočević i M. Suić godine 1967. odlučno su utjecali na to da se hrvatski arheolozi emancipiraju iz jugoslavenske strukovne udruge i da u republičkome Hrvatskom arheološkom društvu obnove autonomne tradicije hrvatskih starinarskih društava s kraja 19. stoljeća.

Stjepan Gunjača (1909. – 1981.; izv. član 1951., red. član 1962.), ravnatelj Muzeja hrvatskih starina (kasnije Muzej hrvatskih arheoloških spo-

menika u Splitu), povjesničar i geograf, vlastitim istraživanjima na ključnim područjima hrvatske srednjovjekovne države (Knin, Bribir, vrelo Cetine) dao je znatan doprinos. Rezultati njegovih istraživanja u brojnim se radovima kreću u rasponu od utvrđivanja i ovjere povijesne topografije preko otkrivanja i interpretiranja arheološke građe do analize pisanih dokumenata. Iz Muzeja hrvatskih starina u Kninu tijekom Drugoga svjetskog rata spasio je neprocjenjivu građu, koja je potom smještena u obnovljeni Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu. Zaslužan je za osnivanje Instituta za nacionalnu arheologiju u Splitu pod Akademijinim okriljem. Potaknuo je obnovu *Starohrvatske prosvjete* (3. serija) i bio njezin glavni urednik.

Duje Rendić-Miočević (1916. – 1993.; izv. član 1966., red. član 1977.), profesor klasične, provincijalne i ranokršćanske arheologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, obrađivao je teme u rasponu od izmaka prapovijesti do kasne antike i ranoga kršćanstva sežući povremeno i u rani srednji vijek. Često interpretira vlastita arheološka istraživanja u Dalmaciji (Danilo kod Šibenika, Murter, Salona). Epigrafičar je, onomastičar, numizmatičar i analitičar spomenika s likovnim prikazima, ilirolog, povjesničar grčke kolonizacije na Jadranu, rimske vlasti i razvitka kršćanstva. U Akademiji je vodio projekte *Naselja i kulture prethistorijskog i antičkog razdoblja na Jadranu* te *Grčki natpisi starijeg razdoblja na području istočnog Jadrana.* Najvažniji su mu radovi knjige: *Ilirska onomastika na latinskim natpisima Dalmacije* (1948.) te *Iliri i antički svijet* (1989.).

Mate Suić (1915. – 2002.; izv. član 1975., red. član 1981.) bio je profesor opće povijesti staroga vijeka na Filozofskom fakultetu u Zagrebu u čijem je djelu istaknuta arheološka i filološka komponenta. Rezultatima istraživanja u sjevernoj Dalmaciji i analizom literarnih izvora pridonio je poznavanju prijelaznih razdoblja između prapovijesti i antike te antike i hrvatskoga srednjega vijeka. Konstanta u njegovu opusu jesu fenomeni preživitaka koji premošćuju povijesna razdoblja, osobito običajnih, urbanističkih i toponomastičkih na prijelazu iz antike u rani srednji vijek. U Akademiji Mate Suić vodi projekt *Kristijanizacija ruralnih sredina na području sjeverne Dalmacije*. Najvažniji su mu radovi: *Pag* (1953.), *Antički grad na istočnom Jadranu* (1976.), *Zadar u starom vijeku, Prošlost Zadra* 1 (1981.), *Hijeronim Stridonjanin – građanin Tarsatike* (1986.), *Odabrani radovi iz stare povijesti hrvatske. Opera Selecta* (1996.), *Antički grad na istočnom Jadranu,* drugo izdanje (2002.).

Zdenko Vinski (1913. – 1996.; dopisni član 1986.) od 1945. do 1979. bio je znanstveni savjetnik u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Kao honorarni redoviti profesor predavao je ranosrednjovjekovnu arheologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i Ljubljani. Najvažniji su mu radovi: *Arheološki spomenici velike seobe naroda u Srijemu* (1957.), *O nekim zajedničkim značajkama slavenskih nekropola s područja dalmatinske Hrvatske, Blatnog jezera i Moravske u 9. stoljeću* (1957.), *Autohtone Kulturelemente zur Zeit der Slawischen Landnahme des Balkanraums* (1968.).

U okviru Saveza Akademija koji je bio uspostavljen šezdesetih godina 20. st. vodio se niz znanstveno vrijednih projekata arheološkog karaktera. Pri Akademiji djelovali su *Međuakademijski jugoslavensko-talijanski komitet za proučavanje prethistorije i protohistorije Jadrana, Međuakademijski odbor za antičke natpise* i *Međuakademijski odbor za istraživanje rimskog limesa*. Predstavnici Akademije sudjelovali su u međuakademijskim odborima kojima su matične bile druge akademije (za grčke vaze, za arheološku kartu, u Međunarodnoj komisiji za proučavanje prethistorije Balkana i dr.). Raspadom Jugoslavije ti su se projekti ugasili, ali je nakon osamostaljenja Hrvatske Akademija na poticaj Mate Suića više njih redefinirala kao svoje projekte u nacionalnim okvirima (*Corpus inscriptionum Latinarum, Tabula Imperii Romani, Istraživanje limesa)*. HAZU je preuzeo i posredništvo te počasno pokroviteljstvo međunarodnoga projekta *Corpus vasorum antiquorum* (1994.). Nažalost, već odavno predviđen svezak *Grčke južnoitalske vaze u Arheološkom muzeju u Zagrebu* izdao je samo Arheološki muzej Zagreb (bez HAZU kao partnera).

Godine 1994. u Hrvatskoj je održan XIII. međunarodni kongres ranokršćanske arheologije

o stotoj obljetnici I. kongresa što ga je u Solinu i Splitu bio organizirao Frane Bulić. Predsjednik Nacionalnog odbora bio je tada član suradnik, a sada redoviti član Nenad Cambi, koji je bio i jedan od dva urednika triju svezaka akata Kongresa. U tom svjetskom okupljanju znanstvenim je prilozima sudjelovalo više drugih članova HAZU. Odsjek za arheologiju HAZU sudjelovao je u priređivanju izložbe od *Nepobjedivoga sunca do sunca pravde (Rano kršćanstvo u sjevernoj Hrvatskoj)* koja je tijekom kongresa (1994.) postavljena u Arheološkom muzeju u Zagrebu.

U Razredu sada djeluju tri arheologa, redoviti član Nenad Cambi i dva člana suradnika, Marin Zaninović i Željko Tomičić.

Nenad Cambi (član sur. 1992.; red. član 2002.) bavi se klasičnom i starokršćanskom arheologijom te nekim zasebnim pitanjima povijesti. Jedan je od pionira podvodne arheologije u Hrvatskoj. U razdoblju od izbora za redovitog člana objavio je kapitalne knjige *Antika. Povijest umjetnosti u Hrvatskoj* (Zagreb, 2002.), *Rimsko kiparstvo u Dalmaciji* (Split, 2005.) i *Sarkofazi lokalnih radionica u rimskoj Dalmaciji* (Split, 2010.). Posljednja je tiskana integralno na hrvatskom i njemačkom, a riječ je o studiji toga iznimnog arheološkog materijala koji je ostavio dubok trag u materijalnoj baštini Hrvatske. Isto je tako preveo, popratio uvodom i prokomentirao djelo rimskog pisca Laktancija *O smrtima progonitelja* (Split, 2005.). Objavio je u izdanju HAZU monografiju/predavanje održano 20. srpnja 2008. *Je li Dioklecijan, utemeljitelj Splita, trebao bolje proći u projektu uređenja splitske rive godine 2006./2007.* (Zagreb, 2009.). Nenad Cambi urednik je zbornika Odsjeka HAZU *Arheološki radovi i rasprave*, *Spomenice preminulim akademicima* (Mate Suić 1915. – 2002., Zagreb, 2004.) te *Zbornika radova s međunarodnog znanstvenog skupa Dioklecijan, tetrarhija i Dioklecijanova palača. O 1700. obljetnici postojanja* (Split, 2009.). Iste je godine zajedno s dopisnim članom Guntramom Kochom u Splitu organizirao međunarodni znanstveni skup *Sepulkralna skulptura zapadnog Ilirika i susjednih oblasti u doba Rimskog Carstva (Funerary Sculpture of the Western Illyricum and Neighbouring Regions of the Roman Empire)*, s kojega se zbornik radova priprema za tisak.

Marin Zaninović (član sur. od 1988.) umirovljeni je profesor Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Objavio je brojne radove objedinjene u knjizi *Od Helena do Hrvata* (Zagreb, 1998.). U posljednje doba objavio je i knjigu *Ilirsko pleme Delmati,* Šibenik 2007. Zaninovićevo djelo vezano je ponajprije za proučavanje prošlosti njegova rodnog otoka Hvara te ilirske narode u povijesnom prostoru jugoistočne Europe. Vodio je arheološka istraživanja na otoku Hvaru, u Danilu kod Šibenika i drugdje u Dalmaciji

Željko Tomičić (član sur. 2010.) naslovni je redoviti profesor na Odjelu za arheologiju Sveučilišta u Zadru i ravnatelj Arheološkog instituta u Zagrebu. Tomičić je autor više od stotine znanstvenih radova te voditelj brojnih arheoloških istraživanja osobito u Panoniji. Njegova je specijalnost ranosrednjovjekovna arheologija. Najvažniji mu je rad knjiga *Panonski Periplus* (Zagreb, 2002.). Osim priloga o srednjem vijeku Ž. Tomičić napisao je i više iznimno zapaženih radova o ranobizantskim utvrdama uzduž istočne obale Jadrana. Uredio je veći broj svezaka časopisa *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*.

Rad na arheologiji u Razredu za društvene znanosti odvija se na tragu djelovanja tijekom osamdesetih i devedesetih godina XX. st. Veliki međunarodni projekti zamrli su jer su bili vezani za bivšu državnu zajednicu, no neke bi projekte trebalo oživjeti, ali na novim osnovama.

—

POVIJEST

Odmah nakon osnivanja Akademije Franjo Rački (1828. – 1894.; pravi član od 1866., prvi i dugogodišnji predsjednik Akademije 1866. – 1886.), postaje središnja ličnost hrvatske povijesne znanosti druge polovine 19. stoljeća, s čvrstim uporištem upravo u Akademiji. Rački je uz teologiju studirao i povijesne znanosti u Beču, a u

Rimu paleografiju i pomoćne povijesne znanosti. Kad se vratio u domovinu, bio je potpuno teoretski spreman i legitimiran da autoritativno nastupa u okviru hrvatske historiografije. Pisac je velikog broja knjiga i rasprava (*Bogomili i Patareni, Borba Južnih Slovena za državnu neodvisnost u XI. vieku, Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća* i dr.). Objavio je u edicijama Akademije više od 90 rasprava.

U Akademiju je 1866. kao pravi član *Historičko-filologičkoga razreda* ušao i Šime Ljubić (1822. – 1896.). Isticao se kao vrlo dobar poznavalac mletačko-dalmatinskih, a napose mletačko-dubrovačkih odnosa u prošlosti i kao marljiv izdavač izvora koji se odnose na tu problematiku. Objavio je prvi sustavan pregled hrvatske povijesti od ranoga srednjega vijeka do sredine prve polovice 19. stoljeća, *Pregled hrvatske poviesti* (Rijeka, 1867.). Bavio se i numizmatikom, epigrafikom i drugim područjima znanosti.

Toj dvojici pridružuje se 1867. kao pravi član Matija Mesić (1826. – 1878.), dugogodišnji profesor austrijske povijesti na Pravoslovnoj akademiji u Zagrebu. Mesić je bio i prvi rektor novoosnovanoga Sveučilišta u Zagrebu i na Filozofskom fakultetu profesor hrvatske povijesti, koji se pretežno bavio poviješću Hrvata u 15. i 16. stoljeću (osobito razdoblje Jagelovića). Temeljne studije: *Hrvati na izmaku XV. i na početku XVI. vieka* (1864. – 1865.), *Banovanje Petra Berislavića za kralja Ljudevita II* (*Rad,* 1868.), *Hrvati nakon bana Berislavića do muhačke bitke* (*Rad*, 1872. – 1873.).

Kolektiv povjesničara u Akademiji dobio je znatno pojačanje kada su za prave članove u *Filologičko-historičkom razredu* izabrani Ivan Kr. Tkalčić, Natko Nodilo i Tadija Smičiklas, sva trojica već priznati povjesničari po svojim dotadašnjim radovima iz hrvatske povijesti.

Ivan Kr. Tkalčić (1840. – 1905.; pravi član 1875.) bio je arhivist i knjižničar Akademije. Napisao je, među ostalim, *Povijest Hrvata* (do 1526.) i *Povijest grada Zagreba (do XVI. stoljeća).* Osobito je zaslužan za izdavanje mnogih povijesnih isprava o gradu Zagrebu i Biskupiji zagrebačkoj.

Natko Nodilo (1834. – 1912.; pravi član 1883.), profesor opće povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, bavio se problemima nacionalne povijesti i opće povijesti (*Postanje papinske svjetovne vlasti, Religija Srbâ i Hrvatâ, na glavnoj osnovi pjesama, priča i govora narodnog* [*Rad*, 1885. – 1890.], *Historija srednjeg vijeka za narod hrvatski i srpski /nedovršeno/*).

Tade Smičiklas (1843. – 1914.; pravi član 1883., predsjednik Akademije 1900. – 1914.) pisac je prve kritičke *Poviesti hrvatske* koja je izišla u dva sveska (1879. i 1882.). Smičiklas je začetnik Akademijina *Diplomatičkog zbornika* te pisac brojnih radova, napose niza biografija poznatih ličnosti hrvatske povijesti 19. stoljeća (Strossmayer, Rački, Kukuljević, Lopašić i drugi).

Vjekoslav Klaić (1849. – 1928.; dopisni član 1893., pravi član 1896.) bio je profesor opće povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, pretežno se bavio hrvatskom poviješću. Izbor knjiga: *Poviest Bosne do propasti kraljevstva* (1882.), *Bribirski knezovi od plemena Šubić do god 1347.* (1897.), *Povjest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća* (obrađena do 1608.) (1899. – 1911.), *Krčki knezovi Frankapani* (1901.), *Acta Keglevichiana: annorum 1322. – 1527.* (1917.). Temeljne studije: *Hrvatska plemena od XII. do XVI. stoljeća* (*Rad*, 1897.), *Marturina. Slavonska daća u srednjem vijeku* (*Rad*, 1904.).

Godine 1908. izabran je za pravog člana Gavro Manojlović (1856. – 1939.; predsjednik Akademije 1924. – 1933.), profesor povijesti orijentalnih naroda na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, koji je osobito proučavao odnose Bizanta i južnoslavenskih naroda.

Ferdo Šišić (1869. – 1940.; dopisni član 1903., pravi član 1911.), nasljednik T. Smičiklasa na Katedri hrvatske povijesti Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Izbor knjiga: *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350-1416)* (1902.), *Hrvatska povijest*, I – III (1906. – 1913.), *Priručnik izvora hrvatske historije* I/1 (1914.), *Pregled povijesti hrvatskoga naroda od najstarijih dana do god. 1873.* (1916.), *Geschichte der Kroaten I (bis 1102)* (1917.), *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih*

vladara (1925.)*, Letopis popa Dukljanina* (1928.), *Korespondencija Račkі-Strossmayer*, I – IV (1928. – 1931.), *Poviest Hrvata za kraljeva iz doma Arpadovića (1102-1301)* (1944.).

U Akademiju je izabran još uoči Drugoga svjetskog rata Grga Novak (1888. – 1978.; dop. član 1939., red. član 1947., predsjednik Akademije 1958. – 1978.), profesor opće povijesti staroga vijeka na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (od 1924.). Znanstveni mu je opus opsežan: objavio je više od 500 radova različitog karaktera i sadržaja u rasponu od prethistorije do novog vijeka. Uz ostalo, objavio je i knjige *Prošlost Dalmacije, Povijest Splita, Hvar kroz stoljeća, Vis* itd.

U razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata djelovali su u Akademiji još ovi povjesničari: Vaso Bogdanov (1902. – 1967.; dopisni član 1951., pravi član 1955.), profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu na Katedri povijesti novog vijeka jugoslavenskih naroda. Napose se bavio godinom 1848./49., poviješću političkih stranaka u Hrvatskoj u narodnom pokretu 1903., odnosima Hrvatā i Srbā od sredine 19. st. do 1941. te djelom istaknutih političara (A. Starčević, F. Supilo i dr.).

Miho Barada (1889. – 1957.; dopisni član 1948.) na Teološkom fakultetu u Zagrebu predavao je crkvenu povijest od 1932., a nakon Šišićeve smrti nacionalnu povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1940. – 1954.). U Historijskom institutu Akademije organizirao je paleografske tečajeve i predavao latinsku paleografiju. Pripremio je *Trogirske spomenike* I – II (1948. – 1950.), i objavio knjige *Hrvatski vlasteoski feudalizam po Vinodolskom zakonu* (1952.) i *Starohrvatska seoska zajednica* (1957.).

Ljubo Boban (1933. – 1994.; izv. član 1975., red. član 1986.) bio je redoviti profesor suvremene povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i osnivač Sveučilišnog Instituta za hrvatsku povijest, kasnije Zavoda za hrvatsku povijest. Bavio se proučavanjem povijesti hrvatskoga naroda u Kraljevini Jugoslaviji i u II. svjetskom ratu. Među njegova najvažnija djela ulaze: *Sporazum Cvetković – Maček* (1965.), *Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade 1943. – 1945*. (1985.) i *Kontroverze iz povijesti Jugoslavije* (1987. – 1990.).

Josip Adamček (1933. – 1995.; izv. član 1986., red. član 1991.) bio je redoviti profesor hrvatske povijesti kasnoga srednjega i početka novog vijeka na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Osobito je proučavao agrarne odnose i društvene pokrete na hrvatskom selu u XVI. i XVII. stoljeću, pa navodimo neke od knjiga: *Seljačka buna 1573*. (1986.), *Bune i otpori* (1987.) te u Akademijinu izdanju *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća* (1980.).

Dragovan Šepić (1907. – 1997.; izv. član 1977., red. član 1986.) bio je redoviti profesor suvremene političke povijesti na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Glavni mu je interes Istra u XIX. i XX. st., hrvatski i jugoslavensko-talijanski odnosi te djelo Frana Supila. Najvažnije su mu knjige *Italija* i *Saveznici i jugoslavensko pitanje 1914. – 1918*. (1970., dopunjeno I – III, 1989.), a posljednja mu je knjiga *Vlada Ivana Šubašića* (1983.).

Franjo Tuđman (1922. – 1999.; red. član 1992.), prvi predsjednik Republike Hrvatske, kao direktor Instituta za historiju radničkog pokreta i zatim kao politički disident bavio se novijom hrvatskom, jugoslavenskom i svjetskom poviješću. Najvažnije su mu knjige: *Velike ideje i mali narodi* (1969.), *Rat protiv rata, Partizanski rat u prošlosti i budućnosti* (1957., 1970.), *Uzroci krize monarhističke Jugoslavije od ujedinjenja 1918. do sloma 1941. godine* (doktorska disertacija 1965.), *Nacionalno pitanje u suvremenoj Europi* (1981.), *Bespuća povijesne zbiljnosti* (1989. i daljnja izdanja).

Lujo Margetić (1920. – 2010.; izv. član 1986., red. član 1991.), redoviti profesor pravne povijesti Pravnog fakulteta u Rijeci, bavio se poviješću staroga i srednjega vijeka te hrvatskim srednjovjekovljem. Izbor knjiga: *Hrvatsko srednjovjekovno pravo*, [I. *Stvarna prava* (1983.), II. *Obiteljsko i nasljedno pravo* (1996.); III. *Obvezno pravo* (1997.)], *Histrica et Adriatica* (1983.), *Antika i srednji vijek* (1995.), *Iz ranije hrvatske povijesti* (1997.), *Opća povijest prava i država* (1998.), *Vinodolski zakon* (1998.), *Zagreb i Slavonija* (2000.), *Dolazak Hrvata. Ankunft der Kroaten* (2001.).

Hodimir Sirotković (1918. – 2009.; član sur. 1975., izv. član 1979., red. član 1991.) bavio se

ustavnom poviješću Hrvatske XIX. i XX. stoljeća, a posebno i razvojem institucija vlasti u Hrvatskoj u II. svjetskom ratu (ZAVNOH). Izbor radova: *Pravni i politički aspekti procesa „Reichspost" – Friedjung*, (1962.), *ZAVNOH – zbornici dokumenata, I – IV* (1970., 1975., 1985.), *Ustavni položaj i organizacija rada Sabora Kraljevine Hrvatske i Slavonije u građanskom razdoblju njegova djelovanja: (1848. – 1918.)* (1981.)*, Rječnik historije države i prava* (1986.; koaut.), *Povijest država i prava naroda Jugoslavije* (1988. i 1990.; koaut.).

Ivo Petrinović (1929. – 2003.; red. član 1997.), redoviti profesor na Pravnom fakultetu u Splitu, osobito se bavio političkim idejama hrvatske povijesti XIX. i XX. st. Izbor radova: *Ante Trumbić. Politička shvaćanja i djelovanje* (1986.), *Politička misao Frana Supila* (1988.), *Politički život i nazori Ante Tresića Pavičića* (1997.), *Kronika kapetana Nike Dubokovića*, *Mladenačko razdoblje i političko sazrijevanje Ante Starčevića* (1999.), *Mile Budak – portret jednog političara* (2002.).

Danas u radnom sastavu Razreda djeluju četiri povjesničara – redovita člana.

Franjo Šanjek (red. član 1997.), umirovljeni redoviti profesor Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, osobito se bavi srednjovjekovnom poviješću Katoličke crkve u Hrvata i pomoćnim povijesnim znanostima. Izbor knjiga: *Les chrétiens bosniaques et le mouvement cathare au 13e-15e siècles* (Paris-Louvain, 1976.), (prijevod u *Analecta croatica christiana,* Zagreb, 1975.), *Iohannes Stojković de Ragusio. Tractatus de Ecclesia, 'editio princeps'* (1983.) (koaut.), *Crkva i kršćanstvo u Hrvata. Srednji vijek* (1988. i 1993.), *Vinko Paletin. Rasprava o pravu i opravdanosti rata* (1994.), *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru. Pregled religiozne povijesti Hrvata od VII. do XX. stoljeća* (1991. i 1996.), *Bosansko-humski krstjani u povijesnim vrelima (13. – 15. st.)* (2003.). *Povijest hrvatskoga naroda. Srednji vijek* (glavni urednik i autor 75 str. teksta, 2003.), „Die Kirche im Kampf 'gegen' und 'für' die Menschenrechte: Die Kontroverse zwichen Vinko Paletin OP und Bartolomé Las Casas OP", *Kultur und Religion in Europa* (1/2004., 53-74), *Latinska paleografija i diplomatika*, udžbenik Sveučilišta u Zagrebu (2005.), „Il contributo del vescovo Josip Juraj Strossmayer all'enciclica *Grande munus* di Leone XIII" (2007.), Augustin Kažotić, *Scripta theologica / Bogoslovni spisi* (2007.), *Dominikanci i Hrvati. Osam stoljeća zajedništva, 13. – 21. st.* (Zagreb, 2008.), „I krstjani della Bosnia e dello Hum secc. XIII-XV", *Storia religiosa di Croazia e Slovenia* (Milano, 2008., 233-264) i „La Chiesa, la scuola e l'istruzione presso i Croati: quadro storico" (295-310), „Les Frères Prêcheurs en Croatie", *Mémoire dominicaine* (23/2008., 113-149); „Herman Dalmatin (oko 1105./10. – posl. 1154.)", u *Herman Dalmatin. De indagatione cordis* (Zagreb, 2009., 7-25).

Tomislav Raukar (član sur. 1986., red. član 1997.), umirovljeni redoviti profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu, istražuje hrvatsku povijest srednjega vijeka; uže su mu područje istraživanja srednjovjekovna društva u Dalmaciji. Knjige: *Zadar u XV. stoljeću. Ekonomski razvoj i društveni odnosi* (1977.), *Prošlost Zadra III. Zadar pod mletačkom upravom* (koaut.; 1987.), *Hrvatsko srednjovjekovlje. Prostor, ljudi, ideje* (1997.), *Seljak i plemić hrvatskoga srednjovjekovlja* (2002.), *Povijest Hrvata. Prva knjiga, Srednji vijek* (koaut.; 2003.), *Srednjovjekovne ekonomije i hrvatska društva* (2003.), *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku* (2007.). Studije: *Jadranski gospodarski sustavi: Split 1475. – 1500. godine* (*Rad,* 2000.), *Moćni i marginalizirani u hrvatskom srednjovjekovlju* (*Rad*, 2008.).

Petar Strčić (član sur. 1992., red. član 2000.), umirovljeni upravitelj Arhiva i znanstveni savjetnik Akademije, u prvom redu bavi se Istrom i Kvarnerskim primorjem u XIX. i XX. st. te pomoćnim povijesnim znanostima. Izbor knjiga: *Otok Krk 1918.,* (1968.), *Vanjskopolitička borba Josipa Broza Tita za Istru 1941. – 1945.* (1978.), 1. hrvatsko, 2. talijansko izd., *Povijest Rijeke* (1988. i 1989.; koaut.), *Krčki (vrbanski) statut 1388.* (1988.; koaut.), *Na velikoj prekretnici. Prvi hrvatski tabor Istre i Kvarnerskih otoka* (1989. i 1996.), *Košljun i njegov franjevački samostan* (1994., 2001.), *Od papieża Aleksandra III do papieża Jana Pawła II. Krótki zarys historii Pomorza Kvarnerskiego, Gorskiego Kotaru i Istrii Liburnijskiej* (2003.).

Nikša Stančić (član sur. 2000., red. član 2004.), umirovljeni redoviti profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu, istražuje hrvatsku povijest u novom vijeku, u europskom kontekstu s težištem na razdoblju od kraja 18. do početka 20. st., a u sklopu toga problematiku nacije i nacionalizma i Hrvatskog narodnog preporoda u sjevernoj Hrvatskoj i Dalmaciji, te povijesti hrvatske heraldike. Knjige: *Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću* (2002.), *Gajeva „Još Horvatska ni propala" iz 1832-33. Ideologija Ljudevita Gaja u pripremnom razdoblju hrvatskog narodnog preporoda* (2002.), *Godina 1848. u Hrvatskoj. Središnje hrvatske državne institucije u transformaciji* (2010.), *Hrvatska nacionalna ideologija preporodnog pokreta u Dalmaciji (Mihovil Pavlinović i njegov krug do 1869)* (1980.), *Povijest hrvatskoga grba* (koaut.; 2010.).

Važnu ulogu u povijesnim istraživanjima u Akademiji imali su i članovi suradnici – povjesničari: gospodarski povjesničar Ivan Erceg, povjesničar hrvatskog srednjovjekovlja Miroslav Kurelac, istraživač novoga vijeka Istre Miroslav Bertoša te demograf i povjesničar Dubrovnika Nenad Vekarić.

Rad povjesničara, članova Akademije, razvijao se u više uzastopnih generacija, a svaka od njih ugradila je svoja znanstvena dostignuća prema standardima znanstvenih metoda svojega vremena. Povjesničari u Akademiji bili su uvijek dobro brojčano zastupljeni, jer je svaka Akademija, pa i naša, osobito čuvarica povijesnih tradicija svojega naroda. Članovi Akademije bili su, u pravilu, prva imena naše povijesne znanosti, s velikim i raznovrsnim opusom vlastitih znanstvenih istraživanja solidnoga temelja i dalekog dometa.

U razdoblju od 1948. do danas pokrenute su nove serije i mnogo veći broj izdanja u okviru povijesnih znanosti. U tom razdoblju Akademija posvećuje veću pažnju našoj novijoj povijesti, napose povijesti XX. stoljeća. Članovi Akademije povjesničari kao voditelji istraživanja pojedinih zavoda Akademije, ali i izvan nje, usmjeravaju razvoj hrvatske historiografije, sudjeluju u nizu znanstvenih tijela te kao organizatori ili sudionici na brojnim domaćim i stranim znanstvenim skupovima. Akademija ne propušta znanstveno obilježiti i valorizirati svaki važniji datum hrvatske povijesti.

Znanstveni skupovi. – Akademija i njezin Razred za društvene znanosti (zajedno sa svojim zavodima) organizirali su ili sudjelovali u organizaciji niza važnih simpozija s područja povijesnih znanosti. Spominjemo važnije skupove, i to skup u povodu 50. obljetnice raspada Austro-Ugarske Monarhije i stvaranja jugoslavenske države (1966.), u povodu 25. godišnjice III. zasjedanja ZAVNOH-a na Petrovoj gori (1969.), o povijesnoj metrologiji (međunarodni kongres) (1975.), o snagama i putovima rata i mira (1970. i 1975.), o NOB-u i socijalističkoj revoluciji u Hrvatskoj 1944. (1976.), o gradu Varaždinu u povodu obilježavanja 800. obljetnice (1981.), o Jurju Križaniću u povodu 300. obljetnice smrti (1983.), o Frani Buliću u povodu 50. obljetnice smrti (1984.), o Stjepanu Gradiću u povodu 300. obljetnice smrti (1984.), o Baltazaru Bogišiću u povodu 150. obljetnice rođenja (1985.), o španjolskom građanskom ratu 1936. – 1939. (1986.). Priređen je i međunarodni znanstveni skup u povodu 700. obljetnice Vinodolskog zakona (1988.), zatim skup o 600. obljetnici Senjskog statuta i 600. obljetnici Krčkog statuta (1988.) te u povodu 1100. obljetnice natpisa kneza Branimira (1988.). Te godine obilježena je svečanom sjednicom i znanstvenim skupom 100. obljetnica rođenja Grge Novaka, dugogodišnjeg predsjednika naše Akademije.

Godina 1989. bila je osobito bogata znanstvenim skupovima iz povijesnih znanosti, pa su priređeni znanstveni skupovi, npr. u povodu 45. obljetnice Kongresa kulturnih radnika Hrvatske (25. – 26. lipnja 1944., Topusko), o temi Sisak – više od 2000 godina postojanja, o Vojnoj Krajini na tlu Jugoslavije 1699. – 1881., o 750 godina Đakova, o životu i djelu Ante Trumbića. Svečanom sjednicom i znanstvenim skupom obilježena je 900. obljetnica smrti Zvonimira, kralja hrvatskoga (1989.). Zatim slijede skupovi o braći Anti i Stjepanu Radiću (1993.), o Tadiji Smičiklasu (1993.), o sjedinjenju Istre s maticom domovinom Hrvatskom (1993.). Svečanom sjednicom obilježena je 500. obljetnica bitke na Krbavskom polju 1493. godine

(1993.), održani su znanstveni skupovi o trećem zasjedanju ZAVNOH-a u Topuskom (1994.), o Anti Starčeviću (1996.); o Vladku Mačeku (1997.), o 200. obljetnici smrti Nikole Škrlca Lomničkoga (2000.), o životu i djelu Stjepana Zimmermanna (2000.), o Hrvatskoj u II. svjetskom ratu (2005.), o Zadru i okolici od Drugog svjetskog rata do Domovinskog rata (2007.), o Bernardinu Frankapanu i njegovu dobu (2008.), zatim skup *Država i uprava* (2007.). Priređeni su međunarodni znanstveni skupovi *Hrvati i Ilirske pokrajine (1809. – 1813.)* (2009.), a zatim, u povodu 10. godišnjice smrti Franje Tuđmana, znanstveni skup *Kako je nastala država Hrvatska 1991.* (2009.), znanstveni skup u povodu 800 godina slobodnoga kraljevskoga grada Varaždina (2009.), o 500. obljetnici ustanka hvarskih pučana (2010.) i znanstveni skup *Hrvati i Bugari kroz stoljeća – povijest, kultura, umjetnost i jezik* (2010.).

Hrvatska je akademija 2002. godine s dva javna sastanka obilježila važne obljetnice hrvatske srednjovjekovne povijesti: 1150. obljetnicu isprave hrvatskoga kneza Trpimira iz 852. godine te 800. obljetnicu ulaska Hrvatske u ugarsko-hrvatsku dinastičku zajednicu i krunidbe kralja Kolomana za hrvatskoga kralja 1102. godine. Godine 2009. okruglim je stolom obilježena 180. obljetnica rođenja Franje Račkoga.

—

DOPRINOS ZAVODĀ AKADEMIJE PROUČAVANJU NACIONALNE POVIJESTI

Intenziviranju rada Akademije na izučavanju povijesti znatno je pridonijelo osnivanje novih Akademijinih instituta nakon obnove rada Akademije 1947. godine. Svaki od njih dobio je određene zadatke, koji su se – tijekom godina – donekle mijenjali, ali su redovito plodno udovoljavali nacionalnim hrvatskim potrebama boljega poznavanja hrvatske prošlosti. Pojedini instituti – zbog specifičnog razvoja pojedinih sredina – znatnu su pažnju posvećivali i povijesti hrvatskih odnosa s etnosima i narodima koji su nekada živjeli ili žive i danas na hrvatskome prostoru ili odnosima sa susjedima ili pak onim stranim narodima koji su bitnije utjecali na određeni hrvatski prostor. Ti instituti i zavodi ostvarili su brojne projekte, objavili niz edicija, priredili izložbe, međunarodne i domaće znanstvene skupove, a bili su – nerijetko – i nositelji znanstveno-kulturnoga života u svojoj sredini. Zbog znanstvenih i drugih potreba, instituti i zavodi tijekom desetljeća mijenjali su imena, djelomice i područja svoje znanstvene djelatnosti i organizacijsku strukturu, a osnovani su i novi. Danas djeluju:

—

ODSJEK ZA POVIJESNE ZNANOSTI ZAVODA ZA POVIJESNE I DRUŠTVENE ZNANOSTI U ZAGREBU

Akademija je 1948. godine osnovala Historijski institut, koji se od 1979. do 1998. nazivao Zavod za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU, a 1998. je preimenovan u Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Znanstvenoistraživačka djelatnost Odsjeka temelji se na prikupljanju, proučavanju i publiciranju srednjovjekovnih izvora za hrvatsku političku, gospodarsku i demografsku povijest.

Djelatnost Instituta, odnosno Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti, imala je u proteklih 60 godina tri glavna smjera: sustavno objavljivanje srednjovjekovne i novovjekovne arhivske građe i drugih izvora za hrvatsku povijest, izradu priručnika i pomagala za znanstveni rad na povijesti te izradu povijesnih studija, sinteza i monografija.

Ta su istraživačka područja Odsjeka uključena u znanstveni program *Izvori, studije i pomagala za hrvatsku povijest od srednjeg vijeka do 19. st.* (voditelj programa A. Gulin), koji se nastavlja na prethodne projekte Odsjeka (*Izvori, studije i pomagala za hrvatsku povijest od 7. do 19. st.*; S*rednjovjekovni izvori za hrvatsku povijest*). U sklopu tog programa radi se na sljedećim znanstvenim projektima: 1. *Izvori i studije za povijest kaptola u srednjem i novom vijeku* (voditelj projekta A. Gulin),

2. *Glagoljski i latinički izvori i studije za povijest stanovništva i svakodnevlja* (voditelj projekta Z. Ladić), 3. *Latinički izvori, studije i pomagala za društvenu i gospodarsku povijest* (voditelj projekta D. Karbić) i 4. *Izvori i studije o Marku Antunu de Dominisu* (voditelj projekta V. Tudjina).

Tijekom navedenog razdoblja djelatnici Instituta, kasnije Odsjeka za povijesne znanosti Hrvatske akademije, objelodanili su brojne, iznimno važne priručnike i zbirke izvora iz hrvatske povijesti i kulture.

To je prije svega bio rad na zbirci *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. 1 (743. – 1100.), Zagreb, 1967., građu sakupili i obradili J. Stipišić i M. Šamšalović; sv. 16, Zagreb, 1976., dopunili J. Stipišić i M. Šamšalović; sv. 17, Zagreb, 1981., dopunio J. Stipišić; sv. 18, Zagreb, 1990., dopunili i priredili Miljen Šamšalović i suradnici. J. Barbarić i J. Marković sa suradnicima priredili su i objavili *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, Supplementa*, sv. 1 (1020. – 1270.), Zagreb, 1998., i sv. 2 (1271. – 1309.), Zagreb, 2002.

Objavljena su iznimno važna pomagala i zbirke vrela: V. Mošin, *Ćirilski rukopisi Jugoslavenske akademije*, sv. 1-2 (1952. – 1955.), Z. Herkov, *Građa za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske*, sv. 1-2 (1956.), V. Mošin i S. M. Traljić, *Vodeni znakovi XIII. i XIV. vijeka*, sv. 1-2 (1957.), V. Štefanić, *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije*, sv. 1-2 (1969. – 1970.), Š. Jurić, *Croatiae scriptores latini recentioris aetatis* (1971.), V. Gortan, *Rječnik srednjovjekovnog latiniteta Jugoslavije*, fasc. I-VII, uvezan u sv. I (A-K) i II (L-Z), Zagreb, 1973. – 1978., R. Modrić, *Povijesni spomenici obitelji Zrinskih i Frankopana* (1974.), M. Kurelac, D. Munić, A. Gulin, *Prilozi za bibiliografiju objavljenih izvora za povijest Istre*, sv. 1-4, (1977. – 1981.), J. Stipišić i M. Šamšalović, *Zapisnici Velikoga vijeća grada Splita 1352. – 1354., 1357. – 1359. (1982.),* J. Barbarić, J. Kolanović, A. Lukinović, J. Marković, *Monumenta Croatica Vaticana, Camera apostolica*, sv. 1-2, (1996. – 2001.), J. Stipišić i A. Nazor, *Splitski spomenici, sv. 1, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, knj. 53 (2002.), O. Perić, D. Karbić, M. Matijević-Sokol, J. Ross Sweeney, *Archdeacon Thomas of Split, History of the Bishops of Salona and Split* (2006.), B. Glavičić, V. Vratović, D. Karbić, M. Kurelac, Z. Ladić, *Obsidio Iadrensis, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, knj. 54 (2007.), D. Karbić, M. Katušić, A. Pisačić, *Srednjovjekovni registri Zadarskoga i Splitskoga kaptola* (2007.), L. Čoralić i D. Karbić, *Pisma i poruke rektora Dalmacije i Mletačke Albanije*, *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, knj. 55 (2009.), M. Sardelić, *Rogerije iz Apulije. Carmen miserabile* (2010.).

Nadalje, djelatnici Odsjeka objavili su brojne studije, monografije i priručnike o različitim pitanjima iz hrvatske povijesti, primjerice: J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi* (1972.), Z. Herkov, *Naše stare mjere i utezi* (1973.), Z. Herkov, *Iz povijesti javnih financija, financijskog prava i razvitka financijske znanosti u Hrvatskoj* (1985.), M. Kurelac, *Ivan Lučić Lucius otac hrvatske historiografije* (1994.), A. Gulin, *Povijest obitelji Rattkay* (1995.), V. Tudjina Gamulin, *Marcus Antonius de Dominis* (1997.), A. Gulin, *Hrvatska crkvena srednjovjekovna sfragistika* (1998.), A. Gulin, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli, Loca credibilia sjeverne i središnje Hrvatske* (2001.), A. Gulin, *Konstitucije Paškog kaptola crkve sv. Marije u Pagu iz 1393. godine* (2003.), A. Gulin, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli. Loca credibilia Dalmacije, Hrvatskog primorja, Kvarnerskih otoka i Istre* (2008.), V. Tudjina Gamulin, *Marcus Antonius de Dominis – A Manifestation of the Motives* (1997.), I. Erceg, *Jozefinski katastar grada Rijeke i njegove uže okolice* (1998), T. Luetić, *Die Geschichte der Universität Zagreb von ihrer gründung bis heute* (2002.), I. Kurelac, *Dinko Zavorović. Šibenski humanist i povjesničar* (2008.) i dr.

Odsjek izdaje dvije znanstvene edicije: časopis *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, sv. 1-27 (1954. – 2009.) i povremeno *Rasprave iz hrvatske kulturne prošlosti*, knj. 1-2 (1998. i 2002.).

Voditelji Odsjeka od njegova osnutka 1948. bili su: akademik M. Kostrenčić, akademik Lj. Boban,

prof. dr. I. Karaman, akademik H. Sirotković i član sur. M. Kurelac. Sada je voditelj akademik Tomislav Raukar, a upravitelj dr. Ante Gulin. U Odsjeku je zaposleno 13 djelatnika (11 znanstvenika, jedan bibliotekar i jedna pomoćna službenica).

—

ZAVOD ZA POVIJESNE I DRUŠTVENE ZNANOSTI U RIJECI S PODRUČNOM JEDINICOM U PULI

Najstariju Akademijinu instituciju, pod nazivom Jadranski institut u Sušaku (danas dio Rijeke), utemeljilo je 1945. Predsjedništvo Vlade Narodne Republike Hrvatske. Budući da do tada nije postojala hrvatska historiografija o Istri i drugim krajevima koje je od 1918. držala Italija, hitno je trebalo objaviti, na hrvatskom i stranim jezicima, argumentirane knjige, studije i članke o hrvatskom značaju spornih krajeva (u suradnji sa sličnim institucijama u Sloveniji i o slovenskom području). Prikupljani su potrebni podatci za Pariško konferenciju o miru s Italijom 1946./47. g., a institutski suradnici bili su i eksperti u Parizu. Rezultati su toga rada objavljeni već 1946. u kapitalnome zajedničkom djelu *Cadastre national de l´Istrie d´après le Recensement du 1er octobre 1945.* i drugim izdanjima Jadranskoga instituta (*La Marche Julienne. Etude de géographie politique*, 1945.; *Index patronymique. Supplément au Cadastre National de l´Istrie, d´après le Recensement du 1er Octobre 1945,* 1946).

Institut je 1948. ušao u sastav Jugoslavenske akademije sa sjedištem u Zagrebu, a u Rijeci je ostala ispostava, kasnije organizirana kao Sjeverojadranski institut za etničke odnose, historiju i ekonomiju, sadašnji Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci. Riječka i zagrebačka jedinica razdvojene su 1980. godine u institute. Od 1969. djeluje i riječka Radna jedinica u Puli. Sjedište je riječkog instituta (današnjeg Zavoda) u Rijeci.

Akademijinu Zavodu u Rijeci, osnovanom 1945., s Područnom jedinicom u Puli, od njegova je osnutka bila i ostala zadaća proučavanje povijesnih, etničkih, crkvenih, pravnih, ekonomskih, filoloških, etnomuzikoloških i drugih odnosa na prostoru Istre, sjevernojadranskoga primorja s otocima te Gorskoga kotara i Like. Uz istraživanje i objavljivanje *Povijesti Istre* i drugih izdanja (zasebno ili u suradnji s drugima), Zavod objavljuje zbornik *Problemi sjevernog Jadrana* te je do 2010. g. objavljeno 10 svezaka (sv. 2, *Labinska republika 1921. godine*, u dva izdanja, na hrvatskom i na talijanskom jeziku).

Objavljene su brojne i vrlo vrijedne znanstvene knjige i rasprave. Evo užeg izbora njihovih naslova: V. Bratulić, *Pregled povijesti Istre* (1954.), *Dokumenti o obrani i istrebljenju hrvatskih škola u Istri pod Italijom* (1955.), *Rovinjsko selo* (1959.); V. Ekl, *O starim riječkim kulama* (1958.), *Historijska toponomastika grada Rijeke i distrikta*, I i II dio (1959., 1960.), *Gotičko kiparstvo u Istri* (1982.); B. Fučić, *Istarske freske* (1963.); D. Klen, *Neki dokumenti o svećenstvu u Istri* (1955.), *Privredno stanje Rijeke u doba Ilirije. Prema suvremenim izvještajima Trgovinske komore* (1959.); M. Zjačić, *Posjedovni odnosi porečke crkve od VI do XVI stoljeća* (1972.); D. Šepić, *Italija, saveznici i jugoslavensko pitanje: 1914-1918* (1970.); M. Bertoša, *Prošćina 1921: antifašistički pokret seljaka jugoistočne Istre* (1972.), *Istra: doba Venecije: XVI. - XVIII. stoljeće* (1995.); D. Munić, *Kastav u srednjem vijeku* (1986.); P. Strčić – A. Giron, *Poglavnikovom vojnom uredu: Treći Reich, NDH, Sušak-Rijeka i izvješće dr. Oskara Turine 1943.* (1993.), *Zaobići Ingridstellung: riječko područje u završnici Drugoga svjetskog rata* (1995.) itd.

Cilj je bio i objavljivanje sinteze *Povijest Istre*, kao što su D. Klen i P. Strčić bili urednici i koautori prve kratke sinteze *Povijest Rijeke* (u 2. izd. 1988., 1989.). Priređen je i niz izložbi te znanstvenih skupova.

Pod vodstvom akademika P. Strčića suradnici Zavoda započeli su 2002. rad na temama projekta *Prilozi za povijest zapadne Hrvatske: Istra, Kvarnersko primorje, Gorski kotar* što ga je odobrilo Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske (do 2006. g.), čime se nastoji obaviti složene predradnje za stvaranje sinteze istarske, odnosno cjelokupne sjevernojadranske povijesti. Unatoč skromnim i nedostatnim financijskim sredstvima, obrađeni su i pripremljeni za tisak te tiskani mnogi povijesni prilozi, u širokom tematskom rasponu od ranoga novovjekovlja do 20. st.,

kao i lingvistička istraživanja te etnološki prikazi tradicijskog života navedenog područja.

Djelatnici su plodno nastavili znanstveni rad na realizaciji zavodskih i drugih znanstvenih projekata. U okviru znanstvenoga programa *Povijesna, sakralna i jezična baština zapadne Hrvatske* s tri projekta (voditelj akademik P. Strčić) koje financira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske nastavljen je rad na projektu *Povijest zapadne Hrvatske: Istra, Kvarnersko primorje, Gorski kotar, Lika* (voditelj je akademik P. Strčić). U projekt su, uz djelatnike Zavoda u Rijeci i Puli, uključeni i vanjski suradnici. Obrađuju se teme iz povijesti, gospodarstva, etnologije, demografije, jezika i pisma, crkvenih i kulturoloških odrednica sjevernojadranskoga područja. Ostala dva projekta imaju vanjske voditelje i suradnike.

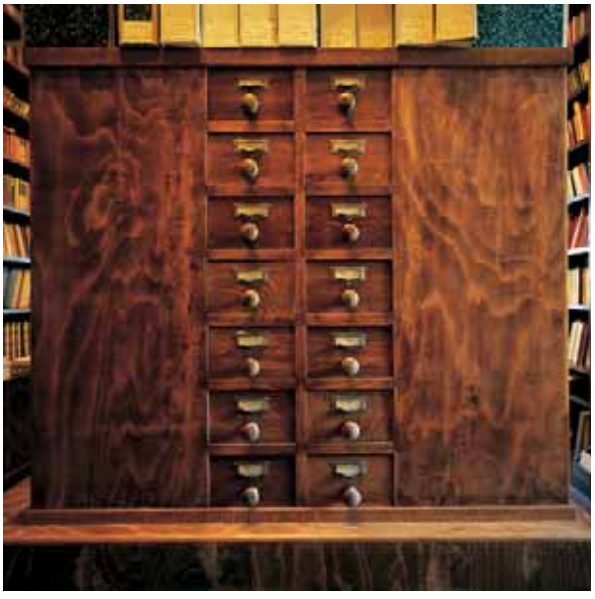

U okviru bilateralne hrvatsko-slovenske suradnje, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske prihvatilo je i odobrilo prijedlog voditelja akademika P. Strčića za sufinanciranje zajedničkoga projekta sa Znanstveno-raziskovalnim središčem Univerze na Primorskem iz Kopra, Republika Slovenija (tamošnji je voditelj Darko Darovec), naslovljenog: *Zajednička prošlost za zajedničku budućnost*.

Zavod redovito organizira znanstvene i stručne skupove. Tako od 2002. godine organizira svakogodišnje znanstvene skupove *Dani dr. Franje Račkoga* (u suradnji s Udrugom *Dr. Franjo Rački* iz Fužina i Općinom Fužine). Godine 2005. održan je skup u povodu 60. obljetnice osnivanja Jadranskoga instituta, prethodnika Zavoda, 2007. znanstveni skup *Historiografi o historiografima* (u suorganizaciji s Povijesnim društvom Rijeka), a 2008. Zavod je organizirao sljedeće znanstvene i stručne skupove: *O značajnim ličnostima zapadne Hrvatske* (M. Bastian, N. Udina Algarotti, J. Šilović, M. Derenčin, M. Rojnić), *O važnim obljetnicama – 1848., 1868., 1918., 1948.*, *U spomen mr. sc. Darku Dekoviću* (1947. – 2008.) te skup u povodu 70. obljetnice života Miroslava Bertoše. U nekoliko znanstvenih skupova Zavod je bio suorganizator s drugim institucijama (Državnim arhivom u Pazinu, Zgodovinskim društvom i Znanstveno-raziskovalnim središčem Univerze na Primorskem iz Kopra i dr.). Tijekom 2009. bio je suorganizator znanstvenih skupova: *Perspektive slovensko-hrvatskoga pograničnog područja* (u Kopru, Univerza na Primorskem), zatim *Gabriele D'Annunzio i njegova riječka protofašistička Reggenza italiana del Carnaro*, nastavljeni su *Dani dr. Franje Račkoga* i dr. U 2010. godini u organizaciji Zavoda održan je u Vijećnici Grada Rijeke *Znanstveni skup povodom 65. obljetnice osnivanja Jadranskog instituta u Sušaku – prvoga instituta u Hrvatskoj*.

Voditeljima Zavoda bili su akademici V. Brajković, F. Čulinović, M. Marjanović, M. Mirković, D. Šepić i M. Moguš, a od 2001. voditelj je akademik Petar Strčić, a upraviteljica mr. Sanja Holjevac. U Zavodu u Rijeci, zajedno s Područnom jedinicom u Puli, zaposleno je 12 djelatnika, i to osam znanstvenika, jedna stručna suradnica te knjižničarka.

—

ZAVOD ZA POVIJESNE ZNANOSTI U ZADRU

Započeo je s radom 1. travnja 1954., i to pod nazivom Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru. Od toga trenutka pa do 1991.

tom Akademijinu zavodu u nekoliko je navrata mijenjano ime. U tom je smislu od 1961. nosio naziv Institut za historijske i ekonomske nauke Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru. Potom 1974. mijenja dotadašnje ime u Centar za znanstveni rad u Zadru, koji je bio sastavnica Akademijina Istraživačkog centra u Zagrebu. Sljedeća promjena uslijedila je 1978., pa tako se naziva Zavod za povijesne znanosti Istraživačkog centra Jugoslavenske akademije u Zadru. Posljednja promjena nastupila je u razdoblju ostvarenja samostalne i suverene Republike Hrvatske, kada od 1991. nosi naziv Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru.

Zavod se prioritetno bavi znanstvenim istraživanjima povijesti zadarskog i sjevernodalmatinskog područja, odnosno područja južne Hrvatske, ali i susjedne Bosne i Hercegovine. Na toj osnovi djelatan je i znanstvenoistraživački projekt pod nazivom *Istraživanja prošlosti južne Hrvatske*, kojega je voditelj Milko Brković. Projekt obuhvaća istraživanja od najstarijeg do novog razdoblja južne Hrvatske. Znanstvenici istraživači Zavoda za potrebe svojih djelatnosti koriste se prije svega bogatim arhivskim gradivom koje se nalazi u Državnom arhivu u Zadru, Zagrebu, Splitu, Dubrovniku i Rijeci. S obzirom na djelokrug znanstvenog interesa, istraživanja su u tom pogledu zahtijevala i konzultacije inozemnih arhiva i knjižnica, poput onih u Veneciji, Beču, Sarajevu, Budimpešti.

Tijekom proteklih pedeset i šest godina rada, izdavačka djelatnost Akademijina Zavoda u Zadru ostala je prepoznatljiva po zavidnoj razini tiskanih publikacija. Tako je objavljeno ukupno trinaest knjiga u seriji naslova *Djela*, sedam publikacija u seriji *Posebna izdanja*, tri sveska naslova *Pomorski zbornik* i četiri sveska publikacija *Adratica maritima*.

U sklopu izdavačke djelatnosti Zavoda napose treba izdvojiti znanstveni časopis-godišnjak *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, koji se uglavnom redovito objavljuje od 1954. godine. Do sada je, zaključno s 2009. godinom, objavljen ukupno 51 svezak *Radova*, u kojima je bilo 789 znanstvenih i stručnih priloga, odnosno ocjena i prikaza. Od 2001. pa do 2009. objavljeni su svesci 43-51 sa 193 znanstvena i stručna priloga, zajedno s ocjenama i prikazima. Osim domaćih i stranih autora koji učestalo objavljuju članke u tome znanstvenom časopisu, u njemu i djelatnici Zavoda u Zadru prezentiraju sve svoje istraživačke rezultate, odnosno znanstvene rasprave.

Valja istaknuti da su pojedini svesci godišnjaka *Radovi* objavljivani kao tematski zbornici, pa je tako 1966. (sv. 11-12), u povodu proslave 100. obljetnice osnutka Akademije, godišnjak objavljen kao *Grad Zadar – presjek kroz povijest*. Zatim je 1968. (sv. 13-14) objavljen u dva zasebna zbornika: *Kulturna baština samostana sv. Marije u Zadru*, izdan u povodu 900. obljetnice obnove samostana, te *Kulturna baština samostana sv. Frane u Šibeniku*, izdan u povodu 900. obljetnice prvog spomena grada Šibenika. U povodu 900. obljetnice Krešimirove darovnice objavljen je 1969. (sv. 16-17) zbornik pod naslovom *Povijest grada Nina*, dok je 1971. (sv. 18) objavljen kao *Povijest Vrane (Političko, kulturno i privredno značenje Vrane kroz stoljeća)*, a 1995. (sv. 37) izdan je zbornik koji je u cijelosti posvećen dr. sc. Vjekoslavu Maštroviću. Ovaj je Zavod 1974. pokrenuo publikaciju *Adratica maritima*, i to I. sveskom objavljenim pod naslovom *Lepantska bitka (Udio hrvatskih pomoraca u Lepantskoj bitki 1571. godine).*

U razdoblju 2001. – 2010. znanstveni i stručni djelatnici Zavoda sudjelovali su na mnogim domaćim i međunarodnim znanstvenim skupovima održanima u Zagrebu, Zadru, Splitu, Hvaru, kao i onima održanima u susjednim državama, Bosni i Hercegovini te Crnoj Gori. Isto su tako bili organizatori ili suradnici na brojnim znanstvenim, stručnim, odnosno kulturnim predavanjima te okruglim stolovima. Tako su znanstveni djelatnici Akademijina Zavoda u Zadru, u suradnji s Odjelom za povijest i Odjelom za geografiju Sveučilišta u Zadru, 2007. organizirali znanstveni skup *Zadar i okolica od Drugoga svjetskog rata do Domovinskog rata*. Slijedom toga 2009. je objavljen i zbornik radova sa skupa, te je iste godine predstavljen u obnovljenoj dvorani Zavoda. Trenutno se radi na završnim pripremama za održavanje znanstvenog

skupa u Zadru pod radnim nazivom *Zadarska regija u Domovinskom ratu i poraću.*

U sklopu Zavoda djeluje i Pomorsko-povijesna zbirka, koja svojim začetkom seže još u 1958., odnosno 1966. godinu. Temeljna odrednica njezina djelovanja jest prikupljanje predmeta i dokumentacije vezane uz razvoj pomorstva u prošlosti, i to poglavito na području od Raba do Rogoznice, uz poseban naglasak na zadarsko-ninski kraj. Zbirka je od 2002. smještena u pokrajnju zgradu bivše restauratorske radionice, koja je potpuno preuređena 2004. godine. Na taj način stvoreni su osnovni preduvjeti za njeno ponovno oživljavanje, pa je shodno tome postala dostupnija posjetiteljima. Postav Zbirke podijeljen je u tri izložbene dvorane gdje su eksponati izloženi po principu kronološkoga slijeda.

Prvi voditelj Zavoda bio je akademik A. Barac (1954.), a nakon njega to su bili akademik G. Novak (do 1978.) i akademik M. Suić (do 2002.). Sada je voditelj Zavoda akademik Franjo Šanjek, a upravitelj dr. sc. Zlatko Begonja.

U Zavodu je trenutno 14 zaposlenih. Unutar toga broja nalazi se pet doktora znanosti.

—

ZAVOD ZA POVIJESNE ZNANOSTI U DUBROVNIKU

Utemeljen je 1949. pod nazivom Historijski institut, a započeo je s radom godinu poslije. Djeluje u *Sorkočevićevu ljetnikovcu* na Lapadu. U sklopu Zavoda do 1969. djelovao je Muzej dubrovačkoga pomorstva, a od 1955. dio je Zavoda Bogišićeva biblioteka s muzejskim zbirkama u Cavtatu.

Glavni je zadatak Zavoda sustavno istraživanje povijesti Dubrovnika, osobito Dubrovačke Republike, a na bogatim izvorima dubrovačkog Državnog arhiva. Zavod je uključen u dva dugoročna projekta: *Povijest Dubrovnika* i *Dubrovačka Republika* te *Povijest stanovništva Dubrovnika i okolice.*

Historijski institut započeo je s radom 1950. godine, a 1951. je tiskano i prvo izdanje dubrovačkog Zavoda, *Spisi dubrovačke kancelarije: Zapisi notara Tomazina de Savere 1282-1284.*, koje je priredio Gregor Čremošnik; objavljeno je u nizu koji je dobio ime *Monumenta historica Ragusina*. Iste godine uspostavljen je i niz *Monumenta Catarensia*, u okviru kojeg je tiskana knjiga *Kotorski spomenici: Prva knjiga kotorskih notara od god. 1326-1335* (priredio Antun Mayer). Godine 1952. utemeljen je časopis *Anali*, a 1955. je tiskana i prva knjiga u nizu *Monografije* (Cvito Fisković, *Prvi poznati dubrovački graditelji*). U prve 22 godine djelovanja Zavoda tiskano je ukupno 13 svezaka (osam brojeva *Anala*, tri knjige u seriji *Monografije* i po jedna u spomenutim nizovima *Monumenta historica Ragusina* i *Monumenta Catarensia*).

Prve godine sedamdesetih bile su krizno razdoblje Instituta, časopis *Anali* prestao je izlaziti; to je krizno razdoblje prevladano u drugoj polovici 70-ih godina. Obnovljen je časopis *Anali*, pa je 1976. izišao dvobroj 13/14 toga časopisa, nakon šestogodišnje pauze. Godine 1979. Historijski institut dobio je današnje ime – Zavod za povijesne znanosti. Od 1971. do 1990. tiskano je ukupno 17 svezaka (11 svezaka *Anala*, pet knjiga u seriji *Monografije* i jedna knjiga u seriji *Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice*).

Pod vodstvom voditelja akademika Vladimira Stipetića i upravitelja Nenada Vekarića, djelatnost Zavoda u posljednjem je desetljeću 20. stoljeća naglo živnula. U idućih dvadeset godina Zavod je razvio vrlo intenzivnu istraživačku i izdavačku djelatnost, učinivši bitan iskorak u razvoju dubrovačke historiografije. Najvažniji pomaci ostvareni su u istraživanju dubrovačke kulturne i demografske povijesti te povijesti svakodnevice. Od 1991. do 2010. objavljeno je blizu 500 znanstvenih radova u 89 knjiga: objavljeno je 20 svezaka *Anala* i 14 svezaka novoutemeljenog časopisa na engleskom jeziku *Dubrovnik Annals* (1997.). Zahvaljujući dobrim dijelom tom časopisu, hrvatska je historiografija o Dubrovniku doživjela recepciju u inozemstvu, pa je danas, kad je riječ o dubrovačkoj povijesti, to najcitiraniji časopis izvan naših granica.

Tiskane su, nadalje, 24 knjige u seriji *Monografije*, 20 knjiga u seriji *Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice*, šest knjiga u seriji *Monumenta historica Ragusina*, jedna knjiga u novoj seriji *Pretisci* (1997) te četiri knjige u također novostvorenom nizu na stranim jezicima *Studies in the History of Dubrovnik* (2005.), tri su knjige izdane na engleskom, a jedna na portugalskom.

U posljednjem desetljeću djelatnici Zavoda objavili su u tim serijama više monografija iz dubrovačke povijesti. U seriji *Monografije* objavljene su ove knjige: Filip de Diversis, *Dubrovački govori u slavu ugarskih kraljeva Sigismunda i Alberta* (2001.), V. Miović, *Dubrovačka diplomacija u Istambulu* (2003.), Z. Blažina-Tomić, *Kacamorti i kuga: Utemeljenje i razvoj zdravstvene službe u Dubrovniku* (2007.), S. Stojan, *Slast tartare: Marin Držić u svakodnevici renesansnog Dubrovnika* (2007.) i Z. Šundrica, *Tajna kutija Dubrovačkog arhiva* I-II (2008. – 2009.), N. Lonza, *Kazalište vlasti: Ceremonijal i državni blagdani Dubrovačke Republike u 17. i 18. stoljeću* (2009.).

U seriji *Monumenta historica Ragusina* objavljene su knjige: *Libro negro del Astarea* (ur. A. Marinović, 2005.), *Odluke dubrovačkih vijeća 1390-1392.* (ur. N. Lonza i Z. Šundrica), Benedikt Kotrulj, *Libro Del Arte Dela Mercatura. Knjiga o vještini trgovanja* (prir. i prevela Z. Janeković Römer, 2009.).

U seriji *Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice* objavljene su monografije: V. Stipetić i N. Vekarić, *Povijesna demografija Hrvatske* (2004.), S. Ćosić i N. Vekarić, *Dubrovačka vlastela između roda i države. Salamankezi i sorbonezi* (2005.), V. Miović, *Židovski geto u Dubrovačkoj Republici (1546-1808)* (2005.) i N. Vekarić, *Nevidljive pukotine: Dubrovački vlasteoski klanovi* (2009.).

U tom razdoblju Zavod je sudjelovao u organizaciji znanstvenog skupa *Dubrovčanin Benedikt Kotruljević. Hrvatski i svjetski ekonomist XV. stoljeća* i organizirao još tri znanstvena skupa: *Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti* (Cavtat, 1996.), *Raguzejski jezik* (Dubrovnik, 2007.) i *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth - Seventeenth Centuries; A Comparative Perspective* (zajedno s *Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropa* iz Leipziga, Dubrovnik, 2009.).

Proizveo je i dva znanstveno-dokumentarna filma: *Od tartare do urote* i *Probni brak*. U okrilju Zavoda kreiran je i doktorski studij *Povijest stanovništva* koji je ostvaren u suradnji sa Sveučilištem u Zagrebu, a ujedno je i prvi doktorski studij koji se izvodi na Sveučilištu u Dubrovniku.

Od početka djelovanja Zavoda, odnosno Historijskog instituta, voditelji su mu bili Jorjo Tadić (1950.), akademik Cvito Fisković (do 1971.), akademik Grga Novak (do 1978). Od 1978. do danas voditelj je Zavoda akademik Vladimir Stipetić, a upravitelj član suradnik Nenad Vekarić. Istraživački tim Zavoda za povijesne znanosti u Dubrovniku danas čini sedam znanstvenika.

—

ODSJEK ZA ARHEOLOGIJU ZAVODA ZA POVIJESNE I DRUŠTVENE ZNANOSTI U ZAGREBU

Osnovan je 1949. pod nazivom *Studijski kabinet za arheologiju JAZU*, a nastao je izdvajanjem iz Odjela za društvene nauke, sada Razreda za društvene znanosti, u kojemu je do tada djelovao kao Arheološka sekcija. Osnivač i prvi voditelj bio mu je akademik Grga Novak. Arheologija se u Akademiji od početka proučavala interdisciplinarno,

pretežno u dodiru s poviješću, klasičnom filologijom, etnografijom i zemljopisom. U proteklom desetljeću ta je interdisciplinarnost osnažena kao suradnja humanističkih, društvenih i prirodnih znanosti: arheologije, povijesti te fizičke i kulturne antropologije. Štoviše, spomenuta je suradnja dobila stvarnu strukturalnu podlogu unutar samog Odsjeka, jer u njemu djeluju arheolozi i antropolozi kao stalno zaposleni ili pak kao novaci na projektima.

Studijski kabinet za arheologiju osnovan je radi proučavanja prapovijesti jadranskih otoka, a u novije vrijeme stručno-znanstvena djelatnost u Odsjeku za arheologiju usmjerena je prema antičkoj arheologiji sjeverne Hrvatske kao slabije istraženoj temi u hrvatskoj arheologiji. Arheološka djelatnost odvijala se unutar dvaju dugoročnih temeljnih znanstvenih projekata: *Romanizacija i kristijanizacija hrvatskog dijela provincije Panonije* (od 2001., voditeljica Branka Migotti, arheologija) i *Panonija u doba principata* (od 2007., voditeljica, Alka Domić-Kunić, povijest). U oba projekta uključeni su stručnjaci iz drugih ustanova u Hrvatskoj (Arheološki muzej u Zagrebu, Muzej Slavonije u Osijeku, Uprava za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH) i inozemstvu (Filozofski fakultet u Ljubljani, Mađarski narodni muzej u Budimpešti, Sveučilište u Adelaidi, Australija). Konačni je cilj tih projekata upoznavanje međunarodne akademske zajednice s prethodno zapostavljenim istraživanjem opisane teme i nadoknađivanje manjka odgovarajućih publikacija na stranim jezicima. Ovo posljednje ostvaruje se sudjelovanjem arheologā Odsjeka za arheologiju na međunarodnim skupovima (Slovenija, Italija, Španjolska, Mađarska, Bugarska, Poljska), publikacijama na stranim jezicima te uključivanjem znanstvenika iz inozemstva kao suradnika na arheološkim projektima Odsjeka. U proteklom desetljeću u okviru dvaju projekata objavljene su četiri knjige, od čega tri na engleskom jeziku, te oko stotinu znanstvenih i stručnih radova u domaćim i stranim časopisima.

Osobito važna arheološka djelatnost odvijala se na polju arheoloških iskopavanja. Sustavno je istraživano kasnorimsko groblje na Štrbincima kod Đakova, koje je dalo nalaza važnih i rijetkih i u okviru europske antičke arheologije. B. Migotti je u Štrbincima identificirala grad Certisiju (Certissia). Dio te građe izložen je na izložbi *Slavonija, Baranja i Srijem* Ministarstva kulture RH, u kojoj je B. Migotti bila koordinatorica za razdoblje kasne antike. Odsjek za arheologiju sudjelovao je i u projektu Ministarstva kulture Republike Hrvatske za zaštitu arheološke baštine u okviru gradnje prometne infrastrukture. Na taj se način arheološka struka na najneposredniji način uključila u unapređivanje gospodarskih dobara države radeći istodobno na unapređenju zaštite i prezentacije arheološke građe. Na osnovi zakona o zaštiti arheoloških nalazišta pri infrastrukturnim i građevnim poduzimanjima pod vodstvom T. Lelekovića proveden je niz terenskih pregleda i zaštitnih arheoloških istraživanja u sjevernoj Hrvatskoj (Sisak, Bjelovar, Osijek, Ivandvor kod Đakova). U projektima iskopavanja nađeno je više od 6.000 pokretnih predmeta koji jesu ili će biti znanstveno obrađeni u Odsjeku za arheologiju, a potom će obogatiti muzejske zbirke u Bjelovaru, Sisku, Osijeku i Đakovu.

U suradnji s Razredom za društvene znanosti Odsjek za arheologiju izdaje *Arheološke radove i rasprave (Acta et dissertationes archaeologicae)*, jedini specijalizirani arheološki časopis u Hrvatskoj

akademiji znanosti i umjetnosti. Dosad je objavljeno 16 svezaka, 2001. – 2009. izdana su četiri sveska (13-16) toga časopisa.

U posljednjem desetljeću u okviru Odsjeka za arheologiju razvijala su se i antropološka istraživanja. Mario Šlaus bio je voditelj znanstvenog projekta *Stvaranje bioarheološke baze podataka za Hrvatsku* (2002.), voditelj znanstvenoistraživačkog projekta *Bioarheološka istraživanja srednjovjekovnih populacija Hrvatske* (2007.), znanstveni istraživač na projektima *Forenzična baza podataka za ekshumirane žrtve Domovinskog rata* (2002.) i *Forenzička i antropološka obilježja stradalih u Domovinskom ratu* (2007.), koordinator kolaborativnog projekta *Stvaranje arheološke, bioarheološke i paleontološke baze podataka za Hrvatsku* (2003.), u koji su bili uključeni znanstvenici iz tri institucije: Hrvatske akademije, Instituta za arheologiju u Zagrebu i Odjela za arheologiju Sveučilišta u Zadru i, napokon, hrvatski koordinator zajedničkog projekta Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Bugarske akademije znanosti: *Development of a bioarchaeological data base for south-east and central Europe* (2004. – 2007.).

Od 2001. do danas M. Šlaus nastavio je s radom u multidisciplinarnoj ekipi forenzičnih stručnjaka koju je Vlada Republike Hrvatske formirala za rješavanje identifikacije žrtava Domovinskog rata te je u tom kontekstu sudjelovao u identifikaciji 1.215 osoba.

Nakon akademika Grge Novaka, voditelji su Odsjeka za arheologiju bili akademici Duje Rendić-Miočević i Mate Suić, a od 2002. voditeljem je član suradnik Marin Zaninović, dok je upraviteljica Branka Migotti. Zaposlena su tri znanstvenika, a u projekte je uključeno šest znanstvenih novaka.

—

ZAVOD ZA ZNANSTVENI I UMJETNIČKI RAD U SPLITU

Osnovan je 1981. te djeluje u palači Milesi, a usmjeren je ponajprije prema područjima društvenih i humanističkih znanosti te povijesti umjetnosti. Suradnici napose istražuju povijest, pravo, pomorstvo te književnu i kulturnu povijest Dalmacije.

Zavod izdaje časopis *Adrias,* koji tijekom posljednjih pet godina izlazi redovito jednom godišnje. Do sada je objavljeno 16 brojeva. Među ostalima, u časopisu su objavljeni jedini u Hrvatskoj cjeloviti hrvatski prijevodi *Ustava Europske unije* (471 str. teksta, br. 13/2006.) i hrvatski prijevod *Lisabonskoga ugovora Europske unije* (konsolidirani tekstovi *Ugovora o Europskoj uniji* usvojenog u Maastrichtu 1992. i *Ugovora o funkcioniranju Europske unije* usvojenog u Rimu 1957.; 416 str. teksta, br. 16/2009). Taj je opsežan posao (prijevod s engleskoga, francuskog, talijanskog i slovenskog jezika) obavljen u suradnji s Ministarstvom vanjskih poslova i europskih integracija i znanstvenicima pravnih fakulteta u Splitu i Zagrebu okupljenima u radnim skupinama Zavoda, a konzultirani su i stručnjaci u našoj diplomatskoj misiji pri Europskoj uniji u Bruxellesu.

Svi radovi o modernim sustavima sigurnosti u svijetu u *Adriasu* br. 14/2007 objavljeni su na engleskome jeziku.

Svake godine Zavod u suradnji sa splitskim Književnim krugom redovito suorganizira znanstveno-kulturne skupove *Tjedan knjige Mediterana* i *Marulićevi dani* na kojima su sudjelovali vodeći hrvatski znanstvenici iz Splita, Zagreba, Rijeke, Dubrovnika, Zadra, Osijeka i inozemstva, a među njima i brojni akademici: Nenad Cambi, Tomislav Raukar, Ivo Frangeš, Mirko Tomasović, Milan Moguš, Tonko Maroević, Pavao Pavličić, Branimir Glavičić, dopisni član Akademije Daniel Denegri i dr. *Tjedan knjige Mediterana* smatra se najvažnijom znanstveno-kulturnom manifestacijom u području književnosti i umjetnosti tijekom godine u Splitu.

Zavod najmanje jednom godišnje organizira znanstvene skupove o aktualnim problemima u području društvenih znanosti, primjerice znanstveni skup o uzrocima pada socijalizma sovjetskog tipa u Europi tijekom devedesetih godina 20. stoljeća, razgraničenju Republike Hrvatske na moru sa susjedima, o javnopravnim odredbama u Pomorskom zakoniku Republike Hrvatske iz 2001. i 2004., za-

štiti Jadranskoga mora od onečišćenja, gospodarskome morskom pojasu (Zaštićenom ekološko-ribolovnom pojasu Hrvatske), Europskoj uniji prema odredbama u njezinu Ustavu iz 2001., moralnoj i ekonomskoj krizi i dr. Na tim skupovima sudjelovali su, uz hrvatske, znanstvenici iz Njemačke, Srbije te Bosne i Hercegovine.

Tijekom proteklih deset godina Zavod je suorganizirao ili samostalno organizirao izložbe likovnih umjetnika iz Hrvatske i inozemstva. U prosjeku se održava osam likovnih izložbi godišnje. Predstavljeni su radovi hrvatskih umjetnika (Mile Skračića, Josipa Botterija, Petra Jakelića, Vladimira Meglića, pa Jože Ciuha, Josipa Mijića, Vesne Katić Skračić, Josipa Alebića, Ivana Blaževića i dr., ali i inozemnih). U okviru *Splitskoga ljeta* 2010. primjerice u dvjema velikim dvoranama Zavoda priređena je u suradnji sa splitskom Galerijom *Kula* izložba *Mediteranski bijenale slikara i kipara Mediterana* na kojoj su izloženi radovi 160 umjetnika iz 40 zemalja (među ostalima, bili su predstavljeni Antonella Mercati iz Italije, Jože Marinič iz Slovenije, Vesna Martinović Marović iz Srbije, Valdas Kurklietis iz Litve, Debbie Kampel iz Izraela i dr.). Ta je izložba nesumnjivo najveća likovna manifestacija priređena ove godine u Splitu.

Zavod je sa svojim spomeničkim materijalom iz povijesti našega pomorstva (16. – 20. stoljeće) sudjelovao na izložbi *Hrvatska pomorska tradicija* u Pomorskome muzeju u kanadskome gradu Vancouveru (2002.).

Zavod organizira predavanja istaknutih znanstvenika, stručnjaka i političara. Teme su različite, od izlaganja akademika Ive Petrinovića o političkome profilu Ante Tresića Pavičića, razvoja liberalizma u Hrvatskoj Dražena Budiše, podrijetla i dolaska Hrvata na Jadran akademika Luje Margetića, dalmatinskih statuta Antuna Cvitanića, predavanja iz područja književnosti akademika Ivana Aralice, Ive Frangeša i Dubravka Jelčića do izlaganja o modernoj arhitekturi akademika Dinka Kovačića, pregleda razvoja nadgrobnih spomenika u Dalmaciji akademika Nenada Cambija, velikih političko-gospodarskih integracija i globalizacije akademika Davorina Rudolfa, predavanja Ive Josipovića o ustavnim promjenama na putu Hrvatske u Europu, političkog analitičara Krste Cviića o Hrvatskoj kao regionalnome i europskome igraču i izlaganja o brodograđevnoj industriji u Splitu Igora Belamarića. Predavanja izazivaju poseban interes u Splitu, a tijekom jednoga od posljednih javno je istaknuto kako je Akademijin Zavod za znanstveni i umjetnički rad „kultno mjesto kulturnoga života u Splitu“.

Za ilustraciju djelovanja Akademijina Zavoda u Splitu navest ćemo da je 2009. godine u suorganizaciji i samostalnoj organizaciji Zavoda organizirano sljedeće: četiri znanstvena skupa, jedan znanstveno-stručni kolokvij, 11 likovnih izložbi, četiri predavanja, predstavljeno je 15 novoizišlih knjiga iz područja znanosti i umjetnosti te je objavljen jedan svezak časopisa *Adrias* (br. 16/2009).

Posebice valja istaknuti međusobnu suradnju i društvenu djelatnost redovitih članova HAZU koji trajno žive u Splitu: Davorina Rudolfa, Nenada Cambija i Dinka Kovačića, a sada im se pridružio i novoprimljeni (2010.) redoviti član Akademije Radoslav Tomić.

Voditelj je Zavoda akademik Davorin Rudolf. U Zavodu su trenutno u stalnome radnome odnosu dvije djelatnice.

—

PRAVNE ZNANOSTI

Uloga pravnika članova Akademije u razvitku znanosti obilježena je specifičnim karakterom pravnih studija u našem visokom školstvu i specifičnim položajem pravnika u našem javnom životu.

Studij prava u Hrvatskoj, u skladu sa srednjoeuropskom tradicijom, bio je *studium generale* društvenih znanosti. Tako su akademici, koji su po svom visokom obrazovanju bili pravnici, svoje glavne doprinose često dali na područjima drugih disciplina društvenih ili humanističkih znanosti, u prvom redu ekonomskih i povijesnih znanosti, a kasnije i sociologije i politologije. I drugo, po zanimanjima za koja su pripremani svojim visokoškolskim obrazovanjem pravnici su mahom pri-

padali javnom životu, kao političari, suci, upravni funkcionari i činovnici, odvjetnici. Ta se njihova djelatnost ispreplitala s njihovim teorijskim i znanstvenim radom, tako da je i kod pravnika članova Akademije dio njihova opusa bio sadržan u zakonskim nacrtima, složenim obrazloženjima sudskih presuda, pravnim mišljenjima, upravnim izvješćima i prijedlozima.

Nakon osnivanja Akademije hrvatski su pravnici stajali pred zamašnim zadaćama izgrađivanja zakonodavstva, sudstva i uprave, kao i nakon 1918. godine u prvoj Jugoslaviji, te nakon 1945. u drugoj Jugoslaviji, a osobito nakon 1990. godine, kad je Hrvatska ostvarila svoju samostalnu državu. Akademijini su pravnici mjerodavno sudjelovali u izgradnji i funkcioniranju sada cjelovitoga državnog aparata, a nakon što je Hrvatska otpočela pregovore s Europskom unijom i državama članicama o prijmu u Uniju pravnici nose glavni teret prilagodbe hrvatskog prava europskoj pravnoj stečevini.

Već od osnutka Akademije samo njezino postojanje, njezina izdanja i mogućnost znanstvenog rada na polju pravnih znanosti u njezinu krilu bili su važan faktor za razvitak pravne znanosti u Hrvatskoj, dajući poticaj za znanstveni rad i omogućujući objavljivanje i takvih djela za koja nije bilo zanimanja u izdavačkim krugovima koji su poslovali radi privređivanja. Tako su zaslugom Akademije objavljivana znanstvena djela vrlo visoke vrijednosti, koja inače valjda ne bi nikada ugledala svjetlo dana. U posljednje doba Akademija je, opet, osnivanjem svojih instituta povukla neke discipline u krug svojega sustavnoga znanstvenog rada. Na polju pravnih znanosti to je izvršeno, među ostalim, u Jadranskom institutu (kasnije Zavodu za pomorsko pravo, historiju i ekonomiku pomorstva), koji je u nizu izvršenih zadataka i pojedinačnim publikacijama obradio znatna područja pomorskog privatnog i javnog prava te međunarodnog prava mora, a u najnovije doba uključio je u program rada i pravna pitanja koja su se pojavila u vezi s miroljubivom upotrebom nuklearne energije. Tu je i 2004. osnovano Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava koje se bavi znanstvenim proučavanjem aktualnih društvenih tema, prije svega onih vezanih uz pravni sustav, njegovo djelovanje i unapređenje.

Među prvim akademicima bilo ih je nekoliko koji su po svojoj stručnoj spremi bili pravnici i kao takvi i djelovali u svojem zvanju, ali su stekli glas i ugled u prvom redu zahvaljujući svojem radu na književnom, kulturnom i političkom polju. Ovamo treba ubrojiti Mirka Bogovića, Jaromira Hanela, Jovana Subotića, Mirka Šuhaja i Janka Jurkovića. Ako su dali prinose u Akademiji (Jurković, Subotić), ti se radovi nisu odnosili na pravnu znanost. Božidar Petranović, koji se izvan Akademije istakao i radom na pravnoj terminologiji, bavio se historijskim i pravnohistorijskim temama, a Hanel je bio izrazito pravni historičar. Isto je tako Kosta Vojnović, inače profesor građanskog prava, bio plodan uglavnom na polju proučavanja pravne i političke povijesti Dubrovnika.

U prvom razdoblju rada Akademije (1866. – 1918.) dali su svoje doprinose baš specifično pravnoj znanosti u prvom redu Pavao Muhić (1811. – 1897.) i Baltazar Bogišić (1834. – 1908.). Već u petoj knjizi Akademijina *Rada* (1868.) objavljuje Muhić manju raspravu *O razvoju pravnih idea u obće i napose na području prava kaznenoga*. A Bogišić je već u prvim počecima Akademije potakao i velikim dijelom sam izvršio zamašan znanstveno-istraživački rad kojega su rezultati jednako važni i zanimljivi za pravnog historika i sociologa kao i za pravnog teoretičara; oni su također poslužili kao građa za Bogišićev vlastiti zakonodavni rad. Spomenutim svojim radovima Bogišić je stekao velik glas u znanstvenim krugovima širom svijeta, a o njegovim djelima, osobito o *Imovinskom zakoniku*, mnogo je pisano. U svojim teoretskim pogledima Bogišić je bio sljedbenik tada vladajuće historijske škole, i to njezina naprednijeg smjera, koji je zastupao Ihering.

Poslije tih Bogišićevih nastojanja za pribiranje građe o narodnom običajnom pravu dolazi mnogo šire zasnovan rad na prikupljanju podataka o narodnom životu i običajima koji su od godine 1896. objavljeni u *Zborniku za narodni život i običaje*. Za taj rad izradio je Ante Radić *Osnovu za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu* s opsež-

nim sustavno raščlanjenim upitnikom, u kojemu se posebni dijelovi odnose na pravo i na pravne običaje, a i u odsjeku o životu naroda ima pitanja koja zasijecaju u pravo. Sabrana građa daje obilje podataka za proučavanje pravniku, historiku i napose sociologu. Dovoljno je u vezi s tim uputiti na prinose koje su u Zborniku za narodni život i običaje objavili Lovretić, Rožić, Car, Ivanišević, Ardalić i drugi. Kasnije je Ivan Strohal nanovo pokrenuo istraživanje narodnog prava. U raspravi *Ustanovljavanje prava, koje u narodu živi* on sa svoga eklekticističkog gledišta kritički ocjenjuje Bogišićev i Radićev upitnik te izrađuje vlastitu *Osnovu za sabiranje građe o pravu koje u narodu živi*, a svrhu toga istraživanja izlaže u raspravi *Pravo koje u narodu živi* u kojoj iznosi mišljenje da je na temelju rimskoga prava zasnovano važeće zakonodavstvo u velikoj mjeri tuđe narodu. Dvadesetak godina kasnije ispitivat će Ferdo Čulinović načela narodnog prava kako se ono nalazi u narodnim umotvorinama, a rezultat je toga rada njegovo djelo *Narodno pravo*, izdano potporom naše Akademije.

Tek u trećem deceniju djelovanja Akademije ulaze u nju mlade snage koje proširuju djelatnost Akademije na šire područje pravnih znanosti. Fran Vrbanić (1847. – 1909.; pravi član od 1886.), prvi hrvatski teoretičar trgovačkog i mjeničnog prava i pisac sustavnih djela na tom polju, dao je u krilu Akademije prinose izvan svoje uže struke: o kriminalitetu žiteljstva u Hrvatskoj, o stambenim prilikama u gradovima, o demografsko-statističkim istraživanjima, o gospodarskom razvoju Krajine i o upravnom zakonodavstvu u Hrvatskoj. Ti su radovi na granici pravne znanosti, sociologije, ekonomike i statistike, a odlikuju se savjesnom obradom i interesom za napredak zemlje koje je Vrbanić pokazao i kao član opozicije u Hrvatskom saboru. On potiče demografska istraživanja, kritički se odnosi prema političkoj i stručnoj strani tadanjih zakonodavnih radova, ukazuje na loš položaj siromašnijih slojeva u gradovima koji za relativno slabije stanove plaćaju razmjerno visoku stanarinu. Zagovara rješenje pitanja kućnih zadruga u okviru jedinstvenog uređenja agrarnog zakonodavstva. Milovan Zoričić st., osnivač statističke službe u Hrvatskoj, posvetio je glavni svoj rad samo toj službi i znanstvenom obrađivanju njezinih podataka. Isto je bilo usmjerenje Milana Kresera (pravi član 1918.).

I posljednji dopisni član koji je ušao u Akademiju prije 1914. godine, Josip Šilović, inače vrlo plodan pisac, dao je u Akademiji razmjerno malo, svega dvije rasprave: jednu o razvoju krivnje, a drugu o pokušaju u hrvatskom kaznenom pravu. Prva je pretežno historijska, druga pak analiza historijskog i novijeg prava na komparativnoj osnovi koja istražuje subjektivne i objektivne elemente u pokušaju i razmatra pitanje treba li pokušaj jednako kazniti kao i izvršen čin.

U drugom razdoblju rada Akademije (1918. – 1945.) izabrani su za članove Akademije pravnici Natko Katičić, Marko Kostrenčić, Ivo Krbek i Ivan Maurović. Svi su oni bili aktivni u javnom životu u različitim funkcijama. Osobito valja istaknuti Maurovićev rad na predradnjama za unifikaciju građanskog prava u prvoj Jugoslaviji, o čemu je objavio i niz teorijskih rasprava.

Većina je navedenih akademika nastavila sa svojim radom i u trećem razdoblju života Akademije, od 1947. do danas, uz u tom razdoblju novoizabrane članove. Navest ćemo ih sve redom njihova izbora u radni sastav Akademije, dakle izbora za izvanredne, odn. dopisne članove.

Ivo Krbek (1890. – 1966.; dop. član 1937., pravi član 1947.) bio je osobito plodan pisac. Uz velika sustavna djela o upravnom pravu napisao je brojne rasprave i nekoliko monografija s područja upravnoga prava proširujući u kasnijem razdoblju svojega znanstvenog stvaranja svoja istraživanja na šire polje javnoga prava i teorije prava. Pokrivajući čitavo područje materijalnog upravnog prava i upravnog postupka, Krbek je osobito obraćao pažnju na čuvanje zakonitosti u upravi, a u taj krug ulazi i njegova prva velika teoretska studija objavljena u Akademiji *Diskreciona ocjena*, primjer opširno dokumentiranog i duboko promišljenog rada u kojemu se pisac ne zadržava u uskim granicama specijalne tematike nego istražuje i rješava šire aspekte odabranog problema. Jednakog je formata i njegovo djelo *Sudska kontrola naredbe*. Uz teoret-

sku razradu pitanja na temelju poznavanja komparativne literature i prakse Krbek traži i rješenja za potrebe našeg zakonodavstva i prakse. Takav način obrađivanja slijedi Krbek i u svojim još brojnijim poslijeratnim djelima. Njegova istraživanja posvećena su aktualnim temama, bilo da je riječ o pitanjima federalizma (osobito s obzirom na Sovjetski Savez i na Jugoslaviju), bilo da je riječ o ustavnom sudovanju. Općenita teoretska razmatranja nalaze se i u Krbekovu obrađivanju posve specijalnih tema, kao što su njegove rasprave *Lica u državnoj službi* i *Odgovornost države za štetu*. U same temelje biti prava i države ulazi Krbek u raspravi o odumiranju države (1951.), a nastavlja tim putem u studijama o pojmu prava i suverenitetu *Prilog teoriji o pojmu prava*. Svoju studiju o suverenitetu zasnovao je u četiri dijela, ali je doživio objavljivanje samo dvaju dijelova; četvrti nije dospio ni napisati. Proučivši literaturu počevši od Bodina i njegovih prethodnika do najnovijih francuskih, engleskih i sovjetskih pisaca, kao i državni ustroj te prošle i sadašnje ustave mnogih zemalja, Krbek daje vlastito tumačenje razvoja državnopravnog i međunarodnopravnog pojma suvereniteta.

Natko Katičić (1901. – 1983.; dop. član 1937., red. član 1977.) dao je svoj prinos mnogim granama prava, a najveću grupu čine prilozi o međunarodnom privatnom pravu. Posebno mjesto pripada opsežnom djelu *More i vlast obalne države – Historijski razvoj*. To djelo daje dosad najpotpuniji prikaz međunarodnopravnih stanja, činjenica i procesa u kojima je na Jadranskom moru sudjelovala Hrvatska za vrijeme narodnih vladara i poslije. Njegovim inicijativama i njegovu organizacijskom radu dugujemo izlaženje časopisa *Uporedno pomorsko pravo* što ga objavljuje Akademijin Zavod za pomorsko pravo, historiju i ekonomiku pomorstva, zatim stvaranje Centra za pravnu problematiku poslovanja s inozemstvom, stvaranje i institucionaliziranje intenzivne suradnje Instituta Asser iz Haaga i Instituta za međunarodno pravo i međunarodne odnose Pravnog fakulteta u Zagrebu.

Stanko Frank (1883. – 1953.; dop. član 1948.), većinu svojih radova objavio je prije ulaska u Akademiju. Frank je bio trideset godina profesor kričnoga prava i pravne filozofije na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, pa najveći dio njegovih znanstvenih radova pripada tomu području. Godine 1950. Frank je objavio u izdanju Izdavačkog zavoda Jugoslavenske akademije knjigu *Kazneno pravo. Bilješke o Općem dijelu Krivičnog zakonika od 4. XII. 1947*. Te su *Bilješke* bile znatno obogaćenje naše siromašne literature krivičnog prava u razdoblju neposredno nakon svršetka rata. U knjizi su temeljito obrađeni glavni i osnovni problemi općeg dijela krivičnog prava. Osim toga Frank je objavio rad *Problemi krivnje* i rad *O nekim pojavama suvremenog kolektivnog kriminaliteta*. Posljednje je djelo koje je autor završio neposredno prije svoje smrti *Teorija kaznenog prava po Krivičnom zakoniku od godine 1951.*

Pavao Rastovčan (1894. – 1958.; dop. član 1955.) počeo je kao pravni romanist i civilist opsežnim monografijama, a poslije Drugog svjetskog rata posvetio se proučavanju i prikazivanju novog privatnog prava, u čijem je izrađivanju i sam sudjelovao, i kritičkom osvjetljavanju zakonodavstva i teoretskih radova drugih stručnjaka.

Juraj Andrassy (1896. – 1977.; dopisni član 1955., red. član 1965.), uz velik broj rasprava, članaka, monografija on stvara naš prvi moderni originalni sustav međunarodnog javnog prava, *Međunarodno pravo* (sedam izdanja). To njegovo djelo daleko prelazi, ne samo po opsegu nego i po svojoj utemeljenosti, sve što je u nas na tom polju postojalo. Po promišljenosti, provjerenosti, a posebno po Andrassyjevu znanstvenom poštenju, kritičnosti i objektivnosti, njegov sustav i u svjetskim mjerilima spada među najviše domete. Andrassy je dao velik doprinos pravu mora *(Epikontinentalni pojas, International Law and the Resources of the Sea)* i mirnom rješavanju spora *(Međunarodno pravosuđe, Ustrojstvo i postupak)*.

Marijan Horvat (1903. – 1967.; izv. član 1961.) dao je svojim nastavnim i znanstvenim radom bitan doprinos, ponajprije na području rimskog prava, a bogata je i njegova djelatnost na drugim područjima pravne teorije i prakse. Većinu svojih radova Horvat je objavio izvan Akademije i prije svog izbora za dopisnog člana, a među njima osobito *Rim-*

ska pravna povijest i *Rimsko pravo* (u suautorstvu s B. Eisnerom) imaju trajnu vrijednost. Zatim se u okviru Akademije u zapaženom radu *Prekomjerno oštećenje* Horvat dokazao ne samo kao izvrstan pravni romanist nego i kao dobar poznavalac drugih pravnih sustava. Hrvatskoj srednjovjekovnoj pravnoj povijesti Horvat je posvetio nekoliko zapaženih radova. Tu je prije svega *Oporuka splitskog priora Petra* u kojoj je Horvat dao iscrpnu pravnu analizu toga važnog dokumenta hrvatske prošlosti.

Vladislav Brajković (1905. – 1989.; dop. član 1961., red. član 1968.). Ako se promotri Brajkovićev rad u okviru Akademije, ustanovit će se da je bio koncentriran u Akademijinu Jadranskom institutu (kasnije Zavodu za pomorsko pravo, historiju i ekonomiku pomorstva). Od Brajkovića potječe i sama ideja o osnivanju te ustanove i njezinoj organizaciji, a dugo je godina pokretao njegovu djelatnost kako na području razvijanja jugoslavenskog pomorskog prava, tako i na području opsežnog rada na međunarodnoj unifikaciji pomorskog prava. Brajković je objavio niz radova u različitim Akademijinim izdanjima. Svi Brajkovićevi radovi obrađuju probleme pomorskog prava ili se bave temama pomorstva u širem smislu riječi. Brajković je 1954. godine obnovio djelovanje Jugoslavenskog udruženja za pomorsko pravo, organizirao sudjelovanje delegacije Jadranskog instituta Jugoslavenske akademije na plenarnoj konferenciji Međunarodnog pomorskog odbora *(Commité Maritime International),* izradio nacrt za kodifikaciju jugoslavenskog pomorskog prava i prava unutrašnje plovidbe i bio glavni urednik *Pomorske enciklopedije* Jugoslavenskog leksikografskog zavoda.

Jovan Stefanović (1896. – 1964.; dopisni član 1961., red. član 1962.), pisac velikog komparativnog udžbenika ustavnog prava, vrlo je mnogo pisao o francuskom ustavnom pravu i napisao je mnogo rasprava o aktualnim pitanjima ustavnog prava Jugoslavije i poslije rata. Jedna od njegovih specijalnih tema bio je federalizam uopće i njegov razvoj i primjena u Jugoslaviji. U *Radu* objavljuje dvije rasprave: jedna se bavi dvodomnim sustavom u francuskim ustavima, a druga prikazuje sve jače ostvarivanje načela narodne suverenosti u ustavima nove Jugoslavije, pri čijoj je izradi i on aktivno sudjelovao.

Milovan Zoričić ml. (1884. – 1971.; dop. član izvan radnog sastava 1955.) istakao se i izvan Akademije ne samo kao pravni pisac na području upravnog i lovnog prava nego i kao visoki funkcionar međunarodne uprave (član vlade Saarskog područja) i pravosuđa (sudac *ad hoc* u parnicama Jugoslavije pred Stalnim sudom međunarodne pravde i sudac Međunarodnog suda u Haagu). Njegovo djelo *Teritorijalno more* osvjetljava pitanja o opsegu i pravnim odnosima teritorijalnog mora zajedno sa suvislim pitanjima (doseg vanjskih granica unutarnjih voda) baš u vrijeme kada je to pitanje postavljeno u okviru koordinacije koja je izvršena na Ženevskoj konferenciji 1958. i kada je trebalo pravno utvrditi opravdanost stava Jugoslavije u razgraničenju njezinih unutarnjih voda i teritorijalnog mora.

Nova generacija pravnika, izabrana u Akademiju sedamdesetih godina i kasnije, bila je, poput njihovih prethodnika, u drugom dijelu svoje znanstvene karijere. Važan dio njihova opusa završen je prije njihova izbora u Akademiju i bio je upravo razlogom njihove kandidature. I na području pravne znanosti osjetila se u to doba opća spoznaja da je znanost kolektivni pothvat, pa su novi članovi bili spremniji od svojih prethodnika sudjelovati u oblicima zajedničkog rada. Predstavljeni su redom njihova izbora u radni sastav Akademije.

Eugen Pusić (1916. – 2010.; izv. član 1975., red. član 1983.), redoviti profesor na Pravnom fakultetu u Zagrebu, obnovio je disciplinu *Nauka o upravi* i razvio na tom temelju suvremenu upravnu znanost s njezinim organizacijsko-teorijskim i sistemsko-teorijskim komponentama *(Nauka o upravi, Lokalna zajednica, Razvedenost i povezanost, Order and Randomness in Cooperative Systems, Pittsburgh, 1977., Upravni sistemi)*. U svom radu u Akademiji posvetio se ponajprije ispitivanju zajedničkih teorijskih temelja pravnih, političkih i, u njihovu odnosu prema pravnim i političkim pojavama, sociooloških znanosti *(Društvena regulacija, Država i državna uprava).*

Druga bitna tema akademika Pusića bila je moderna država. On je prikazao njezinu specifičnu strukturu i faze razvitka te je analizirao ulogu države u svijetu obilježenom znanošću i ubrzanim tehnološkim razvitkom. Smatrao je da država više nije suverena kao što je bila na početku svojega nastanka te je pokazao kako države, svaka za sebe, više nisu u mogućnosti regulirati svjetske procese. No istodobno raste potreba za regulacijskim i intervencijskim mjerama koje je dosad zadovoljavala nacionalna država, svaka na svome području. Bio je uvjeren da će država, neovisno o svojim transformacijama, biti i nadalje bitno čvorište svjetskih organizacijskih mreža, a svjetski poredak sustav stalnih dogovaranja o rješavanju nastalih problema. On je u svojim radovima dao jasne konture položaja države u modernom, znanstveno-tehničkom svijetu, u svijetu globalizacije, europeizacije i stalnih previranja.

Na tragu velikih teoretičara M. Webera i H. Hellera Pusić je smatrao da definicija države ovisi, između ostaloga, o tome imamo li na umu „državu kao pojavu društvene stvarnosti ili državu kao normativni ideal koji bi tek trebalo ostvariti“. U skladu s dvostrukim pristupom tumačenju države razvio je *dvije metode*: *povijesno-sociološku* i *racionalno-normativnu*. Između tih različitih metodoloških pristupa državi razvio se oštar sukob koji je odredio razmišljanje o državi u 20. stoljeću.

Prinos akademika Pusića postao je nezaobilazan u daljnjem studiju bilo uprave bilo države.

Vladimir Bayer (1912. – 1990.; izv. član 1977., red. član 1986.), redoviti profesor na Pravnom fakultetu u Zagrebu, razvio je disciplinu kaznenog procesnog prava, prvi kao samostalan predmet. Polazeći od pravno-povijesnog pristupa *(Kazneno postupovno pravo, Prva knjiga. Poviestni razvoj, Ugovor s đavlom)*, napisao je temeljna sintetska djela u svojoj disciplini: *Teorija krivičnog postupka FNR Jugoslavije, Jugoslavensko krivično procesno pravo*, te dao priloge materijalnom kaznenom pravu *(Les infractions non-intentionelles, Les infractions économiques)*. Taj je rad nastavio i u Akademiji *(Problematika pravnih lijekova protiv prvostepene krivične presude u kontekstu suvremene reforme krivičnog procesnog prava).*

Aleksandar Goldštajn (1912. – 2010.; član sur. 1977., izv. član 1979., red. član 1991.), redoviti profesor na Pravnom fakultetu u Zagrebu, usmjerio je svoj rad u okviru discipline Privrednog i Trgovačkog prava na nekoliko glavnih tema: ugovorno pravo (*Privredno ugovorno pravo*, *Međunarodno trgovačko pravo*, *Međunarodna trgovačka arbitraža, Međunarodna trgovačka arbitraža* – u suautorstvu – i *Trgovačko ugovorno pravo*, *međunarodno i komparativno*).

Vladimir Ibler (član sur. 1977., izv. član 1986., red. član 1991.), redoviti profesor na Pravnom fakultetu u Zagrebu, radio je, u okviru discipline međunarodnog javnog prava, osobito na problemima prava mora *(Sloboda mora),* na pitanjima diplomatskog prava i diplomatske povijesti *(Diplomatska historija),* te je dao sintezu pojmova međunarodnog javnog prava *(Rječnik međunarodnog javnog prava).* Važan je i njegov pregled literature međunarodnog javnog prava na jezicima naroda bivše Jugoslavije *(Bibliographie des jugoslawischen Schrifttums zum Voelkerrecht 1945. – 1968.).*

Siniša Triva (1919. – 2004.; član sur. 1980., izv. član 1990., red. član 1991.), redoviti profesor na Pravnom fakultetu u Zagrebu, napisao je djela s područja discipline Građansko procesno pravo: *Građansko procesno pravo* (sur. V. Belajac i M. Dika), *Rječnik građanskog procesnog prava, Sudsko izvršno pravo* (sur. V. Belajac i M. Dika). Njegov je poseban interes posvećen arbitražnom pravu (*Međunarodna trgovačka arbitraža* s koautorom A. Goldštajnom). S. Triva pokrenuo je i vodio projekt *Pravna enciklopedija,* privremeno zaustavljen zbog korjenitih promjena građe izazvanih osamostaljenjem Republike Hrvatske.

Davorin Rudolf (član sur. 1990., red. član 1992.) objavio je, među prvima u europskoj pravnoj literaturi, cjelovit sustav suvremenoga međunarodnoga prava mora kodificiranog u Ujedinjenim narodima 1982. u knjizi *Međunarodno pravo mora* (1989.), potaknuo je u nas proširenje jurisdikcije u Jadranskome moru knjigom *Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu* (1988.) i peterojezičnim *Enciklopedijskim rječnikom međunarodnoga prava mora* (1989.). Status trajne neutralnosti u

Švicarskoj i Austriji i mirovne misije UN-a izložio je u knjizi *Neutralnost i paksaktivnost* (1978.). Bio je koordinator i koautor projekta *Osnova za razgraničenje sa Slovenijom* (objavljena su četiri sveska 2006.). Glavni je redaktor do sada u nas jedinih hrvatskih prijevoda *Ustava EU* (2004.) i *Lisabonskog ugovora EU* (2007.). Osim toga glavni je i odgovorni urednik časopisa *Adrias Zavoda za znanstveni i umjetnički rad HAZU* u Splitu i časopisa *Poredbeno pravo – Comparative martime Law* Jadranskoga zavoda HAZU u Zagrebu. Voditelj je Akademijina Zavoda u Splitu i predsjednik Znanstvenoga vijeća za mir i ljudska prava HAZU.

Jakša Barbić (član sur. 2002., red. član 2004.), redoviti profesor na Pravnom fakultetu u Zagrebu, sada *professor emeritus* Sveučilišta u Zagrebu, djeluje u okviru disciplina Trgovačko pravo, Pravo društava i Pravo međunarodne trgovine, s kojih je područja objavio brojne radove. U hrvatsko je pravo i u pravnu nastavu na fakultetu uveo Pravo društava kao novu granu prava i nastavnu disciplinu tako što je inicirao donošenje Zakona o trgovačkim društvima i vodio stručnu skupinu koja ga je izradila kao i sve njegove kasnije izmjene i dopune u vezi s prilagodbom hrvatskog prava europskoj pravnoj stečevini; tu je materiju sustavno i temeljito znanstveno obradio u četiri knjige koje su doživjele više izdanja *(Pravo društava, knjiga prva – Opći dio; Pravo društava, knjiga druga,* sv. 1. *Dioničko društvo; Pravo društava, knjiga druga,* sv. 2. *Društvo s ograničenom odgovornošću, društvo za uzajamno osiguranje, kreditna unija; Pravo društava, knjiga treća – Društva osoba)* i znatno utječe na njegovu primjenu izdavanjem pročišćenog teksta Zakona i Zakona o sudskom registru uz promptno komentiranje njihovih izmjena *(Zakon o trgovačkim društvima, Zakon o sudskom registru, Pravilnik o načinu upisa u sudski registar).* Utječe na sudsku praksu, koja usvaja njegova stajališta po uzoru na ona zauzeta u najrazvijenijim pravnim sustavima. Kao predsjednik Kluba pravnika grada Zagreba od njegova osnutka 1993. pokrenuo je zajedno s Pravnim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu *Tribinu* (održano 157) na kojoj svakog mjeseca organizira predavanje s raspravom koju vodi te uredno u biltenima i godišnjacima *Tribine* objavljuje autorizirane ispise svega što se na njoj iznese i tako to ostaje trajno zabilježeno. Kao predsjednik Hrvatskog saveza udruga pravnika u gospodarstvu već 25 godina organizira i vodi stalna godišnja savjetovanja pravnika u Opatiji na kojima se obrađuju nove pojave u pravu. Pokrenuo je Akademijin nakladnički niz *Modernizacija prava* u kojem je do kraja 2010. objavljeno 11 knjiga. U Akademiji vodi vrlo aktivno Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava.

Berislav Perić (1921. – 2009.; dopisni član izvan radnog sastava 2000.) vodio je kao redoviti profesor Katedru teorije države i prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu i objavio sintetska djela s tog područja *(Pravna znanost i dijalektika*, *Struktura prava*, *Struktura države)* i sintetsko djelo s područja filozofije prava i filozofije povijesti *(Filozofija povijesti i pravna znanost).*

U domeni pravnih znanosti, u cijelosti ili dijelom, Razred je organizirao sljedeće znanstvene skupove: *Kadrovi u samoupravljanju društvenim poslovima* (međuakademijsko savjetovanje), *Samoupravljanje u kriznoj situaciji i putovi izlaska iz krize* (dva skupa), *Pravosuđe i njegov institucionalni razvoj* (tri skupa), *Znanstveni skup u povodu 50. obljetnice Jadranskog zavoda*, *Skup povodom 200. obljetnice smrti Nikole Škrlca Lomničkog (1729. – 1799.)* (suorganizator Pravni fakultet u Zagrebu), *Nikola Škrlec Lomnički (1729. – 1799.)* – u povodu objavljivanja 2. sveska djela Nikole Škrlca Lomničkog (suorganizator Pravni fakultet i Hrvatski državni arhiv), *Pomorsko pravo i pravo mora – interesi Hrvatske* (Jadranski zavod).

U rasponu pravnih znanosti Razred se bavi problemima pravne povijesti (H. Sirotković, L. Margetić), pravne regulacije ekonomskih tijekova (A. Goldštajn), međunarodnog javnog prava (V. Ibler, D. Rudolf), upravnog sistema (E. Pusić), sudskog sistema (S. Triva), modernizacije prava i prilagodbe hrvatskog prava europskoj pravnoj stečevini (J.Barbić).

Na području pravnih znanosti Razred je organizirao sljedeće trajnije oblike zajedničkog rada: Radna skupina *Pravo i društvo* za istraživanje od-

nosa pravne i drugih društvenih znanosti i Radna skupina za izradu *Rječnika hrvatskog pravnog i upravnog nazivlja od sredine 19. stoljeća do danas*.

Članovi Razreda pravnici radili su i na sljedećim znanstvenim projektima: *Modernizacija hrvatske uprave, Samoupravno organiziranje znanosti, Opća teorija pravne i društvene regulacije, Opća teorija države.*

S Razredom surađuje pet članova suradnika pravne struke (V. Đ. Degan, I. Grabovac, D. Krapac, S. Kaštela i A. Bačić) koji su znatno pridonijeli Akademijinu radu u području pravnih znanosti.

Od radnih jedinica pod nadzorom Razreda ponajprije su one koje se bave pravnim znanostima:

—

JADRANSKI ZAVOD U ZAGREBU

Osnovan je 1945. u Sušaku pod nazivom Zavod za pomorsko pravo, povijest i ekonomiku pomorstva. Od 1948. djeluje u okviru Akademije u Zagrebu te proširuje djelatnost, pa je 1974. preimenovan u Zavod za pomorsko pravo, historiju i ekonomiku pomorstva, a 1992. opet u Jadranski zavod. Bio je nosilac prikupljanja podataka koji se odnose na državne granice u primorskom pojasu te je obrađivao pitanja pomorskog zakonodavstva, pomorskog prava i međunarodnog prava mora. Organizator je ili suorganizator većeg broja skupova iz područja navedene problematike. Dva znanstvena projekta posvećena su domaćem i međunarodnom zakonodavstvu te sudskoj i arbitražnoj praksi. Surađuje s tijelima državne uprave u izradi pomorskoga zakonodavstva, u nizu međunarodnih organizacija, instituta i odbora.

Nakon 1948. Zavod je objavio brojne monografske i periodičke publikacije, i to zbornike: *Anali*, *Pomorsko pravo, Zbornik za pomorsko pravo*, *Jadranske monografije*, *Prinosi proučavanju ekonomike ribarstva i ribarskog prava*, časopis *Poredbeno pomorsko pravo* (prije: *Uporedno pomorsko pravo*) i *Glasnik*. Suradnici su objavljivali edicije, studije i članke i u drugih izdavača u zemlji i inozemstvu.

U posljednjih deset godina suradnici Zavoda objavili su važna djela *Hrvatska država u međunarodnoj zajednici: Razvitak njezine međunarodnopravne osobnosti tijekom povijesti* (V. Đ. Degan), *Međunarodno pravo mora: u miru i u oružanim sukobima* (V. Đ. Degan), *Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas* (M. Vokić Žužul), *Međunarodno kazneno pravo* (V. Đ. Degan i B. Pavišić), *Međunarodno pravo*, 2. izd. (V. Đ. Degan), *Pomorsko ratno pravo* (A. Luttenberger), *Međunarodno pravo mora i Hrvatska* (V. Ibler), *Međunarodni sustav odgovornosti i naknade štete zbog onečišćenja mora uljem* (D. Ćorić), *Privremene mjere zaustavljanja broda* (J. Marin), *Koliko vrijedi međunarodno pravo?* (V. Ibler), *Onečišćenje mora s brodova* (D. Ćorić), *Usluge pomorskog prijevoza i lučke djelatnosti u pravu tržišnog natjecanja Europske zajednice* (B. Bulum).

U tom razdoblju Zavod vodi i znanstvene projekte *Nadogradnja međunarodnopravne osobnosti Republike Hrvatske*, *Hrvatsko pomorsko zakonodavstvo i međunarodni standardi*, *Prilagodba hrvatskog pomorskog zakonodavstva međunarodnim standardima i pravu Europske unije*. Time se daje znanstvena podloga za izradu i prilagodbu pomorskog zakonodavstva međunarodnim unifikacijskim rješenjima i propisima Europske unije.

Zavod se u projektima, između ostaloga, bavi neriješenim graničnim pitanjima Republike Hrvatske sa susjedima, nekim neriješenim pitanjima njezinih odnosa s Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju i utvrđivanjem pravnih pravila primjenljivih na Hrvatsku radi bolje zaštite njezinih prava i pravnih interesa u međunarodnim odnosima. Konačno rješenje tih i drugih pitanja nužni su koraci u nadogradnji međunarodnopravne osobnosti Republike Hrvatske.

Istraživanja u projektima usmjerena su na stvaranje znanstvene podloge za izradu i prilagodbu cjelokupnog pomorskog zakonodavstva Republike Hrvatske međunarodnim unifikacijskim rješenjima i propisima Europske unije. Razvoj pomorskog prava iznimno je važan za gospodarski prosperitet Republike Hrvatske i preduvjet je za njezino uključivanje u europske integracije pa istraživanje i unaprjeđivanje pomorskog zakonodavstva ulazi u dugoročne i kratkoročne strateške smjerove istra-

živanja u Hrvatskoj. Iako hrvatska važeća pomorskopravna regulativa ne zaostaje za sustavima koji postoje u vodećim pomorskim zemljama, potrebno je uložiti napore za usklađenjem s europskom pravnom stečevinom i novim rješenjima koja se naziru u novom razvitku pomorskog prava. Zato se Zavod bavi proučavanjem recentnih rješenja u poredbenom pravu te kodifikacijom i unifikacijom pomorskog prava na međunarodnoj razini, a imajući u vidu suvremene uvjete u sektoru prijevoza, istraživači Zavoda provode komparativnu analizu pojedinih instituta u drugim prijevoznim granama.

Jadranski je zavod, uz potporu Akademije, u posljednjih 10 godina organizirao nekoliko zapaženih znanstvenih skupova. Ovdje valja posebno spomenuti već tradicionalni skup *Pomorsko pravo i pravo mora – interesi Republike Hrvatske* (održani ujesen 2003. i krajem 2006. godine). U ožujku 2010. održan je skup *Izazovi i perspektive u pomorskom pravu i pravu mora: interesi Republike Hrvatske* na kojem se okupio velik broj domaćih i nekoliko inozemnih izlagača. Raspravljalo se o mnogim vrlo važnim pitanjima iz područja pomorskog prava i prava mora.

Suradnici Jadranskog zavoda održali su nekoliko javnih predavanja (npr. o granicama na moru) te su sudjelovali na okruglim stolovima i drugim skupovima posvećenima važnim ljudima iz djelokruga prava i pomorstva (npr. *Život i djelo Vladislava Brajkovića*, 2005.). Oni su uključeni i u mnoge radne skupine koje su obrađivale probleme granica na moru, Pomorskog zakonika, pridruživanja EU te su raspravljale o potrebi pristupanja RH novim međunarodnim ugovorima i dr.

Potporu radu Zavoda daje i knjižnica u njegovu sastavu.

Voditelj i upravitelj Zavoda jest član suradnik Vladimir Đuro Degan, *professor emeritus* Sveučilišta u Rijeci. U Zavodu je zaposleno sedam znanstvenika i suradnika.

—

KABINET ZA PRAVNE, POLITIČKE I SOCIOLOŠKE ZNANOSTI „JURAJ KRIŽANIĆ“

Osnovan je kao Zavod za pravne, političke i sociološke znanosti odlukom Skupštine Akademije 1984. godine. Preuzeo je poslove Odbora za znanstvenu problematiku samoupravljanja, radne grupe *Pravo i društvo* i *Odbora za izradu Rječnika hrvatskog pravnog i upravnog nazivlja.* Od 1992. djeluje pod nazivom *Kabinet za pravne, političke i sociološke znanosti „Juraj Križanić“*. Bavi se istraživanjem zajedničkih teorijskih temelja pravnih, političkih i sociooloških znanosti. Od 1984. do 1992. objavljuje časopis *Pravo i društvo*.

Voditelj Kabineta jest akademik Z. Posavec.

—

ZNANSTVENO VIJEĆE ZA DRŽAVNU UPRAVU, PRAVOSUĐE I VLADAVINU PRAVA

Pod nadzorom Razreda, na inicijativu akademika Eugena Pusića, osnovano je 2004. Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava čiji je predsjednik od osnivanja akademik Jakša Barbić. Znanstveno vijeće forum je na kojem se održavanjem okruglih stolova o najaktualnijim društvenim temama, najčešće vezanim uz pravo, okupljaju vodeći znanstvenici i praktičari. Održano je 13 okruglih stolova i objavljeno 12 knjiga (u tisku je zbornik *Izbori zastupnika u Hrvatski sabor*) s autoriziranim ispisima uvodnih izlaganja i održanih rasprava o najaktualnijim društvenim temama. Knjige su objavljene u Akademijinu nakladničkom nizu *Modernizacija prava* koji je pokrenuo i uređuje akademik Jakša Barbić (*Strategija reforme pravosudnog sustava, Reforma hrvatske državne uprave, Nacionalni program suzbijanja korupcije, Reforma upravnog sudstva i upravnog postupanja, Reforma pravnog obrazovanja, Modernizacija hrvatskog stvarnog prava, Pristupanje Republike Hrvatske Europskoj uniji – ograničenje suverenosti i afirmacija državnosti, Građanskopravna odgovornost u medicini, Hrvatska država i uprava – stanje i perspektive, Hrvatsko ustavno*

sudovanje – de lege lata i de lege ferenda, Nova hrvatska lokalna i regionalna samouprava. U njima naši najistaknutiji znanstvenici i praktičari, polazeći od svojih znanstvenih spoznaja i iskustava te stanja u drugim zemljama, analiziraju sadašnje stanje u nas i predlažu argumentirana rješenja za njegovo poboljšanje, što je bitan doprinos reformama koje treba provesti u hrvatskom društvu. Objavom tih knjiga rezultati održanih okruglih stolova dostupni su javnosti i mogu poslužiti kao temelj za prijeko potrebne promjene predlaganjem mjera koje treba poduzeti.

Znanstveno vijeće organiziralo je i znanstvenu raspravu *Izvedena kaznena odgovornost u međunarodnom kaznenom pravu* u vezi s važnim pitanjima kojima se bavi Haški sud. Znanstveni radovi o tome objavljeni su u Akademijinu časopisu *Rad*.

—

SOCIOLOGIJA

Mjesto i razvoj sociologije u okviru Akademije može se promatrati s dva gledišta – šireg i užeg. Šire gledište sastojalo se u tome koliko su u aktivnostima i radovima u okviru drugih disciplina u Akademiji sadržani sociološki uvidi i elementi sociološke analize. S tog gledišta moglo bi se reći da je sociologija prisutna u Akademiji sve od njezina osnivanja. Uže gledište uzima u obzir samo prisutnost sociološke struke, tj. njezinih teorija i hipoteza specifičnog sociološkog kategorijalnog aparata i njezinih istraživačkih metoda. Sociologija kao struka pojavljuje se u Akademiji tek u novije vrijeme.

Važnim „pretečom“ hrvatske sociologije, napose ruralne, bio je Baltazar Bogišić (1834. – 1908; pravi član od 1867.). U metodološkom pogledu primjenjivao je metodu neposrednog promatranja života naroda i metodu ankete. Godine 1866. izradio je *Naputak za opisivanje pravnih običaja koji žive u narodu*. Napose se interesirao za porodicu (obitelj), te je opisao četiri tipa porodice („glavne vrste“ u tadašnjoj stvarnosti): a) zadrugu (zadružna porodica) kao proširenu porodicu, (b) inokosnu porodicu (inokoština – muž, žena i njihova djeca); (c) varošku porodicu (slična inokosnoj) i (d) muslimansku porodicu (različita od drugih zbog „verozakonskih elemenata“, a među njima i fakultativna poligamija). Opisivao je diobe porodice, ceremonije, posredovanja; krvnu lozu (svojta po krvi, po mlijeku, po debeloj i tankoj krvi, po tazbini). Bio je prvi predsjednik Međunarodnog instituta za sociologiju osnovanog 1888.

Prvi je profesionalni sociolog u Akademiji Josip Županov (1923. – 2004.; član sur. 1980., izv. član 1988., red. član 1991.), redoviti profesor industrijske sociologije na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Najvažniji su mu radovi: *Marginalije o društvenoj krizi*, *Sociologija i samoupravljanje*, *Poslije potopa*, *Social Legacy of Communism*, *Tranzicija i politički kapitalizam*.

Radna grupa *Pravo i društvo* u okviru Razreda za društvene znanosti posvetila je posebnu pažnju sociologiji prava te odnosima između pravne i sociološke znanosti. U okviru grupe objavljeno je pet izvornih znanstvenih radova i jedno prethodno priopćenje. Uvedena je praksa da se na rasprave grupe pozivaju profesionalni sociolozi i izvan Akademije, u prvom redu s Odsjeka za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Osim toga u izdanjima Akademije objavljena je i izvorna studija o sociologiji međunarodnog prava kao užem području sociologije prava. U ediciji Odbora za znanstvenu problematiku samoupravljanja nalazi se nekoliko priloga naših istaknutih sociologa.

Ivan Cifrić (red. član 2010.) redoviti je profesor na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Bavi se sociologijom obrazovanja, religije, ekologije i sela. Između njegovih brojnih knjiga posebno treba istaknuti sljedeće: *Napredak i opstanak* (1994.), *Okoliš i održivi razvoj* (2002.), *Ruralni razvoj i modernizacija* (2003.), *Bioetička ekumena* (2007.). Sudjeluje u afirmaciji sociologije kao pokretač časopisa *Revija za sociologiju* (1970.), a 1992. je pokrenuo i još uvijek uređuje časopis *Socijalna ekologija* i časopisnu biblioteku *Razvoj i okoliš* (1994.) te biblioteku *Societas* (1997.). Bio je dugogodišnji član uredni-

štava časopisa *Revija za sociologiju* i *Sociologija sela*. Nagrađen je Medaljom Filozofskog fakulteta (1990.) te Godišnjom državnom nagradom za znanost (2000.). Dobitnik je priznanja Instituta za društvene znanosti *Ivo Pilar* za razvoj sociologije u Hrvatskoj (2005.).

—

POLITOLOGIJA

Razvijane u okviru pravnih, povijesnih, gospodarskih i drugih srodnih znanosti, političke znanosti u Hrvatskoj počinju se sustavno razvijati početkom šezdesetih godina. U Zagrebu je 1962. godine osnovan Fakultet političkih nauka. U okviru Akademije važne poticaje i priloge za razvitak političkih znanosti dao je i Vladimir Bakarić, osobito na području nacionalnog pitanja, državnog uređenja i federalizma te međunarodnih odnosa. Odbor za znanstvenu problematiku samoupravljanja koncepciju je samoupravljanja, kako u gospodarskim organizacijama, tako i u širem društvenom kontekstu, izvukao iz njezine isprepletenosti s ideologijom i službenom pragmatičnom politikom. Istraživanja Odbora sastojala su se u tome da su najprije razmatrani teorijski i praktični problemi, potom su o njima vođene šire teorijske rasprave, a zatim su provedena empirijska istraživanja te su nakraju definirana i praktična rješenja za inovacije u funkcioniranju društvenog sustava. Osnivanjem radne grupe *Pravo i društvo* u okviru Razreda za društvene znanosti dio problematike kojim se Odbor bavio uklopljen je u znatno šira teorijska istraživanja te grupe, unutar čega su se smjestili i politološki aspekti suvremenog društvenog razvoja. Otvaranjem procesa konstitucije višestranačkog političkog života u Hrvatskoj u proljeće 1990. godine stvorene su pretpostavke i društvene potrebe za sustavnim politološkim istraživanjima.

Do 1990. godine politologija je bila izrazito kritična prema etatizmu i birokratskim strukturama ondašnjeg režima, od 1990. do danas ona se pretežno bavi problematikom liberalne demokracije, a u okviru toga političkim strankama i političkim procesima u Hrvatskoj.

Prvi politolog izabran u Akademiju bio je Dušan Bilandžić (izv. član 1988., red. član 1991.), redoviti profesor na Fakultetu političkih znanosti za predmet Politički sistemi. Specifičnost Bilandžićevih radova jest isprepletanje znanstveno-politološke i memoarsko-političke komponente. Naime autor je ne samo znanstvenik nego i angažirani političar koji je bio u tri mandata zastupnik u Hrvatskom saboru, u tri mandata član CKSKH, član Predsjedništva sindikata Jugoslavije te potpredsjednik RH 1990. Njegovi radovi skoro su jedinstven slučaj sinteze teorije i političkog iskustva, što cijelom djelu daje posebnu autentičnost i privlačnost, posebice na fakultetu među studentima.

Najvažnija su mu djela: *Upravljanje privredom u Jugoslaviji, Ideje i praksa društvenog razvoja Jugoslavije*, *Historija SFRJ* (tri izdanja objavljena i u Kini, u Tjencinu, 1985., i u Ljubljani, 1980); *Jugoslavija poslije Tita, Hrvatska moderna povijest* (2001.; nagrađena je 2001. Državnom nagradom za znanost); *Povijest izbliza* – memoari 1945. – 2005. (knjiga je izabrana između 120 radova kao knjiga godine 2006., *Jutarnji list*). U završnoj je fazi izrada knjige *Titovo vladanje Jugoslavijom 1962. – 1980*. Uz to objavio je dvadesetak različitih članaka, eseja i studija u raznim časopisima i medijima.

U području politologije Razred je u Akademiji organizirao znanstveni skup na temu *Francuska revolucija – ljudska prava i politička demokracija nakon 200 godina.*

Zvonko Posavec (red. član 2006.) profesor je na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, katedra: Političke teorije i političke institucije i Moderne teorije demokracije. Osim na Sveučilištu u Zagrebu radio je kao gostujući profesor na Sveučilištu u Kölnu 1987./88; na Visokoj tehničkoj školi u Darmstadtu *(Technische Hochschule)* 1992. i na Sveučilištu u Bonnu 1998./99.; bio je također redoviti profesor *(Fellow Profesor)* na *Institutu za istraživanje europskih integracija (Institut für europäische Integrationsforschung)* u Bonnu 1999. Održavao je pojedinačna predavanja na sveučilišti-

ma u Berlinu, Hamburgu, Münchenu, Baselu, Parizu, Marburgu, Tübingenu, Stuttgartu, Bayreuthu, Kölnu, Eichstättu, Zürichu.

Glavna su mu djela: *Dijalektika i politika* (1979.), *Nihilizam modernih znanosti* (1982.), *Problem identifikacije političkog polja* (1988.), *Porijeklo moderne demokracije* (1990.), *Sloboda i politika* (1995.). Organizirao je, zajedno s akademikom E. Pusićem, rasprave na sljedeće teme: *Sloboda i jednakost* (HAZU, Zagreb, 2007.), *Liberalizam i nacionalizam* (HAZU, Zagreb, 2007*.), Historija u službi života, Aktualnost studija historijske znanosti za suvremenog čovjeka (*HAZU, Zagreb, 2008.), *Priroda znanstvenih procesa i struktura njihovih promjena (*HAZU, Zagreb, 2008.).

Već godinama, zajedno s kolegama iz inozemstva, u IUC-u održava tečajeve o političkoj teoriji, ljudskim pravima i modernoj demokraciji.

Osnovni znanstveni interes Zvonka Posavca leži u istraživanju moderne države, njezine specifičnosti i njezina mogućeg kraja. Demokraciju i ljudska prava vidi kao osnovu moderne države.

FILOZOFIJA

Osnivači i prvi upravljači Akademije nisu sumnjali u to da i filozofija ili – kako su oni govorili – „mudroslovje“ treba naći svoje mjesto u njezinu radu. Tako je među četiri razreda u kojima se imao razvijati znanstveni rad Akademije po strukama drugi po redu dobio ime: *Razred filosofičko-juridički.*

Franjo Rački, prvi predsjednik Jugoslavenske akademije, ideolog i pokretač njezina cjelokupnog rada, prijatelj, savjetnik i suradnik osnivača Akademije biskupa Josipa Jurja Strossmayera, u svojoj pristupnoj besjedi, održanoj na prvoj svečanoj sjednici 28. srpnja 1867., u kojoj je inače široko zacrtao smjernice budućeg rada i programa Akademije – filozofiju nije napose spominjao. Tek na jednom mjestu u toj besjedi kaže da „u životu, običajima, navadama i izrekama našega puka imade izobilja građe ne samo za narodnu filozofiju i pjesništvo, nego najpače za nepisano pravo“ i da će Akademija osobitu pažnju obratiti na tu struku narodne znanosti.

Odmah pri osnutku Akademije imao je *Filosofičko-juridički razred* osam članova. Bili su to: Jovan Subotić, Mirko Bogović, Pavao Muhić, Adolfo Veber Tkalčević, Mirko Šuhaj, Baltazar Bogišić, Janko Jurković i Božidar Petranović. Među njima je bilo najviše pravnika, napose onih koji su se bavili historijom prava, zatim književnika i filologa. Filozofiji je još bio najbliži Janko Jurković, koji je napisao bez većih filozofskih pretenzija nekoliko vrijednih rasprava s područja estetike. Uz ostalo objavio je u *Radu* raspravu *Ob estetitčnih pojmovih uzvišena*.

Godine 1873. ušao je u Akademiju kao dopisni član *Razreda filosofičko-juridičkoga* 28-godišnji Franjo pl. Marković (1845. – 1914.), filozof po struci, koji je već iduće godine imenovan za jednog od tri utemeljitelja novoga Sveučilišta i postavljen za profesora na „stolicu“ za „mudroslovje teoretično i praktično sa povijesnicom“ na Filozofičkom fakultetu. Pravim članom Akademije u istom Razredu postao je 1876. Ulazak Markovića u Akademiju označuje početak njezina rada na filozofiji. Kao profesor filozofije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta i kao član Akademije smatrao je Marković svojim patriotskim zadatkom da uvede, s jedne strane, filozofiju u hrvatski kulturni život i, s druge, da preko filozofije uvede hrvatski narod u red drugih kulturnih naroda. Po njemu je filozofija, kao izražaj narodne samosvijesti, imala biti nosilac hrvatskog narodnog bitka i narodne kulture jer samo po filozofijskom duhu hrvatski će narod „biti stalan sjedilac na ovoj zemlji, koju haran naziva svojom domovinom”. U kulturnom krugu Hrvata veće filozofske tradicije na koju bi Marković mogao nadovezati svoj rad nije bilo, a napose u onom dijelu Hrvatske kojemu je središte bio Zagreb. Marković je filozofiju J. F. Herbarta uzeo za polaznu točku i za podlogu u izgrađivanju filozofije i filozofske misli u nas.

Kao književnik, pjesnik i književni kritičar Marković je svoje estetske i etičke ocjene orijen-

tirao po Herbartovim formalističkim načelima. Prvi rad koji je Marković objavio u publikacijama Akademije, imajući pred očima riječi Račkoga u njegovoj pristupnoj besjedi, bio je *Etički sadržaj naših narodnih poslovica*. Dalje je njegov rad bio uglavnom usmjeren na etičku i estetsku književnu ocjenu (Gundulićev *Osman*, drame Dimitrija Demetra), ali i, što je važno istaknuti, na filozofski rad Ruđera Boškovića. Glavno mu je djelo *Razvoj i sustav općenite estetike* (1903.), koje je izvršilo dalekosežan utjecaj u nas i izvan granica „struke". Uz to, Marković je svojim rektorskim govorom *Filozofijske struke pisci hrvatskoga roda s onkraj Velebita u stoljećih XV. – XVIII.* (1881.) učinio i prvi korak k filozofijskoj recepciji naše filozofijske baštine.

Drugi po redu filozof koji je ušao u Akademiju bio je Gjuro Arnold (1853. – 1941.; dop. član 1891., pravi član 1899.), prvi doktor filozofije Sveučilišta u Zagrebu (disertacijom *Etika i poviest*). Imenovan je 1894. izvanrednim, a 1896. redovitim profesorom „pedagogike i teoretičke i praktičke filozofije". Arnold je bio pjesnik koji se kretao u tradicionalno-formalističkim okvirima hrvatskog romantično-sentimentalnog i konzervativnog stiha. Preko svog učitelja H. Lotzea bio je i Arnold povezan s filozofijom Herbarta, pridržavajući se uz to u svom filozofskom radu dogmatskih stavova Katoličke crkve. U svojoj glavnoj metafizičkoj raspravi *Zadnja bića* poriče s metafizičkog stajališta postojanje materije uopće, a „zadnja bića" bila bi nepromjenjivi, nedjeljivi, neprostorni, tj. pravi elementi svijeta. Na toj osnovi izgrađuje Arnold svoj „spiritualistički pluralizam". Napisao je *Logiku za srednja učilišta* (pet izdanja, 1888. – 1923.) i *Psihologiju za srednja učilišta* (sedam izd., 1893. – 1923.). Na koju se razinu tada uzdigla metafizička sebesvijest u nas, najbolje se može vidjeti iz govora koji je Arnold, kao nastupajući rektor, održao 1899. pod nazivom *Filozofija, prirodne nauke i sociologija* (riječ u prilog metafizici).

Ulaskom u Akademiju profesora Teološkog fakulteta Antuna Bauera (1856. – 1937.; dop. član 1896., pravi član 1899.), prijatelja i sumišljenika Arnoldova, kasnijeg zagrebačkog nadbiskupa (1914.) i pokrovitelja Akademije (1915.), taj je metafizičko-teologijski smjer u filozofiji još i očvrsnuo. Bauerova glavna djela su *Teodiceja ili nauka o razumnoj spoznaji Boga* (1892. I. izd. i 1918. II. izd.) i *Opća metafizika ili ontologija* (1894).

Albert Bazala (1877. – 1947.; dop. član 1910., pravi član 1922.) četvrti je po redu filozof koji je postao članom Akademije. Od 1933. do 1941. bio je u tri mandata predsjednikom Akademije. Svojim životnim djelom *Povijest filozofije* I-III (1906., 1909., 1912., ponovno objavljena 1988.) uzdignuo je samosvijest filozofije do svijesti njezine povijesti. Filozofirajući u duhu Franje pl. Markovića, to će reći u svjetlosti „ideje nacionalne filozofije", nastojao je svojim djelovanjem probuditi potrebu filozofije, e da bi „filozofijska težnja" mogla u nas zaživjeti. Istraživanje pretpostavki filozofije i filozofiranja sabrao je u djelu *Metalogički korijen filozofije* (*Rad*, 1924., knj. 229). Pokušaj nadilaženja racionalizma i metafizike u filozofiji, na razini onodobnog europskog filozofiranja, odveo ga je filozofijski u ono što sam označuje kao „voluntaristički aktivizam". Svome učitelju odužio se Bazala dostojno sasvim izuzetnim filozofijskim djelom: *Filozofijski portret Franje Markovića* (*Rad*, 1921., knj. 224, ponovno ga je objelodanio Institut za filozofiju 1974.).

Kad je godine 1921. za pravog člana Akademije izabran profesor Teološkog fakulteta u Zagrebu na Katedri filozofsko-teološke propedeutike Stjepan Zimmermann (1884. – 1963.; pravi član 1921. – 1945.), novoskolastički smjer došao je do jačeg izražaja u Akademijinu radu na polju filozofije. Pravome protivniku, ali i inspiratoru neoskolastike, naime Kantu, posvetio je dva djela: *Kant i neoskolastika*, I-II (1920. – 1921.) i *Kantov kriticizam u svjetlu savremene noetike* (1924.). Zimmermann je bio najplodniji filozofski pisac u nas između dva svjetska rata, a vrijedni sačuvani rukopisi još čekaju objelodanjivanje.

Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do jače živosti na filozofskom području, u smislu društvenog angažmana, te se javlja više ličnosti marksističke provenijencije koji se ističu svojim djelima. Tako u Akademiju dolazi Predrag Vranicki, a zatim Branko Bošnjak, profesori na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Predrag Vranicki (1922. – 2002.; izv. član 1973., red. član 1979.), redoviti profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu za predmete Teorijska filozofija i Filozofija marksizma, poznat je po svojim brojnim radovima, posebno iz područja opće filozofske problematike i filozofije marksizma. Najvažnije su mu knjige: *Historija marksizma*, *Čovjek i historija*, *Marksizam i socijalizam*, *Samoupravljanje kao permanentna revolucija, Filozofija historije*, I-III.

Branko Bošnjak (1923. – 1996.; izv. član 1986., red. član 1991.) bio je redoviti profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu na Katedri za povijest filozofije. Svojim je radovima pridonio razvitku filozofije u Hrvatskoj u širokom rasponu filozofske misli. Najvažnija su mu djela: *Povijest filozofije kao nauka*, *Logos i dijalektika*, *Filozofija i kršćanstvo*, *Grčka filozofska kritika Biblije*, *Smisao filozofske egzistencije*, *Povijest filozofije – Razvoj mišljenja u ideji cjeline I-III*.

Dana 12. prosinca 1997. u Akademiji je održan simpozij u povodu stodvadesetgodišnjice rođenja i pedeset godišnjice smrti Alberta Bazale. Organizator simpozija o liku i djelu Alberta Bazale bio je akademik Predrag Vranicki (*Rad*, knjiga 476).

Branko Despot (red. član 2010.) predstojnik je Katedre za povijest filozofije na Odsjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Održava predavanja i seminare na predmetima Povijest filozofije i Uvod u filozofiju te na doktorskom studiju filozofije. Predavao je i na drugim poslijediplomskim studijima zagrebačkog Sveučilišta. Najvažnija su mu djela *Filozofija Gjure Arnolda* (1970.), *Filozofiranje Vladimira Dvornikovića* (1975.), *Filozofija kao sistem?* (1999.), *Filozofija? – Filozofija u Hrvatskoj od osnutka Sveučilišta* (2000.), *Vidokrug apsoluta – prilog indiskutabilnoj diagnostici nihilizma* (III. izd. 2008.). Branko Despot dao je izniman doprinos rehabilitaciji autentične filozofije, utemeljene na klasičnim izvorima, ponajprije na grčkom filozofiranju.

EKONOMSKE ZNANOSTI

U prvih pedesetak godina svog djelovanja, do l918., Jugoslavenska akademija bila je nosilac istraživačkog rada za područje ekonomskih znanosti na teritoriju ne samo Hrvatske već i u južnih Slavena. Bilo je to doba kad pravoga znanstvenog rada na području ekonomskih znanosti u nas gotovo da i nije bilo. Objavljivane su, doduše, brojne knjige s područja gospodarstva, ali su one bile najvećim dijelom popularizacija stranih djela. Akademija tada, u prvim desetljećima svoga rada, inicira, pomaže i objavljuje znanstvene radove s područja ekonomske povijesti, statistike, demografije i ekonomske teorije nastojeći svojom djelatnošću na tom polju upozoriti na teške, još nesagledane gospodarske teškoće Hrvatske i drugih južnoslavenskih zemalja.

Radove na gospodarskim problemima u Akademiji počeo je Petar Matković (1830. – 1898.). Kao i u mnogim drugim narodima, tako i u nas u 19. stoljeću nije bilo školovanih ekonomista. Ekonomijom su se bavili „disidenti“ s drugih područja koji, spoznavši značenje što ga ekonomske znanosti imaju za društvo, počinju obrađivati pojedine probleme narodnog gospodarstva, u prvom redu one koji im bijahu najbliži po sklonostima ili pak po formaciji. Tako se i Petar Matković, geograf po izobrazbi, bavio i poviješću i statistikom. Već u samom početku svoje djelatnosti u Akademiji upozorava na veliku teškoću svakog znanstvenog rada s područja analize narodnog gospodarstva – na nedostatak pouzdanih podataka o gospodarstvu. Zato tiska raspravu u kojoj iznosi razloge u prilog osnivanju statističkog odbora u Hrvatskoj te načela na kojima bi trebalo zasnivati statističko upoznavanje zemlje. Time je Akademija inicirala osnivanje Hrvatskog statističkog ureda u Zagrebu (osnovan godine 1875.) koji je kasnije postao jedna od najuglednijih institucija te vrste u ondašnjem svijetu. Statistika je i dalje ostala u fokusu interesa Petra Matkovića; on prati razvoj statistike u Srbiji, govori o narodnosti kao predmetu statističkih popisa

i počinje znanstvenu obradu naše dotad nerazvijene ekonomske povijesti *(Prilozi k trgovačko-političkoj historiji Republike Dubrovačke).*

Od najvećeg je značenja međutim djelatnost Petra Matkovića kao tajnika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (1874. – 1892.). U tom svojstvu inicira obradu gospodarske povijesti okupljajući statističare i ekonomiste u Akademiji i oko nje. Za članove Akademije biraju se redom F. Vrbanić, B. Lorković, K. Vojnović i M. Zoričić st. Aktivnost te grupe pravnika, koji su spoznali da bez gospodarske snage nema ni političke samostalnosti, te da se samo gospodarskim uzdizanjem naroda i spoznajom gospodarskih zakonitosti može ostvariti tako potreban željeni napredak južnih Slavena, nosila je u sebi mnoge mesijanske atribute preuranjenog i od mnogih tada neshvaćenog pristupa jednoj u suštini ispravnoj koncepciji.

Fran Vrbanić (1847. – 1909.) bio je pravnik po izobrazbi, ali ekonomist po vokaciji (profesor statistike te mjembenog i trgovinskog prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu). Središnja je ličnost te grupe u Akademiji. Pravi je član Akademije postao 1886., a tajnik Akademije bio je od 1894. do 1908. Temeljit, duboko prožet značenjem svog djela, posvetio se tadašnjoj ekonomici nastojeći proniknuti u složene gospodarske veze koje determiniraju gospodarski razvitak Hrvatske. Bio je ekonomski povjesničar, demograf i statističar, pa je njegov pristup problemima koje je izučavao nosio za ono doba neuobičajen karakter egzaktnosti, kako u pogledu utvrđivanja činjenica, tako i u pogledu metoda analize tih činjenica. U njega nema spekulativne dedukcije: istraživanja mu se temelje na točno utvrđenim činjenicama, pa su mnogi njegovi zaključci i danas valjani. Vrbanićev je opus gotovo u cijelosti povezan s djelatnošću u Akademiji i kreće se u jasnoj uzlaznoj liniji. Počeo je svoja istraživanja utvrđivanjem činjenica o, za gospodarski razvoj, relevantnoj pojavi: *Stambene prilike u naših gradova*, gdje je analizirao podatke koje je o stambenim prilikama prikupio Milovan Zoričić. Nakon provedene analize prilika u Zagrebu, Varaždinu, Osijeku i Zemunu zaključuje: „U stambenih prilikah žiteljstva leži klica mnogome dobru i zlu. Ovdje, gdje hiljade žitelja uskih, tamnih i vlažnih stanovih ne nalaze ništa drugog, nego li puko zaklonište protiva nepogodam vremena (...) tamo nastaje pogibelj (...) da se stvara klica gospodarskom fizičkom i moralnom rasulu (...)“ Iznimno je važan i njegov drugi veliki rad iz hrvatske gospodarske povijesti: *Prilozi gospodarskom razvoju hrvatsko-slavonske Krajine u 19. vijeku*. Prebrodivši velike teškoće pri stvaranju komparativnih podataka o poljoprivrednoj proizvodnji na području karlovačke, banske, varaždinske i slavonske Vojne krajine tijekom 19. stoljeća, Vrbanić je pristupio analizi ostvarenog napretka. Zaključci su decizivni i ne dopuštaju sumnje u Vrbanićev stav: stanje je gospodarstva na kraju 19. stoljeća nepovoljno za narod koji je bio upućen samo na ratarstvo i stočarstvo, s obzirom na to da „razvitak ratarstva i stočarstva ne ide usporedo sa sve većim potrebama naroda“. O njegovim povijesno-demografskim studijama govori se u poglavlju Demografija.

Dubrovačku gospodarsku prošlost obrađuju Kosta Vojnović (1832. – 1903.; redoviti član 1890.) u radovima *Državni rizničari, Carinski sustav* i *Bratovštine* te Stojan Novaković: *Brskovo, Danj i carina u svetoga Spasa i putovi s jadranskog primorja u stare srpske zemlje*. Ivan Tkalčić zasniva modernu agrarno-ekonomsku historiju studijom *Odpor i buna radi desetine u biskupiji zagrebačkoj u XIV. vijeku* nastavljajući kasnije rad na ekonomskoj povijesti *O staroj zagrebačkoj trgovini.*

Usporedno s Vrbanićem i Vojnovićem radio je u Akademiji na statistici i demografiji Milovan Zoričić st. (1850. – 1912.; pravi član 1893.). Bio je upravitelj Hrvatskog statističkog ureda od njegova osnutka (1875.) izdigavši ga među najbolje u tadašnjem svijetu. Najviše je dao u svojim demografskim radovima.

Blaž Lorković (1839. – 1892.; pravi član 1890.), profesor Pravnog fakulteta u Zagrebu za financijalnu znanost i narodno gospodarstvo, u biti je bio popularizator tadašnje političke ekonomije, koji je najveći dio svojih radova objavio izvan Akademijinih izdanja. U Akademijinim izdanjima pojavilo se samo Lorkovićevo predavanje *Sadanje stanje gospodarske nauke*, u kojemu nije utvrđivao

„sadanje stanje“ već je dao pregled razvitka političke ekonomije od merkantilista naovamo.

Posljednji član ove grupe statističara i ekonomista bio je Milan Kresser (1876. – 1924.; pravi član 1918.). Iz te grupe on jedini nije pripadao sveučilišnim profesorima: bio je po zanimanju statističar, a radio je najprije u Hrvatskom statističkom uredu u Zagrebu, a od 1920. godine u Državnoj statistici u Beogradu. Objavio je najprije dva manja rada: *Statistika ratarske produkcije i pitanje naše samoprehrane* i *Pravni temelji upravne statistike*, za kojima je slijedio opsežan rad i po obujmu i po dostignućima – *Gustoća žiteljstva kraljevine Hrvatske i Slavonije* (1917.). Taj *magnum opus* zagrebačke statističke škole utvrđuje dinamiku rasta stanovništva Hrvatske i Slavonije između 1880. i 1910. po općinama te uzroke diferenciranog porasta (iseljavanje i doseljavanje, gospodarske prilike, tlo i klima, veliki zemljišni posjed itd.). Posebno se utvrđuje agrarna gustoća, analizira agrarna prenapučenost, autarhičnost seoskih gospodarstava i viškovi – manjkovi hrane u seoskim gospodarstvima po pojedinim područjima.

Nakon Kresserove smrti zamire djelatnost Akademije u izučavanju gospodarskih znanosti idućih tridesetak godina. U međuratnom razdoblju Akademija nema ekonomista, pa se i problem gospodarskih znanosti i gospodarstva rijetko susreću na stranicama Akademijinih izdanja.

Tek je industrijalizacija Hrvatske s ubrzanim gospodarskim razvojem nakon 1945. ponovno uputila Akademiju na to da se široko angažira u ekonomskim znanostima. Taj rad unutar Akademije počinje dolaskom Mije Mirkovića, kojemu se ubrzo pridružuje i Vladimir Bakarić. Ta je nova djelatnost Akademije mnogostrana, teži nadoknaditi sve ono što je bilo u nas u prijašnjim vremenima propušteno. Oko Akademije i Akademijinih izdanja okupljaju se sada brojni znanstvenici koji obrađuju razna područja. Ogromnom opusu, koji je izdavan nakon 1947. godine, uvelike su doprinijeli akademici ekonomisti, čije doprinose znanstvenim spoznajama ovdje lapidarno iznosimo.

Mijo Mirković (1899. – 1963.; pravi član 1947.) bio je i književnik (pisao je pod pseudonimom Mate Balota), ali i izvrstan ekonomist, ekonomski povjesničar i teoretičar povijesti ekonomske i socijalne misli. Prije Drugoga svjetskog rata objavio je (u osam knjiga) svoju *Ekonomsku politiku* te više knjiga s područja ekonomike poljoprivrede. Poslije II. svjetskog rata objavljuje *Ekonomsku strukturu Jugoslavije* te veliku studiju *Matija Vlačić Ilirik*.

Mirković je tijekom 16 godina svoga rada u Akademiji inicirao, vodio i predao javnosti jedan od najambicioznijih pothvata na području istraživanja povijesti i ekonomike obradivši dotad zapostavljenu hrvatsku gospodarsku povijest. Uzevši za osnovu svoga istraživanja načelo akademika V. Mažuranića da je „najhitnije za život svakog naroda: poznavanje i bezstrasna ocjena davnine i djela prošlih pokoljenja“, Mirković je prihvatio njegov stav da je „korijen živ i zdrav, a deblo povijesti hrvatskoga naroda odoljet će i jačem vihoru“. Okrenuvši se prema selu i seljaku, vidio je u gospodarskoj povijesti tog pretežnog dijela našeg žiteljstva mnogobrojne zajedničke crte, koje čine gospodarsku osnovicu hrvatskog zajedništva na ovim prostorima. Sjajan je organizator. Okuplja ekonomske povjesničare i osniva niz pod naslovom *Građa za gospodarsku povijest Hrvatske* (uredio 14 knjiga; za svaku je napisao blistav predgovor), *Jadranske monografije*, *Prinose proučavanju ekonomike ribarstva i ribarstvenog prava* (sedam svezaka, s predgovorima M. Mirkovića), *Priloge istraživanju gospodarske povijesti* i druge. Dinamizam u proučavanje gospodarstva, koji je unosio svojom ogromnom energijom, nailazio je na odjek i među istraživačima društvenih znanosti i u Akademiji (u kojoj je glavni tajnik od 1958. do 1961. godine).

Edicije koje je pokrenuo M. Mirković žive i danas, pa je primjerice nakon njegove smrti izišlo još osam knjiga u seriji *Građa za gospodarsku povijest Hrvatske*, a u posebnim izdanjima objavljeni su *Prilozi za strategiju hrvatskog razvoja* (ukupno – u suradnji svih Razreda Akademije – izašlo je 15 svezaka). Nadalje, objavljen je u okvirima zbornikā sa skupova Akademije čitav niz radova (o B. Kotruljeviću, hrvatskim granicama, numizmatičkoj povijesti Hrvatske, povijesti turizma, problemima

stjecanja i raspodjele dohotka, pomorskom gospodarstvu i drugim istraživačkim područjima), u kojima su akademici Razreda i urednici i pisci.

Na osnovi njegovih prijedloga ulaze u sastav Akademije V. Bakarić (1950.), D. Čalić (1961.) i V. Stipetić (1961.). Nakon 1963. godine, godine Mirkovićeve smrti, u radni sastav ulaze J. Sirotković (1966.), I. Vinski (1977.), I. Perišin (1977.), A. Dragičević (1986.) i Z. Baletić (2004.).

Gospodarski problemi Jadrana i potreba jadranske gospodarske orijentacije bili su dugo zanemareno područje u ekonomskim znanostima. Nizom koordiniranih pothvata Akademija pod vodstvom M. Mirkovića potiče interes ekonomike za Jadran. Uz osnivanje instituta u Rovinju, Rijeci, Zadru, Splitu i Dubrovniku, koji se bave i problemima pomorskoga gospodarstva, osnovan je Zavod za pomorsko pravo, historiju i ekonomiku pomorstva u Zagrebu. U svim tim institucijama stalno se analiziraju teškoće i zapreke jačanju jadranske orijentacije, pa se razrađuju prijedlozi za daljnji rad na tom važnom segmentu hrvatskoga gospodarstva. Uz već spomenute edicije pokrenute su i nove: *Građa za pomorsku povijest Dubrovnika, Anali Jadranskog instituta* te časopis *Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja*. Taj časopis danas jedini obrađuje tu izvanredno važnu materiju i uživa velik ugled u svijetu. Jačanju jadranske orijentacije Hrvatske pridonosi i rad dvaju savjeta koji djeluju u Jugoslavenskoj akademiji, i to Znanstvenog savjeta za pomorstvo i Znanstvenog savjeta za turizam.

Ekonomisti u radnom sastavu Razreda bili su usmjereni na probleme političke ekonomije i ekonomske teorije (A Dragičević i Z. Baletić), financija (I. Perišin), plana i gospodarskog razvoja (J. Sirotković), agrarne ekonomije i ekonomske politike (V. Stipetić) i demografije (A. Wertheimer-Baletić).

Vladimir Bakarić (1922. – 1981.; pravi član 1950.) obrazovanjem pravnik, političar po profesiji, u znanstvenom je radu ponajprije ekonomist. Izučavao je teorijska pitanja – *Problemi zemljišne rente u prelaznoj etapi* (1950.), analizirao teškoće transformacije tradicionalne poljoprivrede u modernu – *O suvremenim procesima u poljoprivredi* (1967.) i razvoj socijalističkog samoupravljanja – *Socijalistički samoupravni sistem i društvena reprodukcija I. i II.*, (1974.), *Ekonomski i politički aspekti socijalističkog samoupravljanja* (1976.), *Društvene klase, nacija i socijalizam* (1976.), *O nekim pitanjima marksizma* (1977.).

Zvonimir Baletić (red. član 2004.) radi na političkoj ekonomiji, teoriji ekonomskog razvoja, teoriji ekonomske misli i makroekonomici. Najvažnija su mu djela: *Uvod u teoriju cijena i tržišta poljoprivrednih proizvoda* (1964.); *Marksistička teorija ekonomskih kriza* (1965.); *Ekonomski proces i ekonomska teorija* (1972.); *Strukturne karakteristike, dinamika rasta i akumulativnost privrede SRH* (1977.); *Razvoj privredno nedovoljno razvijenih krajeva SR Hrvatske* (1985.). Preveo je na hrvatski više važnih djela iz područja ekonomske teorije (20 knjiga).

Dušan Čalić (1918. – 1993.; dopisni član 1961., red. član 1965.) bavio se ponajprije gospodarskim razvojem Hrvatske i Jugoslavije te dinamikom kapitalizma kao društvenog sustava. Glavna su mu objavljena djela: *Planiranje narodne privrede FNRJ* (1950.), *Izgradnja teške industrije i njena uloga u privrednom razvoju FNRJ u razdoblju 1946. – 1957.* (1959.), *Automatizacija u tehničkom napretku i privrednom razvitku Jugoslavije* (1962.), *Državni kapitalizam u okviru privrednog kretanja u svijetu* (1964.), *Ekonomski aspekti razvoja suvremenog socijalističkog društva* (1972.), *Sistemski pristup privrednom razvoju samoupravnog socijalizma* (1988.).

Adolf Dragičević (1924. – 2010.; izv. član 1986., red. član 1991.) prije svega bavi se ekonomskom teorijom, posebno na području političke ekonomije i suvremenih svjetskih gospodarskih kretanja. Glavna su mu djela: *Potreban rad i višak rada* (1957.), *Leksikon političke ekonomije* (1965. i 1990.), *Kritika političke ekonomije* (1984.), *Vizija i zbilja – marksizam i suvremenost* (1986.), *Suton socijalizma: kraj masovnog društva* (1989.), *Politička ekonomija prijelaznog društva* (1991.), *Svjetski izazov Hrvatskoj* (2005.).

Ivo Perišin (1925. – 2008.; izv. član 1977., red. član 1990.) život je posvetio izučavanju novca i financija te njihovoj ulozi u suvremenom gospo-

darstvu. Glavna su mu djela: *Analiza novčanih kretanja s posebnim osvrtom na Jugoslaviju* (1959.), *Novac i privredni razvoj* (1961.), *Novac, kredit i bankarstvo u sistemu samoupravljanja* (1975.), *Goropadna inflacija* (1985.), *Svjetski financijski vrtlog* (1988.), *Financijski mehanizam i hrvatska zbilja* (2000.), *Hrvatska u svjetskom vrtlogu* (2006.).

Jakov Sirotković (1922. – 2002.; dopisni član 1966., red. član 1975.), predsjednik Akademije od 1978. do 1991., bio je makroekonomist koji se bavio ekonomskom teorijom, planiranjem i teorijom gospodarskog razvoja te ekonomskom politikom. Najvažnija su mu djela: *Metode ekonomske analize i ekonomska politika* (1956.), *Problemi privrednog planiranja u Jugoslaviji* (1961.), *Teorija i politika ekonomskog razvoja* (1976.), *Ekonomski razvoj Jugoslavije – od prosperiteta do krize* (1990.), *Hrvatsko gospodarstvo – privredna kretanja i ekonomska politika* (1996.), *Makroekonomska struktura hrvatskog gospodarstva – razvojne mogućnosti i ograničenja* (2000.).

Vladimir Stipetić (dopisni član 1961., red. član 1973.) agrarni je ekonomist koji se bavi makroekonomikom, poviješću ekonomske misli i povijesnom demografijom. Najvažnija su mu djela: *Kretanje i tendencije u razvitku poljoprivredne proizvodnje Hrvatske* (1959.), *Jugoslavensko tržište poljoprivrednih proizvoda (tražnja, ponuda, vanjska trgovina i cijene)* (1964.), *Poljoprivreda i privredni razvoj* (1969.), *Prijeti li glad? (Svjetska prehrambena kriza i agrarna politika* (1975.), *Seljaštvo Jugoslavije* (1979.), *Povijest hrvatske ekonomske misli (2002.) – Povijesna demografija Hrvatske* – u suradnji s Nenadom Vekarićem (2004.).

Ivo Vinski (1915. – 1985.; izv. član 1977.) radio je na poslovima metodologije i izračuna bruto domaćeg proizvoda i fiksnih fondova kao determinante gospodarskog razvoja. Glavne su mu knjige: *Investicije na području Hrvatske između dva svjetska rata* (1955.), *Nacionalno bogatstvo Jugoslavije* (1957.), *Procjena nacionalnog bogatstva po područjima Jugoslavije* (1959.), *Nacionalno bogatstvo* (1964.), *Uvod u analizu nacionalnog dohotka i bogatstva* (1967.), *Kretanje društvenog proizvoda svijeta od 1910. do 1975. godine* (1978.), *Fiksni fondovi Jugoslavije i njenih republika i pokrajina od 1953. do 1973*. (1978.).

Njihovu aktivnost unutar Akademije najbolje će pokazati činjenice. Unatoč tome što svoje radove akademici objavljuju pretežnim dijelom u edicijama izvan Akademije, oni su ipak iznimno prisutni u njezinim izdanjima. Tako su i u izdanjima Akademije objavljivali svoje radove svi akademici. Ti se ekonomski radovi tiskaju ili kao posebne knjige ili u ekonomskim zbornicima, a u najnovije vrijeme sve češće i u edicijama Akademijinih zavoda.

Mnogostranu djelatnost Akademije na području ekonomskih znanosti mogli bismo podijeliti u više skupina. Na području gospodarske povijesti radi se najviše i najsustavnije. Uz mnogobrojne pojedinačne monografije (koje se objavljuju i u tradicionalnim Akademijinim edicijama kao što su *Rad* i *Starine* te u mnogobrojnim novopokrenutim godišnjim zbornicima pojedinih instituta) pokreće se i nova edicija *Građa za gospodarsku povijest Hrvatske* (21 knjiga). Uz to i u samostalnim su se edicijama pojedinih zavoda i instituta Akademije pojavile knjige iz gospodarske povijesti pojedinih regija ili Hrvatske kao cjeline.

Ekonomisti koji djeluju u Razredu za društvene znanosti, uz kontinuirani recenzentski i urednički posao za edicije Hrvatske akademije, po (nepisanom) pravilu objavljuju nemali dio svoje znanstvenoistraživačke aktivnosti u izdanjima Akademije.

Velik doprinos istraživanjima ekonomskih fenomena dali su i članovi suradnici Razreda. Navodimo broj priloga koje su oni dali u Akademijinim edicijama:

Stjepan Bratko (1998. – 2001.) – 2; Gordan Družić (2002. –) – 22; Ivan Erceg (1983. –) – 14; Zlatko Herkov (1973. – 1985.) – 28; Božidar Jelčić (1986. –) – 10; Igor Karaman (1978. – 1992.) – 9; Dragomir Vojnić (1983. –) – 17.

Velik dio ekonomskih radova članova Akademije objavljuje se u edicijama Akademijinih zavoda, koji najčešće veći dio svojih edicija posvećuju ekonomskim temama. Klasičan je slučaj Zavoda za znanstveni rad HAZU u Varaždinu. On je do 2010. godine objavio radove na čak 7.811 stranica, a od toga je čak 3.226 stranica ispunjeno ekonomskim

temama (41,3%). Sve ostale znanstvene i kulturne teme ispunile su manje od tri petine prostora edicija tog zavoda. Slično je i s edicijama ostalih zavoda.

Istraživanja suvremenih gospodarskih prilika dobila su na poletu osnivanjem Zavoda za ekonomska istraživanja Jugoslavenske akademije 1979. godine. Danas je to Odsjek za ekonomska istraživanja Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Odsjek je svoju djelatnost ostvarivao preko sljedeća tri projekta:

Hrvatsko gospodarstvo – uvjeti, struktura, razvoj (započeo s radom 1998. godine – glavni istraživač akademik Jakov Sirotković), *Polazišta, ciljevi i pravci ekonomskog razvoja Hrvatske* (od 2002. godine – glavni istraživač Gordan Družić) i *Teorijska polazišta i modeli ekonomskog razvoja* (od 2007. godine – glavni istraživač Gordan Družić).

Osnovni cilj istraživanja na svim onim projektima bio je da se na osnovi kritičke analize zbivanja u hrvatskome gospodarstvu prikažu i ocijene protekla kretanja i uvjeti u kojima su se događala te sagledaju mogući smjerovi promjena. U ocjeni dosadašnjih kretanja u hrvatskome gospodarstvu kao varijable od temeljnog značenja uzeti su proizvodnja i zaposlenost, a u ocjeni makroekonomske politike njezinu usmjerenost i doprinos krajnjim ciljevima kao što su rast proizvodnje i zaposlenosti, a ne tečaj valute, stabilnost cijena ili stopa inflacije.

Rezultate istraživanja zaposlenika i suradnika na projektima Odsjeka objavljena su u 21 knjizi (sedam u *Radovima Odsjeka za ekonomska istraživanja*) na više od 3.000 stranica, 40 priloga u zbornicima radova na više od 700 stranica i 21 članku u znanstvenim časopisima na više od 250 stranica. Knjiga člana suradnika G. Družića *Croatian Economic Development and the EU – Potential and Perspectives* (2009., 359 str.) na neki način sintetizira rezultate istraživanja svih ovih projekata.

Odsjek je u suradnji sa Znanstvenim vijećem za ekonomska istraživanja i hrvatsko gospodarstvo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti organizirao pet znanstvenih skupova posvećenih strategiji razvoja: *Dugoročna strategija gospodarskog razvoja Hrvatske* (1999.); tiskan je zbornik radova i posebna knjiga V. Veselice i D. Vojnića *Misli i pogledi o razvoju Hrvatske. Uvjeti i izgledi ekonomskog razvoja Hrvatske početkom 21. stoljeća* (2000.); referati su tiskani u zborniku radova. *Hrvatska gospodarska kriza i pravci zaokreta iz recesije u ekonomski razvoj* (2001.); referati su tiskani u zborniku radova. *Polazišta za strategiju ekonomskog razvoja Hrvatske* (2002.); referati tiskani u zborniku radova. *Pristup strategiji ekonomskog razvoja Hrvatske* (2003.); referati su tiskani u zborniku radova.

Osnovni cilj ovih skupova bio je doprinos objektivnom sagledavanju stanja hrvatskoga gospodarstva, identificiranju uzroka poremećaja, utvrđivanja razvojnih mogućnosti i nužnim promjenama u smjerovima kretanja u gospodarskom sustavu i ekonomskoj politici.

Posebno je zanimljiv dokument *Krizno stanje hrvatskoga gospodarstva i pravci zaokreta ekonomske politike iz prorecesijske u razvojnu* koje je Znanstveno vijeće za ekonomska istraživanja i hrvatsko gospodarstvo usvojilo u travnju 2001. i potom objavilo.

U realizaciji navedenih pet znanstvenih skupova sudjelovala su, osim članova Akademije – akademika Zvonimira Baletića (predsjednik Znanstvenog vijeća 2009.), Adolfa Dragičevića (potpredsjednik Znanstvenog vijeća 2001. – 2008.), Božidara Liščića, Andre Mohorovičića, Ive Perišina (predsjednik Znanstvenog vijeća 2003. – 2008.), Jakova Sirotkovića (predsjednik Znanstvenog vijeća 1998. – 2002.), Vladimira Stipetića, Bože Udovičića; akademkinje Alice Wertheimer-Baletić; članova suradnika Stjepana Bratka, Gordana Družića (tajnik Znanstvenog vijeća od 1998.), Božidara Jelčića i Dragomira Vojnića – još 23 znanstvenika sa sveučilišta u Zagrebu, Osijeka, Splitu i Rijeci, s Ekonomskog instituta u Zagrebu i Instituta za javne financije te petoro iz ostalih institucija.

U 2005. godini Vijeće je održalo okrugli stol na temu *Uzroci zaostajanja i mogućnosti razvoja hrvatskoga gospodarstva i društva na početku 21. stoljeća*, 2008. okrugli stol na temu *Hrvatska trilema i dvojni deficit* (uvodno izlaganje Stjepan Zdunić),

2009. predavanje akademika Zvonimira Baletića na temu *Ekonomska kriza i antikrizna politika*.

Odsjek je u suradnji sa Sekcijom za javne financije Znanstvenog vijeća za ekonomska istraživanja i hrvatsko gospodarstvo organizirao sljedeće skupove:

Tendencije u razvoju financijske aktivnosti države (2000.) u povodu 100. obljetnice tiskanja knjige Stjepana Posilovića *Financijalna znanost*; referati su tiskani u zborniku radova. *Promjene u sustavu javnih prihoda* (2003.); tiskan je zbornik radova skupa. *Hrvatska pred vratima EU – fiskalni aspekt* (2005.); referati su tiskani u zborniku radova. Održan je i okrugli stol pod radnim naslovom *Porezni sustavi i porezna politika po mjeri Hrvatske* (2007.).

Osnovni cilj navedenih skupova bila je rasprava o aktualnim i akutnim problemima funkcioniranja poreznog sustava i mjera porezne politike. U realizaciji su skupova – uz članove Akademije akademika Jakova Sirotkovića i Vladimira Stipetića te članove suradnike Gordana Družića i Božidara Jelčića (pročelnik Sekcije 2000. –) – sudjelovala još 23 znanstvenika sa Sveučilišta u Zagrebu, Osijeka, Puli, Splitu i Rijeci, Ekonomskog instituta u Zagrebu i Instituta za javne financije, pet iz Ministarstva financija te 12 iz ostalih institucija.

Voditelj Odsjeka, od njegova osnutka do 31. listopada 2002. godine, bio je akademik Jakov Sirotković, a od 2003. godine Gordan Družić, član suradnik Akademije. Na ostvarivanju znanstveno-istraživačkih i tekućih poslova u razdoblju od 1999. do 2008. godine radilo je dvoje djelatnika Odsjeka: znanstveni savjetnik i administrator. Od 2008. godine u radu Odsjeka sudjeluje i znanstveni novak.

—

DEMOGRAFIJA

Demografska istraživanja i mjesto demografije u društvenim znanostima u okviru Akademije možemo razmatrati sa šireg i užeg aspekta. Kronološki gledano, šire je gledište prethodilo užem. Šire gledište podrazumijeva da su parcijalna demografsko-statistička istraživanja hrvatskih krajeva, tj. istraživanja pojedinih sastavnica razvoja stanovništva ili njegovih pojedinih struktura, sadržana u radovima članova naše Akademije ponajprije iz područja gospodarskih i povijesnih znanosti. Uže gledište, za razliku od šireg, podrazumijeva cjelovitost demografskog istraživanja razvoja stanovništva u svim njegovim dinamičkim i strukturnim aspektima uzimajući u obzir njegove odrednice i posljedice.

Demografsko-statističkim istraživanjima bavili su se u Akademiji znanstvenici raznih struka, prije svih pravnici, statističari, povjesničari, geografi. Njihovi se radovi u Akademijinim edicijama pojavljuju već u posljednja dva desetljeća 19. stoljeća. U tom kontekstu valja spomenuti one članove Akademije koji su tada u svojim radovima, primarno s gledišta demografske statistike, analizirali pojedine aspekte demografskih promjena, napose one povezane uz pojedine segmente statistike prirodnog kretanja stanovništva Hrvatske i promjene njegovih struktura, demografskih i ekonomsko-socijalnih. Oni su bili utemeljitelji tadašnje zagrebačke demografsko-statističke škole.

Među članovima Akademije (pravim članovima) zaslužnima za razvoj demografsko-statističkih istraživanja u okviru Akademije u razdoblju 1880. – 1920. godine valja na prvome mjestu spomenuti Petra Matkovića (1830. – 1898.), koji je prema obrazovanju bio geograf, ali se posebno bavio statistikom gospodarstva. Bio je osnivač Hrvatskog statističkog ureda i okupio je u Akademiji stručnjake radi prikupljanja statističkih podataka potrebnih prije svega za proučavanje gospodarske povijesti Hrvatske. Među njima bila su tri člana Akademije koja možemo smatrati osnivačima zagrebačke demografsko-statističke škole. To su Fran Vrbanić, Milovan Zoričić st. i Milan Kresser.

Fran Vrbanić (1847. – 1909.), profesor statistike na zagrebačkom Pravnom fakultetu, bio je prema obrazovanju pravnik, a po svojoj pretežnoj znanstvenoj djelatnosti povijesni demograf. Među njegovim brojnim radovima ističu se sljedeći demografski radovi: *Demografske prilike Južnih*

Slavena i *Jedno stoljeće u razvoju žiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji*. Oba su rada iznimno važna za upoznavanje demografskih prilika u Hrvatskoj toga doba i u njenu širem okružju, a posljednji je osobito važan s aspekta kritičke ocjene razvoja popisne statistike, metodologije popisa te analize promjena u ukupnom broju stanovnika i u prirodnom kretanju stanovništva u Hrvatskoj.

Demografsko-statistička razmatranja pojedinih obilježja stanovništva, odnosno pojedinih struktura, sadržana su zatim u nekim radovima Milovana Zoričića st. i Milana Kressera. Milovan Zoričić st. (1850. – 1912.) bio je upravitelj Hrvatskog statističkog ureda, a objavio je dva izvrsna rada o bitnim gospodarskim i obrazovnim obilježjima našeg stanovništva, koji predstavljaju vrijedan doprinos demografsko-statističkoj razradi ekonomsko-socijalne strukture stanovništva. Prvi je rad *Žiteljstvo hrvatske i Slavonije po zvanju i zanimanju*, a drugi nosi naslov *O pismenosti žiteljstva u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji*. Milan Kresser (1876. – 1924.) prema zanimanju statističar, napisao je opsežnu studiju *Gustoća žiteljstva kraljevine Hrvatske i Slavonije*. Tu, između ostaloga, razmatra kretanje ukupnog broja stanovnika po popisima od 1880. do 1910. godine, sastavnice prirodnog prirasta (natalitet, mortalitet) po općinama, neke aspekte migracije, zatim gospodarske prilike u Hrvatskoj itd. Za razliku od ranije navedenih autora, Kresser u ovom radu nastoji sagledati demografske prilike u usporedbi s gospodarskim kretanjima, geografskim i nekim drugim, za demografska razmatranja relevantnim obilježjima.

Djelatnost članova Akademije nakon toga rada (1917. godine) pa sve do sredine šezdesetih godina prošlog stoljeća praktički izostaje, uz napomenu da se parcijalna demografska razmatranja u tom razdoblju pojavljuju samo usputno, kao dio širih studija iz zdravstvene, geografske i povijesne tematike. U šezdesetim godinama parcijalna demografska razmatranja pojavljuju se prije svega u okviru radova iz područja ekonomskih znanosti: ekonomike Hrvatske, ekonomike poljoprivrede, ekonomske povijesti Hrvatske. Rad na *povijesnoj demografiji* ponovno u Akademiji inicira Vladimir Stipetić. Oko Odbora za demografsku povijest, osnovanog 1973. godine, okuplja se grupa od desetak istraživača (članova Akademije ili stručnjaka izvan Akademije) koja je dotad u edicijama Akademije objavila petnaestak knjiga i brojne manje studije i priloge o povijesti stanovništva na području Hrvatske. Korenčićeva knjiga *Naselja i stanovništvo Socijalističke Republike Hrvatske (1857. – 1971.),* objavljena 1979. godine u Akademijinoj ediciji *Djela,* jedan je od temeljnih priručnika koji je omogućio zamah brojnim demografskim mikrostudijama. Objavljeni su i neki rani popisi stanovništva, dosad nepoznati, kao primjerice Zadra i njegova područja (1608. godine, Roman Jelić), Slavonije (iz 1698. godine, Ive Mažuran). Nastao je zatim veći broj monografskih djela o stanovništvu pojedinih gradova i regija izdanih u raznim Akademijinim edicijama (Stjepan Krivošić o stanovništvu Zagreba, Ante Gabričević o stanovništvu Varaždina itd).

Na istraživanju demografskog razvoja i demografske povijesti u Hrvatskoj i na monografskoj, užoj ili široj, obradi pojedinih regionalnih i naseljskih demografskih tema radili su od članova Akademije osobito Alica Wertheimer-Baletić i Vladimir Stipetić te član suradnik Nenad Vekarić.

Alica Wertheimer-Baletić (član sur. 1986.; red. član 1992.) profesor je demografije i pročelnik Katedre za demografiju na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, po obrazovanju ekonomist, a po znanstvenoj djelatnosti demograf. Posebno područje njezina istraživanja jest demografski razvitak Hrvatske. Do 1992. objavljivala je pretežno u znanstvenim publikacijama izvan Akademije. Nakon 1992. u Akademijinim izdanjima objavila je mnoge radove napose iz područja opće demografije (osobito teorije demografske tranzicije) i demografije Hrvatske i njezinih regija (posebno Slavonije i Baranje). Bila je tajnik Razreda za društvene znanosti (1994. – 2000.), član Predsjedništva Akademije i potpredsjednica Akademije (2004. – 2010). U Akademijinim izdanjima objavila je dvije knjige, 11 studija i članaka u *Radu HAZU* i 20 radova u ostalim Akademijinim edicijama. Najvažnije su joj knjige: *Stanovništvo SR Hrvatske – Studije* (1971.)*, Ekonomska aktivnost stanovništva – demografski as-*

pekti (1978.)*, Demografija – stanovništvo i ekonomski razvitak* (prvo izdanje 1973., drugo izdanje 1982.)*, Znanstvene osnove populacijske politike u Hrvatskoj* (1988.)*, Stanovništvo Vukovara i vukovarskog kraja*, (1993., prevedena na engleski jezik 1998.); *Stanovništvo i razvoj* (1999.).

U razdoblju 1990. – 2010. godine djelatnost Razreda za društvene znanosti u području demografije i povijesne demografije znatno se pojačala. Pod vodstvom Alice Wertheimer-Baletić Razred je organizirao dva znanstvena skupa. Godine 1995. održan je znanstveni skup *Demografska kretanja u Hrvatskoj u drugoj polovini XX. stoljeća (razvoj, stanje, perspektive)*. Referati s tog skupa tiskani su u posebnoj ediciji. Godine 2006. Razred je zajedno s Akademijom medicinskih znanosti Hrvatske organizirao znanstveni skup *Demografska kretanja u Hrvatskoj – stanje i perspektive (društveno-ekonomski i zdravstveni aspekti)*. Sažeci referata s tog skupa tiskani su u posebnoj ediciji.

U okviru Akademijina Zavoda za povijesne znanosti u Dubrovniku, u novopokrenutom nizu *Prilozi demografskoj povijesti Dubrovnika i okolice,* tiskano je 20 povijesnodemografskih monografija u kojima je obrađen povijesni razvoj stanovništva i demografski procesi na pojedinim područjima (Dubrovnik, poluotok Pelješac, Slansko primorje, Konavle, Lastovo). U 2004. godini publicirana je izvrsna knjiga – sinteza *Povijesna demografija Hrvatske* (Vladimir Stipetić i Nenad Vekarić) u kojoj je rezimiran razvoj te znanstvene discipline u Hrvatskoj od njezinih početaka do današnjih dana. U suradnji Akademijina dubrovačkog Zavoda i Sveučilišta u Dubrovniku, kao rezultat prve generacije doktorskog studija *Povijest stanovništva*, objavljena je 2009. knjiga *Početak demografske tranzicije u Hrvatskoj* (ur. Nenad Vekarić i Božena Vranješ-Šoljan).

Osim u edicijama Zavoda za povijesne znanosti u Dubrovniku *(Anali* i *Dubrovnik Annals)* veći broj manjih demografskih i povijesnodemografskih studija objavljen je i u drugim edicijama Akademije, u *Radu*, *Starinama*, *Građi za gospodarsku povijest Hrvatske*, *Radovima Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, *Zborniku Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu*, *Problemima sjevernoga Jadrana* Zavoda za povijesne i društvene znanosti u Rijeci, *Analima Zavoda za znanstveni rad HAZU u Osijeku* i u drugim Akademijinim edicijama.

5
—
ETNOLOGIJA

Među strukama zastupljenima u Razredu za društvene znanosti nalazi se i etnologija. Rad na etnologiji odvija se u okviru radne jedinice Odsjeka za etnologiju Zavoda za povijesne i društvene znanosti u Zagrebu. Odsjek, do 1993. Etnološki zavod, osnovan je 1963. na inicijativu Odbora za narodni život i običaje. Odbor za narodni život i običaje najstariji je radni odbor u sastavu Akademije. Osnovan je u prosincu 1888. godine na poticaj predsjednika Akademije Franje Račkoga pod nazivom Odbor za sabiranje spomenika tradicionalne literature. Od 1928. do 1953. zvao se Odbor za folklor, a 1953. je dobio svoj današnji naziv. Prvi predsjednik Odbora bio je Franjo Rački, a poslije njegove smrti tu su dužnost obnašali Tadija Smičiklas, Dragutin Boranić, Branimir Gušić i Vinko Žganec.

Odbor za narodni život i običaje bio je potkraj 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća jednim od središta hrvatske etnologije. Na njegov je poticaj 1963. utemeljen Etnološki zavod, koji je 1993. preimenovan u Odsjek za etnologiju. U više od tri desetljeća postojanja u Zavodu, kasnije Odsjeku, vodila su se etnološka i antropogeografska istraživanja. Izučavala se etnološko-kulturna baština pojedinih hrvatskih regija. Osim toga izučavali su se narodni običaji te etnosocijalne promjene u načinu života u našim selima. Proučavali su se običaji dinarskih stočara, posebno stočarske migracije na Velebitu, Dinari i ostalim planinama. Uz to istraživala su se hrvatska naselja te kretanja i podrijetlo stanovništva Hrvatske. U Etnološkom zavodu od 1980. do 1992. radilo se na projektu *Narodni život i tradicijska kultura Hrvata*, kojemu je voditeljem bio akademik Andre Mohorovičić.

U sastavu Odsjeka za etnologiju nalazi se rukopisni arhiv Odbora za narodni život i običaje koji se sastoji od pet zbirki: *Zbirke Matice hrvatske*, *Stare zbirke*, *Nove zbirke*, *Zbirke korespondencije* i *Zbirke fotografija*.

Zbirka Matice Hrvatske najstarija je zbirka u Odsjeku. *Matica hrvatska* 1951. je predala na čuvanje Akademiji cjelokupnu zbirku rukopisa narodnih pjesama i druge građe koja se smatra jednom od najvažnijih i najbogatijih na području srednje i jugoistočne Europe. Starija građa iz sredine 19. stoljeća većinom potječe iz sjeverne Hrvatske, a ona najobilnija, iz posljednje četvrti 19. stoljeća uglavnom potječe iz Dalmacije, Bosne i Hercegovine te gorske Hrvatske.

Stara zbirka sadrži etnološku i folklorističku građu nastalu od 1890-ih do 1940-ih, koja je tek jednim dijelom objavljena u starijim godištima Akademijina *Zbornika za narodni život i običaje*. Suvremeni su etnolozi naglasili njezinu teorijsko-metodološku vrijednost, a danas je osobito zanimljiva i istraživačima povijesti kulture, mentaliteta i mikrohistorije.

Nova zbirka sadržava građu prikupljenu od 1945. do danas. Njezini rukopisi ponajprije sadrže etnološku građu, ali ima i dosta folklorističke i etnomuzikološke građe te nekoliko radova iz područja antropogeografije, povijesti i drugih društvenih disciplina, što je odraz multidisciplinarne koncepcije Odbora za narodni život i običaje i Etnološkog zavoda u drugoj polovici 20. stoljeća.

Kao rezultat rada Odbora za narodni život i običaje objavljeno je ukupno 55 knjiga *Zbornika za narodni život i običaje* u kojima su tiskani brojni prilozi iz etnološke i srodne problematike Hrvatske i susjednih zemalja. Najnoviji svezak *Zbornika za narodni život i običaje*, knjiga 55, objavljen je 2010. godine. U njemu su publicirani rezultati rada na projektu *Etnološka i folklorističa građa HAZU: zaštita/obrada i kritičko objavljivanje*, pa knjiga 55 donosi potpune informacije o arhivski dokumentiranom gradivu Odsjeka i o svim izdanjima *Zbornika za narodni život i običaje* od 1896. do 2010. godine. Svi se ti podaci sada nalaze, uz ostala izdanja Akademije, i u digitalnom obliku u jedinstvenom Akademijinu digitalnom repozitoriju.

U Odsjeku za etnologiju djeluju jedna stručna suradnica, troje asistenata i koordinatorica na suradnom projektu akademije i Instituta za etnologiju i folkloristiku *Etnološka i folklorističa građa HAZU: zaštita/obrada i kritičko objavljivanje.*

RAZRED ZA MATEMATIČKE, FIZIČKE I KEMIJSKE ZNANOSTI

Nakon obnove Akademije (1947.) iz *Matematičko-prirodoslovnog razreda* izdvajaju se dva razreda: *Razred za matematičke, fizičke i tehničke znanosti* i *Razred za prirodne i medicinske znanosti. Razred za matematičke, fizičke i tehničke znanosti* godine 1985. mijenja naziv u *Razred za matematičke, fizičke, kemijske i tehničke znanosti,* a nakon odvajanja tehničkih znanosti u zaseban *Razred za tehničke znanosti* (1997.), mijenja naziv u *Razred za matematičke, fizičke i kemijske znanosti.*

Nakon osnutka povijesnog *Matematičko-prirodoslovnog razreda* pravi članovi Akademije od godine 1866. bili su: Janez Bleiweiss (1808. – 1881.), Josip Kalasancije Schlosser Klekovski (1808. – 1882.), Bogoslav Šulek (1816. – 1895.), Josip Torbar (1824. – 1900.) i Živko Vukasović (1829. – 1874.). Broj pravih (redovitih) članova Akademije postupno se povećavao, pa su, 25 godina nakon osnutka Akademije, pravi članovi (navodi se i godina izbora), uz Bogoslava Šuleka i Josipa Torbara, bili Ljudevit Vukotinović (1813. – 1893.; 1867.), Spiro Brusina (1845. – 1908.; 1874.) i Đuro Pilar (1846. – 1893.; 1875.), osnivači Hrvatskog prirodoslovnog društva, zatim Karel (Karlo, Dragutin) Zahradnik (1846. – 1916.; 1879.), Vinko Dvořák (1848. – 1922.; 1887.) i Gustav Janeček (1854. – 1928.; 1887.).

Krajem 1918. pravi su članovi bili: Vinko Dvořak, Gustav Janeček, Mijo Kišpatić (1851. – 1926.; 1893.), Andrija Mohorovičić (1857. – 1936.; 1898.), Vladimir Varićak (1865. – 1942.; 1904.), Dragutin Gorjanović-Kramberger (1856. – 1936.; 1909.), Juraj Majcen (1875. – 1924.; 1909.) i Artur Gavazzi (1861. – 1944.; 1917.).

Godine 1940. bili su pravi članovi: Vladimir Varićak, Artur Gavazzi, Stanko Hondl (1873. – 1971.; 1923.), Vale Vouk (1886. – 1962.; 1924.), Fran Tućan (1878. – 1954.; 1930.), Željko Marković (1889. – 1974.; 1931.), Stjepan Škreb (1879. – 1952.; 1935.), Marijan Salopek (1883. – 1967.; 1935.), Ante Šercer (1896. – 1968.; 1937.) i Krunoslav Babić (1875. – 1953.; 1940.).
U to doba dopisni članovi nisu bili u radnom sastavu Akademije i zato se ne navode.

Godine 1947. podijeljen je *Matematičko-prirodoslovni razred* u *Odjel za matematičke, fizičke i tehničke nauke* (kasnije Razred za matematičke, fizičke, kemijske i tehničke znanosti) i *Odjel za prirodne i medicinske znanosti.*

U novoosnovanom *Odjelu za matematičke, fizičke i tehničke znanosti* bili su 1955. pravi članovi Jerko Alačević (1876. – 1963.; 1950.), Josip Goldberg (1885. – 1960.; dop. član 1940., pravi član 1951.), Miroslav Karšulin (1904. – 1984.; dop. član 1948., pravi član 1952.), Josip Lončar (1891. – 1973.; dop. član 1937., pravi član 1947.) i Željko Marković (1889. – 1974.; dop. član 1928., pravi član 1931.) te dopisni članovi u radnom sastavu: Danilo Blanuša (1903. – 1987.;1952.), Hrvoje Iveković (1901. – 1991.; 1950.), Đuro Kurepa (1907. – 1993.; 1952.), Rajko Kušević (1894. – 1966.; 1948.), Milivoj Petrik (1884. – 1979.; 1953.) i Radovan Vernić (1914. – 1958.; 1951.).

Godine 1975. redoviti članovi bili su: Krešimir Balenović (1914. – 2003.; izv. član 1958., red. član 1975.), Danilo Blanuša (1903. – 1987.; izv. član 1952., red. član 1958.), Drago Grdenić (dop. član 1959., red. član 1973.), Hrvoje Iveković (1901. – 1991.; izv. član 1950., red. član 1959.), Miroslav Karšulin (1904. – 1984.; izv. član 1948., red. član 1952.), Vilko (Vilim) Niče (1902. – 1987.; izv. član 1960., red. član 1973.), Mladen Paić (1905. – 1997.; dop. član u radnom sastavu 1950. – 1954., red. član 1961.), Milivoj Petrik (1884. – 1979.; izv. član 1953., red. član 1968.), Hrvoje Požar (1916. – 1991.; izv. član 1965., red. član 1975.), Ivan Supek (1915. – 2007.; dop. član u radnom sastavu 1948. – 1954., red. član 1961.), te izvanredni članovi: Gaja Alaga (1924. – 1988.; 1968.), Stanko Bilinski (1909. – 1998.; 1963.), Tomo Bosanac (1918. – 2003.; 1960.), Vladimir Devidé (1925. – 2010.; 1973.), Ksenofont Ilakovac (1975.), Zlatko Janković (1916. – 1987.; 1960.), Maksimilijan Konrad (1924. – 1980.; 1975.), Sibe Mardešić (1975.), Vladimir Matković (1915. – 2005.; 1966.), Tomislav Pinter (1899. – 1980.; 1963.) i Mihovil Proštenik (1916. – 1994.; 1963.).

Krajem 1990. redoviti članovi Razreda za matematičke, fizičke, kemijske i tehničke znanosti

bili su: Krešimir Balenović (1914. – 2003.; 1975.), Stanko Bilinski (1909. – 1998.; 1986.), Vladimir Devidé (1925. – 2010.; 1990.), Drago Grdenić (1973.), Sibe Mardešić (1988.), Mladen Paić (1905. – 1995.; 1961.), Hrvoje Požar (1916. – 1991.; 1975.), Mihovil Proštenik (1916. – 1994.; 1986.) i Ivan Supek (1915. – 2007.; 1961.), a izvanredni članovi: Smiljko Ašperger (čl. suradnik 1975., izv. član 1980.), Slaven Barišić (1990.), Vojislav Bego (1923. – 1999.; čl. suradnik 1975., 1986.), Tomo Bosanac (1918. – 2003.; 1960.), Dragutin Fleš (1921. – 2005.; 1981.), Ksenofont Ilakovac (1975.), Boris Kamenar (čl. suradnik 1975., izv. član 1988.), Vladimir Matković (1915. – 2005.; 1966.), Riko Rosman (1927. – 2008.; čl. suradnik 1988., 1990.), Vinko Škarić (1923. – 2006; čl. suradnik 1977., 1986.), Ivo Šlaus (1977.), Dubravko Tadić (1934. – 2003.; čl. suradnik 1975., 1981.) i Leo Klasinc (1990.).

Članovi suradnici biraju se od 1975. Krajem 1990. članovi suradnici bili su (u zagradi je godina prvog izbora): Franjo Braum (1977.), Žarko Dadić (1977.), Branimir Gašpert (1988.), Vladimir Knapp (1990.), Boran Leontić (1975.), Vladimir Paar (1988.), Pavle Papić (1977.), Elsa Reiner (1977.), Zlatko Smrkić (1975.), Branko Souček (1977.), Olga Šarc-Lahodny (1975.), Vladimir Volenec (1980.), Zlatko Winkler (1917. – 1996.; čl. suradnik 1977., dopisni čl. 1986., red. član 1992.) i Radenko Wolf (1975.).

Od 1990. do 2000. izabrani su za redovite članove: Smiljko Ašperger (1991.), Slaven Barišić (1991.), Žarko Dadić (1992.), Ksenofont Ilakovac (1991.), Boris Kamenar (1991.), Vladimir Paar (1992.), Riko Rosman (1927. – 2008.; 1991.), Vinko Škarić (1923. – 2006.; 1991.), Ivo Šlaus (1991.), Dubravko Tadić (1934. – 2003.; 1991.), Nenad Trinajstić (1992.), Dionis Emerik Sunko (1912. – 2010.; dop. 1992., redoviti član 1997.), Josip Pečarić (član sur. 1992., redoviti 2000.), Marko Tadić (2000.). U tom su razdoblju za članove suradnike izabrani: Ibrahim Aganović (1992.) i Stanko Popović (1992.).

U razdoblju 2000. – 2010. izabrani su u Razredu za matematičke, fizičke i kemijske znanosti za redovite članove: Leo Klasinc (2004.), Stanko Popović (2004.), Nikola Kallay (2008.) i Goran Pichler (2010.). U tom su razdoblju za članove suradnike izabrani: Vitomir Šunjić (2002.), Mladen Žinić (2004.), Mirko Primc (2006.), Silvia Tomić (2008.), Marina Cindrić (2010.) i Svetozar Musić (2010.).

Veći dio radova s područja Razreda za matematičke, fizičke, kemijske i tehničke znanosti u početku se objavljivao u *Radu* Akademije. Tada su svi radovi objavljivani u zajedničkim svescima, bez obzira na struku. Ta se praksa održala do 1881. Nakon 60. sveska objavljuju se posebni svesci po razredima. Tako su objavljena 83 sveska *Rada* tadašnjeg *Matematičko-prirodoslovnog razreda* s oko 270 radova iz znanstvenih područja tog razreda. Od osnutka Razreda za matematičke, fizičke i tehničke znanosti do 1981. objavljeno je 17 svezaka *Rada* s prilozima iz područja matematike, fizike, kemije i tehnike. Od 1982. objavljuju se posebni svesci za svaku od spomenutih struka. Objavljuju se i serije: *Godišnjak Jugoslavenskog centra za kristalografiju* i serije *Travaux d'ICSOBA* (Internacionalni komitet za studij boksita, glinice i aluminija). Objavljena su *Sabrana djela Marina Getaldića.*

Već dulji niz godina najveći broj radova iz matematike, fizike i kemije članovi Razreda objavljuju u svjetskim časopisima i domaćim časopisima pojedinih struka.

Tajnici Razreda Akademije, uz ostalo, koordinirali su djelatnosti unutar Razreda. Naziv Razreda mijenjao se tijekom vremena. Od 1947. do 1972. Razred se zvao Odjel za matematičke, fizičke i tehničke nauke, 1972. ime mu je promijenjeno u Razred za matematičke, fizičke i tehničke znanosti, 1985. u Razred za matematičke, fizičke, kemijske i tehničke znanosti, a 1994. u Razred za matematičke, fizičke i kemijske znanosti. Tajnici Razreda bili su: Željko Marković (1947. – 1967.), Hrvoje Iveković (1967. – 1972.), Danilo Blanuša (1972. – 1978.), Vilim Niče (1978. – 1985.), Zlatko Janković (1985. – 1988.), Vladimir Matković (1988. – 1991.), Vinko Škarić (1991. – 1992.), Vojislav Bego, zamjenik (1992. – 1994.), Smiljko Ašperger (1994. – 2000.), Sibe Mardešić (2001. – 2004.) i Ksenofont Ilakovac (2004. – 2010.).

—

MATEMATIKA

Članovi Akademije bili su ovi matematičari: Karlo (Karel) Zahradník, češki matematičar, bio je prvi profesor matematike na obnovljenom Sveučilištu u Zagrebu. Došao je 1876. iz Praga u Zagreb na poziv Sveučilišta organizirati Katedru za matematiku. Do svog odlaska u Brno 1899. za rektora novootvorene Tehničke visoke škole objavio je velik broj radova u kojima se prvenstveno bavio algebarskim krivuljama u ravnini, osobito krivuljama trećeg stupnja *(Zahradníkova cisoida)*.

Na Katedri za matematiku Sveučilišta u Zagrebu Zahradnika je naslijedio Vladimir Varićak. Bio je također član Srpske i Češke akademije. Bavio se algebarskim krivuljama i kompleksnim funkcijama, neeuklidskom geometrijom, teorijom relativnosti i izučavanjem života i djela Ruđera Boškovića. Najvažniji Varićakov znanstveni rad, zapažen i u europskim matematičkim centrima, odnosi se na geometriju Lobačevskoga i njezine primjene u specijalnoj teoriji relativnosti. Varićak je smatrao da je geometrija Lobačevskoga pogodan okvir za opisivanje specijalne teorije relativnosti i da su formule te teorije bitno jednostavnije ako se izraze u terminima neeuklidske geometrije. Posebno je zapažena njegova geometrijska interpretacija relativističkog slaganja brzina.

Juraj Majcen, profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, bio je dopisni član Češke akademije. U svojim brojnim znanstvenim radovima, od kojih je gotovo polovica objavljena u uglednim europskim časopisima, bavio se geometrijom, osobito problemima koji se odnose na krivulje i plohe 3. i 4. reda. Zapažen odjek imala je njegova rasprava iz 1903. u kojoj je uveo i proučio nov pravčasti kompleks, koji je kasnije nazvan *Majcenovim kompleksom*. Majcen je osnivač Zagrebačke geometrijske škole, koju su dalje razvijali njegovi učenici i nasljednici.

Željko Marković, profesor na Tehničkom i Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu, studirao je u Zagrebu, Pragu i Göttingenu, a specijalizirao u Parizu. Bio je član Međunarodne akademije za povijest znanosti u Parizu. U svom se znanstvenom radu bavio matematičkom analizom, nebeskom mehanikom, povijesti starogrčke matematike i proučavanjem života i djela Ruđera Boškovića. Posebno se bavio primjenom integralnih jednadžbi u teoriji linearnih diferencijalnih jednadžbi te je pokazao da poznata Mathieuova diferencijalna jednadžba ne dopušta dva linearno nezavisna periodička rješenja. Njegova istraživanja matematike u Platona i Aristotela bacila su novo svjetlo na taj dio starogrčke matematike. Markovićevo kapitalno djelo o Ruđeru Boškoviću sinteza je dugogodišnjih istraživanja Boškovićeva rada i života. Iskazano mu je više visokih priznanja za njegovu stvaralačku, nastavnu i javnu djelatnost. Među ostalim, dobitnik je Nagrade vlade FNRJ zaslužnim radnicima na području nauke i kulture za udžbenik *Uvod u višu analizu*, Ordena rada I reda i Nagrade za životno djelo.

Vilko Niče, profesor na Tehničkom fakultetu u Zagrebu, bavio se gotovo isključivo projektivnom geometrijom, koju je obrađivao sintetičkom metodom. Objavio je velik broj radova, od kojih je posebno zapažen rad u kojemu je definirao i proučio kompleks najkraćih dirnih puteva među plohama pramena kvadrika. Taj je kompleks poznat u literaturi kao *Ničeov kompleks*. Za svoj rad primio je mnoga priznanja. Tako posebno: Orden rada sa crvenom zastavom, Nagradu *Ruđer Bošković*, Nagradu grada Zagreba i Nagradu za životno djelo.

Danilo Blanuša, profesor na Tehničkom fakultetu u Zagrebu, bio je dopisni član Srpske i Austrijske akademije. Njegov znanstveni rad u matematici odnosi se ponajprije na specijalne funkcije (Besselove funkcije) i diferencijalnu geometriju, a u fizici na teoriju relativnosti i fenomenološku termodinamiku. Najveću i najvažniju skupinu Blanušinih radova predstavljaju njegovi radovi o izometričnom smještanju mnogostrukosti konstantne zakrivljenosti u druge takve mnogostrukosti. Poseban je odjek imao njegov rezultat da je moguće izometrično smjestiti hiperboličnu ravninu, odnosno hiperbolični *n*-dimenzionalni prostor u

euklidski prostor dimenzije 6, odnosno 6*n*-5. Time je dobivena nova vrsta modela hiperbolične geometrije. Na Moskovskom državnom sveučilištu organiziran je 1959. poseban jednosemestralni tečaj posvećen prikazu Blanušinih rezultata o izometričnom smještanju. Za znanstveni rad dodijeljeno mu je više priznanja: Nagrada *Ruđer Bošković*, Orden rada s crvenom zastavom, Nagrada grada Zagreba, Nagrada za životno djelo i Orden zasluga za narod sa zlatnom zvijezdom.

Radovan Vernić, profesor na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu, bavio se nebeskom mehanikom, astronomijom i meteorologijom. Objavio je monografiju o problemu triju tijela.

Zlatko Janković, profesor na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu, bio je na studijskim boravcima u Kopenhagenu (Institut Nielsa Bohra za teorijsku fiziku) i u Parizu. Kao vanjski suradnik Teorijskog odjela Instituta *Ruđer Bošković*, obavljao je niz važnih funkcija. Njegovi brojni znanstveni radovi odnose se na teorijsku mehaniku, teorijsku nuklearnu fiziku, diferencijalne jednadžbe i teoriju specijalnih funkcija, diferencijalnu geometriju i teoriju spinora s primjenama u kvantnoj mehanici. Svoju poopćenu formulaciju tenzorskog računa primjenjivao je na interpretaciju i generalizaciju postojećih fizikalnih teorija. Za svoj znanstveni, nastavni i organizatorski rad dobio je mnoga priznanja: Orden rada II. reda, Plaketu grada Zagreba, Plaketu i povelju Instituta *Ruđer Bošković* Nagradu *Ruđer Bošković*, Orden rada s crvenom zastavom, Povelju Saveza društava matematičara, fizičara i astronoma Jugoslavije i Orden zasluga za narod sa srebrnim zrakama.

Đuro Kurepa, profesor na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu, a od 1965. profesor na Prirodno-matematičkom fakultetu u Beogradu, specijalizirao je u Parizu i Varšavi. Bio je član Akademije Bosne i Hercegovine i član Srpske akademije. U svom opsežnom znanstvenom opusu bavio se raznim pitanjima zasnivanja matematike, teorije skupova, topologije i algebre, a napose principima indukcije, kardinalnim brojevima, kardinalnim topološkim invarijantama, nenumeričkom distancom i matricama. Najpoznatiji je i najvažniji njegov rad u teoriji stabala. Kurepa je prvi uspostavio vezu između te teorije i poznatog Suslinova problema, koji se odnosi na karakterizaciju realnog kontinuuma kao uređenog kontinuuma u kojemu je svaka familija disjunktnih intervala najviše prebrojiva. Pokazao je da je pozitivan odgovor na Suslinov problem ekvivalentan tvrdnji da je stablo prebrojivo ako su mu prebrojivi svi lanci i svi antilanci. U svjetskoj literaturi više pojmova nosi Kurepino ime *(Kurepino stablo, Kurepina hipoteza, Kurepin kontinuum)*. Dobitnik je Nagrade AVNOJ-a.

Stanko Bilinski, profesor na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu, bio je član Austrijske akademije. U svom znanstvenom radu bavio se teorijom mreža i poliedara, primjenama geometrije u opisu fizičkih i geofizičkih pojava, primjenama ptolomejskih matrica u elementarnoj geometriji, neeuklidskim geometrijama, diferencijalnom i pravčastom geometrijom te primjenama funkcionalnih jednadžbi i teorije invarijanata u geometrijskim problemima. Posebno su zapažena njegova otkrića novih polupravilnih poliedara (rombokubooktaedar II. vrste) i rompskih izoedara (rompski dodekaedar II. vrste), poopćenja Frenetovih formula i nov model hiperbolične ravnine. Dobitnik je Nagrade *Ruđer Bošković* i Nagrade za životno djelo.

Vladimir Devidé, profesor na Strojarskom fakultetu u Zagrebu, bio je na specijalizaciji u Japanu i Izraelu, a gostovao je u Australiji i SAD-u. Objavio je veći broj radova iz matematičke logike i zasnivanja matematike, iz teorije skupova i algebre te iz elementarne i višedimenzionalne geometrije. Posebno ga je zanimala uloga matematike u raznim kulturama i epohama. Napisao je niz knjiga (tridesetak) o matematici i o japanskoj književnosti. Dobitnik je niza nagrada za rezultate na području znanosti, kulture i prosvjete. Dodijeljen mu je Orden rada sa zlatnim vijencem, Nagrada *Ruđer Bošković*, Nagrada grada Zagreba, Nagrada za životno djelo, međunarodna nagrada „Le Prix C.I.D.A.L.C“ *(Comite International pour la Diffusion des Arts et des Lettres par Cinema)* i carsko odlikovanje japanske vlade „Kun-san-to Zuihosho“ (Orden svetoga blaga trećeg stupnja).

Sibe Mardešić, profesor na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu, proveo je u vodećim matematičkim centrima u svijetu više godina kao gostujući istraživač, odnosno gostujući profesor (dulji boravci u Princetonu i Seattleu, po dvije godine, u Heidelbergu jednu godinu). Član je Europske akademije i dopisni član Slovenske akademije znanosti i umjetnosti. Dobitnik je Nagrade *Ruđer Bošković*, Nagrade grada Zagreba i Nagrade za životno djelo. U uredništvu je više međunarodnih časopisa. Bavi se topologijom te je objavio velik broj radova o teoriji dimenzije, o neprekidnim slikama uređenih kontinuuma, o inverznim sustavima prostora, o teoriji homologije i o teoriji oblika. U teoriji dimenzije poznat je *Mardešićev faktorizacijski teorem*. U teoriju oblika uveo je poliedarske rezolvente kao sredstvo za aproksimaciju prostora. Razvio je jak oblik i jaku homologiju za opće prostore. Monografije o teoriji oblika koje je objavio kod vodećih svjetskih izdavača *(North Holland, Springer)* standardna su referencija za to područje topologije.

Riko Rosman, profesor na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu, studirao je u Zagrebu, a doktorirao u Münchenu. Specijalizirao je u Njemačkoj i Kanadi. Često je pozivan u inozemne znanstvene centre. U svom radu razvijao je matematičke metode (račun varijacija, ekstremalni principi, diferencijalne i diferencijske jednadžbe, matrični račun) koje primjenjuje na rješavanje problema statike, kinematike i dinamike arhitektonskih konstrukcija vodeći pritom računa i o ambijentalnim utjecajima, napose o potresnim uzbudama. U Njemačkoj mu je objavljeno šest knjiga o statici, dinamici građevinskih konstrukcija i njihovu odzivu na potrese. Dobitnik je Nagrade za životno djelo, a Kembrički međunarodni centar *(International Centre Cambridge)* u Engleskoj proglasio ga je „vodećim znanstvenikom u svijetu“ (*leading scientist of the world*, Cambridge 2005).

Žarko Dadić, znanstveni savjetnik u Akademijinu Zavodu za povijest i filozofiju znanosti, redoviti je član Međunarodne akademije za povijest znanosti u Parizu. Član je Međunarodne astronomske unije i njezine komisije za povijest astronomije. Bavi se poviješću egzaktnih znanosti, posebno u Hrvata. Osobitu pozornost posvetio je Hermanu Dalmatinu, Marinu Getaldiću, Frani Petrišu i Ruđeru Boškoviću, o čijem je životu i djelu objavio više knjiga. Napisao je i nekoliko knjiga o razvitku egzaktnih znanosti u Hrvata. Surađuje na objavljivanju cjelokupnih Boškovićevih djela u *Akademia nazionale delle scienze* u Rimu. Na temelju svojih istraživanja napisao je prvu sintezu razvitka egzaktnih znanosti u Hrvata. Za svoj znanstveni rad na istraživanju povijesti matematike, fizike i astronomije u Hrvatskoj dobio je brojne nagrade i priznanja: Državnu nagradu *Bartol Kašić*, Nagradu *Josip Juraj Strossmayer,* Nagradu *Oton Kučera* Matice hrvatske i Nagradu *Don Frane Bulić* za životno djelo. Njegovo je znanstveno djelo i u bivšoj državi nagrađeno Ordenom rada sa zlatnim vijencem te Ordenom zasluga za narod sa srebrnim zrakama.

Josip Pečarić, profesor na Tehnološkom fakultetu u Zagrebu, bavi se teorijom matematičkih nejednakosti. Osnivač je seminara „Nejednakosti i primjene“ na Matematičkom odjelu PMF-a, koji je dosad dao 27 doktorata matematičkih znanosti. Boravio je više godina kao gostujući profesor u Australiji i Pakistanu, gdje je također bio voditelj doktoranada. Osnivač je i glavni urednik četiri međunarodna matematička časopisa, tiskana u Zagrebu. Jedan od njih prvi je hrvatski matematički časopis na SCIE listi, a drugi je jedini hrvatski matematički časopis i na CC i SCIE listi, i to od prvog broja. U literaturi je Pečarićevo ime vezano uz neke nejednakosti (jednakosti) i neke postupke. Npr. o Mond-Pečarićevoj metodi objavljena je monografija, a u monografiji P. S. Bullena o sredinama najcitiraniji je autor (citira se 105 njegovih radova i sedam monografija). Objavio je oko 800 znanstvenih radova (bio je deseti svjetski matematičar čiji je broj radova prešao brojku 500) te više priručnika i 15 monografija enciklopedijskog karaktera o nejednakostima (sedam na engleskom izdale su poznate izdavačke kuće u svijetu). Zbog njegovih doprinosa matematici, međunarodni časopis *Banach J. Math. Anal.* (na CC i SCIE listi od prvog broja) posvetio mu je jedan svezak.

Marko Tadić, profesor na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu, proveo je u vodećim matematičkim centrima u svijetu više godina kao gostujući istraživač, odnosno profesor (dulji boravci u Göttingenu i Salt Lake Cityju, po dvije godine, u Bonnu godinu dana te brojni kraći boravci u Chicagu, Parizu i Hong Kongu). Član je Europske akademije. Bavi se harmonijskom analizom na grupama, posebno klasičnim, te vezom s modernom teorijom automorfnih formi. Prvi je klasificirao ireducibilne unitarne reprezentacije za opće linearne grupe nad lokalnim poljima, koji za te grupe odgovaraju osnovnim harmonikama u klasičnoj harmonijskoj analizi. Bio je to prvi uspješan opis duala tog tipa proizvoljno velikih rangova. Uveo je i nove djelotvorne metode za izučavanje ireducibilnih reprezentacija p-adskih grupa. Klasificirao je, zajedno s C. Moeglin, ireducibilne kvadratno integrabilne reprezentacije klasičnih padskih grupa modulo kupsidalne reprezentacije tih grupa. Dobitnik je Nagrade *Ruđer Bošković*.

Član suradnik Pavle Papić, profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu, boravio je na specijalizaciji u Moskvi. Bavio se općom topologijom i teorijom skupova, napose nearhimedskim prostorima, slikama uređenih kompakata te poopćenjem regularnih i normalnih prostora.

Član suradnik Ibrahim Aganović, profesor na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu, bio je na studijskim boravcima u Rusiji, Njemačkoj i Francuskoj. Bavi se primijenjenom matematikom, napose rubnim problemima mehanike kontinuuma. Glavni mu je doprinos matematičko opravdanje makroskopskih modela tankih i kompozitnih struktura.

Član suradnik Vladimir Volenec, profesor na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu, bavi se geometrijom. Sustavno istražuje veze paralelogramskih prostora s raznim drugim geometrijskim i algebarskim strukturama i proučava geometrijska svojstva medijalnih i idempotentnih medijalnih kvazigrupa, osobito kvadratnih, šesterokutnih i GS-kvazigrupa. Koautor je poznate monografije o geometrijskim nejednakostima.

Član suradnik Mirko Primc, profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu, boravio je na institutima u Princetonu i Berkleyju te na sveučilištu u Lundu. Bavi se teorijom reprezentacija poluprostih Liejevih grupa, Kac-Moodyjevih algebri i algebri verteksnih operatora. Od posebne su važnosti radovi u kojima primjenjuje teoriju repezentacije Liejevih algebri za dobivanje kombinatornih identiteta. Dobitnik je Nagrade *Ruđer Bošković* i Nagrade HAZU.

—

FIZIKA

U *Matematičko-prirodoslovnom razredu* za počasnog je člana 1896. godine izabran Nikola Tesla (1856. – 1943.). Istaknuo se pokusima o izmjeničnim strujama visokog napona i frekvencije, njihovim dobivanjem i prijenosom. Svojim otkrićima višefaznih struja i okretnog magnetskog polja omogućio je golem razvitak elektrotehnike. Uz to, Tesla je čovječanstvu dao nov sustav motora i transformatora, a važan je njegov pronalazak primopredajnika visokofrekventnih titraja za prijenos bežičnog signala i informacija.

Redoviti članovi Akademije u polju fizike jesu:

Vinko Dvořák (1848. – 1922.) bio je redoviti profesor fizike Mudroslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, osnovao je Fizikalni kabinet (1875. – 1911.), današnji Fizički zavod Prirodoslovno-matematičkog fakulteta i bio njegov dugogodišnji predstojnik. Svoja znanstvena istraživanja iz optike i akustike započeo je na Sveučilištu u Pragu. U Zagrebu nastavlja svoj plodan znanstveni rad iz akustike koji proširuje istraživanjima iz elektromagnetizma, mehanike i povijesti znanosti. Poznat je niz njegovih otkrića: stereokinetička pojava ljudskog vida, Dvoržák-Rayleigheva cirkulacija zraka u cijevi u kojoj titra zrak, sila na pločicu u zvučnom polju („Dvořákova pločica“), što Rayleigh primjenjuje za tzv. Rayleighov radiometar, otkrio je sile na zvučne rezonatore i zvučna kola (Dvořákova zvučna kola), razvio je više uređaja za mjerenje mehaničkih učinaka zvuka, optički sustav za promatranje strija, elektroakustičke naprave i sl. Važan

je njegov rad iz povijesti znanosti o Boškovićevim istraživanjima u fizici. Bio je rektor zagrebačkog sveučilišta 1893./94., član Češkog učenog društva, *Société française de physique* (Pariz), *Societé internationale des électriciens*, dopisni član Češke akademije znanosti i član Kraljevskog Češkog učenog društva. Za svoj rad dobio je veliku kolajnu na milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896., dok je za životno djelo 1911. dobio kolajnu reda Josipa I. – komturski križ.

Stanko Hondl (1873. – 1971.) bio je redoviti profesor fizike Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i dugogodišnji predstojnik Fizikalnog kabineta (1911. – 1946.), današnjeg Fizičkog zavoda Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, rektor Sveučilišta u Zagrebu. Napisao je brojne znanstvene radove iz više područja fizike. Najpoznatiji su mu radovi iz povijesti fizike, posebno o djelima Ruđera Boškovića i Mark Antuna de Dominisa. Bio je predsjednik Hrvatskog prirodoslovnog društva (1934. – 1936.) i potpredsjednik Akademije (1933. – 1942.). Njegovim nastojanjem i zalaganjem izgrađena je za potrebe Fizikalnog zavoda zgrada na Marulićevu trgu 19 u Zagrebu. Tako oformljeni Fizikalni zavod postao je važan čimbenik u razvitku fizike u Hrvatskoj.

Ivan Supek (1915. – 2007.) bio je redoviti profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i jedan je od osnivača tog fakulteta. On je i pokretač moderne hrvatske teorijske fizike te utjecajan čimbenik i u razvoju eksperimentalne fizike, kemije i biologije u Hrvatskoj. Njegov seminar za teorijsku fiziku (osnovan 1947.) bio je rasadnik mladih znanstvenika i suvremenih ideja u fizici. Utemeljio je Institut *Ruđer Bošković* 1950. Imao je važnu ulogu u osnivanju poslijediplomskih studija u Hrvatskoj. Prvi se kod nas bavio teorijom vodljivosti u metalima i poluvodičima te kvantnom teorijom polja. Poslije 1960. aktivan je uglavnom u filozofiji znanosti i u književnosti, te je u tim područjima objavio brojne članke i knjige. Utemeljio je današnji Zavod za filozofiju i povijest znanosti (1961.) te postao prvi profesor filozofije znanosti na zagrebačkom Sveučilištu. Godine 1966. osnovao je današnji Zavod za filozofiju i povijest znanosti HAZU. Redovni je sudionik međunarodnih sastanaka pokreta *Pugwash*, te je i osnivač hrvatskog pagvaškog pokreta. Bio je rektor Sveučilišta u Zagrebu (1968. – 1972.) te predsjednik HAZU (1991. – 1997.). Njegov književni rad, najvećim dijelom o društvenim pitanjima, vrlo je opsežan: napisao je i objavio 23 drame i 15 romana. Njegovim je zalaganjem osnovan međunarodni Interuniverzitetski centar u Dubrovniku, koji je uvelike pridonio razvoju filozofije znanosti i drugih humanističkih disciplina u nas. Dobio je prvu Republičku nagradu „Ruđer Bošković“ 1960. i Republičku nagradu za životno djelo 1970. godine te mnoga druga priznanja.

Mladen Paić (1905. – 1997.) bio je redoviti profesor fizike Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i eksperimentalni fizičar u području biofizike te kemijske, nuklearne i atomske fizike. Svoj je istraživački rad započeo u Parizu u Institutu „Alfred Fournier“ (fizička istraživanja bioloških tvari) i u laboratoriju tvrtke *Compagnie Alais, Froges et Camargue* (rendgenske strukturne analize). Otkrio je nove spojeve živinih tiosulfata i jodosulfata, utvrdio je razlike u fizičkim svojstvima seruma zdravih i bolesnih ljudi, ispitivao djelovanje ultrazvuka na mikroorganizme, primjenom ultracentrifuge utvrdio je mase makromolekula u ljudskom serumu koje su odgovorne za hemolizu, odnosno djelovanje protiv otrova, otkrio je novu fazu čistog aluminija. Godine 1946. vraća se u Zagreb, gdje je imenovan predstojnikom Fizičkog zavoda. Bitno unapređuje nastavu eksperimentalne fizike. Sudjeluje u utemeljenju Instituta *Ruđer Bošković* gdje osniva više fizičkih laboratorija i vodi gradnju neutronskog generatora. Utemeljio je Institut za fiziku u Zagrebu i bio njegov upravitelj oko deset godina. U tom institutu postigao je zapažene rezultate o optičkim svojstvima visokotemperaturnih supravodiča i termoluminiscentnih tvari. Dobio je Nagradu *Nikola Tesla* 1961., 1971. nagradu za životno djelo i 1974. Nagradu AVNOJ-a.

Gaja Alaga (1924. – 1988.) bio je redoviti profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i prvi je teorijski nuklearni fizičar u Hrvatskoj. Tijekom boravka u Institutu za

teorijsku fiziku u Kopenhagenu otkrio je K-izborna pravila u suradnji s Alderom, Aageom Bohrom i Mottelsonom. To je otkriće postalo jedan od temelja u razvoju kolektivnog modela strukture atomske jezgre, za koji su Aage Bohr i Ben Mottelson kasnije dobili Nobelovu nagradu. Među svjetski poznata Alagina znanstvena otkrića spadaju izborna pravila za *beta*- i *gama*-prijelaze u slučaju jake deformacije čestičnih orbitala (poznata *Alagina pravila*), model vezanja grozdova i vibracija te izborna pravila za tip kvazirotacijskih vrpci. Bitno je utjecao na razvoj moderne teorijske fizike u Hrvatskoj. Kao urednik časopisa *Fizika* iznimno je pridonio njegovoj modernizaciji. Dobitnik je Republičke nagrade *Ruđer Bošković* za značajno znanstveno otkriće, nosilac visokih odlikovanja, dobitnik počasne medalje Sveučilišta u Bruxellesu, počasni član Madžarskog fizikalnog društva.

Ksenofont Ilakovac, redoviti profesor u mirovini i *professor emeritus* Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, eksperimentalni je fizičar u području nuklearne i atomske fizike. Načinio je prva mjerenja nuklearnog rezonantnog raspršenja metodom prethodnog odboja. Inicijator je i sudionik prvog mjerenja neutron-neutron interakcije razbijanjem deuterona brzim neutronima i uhvata brzih neutrona protonima, koja su pokrenula plodna istraživanja zagrebačkih nuklearnih fizičara malonukleonskih sustava. Postigao je niz zapaženih rezultata mjerenjima unutarnjeg Comptonova efekta, Comptonova raspršenja na vezanim elektronima, dvofotonskog raspada atomskih K-šupljina, hipersatelitskih i satelitskih prijelaza u atomima s dvije šupljine u K-ljusci, kočnog zračenja izazvanog gama-zračenjem u tvarima i drugim procesima. Dvije godine bio je gostujući profesor na Sveučilištu u Washingtonu *(University of Washington,* UofW*)* u Seattleu u SAD-u.

Bio je član Savezne komisije za nuklearnu energiju i predsjednik Komisije za fiziku (1967. – 1969.). Urednik je časopisa *Fizika A* i *Fizika B*. Bio je član uređivačkog vijeća časopisa *Europhysics News* (1995. – 2001.) i Povjerenstva za nakladništvo i znanstvene komunikacije Europskog fizičkog društva (1997. – 2004.). Dobitnik je Nagrade *Ruđer Bošković* (1962.).

Istraživanje nuklearnih sila i neutronsku fiziku unaprijedio je Ivo Šlaus, član utemeljitelj Europskog društva fizičara (1969.), član utemeljitelj *Europske akademije* (*Academia Europaea)* (1988.), počasni član Američkog (APS, 1993.) i engleskog fizičkog društva (IOP, 1995.) i član Svjetske akademije znanosti i umjetnosti *(World Academy of Art and Science,* WAAS), član njezina Predsjedništva i predsjednik njezina Odjela za jugoistočnu Europu. Najvrjedniji su njegovi rezultati određivanje neutron-neutron duljine raspršenja i efektivnog dosega nuklearnih sila koji ukazuju na nabojnu asimetriju nuklearnih sila, određivanje miješanja eta-pion, mehanizmi nuklearnih reakcija te određivanje razlike masa *d* i *u* kvarkova. Kod nas je uveo istraživanja u medicinskoj fizici, posebno nekih radiofarmaceutika za dijagnostiku (1969.) i istraživanja u znanosti o znanosti (1980.). Uveo je izlazne indikatore kao mjeru ulaganja u znanost i dokazao korelaciju između istraživanja, razvoja i rasta društvenog proizvoda. Redoviti je gostujući profesor na Sveučilištu Kalifornia *(University of California*, UCLA), na Sveučilištu Georgetown *(University of Georgetown)* i na Sveučilištu Duke *(Duke University)*, dugogodišnji suradnik *Los Alamos National Laboratory*, *Naval Research Laboratory* i niza istaknutih sveučilišta u svijetu. Od 2000. do 2004. zastupnik je u Hrvatskom saboru, a od 2010. član *European Leadership Network* te član Savjeta *Pugwasha* od 2002. Dobitnik je Nagrade *Ruđer Bošković* (1962. i 1969.). i nagrade za životno djelo (2008.). Dopisni je član Makedonske i Crnogorske akademije.

Slaven Barišić, redoviti profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u suradnji s J. Friedelom i P.-G. de Gennesom bavio se visokotemperaturnom supravodljivošću u jako anizotropnim metalima. Osim doprinosa općoj teoriji faznih prijelaza druge vrste u anizotropnim sredinama, istraživao je nelinearnosti i kaos vezan uz histerezu pri nekim prijelazima prvog reda. Razvio je teoriju elektron-fonon vezanja u granici čvrstog vezanja, ponajprije za prijelazne metale, a zatim i za metale u ionskoj vezi. Prva od njih primijenjena je na jednodimenzijske vodiče, gdje je poslužila kao osnova Su-Schrieffer-Heegerova

pristupa solitonskoj fizici vodljivih polimera, a druga na jako korelirane elektronske sustave. Razlučivao je odnos fononskih i kulonskih međudjelovanja vodljivih elektrona uvažavajući retardaciju onih prvih i dugodosežni karakter onih drugih. Zamislio je i s V. J. Emeryjem izradio mnogočestičnu teoriju organskih metala. Sudjelovao je u formulaciji kulonskog zasjenjenja za model više vrpci u prisutnosti monopolnih i dipolnih sila. Sada se bavi fizikom bakar-oksida rijetkih zemalja koji pokazuju supravodljivost do temperatura oko 135 K posebno uvažavajući jako kulonsko odbijanje vodljivih elektrona na ionima bakra. Bio je prvi pročelnik Odjela za teorijsku fiziku Instituta za fiziku te član uredničkog vijeća časopisa *European Journal of Physics.* Dobitnik je Nagrade *Ruđer Bošković* (1976.), odlikovan je Spomenicom Domovinskog rata (1992.) i Redom Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića (1997.). Bio je savjetnik za znanost predsjednika Republike Hrvatske (1991. – 1992. i 1998. – 2000.) te predsjednik Nacionalnog vijeća za visoku naobrazbu (1994. – 2001.).

Dubravko Tadić (1934. – 2003.) bio je redoviti profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Poglavito se bavio teorijskom fenomenologijom u fizici elementarnih čestica. Kod semileptonskih procesa razradio je korekcije višeg reda dozvoljenim nuklearnim beta-raspadima u grupi G. Alage. Kasnije je postigao rezultate povezane s nuklearnim formfaktorima i neutrinskim problemima u dvostrukom-beta raspadu. Dao je doprinose teoriji hiperonskih neleptonskih raspada te s time povezanim teorijama nuklearnih sila koje ne čuvaju paritet i koje ne čuvaju stranost. Razvio je teorije kiralnih kvarkovskih modela i relativističkih kvarkovskih modela. Bio je predstojnik Zavoda za teorijsku fiziku PMF-a te je vodio poslijediplomski studij fizike elementarnih čestica. Bio je član uredničkog vijeća časopisa *European Journal of Physics.* Dobio je Nagradu *Ruđer Bošković* (1974.)

Vladimir Paar, redoviti profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, sudjelovao je s G. Alagom u otkriću i primjenama modela grozdova i vibracija, bavio se i razvojem bozonsko-fermionskih modela i njihovom primjenom na eksperimentalne rezultate istaknutih svjetskih laboratorija u suradnji s velikim brojem znanstvenika u svijetu. Posebno se ističe njegovo otkriće modela IBFFM za neparno-neparne jezgre i otkriće paraboličnih pravila. U našu sredinu uvodi područje fizike determinističkog kaosa i bavi se njegovim primjenama u robotici, medicini, geografiji, kemiji, astronomiji i biologiji. Posebno se ističe otkriće novih svojstava kaotičnih tranzijenata i globalne repeticijske mape (GRM) u kompjutorskoj genomici. Bavi se problemima obrazovanja i pisanjem školskih udžbenika iz fizike. Dobitnik je Republičke nagrade za značajno znanstveno otkriće i Republičke nagrade za popularizaciju znanosti.

Stanko Popović, redoviti profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u mirovini, unaprijedio je u nas teoriju i primjenu difrakcije rendgenskog zračenja u polikristalu. Razvio je originalne metode rendgenske difrakcije za točno mjerenje periodičnosti u kristalu, za istraživanje utjecaja mikrostrukture na profile difrakcijskih maksimuma te na faznu analizu višekomponentnih sustava. Primjenjuje difrakcijske metode u fizici i kemiji čvrstog stanja, posebno u istraživanju procesa precipitacije u prezasićenim čvrstim otopinama, faznih pretvorbi i faznih dijagrama metalnih slitina, metalnih oksida, poluvodičkih i koloidnih sustava, minerala i biominerala. Ta istraživanja dala su nove doprinose i modifikaciju niza faznih dijagrama, prethodno prihvaćenih u literaturi. Dobio je Nagradu grada Zagreba i Državnu nagradu za znanost. Predsjednik je Hrvatske kristalografske zajednice.

Goran Pichler ima postignuća u femtosekundnim laserskim spektroskopskim istraživanjima te stvaranju i detekciji ultrahladnih molekula. Interesi su mu: stvaranje plazme laserom ili u električnom izboju u molekulskom plinu miješanom s alkalijskim parama, laserom vođeni procesi u atomskim parama i molekulskim plinovima te većim nakupinama čestica i živih stanica, laserska medicina i stomatologija, međudjelovanje laserskog zračenja sa živim tkivom, sudarni i radijativni procesi u čistim i miješanim metalnim parama i plazmi po-

moću linearne i nelinearne spektroskopije, laserska spektroskopija međumetalnih eksimera i njihovih iona. Počasni je član Američkog fizikalnog društva i dobitnik Državne nagrade za znanost Republike Hrvatske za 2005. godinu.

Vladimir Knapp, umirovljeni profesor Fakulteta elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu, istakao se radovima na rezonantnom raspršenju gama zračenja te ranim primjenama Mösbauerova efekta na Sveučilištu u Birminghamu. Utvrdio je polarizaciju rezonantno raspršenog gama-zračenja. Primjenom Mösbauerova efekta odredio je gornju granicu magnetskog momenta fotona. Na Elektrotehničkom fakultetu razvija modernu nastavu fizike i nuklearne energetike. U energetici, odnosno nuklearnoj energetici, autor je niza kritičkih analiza novih koncepcija i njihovih perspektiva, kao što su geotermička energija suhih stijena, oplodni reaktori i mionska katalitička fuzija. Niz godina bavi se pitanjima nuklearne sigurnosti i kompatibilnosti miroljubivog korištenja nuklearne energije i njezine vojne upotrebe. Nagrađen je Zlatnom plaketom „Josip Lončar“ i Godišnjom nagradom „Hrvoje Požar“ (2001.).

Izučavanje elektronskih i nanoskopskih svojstava metala i supravodiča započeo je Boran Leontić, *professor emeritus* fizike na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, u tadašnjem Institutu za fiziku Sveučilišta. Još uvijek se aktivno bavi istraživanjima na tom polju. Sa suradnicima je razvio kontinuiran proces ultrabrze solidifikacije, koji je otvorio put proizvodnje amorfnih metala. U amorfnim i mikrokristaličnim uzorcima metala otkrio je, zajedno sa suradnicima, spinske fluktuacije. Uveo je metodu primjene vodika kao atomske probe u matrici amorfnih metala i pokazao, prvi put, postojanje kvantnomehaničke interferencije na defektima u masivnom neuređenom sistemu. Nakon otkrića visokotemperaturnih supravodiča (VTS), prvi je u ovom dijelu svijeta sintetizirao takav supravodič zasnovan na gadoliniju. S D. Babićem razvio je metodu proučavanja dinamike vorteksa u monokristalima VTS. Bio je u više navrata pozvani predavač u raznim svjetskim ustanovama i na internacionalnim kongresima. Dobitnik je i Nagrade *Ruđer Bošković* za istaknuti znanstveni rad (1974.) te Državne nagrade za životno djelo (2000.), a odlikovan je Redom Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića (1999.).

Silvia Tomić započela je svoj znanstveni rad u Institutu za fiziku 1977. u području fizike kondenziranih tvari. Znatno je doprinijela razvoju fizike niskodimenzijskih vodljivih sustava, odnosno sustava s jakim elektronskim korelacijama u kompleksnim ravnotežnim stanjima. Uvođenjem novih eksperimentalnih tehnika, posebice dielektrične spektroskopije, otvorila je put istraživanjima niskoenergijskih pobuđenja, kako u fizici krutina, tako i u fizici meke tvari, te protegla ta istraživanja na biološke sustave.

KEMIJA

Naša je Akademija imala dva hrvatska kemičara nobelovca za počasne članove: Leopolda (Lavoslava) Ružičku i Vladimira Preloga. Leopold Ružička (1887. – 1976.) rođen je u Vukovaru. Gimnaziju je polazio u Osijeku. Vrhunsku svjetsku karijeru postiže na Saveznoj visokoj tehničkoj školi (ETH) u Zürichu. Nobelovu nagradu za kemiju dijeli (1939.) s A. Butenandom dobivši je 14 godina prije svog slavnog učitelja H. Staudingera. Za počasnog člana JAZU izabran je 1940. Studirao je fiziološki aktivne prirodne spojeve i mirisne tvari. Proučavao je naš dalmatinski buhač i sintetizirao različite terpene, komponente mnogih mirisnih ulja različitih biljaka i cvijeća. Postavio je tzv. *izoprensko pravilo* kojim se objašnjavaju različite strukturne korelacije terpena i srodnih spojeva. Proveo je djelomičnu sintezu muških spolnih hormona androsterona i testosterona.

Neposredno pred početak II. svjetskog rata ogromnu ulogu u razvoju naše kemije, napose organske kemije, odigrao je Vladimir Prelog (1906. – 1998.). Rodio se u Sarajevu. Gimnaziju je polazio u Osijeku, kao i njegov slavni prethodnik Leopold Ružička. Studij kemije završio je u Pragu. Godine 1935., na poziv Tehničkog fakulteta u Zagrebu,

dolazi u Zagreb za predstojnika Zavoda za organsku kemiju. Na Ružičkin poziv odlazi 1941. na Saveznu visoku tehničku školu (ETH) u Zürichu, gdje 1957. nasljeđuje Leopolda Ružičku. Dobitnik je Nobelove nagrade za kemiju 1976. (koju dijeli s J. W. Cornforthom) za istraživanja na području organskih prirodnih spojeva i stereokemije. Počasni je doktor Sveučilišta u Zagrebu i počasni član HAZU (od 1986.).

Može se s pravom reći da je Prelog, iako je u Zagrebu znanstveno djelovao samo šest godina, jedan od najzaslužnijih za razvoj organske kemije u Hrvatskoj. Budući profesori organske kemije zagrebačkih fakulteta (Balenović, Hahn, Kolbah, Režek, Proštenik, Seiwerth) bili su njegovi suradnici iz toga vremena. Prelog je dao znatne doprinose objašnjenju strukture steroida, triterpena, kinina, strihnina i dugih alkaloida. Sintetizirao je triciklički ugljikovodik adamantan (u zajednici s R. Seiwerthom, dopisnim članom HAZU). Pridonio je i našim znanjima o enzimatskim reakcijama. Poznato je *Cahn-Ingold-Prelogovo pravilo* koje omogućuje klasifikaciju prostorne građe kiralnih molekula. Istovremeno kad i A. Streitwieser (Berkeley) i W. Saunders sa S. Ašpergerom (Rochester), otkrio je s K. Mislowom i S. Borčićem sekundarni α-deuterijski kinetički izotopni efekt.

Uz počasne članove, navedene hrvatske kemičare nobelovce, Akademija je imala još dva počasna člana: ruskog kemičara Dimitrija Ivanoviča Mendeljejeva (1834. – 1907.) i američkog kemičara Linusa Carla Paulinga (1901. – 1994.).

Dimitrije Ivanovič Mendeljejev izabran je za počasnog člana 1882. Djelovao je kao profesor na Sveučilištu u Petrogradu (1865. – 1890.), ali je, zbog spora s ministrom prosvjete, morao napustiti to mjesto, pa je do kraja života djelovao kao znanstveni suradnik glavnog ureda za mjere i utege u tom gradu. Bavio se mnogim granama kemije, pa je pridonio izgradnji ruske rudarske, metalurgijske i kemijske industrije. Najvažnije je njegovo otkriće općeg zakona o periodičnosti kemijskih svojstava elemenata. Na temelju njega sastavio je „periodični sustav elemenata“ (1869.) kojim je mogao pravilno predvidjeti svojstva niza elemenata koji su tek kasnije otkriveni. Njegov sustav postao je temelj znanosti o strukturi tvari. Istraživao je i fizička svojstva plinova i tekućina te ustanovio pojam kritičke temperature, nezavisno od T. Andrewsa.

Za dopisnog (1966.), a potom i za počasnog člana naše Akademije (1994.) izabran je i američki kemičar, dvostruki nobelovac Linus Carl Pauling. Djelovao je kao profesor u Pasadeni u Kaliforniji. Bavio se proučavanjem strukture molekula i prirode kemijske veze. Izračunao je ionske radijuse i energije vezanja, postavio općenita pravila stvaranja ionskih kristalnih struktura, dao teoriju homeopolarne veze i metode za ocjenjivanje heteropolarne veze, protumačio usmjerenost valencija te stvorio pojam rezonancije. U biokemiji je unaprijedio teoriju imuniteta i strukture bjelančevina te postavio hipotezu o strukturi i stvaranju antitijela. Dobitnik je Nobelove nagrade za kemiju (1954.). Kao borac za mir među narodima i slobodu znanstvene misli dobitnik je i Nobelove nagrade za mir (1962.).

U Razredu za matematičke, fizičke i kemijske znanosti bili su ovi kemičari: Bogoslav Šulek (1816. – 1895.), rodom Slovak, član Akademije od njezina osnutka, glavni tajnik (1874. – 1895.), istakao se svojim „nazivoslovljem“ u kojem je predlagao slavenske kovanice u zamjenu za strane kemijske nazive. Prema Šulekovu prikazu u *Radu* iz 1885. o napretku prirodnih znanosti u Hrvatskoj tijekom minulih 50 godina, kemija je bila u zaostatku za ostalim znanostima.

Sustavni znanstveni rad iz kemije počinje u nas s Gustavom Janečekom (1854. – 1928.), utemeljiteljem kemije u Hrvatskoj i pravim članom Akademije. Diplomirao je farmaciju u Pragu, gdje je stekao i doktorat filozofije, a nešto kasnije i doktorat farmacije u Beču, gdje je na Visokoj tehničkoj školi predavao kraće vrijeme sudsku kemiju. Od 1879. djeluje na Sveučilištu u Zagrebu. Izgradio je prvi sveučilišni Kemijski institut na današnjem Strossmayerovu trgu. Bio je predstojnik Kemijskog zavoda (1879. – 1924.), rektor Sveučilišta (1908. – 1909.), predsjednik Akademije (1921. – 1924.). Objavljivao je u *Radu* rasprave o određivanju atomskih težina, o sastavu tvari, o kemiji voda, o elektrolizi fosfornih i platinskih kiselina i drugo.

Kemiju voda unaprijedio je u nas Hrvoje Iveković (1901. – 1991.). Za kemiju voda zainteresirao se za vrijeme trogodišnjeg boravka u Institutu za higijenu u Berlinu (1954. – 1956.). Bavio se desalinacijom morske vode i pretvorbom bočatne vode u pitku vodu. Proučavao je i podzemne vode Zagreba. Istraživao je vode Plitvičkih jezera i njihovu genezu. Studirao je kemizam i tehnologiju dobivanja boksita. Bio je glavni urednik lista *Bulletin Scientifique* (1956.–1980.), koji je izdavala Akademija. Zaslužan je za modernu organizaciju nastave na Farmaceutsko-biokemijskom fakultetu, uvođenjem Tehnološkog i Medicinsko-biokemijskog smjera. Više godina bio je urednik Akademijina časopisa *Rad* i časopisa *Bulletin scientifique* Savjeta akademija tadašnje SFRJ. Bio je predsjednik Hrvatskog kemijskog društva (1962. – 1963.) i Matice hrvatske (1968. – 1970.). Dobitnik je Republičke nagrade za životno djelo (1976.). Bio je rektor Sveučilišta u Zagrebu (1954.) i u dva navrata prorektor tog sveučilišta.

Miroslav Karšulin (1904. – 1984.), redoviti profesor fizikalne kemije Tehnološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i glavni tajnik Akademije (1961. – 1972.), bavio se elektrokemijom, korozijom i zaštitom materijala te kemijom silikata. Dao je znatne doprinose proučavanju kemije boksita. Bavio se metodom raščinjavanja azbestnog škriljca radi dobivanja vlaknastog azbesta. Zaslužan je za osnivanje Zavoda za zaštitu materijala od utjecaja morske vode i za desalinaciju, sudjelovao u osnivanju više kemijskih instituta, tako Prehrambeno-tehnološkog odjela, Metalurškog odjela u Sisku i Kemijsko-tehnološkog odjela u Splitu. U Akademiji je osnovao Odbor za studij boksita, koji je 1964. prerastao u Internacionalni odbor (ICSOBA).

Među pionirima našeg znanstvenoistraživačkog rada ističe se i Tomislav Pinter (1899. – 1980.). Bavio se kemijskom kinetikom, katalizom i kemijskom termodinamikom, napose jednadžbama plinskog stanja. Eksperimentalna istraživanja vezana su uz kemiju kompleksnih cijanida željeza (II). Istraživao je mehanizam katalitičkog djelovanja dvovalentnog živinog iona na brzinu disocijacije cijanida iz heksacijanoferata (II) i praktičnu primjenu te katalitičke reakcije u određivanju tragova tih metala. Bio je predsjednik Hrvatskog kemijskog društva (1954. – 1956.) i predsjednik Savjeta Sveučilišnog instituta za fizikalnu kemiju. Odlikovan je ordenom rada s crvenom zastavom.

Među ugledne Prelogove suradnike ubraja se i Krešimir Balenović (1914. – 2003.), redoviti profesor organske kemije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Usavršavao se 1942. kod A. Szent-Györgyija u Szégedu, mađarskog biokemičara (Nobelova nagrada za medicinu 1937.). Bio je predstojnik Zavoda za organsku kemiju i biokemiju Prirodoslovno-matematičkog fakulteta. Bavio se kemijom fiziološki zanimljivih prirodnih spojeva, napose aminokiselinama i prirodnim organskim spojevima sumpora, sintezama antibiotika, kemijom poliketona i određivanjem apsolutnih konfiguracija prirodnih spojeva. Od interesa je spomenuti da su njegovi pionirski radovi na sintezi optički aktivnih β-aminokiselina postali vrlo važni u sintezi β-aminopolipeptida. Bio je član Slovenske akademije znanosti i umjetnosti te član hrvatskog, engleskog, američkog i nizozemskog kemijskog društva; isto je tako bio član uredništva časopisa *Tetrahedron.* Dobitnik je Savezne nagrade i Ordena rada II reda (1949.) te Nagrade za životno djelo (1985.). Početkom uspostavljanja neovisne Republike Hrvatske bio je jedan od njenih prvih šest potpredsjednika.

Iz škole L. Ružičke i V. Preloga dolazi i Mihovil Proštenik (1916. – 1994.), redoviti profesor kemije na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Bio je pročelnik Odjela za organsku kemiju i biokemiju Instituta *Ruđer Bošković* (1954. – 1957.). Znanstveni radovi odnose mu se ponajprije na kemiju lipida, napose sfingolipida, spojeva središnjeg živčanog sustava i ostalih animalnih tkiva, te heterocikla s dušikom kao heteroatomom. Proštenik je pronašao C-20 sfingozin u mozgu viših sisavaca. Djelovao je kao glavni urednik Akademijina časopisa *Rad* za područje kemije. Dobitnik je Nagrade *Ruđer Bošković* (1961.), Ordena rada sa zlatnim vijencem (1965.) i Nagrade za životno djelo (1983.).

Anorganska kemija, osobito strukturna anorganska kemija, dobila je svoj zamah istraživanjima Drage Grdenića, *professora emeritusa* Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U Institutu organske kemije Akademije znanosti u Moskvi usavršavao se u određivanju strukture molekula difrakcijom rendgenskog zračenja. Te je metode uveo u našu sredinu i razvio, nakon svog boravka u Oxfordu kod Dorothy C. Hodgkin (Nobelova nagrada za kemiju 1964.). Osnovao je Zavod za opću i anorgansku kemiju na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu. Bio je voditelj Odjela anorganske i strukturne kemije Instituta *Ruđer Bošković* (1952. – 1961.) te glavni tajnik Akademije (1973. – 1975.). Član je Slovenske akademije znanosti i umjetnosti (od 1976.) i dopisni član Akademije nauka Bosne i Hercegovine (od 1975.). Bavio se kristalnom i molekularnom strukturom organoživinih spojeva i metalnih kompleksa. Studirao je ulogu nepodijeljenog elektronskog para u spojevima dvovalentnog kositra i trovalentnog antimona. U kemiji žive ističu se otkrića oksonijevih i sulfonijevih spojeva, strukture permerkuriranog metana, acetaldehida i octene kiseline. Uveo je pojam efektivne i karakteristične koordinacije živina atoma. Potaknuo je i kemijska istraživanja poluvodiča u Institutu *Ruđer Bošković*. On je i jedan od osnivača tog instituta. Posebna aktivnost vezana je i za istraživanja povijesti hrvatske i svjetske kemije. Dobitnik je više nagrada i priznanja: Nagrade *Ruđer Bošković* (1961.), Nagrade grada Zagreba (1975.), Republičke nagrade za životno djelo (1985.), Nagrade AVNOJ-a (1988.) i Medalje *Božo Težak* Hrvatskoga kemijskog društva (1990.).

Studije anorganskih reakcijskih mehanizama uveo je u našu sredinu Smiljko Ašperger, redoviti profesor u mirovini fizikalne kemije na Farmaceutsko-biokemijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. U zajednici s K. Weberom otkrio je negativni kinetički temperaturni koeficijent kod fotooksidacija glicerola i etilen glikola s bikromatom. To je dovelo do otkrića oksida četverovalentnog kroma (CrO2). Sa Sir Christopherom Ingoldom (1893. – 1970.) *(University College of London)* radio je na teoriji oktaedrijskih supstitucija i utvrdio uloge dirigirajućih liganada, elektron donora i elekton apsorbera, na mehanizme i stereokemiju tih supstitucija. Sa W. H. Saundersom (1955. – 1957.) otkrio je α-deuterijski kinetički izotopni efekt i pokazao da se formoliza 2-feniletil *p*-toluensulfonata odvija preko simetričnog neklasičnog fenonijeva iona. Bavio se spektrometrijom masa sumpora-34 i odredio njegov maksimalni izotopni efekt. Primijenio je α-deuterijski kinetički izotopni efekt u rješavanju anorganskih reakcijskih mehanizama, napose u kemiji ferocena. Bio je predsjednik Hrvatskog kemijskog društva (1966. – 1968.). Član je nekoliko stranih znanstvenih društava. Dobitnik je Nagrade *Ruđer Bošković* (1967.), Nagrade za životno djelo (1992.) i Medalje *Božo Težak* (1996.).

Dionis Emerik Sunko (1912. – 2010.), *professor emeritus* Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u suradnji sa S. Borčićem, prvi je 1959. unio u nas mehanistički pristup studiju organsko-kemijskih reakcija. Istraživao je solvolitske reakcije i pokazao da se određivanjem sekundarnih β-deuterijskih izotopnih efekata može dobiti uvid u prijelazne strukture karbokationa te je time stekao međunarodni ugled. Zaslužan je za uspješno povezivanje eksperimentalne i teorijske organske kemije te za uvođenje kolegija Fizikalno-organska kemija na dodiplomskom studiju kemije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu. Bio je član uredništva *Journal of the Chemical Society* i *Journal of Physical Organic Chemistry*. Dobitnik je Nagrade *Ruđer Bošković* (1967.) i Nagrade za životno djelo (1992.).

Vrijedan doprinos razvoju organske sintetske kemije prirodnih spojeva dao je znanstveni savjetnik Instituta *Ruđer Bošković* Vinko Škarić (1923. – 2006.). Usavršavao se na Harvardu, kod R. B. Woodwarda (Nobelova nagrada za kemiju 1965, dopisni član HAZU). Bio je direktor Instituta *Ruđer Bošković* (1966. – 1974.) i voditelj Laboratorija za stereokemiju i prirodne spojeve tog instituta (1974. – 1993.). Istraživao je sinteze, transformacije i stereokemiju neuobičajenih analoga nukleozida i nukleotida te aminocikloheksan i cikloheksanon karboksilnih kiselina. Istraživanja su se pokazala od značenja u biosintezama i biotransformacijama

u organizmima, a neki od tih spojeva pokazali su antibakterijska, antitumorska i antiviralna svojstva. Bio je zastupnik u Saboru Socijalističke Republike Hrvatske (1969. – 1974.) te član hrvatskog, engleskog i švicarskog kemijskog društva. Dobitnik je Nagrade *Ruđer Bošković* (1990.). Član Družbe *Braća hrvatskoga zmaja* postao je u drugom obnoviteljskom valu, s imenom *Zmaj Postirski* (1991.).

Kristalokemijom kompleksnih i metaloorganskih spojeva bavi se Boris Kamenar, *professor emeritus* Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Istraživanje je započeo na Institutu *Ruđer Bošković*. Usavršavao se na Sveučilištu u Oxfordu surađujući s Dorothy C. Hodgkin (Nobelova nagrada za kemiju 1964.), gdje istražuje strukture derivata vitamina B12 i molekularnih kompleksa s prijenosom naboja. Gostujući član *All Souls Collegea* u Oxfordu (1971. – 1972.) i u više navrata gostujući profesor na sveučilištima Novog Zelanda. Ističu se njegova istraživanja čistog silicija i bora, potrebnih za poluvodiče, zatim sinteze i rješenja struktura novih kompleksnih spojeva prijelaznih metala, posebno molibdena, kao modela molibdoenzima, te struktura molekula s nepodijeljenim elektronskim parom. Bitna su i strukturna istraživanja spojeva od farmakološkog interesa, posebno u suradnji s *Plivom*, novih makrocikličkih antibiotika iz reda azalida (azitromicin). Predstavlja Razred Akademije u Odboru za međunarodnu suradnju. Od 2005. član je Svjetske akademije umjetnosti i znanosti, a od 2009. dopisni je član Makedonske akademije znanosti i umjetnosti. Bio je predsjednik Hrvatskog kemijskog društva (1976. – 1980.), Europskog kristalografskog povjerenstva (1981. – 1984.) i predsjednik Hrvatske kristalografske zajednice (1992. – 2005.). Dobitnik je više nagrada i priznanja: Nagrade *Ruđer Bošković* (1970.), Nagrade grada Zagreba (1980.), Nagrade za životno djelo (2000.) i Medalje *Božo Težak* Hrvatskog kemijskog društva (2002.). Hrvatsko kemijsko društvo u svom časopisu *Croatica Chemica Acta* posvetilo mu je dva posebna sveska u povodu 70. obljetnice rođenja (1999.).

Teorijsku i računalnu kemiju unaprijedio je u nas Nenad Trinajstić, znanstveni savjetnik Instituta *Ruđer Bošković* i redoviti profesor na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Bavi se razvojem i primjenom teorije molekularnih orbitala (najvrjedniji mu je rezultat razvoj semiempirijske teorije za studij strukture i svojstava velikih heterocikličkih molekula), razvojem teorije valentnih struktura (utvrdio je da je model konjugiranih krugova moguće izvesti iz Pauling-Whelandove teorije, jer posjeduje strogu kvantno-mehaničku bazu) te razvojem kemijske teorije grafova (pokazao je da je topologijska rezonancijska energija bitan kriterij za aromatičnost). Važna su i njegova istraživanja o strukturnim invarijantama. Bio je glavni urednik časopisa *Journal of Mathematical Chemistry* (1990. – 1993) i *Croatica Chemica Acta* (1994. – 2005.). Predstavlja Razred u Akademijinu Knjižničkom odboru. Dobitnik je više nagrada i priznanja: Nagrade grada Zagreba (1971.), Nagrade *Ruđer Bošković* (1982.), *Mid-America State Universities Association, Distinguis Foreign Scholar* (1987.), *Festschrift in honour of Nenad Trinajstić, Internet Journal of Molecular Desing* 2 (2003) sv. 7-12 i 3 (2004) sv. 1-6, Državne nagrade za životno djelo (2004.), *Festschrift in honour of Nenad Trinajstić*, *Croatica Chemica Acta* 77 (2004) I-XIX, 1-414. i Medalje *Božo Težak* Hrvatskog kemijskog društva (2004.). Posvećen mu je i jedan svezak časopisa *Journal of Chemical Information and Computer Science* 47 (2007) 705-851 Američkoga kemijskog društva. Član Družbe *Braća hrvatskoga zmaja* postao je u drugom obnoviteljskom valu, s imenom *Zmaj Primorski* (1991.).

Leo Klasinc znanstveni savjetnik Instituta *Ruđer Bošković* i redoviti profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta bavi se masenom i elektronskom spektroskopijom te istraživanjem atmosfere. Zapažena su mu određivanja elektronske strukture biološki važnih molekula, osobito aminokiselina i steroida te troposferskog ozona. Dobitnik je Nagrade *Ruđer Bošković* (1987.) i Nagrade Akademije (1996.). Od 1984. stalan je gostujući profesor na Državnom sveučilištu Louisiane u Baton Rougeu u SAD-u.

Nikola Kallay, redoviti profesor i predstojnik Fizičko-kemijskog zavoda na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, boravio je na usavršavanju u SAD-u i Poljskoj te u više

navrata kao profesor-posjetitelj u Njemačkoj. Bavi se koloidnom kemijom, površinskom kemijom i kemijom otopina, uz razvoj teorijskih modela, eksperimentalne tehnike i razrade metoda za tumačenje mjerenja. Glavni mu je predmet istraživanja električni međusloj (EIL), za koji je predložio kasnije prihvaćeni standardni model. Djelovao je kao predsjednik Hrvatskog kemijskog društva (1994. – 1996.). Od 2005. glavni je urednik časopisa *Croatica Chemica Acta* koji izdaje to društvo. Dobitnik je više nagrada i priznanja: Nagrade *Ruđer Bošković* (1992.), Nagrade Akademije (1999.), Nagrade grada Zagreba (2000.), Priznanja fakultetskog vijeća Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (2006.) i *Outstanding Lecturer Award, Pacific Northwest National Laboratory* (PNNL, Wa, USA) (2010.). Od 1993. član je Družbe *Braća hrvatskog zmaja* pod imenom *Zmaj Grančarski*. Članovi suradnici Razreda s područja kemije jesu:

Elsa Reiner, znanstvena savjetnica Instituta za medicinska istraživanja i medicinu rada u Zagrebu. Bavi se enzimatskom kemijom, osobito mehanizmima interakcije esteraza sa supstratima i inhibitorima. Razvila je kinetičke modele za alosteričko vezanje liganada na kolinesteraze te klasifikaciju esteraza s obzirom na hidrolizu organofosfornih spojeva.

Vitomir Šunjić, znanstveni savjetnik i redoviti profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu. Usavršavao se kod nobelovca V. Preloga na poslijedoktorskom studiju na ETH u Zürichu. Bavi se sintetskom organskom kemijom i stereokemijom, osobito stereoselektivnim sintezama i istraživanjima organskih molekula s biološkim i katalitičkim djelovanjem s težištem na enantioselektivnim katalitičkim reakcijama i enantioselektivnim procesima prepoznavanja. Surađuje i s farmaceutskom industrijom. Predstavnik je Razreda u Znanstvenom vijeću za naftu.

Mladen Žinić, znanstveni savjetnik, predstojnik Zavoda za organsku kemiju Instituta *Ruđer Bošković* i redoviti profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Usavršavao se na poslijedoktorskom studiju kod nobelovca V. Preloga na ETH u Zürichu. Dobitnik je Akademijine nagrade za prirodne znanosti (2002.). Bavi se preparativnom kemijom, osobito supramolekularnom kemijom, molekularnim prepoznavanjem i samoudruživanjem u organskim gelovima te supramolekularnim katalizatorima.

Marina Cindrić, redovita profesorica u Kemijskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu. Bavi se sintezom i karakterizacijom kompleksnih spojeva molibdena i vanadija s biološki zanimljivim molekulama, polioksometalatima molibdena i vanadija te supramolekularnim sustavima. Ti su spojevi važni, kako s kemijskog gledišta, tako i u njihovoj mogućoj primjeni u medicini i industriji. Dobitnica je nagrade MZOŠ-a za Izvrsnost u istraživanjima na području anionskih supramolekulskih receptora (2008.).

Svetozar Musić, znanstveni savjetnik i predstojnik Zavoda za kemiju materijala Instituta *Ruđer Bošković*. Bavi se karakterizacijom metalnih oksida, oksidnih stakala i staklokeramike. Osobito istražuje primjenu Mössbauerove spektroskopije u istraživanju korozijske inhibicije, interakcije metal/organska prevlaka i atmosferske korozije, potom hidrolizu željeznih iona, adsorpcijsko/desorpcijske ravnoteže metalnih kationa i oksianiona te konstitucijskih iona. Dobitnik je Nagrade Akademije (2006.).

—

ZAVOD ZA POVIJEST I FILOZOFIJU ZNANOSTI

Zavod je nastao 1992. spajanjem Zavoda za povijest prirodnih, matematičkih i medicinskih znanosti i Zavoda za filozofiju znanosti.

Prvi od njih osnovan je 1960. kao Institut za povijest prirodnih, matematičkih i medicinskih nauka, a nastao je spajanjem Odjela za povijest medicine Instituta za medicinska istraživanja i medicinu rada i Farmaceutske zbirke Farmaceutskog društva Hrvatske. U sastav Instituta ušao je i Muzej Ruđera Boškovića na Lokrumu u Dubrovniku koji je osnovala JAZU tijekom međunarodnoga znanstvenog skupa o Ruđeru Boškoviću 1958. Za osnutak tog instituta posebice se zauzeo akademik Željko Marković, koji se bavio poviješću matematike, osobito s Ruđerom Boškovićem, te dr. Mirko

Dražen Grmek iz Odjela za povijest medicine. Grmek je postao prvi direktor Instituta, a Marković predstojnik (voditelj). Institut je u početku imao samo pet istraživača. Povijest znanosti bila je vrlo mlada znanstvena disciplina i u svijetu, a pogotovo kod nas, pa je to predstavljalo znatne teškoće za njezino profesionalno utemeljenje u posebnom institutu. Zato je, ne samo u početku nego i kasnije, uvijek bilo teškoća u nalaženju kadrova.

Usprkos tome, zauzimanjem dr. Mirka Dražena Grmeka i akademika Željka Markovića, Institut je dobivao sve veću ulogu u znanosti, ne samo u Hrvatskoj nego i u tadašnjoj Jugoslaviji – pogotovo stoga što je još 1956. u sklopu JAZU nastojanjem M. D. Grmeka i Ž. Markovića osnovan Nacionalni komitet za historiju nauka SFRJ, što je po tadašnjim propisima bilo moguće. Godine 1963. Institut je pokrenuo i objavio prvi svezak povremene publikacije *Rasprave i građa za povijest nauka* u kojoj su se objavljivali radovi znanstvenika u Institutu, ali i drugih autora izvan njega. U Institutu su tada postojala samo istraživanja povijesti medicine, farmacije, matematike, fizike i astronomije.

Godine 1963. M. D. Grmek napustio je Institut i otišao u Pariz, ali je i dalje održavao stalnu suradnju s Institutom. Na položaju direktora Grmeka je naslijedio dr. Hrvoje Tartalja. U idućem razdoblju Institut je organizirao više znanstvenih skupova, i to 1968. u Dubrovniku međunarodni skup o Marinu Getaldiću u povodu četiristote obljetnice rođenja, 1971. u Trogiru međunarodni skup o 700. obljetnici prvog spomena ljekarne u Trogiru, 1972. u Zadru znanstveni skup o Federiku Grisogonu u povodu 500. obljetnice njegova rođenja te 1974. u Rabu znanstveni skup o Marku Antunu Dominisu u povodu 350. obljetnice njegove smrti. Svi znanstvenici u Institutu bez obzira na osnovnu struku sudjelovali su na tim skupovima, tako da je zajednički rad u Institutu u najvećoj mjeri dolazio do izražaja. Referati s tih skupova objavljivani su u posebnim zbornicima. Velik pothvat napravljen je u povodu obljetnice Marina Getaldića, kad je 1968. objavljen reprint cjelokupnih Getaldićevih djela *Opera omnia Marini Ghetaldi* te 1972. prvi svezak hrvatskog prijevoda Getaldićevih prvih šest radova pod naslovom *Sabrana djela Marina Getaldića,* svezak I. Revizija prijevoda i komentari rad su Žarka Dadića.

Godine 1974. umro je dugogodišnji predstojnik Instituta (od tada Zavoda) Željko Marković, a novi predstojnik nije imenovan. Ipak je tada uspjelo Zavod ojačati i strukama kojih dotad u njemu nije bilo. U to su pak doba neki istraživači počeli pokazivati tendencije izolacije svojih matičnih struka ne shvaćajući potrebu za prožimanjem svih struka koje su bile zastupljene u Zavodu, a na čemu se dotad inzistiralo. Zbog nesređene situacije u Zavodu, bilo je moguće da Općina Dubrovnik rasformira Muzej Ruđera Boškovića na Lokrumu, koji je dotad bio u sklopu Zavoda, i u prostor u kojem se nalazio smjesti ugostiteljski objekt. Izlošci su bili razneseni, a pojedine vrednije dr. Žarko Dadić pronašao je i donio u Zavod u Zagrebu.

Konačno je 1978. postavljen za predstojnika akademik Branko Kesić, koji se nije nikad bavio poviješću znanosti. On je 1980. potakao diobu Zavoda na dva odsjeka: Odsjek za povijest prirodnih i matematičkih znanosti i Odsjek za povijest medicine, koja su od tada i prostorno razdvojena. U idućim mandatima bili su im drugi voditelji, ali nijedan nije nikad istraživao probleme povijesti znanosti. Zbog svega toga, Zavod je potpuno izmijenio način rada i nije više mogao djelovati u onom smislu za koji su se zauzimali utemeljitelji Instituta (Zavoda) akademik Marković i prof. Grmek.

Institut za filozofiju znanosti i mir utemeljen je 1965. U njemu je njegov predstojnik akademik Ivan Supek razvijao istraživanja filozofije znanosti sukladno svojim nazorima povezujući je sa zauzimanjem za humanizam. U skladu s tim naporima on je u Institutu (Zavodu) utemeljio Hrvatsku pagvašku grupu, zbog koje je Zavod i imao u naslovu dodatak *za mir.* Iako je kasnije taj dodatak otpao, Supek nije nikad odustao od svoje temeljne koncepcije. On je u Zavodu pokrenuo objavljivanje časopisa *Encyclopaedia moderna,* koji je izlazio od 1966. godine. Njegov program bio je humanistička orijentacija znanosti i umjetnosti te politički pluralizam.

Godine 1992. akademik Ivan Supek kao predsjednik HAZU potaknuo je spajanje spomenuta dva

zavoda u Zavod za povijest i filozofiju znanosti jer je smatrao da su povijest i filozofija znanosti nerazdvojne – i u Međunarodnu uniju uključene su kao dvije sekcije, pa je novi Zavod sada dobio i treći odsjek. Za voditelja novog zavoda imenovan je akademik Žarko Dadić, koji je od 1982. bio redoviti član Međunarodne akademije za povijest znanosti u Parizu kao jedini njezin član koji je tada živio u Hrvatskoj.

U novom razdoblju istraživački je rad u Zavodu različit s obzirom na odsjeke i na njihovu brojnost. Naime, Odsjek za filozofiju znanosti ima danas samo jednog istraživača, a ni ostali odsjeci nisu brojni. U Odsjeku za povijest prirodnih i matematičkih znanosti istražuju se neki problemi tih struka, ali situacija je takva zbog malobrojnosti istraživača ograničenih samo na neke teme i razdoblja. Današnji voditelj Zavoda Žarko Dadić, koji je do 1995. bio zaposlen kao znanstveni savjetnik u tom odsjeku, napisao je prvu sintezu povijesti egzaktnih znanosti u Hrvata u dva sveska (1982.) i nakon toga mnogo opsežniju u šest svezaka (1991. – 2010.). Odsjek za povijest medicine objavio je posljednjih godina više svezaka edicije *Rasprave i građa za povijest znanosti* s vrijednom građom, a znanstvenici iz tog odsjeka objavili su i nekoliko knjiga, od kojih treba posebno spomenuti knjigu o akademiku Andriji Štamparu. Sve su to knjige iz novije povijesti zdravstva u Hrvatskoj, na što se danas taj odsjek usredotočuje. Upraviteljica Odsjeka za povijest prirodnih i matematičkih znanosti jest prof. dr. sc. Snježana Paušek Baždar, a Odsjeka za povijest medicine prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić, dok Odsjek za filozofiju znanosti nema upravitelja.

RAZRED ZA PRIRODNE ZNANOSTI

Akademija je osnovana u doba velikog zamaha prirodnih znanosti u zapadnome svijetu. U svom rodoljubnom zanosu naši su prvi prirodoslovci prionuli proučavanju vlastitoga tla i domaćeg biljnog i životinjskog svijeta, o čemu je prikupljena opsežna i vrijedna građa. No i takvim se istraživanjima došlo i do izvanredno bitnih općih prirodoznanstvenih otkrića. Tu se ponajprije ističe otkriće diskontinuiteta u Zemljinoj unutrašnjosti (Moho-sloj, nazvan po otkrivaču Andriji Mohorovičiću) i nalaz fosilnih ostataka neandertalca kraj Krapine, koji je obradio Dragutin Gorjanović Kramberger.

Prirodoslovci su objavljivali u Akademijinim publikacijama *Rad* (zajednički časopis za sve discipline), zatim *Djela* i *Ljetopis*. Od 1913. izlazila su *Prirodoslovna istraživanja*, koja su 1956. podijeljena na *Acta geologica* i *Acta biologica* (do 2002.). Uz to su postojali i specijalizirani časopisi *Palaeontologia Iugoslavica* i *Krš Jugoslavije* (koji izlaze do 1989.) te *Anali za šumarstvo* i *Larus,* koji izlaze i danas.

Dugo su se vremena sva ta istraživanja odvijala u prvotnom *Matematičko-prirodoslovnom razredu*. Razred za prirodne znanosti, u koji su prvobitno bili uključeni i liječnici, osnovan 1949., obuhvaća područja geoznanosti i bioznanosti. Otad su tajnici Razreda bili: Vale Vouk (1949. – 1954.), Aleksandar Ugrenović (1954. – 1955.), Marijan Salopek (1955. – 1958.), Teodor Varićak (1958. – 1977.), Zoran Bujas (1977. – 1985.), Milan Herak (1985. – 1989.), Slavko Krvavica (1989. – 1991.), Vladimir Majer (1991. – 1997.), Milan Meštrov (1997. – 2006), Branko Sokač (2004. – 2006.) i Željko Kućan (2007. – 2010.). U ovoj je spomenici opisana djelatnost pravih članova Akademije. Osim njih, opisana je i djelatnost nekih dopisnih članova čiji je rad znatno pridonio radu i ugledu Akademije te nekolicine članova suradnika, koji neposredno nastavljaju rad redovitih članova.

PRIRODNE ZNANOSTI U AKADEMIJI PRIJE OSNIVANJA DANAŠNJEG RAZREDA

Među prvim izabranim članovima Akademije bilo je i nekoliko za ono vrijeme istaknutih prirodoslovaca iz područja prirodnih znanosti. Djelovanje mnogih od njih opisao je u svojim djelima Josip Balabanić, član suradnik Akademije.

Ljudevit Farkaš Vukotinović (1813. – 1893.), školovani pravnik i istaknuti društveno-gospodarski i kulturni djelatnik, kao prirodoslovac je bio samouk, preteča „službene“ hrvatske geologije, a bavio se i botanikom. Svoje geološke i paleontološke radove (njih dvadesetak), ali i općenito filozofska razmišljanja o evoluciji, objavljivao je ne samo u Akademijinim izdanjima, nego i u Beču (*Geologische Bundesanstalt* i Austrijska akademija znanosti). Njegovi radovi doprinijeli su boljem poznavanju stratigrafskih odnosa mnogih naših krajeva, a ističu se oni o stijenama i građi Medvednice, o fosilnoj flori i fauni neogenskih naslaga okolice Zagreba (Podsused) i Radoboja u Zagorju te o krednim „gozavskim“ naslagama u Samoborskom gorju. Izradio je i prvu „geognostičku“ kartu „Gore Zagrebačke“. Iako, naravno, neke njegove tvrdnje danas zahtijevaju određene korekcije, ipak su njegove glavne ideje postale (i ostale) temelj kasnijim istraživanjima naših prvih školovanih geologa, Gjure Pilara, Mije Kišpatića i drugih.

Petar Matković (1830. – 1898.) osnivač je i prvi sveučilišni profesor geografije u Hrvatskoj. Bavio se podjednako fizičkom geografijom (orografija, hipsometrija) kao i povijesno-geografskom problematikom. Zaslužan je i za organizaciju statističke službe u Hrvatskoj (danas Državni zavod za statistiku).

Gjuro Pilar (1846. – 1893.), prvi profesor geologije i mineralogije na zagrebačkom Sveučilištu, ujedno i prvi profesor prirodoslovac Hrvat (ubrzo će mu se pridružiti i S. Brusina), osnivač je i utemeljitelj „službene“ geologije u Hrvatskoj. U njegovih samo 46 godina života, njegovu svestranost, i u

istraživačkoj i u nastavnoj djelatnosti, nisu dostigli ni njegovi nasljednici. Predavao je sve geološke kolegije, a i šire, od paleontologije do mineralogije i astronomije. Njegova doktorska teza *(O prevratima („revolucijama“) Zemljine kore),* koju je obranio na sveučilištu u Bruxellesu, kasnije je prevedena na engleski i objavljena u izdanju *Smithsonian Institution* u Washingtonu, što samo za sebe svjedoči o njezinoj vrijednosti. Bavio se Zemljinom endodinamikom i s time u vezi postankom planina (što je u ono vrijeme, a i kasnije, kao dugo vrijeme neriješeni problem, bilo u fokusu zapadnoeuropskih geoznanstvenika), zatim oledbama u geološkoj prošlosti, ali i primjenom geologije, posebno problemima vodoopskrbe u našem kršu. Osobito su vrijedni njegovi stratigrafski podaci, primjerice o tercijarnim fosilima iz Pokuplja, kao i njegova monografija o fosilnoj flori iz okolice Podsuseda *(Flora fossilis susedana),* u kojoj se nadovezuje na Vukotinovića, a koja je još i danas nezaobilazno djelo u paleobotaničkoj literaturi. Započeo je i s geološkim kartiranjem Medvednice koje je, nakon njegove prerane smrti, nastavio Gorjanović.

Spiridion Brusina (1845. – 1908.) dao je velik doprinos paleomalakologiji, osobito (ali ne samo) u svoje dvije opsežne monografije o tercijarnim slatkovodnim i kopnenim puževima i školjkašima ne samo Hrvatske (Slavonije i Dalmacije) nego i Mađarske, Bosne, Srbije i Bugarske. U njima je opisao mnogo novih taksona (od kojih većina i danas vrijedi), tako da su ti radovi još i danas osnova za proučavanje tercijarnih mekušaca iz Panonskog bazena i drugih dijelova Paratetisa. U svojim ornitologijskim proučavanjima nastojao je Brusina obuhvatiti čitav slavenski jug. Srpska akademija izdala je 1888. njegovo veliko djelo *Ptice hrvatsko-srpske*. Posebno je proučavao ptice Kotora i Crne Gore, a prvi je u nas počeo s organizacijom ornitologijskih promatranja. Brusina je proučavao i ribe, osobito velike hrskavičnjače u Jadranskom moru, o kojima je napisao i raspravu *Morski psi Sredozemnoga i Crljenoga mora*. Još je napisao *Pabirci za hrvatsku ihtiologiju i ribarstvo, Naše jesetre* te raspravu *Sisavci Jadranskog mora*. Sabrao je velike malakologijske zbirke naših kopnenih, slatkovodnih i morskih mekušaca te pribavio zbirke konhilija iz Kaspijskog mora, Bajkalskog jezera te jezera Tanganjika.

Brusina je bio oduševljeni pobornik Darwinovih ideja, koje je uspješno popularizirao, pa već 1870. i 1871. drži predavanje o darvinizmu. Predavanja su kasnije tiskana pod naslovom *Nešto o Darwinovoj teoriji*.

Pristaša darvinizma bio je i Bogoslav Šulek (1816. – 1895.). Godine 1885. objavio je raspravu *Preteče darvinizma*, u kojoj je dao prvi općenit prikaz Darwinove teorije evolucije.

Mijat (Mijo) Kišpatić (1851. – 1926.) naslijedio je Pilara na Mineraloško-petrografskoj katedri. Za svoja istraživanja uveo je tadašnje najmodernije metode, sustavne mikroskopske (optičke) i kemijske analize minerala i stijena, tako da njegovi mikroskopski opisi imaju i danas punu vrijednost, a nabavio je (i adaptirao) najbolje tadašnje instrumente, koje je koristio i u nastavi. Obradio je minerale iz gotovo svih eruptivnih i metamorfnih stijena iz cijele Hrvatske (uključujući i otoke Jabuku i Brusnik), Bosne i Hercegovine te s Fruške gore. Najvažniji su mu detaljni petrografski radovi o kristalinskim stijenama tzv. serpentinske zone u Bosni, koja se pruža u duljini od 500 km od Drine (Višegrada) do u Banovinu i Pokuplje. To je prva takva iscrpna petrografska monografija *u svijetu* o stijenama koje danas nazivano ofiolitima. Objasnio je genezu tog „ofiolitnog kompleksa“, koja, uz određene modifikacije, vrijedi i danas. Njegovo shvaćanje bosanske serpentinske zone kao cjelovitog, genetski jedinstvenog kompleksa, u kojemu je našao sve bitne sastojke tzv. ofiolitne suite, prethodi današnjem shvaćanju globalnih ofiolitnih pojasova. U svoju široku lepezu interesa unio je i istraživanja artefakata i time unio nove spoznaje u arheologiju, a sastavio je i niz „potresnih izvješća za Hrvatsku i Slavoniju“ u kojima je obradio sve događaje, počevši od najstarijih bilježaka. Napisao je više od 80 znanstvenih radova, a uz to je bio i vrlo uspješan popularizator znanosti, objavivši 18 prirodoslovnih knjiga (u izdanju Matice hrvatske) i 60 manjih prinosa o ribama, pticama, kukcima, rudama, pa sve do novovjekih izuma.

Dragutin Gorjanović Kramberger (1856. – 1936.) naslijedio je Pilara na Geološko-paleontološkoj katedri nakon što se Pilarova katedra podijelila na Geološko-paleontološku i Mineraloško-petrografsku (Kišpatić). Međunarodno je Gorjanović najpoznatiji po detaljnoj i temeljitoj obradi i interpretaciji fosilnih ostataka krapinskog pračovjeka (i prateće faune), kojima je, služeći se, uz klasičnu morfološku anatomiju, i rendgenografijom (što je tada bila najnovija metoda), konačno dokazano postojanje „praljudi“, hominida koji su postojali prije vrste *Homo sapiens* (što ne znači da su bili i naši neposredni pretci). To nije bio samo znanstveni rezultat koji je nedvojbeno dokazao postojanje starijih vrsta hominida nego je upravo time bitno utjecao i na promjenu svjetonazora onoga doba, jer su raniji nalazi (npr. iz Neandertala u Njemačkoj) i oni tadašnjih vrhunskih znanstvenika (npr. glasovitog njemačkog liječnika i patologa Rudolfa Virchowa) bili tumačeni kao patološke deformacije na kostima suvremenih ljudi (a neki su ih smatrali i kostima Napoleonovih vojnika koji su se smrzli prilikom povlačenja iz Rusije). Uz to Gorjanović je pisao i o fosilnim ribama i gmazovima, tercijarnoj fauni, osobito filogeniji nekih puževa te o fosilnim nosorozima i surlašima Hrvatske. S nacionalnog stajališta podjednako su važni i njegovi geološki radovi, primjerice o praporu, hidrogeologiji i krškim pojavama u našim krajevima, zatim o paleoklimatologiji, regionalnoj stratigrafiji i tektonici te osobito, što je nastavak rada započetog s Pilarom, izrada geoloških karata Medvednice, okolice Zagreba i drugih krajeva sjeverne Hrvatske. No najveće zasluge na nacionalnom planu pripadaju mu za osnutak Geološkog povjerenstva za Hrvatsku i Slavoniju (1909.), čime se Geološka služba Hrvatske odvojila i osamostalila od „pokroviteljstva“ Geološkog instituta u Budimpešti, a neposredni i kontinuirani sljednik Gorjanovićeva Geološkog povjerenstva jest današnji Hrvatski geološki institut. Ukupno je Gorjanović objavio oko 200 znanstvenih radova, a one najvažnije u tadašnjim uglednim međunarodnim časopisima (npr. monografiju o krapincu u seriji poznatog liječnika zubara Otta Waldhofa u Wiesbadenu 1905.). Bio je član devet inozemnih znanstvenih društava i akademija.

Gorjanovićev suvremenik i kolega u istom Akademijinu razredu bio je Andrija Mohorovičić (1857. – 1936.), koji je bio i tajnik tadašnjeg *Matematičko-prirodoslovnog razreda* (1918. – 1922.). Ispočetka se bavio meteorologijom, pri čemu je pomoću instrumenta koji je sam konstruirao uspio odrediti smjer, brzinu i vertikalnu komponentu gibanja oblaka, te je unaprijedio i proširio djelatnost tadašnjeg Meteorološkog zavoda, koji je tako postupno prerastao u današnji Geofizički zavod. Kasnije se posvetio seizmici i, analizirajući pokupski potres koji se dogodio 8. listopada 1909., došao do fundamentalnog otkrića o postojanju nehomogenosti ispod Zemljine površine, odnosno do otkrića plohe diskontinuiteta u dubini od oko 50 km, na kojoj se mijenja brzina širenja potresnih valova i koja odjeljuje površinsku Zemljinu koru od dubljeg sloja, plašta. Time je prvi put jednoznačno dokazano postojanje krute Zemljine kore i „tekućeg“ (viskoznog) plašta ispod nje, a ta spoznaja bitno je doprinijela razjašnjenju općih strukturnih odnosa u građi Zemlje. Kasnija istraživanja mnogih inozemnih autora potvrdila su činjenicu da ta granična ploha (diskontinuitet) „obavija“ čitavu Zemljinu kuglu, jednako ispod kontinenata kao i ispod oceanskog dna (naravno, na različitim dubinama). Zato je ta ploha u svjetskoj geološkoj i geofizičkoj literaturi poznata kao Mohorovičićev diskontinuitet (ili skraćeno Moho-sloj), zakon o porastu brzine širenja potresnih valova s dubinom poznat je kao Mohorovičićev zakon, a međunarodni projekt bušenja Zemljine kore (započet 1957) nazvan je Mohole i kasnije je nazivan drugim tematskim nazivima. Mohorovičićevim je imenom 1970. g. nazvan i jedan krater promjera 77 km na nama nevidljivoj strani Mjeseca. No Mohorovičić se bavio i „svakodnevnim“, praktičnim problemima; ponukan katastrofalnim potresom koji je 28. prosinca 1908. pogodio južnu Italiju, razmatrao je ponašanje građevina prilikom potresa.

Artur Gavazzi (1861. – 1944.) bavio se fizičkom geografijom: geomorfologijom, klimatologijom, hidrografijom (Kvarner, Vransko jezero u Dalmaciji, limnologija Plitvica) i istraživanjima sile teže.

Milutin Milanković (1879. – 1958., dopisni član 1920.) po studiju je bio građevinski inženjer, no stekao je svjetsku slavu svojim matematičkim proračunima Sunčeve svjetlosti koja stiže na Zemlju ovisno o variranju Zemljinih orbitalnih parametara. Iako su njegovi izračuni sezali samo 100.000 godina unatrag, danas znamo da se njima mogu objasniti klimatske promjene na Zemlji i u daljoj prošlosti, tj. izmjene tzv. ledenih i međuledenih doba, koje objašnjavaju klimu na Zemlji tijekom zadnjih milijun i pol godina. Njegova je teorija 1960-ih godina često bila osporavana, ali je novija sustavna istraživanja u svijetu, sa sve točnijim mjernim rezultatima, sve više potvrđuju. Danas je općeprihvaćeno da tzv. Milankovićeva krivulja, koja pokazuje kako je intenzitet Sunčeva zračenja varirao tijekom prošlih 600.000 godina, ujedno objašnjava klimatske promjene na Zemlji u tom razdoblju, pa i ranije. Iako je veći dio života proveo u Beogradu, njegovo epohalno djelo (koje je prethodilo kasnijim opsežnijim djelima) *Matematička teorija termičkih pojava uzrokovanih Sunčevim zračenjem* objavljeno je u izdanju Akademije 1920. godine na francuskom jeziku i pretiskano u izdanju poznate pariške izdavačke kuće *Gauthiers Villars*. Preporuku za tiskanje dali su akademici V. Varićak i A. Mohorovičić.

Vrijedni rezultati postignuti su i na području proučavanja flore, vegetacije i opće botanike. Tu valja na prvome mjestu spomenuti pionirski rad dvojice Nestora hrvatske botanike: Josipa Kalasancija Schlossera Klekovskog (1818. – 1882.) i Ljudevita Farkaša Vukotinovića, već navedenog kao geologa. Rezultati njihovih botaničkih istraživanja objavljeni su u kapitalnim djelima: *Syllabus florae Croaticae*, *Flora Croatica*. Pisana su latinskim jezikom, imaju 1.362 stranice i sadrže 146 porodica, 846 rodova i 3.461 vrstu (od toga 18 rodova i 29 vrsta koji pripadaju jedino hrvatskoj flori). Treće je djelo *Bilinar*, *Flora excursoria*. Schlosser je objavio i tri sveska *Faune kornjašah Trojedine Kraljevine*, a u *Radu* i dodatak toj fauni.

RAD U DOBA I NAKON OSNUTKA RAZREDA ZA PRIRODNE ZNANOSTI

U novoosnovani Razred bili su primljeni članovi s područja geoznanosti i bioznanosti, a ravnoteža između tih područja zadržala se do danas, pa se tradicionalno na čelo Razreda naizmjence biraju predstavnici tih područja. Članovi su Razreda s područja geoznanosti nakon 1947. godine: Marijan Salopek (1883. – 1967.; dop. član 1930., red. član 1935.), Fran Tućan (1878. – 1954.; red. član 1947.), Josip Goldberg (1885. – 1960., red član 1960.), Miroslav Tajder (1909. – 1983.; dop. član 1954., red. član 1958.), Josip Roglić (1906. – 1987.; dop. član 1960., red. član 1969.), Luka Marić (1899. – 1979.; red. član 1963.), Milan Herak (dop. član 1963., red. član 1973.), Ivan Jurković (dop. član 1963., red. član 1969.), Vanda Kochansky-Devidé (1915. – 1990.; dop. član 1966., red. član 1973.), Mirko Malez (1924. – 1990.; izv. član 1968., red. član 1979.), Vladimir Majer (izv. član 1973., red. član 1986.), Stjepan Šćavničar (izv. član 1973., red. član 1990.), Ante Polšak (1930. – 1990.; izv. član 1973.), Berislav Makjanić (1922. – 1988.; izv. član 1977.), Velimir Kranjec (1930. – 2002., član sur. 1975., izv. član 1986., red. član 1991.), Dragutin Skoko (član sur. 1975., izv. član 1990., red. član 1991.), Ivan Gušić (red. član 1992.), Branko Sokač (član sur. 1988., red. član 1992.) i Josip Tišljar (1941. – 2009., član sur. 1984., red. član 2004.) Oni su se uglavnom bavili geofizikom, meteorologijom, geologijom, geografijom, paleontologijom, mineralogijom i srodnim, često interdisciplinarnim istraživanjima.

Fran Tućan bio je prvi Kišpatićev učenik, a Kišpatić mu je ostao uzorom ne samo u znanstvenom radu nego i na polju popularizacije znanosti. Od 1942. do 1945. bio je umirovljen, pa i neko vrijeme zatvoren. Nakon rata vraćen je na mjesto redovitog sveučilišnog profesora, a bio je i član Predsjedništva Akademije i prvi dekan novoosnovanog Prirodoslovno-matematičkog fakulteta.

Proučio je brojne minerale i mineralne asocijacije, od kojih su mnoge i novootkrivene, s mnogih lokaliteta Hrvatske, ali i s Fruške gore, iz južne Srbije te iz Makedonije. Najpoznatija je njegova teorija o postanku zemlje crvenice (ili crljenice; *terra rossa*) kojom je dokazao, nadovezujući se na Kišpatićevo mišljenje, da je crvenica netopivi ostatak karbonatnih stijena (ponajprije vapnenaca), a boksit je fosilna crvenica. Napisao je više od 60 znanstvenih radova, šest srednjoškolskih i dva sveučilišna udžbenika (u dva izdanja) te oko 80 popularnih članaka, uz velik broj stručnih prikaza, prigodnih članaka, recenzija, putopisa, beletrističkih crtica i kazališnih kritika. Od 1945. do smrti uređivao je *Prirodu*, a bio je i član francuskog i češkog mineraloškog društva.

Stjepan Škreb (1879. – 1952.) bavio se teorijskom meteorologijom, meteorološkom statistikom i klimatologijom. U njegovoj monografiji *Klima Hrvatske* (1942.) prvi je put obrađena klima Hrvatske u cijelosti, kao rezultat dugogodišnjih priprema materijala za obradu i studijske obrade podataka. Uspostavio je mareografsku postaju u Bakru i time potaknuo fizikalno-oceanografska istraživanja Jadrana u Hrvatskoj. Objavio je 40-ak znanstvenih radova.

Marijan Salopek bio je za vrijeme NDH umirovljen na Sveučilištu i izbrisan iz članstva Akademije, a nakon Drugoga svjetskog rata ponovno je vraćen na položaj redovitog profesora i obnovljeno mu je članstvo u Akademiji. Bavio se stratigrafijom, tektonikom i paleontologijom. Istražio je trijaske cefalopodne (amonitne) faune mnogih lokaliteta u Hrvatskoj, ali i u Crnoj Gori, čime je znatno dokumentirao i razradio stratigrafiju srednjeg trijasa tih područja. Istraživao je i trijaske naslage Velebita (Donje Pazarište), otoka Visa (kod Komiže), Like (Donji Lapac) i Julijskih Alpa te eocenske naslage otoka Hvara. Zatim je istraživao gornjopaleozojske naslage Like i Velebita, o čemu je objavio brojne rasprave, zatim kredne i paleogenske naslage Istre (Ćićarija) i Hrvatskog primorja (Novi Vinodolski) te, konačno, i paleozojske naslage Gorskoga kotara (Mrzla Vodica i dr.). U svim tim radovima, osim detaljne stratigrafije, rasvijetlio je i mnoge tektonske odnose (alohtonija, odnosno navlačna i ljuskava građa, Učke, Ćićarije i Gorskog kotara), a raspravljao je i o širim tektonskim okvirima, primjerice o modernoj navlačnoj tektonici u Alpama. No možda najvažniji njegov doprinos geologiji u Hrvatskoj jest da je uveo sistematska ekipna terenska istraživanja u koja je uključivao studente (i time zapravo utvrdio zagrebačku geološku školu) te da je primijenio litostratigrafski (formacijski) pristup u stratigrafiji, koji se ponovno uveo tek zadnjih dvadesetak godina.

Josip Goldberg (1885. – 1960.) bavio se geofizikom, fizikom i astronomijom (za vrijeme NDH bio je prisilno umirovljen). U Bakarskom zaljevu organizirao je mareografska istraživanja seša, a kasnije mjerenje magnetske deklinacije na Jadranu. Njegovim nastojanjem osnovan je 1958. Institut za fiziku atmosfere i kozmičku fiziku i podignut je opservatorij na Puntijarki. Uveo je u praktičan rad fizikalna tumačenja uočenih činjenica u analizama, odnosno usporedbu empirijskih i teoretskih podataka. Objavio je 32 znanstvena i pet stručnih radova, a istakao se i kao pisac izvrsnih srednjoškolskih udžbenika iz fizike i astronomije.

Luka Marić svojim je petrološkim istraživanjima, osobito magmatskih i metamorfnih stijena, obuhvatio gotovo sva područja tadašnje Jugoslavije i time bitno doprinio poznavanju regionalnih karakteristika petrografskih provincija. Nadovezujući se na Kišpatića, nastavio je istraživanja ofiolitnog kompleksa u okviru magmatsko-sedimente formacije i obavio usporedne analize tih stijena u Dinaridima i u Tauridima. Napisao je i prvu kompleksnu studiju (monografiju) o magmatizmu na području bivše Jugoslavije, u kojoj je analitičko-genetskim pristupom istražio sve važnije pojave magmatskih stijena. Iz svojih geokemijskih istraživanja crvenice i boksita došao je i do zaključka o njihovoj genezi. Prvi se u Hrvatskoj bavio i tehničkom petrografijom.

Josip Roglić bio je geograf svestranog djelovanja, čime je bitno doprinio potpunijoj identifikaciji geografije kao cjelovite znanstvene discipline u okviru geoznanosti. Osobito se bavio geomorfologijom i drugim geografskim aspektima istraživanja krša te evolucijom krškog krajolika, zatim geografskim aspektima očuvanja okoliša i geografskom

osnovom racionalnog planiranja i projektiranja prometnica. U radovima regionalnog karaktera posebno se bavio jadranskim prostorom i njegovim zaleđem (Biokovska župa i dr.). Napisao je više od 150 znanstvenih i stručnih radova, koji su nezaobilazni za upoznavanje geografskih odnosa naših krajeva, uz nekoliko udžbenika. Bio je počasni član više stranih društava i akademija i dobitnik je mnogobrojnih odličja, nagrada i priznanja.

Branimir Gušić, član Razreda za medicinske znanosti, istraživao je odnose čovjeka i krša, kako s medicinskog, tako i s etnološkog gledišta. Ulazio je i u rasprave o krškoj nomenklaturi.

Branko Maksić (1909. – 1966., dopisni član od 1966.) dao je nekoliko fundamentalnih doprinosa fizici atmosfere kojima je uklonio mnoge dotadašnje nedostatke u načinu i mjerenju vlage u zraku, tog osjetljivog i važnog meteorološkog elementa. Proučavajući istovremeno karakteristike zračnih masa radi analize i prognoze vremena, uspio je, sintezom svojih istraživanja u ta dva područja, objasniti koji procesi u atmosferi dovode do ekstremno niske relativne vlage u pojedinim vremenskim situacijama, što je kasnije proširio i na adekvatne pojave u višim slojevima atmosfere. Poboljšao je i točnost nekih meteoroloških instrumenata prilagodbama u konstrukciji.

Miroslav Tajder glavni je dio svoga znanstvenog rada posvetio petrogenezi magmatskih i metamorfnih stijena, u koje je uveo tada (i danas) vladajuće teorije Bowena o njihovoj genezi i evoluciji. Osim istraživanja pojedinačnih stijena i minerala s mnogih lokaliteta u Hrvatskoj, Bosni i Makedoniji, koja su postala model i uzor suvremenim istraživanjima magmatskih i metamorfnih stijena bivše Jugoslavije, prvi je u nas uveo i opća istraživanja stijena čitavog jednog područja, te je, prema principima prije spomenute Bowenove teorije frakcijske kristalizacije i kristalizacijske diferencijacije, odredio genezu čitavog sklopa stijena (stijenskog masiva). Tumačio je procese i produkte izmjene primarnih minerala i primjenjivao nove metode kvantitativne analize kemijskog i mineralnog sastava pojedinih faza stijena. Objavio je više od 70 znanstvenih, uz desetak stručnih i popularnih, članaka, a kao ekspert bio je pozvan na istraživanje rudnih terena u Sudanu i Venezueli.

Vanda Kochansky-Devidé utemeljiteljica je mikropaleontologije kao znanstvenoistraživačke discipline u Hrvatskoj. Iako je istraživala fosilne organizme vrlo različite taksonomske pripadnosti, starosti i okoliša, najvažniji su joj radovi o paleozojskim foraminiferama (skupina *Fusulinacea*) i vapnenačkim algama (iz skupine *Dasycladales*) iz Hrvatske, Slovenije i Crne Gore, od kojih su prve možda najvažniji fosili za globalnu stratigrafsku korelaciju gornjeg karbona i perma, a u stopu ih prate vapnenačke alge. Po tim radovima spada u vrh svjetskih specijalista fuzulinologa i algologa, tako da je po njoj nazvano nekoliko novih rodova i vrsta, radovi su joj objavljivani i u američkim, ruskim, japanskim, poljskim, švicarskim, njemačkim i drugim inozemnim znanstvenim časopisima, a inozemni geolozi slali su joj materijale na odredbu. Uz to, važni su joj i radovi o miocenskim mekušcima Paratetisa (iz oslađenih okoliša), a potaknula je izradu (i ispočetka sudjelovala u izradi) geoloških bibliografija Hrvatske. Iako je po struci i obrazovanju bila biolog botaničar, paleontološki je obrazovala mnogobrojne generacije geologa i paleontologa. Objavila je 100 znanstvenih i više od 110 stručno-popularnih radova te dva udžbenika. Bila je i dopisna članica Slovenske akademije znanosti i umjetnosti. Dobitnica je većeg broja hrvatskih i slovenskih nagrada i priznanja.

Milan Herak (1917.), geolog čiji su tematski raspon radova i znanstvenoistraživačko djelovanje iznimno široki, od paleontologije (fosilne spužve, morfometrijska analiza ostataka špiljskog medvjeda, a osobito fosilne vapnenačke alge – *Dasycladales*, u čemu je jedan od svjetski priznatih znanstvenika, pa je po njemu prozvano nekoliko rodova i vrsta tih organizama) preko stratigrafije (posebno trijasa), regionalne geologije i tektonike (mnogobrojni geološki radovi o različitim područjima Hrvatske) do geologije i hidrogeologije krša, gdje je, uz ostalo, uveo i tektogenetski pristup (umjesto opisnog) klasifikaciji krških terena (orogenetski krš i epiorogenetski ili epiplatformni krš). Postavio je novu geotektonsku shemu Dinarida na mobilistič-

kim temeljima napustivši do tada prevladavajući fiksistički pristup. Osobitu je pažnju posvećivao našim krškim područjima (tzv. Vanjskim Dinaridima), gdje su na temelju njegovih geoloških i hidrogeoloških studija izgrađeni svi naši važniji hidroenergetski objekti (Peruća, Senj, Vinodol, Rječina, Obrovac, Ombla i drugi), koji i danas uspješno funkcioniraju, i neki izvan Hrvatske (HE sustavi na Neretvi, Drini, Mavrovu i Tari-Morači). To su bili pionirski građevinski pothvati takve vrste u svijetu, pa su ga UN i FAO niz godina angažirali kao eksperta na problemima vodoopskrbe u Jamajci, Egiptu, Libanonu i svim ostalim mediteranskim zemljama. Poznata izdavačka kuća *Elsevier* pozvala ga je još 1965. da bude glavni urednik i autor glavnog priloga u prvoj svjetskoj monografiji 13 autora o kršu na sjevernoj Zemljinoj polutci, čime su znanstvene spoznaje dobivene proučavanjem našega krša postale dostupne svjetskoj znanstvenoj javnosti. Uz to, Herak je ukupno objavio više od 220 naslova, od toga oko polovicu znanstvenih radova, uz 13 izdanja udžbenika i dvije knjige. Član je Austrijske i Slovenske akademije, a do 1991. bio je i član Srpske akademije znanosti, kada je otkazao članstvo. Dobitnik je mnogih državnih nagrada i odličja.

Ivan Jurković (1917.) istražio je velik broj (više od 20) rudnih pojava u gotovo svim dijelovima bivše Jugoslavije, a posebno u Hrvatskoj i Bosni. Većina tih radova predstavlja pionirske radove u našoj zemlji. Sintezom tih radova i međusobnom usporedbom istraženih rudnih pojava izdvojena su pojedina rudna područja i dijelovi velikih metalogenih provincija, kao i pojedine metalogene epohe. Tu se osobito ističu podrobne metalogenetske studije Petrove i Trgovske gore, zatim Unsko-sanskog paleozoika i Srednjobosanskog rudogorja te prva sistematizacija rudnih ležišta i pojava u Hrvatskoj. Rudne minerale iz Srednjobosanskog rudogorja prvi je u Hrvatskoj podvrgnuo kvantitativnim optičkim istraživanjima u reflektiranom polariziranom svjetlu. Kao vrhunskog stručnjaka za rudna ležišta, Jurkovića je niz godina angažirao UN, pa je istražio i mnogobrojna rudna ležišta u inozemstvu. Od tih radova ističu se opisi ležišta i njihova tektonskog sklopa u dotad geološki posve neistraženim područjima sjeverne i srednje Burme, a rezultati tih istraživanja objelodanjeni su u monografskom djelu *Geology of Burma*. Važni su i njegovi rezultati postignuti proučavanjem ležišta i metalogenije središnjeg dijela Tunisa s olovno-cinčanim, baritno-fluoritnim i željeznim ležištima i drugih lokacija.

Vladimir Majer (1922.) bavi se petrološkim istraživanjima na prostorima Hrvatske, Bosne, Srbije i Makedonije, s težištem na kompleksnim istraživanjima ofiolitne zone, posebno ofiolitnog kompleksa Banovine s Pokupljem, zatim ultramafita s pratećim stijenama i metamorfnih stijena u bazi ofiolita, gdje su, kompletnom analizom serije metamorfnih stijena u bazi ofiolita, a na osnovi fazne P-T analize, precizno riješeni stupanj i karakter metamorfizma, kao i njegova starost, na temelju radiometrijskih analiza, istražio je i sedimente u ofiolitnom melanžu. Tim istraživanjima postignuti su novi rezultati o građi, sastavu i genezi tog ofiolitnog kompleksa. Majerova istraživanja ultrabazičnih stijena Šar-planine dala su osnove za nove izvorne teorije o genezi ofiolita. Geokemijskom analizom elemenata u tragovima, rijetkih zemalja i izotopa postignuti su novi rezultati o ofiolitima lercolitske zone u zapadnoj Bosni. U sjevernom dijelu Pelagonida prvi je put utvrdio postojanje metamorfizma visokog tlaka na prostorima bivše Jugoslavije. Uz velik broj znanstvenih radova u časopisima, objavio je i dvije sažete i jednu opsežnu monografiju o ofiolitima na prostoru bivše Jugoslavije.

Berislav Makjanić bavio se klimatologijom, dinamičkom meteorologijom (strujanje zraka preko planine, obalno kruženje zraka, vjetrovi bura, jugo i etezija), primjenom matematičke statistike u geofizici (teorija ekstrema) te seizmičkim rizikom (Jenkinsova metoda) za najjače potrese. Rezultate tih istraživanja objavio je u 30-ak znanstvenih i približno isto toliko stručnih radova u raznim časopisima, uključujući i najuglednije međunarodne časopise iz seizmologije i fizike atmosfere.

Stjepan Šćavničar (1923.) bavi se analizom i rješavanjem kristalnih struktura prirodnih i sin-

tetskih spojeva metodom difrakcije rendgenskih zraka, čime je determinirao i interpretirao brojne kristalne strukture (živinih spojeva, talijskih soli i kompleksnih sulfosoli, brojnih filosilikata i tektosilikata), zatim istraživanjem svojstava, geneze i stabilnosti pojedinih minerala ili grupa (npr. sređenosti strukture albita u tzv. spilit-keratofirskoj asocijaciji u Bosni) te općenito mineraloško-petrološkim problemima (npr. serije amfibola iz amfibolita ofiolitne zone u Bosni i dr.). Iz tih područja objavio je više od 60 radova, od toga oko polovicu u vodećim europskim i svjetskim mineraloškim i petrološkim časopisima. Dobitnik je mnogih državnih, sveučilišnih i drugih priznanja.

Mirko Malez bavio se proučavanjem svih skupina fosilnih vertebrata (kralježnjaka), određivanjem njihove taksonomije i migracija, a onda i geologijom (paleogeografijom) kvartara općenito. Najveći broj radova koje je napisao većinom s mlađim suradnicima koje je uvodio u struku posvećen je špiljskim faunama Hrvatske (Veternica, Šandalja, Velika Pećina na Ravnoj gori i dr.), uključujući i tzv. koštane breče (na Marjanu iznad Splita). Pisao je i o genezi špilja, podzemnim i površinskim krškim pojavama, hidrologiji podzemlja i špilja kao staništima pleistocenske faune i fosilnog čovjeka. Malez je od 1974. voditelj i upravitelj Zavoda za paleontologiju i geologiju kvartara (vidi dolje). U špilji Vindiji kod Donje Voće pod njegovim vodstvom iskopani su skeletni ostaci neandertalca koji spadaju među najmlađe nalaze te izumrle vrste, pa su, zbog razmjerno dobro očuvanih dijelova DNA, poslužili za rekonstrukciju genoma neandertalca (vidi dolje o djelovanju Zavoda za paleontologiju i geologiju kvartara). Malez je bio vrlo plodan pisac, objavio je više od 250 znanstvenih članaka, surađivao je s mnogobrojnim stručnjacima u zemlji i inozemstvu (Sarajevo, Ljubljana, Skoplje, Graz, Beč, Berlin, Pariz, SAD, Helsinki). Bio je dopisni član Austrijske akademije, a po njemu su imenovane četiri nove vrste (vertebrata, ostrakoda i rudista).

Ante Polšak bio je geolog i paleontolog. Najvažniji su mu radovi o stratigrafiji i fosilnom sadržaju gornjokrednih naslaga Vanjskih (krških) i Unutrašnjih Dinarida, u kojima je dao nove doprinose poznavanju tih terena. Bio je svjetski poznat specijalist za skupinu gornjokrednih aberantnih pahiodontnih školjkaša (rudista), u kojoj je postavio niz novih rodova i vrsta i dao znatne doprinose boljem poznavanju njihove paleobiologije, pa su inozemni specijalisti za tu skupinu fosila (iz Francuske, Italije, Španjolske, a i iz država bivše Jugoslavije) dolazili k njemu na specijalistički studij. Na temelju istraživanja u Istri podijelio je gornjokredne naslage na niz rudistnih cenozona, koje je korelirao s kronostratigrafijom i koje su primijenjene u čitavim Dinaridima, a i šire u sredozemnom području. Pisao je i o tektonici Unutrašnjih Dinarida, a pionirska su njegova istraživanja paleotemperatura na temelju odnosa kisikovih izotopa (u suradnji s geokemičarima), koja je uveo kao jednu od metoda tzv. polivalentne stratigrafije, za koju se zalagao, a koja su tek kasnijim istraživanjima potvrđena i primjereno vrednovana. Objavio je više od 90 znanstvenih radova, dijelom i u inozemnim i međunarodnim časopisima i zbornicima.

Velimir Kranjec unaprijedio je geologiju naftnih ležišta u Hrvatskoj i razvio metode potpovršinskog (dubinskog) geološkog kartiranja, strukturne geologije i morfometrije. Istraživao je i geologiju Tuzlanskog solnog bazena. Kao dugogodišnji nastavnik na Rudarsko-geološko-naftnom fakultetu, odgojio je mnogobrojne generacije naftnih inženjera geologa, a istakao se i u suradnji s gospodarskim organizacijama, posebno s INA-Naftaplinom. Izradio je i opsežnu geološku studiju o naftoplinonosnosti mediteranskog prostora.

Dragutin Skoko (1930.) istražuje probleme seizmologije i fizike unutrašnjosti Zemlje, što uključuje registriranje potresa općenito i digitalnu transformaciju zapisa mehaničkih seizmografa, zatim optimalizaciju položaja seizmoloških postaja postupkom Monte Carlo te seizmičkim zoniranjem, odnosno analitičkim odnosom neotektonskih i seizmičkih parametara, što omogućuje kvantitativnu procjenu maksimalno moguće magnitude potresa na osnovi tektonskih parametara, čime se subjektivnost te metode smanjila na najmanju moguću mjeru, odnosno olakšava definiranje prostora mogućih žarišta potresa. Boravio je na usavršavanju

u Geomagnetskom opservatoriju u Grockoj, u dva navrata u Međunarodnom seizmološkom institutu u Tokiju (gdje je i držao predavanja iz seizmologije), zatim u Poljskoj, Njemačkoj, tadašnjoj Čehoslovačkoj i SAD-u. Objavio je više od 60 znanstvenih radova.

Geolog Branko Sokač (1933.), osim što je dugogodišnjim geološkim kartiranjima znatno doprinio poznavanju regionalne geologije Hrvatske, jedan je od svjetski poznatih stručnjaka za fosilne vapnenačke alge, koje su jedna od najvažnijih skupina mikrofosila za geologiju naših Vanjskih Dinarida, kako za biostratigrafiju, tako i u paleoekološkom pogledu, tj. za rekonstrukciju fosilnih okoliša. Postavio je desetak novih rodova i velik broj vrsta iz te skupine, od kojih se većina pokazala pouzdanim provodnim i facijesnim fosilima, osobito u mezozojskim plitkomorskim karbonatnim naslagama, ne samo u našim Dinaridima, nego i u širem području Tetisa. Sa suradnicima je detaljnije razradio podjelu plitkomorskih jurskih naslaga na cenozone, koju su započeli talijanski istraživači. Pisao je o paleogeografiji trijasa, a objavio je više od stotinu radova u domaćim i međunarodnim časopisima, a autor je ili koautor na desetak listova Osnovne geološke karte (OGK, 1:100 000) bivše Jugoslavije.

Ivan Gušić (1938.) bavi se stratigrafijom mezozoika i geološkom evolucijom Vanjskih Dinarida Hrvatske, za koje je, na temelju proučavanja gornjokrednih naslaga otoka Brača, postavio, zajedno s Vladimirom Jelaskom, osnove tzv. dinamičke (ili događajne) stratigrafije *(event stratigraphy),* što je u Sloveniji i „službeno“ poznato i prihvaćeno kao „Bračkі model“. Opisao je nekoliko vrsta foraminifera i vapnenačkih algi koje su se pokazale kao pouzdani provodni fosili i u širem području Tetisa, a za neke je utvrdio i nove filogenetske odnose. Doprinio je i poznavanju mezozoika sjeverne Hrvatske. Objavio je 50-ak znanstvenih radova, od toga oko polovicu u međunarodnim časopisima, te nekoliko stručnih i popularnih članaka.

Josip Tišljar bio je vodeći hrvatski sedimentolog – istraživač sedimentnih stijena – koje zapremaju više od 90% površine Hrvatske. Iako je počeo istraživati ofiolitni melanž u Vardarskoj zoni, ubrzo se potpuno posvetio sedimentnim stijenama, u istraživanjima kojih je koristio najsuvremenije metode i saznanja. Iako je istraživao i klastične sedimentne stijene, osobito se bavio plitkomorskim karbonatnim stijenama – vapnencima i dolomitima – koji izgrađuju velik dio naših dinarskih planina. Unio je neke izvorne ideje o postanku dolomita, koji još uvijek nije jednoznačno objašnjen. Objavio je oko 60 znanstvenih radova i pet knjiga (udžbenika), uz veći broj ostalih vrsta radova. Istakao se i kao nastavnik te je odgojio čitave generacije mlađih geologa i nakon završenog studija, a uspješno je surađivao i s INA-Naftaplinom.

Jakob Pamić (1928. – 2004., dopisni član 1992.) proveo je dobar dio svog radnog vijeka u Sarajevu, pa je i velik dio njegovih radova vezan za Bosnu (odnosno BIH). Za to vrijeme bio je koautor na 11 listova tzv. Osnovne geološke karte (OGK) bivše Jugoslavije u mjerilu 1:100.000, tako da bi naše današnje geološko poznavanje Bosne bez Pamićevih radova bilo posve nepotpuno. Samo geolozi znaju što znači biti koautor na 11 listova karte 1:100.000, posebno kad se to odnosi na sjevernu Bosnu, koja geološki pripada Unutrašnjim Dinaridima, a odlikuje se zamršenom geološkom građom i, često, teško prohodnim terenima. Već je onda posebnu pozornost posvetio „Kišpatićevoj“ ofiolitnoj zoni. Kasnije je svoju pažnju usmjerio i na sjeverozapadni dio tzv. Vardarske zone i njezin dodir s Alpama. No bavio se i trijaskim, gornjokrednim, paleogenskim i neogenskim magmatizmom u Dinaridima i bio je prvi hrvatski geolog koji je, u suradnji s američkim kolegama, uveo izotopnu geokemiju (pa i izotopnu geologiju općenito) u Hrvatsku. Školsku godinu 1975./76. proveo je kao profesor na Međunarodnom sveučilištu u Shirazu u Iranu. Ukupno je Pamić objavio više od 300 znanstvenih radova, od toga 60-ak u visokorangiranim časopisima koji se referiraju u bazama podataka *Current Contents* i SCI i po tome je međunarodno najistaknutiji, a i najcitiraniji hrvatski geolog uopće.

Članovi su Razreda s područja bioznanosti od 1947. godine: Vale Vouk (1886. – 1962.; dop. član 1920., red. član 1924.), Alois Tavčar (1895.

– 1979.; red. član 1947.), Aleksandar Ugrenović (1883. – 1958.; red. član 1948.), Albert Ogrizek (1891. – 1970.; dop. član 1951., red. član 1954.), Ivo Pevalek (1893. – 1967.; red. član 1960.), Teodor Varićak (1907. – 1977.; izv. član 1955., red. član 1958.), Zdravko Lorković (1900. – 1998.; dop. član 1959.; red. član 1965.), Zoran Bujas (1910. – 2004.; dop. član 1960., red. član 1968.), Milan Anić (1906. – 1968.; dop. član 1963., red. član 1968.), Stjepan Horvatić (1899. – 1975.; izv. član 1966., red. član 1973.), Nikola Škreb (1920. – 1993.; izv. član 1968., red. član 1979.), Mirko Vidaković (1924. – 2002.; izv. član 1969., red. član 1981.), Davor Miličić (1915. – 1993.; izv. član 1973., red. član 1986.), Zvonimir Devidé (izv. član 1973., red. član 1991.), Dušan Klepac (1917. – 2003.; član sur. 1975., izv. član 1977., red. član 1991.), Slavko Krvavica (1920. – 2003.; izv. član 1977., red. član 1991.), Stevan Milković (1923. – 1989.; izv. član 1977.), Andrija Kaštelan (izv. član 1979., red. član 1991., glavni tajnik Akademije 1998.), Milan Meštrov (1929. – 2010.; član sur. 1975., izv. član 1979., red. član 1991.), Krista Kostial-Šimonović (izv. član 1981., red. član 1991.), Vlatko Silobrčić (član sur. 1977., izv. član 1986., red. član 1991.), Željko Kućan (član sur. 1977., izv. član 1990., red. član 1991.), Branko Kurelec (1935. – 1999.; član sur. 1988., red. član 1992.), Milan Maceljski (1925. – 2007, red. član 1992.), Željko Trgovčević (1939. – 2000.; red. član 1992.), Velimir Pravdić (red. član 1997.), Frano Kršinić (član sur. 1992., red. član 2000.), Anton Švajger (1935. – 2003.; član sur. 1980., red. član 2000.), Stjepan Gamulin (red. član 2002.), Slavko Matić (red. član 2004.), Pavao Rudan (red. član 2006.) i Franjo Tomić (red. član 2010.). Njihova se istraživanja protežu od tradicionalne botanike, zoologije i genetike preko antropologije, ekologije, imunologije i molekularne biologije sve do poljoprivrede i šumarstva.

Anatomska istraživanja Vale Vouka dala su bitne rezultate o otvorima biljnog tijela koji služe za izmjenu plinova. Tako je istražio anatomiju i ontogenetski razvitak lenticela na korijenu lipe, osebujne pneumatode na stablu begonija *(Begonia vitifolia Schott.),* hidatode (puči vodenice) kod 12 vrsta cecelja *(Oxalis)* te raspodjelu puči na listovima osjetljive mimoze *(Mimosa pudica).* Voukova istraživanja s područja biljne fiziologije važni su prilozi poznavanju mjerenja kemijskog intenziteta svjetlosti, izmjeni inulina kod vodopija *(Cichorium intybus)*, utjecaju aluminijevih soli na boju cvatova hortenzije *(Hydrangea hortensis Sm.)* te fiziološkog shvaćanja simbioze i gibanja biljaka. Tu je postigao i svoje najvažnije rezultate istražujući strujanje citoplazme i gibanje plazmodija gljiva sluznjača. Prvi je naime ustanovio da su nepravilnosti u periodičnosti fluktuacijskog („njihajućeg“) strujanja (njem. *Weberschiffchenstromung*, engl. *Shuttle streaming*) u citoplazmi plazmodija acelularnih gljiva sluznjača izazvane dnevnim svjetlom i ti se radovi citiraju i danas.

Valja spomenuti i Voukova istraživanja alga (pogotovo modrozelenih) i bakterija iz termalnih izvora, obradu porodice kodijaceja *(Codiaceae),* istraživanja parožina *(Characeae)* i crvenih alga, morske vegetacije te istraživanja biologije termalnih voda.

Ivo Pevalek bavio se istraživanjem sastava vaskularne flore Hrvatske. Kritički je razradio pojedine polimorfne taksone opisavši i neke potpuno nove oblike. To se tiče napose vrste *Laserfitium pseudanoides* u okviru koje je opisao novi varijetet te vrste *Gentiana crispata* Vis., koju je raščlanio u tri novoopisane podvrste: *subsp. bošnjakii* Pev., subsp. *visiani* Pev. i subsp. *automnalis* Pev. Međutim, glavno je područje njegove znanstvene djelatnosti algologija. Proučavao je slatkovodne alge iz različitih vodenih staništa na području Hrvatske i Slovenije, posebno jednostanične alge iz sastava vegetacije cretova, koje pretežnim dijelom pripadaju sistematskoj skupini *Desmidiaceae.* Alge je proučavao ne samo kao algolog nego i s geobotaničkog, odnosno ekološkog gledišta. Pronašao je niz novih, dotad nepoznatih alga iz različitih sistematskih skupina *Desmidiaceae.* Posebnu pozornost obratio je fitogenom taloženju i nastanku sedre (travertina) u našim krškim vodama.

Stjepan Horvatić sustavno je istraživao odnose polimorfnih taksona, kao što su roda *Leucanthemum,* kolektivne vrste *Peucedanum coriaceum*

i *Plantago holosteum* te taksoni roda *Senecio* iz skupine *vulgaris – leucanthemifolius;* ta su istraživanja, napose kod roda *Leucanthemum,* dala bitne rezultate i nove koncepcije koje su prihvaćene i u najuglednijim stranim florističkim djelima.

Floristička istraživanja koja se odlikuju nastojanjima da se flora istraživanih područja temeljito analizira s obzirom na njezinu pripadnost raznim flornim elementima dala su kao rezultat raščlanjivanje ilirskog flornog elementa u ilirsko-balkanski i ilirsko-mediteranski florni element te raščlanjenje čitavog mediteranskog flornog elementa u niz užih geoelemenata.

Kao daljnji rezultat navedenih sustavnih i florističkih istraživanja valja navesti i opise i nalaze novih taksona kao što su *Leucanthemum liburnicum, L. croaticum, L. praecox, Senecio carolimalyi* i *Aristolochia croatica.* Horvatićeva dugogodišnja istraživanja vegetacije naše zemlje (na osnovi Braun-Blanquetovih gledišta) pokazala su: 1. da se livadna vegetacija sjeverozapadnih područja bivše Jugoslavije zbog posebnih klimatskih i drugih ekoloških uvjeta odlikuje osebujnošću te da pripada dobrim dijelom pretežno endemičnim asocijacijama i posebnim višim sistematskim jedinicama; 2. da se vegetacija mediteranskog i submediteranskog krša u Hrvatskoj sastoji od vrlo velikog broja nižih i viših vegetacijskih jedinica osebujnog floističkog sastava koji je podrobno obrađen.

Dugogodišnja istraživanja Davora Miličića na biljnim virusima raznih skupina (napose potivirusa, tobamovirusa i rabdovirusa) pomoću modernih eksperimentalnih metoda (serologije, spektrofotometrije, imunoelektroforeze i dr.) dala su ove važne rezultate: prvi je put uspješno prenesen X-virus kakteja na standardne eksperimentalne biljke, čime je uvelike olakšano istraživanje tog virusa., upoznate su citopatološke promjene koje biljni virusi uzrokuju u protoplastu inficiranih biljnih stanica, napose virusne stanične inkluzije potivirusa, tobamovirusa i komovirusa., izolirani su i karakterizirani mnogi virusi nađeni u nas prvi put (na krstašicama, žitaricama, duhanu, voćkama i ukrasnim biljkama), čime je dan važan prinos našoj fiopatološkoj praksi.

U novije je vrijeme bitan prilog floristici svojom knjigom *Velebit i njegov biljni svijet* dao član IV. Razreda Sergej Forenbacher.

U novoosnovanom razredu vrlo je bitan bio rad Zdravka Lorkovića na području citotaksonomije i filogenije. Zahvaljujući njegovu pronalasku metode za umjetnu kopulaciju *Lepidoptera*, kojom se izbjegavaju optički, olfaktorni i mehanički seksualni izolacijski mehanizmi, bilo je omogućeno genetičko miješanje, hibridizacija vrsta, rodova i tribusa. Dobivene je rezultate provjeravao elektroforezom enzima i našao dobru podudarnost na razini vrsta, dok su se ispod te razine često razilazili. To je i razlog zašto se interspecijska hibridizacija ne podudara uvijek s elektroforezom enzima u pogledu filogenetskih odnosa među organizmima. Istom tom metodom bilo je moguće ustanoviti funkciju pojedinih organa genitalnog aparata *Lepidoptera*. Amputacijom pojedinih organa došao je do novih nazora o utjecaju specifičnih razlika genitalnih organa kao posljedice, a ne uzroka postanka novih vrsta, odnosno njihovih prijelaznih stadija semispecijesa. Proučavajući ulogu kromosoma u sterilnosti interspecijskih hibrida, pronašao je mnogostruke adekvatno smanjene brojeve kromosoma u nekih vrsta *Lepidoptera*, što je protumačio fragmentacijom kromosoma omogućenom holokinetičkom strukturom njihovih kromosoma, za razliku od centrokinetičke strukture u velike većine organizama. Lorković je otkrio mnoge nove vrste leptira, pa je veći broj taksona posvećen Lorkovićevu imenu, a dobio je i brojna međunarodna i domaća priznanja za svoje vrijedne znanstvene doprinose.

Istaknuti zoolog Tomo Gamulin istraživao je zooplankton Jadranskog i Sredozemnog mora, osobito kopepoda, hetognata, sifonofora, hiperida, eufazida i dr., izučavajući njihovu pojavu u vremenu i u prostoru s obzirom na temperaturu i slanoću mora. Istraživao je mriještenje, razvoj srdele i migracijska kretanja te za ribarstvo važne vrste u Jadranskom moru. Osposobio je mlađe istraživače koji danas vrlo uspješno nastavljaju njegovo djelo.

Tako Frano Kršinić (1947.) istražuje biologiju mikrozooplanktona, posebno grupe tintinida. Ta skupina zooplanktona jedna je od važnijih karika

u razumijevanju trofičkih odnosa u moru. Uz pomoć suvremenog načina uzorkovanja osobito je pridonio poznavanju raspodjele i dinamike populacije feodarijskih radiolarija, koji spadaju među najmanje poznate radiolarije uopće. Nastavljajući istraživanja Tome Gamulina, publicirao je vrlo vrijedne podatke o biologiji i ekologiji kalikofora Jadranskog i Sredozemnog mora. Revidirao je neka sustavna i morfološka otkrića kod malih kopepoda, jednog od najmanje poznatog roda *Oncaea*. Posljednjih nekoliko godina vrlo se aktivno bavi upoznavanjem malih i izoloranih biotopa uz našu obalu Jadrana. Opisao je dva nova roda i četiri nove vrste endemskih planktonskih kopepodnih rakova: *Mesaiokeras hurei, Speleohvarella gamulini*, *Badijella jalzici* i *Speleophria mestrovi*.

Milan Meštrov istražio je ekološke i biocenološke odnose podzemnih staništa i voda na kopnu te nove endemičke i reliktne taksone troglobionata s objašnjenjima njihove ekološke evolucije te dinamike njihova naseljavanja. Istraživao je djelovanje ekoloških čimbenika, ponajprije vlažnosti supstrata na mehanizme dijapauze, regeneracije i neurosekrecije troglofilnih oligoheta te pojava reprodukcije, mriještenja i dinamike populacija puževa pod utjecajem temperature okoliša u vezi s aktivnošću neurosekretornog sustava. Višegodišnjim terenskim i laboratorijskim ekološkim istraživanjima onečišćavanja tekućica i podzemnih voda, antropogenih utjecaja na slatkovodne ekosustave, napose na dinamiku populacija organizama i na metaboličke procese u njima, dobio je odgovore u vezi s odvijanjem pojedinih faza tih procesa. Utvrdio je zakonitosti prostorno-vremenske dinamike utjecaja onečišćenosti voda. Posebno je istraživao utjecaj temperature na biocenoze i na populacije pojedinih vrsta organizama te na njihove osnovne metaboličke procese, a to je posebno važno za postojeće i buduće izvore termopolucije vodenih ekosustava. Rješavana su mnoga pitanja stupnja onečišćenja te čimbenika i stupnja trofije tekućica i mnogih prirodnih i umjetnih akumulacija.

Zapaženi su i rezultati istraživanja Velimira Pravdića (1931.) posvećeni odnosima znanosti i upravljanja okolišem, u razvijanju načela primjene znanstvenih rezultata u stvaranju i definiranju studija o utjecaju na okoliš i u definiranju načela na kojima se zasnivaju suvremene strategije upravljanja okolišem. Strategije se zasnivaju na prirodnim znanostima, a povezuju gospodarske, sociološke i etičke dimenzije u cjelinu. Objavio je priloge prirodoznanstvenim istraživanjima geokemije sedimenata te određivanja prihvatnog kapaciteta ekosustava u prijenosu onečišćivača s kopna u more.

Istraživanja građe stanice bezbojnih sumpornih bakterija pomoću dvije nove metode kultiviranja što ih je izveo Zvonimir Devidé (1921.) omogućila su da se potanje istraže i veliki oblici organizama iz Jadranskog mora. Kontinuiranim opažanjima u mikrokulturama i analizom fiksiranih te citokemijskih i bojenih preparata dobiveni su rezultati koji jednoznačno dokazuju nediferenciranu građu stanica tih organizama kakvu je kasnije za sve prokariote definitivno potvrdila elektronska mikroskopija. Analiza građe makronukleusa cilijata, za koji se pretpostavljalo da je endomitotski visokopoliploidan, zahtijevala je jasnu predodžbu o mitozi koja je tada u cilijata bila posve neobjašnjiva. Primjenom brze acetokarminske metode uspjelo je dokazati prave kromosome u mejotskoj diobi te otkriti njihovo postupno prelaženje u kromosomske agregate tijekom formiranja mikronukleusa u ekskonjugantima, čime su riješeni osnovni problemi kariologije cilijata. Paralelnom svjetlosno-makroskopskom i elektronsko-mikroskopskom analizom mogao je Devidé u plodovima ukrasne bundevice *(Cucurbita pepo* var. *ovifera)* egzaktno jednoznačno dokazati reverzibilnost plastidne transformacije na modelu kloroplast-kromoplast, čime je bila Frey-Wysslingova hipoteza o monotropnom razvitku plastida definitivno opovrgnuta. Od ostalih njegovih istraživanja valja spomenuti još ultrastrukturna istraživanja plastidnih transformacija aurea-mutanti, studije ultrastrukturnih promjena u plastidima i mitohondrijima izazvanih egzogenim faktorima, istraživanja fotoperiodizma u lemenaceja te istraživanja optičkih svojstava biljnih tkiva. Vrijedni su rezultati istraživanja učinka ioniziranih zračenja na razvoj plastida i učinka različitih čimbenika na plastide i mitohondrije uključujući i

njihove strukture, diferencijaciju plastida i reverzibilnost plastidne transformacije.

U posljednjih pedesetak godina postignut je znatan napredak u istraživanju biologije stanica i tkiva. Istraživanja obuhvaćaju raspon od morfoloških radova preko eksperimentalnih do radova iz molekularne biologije.

Teodor Varićak dao je velik prilog histologiji različitih životinja. Otkrio je da se u riba stanice retikulo-endotelnog sustava ne nalaze u jetrima, nego u slezeni i bubrezima. Objavio je i važan rad o histotopokemiji mukopolisaharida u placenti goveda i svinje. Pretpostavio je da bi mukopolisaharidi interponirani između trofoblasta i epitela uterusa te bazalne membrane mogli imati ulogu nosača različitih metabolita. Posebnu pozornost posvetio je vaskularizaciji i morfološko-funkcionalnoj strukturi jetara nekih životinja. U krvnim žilama jetara jazavca, mrkog medvjeda, nosatog rakuna i vidre otkrio je intrahepatične prigušne uređaje. Osim toga, nekoliko je godina ustrajnog rada posvetio istraživanju hemoblastičnih centara u nekih riba i vodozemaca. Ta su istraživanja pokazala da se u proljeće nakon zimskog mirovanja intravenozno u koštanoj srži pojavljuju polikromatski eritroblasti, a u masnoj koštanoj srži nakupine stanica u kojima se može pratiti razvitak hemocitoblasta u mijelocite i metamijelocite.

Rast i diferencijaciju zametka glodavaca (miševa i štakora) u doba stvaranja zametnih listića proučavao je Nikola Škreb. Riječ je o razvojnom razdoblju koje je kritično za daljnji normalan tijek procesa; zametci u toj fazi već su implantirani u sluznicu uterusa majke, te je rad s njima vrlo otežan i potrebno je bilo naći nove metode kojima se omogućuje njihova analiza. Skupina istraživača najprije je pokušala analizirati mogućnost diferencijacije tih stadija na način da ih presadi na mjesta izvan uterusa (prednja očna komora, bubrežna kapsula) i tamo prati rast i diferencijaciju. Pokazalo se da je stupanj diferencijacije ovisan o stadiju zametka koji se presađuje i o mjestu na koje se presađuje. Osobito je važan rezultat da se zametci nekih sojeva miševa pod bubrežnom kapsulom uopće ne diferenciraju, već nediferencirani nekontrolirano rastu i konačno ubiju miša nosioca. Riječ je o teratokarcinomima, koji se poslije mogu presađivati i uzgajati po metodi kulture stanica. Time je pokazana srodnost stanica zametka i malignih stanica raka. Nadalje je izrađena izvorna metoda za mikrokirurško odjeljivanje zametnih listića i njihovo presađivanje kao u slučaju čitavog zametka. Pokazalo se da je primarni ektoderm na početku gastrulacije izvor stanica, koje se nakon migracije diferenciraju u sva tkiva i organe u tijelu zametka. Istraživanja su proširena na regionalnu restrikciju razvojnog potencijala zametnih listića i dobiven je važan podatak o smeđem masnom tkivu kao dominantnom derivatu mezoderma u eksperimentalnim uvjetima. Isto je tako izrađena metoda uzgajanja toga stadija razvoja u kulturi *in vitro* prema metodi kulture organa. Nakon uzgajanja od dva tjedna dobivaju se tzv. teratomi, tj. razna potpuno izmiješana tkiva. Škreb je pokazao da se diferencijacija ne javlja ako se ne mijenja tekuća mješavina za uzgoj ili ako se pusti da zametci plivaju u njoj, a ne leže na kovinskoj mrežici. Uzgajanje se obavlja uz dodatak seruma ili samo u kemijski definiranoj tekućini bez proteina. Dodatak raznih poznatih čimbenika mogu mijenjati stupanj diferencijacije. Tako cAMP pospješuje stvaranje mioblasta, a retinska kiselina djeluje na epitel i sprječava razvoj hrskavice, 5-azacitidin pospješuje diferencijaciju svih tkiva, a transferin inducira razvitak atipičnih stanica leće. Takve se stanice mogu dobiti i u eksperimentalnim uvjetima na odraslim štakorima, gdje epitel mrežnice ima sposobnost transdiferencijacije.

Histolog i embriolog Antun Švajger posebnu je pažnju posvetio istraživanju uloge zametnih listića u ranoj embriogenezi, a to je u okviru problematike temeljne zakonitosti ranog razvitka sisavca. Osobito se istaknuo na području eksperimentalne razvojne biologije vlastitom razređenom metodom izolacije i mikromanipulacije ranih razvojnih stadija zametka sisavaca na razini zametnih listića, njihovom eksplantacijom *in vitro*. Važna je bila i njegova djelatnost na području medicinske etike.

Genotoksikolog Branko Kurelec istraživao je djelovanja toksičnih tvari na vodene organizme i njihove stanice. Najraniji biološki efekt ksenobio-

tika u riba jest povećanje aktivnosti enzima benz(a) piren monoksigenaze. Mjerenje statusa induciranosti tog enzima u riba s raznih staništa pokazuju visoku korelaciju sa stanjem onečišćenja voda. Mnogo publiciranih radova drugih autora potvrdilo je vrijednost te metode kao sigurnog pokazatelja prisutnosti ksenobiotika u vodi. Nadalje je pokazao da i u riba postoji mogućnost upotrebe Amesova mikrosomskog testa, gdje se aktiviraju premutagene tvari u njihove krajnje metabolite. Pokazao je da oštećenja molekula DNA nisu veća u nečistim od onih u čistim vodama. Postoji očigledna otpornost mnogih vodenih organizama na onečišćenja koja, među ostalim čimbenicima, ovise o membranskom glikoproteinu P170.

Na području molekularne biologije važno je rano otkriće Željka Kućana (1934.) u suradnji s B. Miletićem da se dio genetičkog materijala (DNA) u ozračenih bakterija metabolički depolimerizira. Kućan se ubrzo počeo baviti istraživanjem prevođenja genetičke poruke (tj. biosinteze proteina), a osobito uloge transfer-ribonukleinskih kiselina (tRNA) u tom procesu. Pokazao je da inhibicija biosinteze proteina antibioticima *in vitro* ovisi o sastavu prijepisa genetičke poruke, tj. o mRNA. Izolirao je tirozil-tRNA-sintetazu, proučavao interakcije tog enzima s tRNA i odredio ulogu nekih nukleotida u biološkoj funkciji tRNA. Studirao je i konformacijske promjene tRNA i pronašao koji su dijelovi te makromolekule pri čitanju genetičke šifre u kontaktu s ribosomom. Pronašao je nadalje da poliamin spermin pospješuje točnost i efikasnost čitanja genetičke poruke specifičnim vezivanjem na tRNA te da istim mehanizmima sprječava krivo čitanje kodona izazvano aminoglikozidnim antibioticima.

Razgradnju DNA u ozračenih bakterija nastavio je proučavati Željko Trgovčević. On je biokemijska istraživanja spojio s molekularno-genetičkim, te prati sudbinu bakteriofaga u ozračenoj stanici. Tako otkriva da radiosenzitivnost bakterije određuju u međusobnoj interakciji dva rekombinacijska sustava: sustav bakterije i sustav faga. Istražuje uloge pojedinih enzima u tom procesu, posebice proteina za vezanje jednolančanog DNA, enzima RecBCD i njegove podjedinice D. Trgovčević je uveo i suvremene metode molekularne genetike u medicinsku mikrobiologiju. Sa svojim suradnicima razradio je metode za detekciju patogenih jersinija te konstruirao plazmid koji može poslužiti u eliminaciji nekih determinanti patogenosti iz mikroorganizama.

Miroslav Radman (dopisni član od 1992., djeluje u Parizu i Splitu) otkrio je inducibilni mehanizam popravka oštećene DNA i nazvao ga SOS-popravkom. Taj inducibilni stanični mutageni SOS--sustav uključuje privremenu sposobnost stanice da oštećenu DNA kopira bez obzira na oštećenje u preostalom kalupu. To je omogućilo razumijevanje koordinirane kontrole gena te tumačenje nastanka mutacija i procesa kancerogeneze, čime je otvoreno novo poglavlje u područjima biologije kao što su evolucija, struktura i stabilnost genoma.

Istraživanja mehanizma čitanja genetičke poruke nastavlja članica suradnica Ivana Weygand Đurašević i njezin nekadašnji student i suradnik Nenad Ban (ETH Zürich, dopisni član od 2010.). Ban je odgonetnuo molekularnu strukturu velike ribosomske podjedinice i otkrio da je ribosom ustvari ribozim, tj. da katalitičku ulogu u nastanku peptidne veze igra ribosomski RNA. Intenzivno radi na molekularnoj strukturi velikih staničnih multienzimskih sustava.

Ribosome i biosintezu proteina istražuje i patofiziolog Stjepan Gamulin (1934.), koji posebno studira poliribosome kod različitih patoloških stanja. Pokazao je da degradacija poliribosoma jetara tijekom kratkotrajnog gladovanja posljedica inhibicije inicijacije translacije, a ne raspada molekula mRNA, kako se ranije mislilo. Istraživao je i steroidne receptore u različitim tumorima.

Bitne rezultate na području proučavanja strukture i funkcije osjetnih organa ostvario je Zoran Bujas. Rezultati tih istraživanja pokazali su da su evocirani kortikalni potencijali samo dio orijentacijskog refleksa, priprema za osjećanje, a ne neposredni neurofiziološki korelat osjetnog doživljaja, što je izvorni prilog na području osjetne neurofiziologije.

Iontoforetičnim podraživanjem okusnih receptora utvrđeno je da je slani okus koji izazivaju različite soli učinak skupnog djelovanja i aniona i

kationa. Bujasovi podatci nisu u skladu s dosad općenito prihvaćenom *pattern* teorijom i zapravo su novi podaci o odnosu između fizikalno-kemijskih karakteristika okusnih podražaja i okusnih kvaliteta. Dio istraživanja na tom području odnosi se na psihofiziku. Rezultati tih istraživanja pouzdaniji su i znatno manje pod utjecajem različitih za psihofizički odnos irelevantnih čimbenika. Drugi pristup skaliranju intenziteta osjeta sastojao se u mjerenju brzine senzomotorne reakcije na slane podražaje različitog intenziteta. Rezultati su pokazali da su tzv. Piéronove brzine u uskoj korelaciji s percipiranim okusnim intenzitetima i da, kao objektivniji pristup od postupka subjektivne psihofizike, omogućuju točnije određenje psihofizičkog odnosa. Ti radovi sadrže i niz metodoloških inovacija na tom području. Ostala se istraživanja odnose na perzistenciju, adaptaciju, senzibilizaciju i inhibiciju na području okusnih osjeta. Rezultati ukrštene adaptacije pokazali su da samo u binarnim kombinacijama koje uključuju slatke tvari dolazi do senzibilizacije, dok u svim drugim kombinacijama prevladava inhibicija. Pojave inhibicije istražene su i u okusnim mješavinama, a utjecaj adaptacije istražen je i na nekim fenomenima sukcesivnog kontrasta, posebno na tzv. okusu vode.

Slavko Krvavica izvršio je opsežna istraživanja aktivnosti i distribucije acetilkolinesteraze i butirilkolinesteraze u velikom broju parazitskih helminata (trematoda, cestoda i nematoda). U tom razdoblju izvršena su i sustavna istraživanja aktivnosti enzima koji sudjeluju u razgradnji glukoze. Posebna je pozornost posvećena regulacijskim enzimima Embden-Meyerhofova glikolitskog puta. Rezultati tih istraživanja govore da su ti enzimi podložni djelovanju metaboličkih modulatora i da bi mogli poput onih u citoplazmi kralježnjaka utjecati na veličinu protoka glukoze kroz spomenuti glikolitski put. U parazitu *Metastrongylus apri,* koji živi u plućima svinja, otkriven je kompletan ciklus limunske kiseline kao i svi enzimi tzv. puta kidanja citrata. Funkcija toga puta dovedena je u vezu s izlučivanjem acetata iz mitohondrija u hahitat. Izvršena su i podrobna istraživanja intrastanične raspodjele maličnog enzima u parazitskih helminata i njegove ovisnosti o NADP+ u NAD+. Na području metaboličkih istraživanja objasnio je funkciju slijepog crijeva u peradi. Dokazano je da se niže masne kiseline nastale vrenjem pod utjecajem tamošnje mikroflore apsorbiraju u znatnim količinama u tom dijelu crijeva. Dokazano je značenje natrijevih iona i interakcije ostalih iona u procesu apsorpcije kalcija i fosfata u probavilu preživača (član suradnik Dubravko Timet).

Na području mineralnog metabolizma Krista Kostial-Šimonović (1923.) posvetila je posebnu pažnju izučavanju potencijalne opasnosti od izloženosti teškim metalima u neonatalnom razdoblju. Otkrila je vrlo visoku apsorpciju olova i nekih drugih teških metala u neonatalnoj dobi. U toj dobi organizam ne razlikuje apsorpciju kationa aktivnim transportom, a homeostaza esencijalnih elemenata te interakcija esencijalnih i toksičnih metala u procesu apsorpcije bitno su drukčije nego u odraslih. Osim toga, dob utječe i na raspodjelu metala u organizmu. Posebno je važno da se u neonatalnom razdoblju zadržava znatno više frakcija metala (Pb, Hg, Cd, Mn) u mozgu nego u odraslih i da razdoblje sisanja predstavlja kritičnu dob za akumulaciju metala u organizmu. Zaključeno je da su mladi organizmi zbog nedozrelosti procesa prijenosa metala u organizmu jače ugroženi od odraslih u istim uvjetima izloženosti metalima. Rezultati tih istraživanja utjecali su na donošenje međunarodnih preporuka o dopuštenoj izloženosti metalima u okolišu. U epidemiološkim istraživanjima u dvije regije u Hrvatskoj s različitim dnevnim unosom kalcija u hrani ustanovljeno je da dnevni unos kalcija utječe na količinu koštane mase i na incidenciju fraktura kuka u populaciji. Ti su rezultati utjecali na donošenje preporuka o dnevnom unosu kalcija u SAD-u. U području ekofiziologije i toksikologije njena su istraživanja nastavili suradnici, posebno u izučavanju transportnih mehanizama teških metala u morskim i drugim organizmima (član suradnik Čedomil Lucu i dr.).

Stevan Milković bavio se prije svega razvitkom endokrinog sustava hipofiza – kora nadbubrežne žlijezde u intrauterinom i ranom postnatalnom životu te ulogom tog sustava u adaptaciji

novorođene jedinke na stresogene podražaje. Dokazao je da fetalni hipofizno-adrenokorteksni sustav reagira na spomenute podražaje smanjenjem koncentracije askorbinske kiseline u kori nadbubrežne žlijezde i povećanjem koncentracije kortikosterona u fetalnoj plazmi. Na temelju tih rezultata dovedena je u pitanje dotad priznata hipoteza o nerazvijenosti endokrinog sustava hipofiza – adrenokorteks u perinatalnoj fazi razvitka kao uzroku postnatalne nereaktivnosti kore nadbubrežne žlijezde. Neposredno na to vezani su brojni radovi na području interakcije ACTH, prolaktina, STH i kortikoida, koji su pružili vrijedne podatke za tumačenje hormonske regulacije rasta organa u odrasloj dobi, celularnog mehanizma hormonski izazvane splanhno-megalije i zamašćenja jetara. Ti su rezultati imali velik odjek u svjetskoj znanosti i objavljeni su u vrhunskim svjetskim časopisima na tom području.

Na području imunologije važno je otkriće Vlatka Silobrčića (1935.) u suautorstvu s B. Nakićem da se specifična imunotolerantnost na alotransplantat kože može postići kratkotrajnom parabiozom odlaslih miševa ili štakora. „Parabiotsku bolest“, koja se pri tome može razviti, autori su objasnili reakcijom imunokompetentnih stanica jednoga parabionta protiv njihova primaoca. Proučavajući dalje fenomen imunotolerantnosti na alotransplantat kože u miševa, V. Silobrčić je otkrio da trajanje te tolerantnosti ovisi o prisutnosti stanica davaoca transplantata u limfoidnim tkivima tolerantnoga primaoca. Oba su ta otkrića uvrštena u knjigu: L. Brent: *A History of Transplantation Immunology*, Academic Press, London, 1997. U suautorstvu s H. D. Suitom, V. Silobrčić otkrio je da mišji tumor dojke, uzrokovan virusom MTV, ima tumorskospecifične antigene. Nadalje, sa svojim suradnicima opisao je i novi test *in vitro* za praćenje celularnih imunoreakcija na tkivne i tumorskospecifične antigene u ljudi. Otkrio je i da se sličnim testom može odrediti imunosupresivnost konjskoga antilimfocitnog globulina protiv ljudskih limfocita.

Stanimir Vuk-Pavlović (*Klinika Mayo*, Rochester, Minnessota, dopisni član od 1997.) istražuje bazične aspekte imunosti na molekularnoj razini i razvija nove terapije malignih bolesti.

Andrija Kaštelan (1934.) istražuje glavni sustav histokompatibilnosti HLA i njegove uloge u imunološkim reakcijama. Glavni znanstveni doprinosi odnose se na imunološku tolerantnost, genetiku histokompatibilnosti te povezanost gena HLA i bolesti. Istraživao je transplantacijske antigene HLA u našoj populaciji i tako odigrao pionirsku ulogu u hrvatskoj transplantacijskoj medicini. To je omogućilo i povezanost hrvatskog programa sa svjetskim transplantacijskim programima. Daljnje važno otkriće jest fenomen *homing*, tj. pojava da je naseljavanje stranih limfoidnih stanica u limfatičkim organima primatelja ovisno o histološkom porijeklu davateljskih stanica, dok je mitotička aktivnost naseljenih stanica diktirana kontrolnim mehanizmima primatelja. Trajna prisutnost davateljevih stanica uvjet je za doživotno održavanje specifične imunotolerantnosti na alotransplantat tkiva, odnosno za pojavljivanje „transplantacijske bolesti“ kao komplikacije indukcije tolerantnosti.

Pavao Rudan (1942.) bavi se holističkim antropološkim istraživanjima populacijske strukture Hrvatske. Posebno proučava reprodukcijski izolirane skupine stanovništva jadranskih otoka (genetičkih izolata), i to analizama njihovih bioloških (mono- i polifaktorno determiniranih), biokulturnih migracijskih, demografskih, izonimskih i kulturnih (lingvističkih) svojstava. Molekularno-genetičkim metodama istražuje suvremene populacije Europe i izumrle hominide.

Genetička su istraživanja obavljana i na različitim biljnim vrstama. Alois Tavčar bavio se istraživanjem kvantitativnih svojstava graha, jednom od najaktualnijih tema oplemenjivanja bilja. Kasnije je svoju pozornost usredotočio na istraživanje sterilnosti polena kukuruza. Otkrio je da osim dvadeset u literaturi opisanih sterilnosti polena, koje se sve nasljeđuju recesivno, opstoji i jedan način dominantnog nasljeđivanja sterilnosti. Vrlo su zanimljiva njegova citološka opažanja u odnosu na ritam mitotičkih dioba kod mladih biljaka kukuruza tretiranih organo-mineralnim gnojivima. Na ječmu je izučavao nasljeđivanje ranozrelosti, nasljeđiva-

nje boje pljevice i neka svojstva klasa. Otkrio je i da se gen za čvrsto, odnosno krhko osje nalazi u istom kromosomu s genom fertilnosti klasića. Genetske pokuse obavljao je i s drugim vrstama poljoprivrednog bilja. Osobito je mnogo radio na indukciji mutacija kod pšenice. Uočio je da postoji interakcija između sorte i okoliša. Stvorio je više sorti pšenice i ječma i više hibrida kukuruza.

Za unapređivanje i primjenu genetike u živinogojstvu u nas zaslužan je Albert Ogrizek. Objekt su njegovih istraživanja napose domaće pasmine goveda, ovaca i konja.

Genetička istraživanja Mirka Vidakovića na području šumarstva bila su ponajprije usredotočena na crni bor *(Pinus nigra),* i to zbog njegove važnosti za pošumljavanje degradiranih krških terena. Posebnu je pažnju posvetio problemu inkompatibilnosti kod međuvrsnog križanja crnog bora i običnog bora *(Pinus silvestris).* Sustavnim metodskim radom ustanovljeni su pojedini faktori inkompatibilnosti. Pritom su obavljena citološka i embriološka istraživanja razvitka sjemenih zametaka, istraživanja kemizma polena, stimulacije rasta polenove mješinice, imunobiološka istraživanja kod polena i primjena mentorskog polena kod hibridizacije. Rezultat je tih istraživanja hibrid između te dvije vrste nazvan *Pinus nigrosylvis.* U sklopu istraživanja o međuvrsnoj hibridizaciji proizvedeno je još nekoliko novih hibrida. Činjenicu da se korištenjem zračenog polena kod unutarvrsne hibridizacije dobiva veća heterozigotnost u potomstvu i da se tako može polučiti efekt heterozisa eksperimentalno je dokazao na bijeloj vrbi *(Salix alba)* i crnom boru. Izučavanjem djelovanja gama zračenja na kromosome kod somatskih stanica obične smreke *(Picea abies)* ustanovio je razne abnormalnosti na kromosomima, od kojih su vrlo česti lomovi i translokacije. Mnogo je truda uložio u uređenje i formiranje sjemenskih plantaža šumskog drveća sa svrhom da se proizvede sjeme poboljšanih genetskih kvaliteta, pa je formirao svoju „školu“ genetike i oplemenjivanja šumskog drveća, poznatu i izvan Hrvatske.

U zadnja tri desetljeća istraživano je oplemenjivanje pšenice. Kreiran je veći broj sorti za potrebe naše poljoprivrede, od kojih se neke uzgajaju i izvan granica bivše Jugoslavije. Istodobno je sustavno istraživano i povećanje plodnosti tala s naročitim osvrtom na agroekološke potencijale primarne biljne proizvodnje u Hrvatskoj. Uvedene su nove metode terenskih i laboratorijskih istraživanja iz paleopedologije, mikromorfologije te sastava i svojstava humusa. Riješena su i mnoga pitanja radionuklida i teških metala u pojedinim agrosustavima.

Šumarska istraživanja počinje Aleksandar Ugrenović, koji je, uz ostalo, temeljito znanstveno obradio Trsteno. U tiskanoj knjizi *Arboretum Trsteno* (1954.) prikazao je vegetacijske, ekološko-biološke, prostorne i povijesne značajke te vrijedne zbirke ukrasnog drveća, grmlja i drugog raščа, što je spomenik renesansne vrtne arhitekture južne Hrvatske s kraja XV. i početka XVI. stoljeća i vrijedan znanstvenoistraživački objekt. Osim toga rukovodio je znanstvenim istraživanjima u šumarstvu, a posebno onima na kršu.

Milan Anić istraživao je *Celtis tournefortii* Lam. na litoralnim padinama Velebita, *Castanea sativa* L. na otoku Cresu, *Quercus ilex* i *Phillgrea latifolia* u submediteranskom području. Milan Anić istraživao je *Celtis tournefortii* Lam. na litoralnim padinama Velebita, *Castanea sativa* L. na otoku Cresu, *Quercus ilex* i *Phillgrea latifolia* u submediteranskom području.

Dušan Klepac pružio je vrijedne rezultate u području istraživanja rasta i prirasta šumskih vrsta drveća i sastojina. Izrađene su dvije izvorne metode za izračunavanje prirasta. Uvedena je nova formula za obračun etata, takozvane računske jedinice koje se danas redovito primjenjuju pod imenom „uređajni razredi“. Uz to je proučavan tempo i ritam prirasta pojedinih šumskih vrsta drveća. S obzirom na to nađene su određene zakonitosti na temelju kojih je uspjelo formulirati debljinski prirast u vrijeme prijelaza jele *(Abies alba* Mill.) u različitim fitocenozama. Istraživan je i gubitak prirasta zbog napada različitih štetnika u šumama hrasta lužnjaka, a posebno je opisao Spačvu kao najveću cjelovitu lužnjakovu šumu u Europi. Sukus svojih spoznaja o šumi predočio je javnosti u svojih *Deset sentenci o šumi.*

Slavko Matić (1938.) istražuje njegu i obnovu prirodnih šuma iskonskih vrsta drveća. Na originalan je način riješio intenzitet prorede i afirmirao trajno opredjeljenje šumarske struke za prirodno pomlađivanje. Istražio je i odredio optimalan broj biljaka i količinu sjemena za prirodnu i umjetnu obnovu šuma i pošumljavanje. U prebornom gospodarenju jelovim šumama definirao je vezu prebornih šuma s prašumama i istražio intenzitet uzgojnih radova njege i obnove koji je bitan za opstanak i održanje preborne strukture i jelovih šuma. Ističe važnost opredjeljenja šumarstva za proizvodnju drva za bioenergiju, gdje radovi na njezi i obnovi šuma imaju važnu ulogu.

Vrijedni su rezultati istraživanja Milana Maceljskog u području poljoprivredne entomologije i zaštite bilja. Posebno je važna njegova aktivnost u Akademijinu Znanstvenom vijeću za poljoprivredu i šumarstvo, gdje je organizirao veći broj znanstvenih skupova i bio urednik zbornikā radova. Rješavana problematika na tim skupovima bitan je doprinos rješavanju konkretnih problema u poljoprivredi i šumarstvu. Franjo Tomić istražuje problematiku poljoprivrednih melioracija, istražio je probleme oko izbora sustava navodnjavanja i sprečavanja onečišćenja tla i vode te proučava poljoprivrednu biomasu u svrhu korištenja za proizvodnju bioenergije.

Franjo Tomić (1936.) bavi se problematikom poljoprivrednih melioracija, a istražio je probleme koji se javljaju pri izboru sustava navodnjavanja i sprečavanju onečišćenja tla i vode. Isto tako proučava poljoprivrednu biomasu u svrhu korištenja za proizvodnju bioenergije.

—

ZAVODI I CENTRI U DJELOKRUGU RAZREDA

Centar za znanstveni rad u Vinkovcima osnovan je 1970. Suosnivači su mu bili Općinska skupština Vinkovci i „Slavonska šuma“ Vinkovci. Voditelji Centra redom su bili akademici Teodor Varićak, Dušan Klepac i Slavko Matić, a upravitelji Centra: prof. Dionizije Švagelj, dr. Katica Čorkalo i dr. Anica Bilić. Savjet Centra čine voditelji Centra i akademici (za života D. Tadijanović, M. Vidaković, M. Peić, danas D. Jelčić) te znanstvene savjetnice K. Čorkalo i A. Bilić. U Centru su zaposleni znanstveni savjetnik i administrator. Znanstvenoistraživačka djelatnost obuhvaća najvećim dijelom područje šumarstva, novije i starije hrvatske književnosti, geologije, geografije, veterine, jezikoslovlja, toponimije i antroponimije. Stručni rad uključuje publicistiku, književnost, šumarstvo i organiziranje različitih skupova, predavanja, obljetnica itd. Znanstveni rad Centra reflektira se u njegovim publikacijama. Tijekom 40 godina Centar je objavio 41 knjigu, i to: osam knjiga *Radova*, 20 knjiga posebnih izdanja, 13 knjiga ostalih izdanja. U njima je objavljen 461 rad iz šumarstva, hrvatskoga jezika, arheologije, kulture i obrazovanja, geografije i geologije, medicine i veterine, teologije, umjetnosti, arhitekture, agronomije i dr. Uz to je objavljeno više literarnih i šumarskih radova posebno ili u odgovarajućim časopisima.

Arboretum Trsteno nalazi se blizu Dubrovnika u mjestu Trsteno na površini od 25,5 ha. Datira s početka 16. st., kad je uređen park uz ljetnikovac plemićke obitelji Gučetić-Gozze. Arboretum Trsteno došao je 1950. godine pod upravu Akademije znanosti i umjetnosti. Poznat je kao stari dubrovački gotičko-renesansni perivoj sa zbirkom egzotičnog drveća i grmlja. Ujedno je to povijesni spomenik vrtne arhitekture. Zbirka ukrasnog drveća i grmlja broji više stotina vrsta i kultivara. Znanstvenoistraživački rad u Arboretumu Trsteno odvijao se u okviru tema: *Introdukcija stranih vrsta drveća i grmlja za područje eumediterana i submediterana, Oplemenjivanje mediteranskih i submediteranskih borova, Konzervacija genofonda važnijih vrsta šumskog drveća* i *Perivoj ljetnikovca u Trstenom od renesansnog perivoja do Arboretuma.*

Na čelu Arboretuma Trsteno nalazi se predstojnik, koji je redoviti član Razreda za prirodne znanosti, i to Mirko Vidaković do 2002., a Frano Kršinić od 2005. U Arboretumu su zaposleni upravitelj Ivan Šimić, dipl. inž., te mr. sc. Maja Kovačević i još 14 zaposlenika.

Zavod za ornitologiju osnovan je 1901. kao Hrvatska ornitološka centrala, a 1974. ulazi u sastav Akademije. Od 1995. godine do danas voditelj Zavoda jest akademik Zvonimir Devidé, a njegovi prethodnici bili su akademici Zdravko Lorković (1974. – 1985.) i Milan Meštrov (1985. – 1995.).

Kroz cijelo razdoblje svog postojanja Zavod kontinuirano djeluje kao nositelj znanstvene ornitologije u Hrvatskoj provodeći čitav niz fundamentalnih i aplikativnih ornitoloških projekata. Među djelatnostima Zavoda dugotrajnošću se ističe projekt istraživanja migracijskih sustava ptica metodom prstenovanja, u Hrvatskoj započet još 1910. Zahvaljujući kontinuitetu od stotinu godina, prstenovano je više stotina tisuća ptica, a rezultati tog projekta omogućili su određivanje položaja Hrvatske u globalnim migracijskim sustavima ptica. Projekti Zavoda doprinijeli su poznavanju rasprostranjenosti, ekologije i biologije pojedinih vrsta i sastava zajednica ptica različitih staništa u gotovo svim područjima Hrvatske. Međunarodna suradnja Zavoda danas se odvija preko projekta istraživanja migracijskih sustava ptica (suradnja s Europskom unijom za prstenovanje ptica i s nacionalnim prstenovačkim centralama) te drugih znanstvenih projekata koji se provode u suradnji sa znanstvenim institucijama u Mađarskoj, Austriji i Češkoj.

Djelatnici Zavoda aktivno sudjeluju u provedbi zaštite ugroženih vrsta ptica i njihovih staništa u Hrvatskoj. Rukovodili su izradom pojedinih dijelova Nacionalne strategije i akcijskih planova za zaštitu biološke i krajobrazne raznolikosti Republike Hrvatske, izradili su *Crvenu knjigu ptica Hrvatske* te definirali i valorizirali važna područja za ptice koja su uključena u Nacionalnu ekološku mrežu. Sudjeluju u radu znanstvenih tijela za provedbu međunarodnih konvencija za zaštitu ptica i njihovih staništa (Bonska i Bernska konvencija te Sporazum za zaštitu migratornih močvarica Euroazije i Afrike – AEWA).

Uza znanstvenu, vrlo su važne i druge djelatnosti Zavoda. Zavod od 1947. godine izdaje znanstveni ornitološki časopis *Larus,* koji je do danas jedini ornitološki znanstveni časopis u zemlji te posjeduje najbogatiju ornitološku biblioteku u ovom dijelu Europe. Znanstvene zbirke Zavoda za ornitologiju vrlo su vrijedne zbog velikog broja uzoraka (više od 8.000, od kojih najstariji potječu s kraja 19. stoljeća) prikupljenih diljem Hrvatske, ali i okolnih zemalja. Zavod izrađuje i standardno ornitološko nazivlje koje danas obuhvaća standardna hrvatska imena za sve vrste ptica zapadnog palearktika te za više od dvije trećine svih vrsta svijeta. Djelatnici Zavoda za ornitologiju sudjeluju u provedbi studija biologije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu, bilo kao voditelji izrade i članovi komisija za obranu diplomskih, magistarskih i doktorskih teza, bilo kao povremeni predavači, čime dodatno doprinose razvijanju i unaprjeđivanju znanstvene ornitologije u Hrvatskoj. Od početka svog postojanja Zavod kontinuirano djeluje na popularizaciji ornitologije i zaštite ptica (edukacija vanjskih suradnika – prstenovača, izrada obrazovnih publikacija, predavanja i sl.).

Godine 1996. u sklopu Zavoda osnovana je Ornitološka postaja na otoku Cresu sa sjedištem u Belom radi stalnog znanstvenog praćenja kvarnerske populacije bjeloglavih supova. U Zavodu za ornitologiju danas djeluje ukupno šest znanstvenika, i to pet u središnjici Zavoda u Zagrebu (zamjenica voditelja – upraviteljica dr. Vesna Tutiš, dr. Davor Čiković, dr. Jelena Kralj, dr. Jasmina Mužinić i Sanja Barišić, dipl. ing.) te jedan u ispostavi Zavoda, Ornitološkoj postaji Cres (dr. Goran Sušić).

U okviru Razreda djeluje i Zavod za paleontologiju i geologiju kvartara. Godine 1955. akademik Marijan Salopek (1883. – 1967.), kao tajnik tadašnjeg Odjela za prirodne nauke, osnovao je Geološko-paleontološku zbirku i laboratorij za krš JAZU, kojem je bio ravnatelj sve do smrti. Salopeka je naslijedio tadašnji Salopekov asistent i suradnik akademik Mirko Malez (1924. – 1990.), a znanstvena jedinica preimenovana je 1974. u Zavod za paleontologiju i geologiju kvartara. Nakon smrti Mirka Maleza, za voditelja je imenovan akademik Milan Herak, a za upraviteljicu Maja Paunović (1952. – 2003.). Nakon prerane smrti Maje Paunović na mjesto upraviteljice imenovana je Dejana Brajković, da bi po povlačenju M. Heraka 2007. voditeljstvo Zavoda preuzeo akademik Ivan Gušić.

Malez je u svoja kvartargeološka i kompleksna geoarheološka istraživanja kronostratigrafskih odnosa, paleoantropoloških, antropoloških, paleontoloških i arheoloških sadržaja uključio mnogobrojne vanjske suradnike, utemeljivši tako suvremen pristup geološkim i paleontološkim istraživanjima kvartara. Tijekom niza godina sustavno je razvijana suradnja sa znanstvenoistraživačkim, muzejskim i ostalim strukovnim institucijama i asocijacijama u Europi i svijetu, a danas je još proširena, osobito zahvaljujući brzom razvoju novih analitičkih metoda. Istraživači Zavoda uključeni su u međunarodne znanstvene timove i kontinuirano analiziraju sadržaje špiljskih sedimenata (Veternica, Velika pećina, fosilne špilje kod Šandalje u Istri i dr.), koji su godinama sakupljani sustavnim iskopavanjem. Naglasak je na utvrđivanju modaliteta opstanka paleolitskih lovaca te interakciji i tranziciji između neandertalaca i suvremenog čovjeka. U svjetskoj zajednici posebno su odjeknuli rezultati genetskih analiza kostiju neandertalaca i drugih paleoantropoloških nalaza iz špilje Vindije, iskopavanih od 1974. do 1986. Ta istraživanja vodi Svante Pääbo sa suradnicima s Instituta *Max-Planck* za evolucijsku antropologiju u Leipzigu, u okviru višegodišnje suradnje, započete još devedesetih godina, a potvrđene ugovorom između naše Akademije i Berlin-brandenburške akademije znanosti. Tim istraživanjima uspjelo je rekonstruirati veći dio genoma neandertalca i dokazati modalitet odnosa i eventualnu interakciju između neandertalaca i suvremenih ljudi.

Drugo važno područje istraživanja jest rekonstrukcija pleistocenskih i holocenskih paleookoliša, koji su se intenzivno mijenjali zbog dinamičkih klimatskih oscilacija u kvartaru. Suvremenim metodama preispituju se i utvrđuju odnosi paleolitskih, mezolitskih i neolitskih humanih populacija na našim prostorima, koja se još i danas često oslanjaju na podatke M. Maleza. Ta istraživanja obavljaju se u suradnji s Prestonom T. Miracleom s Odjela za arheologiju Sveučilišta u Cambridgeu i rezultirala su već do sada s više od 10 objavljenih radova. Treba napomenuti, da je svoj prvi projekt istraživanja špilja Istre u suradnji sa Zavodom Preston Miracle utemeljio na Malezovu radu, a ta su istraživanja kasnije nastavljena pronalaženjem novih lokaliteta, preispitivanjem i nastavkom proučavanja nekada isključivo arheoloških nalazišta, što sve omogućuje kontinuirano, suvremeno i sustavno istraživanje kvartara Hrvatske već više od pola stoljeća.

Osim s navedenima, Zavod surađuje i s drugim nacionalnim akademijama te s brojnim institucijama u različitim zemljama Europe: Austriji, Njemačkoj, Francuskoj, Italiji, Španjolskoj, Mađarskoj, Švicarskoj (Basel) i Grčkoj (Atena), ali i s pojedincima iz Finske, SAD-a, Gruzije, Poljske, Rumunjske i Češke.

7

—

ZNANSTVENO VIJEĆE ZA PRIRODOZNANSTVENA ISTRAŽIVANJA JADRANA

Znanstveno vijeće za prirodoznanstvena istraživanja Jadrana utemeljeno je u Dubrovniku 2. veljače 1995. i u sastavu je Razreda za prirodne znanosti Hrvatske akademije. Prije se sastojalo od tri sekcije, a od 2008. djeluje kao jedinstveno tijelo. Predsjednik je Vijeća akademik Frano Kršinić.

Vijeće je 1996. godine objavilo ciljeve i smjernice budućeg rada u 8. svesku *Priloga za strategiju razvoja Hrvatske* pod naslovom *Strategija zaštite okoliša i održivog razvitka u jadranskom području Republike Hrvatske*.

Ciljevi i smjernice izrađeni su u skladu s Nacionalnim programom znanstvenih istraživanja donesenim u Nacionalnom vijeću u okviru djelatnosti Ministarstva znanosti RH. Vijeće se zauzima za provođenje sljedećih smjernica iz *Strategije*:

- za održivi razvitak države, jer će podupirati odgovarajuća istraživanja koja će dati odgovor na strateška pitanja razvoja turizma, industrije, energetike, kopnenog i pomorskog prometa, poljoprivrede, ribarstva i marikulture; Vijeće će svoja nastojanja predstaviti Vladi RH, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvu prometa, pomorstva i veza te Ministarstvu turizma kako bi

državna administracija uspostavila koncept gospodarskog razvoja na osnovi znanstvenih spoznaja (koncept održivog gospodarskog razvoja);

- za uspostavljanje postindustrijsko-informatiziranog društva, s naglaskom na ekološki povoljne proizvodne tehnologije u svim granama gospodarstva;

- za procjenu ekološkog rizika, kao što je suvremen pristup borbi protiv onečišćivanja i antropogene eutrofikacije mora, usmjeravanjem ograničenog kadrovskog i materijalnog potencijala na područja i pojave koje mogu štetno djelovati na zdravlje ljudi i na važne gospodarske djelatnosti, posebno turizam i ribarstvo; Vijeće podržava istraživanja i nadzor određenih pojava u kritičnim područjima (karakteristična obalna područja, ušća rijeka, karakteristični dijelovi otvorenog mora) u kojima se interdisciplinarnim radom objašnjavaju biogeokemijski procesi i funkcije ekosustava;

- za istraživanja ekoloških odnosa te biogeokemijskih i fizičkih procesa u područjima Jadrana koja su prirodoznanstveno još nedovoljno poznata (kanalska područja, ušća rijeka, sjeverni Jadran, Jabučka kotlina, Južnojadranska kotlina, morski parkovi); istraživanja biološke raznolikosti i zaštita živih organizama u jadranskom području obveza su države prema potpisanoj međunarodnoj konvenciji o zaštiti biološke raznolikosti;

- Vijeće se zauzima za zaštitu i sprečavanje onečišćenja krških voda i mora, s kopna i iz atmosfere, za zbrinjavanje otpada, za obrazovanje kao poticaj razumijevanju održivog razvitka i usmjeravanje populacijske politike te uspostavlja legislativu, kriterije i standarde zaštite okoliša.

Znanstvenici okupljeni u Vijeću procjenjuju i razgraničuju poremećaje koji su posljedica gospodarskih djelatnosti (na koje se politikom gospodarenja može utjecati) od onih koji su posljedica širih poremećaja (na razini Sredozemlja ili čitave biosfere) i na čije uzroke nismo u stanju djelovati, ali čijim se posljedicama moramo biti u stanju prilagoditi.

5
—
ZNANSTVENO VIJEĆE ZA DALJINSKA ISTRAŽIVANJA

Osnovano je u veljači 1979. Zadatak mu je poticanje, unapređivanje, koordiniranje, pomaganje i organiziranje znanstvenih i stručnih istraživanja Zemlje pomoću daljinskih istraživanja.

Ta istraživačka djelatnost obuhvaća sljedeća znanstvena područja: arheologiju i povijesno nasljeđe, geodeziju, geofiziku, geografiju, geologiju, hidrologiju, meteorologiju, hidrotehniku, inženjersko projektiranje, oceanografiju, pedologiju, poljoprivredu, prostorno planiranje, šumarstvo te zaštitu okoliša. Članice su Znanstvenog vijeća organizacije i znanstvene ustanove koje imaju svoje predstavnike u Izvršnom odboru.

Vijeće je u okviru simpozija EARSeL-a *(European Association of Remote Sensing Laboratories)* organiziralo dva važna međunarodna skupa: *New strategies for European Remote Sensing* 2004. u Dubrovniku i *International Conference on Disaster Management and Emergency Response in Mediterranean Region* 2008. u Zadru.

RAZRED ZA MEDICINSKE ZNANOSTI

Tijekom prve polovice 20. stoljeća u organizacijskoj strukturi Akademije medicinske znanosti još uvijek nisu bile zastupljene u sklopu samostalnog odjela ili razreda, stoga su istaknuti predstavnici medicinskih struka bili u članstvu drugih odjela ili razreda. Primjerice liječnik Josip Schlosser Klekovski (1808. – 1882.) izabran je za Akademijina člana kao botaničar i entomolog, a liječnik Milivoj Dežman Ivanov (1873. – 1940.), zaslužan po svojim prinosima borbi protiv tuberkuloze, izabran je u Umjetničkom razredu kao književnik (dop. član 1928., red. član 1931.).

Prvi liječnik koji je biran u Akademiju kao predstavnik medicinskih znanosti izabran je 1928. godine. Bio je to poznati kirurg prof. dr. Teodor Wickerhauser (1858. – 1946.), jedan od utemeljitelja i prvih profesora Medicinskog fakulteta u Zagrebu.

Prvi liječnici članovi u *Matematičko-prirodoslovnom razredu* izabrani su 1930. godine, i to: Albert Botteri (dop. član 1930.), Karlo Radoničić (dop. član 1930.), Božidar Špišić (dop. član 1930.), Ante Šercer (dop. član 1930., red. član 1937.), Božo Peričić (dop. član 1938.) i Milislav Demerec (dop. član 1939.).

Odjel za prirodne i medicinske nauke osnovan je 1947. godine i njegovim su prvim članovima postali: Branimir Gušić (red. član 1947.), profesor otorinolaringologije, i Franjo Kogoj (red. član 1947.), profesor dermatovenerologije Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Andrija Štampar (red. član 1947.), profesor socijalne medicine, izabran je tada u Odjelu za filozofiju i društvene nauke. Prvi predstavnici veterinarske medicine u novoosnovanom odjelu postaju Ivo Babić (dop. član 1948., red. član 1950.), profesor Veterinarskog fakulteta u Zagrebu, a potom članom Odjela postaje Dragutin Perović (red. član 1949.), profesor Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Samostalni Odjel za medicinske nauke osnovan je 1950. godine, a u njegov su sastav ušli već spomenuti medicinari iz Odjela za prirodne nauke te Andrija Štampar i Franjo Durst (red. član 1950.), profesor Medicinskog fakulteta, a potom i Božidar Oklješa (dop. član 1950., red. član 1958.), profesor Veterinarskog fakulteta. U prvih deset godina postojanja Odjela za medicinske nauke broj je članova postupno rastao, ujedinjavajući djelatnosti Sekcije za medicinske i Sekcije za veterinarske nauke, Centra za leptospirozu i Biokemijskog laboratorija Instituta za higijenu rada. Uz navedeno, preuzeo je i zadatak osnutka Instituta za medicinska istraživanja, koji je formiran 1952. godine. Radom Instituta rukovodio je Branko Kesić, koji je bio i urednik časopisa *Arhiv za higijenu rada* pokrenutog 1950.

Godine 1972. Odjel za medicinske nauke preimenovan je u Razred za medicinske znanosti. Njegov se rad nastavlja dinamično ponajprije preko različitih odbora. U razdoblju 1980. – 1990. Razred za medicinske znanosti ima Odbor za tumore, Odbor za traumu te Odbor za imunologiju i alergologiju. Aktivnosti se odvijaju i u Odboru za kronične bolesti kardiovaskularnog i respiratornog sistema te u Odboru za biološke preparate i infektologiju. Članovi Razreda nastavljaju rad i izvan odborā, Razreda i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti na realizaciji brojnih istraživačkih projekata te objavljuju rezultate u domaćim i stranim publikacijama pridonoseći tako razvitku i afirmaciji humane i veterinarske medicine na području Hrvatske, ali i u širem međunarodnom kontekstu. U to se vrijeme Razred aktivno uključuje i u rad na projektima *Hrvatska i hrvatski narod* te *Hrvatska i Europa: kultura, znanost, umjetnost*, ali i na posebnom Akademijinu izdanju *Hrvatska – strategija razvoja*.

Tijekom Domovinskog rata članovi Razreda uključuju se u niz akcija za priznanje Republike Hrvatske i zaustavljanje agresije.

Godine 1991. član Razreda akademik Ivo Padovan izabran je za potpredsjednika, a 1997. za predsjednika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Cjeloviti osvrti na aktivnosti Razreda do 2000. godine objavljivani su kontinuirano u *Ljetopisima* Akademije i objedinjeni su u *Spomenici* u povodu 140. obljetnice Akademije. Ovdje ćemo se usredotočiti na opis rada Razreda u razdoblju 2001. – 2010. godine.

Detaljni podaci o znanstvenoistraživačkim aktivnostima, radu i strukturi Odbora, istraživačkim ustanovama i jedinicama u sklopu i izvan sastava

Akademije te organiziranju znanstvenih skupova i izdavačkoj djelatnosti Razreda i njegovih članova razvidni su iz Akademijine edicije *Ljetopis* za svaku kalendarsku godinu. U ovome tekstu sažeto su prikazane najvažnije od mnogobrojnih aktivnosti tijekom posljednje dekade.

U razdoblju 2001. – 2010. u planiranju i ostvarivanju rada i zadataka Razreda za medicinske znanosti sudjelovali su:

Redoviti članovi: Slavko Cvetnić (član sur. 1977., izv. član 1986., red. član 1991.), Ljubomir Čečuk (izv. član 1981., red. član 1990., preminuo 2002.), Ivo Čikeš (član sur. 1986., red. član 2000.), Dragan Dekaris (član sur. 1975., izv. član 1986., red. član 1991.), Vida Demarin (član sur. 2002., red. član 2010.), Vladimir Goldner (član sur. 1994., red. član 2002.), Sergej Forenbacher (izv. član 1960., red. član 1975., preminuo 2010.), Nenad Grčević (izv. član 1966., red. član 1983., preminuo 2004.), Drago Ikić (izv. član 1968., red. član 1977.), Ivica Kostović (red. član 2006.), Zvonko Kusić (član sur. 1992., red. član 2000.), Radovan Ivančić (izv. član 1975., red. član 1983., preminuo 2007.), Jelena Krmpotić-Nemanić (izv. član 1983., red. član 1991., preminula 2008.), Ivo Padovan (izv. član 1975., red. član 1983., preminuo 2010.), Marko Pećina (član sur. 1990., red. član 2004.), Ivan Prpić (član sur. 1986., izv. član 1990., red. član 1991.), Željko Reiner (član sur. 1992., red. član 2006.), Daniel Rukavina (red. član 2000.), Mladen Sekso (izv. član 1986., red. član 1991., preminuo 2003.), Šime Spaventi (dop. član 1986., izv. član 1988., red. član 1991.), Marko Šarić (izv. član 1983., red. član 1991.), Zdenko Škrabalo (red. član 1992.), Eugen Topolnik (izv. član 1963., red. član 1979.) i Teodor Wikerhauser (član sur. 1975., izv. član 1983., red. član 1991.).

Članovi suradnici: Jelena Aurer-Koželj (1988.), Biserka Belicza (1977., preminula 2005.), Filip Čulo (1980.), Iva Dekaris (2006.), Zijad Duraković (1992.), Theodor Dürrigl (1986.), Hrvoje Gomerčić (1990. preminuo 2010.), Vjekoslav Jerolimov (2006.), Josip Madić (1998.), Ante Simonić (2002.), Željko Sutlić (2006.) i Mladen Štulhofer (1986., preminuo 2010.).

Dopisni članovi s boravištem u Republici Hrvatskoj: Radovan Medved (1988., preminuo 2010.), Krešimir Pavelić (1992.), Nikola Peršić (1981., preminuo 2009.), Fedor Valić (1977.) i Božidar Vrhovac (1990., preminuo 2009.).

Članovi Razreda obavljali su svoju znanstvenoistraživačku i nastavnu djelatnost u okviru matičnih ustanova – Imunološkog zavoda, Instituta za medicinska istraživanja i medicinu rada, Kabineta za istraživanje i standardizaciju imunoloških supstancija, Kliničkog bolničkog centra *Zagreb*, Kliničke bolnice *Sestre milosrdnice*, Kliničke bolnice *Dubrava*, Opće bolnice *Sveti Duh*, Specijalne bolnice za oftalmologiju *Svjetlost*, Hrvatskog instituta za istraživanje mozga, Medicinskog, Stomatološkog i Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku i Akademijina Odsjeka za povijest medicinskih znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti.

Znanstvenoistraživačka djelatnost članova Razreda u razdoblju 2001. – 2010. ostvarivala se na temelju osnovnog programa Hrvatske akademije, sredstava za znanstvenoistraživački rad što ih je osiguralo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa te sredstava za znanstvenoistraživački rad članova Hrvatske akademije koji nisu u radnom odnosu, a rade u okviru znanstvenih jedinica koje djeluju unutar Razreda ili znanstvenih jedinica Hrvatske akademije.

Tijekom desetljeća 2001. – 2010. mijenjao se broj i naziv projekata. Krajem razdoblja velik broj članova Razreda bio je uključen u rad na višegodišnjim Akademijinim projektima: *Enciklopedijskom rječniku medicinskog humanog i veterinarskog medicinskog nazivlja, Formiranju tumora za banke tumora za bazična istraživanja, Tumorskoj banci DNA čovjeka, Interferonu u terapiji tumora* i *Bolestima dojke* te na pojedinačnim projektima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.

Znanstveni projekti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti financirani preko Ministarstva znanosti Republike Hrvatske koje su vodili članovi Razreda ili pripadajućih mu znanstvenih jedinica u promatranom razdoblju bili su sljedeći: *Određi-*

vanje globalnog genskog profila tumora metodom DNA čipova (voditelj: Š. Spaventi), *Molekularno profiliranje metastazirajućeg tumora dojke* (voditelj: Š. Spaventi), *Adjuvantna terapija melanoma s PEG intronom* (voditelj: D. Ikić), *Hrvatska medicinska baština, odrednice razvoja dostignuća 13. – 20. stoljeća* (voditeljica. B. Belicza), *Ikonografija u medicini* (voditeljica: S. Fatović-Ferenčić), *Hrvatski medicinski identitet i njegov europski kontekst* (voditeljica: S. Fatović-Ferenčić), *Kakvoća i zdravstvena ispravnost poljoprivrednih proizvoda* (voditeljica: D. Hackenberger), *Javno zdravstvo i medicina u Hrvatskoj: identitet i međunarodna suradnja u 20. stoljeću* (voditelj: Ž. Dugac). Uz navedeno, članovi Razreda vodili su velik broj projekata koje su financirale druge ustanove ili su sudjelovali u njima.

Razred je preko svojih članova aktivno sudjelovao i u radu različitih Akademijinih odbora i tijela. Akademiju je u Upravnom odboru Nacionalne zaklade za znanost, visoko školstvo i tehnologijski razvoj predstavljao akademik Z. Kusić. Predstavnik Razreda u Odboru za Europski projekt bio je akademik D. Dekaris, a u Odboru za suradnju Hrvatske akademije, hrvatskih sveučilišta i znanstvenih instituta bio je dopisni član F. Valić. Predstavnik Razreda u Odboru za međunarodna pitanja i međunarodnu suradnju bio je akad. I. Čikeš (D. Dekaris od 2006.). Predstavnica Razreda u Odboru za Statut bila je akademkinja Jelena Krmpotić-Nemanjić. U Znanstvenom vijeću za zaštitu prirode predstavnici Razreda bili su članovi D. Dekaris i S. Forenbacher (potonji do 2004.) U Akademijinu Knjižničnom odboru Razred je predstavljao akademik S. Cvetnić, a od 2010. predstavlja ga akademik M. Pećina. Akademik D. Dekaris bio je predsjednik radne skupine čiji je zadatak priprema prijedloga Akademijinih časopisa koji bi trebali ući u popis časopisa s međunarodno priznatom recenzijom. Akademik M. Šarić izabran je za predstavnika Razreda u Znanstvenom vijeću za mir i prava čovjeka. U radnoj skupini za razmatranje kriterija za prosudbu znanstvenog rada Razred je predstavljao akademik M. Pećina. Predstavnik Razreda u Upravnom odboru Akademijine Zaklade bio je akademik Š. Spaventi. Razred je u Izvršnom odboru Odbora za obnovu i razvitak Arboretuma Trsteno predstavljao Š. Spaventi.

Isto tako Razred je nastavio suradnju sa Slovenskom akademijom znanosti i umjetnosti te s Makedonskom akademijom znanosti i umjetnosti (MANU). Preko Odsjeka za povijest medicinskih znanosti nastavio se rad na interakademijskom projektu *Iconography in Dermatology* između Hrvatske i Austrije.

Intenzivirala se suradnja s *InterAcademy Medical Panelom* (IAMP) koju je vodio akademik D. Dekaris. S obzirom na tu suradnju Razred je davao mišljenja o pojedinim temama kao što je IAP-ova izjava o humanom kloniranju te o zdravlju majke i djeteta u zemljama u razvoju, o znanstvenom obrazovanju djece, o pristupu znanstvenim informacijama, o znanosti i medijima, o izgradnji znanstvenih kapaciteta. Uz navedeno, Razred je bio uključen i u suradnju s *International Council for Science* (ICSU). Akademik D. Rukavina izabran je u Vijeće za medicinske znanosti Europske znanstvene zaklade (ESF) i tu je funkciju uspješno obnašao do 2004., a naslijedio ga je dopisni član K. Pavelić.

Od općih pitanja Razred je 2006. godine prihvatio inicijativu upraviteljice Odsjeka za povijest medicinskih znanosti da se, u skladu s mogućnostima, pronađu adekvatne prostorije za Zbirku za povijest hrvatske medicinske baštine u kojima bi se mogao izložiti stalan postav za javnost i priređivati tematske izložbe, čime bi se postupno stvorili uvjeti prerastanja zbirke u muzej.

1
—
JAVNA PREDAVANJA I ZNANSTVENI SKUPOVI U ORGANIZACIJI ILI SUORGANIZACIJI RAZREDA

U Akademiji je tijekom 2001. godine održano više predavanja i znanstvenih skupova.

Niz javnih predavanja započeo je izlaganjem Mladena Vranića, dopisnog člana Hrvatske akademije sa Sveučilišta u Torontu, naslovljenim *Hipoglikemija: neriješena i ozbiljna komplikacija kod*

liječenja dijabetesa. Suad Efendić, redoviti član Švedske akademije znanosti, dopisni član Hrvatske akademije i redoviti profesor dijabetologije i endokrinologije Sveučilišta u Stockholmu, održao je predavanje *Novi pogledi na patogenezu liječenja dijabetesa tipa 2*. Vladimir Dugački, predsjednik Hrvatskoga društva za medicinsko nazivlje Hrvatskoga liječničkog zbora, predstavio je aktivnost toga društva predavanjem *Povijest hrvatske medicinske enciklopedistike i leksikografije do kraja Drugog svjetskog rata,* a Theodor Dürrigl, član suradnik Hrvatske akademije, predavanjem *Pet desetljeća suvremene hrvatske medicinske leksikografije.*

Tijekom te godine održan je simpozij posvećen akademkinji Jeleni Krmpotić-Nemanić naslovljen *Klinička anatomija.* Slijed simpozija iste godine posvećen je aktualnim temama poput*: Prevencija ateroskleroze – novi čimbenici rizika, Akutni koronarni sindrom, Karcinom kože, Novosti na području lijekova, Bolesti dojke* na temu *Dojka i menopauza*, *Postupak s aksilarnim limfnim čvorovima kod operabilnog raka dojke* i *Sindromi prenaprezanja sustava za kretanje u radu i športu.* Komemorativni sastanci 2001. bili su posvećeni preminulim članovima: akademiku Vladimiru Luetiću i dopisnom članu prof. dr. Mirku Draženu Grmeku.

Tijekom 2002. godine održana su predavanja Manuela J. T. Carronda, redovitog profesora kemije i biokemije na Sveušilištu *Oeiras* u Portugalu: *Pharmaceutical and Clinical Issues in the Process Designof Biopharmaceuticals – A Comparative Overview*, potom Hrvoja Gomerčića, člana suradnika Hrvatske akademije i redovitog profesora Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: *Biologija i patologija sisavaca u Jadranskom moru*, Charlesa H. Calishera, redovitog profesora Odjela mikrobiologije, imunologije i patologije Sveučilišta *Colorado* u SAD-u: *Europe or North Amedca, It's all the same to Viruses: Consequences of a Smaller World.*

Niz simpozija održanih te godine bio je posvećen temama: *Prevencija ateroskleroze – periferna vaskularna bolest, International Conference on Signal Transduction Third World Congress on Vaccines and Immunisation, Novosti na području lijekova (V. simpozij*), *Bolesti dojke (XII. sastanak)* na teme: *Aktualni problemi bolesti dojke, Značenje onkogena HER* 2 *za prognozu i liječenje raka dojke, Radioterapija raka dojke – istine i kontroverze* i *Palpabilna tvorba u dojci – dijagnostički i terapijski problem,* te multidisciplinarni simpozij *Tuberkuloza: prošlost i sadašnjost.* Iste godine predstavljena je knjiga M. Pećine, J. Krmpotić-Nemanić i A. D. Markiewitza *Tunnel Syndromes Peripheral Nerve Compression Syndromes* (CRC Press, BocaRaton – London – New York – Washington D.C) te poseban broj časopisa *Arhiv za higijenu rada i toksikologiju* u kojem su tiskani radovi sa simpozija *Sindromi prenaprezanja sustava za kretanje u radu i športu.*

Tijekom 2003. godine održano je nekoliko javnih predavanja: Ante Simonića, člana suradnika Hrvatske akademije, redovitog profesora Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci i potpredsjednika Vlade RH, na temu: *Aktualnosti znanstvenog* i *visokoškolskog sustava Republike Hrvatske;* Marija Vrandečića, profesora kirurgije Saveznog sveučilišta *Minas Gerais,* ravnatelja Kardiotorakalne kirurgije i predsjednika Instituta BIOCOR u Belo Horizonteu u Brazilu, koji je održao predavanje *Heart Valve Substitutes: From Development to Clinical Outcomes;* Valentina Fustera s Kardiovaskularnog instituta *Mount Sinai* u New Yorku, predsjednika Svjetske federacije kardiologa, koji je održao predavanje *Atherothrombosis High-risk-plaque – New Directions for ldentification and Treatment.*

Uz navedeno, održan je i komemorativni sastanak posvećen preminulom redovitom članu Akademije Ljubomiru Čečuku.

Tijekom 2003. godine održani su simpoziji: *Znanstvene osnove teleneurologije – Telestroke Model, Prevencija ateroskleroze – utjecaj prehrane, Valvulne bolesti srca, Venereal Diseases: Realities and Taboos, Povezanost bolesti srca i mozga, Stress and Immune Reactivity*, *Liječenje vodom: pristupi i paradoksi* i *Alergija – profesija – okoliš: aktualni problemi u nas* te konferencije *Opća deklaracija o ljudskom genomu i ljudskim pravima: trenutačno stanje i buduće perspektive* i *Bolesti dojke (XIII. sasatanak)*, i to na sljedeće teme: *Aktualni problemi bolesti dojke, Hormoni*

i kemoterapija, Dijagnostičke pretrage dojke – i kontroverze, Lokalni recidivi poslije poštedne operacije i zračenja raka dojke.

Tijekom 2004. godine održana su dva javna predavanja. Vladimir Dugački, predsjednik Hrvatskog društva za medicinsko nazivlje Hrvatskog liječničkog zbora, održao je predavanje *Medicina i farmacija u osječkoj „Hrvatskoj enciklopediji"* (1887. – 1890.), a Hedvig Hricak, dopisna članica Hrvatske akademije i redovita profesorica radiologije Medicinskog fakulteta Sveučilišta *Cornell* u SAD-u, predavanje naslovljeno *New Horizons in Oncologic Imaging.*

Simpoziji održani tijekom 2004. godine bili su posvećeni temama kao što su:

Dijagnostika i terapija glavobolja, Prevencija ateroskleroze – arterijska hipertenzija kao čimbenik rizika, Znanstveni časopisi: uredničke odgovornosti i dileme, Bolesti dojke (XIV. sastanak) na teme: *Aktualna dilema, Sentinel limfni čvor i mikrometastaze raka dojke, Sudskomedicinski aspekt dijagnostičkih pretraga dojke, Optimalno adjuvantno sustavno liječenje raka dojke* i *Onkološki forum.*

Tijekom 2005. održani su sljedeći simpoziji: *Nova klasifikacija cerebrovaskularnih bolesti temeljena na znanstvenim postignućima, Doktorski studij iz područja biomedicine i zdravstva pred izazovima Bolonjskih procesa, Prevencija ateroskleroze – metabolički sindrom kao čimbenik rizika, Bolesti dojke (XV. sastanak)* na teme: *Nuklearna medicina i rak dojke, Obiteljski i hereditarni rak dojke, Aktualna tema, Onkološki forum* i *Lokalna proširenost raka dojke*; *Godišnji sastanak hrvatskih imunologa* s *međunarodnim udjelom;* povijesni pogled na ulogu i djelo utemeljitelja ortopedije naslovljen *Božidar Špišić – zasade i razvoj ortopedije na našem području,* simpozij *Epidemiološki aspekti infiuence u ljudi i životinja* te *Otpad – ekološki i zdravstveni problemi.*

Iste, 2005., godine održani su komemorativni sastanci u spomen na preminule redovite članove Razreda za medicinske znanosti Nenada Grčevića i Mladena Seksu.

Na simpozijima održanima 2006. obrađeni su aktualni problemi, a riječ je o sljedećima:

*Harmonizacija doktorskih studija iz područja biomedicine i zdravstva u RH, Znanstveni temelji dijagnostike i liječenja vrtoglavica, Demografska kretanja u Hrvatskoj – stanje i perspektive, Prevencija ateroskleroze starije životne dobi; o*držan je i I. znanstveni simpozij o bolestima štitnjače, tradicionalni znanstveni sastanak *Bolesti dojke (XVI. sastanak)* te II. znanstveni skup *Povezanosti bolesti srca i mozga.*

Tijekom 2007. godine održani su sljedeći simpoziji: V. znanstveni skup o poremećajima mozga naslovljen: *Kognitivni poremećaji u neurologiji*, zatim *Prevencija ateroskleroze – jesu li žene drugačije od muškaraca?, Bolesti dojke (XVII. sastanak);* sastanak 55 *godina od organiziranih početaka alergologije u Hrvatskoj: Budućnost gradimo na prošlosti,* I. kongres Hrvatskog društva za štitnjaču naslovljen *Rak štitnjače,* I. znanstveni skup *Multidisciplinarni pristup temporomandibularnim poremećajima* te simpozij *Balneologija i lječilišna medicina u Hrvatskoj: sadašnje stanje i budućnost.*

Razred je 2008. godine organizirao jedno javno predavanje. Održao ga je Norman Sartorius, dopisni član Hrvatske akademije i član Ekspertnog komiteta Svjetske zdravstvene organizacije, a riječ je o *Medicini u eri decivilizacije*. Uz navedeno, održan je niz simpozija na kojima su se obrađivali aktualni problemi s područja medicinskih znanosti: *Melanom (Epidemiologija, prevencija i klinička obilježja melanoma), Dijagnostički postupci, Kirurško i onkološko liječenje, Neurološke bolesti, Prevencija ateroskleroze – uloga tjelesne aktivnosti,* potom *Bolesti dojke (XVIII. sastanak), Važnost kliničkog časopisa za hrvatsku medicinu* u povodu uvrštenja časopisa *Acta clinica Croatica* u bibliografsku bazu *Medline* i *Science Citation Index Expanded* te II. znanstveni sastanak *Multidisciplinarni pristup temporomandibularnim poremećajima.*

Tijekom 2009. godine Razred je nastavio organizirati javna predavanja. Bruno Maiser, predsjednik međunarodne organizacije *Eurotransplantant International Foundation,* održao je predavanje *Hrvatska u Eurotransplantu;* Miloš Judaš, član suradnik Hrvatske akademije i redoviti profesor neuroznanosti na Medicinskom fakultetu Sveučili-

šta u Zagrebu, održao je predavanje *Važnost sustava zrcalnih neurona moždane kore za evoluciju jezika i simboličkog mišljenja;* dok je Mladen Vranić, dopisni član Hrvatske akademije, redoviti član Kanadske akademije znanosti i umjetnosti i redoviti profesor fiziologije i medicine na Sveučilištu u Torontu u Kanadi, izlagao o *Molekularnim mehanizmima putem kojih vježbanje i, neočekivano, neki oblici stresa sprječavaju šećerne bolesti*.

Simpoziji održani tijekom 2009. odnosili su se na sljedeće aktualne teme*: Znanstvene osnove dijagnostike i terapije boli, Prevencija ateroskleroze – dijabetes: čimbenik rizika, Jodna profilaksa – iskustva i nedoumice, 2-D i 3-D transezofagijski ultrazvuk u peri i postoperacijskom liječenju kardiokirurških bolesnika, I. hrvatski kongres* o *urogenitalnim i spolno prenosivim bolestima, Bolesti dojke (XIX. sastanak), Epidemiološke i kliničke osobitosti nove A (H1N1) pandemije influence, Prolaktinomi – medikamentozno ili kirurško liječenje, 300 godina balneoloških analiza u Hrvatskoj,* III. znanstveni skup *Diferencijalno-dijagnostički pristup temporomandibularnim poremećajima.*

Razred je ove godine održao i komemorativni sastanak u spomen na svoju preminulu članicu Jelenu Krmpotić-Nemanić.

Uz navedeno, Razred je bio pokrovitelj znatnog broja nacionalnih i međunarodnih znanstvenih skupova organiziranih u Republici Hrvatskoj.

Važnu ulogu u realizaciji zadataka i planova rada Razreda za medicinske znanosti i u razdoblju 2001. – 2010. imali su odbori Razreda i njihovi članovi.

5

—

ODBOR ZA ALERGOLOGIJU, KLINIČKU IMUNOLOGIJU I BIOLOŠKE PREPARATE

nastavio je istraživanja imunoloških bolesti i imunomodulacije, utjecaja stresa i posttraumatskog stresnog poremećaja na imunoreaktivnost te povezanosti živčanog, endokrinog i imunološkog sustava u čovjeka, zatim imunologije reprodukcije, transplantacijske imunologije, imunoloških mehanizama u kontroli rasta, imunoreakcije u dermatologiji, alergologije i autoimunosnih bolesti, imunologije zaraznih bolesti, medijatora upale, akutne hepatotoksičnosti, imunologije i patogeneze virusnih infekcija, izloženosti azbestu te pojave i razvoja malignog mezotelioma poplućnice. Članovi Odbora organizirali su brojne znanstvene i stručne simpozije, od kojih su neki održani pod pokroviteljstvom Razreda, i aktivno sudjelovali na njima.

—

ODBOR ZA ANIMALNU I KOMPARATIVNU PATOLOGIJU

bavio se temama vezanima uz epidemiološke aspekte retrovirusnih infekcija te epidemiološkim aspektima influence u ljudi i životinja. Radovi sa simpozija tiskani su u Akademijinoj publikaciji *Rad* 496 te u časopisu *Praxis veterinaria.* Uz navedeno, članovi Odbora bili su usredotočeni na završnu fazu višegodišnjeg kapitalnog projekta – *Enciklopedijskog rječnika humanog i veterinarskog medicinskog nazivlja* – koji je završen 2006. godine.

—

ODBOR ZA ATEROSKLEROZU

organizirao je zajedno s Hrvatskim društvom za aterosklerozu niz simpozija vezanih uz temu *Prevencija ateroskleroze.* Uspostavljena je suradnja s Odjelom za prevenciju kroničnih bolesti Svjetske zdravstvene organizacije te s *Lipid-Ligom* i *Stiftung zur Prävention der Arteriosklerose* iz Njemačke.

—

ODBOR ZA MEDICINSKU ETIKU

radio je na promicanju biomedicinske etike u području znanstvenih medicinskih istraživanja, stručnog rada i zdravstvene zaštite te na promicanju prava pacijenata i funkcije zastupnika pacijenata u Republici Hrvatskoj u suradnji s relevantnim ustanovama i stručnjacima iz zemlje i inozemstva. U sklopu aktivnosti Odbora za biomedicinsku etiku Razreda za medicinske znanosti u suradnji s Hr-

vatskim povjerenstvom za UNESCO u Zagrebu je 2003. u Akademijinoj palači održana *UNESCO Regional Conference UniversalDeclarationon the Human Genome and Human Rights: Present Status and FuturePerspectives.* Na inicijativu Veleposlanstva Francuske Republike u Zagrebu, uz suglasnost i suradnju s Akademijinim Odborom za međunarodnu suradnju, iste je godine u Akademijinoj palači održan okrugli stol *Znanost i etika: Odgovornost znanstvenika u primjeni znanstvenih istraživanja.* Članovi Odbora za biomedicinsku etiku Božidar Vrhovac, dopisni član, i Biserka Belicza, član suradnik, aktivno su sudjelovali u redovitom radu Nacionalnog bioetičkog povjerenstva za medicinu, posebice pak kao predavači s individualnim izlaganjima na sastanku tog povjerenstva za medicinu i *Pontificia accademia pro vita* u Rimu te u realizaciji programa obrazovanja članova etičkih povjerenstava u Zagrebu. Neki od članova Odbora djeluju kao članovi Povjerenstva za etiku i deontologiju Hrvatskog liječničkog zbora, Hrvatske liječničke komore, Etičkog povjerenstva znanstvenih, znanstvenoistraživačkih i zdravstvenih ustanova te medicinskih fakulteta i Stomatološkog fakulteta. B. Belicza je 2003. izabrana je za hrvatsku predstavnicu u Upravnom odboru za bioetiku (*Steering Committee on Bioethics,* CDBI) Vijeća Europe te je sudjelovala na sastanku koji je održan u Strasbourgu 18. – 22. listopada 2004., na kojem se pretežno raspravljalo o izradi dokumenta o korištenju humanog biološkog materijala u svrhu istraživanja.

—

ODBOR ZA KARDIOVASKULARNE BOLESTI

nastavio je istraživanja na projektu CARNET-a *Telemedicina u elektrostimulaciji srca,* projektu ablacije aberantnih provodnih putova u srcu kao izvora malignih aritmija s pomoću vlastite opreme s ultrazvučno označenim kateterima, u području intervencijske kardiologije u pedijatriji na problemima dezobliteracije suženih ušća i zatvaranju patoloških komunikacija u srcu i krvnim žilama u djece, na projektu metaboličkih i hormonskih čimbenika u razvoju ateroskleroze, tumorske banke DNA u čovjeku, neinvazivnog određivanja minutnog volumena srca, intrakardijalne elektrokonverzije i ablacije, primjene novih tipova elektrostimulatora srca, funkcije srca u ishemijskoj bolesti srca, akutnog koronarnog sindroma, hormonskih i metaboličkih čimbenika u kroničnim neendokrinim bolestima, koronarne srčane bolesti, srčanog zatajenja te neuromuskularnih bolesti. Članovi Odbora aktivno su sudjelovali u organizaciji i provedbi simpozija *Intraoperacijska primjena trodimenzijske ehokardiografije* te na mnogobrojnim drugim sastancima i simpozijima.

—

ODBOR ZA MEDICINSKU LEKSIKOGRAFIJU

Na poticaj tadašnjeg predsjednika Akademije akademika I. Padovana, osnivanje Odbora predloženo je i jednoglasno prihvaćeno na sjednici Razreda 25. listopada 2001. Razred za filološke znanosti delegirao je u taj odbor prof. dr. Darka Novakovića. Predsjedništvo Akademije na svojoj se redovitoj sjednici održanoj 30. siječnja 2002. suglasilo s prijedlogom Razreda za medicinske znanosti i Razreda za filološke znanosti, pa je Odbor za medicinsku leksikografiju osnovan u sljedećem sastavu: predsjednik Odbora Theodor Dürrigl, član suradnik; članovi: akademici Slavko Cvetnić, Sergej Forenbacher, Ivo Padovan, član suradnik Hrvoje Gomerčić, prof. dr. Nada Čikeš, prim. dr. Vladimir Dugački i prof. dr. Darko Novaković. Odbor je svoj prvi redoviti sastanak održao 26. studenoga 2002. Razmotreni su bitni elementi za plan budućeg rada posebice na dovršavanju *Enciklopedijskog rječnika humanog i veterinarskog medicinskog nazivlja.* U lipnju 2006. godine Odbor je zaključio rad na projektu *Enciklopedijskog rječnika humanog i veterinarskog medicinskog nazivlja* koji sadrži oko 56.000 natuknica.

Odbor za lijekove bavio se aktivnostima na različitim područjima uporabe lijekova. Članovi Odbora sudjelovali su na nizu sastanaka u zemlji i izvan Hrvatske, posebno onima u organizaciji Svjetske zdravstvene organizacije (Cavtat, Sara-

jevo i dr.) i *The Council for International Organizations of Medical Sciences* (CIOMS). Objavili su radove u domaćim časopisima i zbornicima.

—

ODBOR ZA MEDICINU RADA, ŠPORTA I ZDRAVSTVENU EKOLOGIJU

nastavio je s istraživanjima usmjerenima ocjeni izloženosti i rizika u uvjetima rada i specifičnim životnim uvjetima, uključujući pojedine športske aktivnosti. Posebno su istraživani respiratorni učinci različitih izloženosti i dijelom i mehanizmi tih učinaka. Istraživane su razine triazinskih herbicida u plitkim, površinskim i podzemnim vodama i tlu, sorpcijsko ponašanje tih spojeva u tlu i sedimentu te razine organoklorovih pesticida i specifičnih kongenera polikloriranih bifenila u tlu i lebdećim česticama. Evaluirani su različiti pristupi analizi triazinskih pesticida i njihovih metabolita u urinu ljudi. Istraživana je raspodjela i razina organoklorovih pesticida i polikloriranih pesticida u uzorcima humanog mlijeka i u uzorcima vegetacije u Zagrebu i na otoku Krku. Proučavan je utjecaj žive iz amalgamskih ispuna na izlučivanje proteina u urinu eksperimentalnih životinja. U mladih sisajućih štakora istražena je učinkovitost oralne primjene meso-2,3-dimerkaptojantarne kiseline (DMSA) za vrijeme oralne izloženosti olovu, na koncentraciju olova u tkivima. Radilo se na istraživanju utjecaja prometa na okoliš, razmatranju mogućih novih problema izazvanih prisutnošću vlakana u zraku. Provedeno je epidemiološko istraživanje o učestalosti malignog mezotelioma poplućnice u nas, u razdoblju od sedam godina, s osvrtom na ulogu izloženosti azbestu. Istraživani su respiratorni učinci vezani za poslove vatrogasaca, poljoprivrednih radnika, radnika u proizvodnji piva, odnosno pripremljene su publikacije o rezultatima prethodno provedenih istraživanja. Evaluirane su pojedine kliničko-toksikološke spoznaje u vezi s bolestima srca i krvnih žila. Istraživan je utjecaj intenzivnog športskog treninga, poremećaj menstrualnog ciklusa u športašica. Obrađena su iskustva prethodno provedenih istraživanja o korištenju magnetske rezonance u dijagnostike *tunelskog sindroma*. Veći dio članova Odbora bio je aktivno uključen u izradu pojedinih poglavlja udžbenika *Medicina rada i okoliša*. Članovi Odbora kontinuirano su aktivno sudjelovali na brojnim simpozijima te objavljivali svoje rezultate u indeksiranim domaćim i inozemnim časopisima.

—

ODBOR ZA GENOMIKU I PROTEOMIKU U ONKOLOGIJI

Aktivnosti Odbora odnosile su se na sljedeće djelatnosti: transkriptomiku (DNA-čipovi), roteomiku, sistemsku biomedicinu, bioinformatičku dijagnostiku, imunoterapiju i dijagnostiku melanoma i karcinoma štitnjače, funkcionalnu genomiku bolesti štitnjače. Akademik Š. Spaventi, koji je bio i inicijator Odbora, koordinirao je njegov rad kao voditelj u razdoblju 1989. – 2009., kada je tu dužnost preuzeo akad. Z. Kusić.

Odbor je 2004. inicirao osnivanje Etičkog povjerenstva nužnog za nadzor i odobravanje rada na projektima vezanim uz korištenje humanih uzoraka, što je prihvaćeno na sjednici Predsjedništva 31. ožujka 2004. Odbor se također aktivno uključio u formiranje Centra za funkcionalnu genomiku u Institutu *Ruđer Bošković* koji se financira kreditom Svjetske banke. Aktivno je sudjelovao u realizaciji projekata koje je financiralo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa: *Određivanje globalnog genskog profila tumora metodom DNA-čipova* (voditelj Šime Spaventi), kolaborativnog projekta *Molekularna onkologija* (voditelj Krešimir Pavelić) i tehnologijskog projekta *Centar za integrativnu genomiku, molekularnu dijagnostiku, staničnu* i *gensku terapiju.* Otvorena je i jedinica za proteomiku pri Centru za funkcionalnu (integrativnu) genomiku Zavoda za molekularnu medicinu Instituta *Ruđer Bošković*. U skladu s razvojem suvremenih istraživanja u molekularnoj medicini i onkologiji, a uz suglasnost Razreda za medicinske znanosti, promijenjen je naziv Odbora za onkogene i faktore rasta u Odbor za genomiku i proteomiku u onkologiji. Djelatnost Odbora obuhvaćala je realizaciju znanstvenoistraživačkih programa,

pripremu organizacije znanstvenog skupa iz područja funkcionalne genomike proteomike te edukaciju mladih znanstvenika i polaznika doktorskih studija iz područja integrativne genomike i sistemske biomedicine, što uključuje i suradnju sa sveučilištima u Zagrebu i Rijeci te publicističku aktivnost.

—

ODBOR ZA PARODONTNE BOLESTI

Znanstveno istraživanje obuhvaća matriksne metaloproteinaze staničnih kultura gingivnih fibroblasta, problematiku parodontnih bolesti kod osoba oboljelih od PTSP-a te organizaciju znanstvenih skupova o parodontnim bolestima.

—

ODBOR ZA TUMORE

Odbor je organizirao brojne znanstvene sastanke, od kojih je niz od deset sastanaka u posljednjoj dekadi bio posvećen *Bolestima dojke,* a radovi su redovito objavljivani u Zborniku. Nastavio se rad na projektu *Genetsko istraživanje kod tumora dojke* te *Istraživanje raka dojke – molekularna karakterizacija – klinički vidovi.*

—

KABINET ZA ISTRAŽIVANJE I STANDARDIZACIJU IMUNOLOŠKIH SUPSTANCIJA

Tijekom protekle dekade završeno je liječenje bolesnika s IFN alpha 2b, čija je svrha bila utvrđivanje učinkovitosti dviju različitih doza interferona primijenjenih nakon kirurškog zahvata kod bolesnika s visokorizičnim melanomom.

U 2009. napravljena je reorganizacija Kabineta za istraživanje i standardizaciju imunoloških supstancija, u čijem su sastavu formirane tri jedinice: Jedinica za istraživanje melanoma i tumora štitnjače (voditelj Zvonko Kusić), Jedinica za sistemsku biomedicinu i bioinformatiku (voditelj Krešimir Pavelić) i Jedinica za istraživanje imunobioloških pripravaka u dijagnostici i liječenju solidnih tumora (voditelj Josip Lukač). U tijeku je i formiranje četvrte jedinice, Jedinice za laboratorijska istraživanja na projektima i edukaciju znanstvenih novaka (voditeljica Tatjana Marotti). Nakon konačnog smještaja Kabineta za istraživanje i standardizaciju imunoloških supstancija u prikladnije prostore instalirat će se informatička oprema, koja je sada u fazi programiranja, te formirati tajništvo i organizirati arhivu. Aktivnost jedinica usklađivat će se na kolegiju voditelja jedinica kojim predsjeda Drago Ikić. U radu kolegija ravnopravno sudjeluje i voditelj Kabineta Šime Spaventi.

1. *Jedinica za istraživanje melanoma i tumora štitnjače* istražuje temeljne i kliničke aspekte zloćudnih i dobroćudnih tumora, poglavito melanoma i tumora štitnjače.

2. *Jedinica za sistemsku biomedicinu i bioinformatiku* bavi se primjenom metoda sveobuhvatne analize genoma i proteoma u objašnjenjima molekularne osnove bolesti te u dizajniranju i istraživanju novih potencijalnih lijekova.

3. *Jedinica za istraživanje imunobioloških pripravaka u dijagnostici i liječenju solidnih tumora* nastavlja s praćenjem imunokompetencije i ekspresije gena za tirozinazu u bolesnika s melanomom te gena za citokeratin 20 u bolesnika s kolorektalnim karcinomom u sklopu projekta *Cirkulirajuće tumorske stanice u bolesnika sa solidnim tumorima.*

4. *Jedinica za laboratorijska istraživanja na projektima i edukaciju znanstvenih novaka* (voditeljica Tatjana Marotti), osim aktivnosti na istraživanjima vezanima uz realizaciju projekata Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa te edukacije znanstvenih novaka, realizirala je i istraživanja vezana uz oksidativni stres.

Članovi Razreda aktivno su i u razdoblju 1991. – 2000. djelovali u brojnim znanstvenoistraživačkim projektima izvan rada odborā, Razreda i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. U ovome razdoblju članovi Razreda za medicinske znanosti radili su na realizaciji brojnih istraživačkih projekata čiji su rezultati objavljeni u domaćim i stranim publikacijama, kao monografije, poglavlja i prilo-

zi u knjigama, članci i studije u stručnim i znanstvenim periodičkim publikacijama i časopisima te u zbornicima radova i/ili knjigama sažetaka sa znanstvenih skupova. Iscrpan popis pojedinačnih izdanja koja su izašla u sklopu aktivnosti pojedinih Akademijinih članova te izvan aktivnosti usko vezanih uz rad u Akademiji redovito je izlazio na stranicama *Ljetopisa* i ovdje ga nećemo navoditi. Donosimo isključivo publikacije Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, knjige objavljene u suizdavaštvu Akademije i drugih izdavača te edicije koje su uredili pojedini članovi Razreda.

U sklopu redovitih izdanja Medicinskog razreda u razdoblju 2001. – 2010. otisnuto je šest knjiga *Rada* (496, 497, 499, 504, 507 i 508) (urednik Marko Pećina), objavljene su i tri knjige *Rasprava i građe za povijest znanosti* (8, 9, 10) (urednici M. Pećina i S. Fatović-Ferenčić) te *Spomenice preminulim akademicima:* Seadu Midžiću, Vladimiru Luetiću, Ljubomiru Čečuku, Jeleni Krmpotić-Nemanić i Nenadu Grčeviću.

Izdanja koja su napisali ili uredili članovi Razreda, a kojima je Akademija nakladnik, jesu: I. Prpić, J. Unušić (ur.): zbornici radova s 11. – 20. znanstvenog skupa *Bolesti dojke;* Ž. Reiner (ur.): zbornici radova sa znanstvenih skupova *Prevencija ateroskleroze – periferna vaskulana bolest, Prevencija ateroskleroze – utjecaj prehrane, Prevencija ateroskleroze – arterijska hipertenzija kao čimbenik rizika, Prevencija ateroskleroze – starija životna dob, Prevencija ateroskleroze – jesu li žene drugačije od muškaraca?;* V. Goldner (ur.): Zbornik radova s 1. i 2. znanstvenog skupa *Bolesti srca i mozga;* V. Demarin V. (ur.): Zbornik radova sa skupa *Znanstvene osnove teleneurologije, Znanstveni pristup dijagnostici i terapiji glavobolje;* Pećina M., Fatović-Ferenčić S. (ur.): *Rasprave i građa za povijest znanosti,* knjige 7-10; Kusić Z. (ur.): *Zbornik radova s I. znanstvenog simpozija* Melanom; Padovan I. (ur.): *Enciklopedijski rječnik humanog i veterinarskog medicinskog nazivlja,* Zagreb: HAZU i Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*; M. Pećina (ur.): *Predavanja održana u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti*, Razred za medicinske znanosti, svezak 83; Ž. Dugac, M. Pećina (ur.): *Andrija Štampar, Dnevnik s putovanja 1931. – 1938.*; Ž. Gnjidić (ur): *Prolaktinomi – medikamentozno ili kirurško liječenje.*

1

ODSJEK ZA POVIJEST MEDICINSKIH ZNANOSTI ZAVODA ZA POVIJEST I FILOZOFIJU ZNANOSTI

U okrilju Razreda za medicinske znanosti nastavlja se i rad Odsjeka za povijest medicinskih znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti koji je usklađen s temeljnim zadatcima i programom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Do 2005. funkciju upraviteljice obnašala je prof. dr. Biserka Belicza, član suradnik Akademije, a nakon njene smrti, 2006., upraviteljicom je imenovana prof. dr. Stella Fatović-Ferenčić. Danas u Odsjeku radi dvoje djelatnika u zvanju znanstvenih savjetnika.

U razdoblju 2001. – 2010. u Odsjeku se odvijao rad na nekoliko nacionalnih projekata što ih je financiralo Ministarstvo znanosti (glavni istraživači: B. Belicza, S. Fatović-Ferenčić i Ž. Dugac) te u razdoblju 2000. – 2008. godine na projektu *Ikonografija u dermatovenerologiji* (voditeljica S. Fatović-Ferenčić) u okviru međuakademijske suradnje između Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Austrijske akademije znanosti. Međuakademijska suradnja na projektu *Ikonografija u dermatovenerologiji* rezultirala je objavljivanjem dviju međunarodnih knjiga: S. Fatović-Ferenčić, G. Plewig, K Holubar: *Skin in Water-colours. Aquarelles from Hebra's Department in Vienna.* Oxford: Bleckwell 2003, i K. Holubar, S. Fatović-Ferenčić, G. Plewig: *Looking at Eyes and Faces,* Wien: Austrian Academy of Sciences Press, 2006.

Pojedinačni rezultati i rezultati nacionalnih projekata djelatnika Odsjeka objavljivani su na stranicama Ministarstva znanosti obrazovanja i športa RH te na stranicama *Ljetopisa* Hrvatske akademije za svaku pojedinu godinu, pa ih ovdje posebno ne prikazujemo.

U sklopu suradnje s matičnim Medicinskim razredom B. Belicza se u razdoblju od 2001. do svoje smrti 2005. godine ponajprije usredotočila na rad u Odboru za promicanje biomedicinske etike i organizirala je nekoliko važnih konferencija: konferencija *UNESCO Regional Conference Universal Declarationon the Human Genome and Human Rights: Present Status and Future Perspectives* održana je 2003. u palači Akademije, a iste godine održan je i okrugli stol *Znanost i etika: odgovornost znanstvenika u primjeni znanstvenih istraživanja.*

Uz navedeno, u suradnji s Razredom, Odsjek je u posljednjoj dekadi bio organizacijskom jezgrom nekoliko simpozija. Tijekom 2007. održani su međunarodni simpozij *Povijest medicine Mediterana – Đuro Baglivi* u povodu 300. obljetnice smrti G. Baglivija u Dubrovniku (koorganizator i autorica prigodne izložbe Stella Fatović-Ferenčić) te *Balneoklimatološki simpozij* održan u palači Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Odsjek je bio uključen u većinu aktivnosti vezanih uz proslavu 120. obljetnice rođenja Andrije Štampara.

Tijekom 2009. Odsjek je u suradnji s Razredom organizirao simpozij kojim je obilježena 300. obljetnica izlaska iz tiska knjige Ivana Leopolda (Joannes Leopoldus) Payera, varaždinskoga fizika, te 60. obljetnica osnutka Balneoklimatološkoga zavoda u Zagrebu koji se održao u palači Hrvatske akademije (organizatorica S. Fatović-Ferenčić). Iste godine u Odsjeku je održana radionica o javnom zdravstvu sa studentima s Visoke škole za javno zdravstvo Sveučilišta *Georgia* (*University of Georgia – College of Public Health;* koordinatori Ž. Dugac i S. Fatović-Ferenčić).

Odsjek je nastavio suradnju sa Zavodom za povijest medicine i zdravstva Sveučilišnog medicinskog centra u Ženevi *(Institut d'Histoire de la Médecine et de la Santé Centre Médicale Universitaire)* i Centrom za mediteranske studije u Dubrovniku (koordinatorica S. Fatović-Ferenčić), pri čemu je aktivno pridonio ostvarenju međunarodnog simpozija *The History of Pathocenosis of the Mediterranean Area: Doseases, Eenvironment, Civilizations* održanog u Dubrovniku 2010.godine.

Odsjek je i nakon obilježavanja obljetnice rođenja Andrije Štampara nastavio proučavati njegov opus te je ostao središtem organizacije simpozija *Dani Andrije Štampara*.

Nakon stanke od 15 godina Odsjek je u suradnji s Razredom za medicinske znanosti ponovno pokrenuo izdavanje publikacije *Rasprave i građa za povijest znanosti*, pa su u razdoblju 2007. – 2010. izašle tri knjige koje su uredili M. Pećina i S. Fatović-Ferenčić: *Klio u medicinskoj praksi* (posvećena M. D. Grmeku, dopisnom članu Akademije), *Karlobaške ljekaruše* i *Knjige od likarije: faksimil i obrada dviju ljekaruša pisanih hrvatskom ćirilicom*.

Uz istaknuto, u suradnji s Razredom realiziran je projekt i tiskana knjiga: *Andrija Štampar, Dnevnik s putovanja 1931. – 1938.*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Škola narodnog zdravlja Andrija Štampar, Srednja Europa, Zagreb, 2008., koju su uredili Ž. Dugac i M. Pećina.

U sklopu suradnje Razreda i Odsjeka tajnik Razreda akademik Z. Kusić i S. Fatović-Ferenčić priredili su izlaganje i poglavlje monografije o razvoju zdravstva u Varaždinu do početka 20. stoljeća u povodu obilježavanja 800. obljetnice slobodnoga kraljevskog grada Varaždina.

Tijekom 2004. Odsjek je počeo sa selidbom iz Demetrove ulice 18 u Gundulićevu 24/III, kamo je preseljen dio Zbirke. Manji dio Zbirke (uglavnom farmaceutska oficina sa stojnicama) preseljen je privremeno u prostorije Knjižnice HAZU. Započeta je suradnja sa stručnjacima iz Hrvatskog restauratorskog zavoda glede procjene i određivanja prioriteta zaštite pojedinih eksponata zbirke te sa stručnjacima koji se bave restauracijom i zaštitom knjiga iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice glede zaštite biblioteke i arhive Odsjeka.

Dana 24. ožujka 2005. iznenada je preminula upraviteljica Odsjeka prof. dr. sc. Biserka Belicza. U Odsjeku je bila zaposlena od 1969., a od 1975. do svoje smrti 2005. obnašala je dužnost njegove upraviteljice.

U proteklom desetljeću članovi Medicinskoga razreda dobili su brojne nagrade i priznanja, među kojima se ističu državne nagrade za životno djelo za područje biomedicinskih znanosti (D. Dekaris, Š. Spaventi, S. Cvetnić, D. Rukavina, I. Čikeš, Z. Kusić, V. Goldner, M. Pećina, I. Kostović).

U Razredu za medicinske znanosti dužnost razrednog tajnika obavljali su akademici: Dragan Dekaris (zamjenik Slavko Cvetnić, 1997. – 2003.) te Zvonko Kusić (zamjenik Dragan Dekaris, 2004. – 2010.).

Akademik Ivo Padovan (1922. – 2010.) obnašao je funkciju predsjednika Akademije u razdoblju 1997. – 2003. Na izbornoj skupštini za članove Predsjedništva Hrvatske akademije održanoj 27. studenoga 2003. godine izabran je za glavnog tajnika Slavko Cvetnić i potvrđen je izbor Zvonka Kusića za tajnika Razreda.

Godine 2010. tajnik Razreda akademik Zvonko Kusić izabran je za predsjednika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Iste godine za tajnika Medicinskog razreda izabran je akademik Marko Pećina.

U dekadi 2001. – 2010. Medicinski je razred zauvijek izgubio sljedeće svoje članove:

Ljubomira Čečuka, Janeza Batiza, Mladena Seksu, Nenada Grčevića, Biserku Beliczu, Radovana Ivančića, Jelenu Krmpotić-Nemanić, Nikolu Peršića, Jeana Dausseta, Božidara Vrhovca, Hrvoja Gomerčića, Sergeja Forenbachera, Mladena Štulhofera, Radovana Medveda i Ivu Padovana.

RAZRED ZA FILOLOŠKE ZNANOSTI

Hrvatska filologija svoje najdublje tragove ostavila je u izdanjima Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

U svim dosadašnjim prikazima o radu Akademije može se zapaziti da se filološke znanosti vezuju uza sam početak njezine djelatnosti. Ta povezanost ima svoje uporište i u prvim *Pravilima* Akademije, gdje već u članku 1. stoji kako je svrha Akademije da samostalno istražuje i unapređuje znanosti i umjetnosti, a osobito pak da skrbi o proučavanju jezika i književnosti. Kao izraz te skrbi Akademija prihvaća u svoje prvo članstvo najbolje ondašnje filologe Vatroslava Jagića, Đuru Daničića, Frana Kurelca, Armina Pavića i Adolfa Vebera Tkalčevića te organizira rad na velikom *Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Filolozi Đuro Daničić, Vatroslav Jagić, Bogoslav Šulek, August Musić, Dragutin Boranić i Milan Moguš bili su tajnici Akademije (glavni ili književni ili gospodarski), Veljko Gortan i Milan Moguš potpredsjednici, a Tomo Maretić, Tomo Matić i Milan Moguš predsjednici. Filološke se rasprave nalaze na stranicama *Rada* već od njegova prvog broja (1867.), a zatim u Akademijinim edicijama koje se pojavljuju također u prvim godinama, odnosno prvim desetljećima djelovanja, kao što su *Ljetopis*, *Starine*, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, *Građa za povijest književnosti hrvatske, Djela Jugoslavenske akademije*. Ta se praksa uspješno nastavila pošto je Razred započeo u naše vrijeme izdavati specijalizirane filološke časopise, i to: *Hrvatski dijalektološki zbornik* izlazi povremeno od 1956., a objavljeno je do sada 16 knjiga (urednici Mate Hraste 1956. – 1966.; Božidar Finka 1973.; Božidar Finka i Milan Moguš 1977. – 1997.; Milan Moguš 1999. – 2000.; Mira Menac-Mihalić od 2002.), *Filologija* izlazi redovito od 1957., a objavljena su 44 sveska (urednici Mirko Deanović, Mate Hraste, Josip Torbarina 1957. – 1970.; Mirko Deanović, Miroslav Šicel, Josip Torbarina 1973.; glavni urednici Rudolf Filipović 1978. – 2000., Dalibor Brozović od 2000. do 2008; August Kovačec od 2008.). Razred je potpomagao izlaženje *Rasprava Instituta za jezik* (prve dvije knjige dok je Institut bio u sklopu Akademije) i časopisa *Onomastica Jugoslavica* (koji je kao glasilo Međuakademijskoga odbora za onomastiku počeo izlaziti 1969. u Ljubljani, a nastavio od 1973. u Zagrebu kao časopis Razreda za filološke znanosti). Pod novim imenom *Folia onomastica Croatica* izlazi od 1992. Dosad je izašlo 18 svezaka (glavni urednik Petar Šimunović 1992. – 2009., a od tada Dunja Brozović Rončević).

Budući da je Akademija od svoga početka istaknula kao poseban zadatak brigu „oko hrvatskoga jezika i njegovih književnih spomenika“, od 1869. godine „izdaje na sviet“ kritička izdanja starohrvatskih književnih tekstova u ediciji *Stari pisci hrvatski* (do sada su izašle 43 knjige).

Osim toga u novije se vrijeme objavljuju i djela starih hrvatskih pisaca latinskoga izraza u ediciji *Hrvatski latinisti* (do sada je izašlo 10 knjiga) jer su i ti tekstovi sastavni dio hrvatske književnosti.

Razumije se da su filolozi članovi Akademije sudjelovali i u drugim časopisima u Akademiji i izvan nje, u zemlji i inozemstvu.

Članovi Razreda za filološke znanosti (ranije: *Razreda historičko-filologičkog*) poticali su unutar Akademije osnivanje mnogih radnih skupina, povjerenstava, odbora, vijeća i drugih sličnih organizacijskih jedinica radi što efikasnijeg i dugoročnijeg djelovanja u mnogim filološkim projektima, odnosno radi rješavanja određenih zadataka. Tako u okviru Razreda za filološke znanosti djeluju sada ovi odbori: Odbor za leksikografiju, Odbor za dijalektologiju, Odbor za onomastiku, Odbor za etimologiju, Odbor za orijentalistiku, Odbor za hrvatski latinizam. Članovi Razreda sudjeluju na mnogim nacionalnim i međunarodnim projektima.

Temelje za uspješan filološki rad postavili su u Akademiji ugledni filolozi. Mnogi od njih postali su članovi i drugih akademija. Uspješno započet rad neprekidno se nastavlja. Znanstveni doprinos filologa članova Akademije razmotrit ćemo u okviru pojedinih većih područja filologije.

Od četiriju prvotnih „glavnih strukah znanosti i umjetnosti“ koje je obuhvaćala Akademija filologija je organizacijski ušla u okvir prvog *Razreda historičko-filologičkoga*. Prva tri prava člana toga Razreda bila su: Franjo Rački, ujedno i prvi predstojnik Razreda, zatim Vatroslav Jagić i

Šime Ljubić. Prvo ime Razreda ostalo je nepromijenjeno sve do II. svjetskog rata. Njegovi su članovi postajali svi oni kojih je glavna struka bila „poviestna i jezikoslovna“. Dužnost predstojnika Razreda obnašali su dotada pokraj historičara ovi filolozi: Pero Budmani (1900. – 1901.), Tomo Maretić (1905. – 1914. i 1919. – 1928.), August Musić (1929. – 1933.) i Stjepan Ivšić (1940. – 1941.). Za vrijeme rata naslov se Razreda mijenja u Poviestno-jezikoslovni razred, a poslove vodi dotadanji predstojnik. Nakon rata Akademijine organizacijske jedinice postaju odjeli. Filolozi ulaze u Odjel za jezik i književnost. Prvi tajnik Odjela postaje Antun Barac (1947.). Godine 1951. dolazi do razdvajanja toga odjela na Odjel za filologiju i Odjel za suvremenu književnost. Odjel za filologiju mijenja 1972. ime u Razred za filologiju, a 1985. u Razred za filološke znanosti. Tajnici Odjela (Razreda) za filologiju (filološke znanosti) bili su dosad: Antun Barac (1947. – 1955.), Petar Skok (1955. – 1956.), Stjepan Musulin (1956. – 1960.), Josip Torbarina (1960. – 1978.), Rudolf Filipović (1978. – 1985.), Milan Moguš (1985. – 1991.), Božidar Finka (1991. – 1997.) i Josip Vončina (1997. – 2003.), a od tada Petar Šimunović (2004. – 2011.).

Imena filologa članova Razreda od 1947. godine, i to kronološki prema godini prvog izbora u radni sastav Akademije: Dragutin Boranić (1870. – 1955.; dop. član 1907., pravi član 1924.), Stjepan Ivšić (1884. – 1962.; dop. član 1920., pravi član 1925.), Tomo Matić (1874. – 1968.); dop. član 1921., pravi član 1940.), Antun Barac (1894. – 1955.; pravi član 1947.), Petar Skok (1881. – 1956.; pravi član 1947.), Josip Badalić (1888. – 1985.; dop. član 1948., pravi član 1951. – 1954.), Nikola Majnarić (1885. – 1966.; dop. član 1949., pravi član 1952.), Stjepan Musulin (1885. – 1969.; dop. član 1950., pravi član 1953.), Josip Torbarina (1902. – 1986., dop. član 1951., pravi član 1956.), Petar Guberina (1913. – 2005.; dop. član 1955., pravi član 1963.), Matko Rojnić (1908. – 1981.; dop. član 1956.), Mirko Deanović (1890. – 1984.; dop. član 1958., pravi član 1960.), Milovan Gavazzi (1895. – 1992.; dop. član 1952. – 1958.), Branko Gavella (1885. – 1962.; pravi član 1961.), Mate Hraste (1897. – 1970.; dop. član 1955., pravi član 1961.), Ljudevit Jonke (1907. – 1979.; dop. član 1958., pravi član 1963.), Veljko Gortan (1907. – 1985.; dop. član 1959., pravi član 1965.), Jakša Ravlić (1896. – 1975.; dop. član 1965.), Vinko Žganec (1890. – 1976.; dop. član 1954. u Razredu za glazbenu umjetnost i muzikologiju, a od 1966. red. član u Razredu za filološke znanosti), Zdenko Škreb (1904. – 1985.; dop. član 1965., red. član 1977.), Josip Hamm (1905. – 1986.; dop. član 1955., pravi član 1977.), Milan Ratković (1906. – 1995.; dop. član 1969., red. član 1988.), Rudolf Filipović (1916. – 2000.; izv. član 1973., red. član 1979.), Radoslav Katičić (izv. član 1973., red. član 1986.), Dalibor Brozović (1927. – 2007.; član sur. 1975., izv. član 1977., red. član 1986.), Božidar Finka (1925. – 1999.; član sur. 1975., izv. član 1977., red. član 1988.), Milan Moguš (član sur. 1975., izv. član 1977., red. član 1986.), Antica Menac (član sur. 1975., izv. član 1981., red. član 1988.), Franjo Švelec (1916. – 2001.; izv. član 1983., red. član 1991.), Vojmir Vinja (1927. – 2007.; član sur. 1975., izv. član 1983., red. član 1991.), Stjepan Babić (član sur. 1977., izv. član 1986., red. član 1991.), Eduard Hercigonja (član sur. 1977., izv. član 1986., red. član 1991.), Josip Vončina (1932. – 2010.; član sur. 1977., izv. član 1986., red. član 1991.), Željko Bujas (1928. – 1999.; član sur. 1977., izv. član 1988., red. član 1991.), Branimir Glavičić (1926. – 2010.; član sur. 1986., izv. član 1988., red. član 1991.), Petar Šimunović (član sur. 1983., izv. član 1988., red. član 1991.), Anica Nazor (član sur. 1977., red. član 1992.), August Kovačec (član sur. 1990., red. član 1997.), Josip Bratulić (član sur. 1988., red. član 2000.), Mislav Ježić (član sur. 1992., red. član 2000.), Nikica Kolumbić (1930. – 2009., član suradnik 1988., red. član 2002.), Stjepan Damjanović (član suradnik 1998., red. član 2004.), Dunja Fališevac (član suradnik u Razredu za književnost 2004., red. član 2004. u Razredu za filološke znanosti), Darko Novaković (član suradnik 2002., red. član 2008.), Ivanka Petrović (član suradnik 2002., red. član 2010.), Milena Žic-Fuchs (član suradnik 2002., red. član 2010.).

—

KROATISTIKA I SLAVISTIKA

Prema njezinim početcima činilo se da će Akademija najveću svoju brigu posvetiti južnoslavenskim temama, odnosno da će se, prerastajući te okvire, početi baviti općim slavenskim pitanjima. Međutim, ubrzo se pokazalo da su zadatci Akademije bili dublje vezani za vlastito tlo i da su slavistika i slavisti od nje očekivali u prvom redu građu – iznošenje onoga što o našim narodima drugi ne znaju ili im je teže da do toga sami dolaze, a ne široko zasnovane poredbene rasprave. Ne može se nikako reći da nema poredbenih slavističkih studija u prvim i kasnijim Akademijinim izdanjima. Upravo obrnuto. Riječ je samo o tome da interpretacija hrvatske građe ima neusporedivo više od problema ostalih slavenskih jezika. Takav je pogled, tj. naglašenija obrada vlastitih tema od općeslavističkih, doveo do stvaranja dvaju smjerova istraživanja kojima će se s obzirom na slavistiku ubuduće razvijati Akademijin rad: jedan, koji će voditi brigu o izdavanju starih hrvatskih tekstova i njihovoj obradi, najčešće leksikografskoj, i drugi, u kojem su se pojave, nikle na vlastitom tlu, razrađivale i uklapale u šire slavenske i slavističke okvire. Nisu bili rijetki pojedinci koji su uspješno obrađivali šire i uže slavističke teme. Budući da je ovaj prikaz zamišljen kao pregled struka, u ovom ćemo se dijelu osvrnuti na rad onih slavističkih prvaka koji nisu bili leksikografi ili nisu bili samo leksikografi.

Među najzaslužnije valja svakako ubrojiti Vatroslava Jagića (1838. – 1923.), jednog od osnivača slavistike. Njegov boravak u Akademiji nije dugo trajao jer je nakon mladenačkoga razdoblja ubrzo preuzeo dužnost sveučilišnog profesora u drugim europskim središtima, ali dok je živio u Zagrebu, djelovao je u Akademiji svom predanošću poletnoga i vrsnoga znanstvenika. Osim tridesetak radova, objavljenih u prvim Akademijinim publikacijama, poglavitu je pozornost poklonio ediciji *Stari pisci hrvatski* priređujući za tisak kritička izdanja djela Marka Marulića, Šiška Menčetića, Džore Držića, Mavra Vetranovića, Nikole Dimitrovića i Nikole Nalješkovića. Sva se ta izdanja odlikuju pouzdanošću čitanja originalnih tekstova. Jagićev odnos prema tekstu, tj. prema primarnom filološkom poslu, prepoznatljiv je u cjelokupnom njegovu djelovanju posvemašnjom brigom o tekstu predloška. I upravo je ta odlika bila itekako potrebna na početku rada Akademije, kad je izdavanje starih tekstova i njihova jezična obrada postala prvenstvena zadaća. Jagićev znanstveni utjecaj na hrvatsku filologiju nastavljen je i nakon njegova odlaska iz Zagreba jer su članovi Akademije zdušno pratili njegove mnogobrojne magistralne rasprave i najvećma, oslanjajući se na njegove zaključke, dolazili u svojim proučavanjima do novih spoznaja. Uostalom, neprekinuta veza između Jagića i Akademije ogleda se i u tome što je Jagić o tristogodišnjici Križanićeva rođenja objavio 1917. u Akademijinim *Djelima* važnu knjigu *Život i rad Jurja Križanića*, a Akademija pak objelodanila nekoliko knjiga *Korespondencije Vatroslava Jagića*.

Iako formalno nije pripadao *Historičko-filologičkom razredu* nego *Filosofičko-juridičkom*, Adolfo Veber Tkalčević (1825. – 1889.) poznat je ponajprije po svojim filološkim radovima. Sve što je u Akademiji objavio objavio je u *Radu*, naznačujući već od prvog priloga svoje posebno zanimanje za morfološke i sintaktičke probleme. Palo je to u vrijeme kad su hrvatski filolozi postilirskoga perioda morali definirati svoj stav prema književnom jeziku i provjeravati valjanost vlastitoga programa. Oni koji su se okupili oko Adolfa Vebera Tkalčevića, tj. pristaše tzv. zagrebačke filološke škole, željeli su dovršiti jezičnu standardizaciju na osnovi rezultata „iliričkoga“ programa. Kad se sveo u hrvatske okvire, taj je program, oslanjajući se svom težinom na ijekavsku štokavštinu, morao voditi računa i o „Ilirima“ iz čakavskih i kajkavskih krajeva. Trodijalekatna podloga pismenoga jezika koji je postao općehrvatski nije se mogla tako lako napustiti. Iz istoga se razloga pobornici zagrebačke škole nisu mogli odreći ni svoje trodijalekatne jezične povijesti. Zato je razumljivo što su se tako zdušno zalagali za oblike koji su već bili dobrano

udomaćeni u hrvatskim književnim tekstovima (npr. Dpl. *nožim*, Lpl. *nožih*, Ipl. *noži*), odnosno za rješenja koja bi, zbog razlikovne funkcije, trebalo prihvatiti u književnom jeziku (npr. Gpl. na *-ah*). Zagrebačkoj se školi priklanja u početku i mladi Vatroslav Jagić, pa i Ivan Mažuranić (dok se nije posvetio politici), a osobito član tadašnjeg *Matematičko-prirodoslovnog razreda* Bogoslav Šulek (1816. – 1895.). Činilo se da je time bio trajno osiguran uspjeh zagrebačke škole, pogotovu kad je 1871. Veberova *Slovnica hèrvatska* bila prihvaćena kao školski udžbenik, a Šulek uspio izraditi standardnu terminologiju za nekoliko područja djelatnosti (npr. *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja* i, kao Akademijino izdanje, *Jugoslavenski imenik bilja*).

Od Veberovih su se jezikoslovnih pogleda i, s tim u vezi, njegovih pravopisnih rješenja počeli polako udaljavati Šulek i Jagić, a osobito nova generacija filologa poznata pod imenom hrvatski vukovci, zauzevši u Akademiji ključna mjesta: Đuro Daničić, istaknuti filolog Karadžićeve orijentacije, postaje prvi tajnik Akademije i prvi urednik *Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Pero Budmani nastavlja uređivati *Rječnik* u Daničićevu duhu i obnaša dužnost predstojnika *Historičko-filologičkoga razreda* (1900. – 1901.), a najduže radi na *Rječniku* najpostojaniji sljedbenik Karadžićeva i Daničićeva nazora na jezik Tomo Maretić, predstojnik Razreda u dva navrata (1905. – 1914. i 1919. – 1928.) i predsjednik Akademije (1915. – 1918.). Ali osim dugogodišnjega i veoma uspješnog rada na Akademijinu *Rječniku*, što ćemo posebno prikazati u poglavlju o leksikografiji, Tomo je Maretić poznat i po tome što je, kao veliki pobornik Karadžićeva i Daničićeva shvaćanja jedinstvenoga jezika Hrvata i Srba, napisao upravo na osnovi jezika Karadžićevih i Daničićevih djela, odnosno djela usmene narodne književnosti, opsežnu *Gramatiku i stilistiku hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Odlika je te gramatike što je u njoj mnogo bolje i cjelovitije nego igdje dotada opisana novoštokavština kao sustav. To je učvršćivalo novoštokavsko narječje kao osnovicu standardnoga jezika. Ali ako se osim o prednostima Maretićeva opisa u *Gramatici* govori i o nedostatcima Maretićeve koncepcije, onda bi se moglo reći da problem nije u tome što je *Gramatika* nastala na osnovi ekskluzivnoga korpusa (zanemarujući jezik djela tadanje hrvatske književnosti), nego što je taj korpus izjednačen s organskim novoštokavskim narječjem, koje je postalo jedini i nepovrediv sudac jezične pravilnosti. To je pravo organskoga narječja temeljeno na spoznajama ondašnje njemačke mladogramatičarske lingvističke škole koja je jezik promatrala kao kolektivnu svojinu, čiji razvoj teče pravilno po vlastitim unutarnjim zakonima. Književna stilizacija treba samo slijediti svoj uzor – tipičnu govornu manifestaciju. Stoga ono što se u književnim tekstovima nije podudaralo sa striktnim štokavskim oblikovanjem, ili što nije bilo štokavskoga porijekla, doživljalalo je od mladogramatičara veću ili manju kritiku (uspor. npr. Maretićev *Jezični savjetnik*, izdan također kao Akademijina publikacija).

Maretićev utjecaj u hrvatskoj filologiji bio je golem, jer njegova škola traje od završnih desetljeća devetnaestoga stoljeća sve do najnovijega razdoblja. Ona se osobito osjeća u shvaćanju da standardni jezik u Hrvata počinje u postpreporodnom razdoblju štokavštinom Karadžićeva tipa. Taj je filološki pokret pratila i reforma pravopisa: fonološko-morfološki se način pisanja zamjenjuje fonetsko-fonološkim. Na fonetsko-fonološkim je načelima 1892. dopisni član Akademije Ivan Broz izradio *Hrvatski pravopis*, koji je kasnije, osobito kad ga je dorađivao Dragutin Boranić (1870. – 1955.), pod istim ili promijenjenim imenom *(Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika)* doživio mnoga izdanja.

Daničićevim, Valjavčevim i Maretićevim akcentološkim radovima pridružio se odmah na početku svoga znanstvenoga rada Stjepan Ivšić (1884. – 1962.) raspravom *Prilog za slavenski akcenat*, pokrenuvši prvi put u nas specijalno razmatranje problema zanimljivih i zagonetnih praslavenskih metatonija. Akcenatskoj problematici pripadaju i njegove studije objavljene u Akademijinim publikacijama, kao *Akcenat u Gramatici Matije Antuna Reljkovića*, *Akcenat u Gramatici Ignjata Alojzija Brlića* i, prema naglasnim osobinama napisana,

dotada najbolja rasprava o kajkavskom narječju, *Jezik Hrvata kajkavaca*. Spomenuta četiri rada nisu jedine Ivšićeve rasprave iz akcentuacije, ali su najbolje što je hrvatska filologija mogla tada ponuditi slavistici. Kad se tome dodaju Ivšićevi magistralni radovi iz dijalektologije, iz hrvatskoglagoljske problematike i, kao određena sinteza, knjiga *Slavenska poredbena gramatika*, iako posthumno objavljena, onda se može razumjeti što je imao velik ugled među slavistima i što je opravdano slovio kao jedan od prvaka hrvatske filologije.

Stazama što su ih u slavistici utirali Vatroslav Jagić i Stjepan Ivšić nastavio je Josip Hamm (1905. – 1986.). U njegovu opsežnom slavističkom opusu dominira nekoliko problemskih krugova.

Jedan je suvremeno osmišljen filološki studij srednjovjekovnog, hrvatskoglagoljskog korpusa tekstova, tekstološkokritička i paleografska obrada dijelova bogate građe, što se potvrđuje u raspravama poput *Postanak glagoljskog pisma u svijetu paleografije*, *Iz prošlosti glagoljske azbuke*, *Datiranje glagoljskih tekstova, Hrvatski tip crkvenoslavenskog jezika*, *Textkritische Erwägungen*, *Psalterium Vindobonense* i dr., čemu treba priključiti dosad najbolju u Hrvata napisanu *Gramatiku staroslavenskog jezika*. Drugi je krug zauzetost lingvističkim, vrlo često poredbenogramatičkim, istraživanjima (npr. *Akcenatske opozicije u slavenskim jezicima*, *Iz prošlosti slavenske fleksije*, *Slavenski komparativ* i dr.), odnosno pitanjima iz povijesti slavenske filologije (djelo Jurja Križanića i Vatroslava Jagića). Treći je krug dijalektološki, ali ponajviše usmjeren na istraživanje onog stanja koje je sadašnjemu prethodilo *(Štokavština Donje Podravine, Govor otoka Suska, Čakavski imperfekt, Cakavizam i njegova geneza)*. Otuda je bio samo mali korak prema istraživanjima starohrvatskih tekstova s nekonvencionalnim, senzibilnim prosudbama literarnosti, estetičkih dosega starohrvatskoga prijevoda *Pjesme nad pjesmama* ili pak izdanjima tekstova Džore Držića i *Hrvatske proze Marulićeva vremena*. Kad se ovakvu opusu doda činjenica da je Josip Hamm bio i poznati polonist, onda samo naznakama zaokružujemo bogatu slavističku djelatnost jednog člana naše Akademije.

Proučavanju hrvatskoga književnog jezika 19. i 20. stoljeća posvetio je Ljudevit Jonke (1907. – 1979.) najveći dio svoga znanstvenog rada. Pod utjecajem praškog lingvističkog kruga počeo je drugačije gledati na narav književnog jezika i na njegovu stabilnost, pa tako i na probleme standardne novoštokavštine i hrvatskoga književnog jezika. Proučivši, bolje nego itko dotada, djelovanje zagrebačke filološke škole u 19. stoljeću *(Veberove zasluge za naš književni jezik, Ideološke osnove Zagrebačke filološke škole 19. stoljeća, Osnovni problemi jezika hrvatske književnosti u 19. stoljeću, Šulekova briga o hrvatskoj znanstvenoj terminologiji* i dr.), produbio je povijesno razumijevanje hrvatskoga književnoga jezika. Pokazalo se da je hrvatski ili srpski jezik imao i ima „razne književne tipove“ i da svaki „književnojezični tip“ funkcionira u svojoj sredini kao potpun književni jezik. Budući da hrvatski „književnojezični tip“ nema moderno napisane gramatike, inicirao je Ljudevit Jonke projekt koji je trebao popunjavati tu prazninu, počevši skupljati građu za novi opis sintakse. Kad mu je ponestalo snage, nastavili su raditi njegovi učenici i suradnici u okviru novog, šire zasnovanog projekta, organiziranog u Institutu za jezik.

U mnogim se istraživanjima krenulo ispočetka jer osnovni jezični odnosi nisu bili dovoljno istraženi, odnosno za određena područja nisu bile izrađene prijeko potrebne prethodne monografije. Oslanjajući se na dosadanja istraživanja i krčeći vlastite putove, projekt je ipak uspješno završen. Rukopis je preuzela Akademija i u ediciji *Djela* objavila tri knjige „Nacrta za gramatiku“ kao dobar temelj budućoj Akademijinoj „velikoj gramatici“ hrvatskoga književnoga jezika. Prva knjiga obuhvaća povijesni pregled hrvatskoga književnoga jezika od njegovih prvih pisanih spomenika do danas, kako bi se bolje razumjela njegova pojavnost (Milan Moguš), široko koncipiran prikaz fonetike, zasnovan na najsuvremenijim rezultatima što su postignuti u proučavanju govora, i polazeći od zasada zagrebačke škole fonetike i lingvistike govora (Ivo Škarić), sustavan, bolji nego igdje dosad, fonološki opis glasova hrvatskoga književnoga jezika (Dalibor Brozović) te kompletan morfološki

sustav (Stjepan Babić, Slavko Pavešić, Stjepko Težak). Druga je knjiga u cijelosti posvećena tvorbi riječi u suvremenom hrvatskom književnom jeziku (Stjepan Babić). Treća knjiga obuhvaća sintaksu, koja je napisana na osnovi proučavanja izražajnih mogućnosti što se nalaze u bogatoj građi hrvatskih književnih tekstova (Radoslav Katičić).

I kad je najveća, gramatika ne opisuje sve jezične pojave, pogotovu ne opisuje postupak prethodnih analiza koje su dovele do određenih rezultata. Zato valja napomenuti da su, uz ostale filologe, i članovi Razreda u mnogim svojim člancima i raspravama objašnjavali pojedine pojave jezične strukture na osnovi novih lingvističkih spoznaja, razrađujući, često, i same lingvističke teorije 20. i 21. stoljeća. Među takve radove valja uključiti one koji su se bavili lingvistikom govora, verbotonalnom teorijom, proučavanjem veza između fonetike i sintakse te drugim fonološkim problemima (Petar Guberina), problemima književne akcentuacije, glagolskog vida i vremena (Miroslav Kravar), frazeologije (Antica Menac) te ostalim pitanjima standardnog jezika (Dalibor Brozović, Stjepan Babić). Kontrastivnom pristupu proučavanju suvremenoga hrvatskog jezika prema drugim živim jezicima posljednjih se godina posvećuje posebna pozornost. Proučava se hrvatski u odnosu na engleski (Rudolf Filipović), na njemački (Stanko Žepić), na ruski i ukrajinski (Antica Menac), na talijanski (Josip Jernej, Žarko Muljačić, Pavao Tekavčić, Vojmir Vinja) i dr. Sva ta istraživanja predstavljaju ujedno i znatan doprinos i hrvatskoj filologiji, slavistici i modernoj lingvistici.

Paralelno s proučavanjima suvremenog stanja hrvatskoga književnoga jezika sve se više istražuje i njegova povijest. Ta su istraživanja obuhvaćena posebnim projektima: jednomu je težište na svestranoj filološkoj analizi tekstova hrvatskoga srednjovjekovlja i paleoslavistike, dok drugi proučava jezik hrvatske novovjeke književnosti. Rad je na tim projektima mnogostruko usmjeren. Jedan je dio posvećen priređivanju kritičkih i faksimilnih izdanja kapitalnih glagoljskih liturgijskih rukopisa i prvotisaka kao što su *Misal Hrvoja Vukčića Hrvatinića*, *II. novaljski brevijar* (grupa autora), *Senjski glagoljski misal* (Milan Moguš i Anica Nazor), neliturgijskih rukopisa i pravnih spisa (Eduard Hercigonja), kamenih natpisa i grafita (Branko Fučić) te rituala (Anica Nazor), apokrifa (Ivanka Petrović), glagoljskih tekstova (Stjepan Damjanović, Dragica Malić, Josip Bratulić i drugi).

Drugi se dio odnosi na priređivanje novih kritičkih izdanja djela starije hrvatske književnosti u Akademijinoj ediciji *Stari pisci hrvatski* poput djela Tita Brezovačkog (Milan Ratković), Petra Hektorovića (Josip Vončina), Petra Zoranića (Franjo Švecel i Josip Vončina), *Hrvatska proza Marulićeva vremena* (Josip Hamm) ili u drugim edicijama, kao Marulićeva *Judita* i *Od Naslidovan'ja Isukarstova* (Milan Moguš), *Pisni razlike* (Josip Vončina), *Dijaloški i dramski tekstovi* (Nikica Kolumbić), Kačićev *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* (Josip Vončina), izdanja starih kajkavskih pisaca (Olga Šojat), *Pavlinski zbornik 1644.* (grupa autora) i dr.

Sa svim je tim izdanjima usko povezano sustavno proučavanje slavenske paleografije i starih hrvatskih grafija (glagoljice, ćirilice, bosančice i latinice), osobito njihovih odnosa i međusobnih utjecaja te određivanja glasovnih vrijednosti pojedinih grafema.

Velik dio rada ohuhvaća proučavanje djela starih hrvatskih gramatičara. Tako npr. o gramatičaru Bartolu Kašiću piše Radoslav Katičić, o Jurju Križaniću Josip Hamm, Radoslav Katičić i Milan Moguš, o Adolfu Veberu Tkalčeviću Ljudevit Jonke, o Antunu Mažuraniću Milan Moguš. Obrađuju se i djela starih hrvatskih leksikografa, pa npr. o Faustu Vrančiću piše Valentin Putanec i Josip Lisac, a o Ivanu Belostencu Josip Vončina. Filološke analize obuhvaćaju proučavanje jezika pojedinih pisaca (Marko Marulić, Marin Držić, Antun Vramec, Ivan Gundulić, Šimun Kožičić Benja, Franjo Glavinić i dr.), rukopisa dosad nedostupnih (Franjo Krsto Frankopan) i djelovanje kulturnih središta (ozaljski krug, osobito u radovima Josipa Vončine). Znatan je dio rada usmjeren također na studij jezičnostilskih, frazeoloških i književnopovijesnih karakteristika u djelima hrvatskih pisaca starijega razdoblja u širokom rasponu od srednjovjekovnih rukopisa preko petrarkističke poezije do predstav-

nika barokne literature i prosvjetiteljstva. Rezultati spomenutih istraživanja prezentirani su u posebnim raspravama i knjigama (npr. Radoslav Katičić: *Uz početke hrvatskih početaka* i *Litterarum studia*; Eduard Hercigonja: *Nad iskonom hrvatske knjige*; Zlatko Vince: *Putovima hrvatskoga književnog jezika*; Josip Vončina: *Jezična baština*; Milan Moguš: *Povijest hrvatskoga književnoga jezika* te tvore dobru osnovu za cjelovit opis povijesti hrvatskoga književnoga jezika.

LEKSIKOGRAFIJA

Već je spomenuto da je početak Akademijina rada najuže povezan s posebnom brigom oko proučavanja hrvatskog jezika i književnosti. Ta je briga bila usredotočena prema naporima da se izradi veliki *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, što je u Akademiji ocjenjivano kao velik leksikografski pothvat.

Svu brigu oko izrade koncepcije, skupljanja građe i početka obrade spomenutoga Akademijina *Rječnika* preuzeo je Đuro Daničić (1825. – 1882.), ujedno i prvi tajnik Akademije (1866. – 1882.). Iako je Daničić objavio vrijedne radove i prije dolaska u Akademiju i, zatim, u Akademijinim publikacijama (u *Radu, Starinama, Djelima, Starim piscima hrvatskim* i posebnim izdanjima), ipak je njegov rad u Akademiji bio prije svega posvećen obradi *Rječnika*. Daničić je obradio prvu i drugu knjigu od riječi *A* do *čobo.* Prva je knjiga izašla iz tiska 1880. godine. Tu je prvi put uveo Daničić novu grafiju sa slovima *ǵ, ĺ , ń,* koja je onda ušla i u druga Akademijina izdanja.

Drugi je urednik Akademijina *Rječnika* bio Matija Valjavec (1831. – 1897.), koji je u drugoj knjizi obradio riječi od *čoga* do *ćužiti.*

Nakon jednogodišnjega Valjavčeva urednikovanja *Rječnik* preuzima Pero Budmani (1835. – 1914.). Za razliku od Daničića i Valjavca, koji su sudjelovali i u pripremnim radovima za *Rječnik*, Budmani se našao potpuno nov na novom poslu. Upornim svakodnevnim radom svladao je novi obrađivač golem posao, ostavivši za sobom više od četiri knjige *Rječnika,* i to od *D* do *maslinski.* Budmanijeva se obrada odlikovala ne samo velikom filološkom strogošću nego još dvjema prednostima: prvo, njegove su etimologije kudikamo pouzdanije od prethodnih i, drugo, zapazio je u mnogim našim leksemima ostatke supstratnoga dalmatskoga jezika.

Najpoznatiji je obrađivač i urednik Akademijina *Rječnika* Tomo Maretić (1854. – 1938.) Njegov rad na rječniku trajao je najviše, punu 31 godinu, za koje je vrijeme obradio čak šest knjiga (od riječi *maslo* do *pršutina*). Po tome je radu Tomo Maretić najviše poznat. Maretić je imao ne samo najduži staž u obrađivanju i uređivanju *Rječnika* nego je bio i ponajbolji obrađivač. Golema se većina njegovih natukničkih članaka odlikuje sigurnošću podataka, pouzdanom etimologijom, korektnim određivanjem značenja i adekvatnim potvrdama.

Maretićevom smrću zastaje rad na *Rječniku*, a za vrijeme II. svjetskog rata i prestaje. Nakon toga poduzela je Akademija nekoliko akcija u želji da se nastavi obrada i izdavanje *Rječnika*. Godine 1948. osnovan je Institut za jezik i književnost s dva odsjeka: za jezik i za književnost. Za predstojnika Instituta izabran je Antun Barac (1894. – 1955.), tadašnji tajnik Akademijina Odjela za jezik i književnost. Jezičnom je odsjeku Instituta povjerena organizacija cjelokupna rada na *Rječniku*. Voditeljem Odsjeka za jezik, koji je 1952. prerastao u poseban Akademijin Institut za jezik, imenovan je Stjepan Musulin (1885. – 1955.), kasnije tajnik Akademijina Odjela za filologiju. On je, zajedno s ekipom stručnjaka, obrađivao *Rječnik* i uređivao ga od riječi *prt* do *tustošija* samostalno, a od *tustota* do *zlotvor* zajedno sa Slavkom Pavešićem. Slavko Pavešić (1912. – 1975.) bio je dugogodišnji obrađivač *Rječnika*, zatim suurednik i nakraju posljednji urednik toga Akademijina djela (od riječi *zlotvorac* do *žvuknuti).* Tako je u Institutu za jezik obrađen i uređen 41 svezak, odnosno preko 10 knjiga *Rječnika* od ukupno 23 knjige.

Iako je izrada Akademijina *Rječnika* trajala znatno duže nego što je bilo predviđeno, jer se ne-

prestano povećavala građa, ovo se djelo – sa svojih oko 250.000 riječi, obrađenih fonološki, akcenatski, morfološki, etimološki, semantički, često i komparativno leksikografski, i to u kronološkom slijedu svih potvrda, iz kojih se vidi rasprostranjenost i povijest života svake obuhvaćene riječi – može smatrati pravim podvigom u slavenskom svijetu, a rijetkim i u svjetskim razmjerima. Stvorena je tako zasigurno najbogatija riznica u pisanim spomenicima kroz punih devet stoljeća. Prikazan je u velikoj mjeri dijalekatski različito stiliziran književni jezik, u prvome redu štokavski i čakavski, ali, osobito u posljednjih desetak knjiga, i kajkavski.

Drugo je veliko djelo *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* Petra Skoka. Petar Skok (1881. – 1956.), romanist i balkanolog europskoga glasa, počeo je već 1948. sustavnim ekscerpiranjem slavističke, balkanološke i romanističke građe za izradu svoga rječnika. Na osnovi ostavljenoga rukopisa što ga je Valentin Putanec priredio za tisak, Akademija je izdala Skokov *Etimologijski rječnik* posthumno u četiri knjige. Skokov je *Rječnik* prvi i najopsežniji etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika obrađen u obliku tzv. etimologijskih grozdova. Natuknički članci ne sadrže samo bogato dokumentirana etimološka objašnjenja nego su prepuni izvanredno korisnoga poredbenog materijala, u kojem se nalaze podatci iz mnogih indoeuropskih i neindoeuropskih jezika. Budući da je prvo izdanje Skokova *Etimologijskoga rječnika* rasprodano, objavljeno je fototiskom drugo izdanje.

Kod ovoga se rječnika pristupilo dopunama. U tijeku je rad na onom dijelu dopuna koje obrađuju jadransku aloglotiju, tj. neslavenske elemente u čakavskim i štokavskim govorima. Objavljene su *Jadranske etimologije* (knjige I. – III.) autora Vojmira Vinje (v. odjeljak o etimologiji).

U velikoj je mjeri uznapredovao rad grupe autora na *Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* (glavni urednik Božidar Finka, od 2000. Radoslav Katičić). Dosad je, počevši od 1984., objavljeno jedanaest svezaka. Taj je rječnik nastao u želji da se sustavno prikaže leksik kajkavske stilizacije književnoga jezika u Hrvata od 16. stoljeća naovamo. Poznato je da kajkavska stilizacija, prema štokavskoj i čakavskoj, nije bila ravnopravno obuhvaćena u velikom Akademijinu *Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika*, što se neprestano osjećalo kao velik nedostatak. Zato je već 1935. godine zaključeno da se od slova *R* počinje unositi građa i iz nekoliko kajkavskih izvora, ali i da „Akademija izda Rječnik kajkavskoga dijalekta kao zasebno djelo“ na osnovi bogate posebno ekscerpirane kajkavske književne građe. Međutim, tek u naše vrijeme pristupilo se realizaciji toga projekta, pošto je – nakon meritorne rasprave o koncepciji spomenutoga rječnika u Razredu za filološke znanosti – Akademija povjerila Zavodu za jezik IFF da leksikografski obradi prikupljenu kajkavsku građu i tako dovrši to djelo. Ono se sada izrađuje u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje, a recenziraju ga i uređuju članovi Razreda za filološke znanosti.

Leksiku latinski pisanih povijesno-pravnih djela, statuta gradova, notarskih spisa, urbara i sl. na tlu Jugoslavije posvećen je *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae* što ga je Akademija objavila u dvije knjige. Spomenuti rječnik srednjovjekovnog latiniteta obuhvaća najvećma hrvatske latinski pisane tekstove od prvih početaka do kraja 15. stoljeća. U njima se sasvim lijepo odražavaju preoblike klasičnog latinskog jezika, ali se isto tako oslikava suživot latinske i slavenske pisane riječi na ovim prostorima. To je leksikografsko djelo nastalo kao plod uspješne međuakademijske suradnje u kojoj je član Razreda za filološke znanosti Veljko Gortan bio jedan od glavnih urednika.

Akademija je na prijedlog Razreda za filologiju odlučila da u okviru svog novoosnovanog Istraživačkog centra uspostavi radnu jedinicu za lingvistička istraživanja. Pošto su uspješno završene sve predradnje, Skupština Akademije donijela je 1984. odluku o osnivanju Zavoda za lingvistička istraživanja, a za predstojnika Zavoda izabran je Rudolf Filipović. Time je prestao djelovati dotadašnji Odbor za lingvistička istraživanja Razreda za filologiju. Osnivanje Zavoda za lingvistička istraživanja kao nove organizacijske jedinice navodimo ovdje zato što je većina projekata, na kojima se sada radi u Zavodu, leksikografski usmjerena, i to:

Rječnik čakavskoga narječja (voditelj Milan Moguš). Izrađena i u Razredu primljena koncepcija koja određuje a) tekstove onih izvornih govornika kojih se jezični sustav može smatrati čakavskim; b) načela po kojima će se ekscerpirati čakavska građa i c) način na koji će se obrađivati leksičke jedinice iz čakavskih tekstova. U vezi s trećim problemom polazi se u obradi od utvrđivanja arhileksema, tj. onog na terenu potvrđenog čakavskog lika iz kojeg se mogu izvesti drugi na terenu potvrđeni likovi istoga sadržaja. Već su određeni svi punktovi za ispitivanje i utvrđen je način ispisivanja iz kvestionara za *Hrvatski dijalektološki atlas* i *Općeslavenski lingvistički atlas*, iz dosad objavljenih dijalektoloških monografija i rasprava, iz ogleda govora, iz postojećih čakavskih rječnika i drugih izvora. Redovito se proučava stručna literatura, dijalektološka i leksikološka, te vodi bibliografija objavljenih čakavskih rječnika ili popisa riječi.

Rječnik hrvatskih kajkavskih govora (voditelj Antun Šojat). Po važnosti i opsegu rada ovaj je zadatak gotovo identičan programu čakavskoga rječnika. Koncepcijski je zamišljen tako da kao natuknicu uz leksikografski članak uspostavlja onaj potvrđeni kajkavski lik riječi iz kojega se mogu izvesti sve ostale potvrđene realizacije toga osnovnog lika riječi. Započeto je ispisivanje svih izvora, a od predviđenoga broja ispitivanja punktova na terenu dosad je leksička građa skupljena sa sedam punktova. Kad se prikupi sva predviđena građa, leksikografska će obrada ovog važnog zadatka hrvatske dijalektologije potrajati veći broj godina.

Budući da je na dosadašnjim terenskim istraživanjima skupljena golema dijalektološka građa za oba spomenuta dijalektološka rječnika, i to u Hrvatskoj, Austriji, Mađarskoj, Slovačkoj i Rumunjskoj, pristupilo se izradi rječnika pojedinih mjesnih govora. Tako su do sada objavljeni mnogobrojni rječnici. Kako obrada dijalektoloških rječnika obuhvaća mnoga frazeološka pitanja i proučavanje cjelokupne gramatičke strukture narodnih govora, oba su rječnika združena 1996. godine u jedinstven projekt pod naslovom *Istraživanje hrvatskih dijalekata* (voditelj Milan Moguš), uključujući i štokavske hrvatske govore, uz čakavske i kajkavske.

Povijesni toponomastički rječnik Hrvatske zasad je u stanju sređivanja građe. Koncepcija je toga rječnika da na osnovi povijesne građe prikaže zemljopisna imena kao najstarija jezična i povijesna svjedočanstva o lokalitetima kojima su pridružena. Stara, naslijeđena i ustaljena imena svjedoče o različitim jezicima na ovom prostoru koji su bili u međusobnim doticajima. Po motivici nastanka, po likovima u kojima se ogledaju balzamirane jezične osobine te po nepomičljivim zemljopisnim objektima na koje se odnose, zemljopisna su imena vrlo pouzdani spomenici materijalne i duhovne kulture, jezična svjedočanstva hrvatskoga jezika i jezika s kojima je hrvatski bio u adstratnim odnosima, te pouzdane granice protega i dosega određenih jezičnih izoglosa koje nose pouzdane obavijesti jezične i izvanjezične. Po tome će ovaj rječnik, kad bude dovršen, biti jedno od kapitalnih djela hrvatske imenske spomeničke baštine, odnosno rječnik toponima kao spomenika narodnoga pamćenja.

Etimološki rječnik anglicizama u hrvatskom jeziku zasnovao je i bio mu voditelj do smrti Rudolf Filipović. Izrastao je iz dugogodišnjega voditeljeva projekta *Engleski element u europskim jezicima* u kojem je utvrđena i razrađena teorija jezičnoga posuđivanja i jezika u dodiru. Kao jedan od finalnih produkata toga projekta predviđen je *Etimološki rječnik anglicizama u europskim jezicima*, za koji je godinama skupljan korpus anglicizama. Da bi se mogao izraditi rječnik anglicizama u jednom od europskih jezika, hrvatskom, R. Filipović je izradio posebnu koncepciju za taj rječnik. Ta je koncepcija bazirana na teoriji jezika u kontaktu, a razrađena je tako da se anglicizmi u hrvatskom jeziku analiziraju na četiri razine: ortografskoj, fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj. Po istim je načelima nastavljen rad na ostalim europskim jezicima koji ulaze u veliki rječnik anglicizama, i to: na rječnicima anglicizama u francuskom, njemačkom, rumunjskom, ruskom, švedskom, talijanskom i drugim jezicima. Smrću akad. R. Filipovića ovaj se zadatak usporeno ostvaruje.

Zavod za lingvistička istraživanja radio je od 1989. do 1997. na izradi jednosveščanog rječnika hrvatskoga jezika pod nazivom *Hrvatski rječnik*

(voditelj Stjepan Babić). Temeljna građa za njega bila je građa Matice hrvatske skupljena za izradu rječnika dviju Matica, zatim građa nabavljena od Školske knjige koja je sadržavala ceduljice s nalijepljenim i abecediranim riječima iz četiriju rječnika: Broz-Ivekovićeva, Deanović-Jernejeva, Klaićeva i Benešićeva (hrvatsko-poljskoga). Ta se građa dopunjavala ili trebala dopunjavati podatcima iz Akademijina rječnika, građe za Benešićev rječnik hrvatskog jezika, ispisom iz novijih rječničkih, leksikonskih i enciklopedijskih izdanja i raznih tekstova. Glavni je istraživač utvrdio koncepciju HR, izradio popis kratica i znakova te osnovne upute za istraživače.

Na projektu su kao istraživači radili vanjski suradnici (Terezija Pavić i Marinko Raos), a zatim u radnom odnosu Marinko Raos, Alemko Gluhak, Anja Nikolić-Hoyt i Bernardina Petrović. Oni i vanjska suradnica Sanja Brbora sređivali su i prilično sredili nesređenu građu. Budući da se nije mogla okupiti potrebna suradnička ekipa i zbog teškoga materijalnoga stanja, projekt je dobivao samo najnužnija novčana sredstva, rad je na projektu prekinut, a građa, upute i sustavno skupljene potrebne knjige predani su Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje da on sa svojim suradnicima nastavi rad. Zaposleni asistenti na tom projektu u Zavodu prešli su na druge zadatke. U okviru Zavoda za lingvistička istraživanja nastavljen je rad na dovršavanju *Rječnik hrvatskoga književnoga jezika* što ga je u rukopisu ostavio Julije Benešić, a sada ga izdaje Akademija kao plod međurazredne suradnje, tj. Razreda za filološke znanosti i Razreda za književnost. Dosad je objavljeno 13 svezaka (priređivači Josip Hamm, Slavko Mihalić, Milan Moguš i Josip Vončina). Nakon smrti dotadašnjeg urednika akad. Josipa Vončine novoizabrani urednik sa suradnicima nastavit će taj rad.

Započet je rad i na *Hrvatsko-ruskom frazeološkom rječniku* (voditeljica Antica Menac). To će biti rječnik većega formata, dvosveščani, a obuhvatit će na „lijevoj“ strani suvremenu hrvatsku frazeologiju, prikupljenu iz književnih djela, publicistike, znanosti, periodike, a također iz odgovarajućih rječnika, i ilustriranu primjerima upotrebe. Na „desnoj“ će strani biti stilistički primjereni ruski frazemi ili slobodni izrazi. Na rječnicima dijalektološke frazeologije pojedinih regija radi Mira Menac-Mihalić sa svojim suradnicima.

Izrada terminoloških rječnika (voditelj Stjepan Babić). Inicijativi Razreda za matematičke, fizičke, kemijske i tehničke znanosti da se organizira rad na terminološkoj problematici i izradi terminoloških rječnika pojedinih struka priključio se i Razred za filološke znanosti. Takva je inicijativa zapravo nastavak dobro započete, ali često prekidane suradnje stručnjaka pojedinih struka i filologa u vezi s terminološkim problemima još tamo od spomenuta Šulekova nastojanja. Zbog novih potreba, a u želji da se organizirano pristupi prikupljanju terminološke građe i njezinoj obradi, osnovan je Međurazredni terminološki odbor (kasnije preimenovan u: Terminološki odbor Hrvatske akademije). Djelovanje Odbora utvrđeno je pravilima. Osnovna je svrha Odbora da organizira rad na terminološkim rječnicima prema najvišim dostignućima znanosti: i pojedinih struka i lingvistike. Od 1983. radi se intenzivnije na terminološkoj problematici. Određeni su uvjeti za izdavanje terminoloških rječnika. Prema tim uvjetima dobivene su ponude za izradu ovih terminoloških rječnika: *Rječnika kemije i kemijske tehnologije, Rječnika polimerske tehnologije i inženjerstva, Rječnika književnoznanstvenoga nazivlja, Rječnika mjerenja i mjeriteljstva, Rječnika hrvatskog biološkog nazivlja, Rječnika arhitektonskog i urbanističkog nazivlja.* Akademija financijski, a Terminološki odbor stručno, potpomogli su dovršavanje i objavljivanje *Latinsko-hrvatskoga i hrvatsko-latinskog botaničkog leksikona* Ivana Šugara.

U vezi s leksikografskom djelatnošću treba reći da su članovi Razreda, asistenti Zavoda i izvanjski suradnici napisali podosta teoretskih priloga koji određuju i razrađuju osnovna načela na kojima se bazira njihov rad. Ilustracije radi, navodimo samo dvije knjige Rudolfa Filipovića: *Teorija jezika u kontaktu* i *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku*.

Cjelokupna djelatnost Akademije odvijala se uvijek organizirano. Kao što se događalo i u drugim znanstvenim disciplinama, tako se i o leksikograf-

skoj djelatnosti, i u znanstvenom i u organizacijskom smislu, brinuo i brine se poseban Odbor za leksikografiju kao radno tijelo Razreda. O svojoj djelatnosti Odbor podnosi izvještaje Razredu i objavljuje ih u *Ljetopisu*. Odbor je u posljednje vrijeme bio angažiran na organiziranju nekoliko znanstvenih skupova o hrvatskim leksikografima starijega razdoblja (npr. o Joakimu Stulliju, o Ardeliju della Belli), odnosno o leksikografiji i leksikologiji s ovim glavnim temama: *Rječnik i društvo* (1989.), *Teorija i praksa izrade jednojezičnih hrvatskih rječnika* (1993.), *Otvorena pitanja hrvatske leksikografije* (1997.) te *Povijesna leksikografija* i *Digitalne metode u leksikografiji*.

Leksikografska se aktivnost članova Akademije odvijala i u drugim ustanovama. To se osobito odnosi na izradu mnogih dvojezičnih i višejezičnih rječnika. Povećava se ne samo njihov broj nego i opseg, pa su neki dosegli enciklopedijsku širinu, kao npr. *Englesko-hrvatski rječnik* R. Filipovića, *Veliki hrvatsko-engleski rječnik* Ž. Bujasa, *Španjolsko-hrvatski rječnik* V. Vinje, *Talijansko-hrvatski rječnik* M. Deanovića i J. Jerneja te *Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik* (I. – II.) u redakciji A. Menac. S tim su u vezi i istraživanja leksikografsko-leksikološko-civilizacijskih problema dvojezične leksikografije, kvantifikacijska istraživanja vokabulara te vokabularske razlike u okviru jednog jezika (Željko Bujas), kontrastivno proučavanje frazema i njihova porijekla (Antica Menac). Osim toga, započeta je izrada kompletnih rječnika pojedinih pisaca ili pojedinih djela uz pomoć kompjutorske tehnike. Iz ovoga područja ističemo *Rječnik Marulićeve Judite* M. Moguša. Kompjutorskom tehnikom, a na osnovi milijunskoga korpusa pojavnica, izrađen je i 1999. godine objavljen *Hrvatski čestotni rječnik* (autori Milan Moguš, Maja Bratanić i Marko Tadić).

AKADEMIJA I GLAGOLITIKA

Od svojega utemeljenja Akademija prikuplja glagoljske (ćirilske i druge) spomenike. U njezinu se krilu glagoljski spomenici istražuju i objelodanjuju. Akademijin utemeljitelj biskup Josip Juraj Strossmayer u svom se radu i nastojanju na jedinstvu crkava oslanjao uvelike na djelo i ideje svete braće Konstantina – Ćirila i Metoda, čije se djelo u Hrvatskoj ukorijenilo, razvijalo, njegovalo i častilo. Osnovu njihova djela čini glagoljsko pismo i slavensko bogoslužje. Strossmayer je pomogao izdanje *Assemanijeva evanđelja*, staroslavenskoga glagoljskoga spomenika (X. – XI. st.), koje je priredio Franjo Rački, prvi i dugogodišnji Akademijin predsjednik, te „otac hrvatske cirillomethodiane“ (I. Petrović). Strossmayer je dao pozamašan iznos (pet tisuća forinti) da se za Akademiju otkupi knjižnica Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, s kojom je Akademija dobila 65 što većih što manjih glagoljskih rukopisa i 86 glagoljskih fragmenata. Za Akademiju je otkupio Mihanovićevu zbirku od četrdeset rukopisa, uglavnom ćirilskih, ali i jedan znameniti glagoljski fragment Apostola iz XII. st.

Danas Akademija posjeduje i u svojem Arhivu čuva najbogatiju zbirku glagoljskih rukopisa na svijetu, koju sustavno upotpunjuje i obogaćuje. Akademijina je zbirka sastavljena od rukopisa književnoga, liturgijskoga i odgojno-poučnoga sadržaja te njihovih fragmenata; zatim od registara iz dnevnoga života ustanova i akata ili isprava (listina). U svemu: 443 rukopisa (od toga 157 fragmenata) i mnogo isprava. Akademijina zbirka obuhvaća kontinuiranu rukopisnu građu hrvatskoga glagolizma od XII. do XIX. stoljeća. Geografski rukopisi potječu uglavnom iz krajeva koji se prostiru od istočne pozadine Trsta preko Istre, kopnene Hrvatske, kvarnerskih i dalmatinskih otoka pa do okolice Šibenika. Najsjevernija je, zapravo osamljena, točka podrijetla Akademijine zbirke – selo Ščitarjevo na Savi ispod Zagreba. U zbirci su zastupljeni primjeri svih tipova glagoljskoga pisma koji su se razvili na

hrvatskom području od XII. do XIX. stoljeća, tako da se na Akademijinim rukopisima može pratiti paleografski razvoj glagoljskoga pisma u Hrvatskoj: ustav, poluustav, kurziv, polukurziv, knjiški i kancelarijski kurziv.

Akademija posjeduje primjerke tiskanih glagoljskih knjiga i čuva ih u svojoj knjižnici: od prvotiska *Misala* iz XV. stoljeća do izdanja s kraja XVIII. stoljeća. Prvotisak *Misala* zastupljen je s dva primjerka. Dobro su zastupljeni primjerci glagoljskih izdanja tiskanih u Senju 1508. godine. U Akademiji se čuva – u atriju Akademijine palače u Zagrebu – *Bašćanska ploča*, najznamenitiji, najopširniji i podatcima najbogatiji glagoljski kameni spomenik, važan izvor za hrvatsku političku i kulturnu povijest. Na *Bašćanskoj ploči* zabilježen je najstariji na hrvatskom jeziku spomen hrvatskoga nacionalnoga imena *(kralj hrvatskij)*. Zbog (dokumentarne) važnosti teksta, *Bašćansku ploču* nazivaju „dragim kamenom (kamikom) hrvatskoga jezika", „kraljevskom Zvonimirovom pločom", „zlatnom pločom hrvatskoga jezika", „hrvatskim krsnim listom", „hrvatskom narodnom svetinjom".

U Akademiju je dopremljena 30. kolovoza 1934. god. iz crkve sv. Lucije u Jurandvoru. Potpuno značenje toga spomenika prikazala je svijetu upravo Akademija, jer ga je njezin predsjednik dr. Franjo Rački prvi s uspjehom pročitao i svijetu objelodanio 1875. godine. Uime Akademije *Ploču* je na Krku preuzeo njezin redoviti pravi član Stjepan Ivšić, tada najbolji poznavatelj djela na glagoljici.

Već u prvim pokrenutim Akademijinim izdanjima objavljivani su prilozi o glagoljskoj baštini. U najstarijoj Akademijinoj publikaciji – *Radu* – pokrenutoj 1867. godine i namijenjenoj za objavljivanje „strogo" znanstvenih radova, u 2. broju (1868. godine) objavljena je Jagićeva temeljita studija s tekstom *Mihanovićeva odlomka apostola* iz XII. st. To je dvolist veće knjige, otkriven na koricama *Ilovičke krmčije,* ćirilskoga rukopisa, iz 1262. godine, koji je sa svojom zbirkom starih ćirilskih rukopisa u Zagreb donio Antun Mihanović.

U *Radu*, knj. 59 (1881.), objavljena je (posthumno) rasprava Zadranina i Akademijina pravoga člana Ivana Berčića: *Njekoliko staroslavenskih i hrvatskih knjiga što pisanih, što tiskanih glagolicom*. Berčić je od 1849. tražio kojekuda „ne bi li naišao na kakav spomenik našoj književnosti ili povijesti koristan". Koncem kolovoza 1866. godine, naprimjer, obišao je „mal da ne sva sela na velikom otoku, te u svakom selu zašao u sve kuće, u kojih življahu naši glagoljaši". I nije bio loše sreće, jer je pronašao mnogo rukopisa, tiskopisa i natpisa, iz različitih stoljeća, počevši od XI. stoljeća „bud glagolskim, bud ćirilskim, bud latinskim pismeni". U navedenoj raspravi Berčić je na „vidjelo iznio" dvanaest glagoljskih spomenika, za koje se nije znalo ili se nije znalo „jesu li se do nas dočuvala". U raspravi je potanko opisao otkrivanje primjerka prvotiska *Senjskoga misala* iz 1494. godine, od kojega su se očuvala tri (od kojih su dva nepotpuna) originalna primjerka. Više od trideset godina Berčićev je primjerak *Senjskoga misala* bio jedini poznati primjerak. Berčić je još opisao i krnji primjerak Kožičićeva molitvenika *Oficij rimski*.

U 2. knjizi *Starina* (1868.) objavio je Jagić studiju o *Gršković evu odlomku apostola* iz prve pol. XII. st. s reprodukcijom čitava spomenika. Jagić je, dakle, temeljito istražio dva najstarija glagoljska spomenika – *Mihanovićev* i *Gršković ev odlomak apostola* – u Akademijinoj zbirci i rezultate objavio u Akademijinim izdanjima.

U *Starinama* je (7,1875.) prvi put objavljena glagoljska *Regula sv. Benedikta* iz konca XIV. st., koja se očuvala kao jedinstven primjerak, premda je bilo mnogo benediktinaca glagoljaša. Original se čuva u Akademijinu Arhivu (I a 74) kao dio zbirke Ivana Kukuljevića Sakcinskoga. Kukuljević je kupio od profesora i književnika Antuna Mažuranića, što je glagoljicom zabilježio u kalendaru *Regule* 17. siječnja: *Ta dan, god. 1853. kupio sam ove regule od Antuna Mažuranića za 3 škude. Iv. Kukuljević*. U *Starinama* je Akademija iznijela na vidjelo mnoge glagoljske (i ćirilske) rukopisne književne starine zahvaljujući ponajprije svojim članovima Ivanu Berčiću i Vatroslavu Jagiću. Nakon prerane Berčićeve smrti († 1870.) i istodobno Jagićeva odlaska iz Zagreba (1870.) u izdavanju je nastala velika praznina, koju je napokon nasto-

jao popuniti Ivan Milčetić izdavanjem glagoljskih književnih spomenika. Tako su u *Starinama* počeli izlaziti njegovi *Prilozi za literaturu hrvatskih glagolskih spomenika.* U prilogu I. (*Starine* 23, 1890.) Milčetić se bavi „oko jednog većeg rukopisnog zbornika" (Ivančićeva) i opisuje dvije nepoznate tiskane glagoljske knjige (*Spovid općena* i *Marijine mirakule*, tiskane u Senju 1508.), koje su sa zbornikom u nekoj vezi. Milčetić je raščlanio sadržaj zbornika, analizirao jezik te objavio tekst dijela zbornika. Objavio je cjelovit tekst *Spovidi općene*, dotad nepoznate glagoljske knjižice, tiskane u Senju 1496. godine, uvezane zajedno s rukopisnim *Ivančićevim zbornikom* i tako se očuvala u jedinstvenom primjerku, a „radi svoje starine prava je dragocjenost". Kako *Ivančićev zbornik* sadrži malu zbirku Marijinih čudesa (najstariju u hrvatskoj književnosti), Milčetić je opisao vlastiti krnji primjerak Marijinih čudesa, tiskanih glagoljicom u Senju 1508. godine i objavio nekoliko čudesa, zajedničkih *Ivančićevu zborniku* i *Senjskoj zbirci*. U II. prilogu (*Starine* 25, 1892.) Milčetić se bavi pravilima Bratovštine Svetoga Duha u Baški *(Zakon brašćine svetoga duha u Baški),* koja su do njega došla okrnjena, na pet „sašitih" pergamentnih listova: nedostaje im prvih osam glava. Milčetić je sav tekst objavio starom ćirilicom. U III. prilogu (*Starine* 30, 1902.) Milčetić je objavio glagoljski lucidar *(Hrvatski lucidar),* svojevrsnu enciklopediju srednjovjekovnoga znanja. Tekst je otkrio u glagoljskoj rukopisnoj knjizi iz XVI. stoljeća, koju je našao 1882. godine u knjižnici Samostana sv. Magdalene u Dubašnici na otoku Krku (Portu) i dobio na poklon od tadašnjega gvardijana oca Benka Žgombića. Po Benku Žgombiću Milčetić je rukopis nazvao *Žgombićevim zbornikom* i oporučno ga ostavio Akademiji (u njezinu se Arhivu čuva, sign. VII. 30). Milčetić je objavio sav tekst lucidara iz *Žgombićeva zbornika* sa studijom i usporedio ga s tekstom iz glagoljskoga *Petrisova zbornika* (1468.).

U *Starinama* je (knj. 31, 1905. g.) objavljena najstarija hrvatska pjesmarica, sastavljena od deset pjesama, a zabilježena u glagoljskom Pariškom zborniku iz konca XIV. stoljeća (Pariz, Nac. bibl., Code Slave 11). Zbirku je zapazio Josef Vajs, uočio njezino značenje za povijest hrvatskoga pjesništva i objavio u spomenutim *Starinama*. Pjesme su potom objavljene više puta, a ponajviše pjesma *Svit se konča i slnce jur zahodi,* satira na život klera, kardinala, biskupa i opata, male braće, redovnika. Akademik Radoslav Katičić pokazao je zanimljive podudarnosti između te glagoljaške pjesme i Krležinih *Balada Petrice Kerempuha*. Podudarnosti se očituju u izražajnoj i sadržajnoj srodnosti, kao i u misaonom i osjećajnom svijetu, po kojima se glagoljaška inspiracija „potpuno uklapa u kajkavsku". Na tom je primjeru Katičić zapravo pokazao podudarnosti između najstarijega i najnovijega hrvatskoga pjesništva koje svjedoče o „šeststoljetnom luku što spaja srednji s našim vijekom" (Katičić).

Akademija je u *Starinama* 33 (1911.) objavila Milčetićevu *Hrvatsku glagoljsku bibliografiju. I. dio. Opisi rukopisa*. Kako bi Milčetić mogao obaviti preteški zadatak da priredi bibliografiju svih glagoljskih rukopisa u svijetu, uzalud se osobno obraćao vladi da mu kao gimnazijskom profesoru (u Varaždinu) odobri dopust. Istom na molbu Akademije vlada mu je podijelila dopust od devet semestara (šk. god. 1907./8. do kraja siječnja 1912.). Ipak, u bibliografiji su izostala neka važna nalazišta glagoljskih rukopisa u inozemstvu, među kojima tadašnja Carska javna knjižnica u Petrogradu, gdje je od 1874. godine pohranjena bogata zbirka glagoljskih rukopisa popa Ivana Berčića. U svojoj bibliografiji Milčetić je o toj zbirci mogao napisati samo: „Ne znamo što sadržava zbirka glagoljskih rukopisa popa Ivana Berčića, koja dospije prodajom u Petrograd". Akademija se zalagala za to da se Berčićeva zbirka otkupi za Zagreb i u tom se smislu za pomoć obratila Odjelu za bogoštovlje i nastavu Kraljevske zemaljske vlade s obrazloženjem: „Tu zbirku (tj. Berčićevu) sada prodaje njegova (tj. Berčićeva) rodbina. Kako je sada Zagreb glavno sjedište književne radnje na svem slavenskom jugu, bila bi šteta koja se nigda ne bi mogla nadoknaditi, kad bi ta zbirka – s velikim trudom i troškom sastavljena – otišla drugamo ili se razsula, a za nju se ne ište više od 600 for. ... Stoga Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti ne mogući sama kupiti te zbirke, za dužnost prema

narodnom napretku drži moliti visoku Kraljevsku zemaljsku vladu da bi se ta zbirka kupila za biblioteku narodnoga zemaljskoga muzeja koji imade i onako odsjek s rukopisi.“ Vlada je odgovorila da „rad nestašice dotičnih dotacijalnih sredstava nije u stanju uvažiti Akademijinu molbu“.

Već u 2. knjizi (1882. god.) Akademijinih *Djela* objavljen je *Euchologium: glagolski spomenik Sinai brda*, staroslavenski rukopis iz XI. stoljeća koji je priredio Čeh Lavoslav Geitler, prvi profesor slavistike na zagrebačkom Sveučilištu i Akademijin pravi član od 1874. godine. Geitler je priredio i drugi sinajski glagoljski staroslavenski spomenik iz XI. stoljeća – *Sinajski psaltir*, objavljen u 3. knjizi (1883.) Akademijinih *Djela*: *Psalterium: glagolski spomenik manastira Sinai brda*.

U 12. knjizi (1882.) objavljen je *Kolunićev zbornik* iz 1486. godine, sastavljen od dvaju srednjovjekovnih djela: zbirke korizmenih propovijedi i skolastičke rasprave o sedam smrtnih grijeha. Tekst je u latinici priredio Matija Valjavac, Akademijin pravi član i neko vrijeme njezin tajnik, s obrazloženjem da je oboje „znamenito po jezik i vrijedi svakako da ugleda bijeli dan“.

U 38. knjizi *Djela* objavljena je monografija *Najstariji hrvatskoglagoljski misal s bibliografskim opisima svih hrvatskoglagoljskih misala*, koju je napisao Josip Vajs, sveuč. prof. u Pragu. To je djelo bilo složeno i već odštampano 1941., uoči rata. Bombardirajući Beograd 6. travnja 1941., gdje se djelo slagalo zbog obilja teksta u staroj ćirilici, Nijemci su uništili već gotove arke. Nakon II. svjetskog rata (1948.) knjiga je objavljena u Zagrebu. Vajs je pokazao da je glagoljski misal koji se čuva u Vatikanskoj knjižnici (sign. Borg. Illir. 4) najstariji među danas poznatim glagoljskim misalima. U grafiji je očuvao stare oblike slova, u jeziku „uzdržao jezične osobine hrvatske recenzije, a po sadržaju se pridržava teksta najstarijih glagoljskih spomenika, osobito kodeksa Assemanova evanđelijara“. Da bi bibliografski opisao sve glagoljske misale, Vajs je morao više puta odlaziti u knjižnice i arhive, gdje se misali čuvaju „rasijani po cijeloj Europi“.

U Akademijinoj seriji *Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium* (sv. IV, 1890.) objavljena su dva znamenita pravna dokumenta, očuvana u glagoljskim prijepisima iz XVI. stoljeća: *Vinodolski zakon* (priredio Franjo Rački) i *Vrbnički (krčki) statut* (priredili Franjo Rački i Ivan Črnčić).

Akademija je prikupljala isprave ponajviše pisane glagoljicom, tako da se u njezinu Arhivu čuva bogata zbirka originala i prijepisa. Hrvatske je isprave prvi priredio Ivan Kukuljević Sakcinski i objavio ih 1863. godine kao *Acta Croatica*. *Listine hrvatske* (prva knjiga *Monumenta historica Slavorum meridionalium*, koju je izdašno pomogao Akademijin utemeljitelj biskup Strossmayer). Kukuljevićevo izdanje *Acta Croatica* kronološki su obuhvatila isprave od XII. do XVI. stoljeća. Uz Kukuljevića listine su prikupljali i drugi – osobito akademik Radoslav Lopašić. Njegova je zbirka originalnih isprava i još veća zbirka prijepisa završila u Akademijinu Arhivu, kao i još neke druge manje zbirke. Tamo je, napokon, dospjela Zbirka Ivana Kukuljevića. Kad se prikupilo dosta građe, Akademija je odlučila da se objavi ispravljeno i dopunjeno izdanje Kukuljevićevih *Acta Croatica*. Zadatak je povjerila Đuri Širmunu s tim da se glagoljske isprave tiskaju ćirilicom. Šurmin je priredio knjigu: *Hrvatski spomenici. Sveska I. (od godine 1100-1499). Zbirka I. Kukuljevića i R. Lopašića popunio i za tisak priredio Dr Đuro Šurmin*, a objavila Akademija u seriji *Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium. Acta Croatica (ab anno 1100-1499)*, knj. VI. god. 1898. Šurminova je knjiga nekritički priređena, pa je naišla na negativne ocjene. Tako je izdavanje *Acta croatica* u Akademiji ostalo otvoreno.

Napokon je 1917. god. Akademija povjerila novo izdanje *Acta Croatica* tada mladom i darovitom slavistu Stjepanu Ivšiću. On je godinama prikupljao građu, tragao za originalima, latinicom prepisivao glagoljske tekstove, istraživao jezik, karakteristike pisma, prikupljao faktografske podatke koji bi mu mogli pomoći u interpretaciji akata. Ivšić je smatrao da isprave – *Acta Croatica* – nisu samo povijesni dokumenti nego da su jednako tako i „najeminentniji izvori za historiju našega jezika“, pa im treba pristupati s najvećim lingvističkim oprezom. Ivšić je, kako je Akademiju izvijestio

Vjekoslav Štefanić, početkom svibnja 1969. godine potpuno obradio 208, a poluobrađenih i neobrađenih je 90 isprava u razdoblju od 1100. do 1500. god. Pribavio je velik broj fotografija isprava: mnoge se nalaze uz obrađene (ili poluobrađene, pa i uz neke neobrađene) isprave ili pisma. Fotografije su dragocjene i za identifikaciju isprava, kao i za paleografske i druge detalje studija, a neke od njih bit će danas već jedini ostaci izgubljenih isprava. Npr. čini se da je oveća skupina senjskih glagoljskih isprava sva izgubljena za vrijeme II. svjet. rata, a u Ivšićevoj su zbirci njihove fotografije.

Stjepan Ivšić nije dospio dovršiti svoj rukopis. Na Akademijin poticaj temeljit izvještaj o Ivšićevu rukopisu *Acta Croatica* sastavio je Vjekoslav Štefanić, najbolji poznavalac glagoljskih spomenika i poštovalac djela Stjepana Ivšića, i pismeno ga podnio Akademiji 5. svibnja 1969. godine, u kojem je napisao:

„Cijela Ivšićeva građa *Acta Croatica* s naporom koji je u nju uložen nastala je ne samo *na inicijativu Akademije od 1917. god., nego i njezinim stalnim poticajem, programiranjem i pomoću. Ova je zbirka izrasla iz Akademijine arhivske zbirke u kojoj ima po prilici 7000 što originalnih što prepisanih hrvatskih akata.* ... Pored toga znajući s kakvom je solidnošću Ivšić radio, moramo biti sigurni da onaj dio na kojem je direktno radila Ivšićeva ruka zaslužuje naše potpuno povjerenje: on je za krupnu stepenicu podigao naučni rang u priređivanju akata u poredbi s takvim poslom kod nas prije njega.“ Štefanić je predložio Akademiji da otkupi čitav Ivšićev rukopis *Acta Croatica* i da „što prije jednom stručnjaku (ili dvojici) povjeri zadatak da pripremi za štampu prvu knjigu *Acta Croatica*, koja bi obuhvatila akta od 1100. do 1527. na bazi Ivšićeva materijala i metode“. Akademija je prijedlog prihvatila, otkupila je rukopis i pripremu povjerila filologu Josipu Bratuliću i (po potrebi) historičaru Miroslavu Kurelcu.

Već je Kukuljevićevo izdanje pokazalo od kolike su nacionalne važnosti *Acta Croatica*. Historičar Ferdo Šišić ocijenio je: „Kolikogod su 'Iura regni ...' od eminentne političke koristi za hrvatski narod, toliko su 'Acta Croatica' njegov kulturni ponos. To je najljepša i najpotpunija zbirka hrvatskog narodnog govora u srednjem vijeku i čitavo XVI. stoljeće ... Ovako opsežnu zbirku sredovječnih isprava, pisanih živim narodnim govorom, ne može da pokaže ni jedan drugi slavenski narod.“ Zato je Šišić nakon Šurminova izdanja *Acta Croatica*, kojim nije bio zadovoljan, ocijenio da „svakako treba Jugoslavenska akademija da priredi i izda novo dostojno izdanje, ali u stručnoj redakciji“. Istu je ocjenu ponovio Vj. Štefanić: „Izdati novo izdanje 'Acta Croatica' stari je dug Jugoslavenske akademije“.

Nakon II. svjetskog rata Akademija je inicirala stručno i sustavno opisivanje i najnužniju restauraciju starih rukopisa smatrajući da je inventariziranje i opisivanje rukopisne baštine „prvi uvjet za svako naučno obrađivanje naše prošlosti“ (Štefanić). Koncem 1948. godine počela je s opisom rukopisa pohranjenih u svojem Arhivu. Opis zbirke ćirilskih rukopisa povjerila je najboljem poznavatelju istih Vladimiru Mošinu. Akademijina se zbirka sastoji od dvjestotinjak rukopisa (i nekoliko starih tiskanih knjiga), ponajviše južnoslavenskih: bugarskih, makedonskih, srednjovjekovnih srpskih i kasnijih s područja Srbije, Bosne i Hrvatske, pa spomenika pisanih hrvatskom ćirilicom s dubrovačkoga i poljičkoga područja. Vremenski ti su spomenici nastali u razdoblju od XII. do XX. stoljeća. Akademijina zbirka ćirilskih rukopisa „zauzima časno mjesto među poznatim kolekcijama ove vrste“ (V. Mošin). Mošin je najprije sastavio, a Akademija 1952. godine objavila paleografski album, važan za studij južnoslavenske paleografije i ornamentike ćirilskih rukopisa, jer je sastavljač albuma vodio računa i o ornamentici rukopisa (V. Mošin, *Reprodukcije*, II. dio. JAZU, 1952). Detaljan opis rukopisa objavljen je tri godine kasnije (V. Mošin, *Ćirilski rukopisi Jugoslavenske akademije. I. dio. Opis rukopisa*, JAZU, 1955.).

Akademijinu zbirku glagoljskih rukopisa opisao je Vjekoslav Štefanić. Kao što je već spomenuto, Akademijina je zbirka najbogatija na svijetu; posjeduje 443 glagoljska rukopisa, od kojih su oko 157 fragmenti, ne ubrajajući listine. Gotovo svaki Štefanićev opis zapravo je mala monografija

sa svim potrebnim podatcima o rukopisu. Štefanićeve je opise Akademija objavila u dvije knjige folio-formata: *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije. I. dio. Uvod, Biblija, Apokrifi i legende, Liturgijski tekstovi, Egzorcizmi i zapisi, Molitvenici, Teologija, Crkveni govori (homiletika), Pjesme.* JAZU 1969.; *II. dio. Zbornici različitog sadržaja, Regule i statuti, Registri, Varia, Indeksi, Album slika,* JAZU 1970. Album sadrži faksimile karakterističnih stranica pojedinačnih rukopisa. Izbor slika temelji se ponajprije na paleografskom kriteriju pri čemu „nije zanemarena ni težnja da se dade cjelovitija slika evolucije hrvatske glagoljske pismenosti od XII. do XIX. stoljeća“ (Štefanić).

Paralelno s opisivanjem Akademijine zbirke glagoljskih rukopisa Vjekoslav Štefanić opisivao je glagoljske rukopise rodnoga otoka Krka, koji je stoljećima bio „eldorado hrvatske glagoljske knjige“. Njegov opis obuhvaća 255 glagoljskih rukopisa. Objavila ga je Akademija kao 51. knjigu *Djela* Jugoslavenske akdaemije, Zagreb, 1960. Štefanićevi opisi glagoljskih rukopisa otoka Krka i Akademijine zbirke daju „solidnu bazu za svestrano proučavanje hrvatske glagoljske pismenosti i književnosti“. Po vlastitom priznanju, Štefanić je na opisima radio godinama s velikom ljubavlju, otkrivajući u svakom i najmanjem rukopisu po koji novi podatak, dajući novo svjetlo „našeg razvitka i našeg narodnog bića“.

Na Akademijin poticaj popisivani su glagoljski rukopisi „na terenu“, a Akademija je popise objavljivala u svojim izdanjima. U *Starinama* su objavljeni *Popisi glagoljskih kodeksa u Zadarskoj nadbiskupiji*, koje su priredili V. C. Cvitanović, P. Vlasnović, A. Strgačić, a Akademija objavila u *Starinama* 42 (1949) i 43 (1951). *Glagoljske spomenike otoka Vrgade*, koje je popisao B. Jurišić, Akademija je objavila u *Radu* 327 (1962). U zasebnoj knjizi Akademija je 1957. godine objavila *Šibenske glagoljske spomenike*, koje je u latinicu prenio Ante Šupuk: ukupno 240 isprava, što ih je ispisalo 47 popova glagoljaša u razdoblju 1547. – 1774. godine u 13 sela šibenske okolice. Time je opovrgnuta tvrdnja da je Šibenik, što se glagoljice tiče, *tabula rasa.*

U temeljna djela što ih je Akademija objavila ide monumentalno djelo *Glagoljski natpisi* akademika Branka Fučića, raspačano ubrzo nakon što je izašlo 1982. godine. To je prvi put da su glagoljski natpisi objavljeni samostalno, u posebnoj knjizi. U dotadašnjim izdanjima glagoljski su natpisi objavljivani zajedno s ostalom epigrafskom, pa i drugom građom. Obuhvaćeni su natpisi u tadašnjoj Jugoslaviji, ali najvećma potječu iz Hrvatske i penju se do tisuću jedinica. Više od polovice otkrio je Branko Fučić nakon II. svjetskog rata prošavši uglavnom pješice čitav glagoljaški teren. Glagoljski su epigrafski spomenici prvorazredna vrela za kulturnu povijest, jer su kamen i zid postojani i nepomični, natpisi obično ostaju ondje gdje su i nastali – na mjestu klesanja i urezivanja.

Monumentalnim djelima iz glagoljaške problematike treba dodati djelo *Glagoljski fragmenti Ivana Berčića u Ruskoj nacionalnoj biblioteci*, koje je 2000. godine u dvije knjige objavila Akademija zajedno s Ruskom nacionalnom bibliotekom i Staroslavenskim institutom: *Faksimili* i *Opis fragmenata*. Priredila i fragmente opisala Svetlana O. Vialova. Time je, makar posredno, u obliku faksimila – u domovinu vraćen dio iznimnoga hrvatskoga kulturnoga blaga što ga je marljivo, strpljivo, s ljubavlju, poštovanjem i uz odricanje prikupio učeni Zadranin Ivan Berčić, od 1867. godine pravi član Akademije. Jer, nakon Akademijine, Berčićeva je zbirka najbogatija rukopisima (pogotovo glagoljskim tiskanim knjigama).

Koliko Akademija poklanja pažnje glagoljskoj baštini od svojega utemeljenja do naših dana pokazuje to što je o svojoj 125. obljetnici 1991. objavila faksimil (faksimilnu reprodukciju) jedinoga očuvanoga primjerka inkunabule – glagoljskoga *Brevijara po zakonu rimskoga dvora,* 1491.; time je obilježila i 500. obljetnicu njegova izlaska iz tiska. Akademija je 1994. godine obilježila 500. obljetnicu glagoljskoga *Senjskoga misala* objavljivanjem njegova faksimilnoga pretiska. (Anica Nazor)

—

DIJALEKTOLOGIJA

Kao grana filoloških znanosti dijalektologija ima u Akademiji i dugu tradiciju i dolično mjesto. Započevši s radom s osloncem na mladogramatičarski znanstveni pristup, Akademijini su dijalektološki suradnici postupno plodotvorno kritički prihvatili i strukturalističke pristupe, jednako tako i sociolingvističke orijentacije. Sve se to u protoku vremena odražava u radovima pojedinih dijalektologa, a ti radovi obuhvaćaju u širokoj lepezi povijesne i suvremene teme koje se odnose na govorni jezik. U tom širokom rasponu dijalektološkim su radovima Akademijinih suradnika zahvaćena povijesna i suvremena fonetsko-fonološka, akcenatsko-kvantitativna, morfonološko-morfološka, tvorbena, sintaksna, leksikološko-leksikografska, lingvostilistička, metodološka, komparativna i genetska pitanja, zatim pitanja jezika/dijalekata u kontaktu i jezičnih/dijalekatskih interferencija, pa pitanja lingvističke/dijalektološke geografije, sve do pitanja jezičnih/dijalekatskih prežitaka i simbioza na našem tlu u prošlosti.

Na modernu znanstvenu razinu u Akademiji i općenito u našoj sociokulturnoj sredini podiže dijalektološka istraživanja Stjepan Ivšić (1884. – 1962.). Sam proučava slavonske štokavske govore *(Šaptinovačko narječje, Sadašnji posavski govor),* ali i kajkavske *(Jezik Hrvata kajkavaca)*. Osobito su dalekosežna njegova akcenatska proučavanja, posebno ona vezana za stari i novi (mlađi praslavenski) akut *(Prilog za slavenski akcenat, Iz naše akcentuacije i dijalekatske problematike).* Ona su revolucionarno izmijenila slavensku akcentologiju, čime je utemeljeno i moderno znanstveno proučavanje naših dijalekata. Može se doista reći da svi potonji proučavatelji naših dijalekata, domaći i strani, nastavljaju na temeljima koje je u Akademijinim izdanjima postavio Ivšić i u Ivšićevu djelu nalaze trajne poticaje i putokaze.

Nakon Ivšića u Akademiji su zaredali brojni dijalektolozi; dijalektološko proučavanje donosi rezultate koji oplođuju i povijesnojezične i standardnojezične spoznaje. Osim dijalektologa kroatista, među kojima su najpoznatiji kao neposredni Ivšićevi nastavljači Mate Hraste (1898. – 1970.), Josip Hamm (1905. – 1986.), Blaž Jurišić (1891. – 1974.) i Josip Jedvaj (1887. – 1970.), u našoj su se dijalektologiji uspješno ogledali i neki istaknuti nekroatisti, npr. klasični filolog Nikola Majnarić (1885. – 1966.) i neofilolog romanist Petar Skok (1881. – 1956.). Nakon njih ili usporedo s njima nastupa čitava plejada dijalektologa koja još i danas djeluje i koja se stalno popunjava novim vrsnim dijalektološkim imenima. Tako su osim navedene Ivšićeve sinteze o kajkavskom narječju objavljeni i neki sintetski prilozi o čakavskom narječju: Božidar Finka *Čakavsko narječje* (1971.), Milan Moguš *Čakavsko narječje* (1977.), Petar Šimunović *Čakavština srednjodalmatinskih otoka* (1977.), Josip Lisac *Štokavsko narječje* (2003.) i *Čakavsko narječje* (2009.).

Dijalektološkim su proučavanjem u Akademiji obuhvaćeni pojedinačni govori ili skupine govora na svim našim dijalekatskim područjima, čakavskom, kajkavskom i štokavskom u zemlji i u dijaspori (gradišćanskohrvatski u Austriji i moliškohrvatski u Italiji) kao i inojezični dijalekatski ostvaraji na našem tlu (npr. istriotski, talijanski, dalmatski), a romanskim istriotskim dijalektom bavio se P. Tekavčić (vodnjanski govor), dok se istrorumunjskim govorom bave A. Kovačec i G. Filipi. Očita je težnja da se utvrdi razvitak svih dijalekata i otkriju njihovi genetski odnosi kao uvjet da se izgradi kompletna slika o našem dijalekatskom mozaiku u prošlosti i sadašnjosti.

U naše se vrijeme dijalektološka djelatnost provodi u Akademiji u organizaciji Odbora za dijalektologiju koji okuplja istaknute dijalektologe u Hrvatskoj. Odbor je dosad organizirao i održao 10 znanstvenih skupova posvećenih hrvatskim dijalektima sa sudionicima (referentima) ne samo iz Hrvatske nego i iz inozemstva. Naslovi tih skupova najbolje govore i o njihovim sadržajnim zaokupljenostima i o njihovim lingvističkim usmjerenjima. To su: *Čakavsko narječje* (1976.), *Kajkavsko narječje* (1987.), *Štokavsko narječje*

(1980.), *Dijalekatska geografija i dijalektološka leksikografija* (1982.), *Povijesna dijalektologija* (1984.), *Dijalekt i književni jezik* (1988.), *Dijalekatske izoglose na hrvatskom jezičnom prostoru*, *Dijalekatska morfologija i tvorba riječi* (1996.), *Inojezični utjecaji u hrvatskim dijalektima* i *Dijalekatska sintaksa* (2000.), *Dijalekatne migracije* i *Mate Hraste kao dijalektolog* (2008.). Građa se s tih znanstvenih skupova postupno objavljuje u Akademijinu *Hrvatskom dijalektološkom zborniku*. Posljednji je zbornik izašao 2009. godine.

Jedna je od vrlo važnih djelatnosti Odbora rad na projektima lingvističke/dijalektološke geografije. Toj svrsi služe prvenstveno dijalektološki atlasi.

Dijalektološki su atlasi tako zasnovani da se barem do neke mjere prevlada tradicionalna okazionalna dijalekatska geografija, sa svrhom da se dobiju cjelovitiji i sustavniji uvidi u dijalekatsko stanje i dijalekatski razmještaj na obuhvaćenim područjima, s komparabilnim mogućnostima. Tako su, između ostalih, nastale i objavljene u Akademijinim izdanjima i ove karte: *Dijalekatska karta SR Hrvatske* (Božidar Finka) i *Karta čakavskog narječja* (Božidar Finka i Milan Moguš). Naša su glavna sadašnja nastojanja u dijalekatskoj geografiji usmjerena k izradbi dijalektoloških/lingvističkih atlasa kao najvišem stupnju i izrazu lingvističke geografije. Dijalektološki/lingvistički atlasi imaju svrhu da metodama lingvističke geografije pruže dijalekatsku sliku na obuhvaćenom području.

Od akademika Mirka Deanovića (1890. – 1984.) potekla je zamisao o izradi *Lingvističkog atlasa Sredozemlja (Atlante Linguistico Mediterraneo, ALM).* Prva (ogledna) knjiga *Atlasa* objavljena je u Veneciji 1972., a sva skupljena i obrađena građa pohranjena je u *Fondazione Giorgio Cini* u Veneciji i spremna je za objavljivanje. Začetnik i animator toga velikog lingvističkog pothvata, Mirko Deanović, nije dočekao ostvarenje svoje velike zamisli.

Danas se radi na ovim dijalektološkim/lingvističkim atlasima: *Hrvatskom dijalektološkom atlasu* (HDA), *Općeslavenskom lingvističkom atlasu* (OLA), *Europskom lingvističkom atlasu* (ELA ili ALE) i *Općekarpatskom dijalektološkom atlasu* (OKDA). Sve su to međunarodni zadatci i obveze u kojima participira i naša Akademija.

Posebna komisija za OLA izradila je i objavila fonološke opise svih punktova OLA: *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora* (1981.). Za OLA je izrađeno karata za oko šest svezaka atlasa, svaki s pedesetak do šezdesetak karata. U njima su sudjelovali predstavnici Hrvatske akademije (Dalibor Brozović, Božidar Finka i Antun Šojat), a danas rad na atlasima vodi prof. dr. Mira Menac-Mihalić sa suradnicima koji obrađuju svu atlasnu dijalekatsku građu s hrvatskoga jezičnoga područja, s potrebnom lingvističkom interpretacijom i kartografiranjem građe. Jedno je zasjedanje Međunarodne komisije za OLA održano u Hrvatskoj, posljednji je sastanak održan 2010. godine u Sofiji. U okviru rada na OLA Hrvatska je akademija objavila (2007.) 4.a svezak toga *Općeslavenskog lingvitičkog atlasa* s građom od 67 praslavenskih osnova i s odrazima na 853 različita slavenska punkta sa zemljovidima, komentarima i legendama i s četiri srodne karte.

Sudjelovanje članova Hrvatske akademije i u ELA je znatno. U četiri dosad objavljena sveska nekoliko je karata priređeno radom predstavnika naše Akademije (Dalibor Brozović i drugi). Davani su i svi potrebni podatci s teritorija Hrvatske i hrvatske dijaspore i za ELA, tako da je i našom suradnjom uznapredovao rad na tom iznimno ambicioznom pothvatu lingvističke geografije, sa svrhom da pruži sliku stanja i odnosa u europskim jezicima. Slični su poslovi urađeni i za OKDA, s velikim brojem već gotovih karata i više objavljenih svezaka.

HDA je posebno privlačan za hrvatsko govorno područje zbog velike dijalekatske izdiferenciranosti narodnih govora štokavske, čakavske i kajkavske pripadnosti, s veoma naglašenim međudijalekatskim preklapanjima i veoma neujednačenom dijalekatskom evolucijom. Za HDA mreža je obuhvaćenih punktova znatno gušća nego za druge. Na području Republike Hrvatske izabrano je oko 250 terenskih punktova, a na području hrvatske dijaspore (Italija, Austrija, Mađarska, Češka, Slovačka, Rumunjska) još dvadesetak punktova. Većina je punktova već terenski obrađena, a provodi se i

digitalizacija dijalekatske građe. U ukupnoj dijalektološkoj djelatnosti Akademije stalna je briga posvećena dijalektološkoj leksikografiji.

Uz mnoge su dijalektološke opise objavljene i zbirke dijalekatskih riječi, a neki su Akademijini suradnici izradili i objavili i opsežne dijalektološke rječnike (u Akademiji i izvan nje). Najpoznatiji su Jurišićev *Rječnik govora otoka Vrgade* (1973.) i *Čakavisch-deutsches Lexikon* Mate Hraste i Petra Šimunovića (1979.) te Šimunovićev najopsežniji *Rječnik bračkih čakavskih govora* (prvo izdanje 2006. i 2009 drugo izdanje).

U vezi s čakavskim narječjem akademik Šimunović izradio je knjigu *Čakavska čitanka* s akcentiranim tekstovima sa stotinjak punktova, prikazbama tih tekstova, priručnim rječnikom i kompletnom bibliografijom (u tisku).

U nastojanju da se sustavno prikupi i po određenim kriterijima sistematizira i obradi te izda u obliku rječnika dijalekatsko blago, u Akademiji je pokrenuta izradba *Čakavskoga rječnika* i *Rječnika hrvatskih kajkavskih govora* (v. u poglavlju o leksikografiji).

Posebno valja upozoriti na aktivnost članova Akademije oko jezične problematike istarskog prostora i susreta jezikā na tom poluotoku. Nakon G. I. Ascolija i A. Ivea o problemu predmletačkog istarskog svoja gledanja iznosi Petar Skok u radovima *Contribution à l´étude de l´istriote prévénitien* i *Considérations générales sur le plus ancien istroroman*. Istroromanskim se govorima sustavno bavio Mirko Deanović. Nakon Deanovića proučavao je dopisni član Pavao Tekavčić i druge istroromanske govore, poglavito vodnjanski, opisujući današnju njegovu strukturu, genezu, bilateralne i multilateralne utjecaje u Istri te romansku stratifikaciju *(Današnji istroromanski dijalekt Vodnjana; L´importanza e l´interesse degli studi istroromanzi per la linguistica romanza e generale).* Nekoliko godina P. Tekavčić je obrađivao također objavljene rovinjske literarne tekstove, i to sa stilističkog, semantičkog i pragmatičkog gledišta. Vrlo je zapažena bila monografija A. Kovačeca o istrorumunjskim govorima i rječnikom tih govora te knjige Gorana Filipija o etimologijama istrorumunjskih govora (objavljeno pet knjiga).

5
—
ONOMASTIKA

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti poklanja onomastici skrb i pozornost od početka svojega djelovanja. U Akademijin *Rječnik* od prvoga sveska unosi se i obrađuje onomastička građa, što je znanstvena kritika isticala kao važnu odliku toga kapitalnog leksikografskog djela. Onomastičku građu, po naravi svojega sadržaja, donose *Codex diplomaticus*, *Starine* i druge Akademijine edicije. Njoj posvećuju zapažene rasprave T. Maretić (o osobnim imenima i prezimenima) i P. Skok (o supstratnoj i povijesnoj toponimiji, u prvom redu). P. Skok unosi i obrađuje onomastičku građu u svojem *Etimologijskom rječniku*.

Spomenuta je djelatnost stvarala uvjete za organiziraniji rad. Nakon Drugoga svjetskog rata u okviru Akademijina Jadranskog instituta, a zatim u Akademijinu Institutu za jezik, pokrenut je rad na skupljanju toponomastičke građe zapadne Istre i kvarnerskih otoka (B. Jurišić), koja je bila nasilno talijanizirana, te na obradi toponimije hrvatskih otoka (P. Skok), odnosno na ispisu prezimena s popisnica pučanstva 1948. (V. Putanec/P. Šimunović) iz kojih je tiskan *Leksik prezimena SR Hrvatske* (1976.)

U Akademiji je osnovan Odbor za onomastiku (1950.), koji je uključen u Međuakademijski odbor za onomastiku (osnovan 1955.), o kojemu je skrbila naša Akademija. Taj rad proširen je suradnjom s Međunarodnim onomastičkim vijećem u Leuvenu (Belgija) i s Međunarodnom komisijom za slavensku onomastiku pri Međunarodnom slavističkom komitetu. Godine 1965. pokrenut je časopis *Onomastica Jugoslavica* s uredništvom u našoj Akademiji. Taj je časopis znatno utjecao na razvitak onomastičke misli, na okupljanje onomastičkih stručnjaka i na stvaranje onomastičkoga pomlatka. Do godine 1991. izašlo je 14 svezaka toga časopisa. Tada časopis mijenja ime u *Folia onomastica Croatica*, ostavši otvoren za međunarodnu suradnju. Od 1992. do danas izašlo je 18 svezaka s vrlo pozitivnim recenzijama u onoma-

stičkom svijetu. Do 17. sveska uređivao ga je Petar Šimunović, koji ga je i osnovao, a od tada Dunja Brozović Rončević.

Onomastički rad u Hrvatskoj odvijao se u okviru ovih zadataka:

1. *Rad na suvremenoj toponimiji.* – Hrvatsko područje, ono povijesno i ono današnje, ističe se bogatstvom i raznolikošću onomastičke građe. Na tom su terenu živjeli i mnogi narodi i govorili se različiti jezici koji su svoju zasvjedočenost ostavili u onimima. Onimi su stoga prve potvrđene riječi hrvatskoga jezika u grčkim, latinskim i drugim spisima, a toponimi uz zemljopisne sadržaje kojima su pridruženi važni su svjedoci protezanja određene etnije, jezika ili jezičnih izoglosa. Stoga su onomastička istraživanja bila usmjerena poglavito na terenski rad, osobito u tzv. aktivnim toponomastičkim zonama. Takva su područja naši otoci. Oni su obrađivani kumulativno (P. Skok, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, P. Šimunović, *Istočnojadranska toponimija*, V. Skračić, *Toponimija vanjskog i srednjeg reda zadarskih otoka*) ili po pojedinim otočkim skupinama (M. Karaś, *Toponimia wysp Elafickich na Adriatiku*) ili je obrađivana toponimija pojedinih otoka (P. Šimunović, *Toponimija otoka Brača*). Istraživana su i druga aktivna toponomastička područja: Istra (P. Šimunović), Banovina (P. Šimunović), Požega (J. Butorac), Slavonija (S. Sekereš, M. Šimundić) te zadarski otoci.

2. *Rad na suvremenoj antroponimiji*. – Po popisnicama pučanstva iz 1948. godine izrađen je *Leksik prezimena Hrvatske* (1976.) pod uredništvom V. Putanca i P. Šimunovića. Tiskano je nekoliko rječnika osobnih imena i prezimena, od kojih navodimo: *Rječnik osobnih imena i njihovih izvedenica* (M. Šimundić, 1982.), *Antroponimija Bukovice* (Ž. Bjelanović, 1988.), *Prosvjetin imenoslov* (M. Bosanac, 1984.), *Prezimena zapadne Hercegovine* (M. Nosić, 1998.) te troknjižje *Prezimena i naselja u Istri* (J. Bratulić/P. Šimunović, l985./6.) kao dopunjeni prezimenik knjige *Cadastre nationale de l´Istrie* iz 1946. godine. Tiskane su zapažene knjige Anđele Frančić *Međimurska prezimena* (2002.), Ž. Bjelanović *Onomastičke teme* (2007.) te P. Šimunovića *Hrvatska prezimena* (III. prošireno izdanje 2006. i 2008.) i *Hrvatska u prezimenima* (2008.). Od antroponimijskih radova koji se odnose na Hrvate u dijaspori navodimo: *Imenoslov bačkih Bunjevaca* (M. Peić/G. Bačlija, 1994.) te radove o prezimenima gradišćanskih Hrvata (R. Heisan, G. Neweklowsky, P. Šimunović), radove o prezimenima Hrvata u Rumunjskoj (M. Tomić), o prezimenima moliških Hrvata (P. Šimunović). Posebno je značajno troknjižje enciklopedijskoga formata F. Maletića i P. Šimunovića: *Hrvatski prezimenik – Pučanstvo Republike Hrvatske na početku 21. stoljeća* (2008.).

3. *Rad na povijesnoj antroponimiji.* – Akademijski je *Rječnik* najveća poklada povijesne antroponimije. Povijesnu antroponimiju dalmatinskih srednjovjekovnih gradova obradio je K. Jireček, antroponimiju romanske Dalmacije G. Alfoldy, osobna imena na istarskim natpisima iz rimskoga doba M. Križman, povijesnu antroponimiju bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj obradio je Ž. Mandić. U bačkim, baranjskim i srijemskim mjestopisima A. Sekulića nahodi se obilato povijesne antroponimijske i toponimijske građe. Povijesna prezimena Gorskog kotara obradio je A. Burić, šibenska I. Ostojić i A. Šupuk, splitska Marina Marasović, trogirska, pelješka i konavoska N. Vekarić, lička S. Pavičić, ogulinska H. Salopek, slavonska S. Pavičić, S. Sekereš i I. Mažuran.

4. *Rad na povijesnoj toponimiji*. – U Zavodu za lingvistička istraživanja HAZU izrađuje se *Povijesni hrvatski toponomastički rječnik*. Otkupljena toponimijska građa od nasljednika akad. S. Gunjače nadopunjuje se novim ispisima, uključujući i povijesnu ojkonimiju nekadašnjih komitata koju su skupili i izdali G. Heller i N. Nehring. Vrijedna toponimijska građa nalazi se na povijesnim zemljovidima koje je sastavio M. Marković: *Descriptio Croatiae*, *Descriptio Bosniae et Hercegovinae* i u knjizi *Descriptio Histria*, zatim u tiskanim katastrima Istre (1817. – 1960., 2001.) i Dalmacije (1823. – 1973.) te u urbarima i 10-ak knjiga povijesnih radnih zemljovida. Vrijedne studije iz povijesne toponimije nalaze se u onomastičkim opusima P. Skoka, M. Suića, V. Putanca, P. Šimunovića i drugih.

5. *Međunarodna suradnja.* – Bivši Međuakademijski odbor za onomastiku kojemu je sjedište bilo u našoj Akademiji organizirao je nekoliko onomastičkih konferencija: u Tivtu (1973.), Skoplju (1977.), Mostaru (1981.), Portorožu (1983.), D. Milanovcu (1985.), Prištini (1987.), Danilovgradu (1990.). Referati s tih konferencija objavljeni su u posebnim zbornicima. Od 1991. Razred za filološke znanosti HAZU trijenalno organizira *Skokove etimološko-onomastičke susrete*. Posljednji je održan u Gospiću 2010. godine.

Neki pripadnici Odbora za onomastiku HAZU djelatni su članovi svjetskih (i slavenskih) onomastičkih vijeća, redovito sudjeluju na međunarodnim onomastičkim kongresima i na tematskim konferencijama za slavensku onomastiku te su uključeni u međunarodne onomastičke projekte, u kojima sudjeluju svojim znanstvenim prilozima.

Cjelokupan onomastički rad u Hrvatskoj, u koji je posve uključena Akademija, opisan je u knjizi P. Šimunovića *Uvod u hrvatsko imenoslovlje* (2009.).

ETIMOLOGIJA

Etimološke škole i strujanja najbolje se ocrtavaju u etimološkim naznakama u velikom Akademijinu *Rječniku*. Tradicionalna romantičarska etimologija prisutna je u svescima što ih je obradio Đuro Daničić temeljeći se na svojim *Korijenima* (Zagreb, 1877.). Znatno suvremenije gledanje na etimologiju pokazuje u svojoj obradi *Rječnika* Pero Budmani, koji u tumačenju nekih leksema jadranskog areala ide ispred svoga vremena i, prije pojave Bartolijeva djela *Das Dalmatische*, jednoznačno zaključuje o ostatcima „iz romanskoga jezika što se negda govorio u primorju“ ili „iz primorskoga jezika romanskoga“. Budmanijeve su etimologije već potpuno osuvremenjene i govore o njegovu poznavanju tek nastupajuće mladogramatičarske škole. Etimološku metodologiju tog pravca dosljedno će kroz svoju polustoljetnu etimološku aktivnost slijediti Petar Skok, utemeljitelj etimologijske discipline u nas i neprijeporni svjetski autoritet za balkansko-romansku i južnoslavensku etimologiju. Od njegova prvog priloga pa sve do posmrtno objavljenog velikog *Etimologijskog rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV (Zagreb, 1971. – 1974.), više od dvije stotine priloga izašlih ispod Skokova pera obogatilo je našu i svjetsku etimološku literaturu. Bilo da je izučavao imena mjesta ili stvari, imena ljudi ili životinja, žive ili ugasle terminologije, Skok se iskazao kao nedostižan i pronicljiv otkrivač postanja riječi na svekolikom južnoslavenskom i balkanskom prostoru. Udario je temelje i ostavio neizbrisiv trag u svim disciplinama koje se oslanjaju na etimologijske spoznaje i zaključke: u leksiku, u toponimiji, svim onomastikama, fitonimiji i zoonimijama. Istraživanja postanja uvijek je postavljao u središte raznovrsnih grana jezikoslovlja: pučkog i srednjovjekovnog latiniteta, bizantologije, dalmatistike, balkanologije, meridioslavistike, albanologije, turkologije i konvergencija između pojedinog sustava na južnoslavenskom prostoru. I njegova strogo specijalistička djela, jednako kao i popularizatorske sinteze, predstavljaju pouzdanošću podataka, bogatstvom informacija i izvanrednim povijesnim i jezičnim analizama uzor etimologijske metode i polaznu točku za kasnija istraživanja kojima su se njegovi nastavljači obilato koristili, naravno prilazeći etimološkim pitanjima u duhu svojega vremena i služeći se metodama koje im je otkrila nova strukturalistička lingvistika. Na taj su način u Skokovoj brazdi nastali značajni prilozi u izučavanju dalmatsko-mletačke konvergencije *Dalmatski elementi u mletačkim pisanim dokumentima 14. stoljeća* Žarka Muljačića; pitanja dalmatske diftongacije: *Da li je veljotska diftongacija romanska?* Petra Guberine; leksičkih veza govora južne Italije i naše obale: *L´Italia meridionale come centro d´irradiazione degli elementi greci nei dialetti serbo-croati della Dalmazia* Vojmira Vinje i navlastito brojni etimologijski prilozi s područja romansko-slavenske (talijansko-hrvatske) konvergencije na Jadranu, npr. Vojmir Vinja: *Contributions dalmates au R.E.W., de W. Meyer Lübke*, I-III; Žarko Muljačić: *Dalmatske studije*, I-III i *Etimološke i leksikologijske bilješke*. Kao nastavak Skokovih

istraživanja u *Terminologiji* izrađen je, na osnovi terenskih obilazaka cjelokupne istočnojadranske obale, etimologijski i lingvističko-geografski prikaz historijskog i suvremenog hrvatskog nazivlja talasofaune u djelu Vojmira Vinje *Jadranska fauna: etimologija i struktura naziva*, I-III u ediciji *Djela* naše Akademije (1988.).

Kao i u drugim sredinama, i u našoj Akademiji u 60-im i 70-im godinama prevagu su najčešće imala istraživanja u vezi s romanskom i balkanološkom građom. No 1987. godine održava se u organizaciji Razreda za filološke znanosti *Prvi znanstveni skup o etimologiji*, na kojemu su bili izneseni rezultati dijakronijskih istraživanja u velikom broju ugaslih i živih jezika, od sanskrta do suvremenih realizacija, što je pokazalo da se etimologija i u nas oslobodila „romanističkih okova". Rezultati tih istraživanja objavljeni su 1993. godine kao posebna, treća knjiga u nizu *Znanstveni skupovi* Razreda za filološke znanosti. Tako osuvremenjeni etimološki skupovi prerastaju u periodično održavane *Skokove etimološke susrete* – 1992. u Zadru, 1994. u Puli, 1998. u Krku, kada je obilježena stota obljetnica smrti posljednjeg dalmatofonoga govornika Tone Udine-Burbura, 2002. u Vukovaru, godine 2006. u Korčuli te 2010. u Gospiću. ali se nastavlja i *Dopunama Skokovu Rječniku;* u nizu *Djela Hrvatske akademije* kao 74. knjiga objavljene su *Jadranske etimologije* (knjiga I. – III.) autora Vojmira Vinje. Izrađuju se hrvatski etimološki rječnici na kojima radi Ranko Matasović te prošireni etimološki rječnik hrvatskoga jezika koji dogotovljava Alemko Gluhak.

—

BALKANOLOGIJA

Utemeljiteljem sustavnih balkanoloških jezikoslovnih istraživanja u Hrvatskoj nedvojbeno se može smatrati Petar Skok. On je do danas najplodniji i najsvestraniji proučavatelj „balkanskoga jezičnog saveza", njegovih sastavnica i temeljnih značajki te njegova nastanka. Osim proučavanja položaja pojedinih južnoslavenskih jezika unutar balkanskoga jezičnog saveza (primjerice bugarskoga), osobitu pozornost Skok je posvetio slavensko-rumunjskim jezičnim vezama *(Le slave et le roumain, Des rapports linguistiques slavo-roumains).* Posebnu važnost za jezičnu povijest i onomastiku imaju Skokovi radovi o balkanskim Vlasima i njihovu jeziku, bilo da je riječ o Skokovim osobnim istraživanjima (proučavanje toponomastike i jezika u Skopskoj kotlini) ili pak o recenzijama najvažnijih djela o Vlasima iz pera drugih autora (Kadlec, Puşcariu, Popović i dr.). Bavio se također proučavanjem rumunjsko-albanskih veza kako se one odražavaju u jeziku *(Contribution à l´étude des rapports albano-roumains* i dr.), a proučavao je i neka pitanja iz razvoja glasova i oblika u albanskom, da bi napokon u svojim studijama izložio i svoje poglede o ilirskom jeziku. Kao romanist po formaciji, osobitu pozornost Skok je posvetio Bizantu kao posredniku u širenju latinskih/romanskih elemanata na Balkanu *(Byzance comme centre d´irradiation pour les mots latins des langues balkaniques)* te poslije turskome prinosu u oblikovanju zajedničkih značajki balkanskih jezika. Neku vrstu sinteze Skokovih balkanoloških istraživanja predstavlja i njegov već spomenuti etimološki rječnik kojemu je upravo balkanološka sastavnica najpotpunije i najdosljednije obrađena. Drugi veliki hrvatski balkanolog istoga naraštaja, Henrik Barić, svoju je djelatnost razvijao pretežito izvan Hrvatske, iako je prvi dio *Albanskoga rječnika* izdao u Hrvatskoj akademiji.

Nakon Skokove smrti 1956. kapitalan prinos proučavanju jezika antičkoga Balkana dao je Radoslav Katičić *(Ancient Languages of the Balkans),* koji se također bavio pitanjima pojedinih balkanskih jezika (grčki i dr.) ili pak suvremenom balkanistikom *(L´état actuel des études de linguistiques balkaniques),* a i u svojim novijim pretežito slavističkim istraživanjima, kada je god to nužno, vodi računa o balkanološkoj perspektivi. Grčko-hrvatskim jezičnim vezama na Jadranu u više se radova bavio Mirko Deanović, ali je njihovu proučavanju osobito sustavno pristupio Vojmir Vinja u većem broju radova *(Élément grec dans la phytonymie*

de l´aire dalmate, Le grec et le dalmate i dr.), a njegovi veliki sintetički radovi (*Jadranska fauna: etimologija i struktura naziva*; *Jadranske etimologije* I. – III., donose mnogobrojne usporedbe i analize priobalnih romanizama s onima iz balkanskoga zaleđa. U mnogobrojnim radovima Žarko Muljačić bavi se položajem dalmatskoga unutar Romanije, pa i njegovim odnosom prema jezicima balkanskoga zaleđa, općenito romanizmima i posebno venecijanizmima u jezicima zapadnoga Balkana (izbor njegovih studija: *Das Dalmatische. Studien zu einer untergegangenen Sprache*). Na području albanologije važan je prinos Krune Krstića *(Rječnik govora zadarskih Arbanasa).* Ostatcima jezika balkanskih Vlaha bavio se Pavao Tekavčić *(Due voci romane),* Ž. Muljačić (krčkorumunjski), a nakon monografije o istrorumunjskom *(Descrierea istroromanei actuale)* August Kovačec objavio je veći broj radova posvećenih različitim aspektima istrorumunjskoga, osobito hrvatskim i talijanskim utjecajima na taj idiom (sinteza *Istroromâna*, zatim *Éléments italiens du lexique istroroumain*, *Neki problemi istrorumunjske etimologije*, *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik s gramatikom i tekstovima* i dr.). Tim pitanjima ustrajno se bavi Goran Filipi, član suradnik Razreda za filološke znanosti. A. Kovačec također je proučavao opća pitanja balkanistike *(Pojam jezičnog saveza i balkanski jezici),* odnos između rumunjskoga i veljotskoga *(Leksičke podudarnosti veljotskoga i rumunjskoga)* te status južnodunavskih istočnoromanskih idioma u svjetlu Muljačićeva „relativističkog pristupa“ *(Status kontinentalnih balkanoromanskih idioma i „relativistički pristup“).* Balkanističke probleme proučavaju i mlađi lingvisti: V. Cvjetković-Kurelec (grčki) i G. Filipi (istrorumunjski). Iako i proučavanje hrvatskoga ima potencijalnu balkanističku dimenziju, među slavističkim studijama (sociolingvističkoga reda) treba posebno istaknuti prinose Dalibora Brozovića *(Standardizacija makedonskog jezika).* Sintetska knjiga o Vlasima Zefa Mirdite, *Vlasi u historiografiji*, nagrađena je, na prijedlog Razreda za filološke znanosti, nagradom Akademije.

KLASIČNA FILOLOGIJA

Radovi s područja čiste klasične filologije stali su se javljati u izdanjima naše Akademije tek četvrt stoljeća nakon njezina osnutka (1891.), a radovi s područja hrvatskih latinista nešto prije (od godine 1883.). Glavni uzrok toj pojavi bit će zacijelo u tome što su filološka istraživanja bila usmjerena prema slavističkim temama, prvenstveno prema proučavanju hrvatskoga jezika. Stoga su se razloga i prvi naši klasični filolozi, kad su ušli u Akademiju, osjećali obvezani da se neslavističkih tema prihvaćaju samo toliko koliko su sa slavistikom bile povezane. Zato je Franjo Maixner (1841. – 1903.), ušavši 1882. u Akademiju kao njezin pravi član, započeo svoja znanstvena istraživanja raspravom *Pastirski razgovori u Katančićevih „Fructus auctumnales“* jer se Matija Petar Katančić istakao i kao hrvatski i kao latinski pjesnik. Tako je Maixner i nastavio, prelazeći pomalo i na čiste latiniste. Za njim su se poveli u tome i drugi naši klasični filolozi, npr. Milivoj Šrepel (1862. – 1905.), koji se bavio latinsko-hrvatskim poredbama (*Analogija u sintaksi gramatičkih padeža latinskoga i hrvatskoga jezika* i dr.). Da bi se ta praksa prilagodila i Akademijinim pravilima, stilizirao se kod njihove promjene 1924. član 3. točka I. tako da djelatnost *Historičko-filologičkoga razreda* obuhvaća povijest s njenim pomoćnim znanostima, zatim filologiju u širem (književnost) i u užem smislu (lingvistika). Tako su u Akademijina izdanja ušle sve književnosti i sve filologije, pa i klasična. Međutim, ni tada se stanje nije bitno promijenilo jer se i nadalje relativno rijetko pojavljuju rasprave s područja latinske filologije. Neusporedivo više mjesta dobivaju rasprave o hrvatskim latinistima. To je i razumljivo jer djela hrvatskih latinista zauzimaju vidno mjesto u našoj kulturnoj baštini. Oni su dio hrvatske književnosti. U okviru toga zadatka Akademija je izdavala rukopisne tekstove, biografske studije i prikaze književnoga rada pojedinih hrvatskih latinista. Da bi današnjem čitatelju što

više približila najvrjednija i najzanimljivija djela hrvatskoga latiniteta, Akademija je 1950. pokrenula zbirku *Hrvatski latinisti*. U njoj se objavljuju samo prijevodi ili prijevodi popraćeni latinskim tekstom. Dosad je objavljeno 11 knjiga (13 svezaka).

Prvi rad s područja grčke klasične filologije bila je rasprava *Gnomički aorist u grčkom i hrvatskom jeziku* Augusta Musića (1856. – 1938.). Musić je posvetio mnoge rasprave grčkoj glagolskoj sintaksi: unutrašnja apodoza, *consecutio modorum,* negacija, iterativni preteriti, rečenice bojazni, znanost o rečenici i dr. Istom području pripada i rad *Poraba vremena i načina u poredbama Homerovim* Nikole Majnarića (1885. – 1966.), koji se kudikamo više bavio temama iz grčke književnosti (Menandrovi *Parničari*, *Heraclitea – Prilozi kritici teksta*, *Grčka metrika*, *Ustav atenski* i dr.).

Dok je u prethodnom razdoblju, do 1966., najveći dio radova s područja klasične filologije unutar Akademije bio objavljen u *Radu* i posvećen pojedinim hrvatskim latinistima, u posljednjim se desetljećima situacija u tom pogledu znatno izmijenila. Naime, ne samo da se prilozi iz te struke, što dalje sve više, objavljuju i kod mnogih drugih institucija i nakladnika, nego oni nalaze sve više prostora i u novijim Akademijinim edicijama, časopisima i publikacijama. Također, uz trajan i još znatno pojačan interes za hrvatski latinizam, pažnja se obraća i stranim latinistima, a znatnije se umnožio i broj radova iz klasične grčke i latinske filologije, čemu se dosad manje posvećivala pažnja. Ukupan je rezultat taj da je od 1966. objavljeno u raznim edicijama Akademije znatno više radova nego u onih stotinu godina od njezina osnutka.

Najviše je radova objavljeno u *Forumu*. Klasični su filolozi pisali o Eshilu, Sofoklu, Euripidu, Aristofanu, Alkeju, Sapfi, Anakreontu, Teognidu, Hipokratu, Solonu, Herodotu, Platonu, Aristotelu, Terenciju, Horaciju i dr. Prevodila su se djela Eshila, Sofokla, Euripida, Hesioda, Plauta, Terencija i tzv. Homerove himne.

I o hrvatskim latinistima objavljeno je nekoliko rasprava. Tako npr. o Marku Maruliću pisao je Branimir Glavičić, o Franji Petrišu Veljko Gortan, o Matiji Petru Katančiću Vladimir Vratović. Mnoga su latinska djela prevedena na hrvatski. Branimir Glavičić priredio je latinska djela Marka Marulića, Josip Torbarina djela Jurja Šižgorića, a Vladimir Vratović djela Antuna Vrančića, Rajmunda Kunića i Brna Džamanjića. Od stranih latinista pisalo se o Danteu i Petrarki, od kojih se ponešto i prevodilo (B. Glavičić i V. Vinja).

U *Filologiji* je bilo i nekoliko radova: o Sapfi, Bakhilidu, Horaciju, Džonu Rastiću i dr., u časopisu *Encyclopaedia moderna* o Markantunu Dominisu, poneki i u časopisu *Adrias*, a također u mnogim zbornicima sa simpozija (o Danteu, Petrarki, Ivanu Gunduliću, Šimunu Kožičiću i dr.). Nekoliko je *Dana hvarskog kazališta* bilo posvećeno hrvatskom humanizmu (Marko Marulić, Ivan Česmički, Juraj Šižgorić i dr.).

Članovi su Razreda objavljivali znatan broj svojih djela i priloga i izvan Akademije (Matica hrvatska, Književni krug Split, *Živa antika*, *Latina et Graeca*, *Jezik*, *Croatica*, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Zadru*, *Umjetnost riječi*, *Čakavska rič, Kaj, Philologus, Croatica Parisiensia* i dr.) te sudjelovali referatima na mnogim domaćim i stranim znanstvenim skupovima.

U *Radu* su objavljene, među ostalim, studije o Horaciju u dubrovačkom pjesništvu 18. i 19. stoljeća, o Adamu Baltazaru Krčeliću, o iktusu i akcentu u modernom kvantitativnom stihu; u *Građi za povijest književnosti hrvatske* o mađarskim elementima u srednjovjekovnom hrvatskom latinitetu, u *Zborniku* Historijskog instituta (Zagreb), o problemima redigiranja rječnika domaćega srednjovjekovnog latiniteta u *Radovima* Akademijina Zavoda u Zadru. U *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, u seriji *Scriptores,* objavljen je srednjovjekovni spis *Obsidio Iadrensis* (tekst priredio, preveo i komentirao Veljko Gortan).

Nastavljena je zbirka *Hrvatski latinisti* u kojoj su u novije vrijeme izašle ove knjige: Marko Marulić, *Davidias*; Serafin Crijević, *Bibliotheca Ragusina* u tri sveska; Jakov Bunić Dubrovčanin, *De raptu Cerberi – De vita et gestis Christi (loci selecti)*.

U *Djelima* Akademije objavljena je monografija o Ivanu Česmičkom (Marianna Birnbaum) i o

Stjepanu Gradiću (Stjepan Krasić), a u pojedinačnim izdanjima monografija o Ruđeru Boškoviću, I-II (Željko Marković). Nakon petnaest godina intenzivnog rada dovršen je i tiskan dvotomni *Rječnik srednjovjekovnoga latinskog jezika s područja Jugoslavije* (1973. – 1978.), prvi te vrste u nas (o čemu je već bilo govora u poglavlju o leksikografiji).

Razred je u suradnji s Odsjekom za filozofiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu pokrenuo i izdavanje edicije *Hrvatski filozofi-latinisti*. Posljednjih se godina s povećanjem broja članova klasičnih filologa znatno razgranala djelatnost Razreda u toj struci. Glavni je interes, ovisno o osobnim sklonostima pojedinaca, usmjeren na priređivanje dvojezičnih, kritičkih i komentiranih izdanja hrvatskih latinista, na studije o njihovu jeziku, stilu i stihu (B. Glavičić); na karakterizaciju i vrednovanje književnosti hrvatskog latinizma, na hrvatsko-latinsku dvojezičnost, na nacionalne i internacionalne dimenzije hrvatske latinističke književnosti (V. Vratović); na istraživanje klasične metrike u Hrvata, napose tonskoga heksametra, na neka pitanja grčko-latinske sintakse, napose glagolskoga vida (M. Kravar); na studije o pojedinim klasičnim piscima, na prevođenje pojedinih djela grčko-rimskih klasika.

Godine 1989. osnovan je Odbor za hrvatski latinizam kojemu je dano u zadatak da se brine o daljnjem izdavanju hrvatskih latinista unutar istoimene zbirke te o izdanju *Hrvatskoga novolatinskoga rječnika* u više svezaka.

Posljednjih desetljeća, u skladu sa svjetskim razvitkom, znatno se intenzivira rad na novovjekim latinistima. To se osobito odnosi na Marulića (kritička, dvojezična i komentirana izdanja B. Glavičić). Veoma se proširio krug domaćih i stranih istraživača otkako je osnovan *Marulianum* (1995.) pri Književnom krugu Split, zavod kojemu je zadatak istraživanje Marulićeva opusa i članova njegova humanističkog kruga. Radovi se tiskaju u godišnjaku *Colloquia Maruliana*. I inače se povećao broj tema i latinista koji su predmetom znanstvenog interesa. Osobito se obrađuju pisci 16. i 18. stoljeća: Jakov Bunić, Ilija i Ludovik Crijević, Ivan Bolica, Ivan Polikarp Severitan, Franjo Niger, Damjan Benešić, Trankvil Andreis, Matija Vlačić, Frane Petriš, Faust Vrančić, Ludovik Paskalić, Tito Brezovački, Džono Rastić i dr. Od stranih latinista obratila se pozornost Danteu (V. Vinja) i A. Cowleyu (B. Glavičić).

Izrađeno je i nekoliko antologija hrvatskoga latinizma (V. Vratović, D. Novaković).

Članovi su Razreda i brojni nečlanovi sudjelovali na okruglim stolovima o Maruliću, na znanstvenim skupovima posvećenim Rajmundu Kuniću, Faustu Vrančiću, Bari Boškoviću i dr.

Povećan je broj publikacija u kojima se povremeno objavljuju radovi o hrvatskim latinistima: revijom *Cahiers croates* (Pariz), časopisom *Dubrovnik* i *Kulturna baština* (Split), novinama *Vijenac*.

U čistoj klasičnoj filologiji objavljene su rasprave o helenskoj književnosti (o Homeru, grčkoj lirici, tragediji i komediji – M. Sironić), a nečlanovi su obrađivali i prevodili Aristofana, Sofokla, Plutarha, Seneku, Marcijala i dr.

KNJIŽEVNA POVIJEST

Jednom od važnih djelatnosti znanstvenika okupljenih u osnovnoj Akademijinoj filološkoj jedinici bilo je od samoga njezina osnutka proučavanje književne povijesti.

U središtu pozornosti bila je, naravno, povijest hrvatske književnosti, kojoj su mnogi članovi Razreda posvetili sav svoj stvaralački potencijal, a neki su se opet njome bavili paralelno s drugom, više ili manje srodnom problematikom.

Temelje bavljenja književnom poviješću u Hrvatskoj akademiji položio je Vatroslav Jagić, o čijem se radu govori u odjeljku o slavistici. Na tim solidnim temeljima izgrađivali su svoja gledanja i dalje ih razvijali prema stanju suvremene znanosti mnogi ugledni članovi Akademije.

Antun Barac (1894. – 1955.) kao jedan od najistaknutijih hrvatskih književnih povjesničara obilježio je svojim stvaralaštvom i utjecajem svoju epohu i suvremenike. Bio je urednik uglednih Akademijinih izdanja kao što su *Rad* i *Građa za*

povijest književnosti hrvatske, a objavio je čitav niz djela kojima je osvijetlio bliža i dalja razdoblja u hrvatskoj književnosti, njihovu problematiku i pisce, koncentrirajući se ponajviše na vrijeme od ilirskoga pokreta naovamo. Od djela objavljenih u Akademijinim izdanjima valja spomenuti studiju o Mirku Bogoviću, putopise A. Vebera Tkalčevića, rad o hrvatskoj noveli do Šenoine smrti te posljednji rad *Hrvatska književnost od Preporoda do stvaranja Jugoslavije*. Izvan Akademije objavio je Barac također vrijedna djela, koja su mu donijela status vodećega književnog teoretičara svoga vremena; takvi su radovi o Nazoru, Šenoi, Vidriću, Mažuraniću, knjiga *Veličina malenih* i dr.

Starija je hrvatska književnost privlačila pozornost mnogih istraživača, pa su joj se neki u cijelosti posvetili, pristupajući njezinoj obradi s različitih polazišta. Tako su objavljeni radovi o P. Zoraniću, B. Karnarutiću, M. Vetranoviću, M. Držiću, J. Barakoviću, I. Gunduliću, I. Đurđeviću, F. K. Frankopanu, Dž. Buniću, A. Kačiću, F. Grabovcu i T. Brezovačkom. Objavljeno je i nekoliko temeljnih djela iz hrvatske srednjovjekovne književnosti te povijest hrvatske književnosti od renesanse do prosvjetiteljstva, a izišlo je i nekoliko cjelovitih pregleda o hrvatskoj književnosti Zadra za mletačke uprave, dubrovačkom teatru 17. st. i hrvatskim baroknim spjevovima na povijesne teme. Osim toga, više se godina radilo na Akademijinu projektu *Rukopisi i stara izdanja hrvatskih autora u domaćim i stranim bibliotekama* (voditelj je bio Milan Ratković). Vrijedni su radovi objavljeni u Akademijinim izdanjima o hrvatskoj kajkavskoj književnosti i tako na najbolji način spašeni od zaborava. Ne spominjući ovdje one autore koji problemima hrvatske književnosti pristupaju prije svega s lingvističkoga aspekta (jer se o njima govori na drugome mjestu ovoga prikaza), moramo ovdje spomenuti one članove Razreda za filološke znanosti koji su svojom osnovnom orijentacijom pripadali drugoj filološkoj specijalnosti, ali su se kao poštovatelji književnopovijesne tematike i na nju često vraćali. Njihovi su prilozi bili u znanosti to više cijenjeni što su često nosili na sebi biljeg osnovnih bavljenja svojih autora, obogaćujući međusobno oba znanstvena usmjerenja.

Jedan od najistaknutijih, koji je na tom području ujedno najviše dao, svakako je Josip Torbarina (1902. – 1986.), inače istaknuti anglist i šekspirolog, osnivač studija anglistike na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. On je velik dio svoga znanstvenog interesa usredotočio na staru hrvatsku, ponajprije dubrovačku književnost. Njegova doktorska disertacija o talijanskom utjecaju na dubrovačke pjesnike objavljena je na engleskom jeziku god. 1931. i privukla je pozornost svjetske znanstvene javnosti na probleme naše književnosti. Kasnije je pisao o P. Zoraniću, P. Hektoroviću i M. Držiću, a posebno se pozabavio Danteovim odjecima u staroj hrvatskoj poeziji. Osobito zanimanje pokazao je Torbarina za one naše pisce koji su svojim talijanskim ili latinskim djelima prisutni u engleskoj i francuskoj književnosti; imao je pritom u prvom redu u vidu njihov prilog europskim književnostima, posebno petrarkizmu.

Istaknuti talijanist i osnivač talijanistike na zagrebačkom Filozofskom fakultetu Mirko Deanović (1890. – 1984.), koji je zaslužan i za razvoj cijeloga niza filoloških znanosti – etimologije, leksikografije, lingvističke geografije i dr. – također se, kao rođeni Dubrovčanin, po struci ne samo talijanist nego i slavist, učenik M. Rešetara, volio često vraćati na staru hrvatsku, u prvom redu dubrovačku književnost. Možemo spomenuti da je dvije knjige edicije *Stari pisci hrvatski* posvetio kritičkom izdanju dubrovačkih preradbi Moliéreovih komedija.

Znatan dio svojih znanstvenih napora posvetili su neki članovi Razreda proučavanju stranih književnosti, zalazeći pritom u pitanja njihove povijesti i razvitka, a vrlo često i u suodnose s našom književnošću, međusobne veze i utjecaje.

Istaknuto mjesto svakako i ovdje pripada Josipu Torbarini, koji je kao vrsni stručnjak za englesku književnost stekao međunarodni ugled. Osobito velik poznavalac djela W. Shakespearea, njegov odličan prevodilac, proučavatelj njegova jezika, stila i svjetonazora, objavio je vrhunske radove i stekao općepriznat status jednoga od svjetski vodećih šekspirologa.

Mirko Deanović spojio je s velikom akribijom svoj interes za stariju hrvatsku književnost

s talijanistikom kao svojom osnovnom strukom. Posvećujući više svojih radova Danteu, osobito u prigodi 700. obljetnice njegova života, nekim je radovima osvijetlio snažne Danteove utjecaje (*Dante i mi* i dr.). Deanović se bavio i Petrarkom i petrarkizmom u slavenskim zemljama, zatim odnosom talijanskoga romantizma i hrvatske književnosti te talijansko-jugoslavenskim književnim odnosima u 18. stoljeću.

Zdenko Škreb u svom je radu obuhvatio germanistiku u najširem i najdubljem smislu, baveći se kako književnoteoretskom i književnopovijesnom tako i lingvističkom problematikom. Od pisaca njemačkoga jezičnog izraza mnogo je proučavao F. Grillparzera i F. Kafku, a povezivanje njemačke s hrvatskom književnošću nalazimo u njegovim radovima o Šenoi i njegovu vremenu.

O Ljudevitu Jonkeu govori se na drugome mjestu kao o velikom djelatniku na području hrvatskoga jezika. Ovdje ga možemo kratko promotriti s drugoga aspekta. Lj. Jonke kao češki đak i dobar poznavatelj češke književnosti na zagrebačkom je Filozofskom fakultetu uz kolegij iz suvremenoga hrvatskog jezika zadržao u toku cijeloga radnog vijeka i kolegij iz češke književnosti. Prevodio je češku literaturu, pisao predgovore i prikaze knjiga čeških autora i studije iz češke književnosti. Ističemo rasprave o Janu Nerudi i Jaroslavu Hašeku.

U posljednjoj četvrtini prošloga stoljeća pojedini su članovi Razreda za filološke znanosti dali temeljnih priloga historiografiji dopreporodne hrvatske književnosti. Takva je u sedmočlanome nizu kao druga knjiga objavljena kapitalna *Srednjovjekovna književnost* Eduarda Hercigonje (1975.). Priključuju joj se knjige koje okupljaju rasprave uglednih istraživača: *Iz naše književne prošlosti* Franje Švelca (1990.), *Sjaj baštine* Josipa Bratulića (1990.), *Po običaju začinjavac* Nikice Kolumbića (1994.).

U ediciji *Stari pisci hrvatski* objavljena su *Djela Petra Hektorovića (*priredio za tisak Josip Vončina 1986.), *Planine Petra Zoranića* (priredili za tisak Franjo Švelec i Josip Vončina 1988.) i *Djela Frana Krste Frankopana* (priredio za tisak Josip Vončina 1995.). U razdoblju od 1990. do 2000. izašle su *Građe za povijest književnosti hrvatske* (urednik Franjo Švelec i Dunja Fališevac). U njima su objavljeni tekstovi iz starije hrvatske književnosti, od kojih posebnu vrijednost ima *Sedam trublji za probuditi grišnika* fra Bartolomea da Solutio (prijevod Pavla Prpića) iz druge polovice XVIII. stoljeća. Kritički tekst priredio je fra Ignacije Gavran. U istoj knjizi *Građe* još su tri priloga iz starije hrvatske književnosti: o rukopisu pjesama Ignjata Đurđevića iz Pučišća na Braču; o jednoj (bečkoj) redakciji Gleđevićeva *Porođenja Gospodinova* te o Relkovićevim *Slavonskim libaricama* (*Građa* 37 – urednica D. Fališevac).

U posljednjem desetljeću izdala je Hrvatska akademija nekoliko, za hrvatsku književnost i kulturu, važnih pretisaka – faksimila, neke sama, druge u sunakladništvu: to su *Glagoljski brevijar* iz 1491., *Senjski glagoljski misal* iz 1494., *Lekcionar Bernardina Splićanina* iz 1495., *Pavlinski zbornik* iz 1644. K tim izdanjima treba pribrojiti pretisak Vramčeve *Kronike* i *Postile* te Mulihovu *Abecevicu*.

U Urednički odbor kapitalne Matičine biblioteke *Stoljeća hrvatske književnosti* izabrana su bila dva člana Razreda za filološke znanosti (Josip Bratulić i Josip Vončina). Josip Bratulić predložio je da se rečenim književnim početcima *Stoljeća* posveti pet knjiga. Preuzevši pak dužnost jednoga od dvaju izvršnih urednika SHK i oslonivši se na ukupna iskustva hrvatskih filologa od narodnoga preporoda do danas, Josip Vončina objavio je *Tekstološka načela za pisanu baštinu hrvatskoga jezičnog izraza* (1999.). Prema toj se knjizi tekstološki priređuje većina biblioteci SHK namijenjenih tekstova: svi koji su sročeni hrvatskim jezikom.

Akademija je nastavila s organiziranjem znanstvenih skupova o starim slavonskim piscima, te nakon toga i s izdavanjem zbornikā. Tako su izašli zbornici o Grguru Čevapoviću, Matiji Antunu Reljkoviću, Kaji Agjiću i Marijanu Jaiću te drugima.

Akademik Rafo Bogišić napisao je, a Akademija izdala, knjigu o Marinu Držiću: *Marin Držić sam na putu*. S drugim nakladnicima Akademija je izdala i monografiju o Jurju Mulihu koju je napisao Ivan Fuček. Sudjelovala je u izdanju monografije o *Hrvatskom kolegiju Družbe Isusove u Beču* (autor Kamilo Dočkal).

—

ORIJENTALISTIKA

Nakon osnutka indologije 1959. kao studija na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu započela je suradnja Odsjeka za opću lingvistiku i orijentalne studije i naše Akademije. Godine 1965. održan je znanstveni *Kolokvij o kulturnim dodirima jugoslavenskih naroda s Indijom* u organizaciji Odsjeka i Instituta za književnost Akademije. Taj je tematski skup pratila izložba *Jugoslaveni i Indija.* Radovi s kolokvija tiskani su u *Radu*, a uz izložbu tiskan je i katalog s navodima o djelima i pojmovima koje je predstavila slikovna građa na izložbi, pa je ona time obogaćena pisanim svjedočanstvima. Godine 1975. održan je i *Drugi kolokvij jugoslavenskih indologa* u organizaciji Odsjeka i Razreda za filologiju. Iste je godine osnovan i Odbor za orijentalistiku u Razredu za filologiju. Odbor je preuzeo na sebe organizaciju indoloških kolokvija i orijentalističkih večeri s predavanjima o znanstvenim i aktualnim temama. Održana su četiri kolokvija. Zbornik radova s indoloških kolokvija pod naslovom *Iz indijske predaje i filologije* objavljen je 1990. godine.

Našem je studiju indologije čvrste i široke filološke temelje, a ipak primjereno utemeljene u našoj perpektivi, dala knjiga Radoslava Katičića *Stara indijska književnost* (1973.). Autor je te godine postao izvanredni član, a 1986. na temelju znatnih prinosa s više filoloških područja redoviti član Akademije. Vrijedne su priloge i knjige s područja indijske filozofije dali u nas Čedomil Veljačić i Rada Iveković. S područja indijske književnosti vrijedi još spomenuti prijevod *Pańcatantre* Zdravke Matišić i zbirku članaka *o Sahrdaya* Klare Gonc-Moačanin. Tu su i monografije iz vedske filologije *Rgvedski himni* (1987.) i *Rgvedske upanišadi* (1999.) Mislava Ježića, koji je 1993. postao član suradnik, a 2000. redoviti član Akademije. Osim toga, nekoliko su tematskih brojeva *Književne smotre* i *Mosta* s indološkim temama uredile Milka Jauk-Pinhak, član suradnik Akademije od 1990. godine, odnosno Zdravka Matišić.

S područja bliže orijentalistike treba spomenuti Orijentalnu zbirku Akademije, osnovanu 1928. godine, koja je prikupila više od 2.000 rukopisa, oko 700 dokumenata i oko 2.000 stručnih djela s područja orijentalistike u priručnoj knjižnici. Rukopisi sadrže djela iz književnosti, filozofije, prava, medicine i drugih znanosti te temeljne tekstove islama u prijepisima nastalima u nas ili na Istoku od 13. stoljeća do našega vremena. Ima i nešto autografa. Dokumenti potječu iz razdoblja od 16. do 19. st. i većinom se odnose na naše krajeve pod turskom upravom. Sva je građa u zbirci na orijentalnim jezicima: arapskom, perzijskom i turskom. Muhamed Ždralović, koji je radio u Zbirci, istakao se istraživanjem prepisivačke tradicije u Bosni i Hercegovini. Godine 1993. osnovan je i studij turkologije na Filozofskome fakultetu, a predstojnik Katedre, Ekrem Čaušević, objavio je potom zamašnu *Gramatiku suvremenog turskog jezika* (1996.). Raniji djelatnik Akademije i sudionik orijentalističkih večeri Odbora za orijentalistiku, Nenad Moačanin, objavio je knjige *Požega i Požeština u sklopu Osmanlijskog Carstva 1537. – 1691.* (1997.) i *Turska Hrvatska* (1999.). Drugi aktivni sudionik orijentalističkih večeri, arabist Daniel Bučan, objavio je prijevode znatnih arapskih filozofskih djela: Averroes, *Nesuvislost nesuvislosti* (1988.), Abű Hâmid al-Gazâlî, *Nesuvislost filozofa* (1993.), Al-Fârâbi, *Knjiga o slovima* (1999.) i Abű Alî ibn Sînâ Avicenna, *Knjiga naputaka i opazaka* (2000.), a pisao je i knjige o arabizmu, islamu, o Ibn Haldunu, o Al-Gazâlîu i Ibn Ruđdu.

Orijentalistički krajolik obogaćuje i knjiga Ranka Matasovića s anatolijskoga područja, ali iz hetitologije *Kultura i književnost Hetita* (2000.).

Odbor za orijentalistiku potakao je i neke projekte, npr. objavljivanje afričkoga dnevnika Dragutina Lermana, prvoga hrvatskog istraživača Afrike u 19. st. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti objavila je 1999. i zbornik radova s Prve dubrovačke međunarodne konferencije o sanskrtskim epovima i puranama koja se održala u kolovozu 1997.: *Composing a Tradition: Concepts, Techniques and Relationships.* Urednici su bili Mary Brockington i Peter Schreiner, a glavni urednik

Radoslav Katičić. U kolovozu 1999. održala se i Druga dubrovačka konferencija, i o njoj je tiskan zborniki. Uredнички odbor obaju zbornika, kao i Izvršni odbor Konferencije, čine Greg Bailey (*La Trobe University*, Melbourne), John Brockington *(University of Edinburgh),* Milka Jauk-Pinhak (Sveučilište u Zagrebu), Mislav Ježić (Sveučilište u Zagrebu) i Peter Schreiner *(Universität Zürich).* U predgovoru zborniku Radoslav Katičić spominje da je Akademija već organizirala indološke skupove, a Hrvatska kao zemlja domaćin ovom konferencijom nastavlja svoju tradiciju indoloških istraživanja, ali međunarodno sudjelovanje na Dubrovačkoj konferenciji nadišlo je sve ranije pothvate. Na Svjetskoj sanskrtističkoj konferenciji u Torinu 2000. u publikaciji *Newsletter* objavljeno je da je u proteklim trima godinama između svjetskih konferencija održano u svijetu osam znatnih međunarodnih sanskrtističkih skupova, a od njih dva u Hrvatskoj. Valja napomenuti da se ta djelatnost uspješno nastavlja. Tako su radovi s treće Dubrovačke međunarodne konferencije tiskani u reprezentativnoj knjizi naše Akademije: *Epovi, khile i purane. Nadovezivanja i prekidi* (Zagreb, 2005.), a radovi s četvrte Dubrovačke međunarodne konferencije u knjizi: *Usporednici i poredbe o sanskrtskim epovima i puranama.* (Zagreb, 2009.).

ZAVOD ZA LINGVISTIČKA ISTRAŽIVANJA

Zavod za lingvistička istraživanja djeluje kao znanstvenoistraživačka jedinica Hrvatske akademije od 1984. godine. Djelatnost Zavoda obuhvaća proučavanje i istraživanje hrvatskoga jezika te općih jezikoslovnih tema s osobitim naglaskom na leksikografiji, dijalektologiji, lingvističkoj geografiji, frazeologiji, morfologiji i semantici.

Tijekom razdoblja od osnutka Zavoda do danas rad se odvijao na nekoliko znanstvenih projekata. Unutar projekta *Istraživanje hrvatskih dijalekata* provode se terenska istraživanja radi prikupljanja leksičke i druge dijalektološke građe koja se nakon toga dijalektološki i leksikografski obrađuje, čime se omogućava proučavanje mnogostrukih leksičko-semantičkih odnosa. U okviru projekta objavljene su knjige i rječnici: M. Moguš, *Senjski rječnik* (2002.), M. Moguš, *Povijesna fonologija hrvatskoga jezika* (2010.), J. Maresić, M. Menac-Mihalić, *Frazeologija križevačko-podravskih govora s rječnicima* (2008.), S. Vulić, *Vitezovi hrvatskoga jezika u Bačkoj* (2009.), B. Petrović, *Sinonimija i sinonimičnost u hrvatskome jeziku* (2005.) te nekoliko rječnika publiciranih u znanstvenim i stručnim časopisima. Voditelj je projekta do 2010. bio akademik Milan Moguš, a od 2011. dr. sc. Jela Maresić.

Projekt *Općeslavenski lingvistički atlas* (OLA) i *Europski lingvistički atlas* (ELA) dugoročna je međunarodna lingvistička hrvatska obveza. U njemu surađuje više istaknutih dijalektologa iz Hrvatske i inozemstva u okviru međunarodnih projekata na kojima Hrvatsko povjerenstvo OLA radi od 1958. godine, a na ELA dvadesetak godina. Članovi projekta redovito sudjeluju na međunarodnim radnim zasjedanjima *Atlasa*. U okviru projekta tiskan je 4. A svezak Fonetsko-gramatičke serije OLA – *Refleksi poluglasa* (61 pojedinačna karta i četiri uopćavajuće, s komentarima i građom) (2006.). Voditelj je projekta akademik Petar Šimunović.

Projekt *Hrvatska frazeologija* obuhvaća sustavan rad na proučavanju frazeologije hrvatskoga jezika i na njezinu uspoređivanju s frazeologijom drugih jezika te je u okviru njega objavljeno više rječnika i knjiga: A. Menac, *Hrvatska frazeologija* (2007.), A. Menac, Ž. Fink-Arsovski, R. Venturin, *Hrvatski frazeološki rječnik* (2003.), A. Menac, D. Sesar, R. Kuchar, *Hrvatsko-češko-slovački frazeološki rječnik s indeksom čeških i slovačkih frazema* (1998.), A. Menac, R. Trostanska, *Hrvatsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik* (1993.). Voditelj je projekta akademkinja Antica Menac.

Zadatak je projekta *Morfologija hrvatskoga jezika* istraživanje uporabe usporednih suoblika u morfologiji suvremenih hrvatskih slovnica na temelju tekstova i računalnih korpusa. U tijeku je du-

gogodišnji rad na velikom abecedariju i odostražnom rječniku hrvatskoga jezika. U abecedarij je uvršten i dio građe koji je Martina Grčević objavila u knjizi *Imena hrvatskih naselja* (2008.). Voditelj je projekta akademik Stjepan Babić.

U fokusu znanstvenoistraživačkoga interesa projekta *Strukturiranje semantičkih mreža u funkciji izrade tezaurusa hrvatskoga jezika* jest izrada konceptualnoga tezaurusa hrvatskoga jezika, specifičnoga leksikografskoga priručnika koji uspostavlja veze između značenjski povezanih riječi. Konceptualni se tezaurus hrvatskoga jezika obrađuje u skladu s metodologijom razrađenom u knjizi voditeljice projekta dr. sc. Anje Nikolić-Hoyt *Konceptualna leksikografija: prema tezaurusu hrvatskoga jezika* (2004.).

Prvi je voditelj Zavoda bio akademik Rudolf Filipović, koji se intenzivno bavio proučavanjem utjecaja engleskoga jezika na ostale europske jezike. U okviru njegova projekta *Jezični dodiri u posrednom i neposrednom posuđivanju* objavljene su knjige: R. Filipović, A. Menac, *Engleski element u hrvatskome i ruskom jeziku* (2005.), *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima* (ur. L. Sočanac, 2005.) i L. Sočanac, *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri: s rječnicima talijanizama u standardnome hrvatskom jeziku i dubrovačkoj dramskoj književnosti* (2004.).

Posljednjih je deset godina (od 2001.) voditelj Zavoda akademik Milan Moguš, koji je do 2010. bio glavni istraživač i voditelj znanstvenoga projekta *Istraživanje hrvatskih dijalekata,* a od 2011. voditelj je projekta *Rječnik hrvatskoga jezika od preporoda do I. G. Kovačića J. Benešića.* Rad na dovršenju Benešićeva rječnika pokrenut je njegovom inicijativom 2007. te je to jedan od najopsežnijih projekata na kojima se radi u Zavodu. *Rječnik* obuhvaća golemu građu iz djela 107 hrvatskih pisaca u razdoblju od sto godina. Dosad je objavljeno dvanaest svezaka, do slova R, u rukopisu je dio slova S, a neobrađeno je još šezdesetak kutija ispisane iznimno vrijedne leksikografske građe. Do 2010. voditelj je projekta bio akademik Josip Vončina.

Znanstvena se djelatnost članova i vanjskih suradnika Zavoda odvija i na individualnom planu te je objavljeno više knjiga, rječnika, priručnika, monografija te nekoliko stotina znanstvenih i stručnih radova. O rezultatima svojih istraživanja znanstvenici su izlagali na brojnim domaćim i inozemnim znanstvenim kongresima i skupovima.

U Zavodu se nalaze tajništva časopisa *Filologija* (od 1957. objavljena su 53 broja) te *Hrvatskoga dijalektološkoga zbornika* (od 1956. objavljeno je 16 brojeva), redovitih publikacija Razreda za filološke znanosti. Zavod posjeduje i priručnu knjižnicu čiji knjižni fond obuhvaća naslove pretežito lingvističkoga sadržaja.

RAZRED ZA KNJIŽEVNOST

Ovaj prikaz podijeljen je na nekoliko odjeljaka, koji unutar 150-godišnjeg postojanja Akademije čine cjelovita, po nečemu karakteristična razdoblja. Budući da su razdoblja do godine 2000. već obrađena u spomen-knjizi *140 godina Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 1861. – 2001.,* u ovome prikazu navedeno razdoblje od početka Akademijina djelovanja 1866. do 1990. bit će opisano u obliku sažete rekapitulacije. Iscrpnije će biti prikazano djelovanje Razreda u posljednja dva desetljeća, 1990. – 2010., tj. od osamostaljenja Republike Hrvatske do obilježavanja sto pedesete obljetnice Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

—

RAZDOBLJE 1860. – 1940.

Samo četrnaest dana nakon što se, poslije pada Bachova apsolutizma i proglašenja Listopadske diplome, sastao na svoje prvo zasjedanje pod predsjedanjem bana Josipa Šokčevića, Sabor trojedne Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije jednoglasno je, i s oduševljenjem, prihvatio prijedlog đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera da se u Zagrebu osnuje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, kao jedinstvena institucija za sve, kako se tada mislilo, južnoslavenske narode. (Ali ta se Strossmayerova zamisao nije ostvarila, jer su ubrzo osnovane i srpska i bugarska akademija.) A pet godina moralo je proći od toga 29. travnja 1861. do 4. ožujka 1866., kada je austrijski car i hrvatsko-ugarski kralj Franjo Josip svojim potpisom ozakonio tu odluku. Da je taj potpis i tada uslijedio, a ne možda još koju godinu kasnije, zaslužan je ponajviše jedan veliki hrvatski pjesnik, koji se na položaju kancelara Hrvatske dvorske kancelarije svom dušom zauzeo za tu ideju. Bio je to pjesnik velebne *Smrti Smail-age Čengića* i pisac političkog spisa *Hervati Madjarom* Ivan Mažuranić.

Nepobitno je da su hrvatski jezik i hrvatska književnost zauzimali prvo mjesto kako u planovima tako i u djelovanju Akademije od prvoga dana njene aktivnosti. Stoga nije čudno da je među prvim članovima Akademije što ih je 1866. izabralo povjerenstvo *ad hoc* („Povjerenstvo muževa znanosti i umjetnosti“) bilo i nekoliko književnika i književnih povjesnika: to su Mirko Bogović, Adolfo Veber Tkalčević, Bogoslav Šulek, Ljudevit Vukotinović, Vatroslav Jagić; već sljedeće godine pridružili su im se Janko Jurković i Fran Kurlac, a za njima, tijekom sljedećih godina, i Franjo Marković, Armin Pavić, Pero Budmani, Milivoj Šrepel, Đuro Arnold, Milan Rešetar, Đuro Körbler Vladoje Dukat te dopisni članovi Matija Ban, Medo Pucić, Luko Zore, Marijan Derenčin i Milorad Medini. Kako Akademija u to vrijeme još nije imala *Umjetnički razred*, spomenuti pisci bili su svrstavani po svojoj znanstvenoj djelatnosti ili stručnoj naobrazbi u Filozofsko-juridički, *Historijsko-filologički* ili *Matematičko-prirodoslovni razred*. Jedino tako može se objasniti zašto trojica najpoznatijih i najvažnijih hrvatskih književnika toga vremena, Ivan Mažuranić, Petar Preradović i August Šenoa, nisu bili članovi Akademije. Ivan Kukuljević Sakcinski, koji će kasnije ipak ući u Akademiju kao njezin počasni član, upravo zato je i otklonio svoj izbor među prve prave članove, jer u Akademiju nisu izabrani ni Mažuranić ni Preradović ni Gaj.

Ali i pored toga Akademija već od samog početka utječe na književni život, osobito na povijest hrvatske književnosti. U Akademiji se već od prvih dana drže predavanja o književnim temama, istražuje se i objelodanjuje arhivska književna građa zajedno s izvornim književnopovijesnim i estetičkim studijama Janka Jurkovića *(O ženskih karakterih u naših narodnih pjesmah)* i Armina Pavića *(Prilog k historiji dubrovačke hrvatske književnosti* i *O kompoziciji Gundulićeva Osmana)* u prvoj Akademijinoj ediciji *Rad*; već 1869. pojavljuje se i prvi svezak edicije *Stari pisci hrvatski*, s pjesmama Marka Marulića, što ih je skupio Ivan Kukuljević Sakcinski, a za tisak priredio Vatroslav Jagić; a 1897. pojavljuje se i prvi svezak edicije *Građa za povijest književnosti hrvatske*, koji je uredio Milivoj Šrepel. Uz ove tri za hrvatsku književnost bitne Akademijine edicije s vremenom se pojavljuju i druge, s diferenciranim profilima *(Ljetopis, Starine)* i gotovo u svakoj od njih naći ćemo priloge koji

su ne samo pokrenuli istraživanja hrvatske književne baštine nego i kritički valorizirali djela hrvatskih dopreporodnih pisaca, kako s juga tako i sa sjevera Hrvatske. Njihovi autori bili su većinom, ali ne i jedino, članovi Akademije, premda su upravo oni, članovi Akademije, davali osnovni smjer i obilježavali domete tih istraživanja. Tako se u krilu Akademije, u njenim edicijama, konstituirala moderna hrvatska znanost o književnosti.

Već 1869. osnivaju se u Akademiji Knjižnica i Arhiv, koji od 1892. djeluju kao zasebne ustanove unutar Akademije, što je bila značajna pomoć znanosti o književnosti, jer se u tim Akademijinim jedinicama, otkupima ili donacijama skupilo više glagoljskih, ćiriličkih i latiničkih autografa latinskih i hrvatskih tekstova i rijetkih knjiga, pa i unikata od prvorazrednog značenja za hrvatsku kulturu i posebno povijest književnosti, a ne smijemo zanemariti ni bogatu književnu i drugu korespondenciju znamenitih osoba hrvatskoga javnog života. Sve to postaje dostupno znanstvenim istraživačima.

Književnici, koji su postajali članovi Akademije, nastavljali su istodobno i svoju književnu aktivnost kao pjesnici, pripovjedači, dramatičari, esejisti, urednici, a sudjelovali su u javnom životu i kao pokretači i dužnosnici pojedinih kulturnih institucija ili društava. Mirko Bogović u tom razdoblju objavljuje čak tri zbirke pjesama, Franjo Marković obogaćuje svoj dramatičarski opus, Veber Tkalčević uz brojne rasprave piše svoje najbolje novele. On je istodobno tajnik Matice hrvatske, a Kukuljević njezin predsjednik. Bogoslav Šulek pokreće i uređuje *Gospodarske novine*, Janko Jurković dragocjeni je član Kazališnog odbora i potpredsjednik Matice hrvatske. Intenzivno ne samo umjetničko nego i društveno djelovanje članova Akademije, kao i njihova nazočnost i utjecaj u javnom životu uopće, osobito se primjećuje nakon Prvoga svjetskog rata, kad se 1919. osniva Akademijin Razred za umjetnost. Tada u Akademiju ulaze novi članovi iz književničkih redova, najprije Dragutin Domjanić i Vladimir Nazor, a potom Milivoj Dežman, Janko Leskovar, Branimir Livadić, Milan Begović te Ante Tresić Pavičić i Ivana Brlić Mažuranić, prva žena koja je izabrana u Akademiju kao dopisni član.

Primjereno se razvija i znanstvenoistraživačka, književnopovijesna i estetsko-kritička valorizacija hrvatske književnosti, čemu u to vrijeme znatno pridonosi novi član Akademije Franjo Fancev. On intenzivira skupljanje i produbljuje komentiranje građe o Hrvatskom narodnom preporodu, dokazujući njegovu izvornost. Time su bili poticani i mlađi znanstvenici, pa se i oni svojim radovima javljaju i u nekim Akademijinim izdanjima.

Sve to pokazuje da je Akademija već od svojih početaka podjednaku pozornost posvećivala istraživanjima starijih i novijih razdoblja hrvatske književne prošlosti kao i umjetničkim stvaraocima svih oblika umjetnosti riječi. Najbolje se to potvrdilo 1932., kad je osnovana Akademijina nagrada za tiskana, neanonimna izvorna hrvatska književna djela, i to za roman, novelu, zbirku pjesama i esej. Dobili su je Milutin Cihlar Nehajev za roman *Vuci*, Dobriša Cesarić za zbirku *Lirika*, Ljubomir Maraković za zbirku eseja *Novi pripovjedači*, Slavko Kolar za novelu *Svoga tijela gospodar* te srpski pripovjedač Dragiša Vasić za knjigu *Pripovetke*. U seriji *Djela Jugoslavenske akademije* izlazi 1936. znamenita monografija Antuna Barca *Hrvatska književna kritika*. Akademija također potiče mnoge proslave književnih obljetnica, a i sama sudjeluje u njima na različite načine, od podizanja spomen-ploča, priređivanja svečanih akademija i prigodnih predavanja do skupljanja i obradbe svih oblika dokumentacije te izdavanja prigodnih tematskih edicija.

5

—

RAZDOBLJE 1941. – 1946.

Budući da je, pod utjecajem političkih događaja, Jugoslavensku akademiju zamijenila Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, koja je nastavila kontinuitet Akademije od 1861., u njenim redovima bili su, u *Umjetničkom razredu*, uz likovne i glazbene umjetnike, književnici Vladimir Nazor i Mile Budak te slikar i književnik Ljubo Babić, a u Povijesno-jezikoslovnom razredu, uz ostale, književni povjesnici Milan Rešetar, Tomo Matić, Vla-

doje Dukat i Franjo Fancev te od 1944. još Antun Barac i Mihovil Kombol. U tom razdoblju izašlo je više svezaka tradicionalnih Akademijinih edicija različitih struka. U nekoliko svezaka *Rada* objelodanjene su studije i rasprave Tome Matića, Milana Rešetara, Vladoja Dukata i Milorada Medinija. U ediciji *Stari pisci hrvatski* tiskana su *Djela Andrije Kačića Miošića* u dva sveska u redakciji Tome Matića, a Matićeva studija *Razvitak visokih škola i znanstvenih društava u Hrvatskoj* objelodanjena je u *Ljetopisu* (knj. 54). U ediciji *Djela Hrvatske akademije*, kao 41. svezak, izašla je i Matićeva književnopovijesna monografija *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda*, kapitalno djelo u hrvatskoj književnoj historiografiji.

Akademija je, nakon što je 1947. obnovljena pod jugoslavenskim imenom, sva navedena izdanja svojih edicija izašlih pod imenom Hrvatske akademije, izostavila u svojim bibliografijama. To je ispravljeno nakon uspostave Republike Hrvatske 1990.

—

RAZDOBLJE 1947. – 1965.

Pri obnovi Jugoslavenske akademije javljaju se nove inicijative i novi organizacijski oblici njezina djelovanja u svim granama znanosti i umjetnosti, pa i na polju književnosti. Drukčijom unutarnjom strukturom prerasporeduju se znanstvena i umjetnička područja, a mijenja se i terminologija. Stvoren je novi Odjel za jezik i književnost u koji, uz jezikoslovce Dragutina Boranića i Petra Skoka, ulaze i književnici Vladimir Nazor, Miroslav Krleža i Antun Barac te Mate Balota (Mijo Mirković) i Viktor Car Emin. Taj je odjel 1951. razdvojen na Odjel za jezik i Odjel za suvremenu književnost, u kojem će se Nazoru, Krleži i Barcu pridružiti u ovom razdoblju kao pravi članovi ili kao dopisni članovi u radnom sastavu Marijan Matković, Petar Šegedin, Ervin Šinko, Dobriša Cesarić, Josip Kosor, Milan Marjanović, Gustav Krklec, Dragutin Tadijanović, Vjekoslav Kaleb, Ivan Dončević, Mirko Božić, Ivo Frangeš, Marin Franičević, Novak Simić, Jure Kaštelan i Živko Jeličić. Unutar Akademije osnivaju se i znanstvenoistraživačke jedinice, pa tako i Institut za jezik i književnost, s Odsjekom za jezik i Odsjekom za književnost, koji počinje djelovati 1. veljače 1948. U okvirima svoje djelatnosti Institut pokreće najprije niz *Noviji hrvatski pisci* (s djelima Luke Botića, Bogoslava Šuleka, Stanka Vraza i zbornikom *Hrvatska moderna* u dva sveska; što ih je priredio Milan Marjanović) te seriju *Hrvatski latinisti*, ali će se i taj institut ubrzo podijeliti, pa će Odsjek za književnost postati zasebni Institut za književnost, kojemu je došao na čelo Dragutin Tadijanović. Pod njegovim vodstvom Institut će se afirmirati priređivanjem serije kritičkih izdanja sabranih djela hrvatskih pisaca XIX. i XX. stoljeća (u ovom razdoblju to su djela Kranjčevića, Matoša, Nazora i Ujevića). Provodeći i svoju popularizatorsko-edukativnu ulogu, Institut je priredio u ovom razdoblju velike izložbe hrvatskih pisaca s izvornom rukopisnom i knjižnom građom iz svojih fondova (Matoš, Nazor, Goran Kovačić, Julije Benešić, Šenoa, Krleža, Ante Kovačić, August Cesarec, Ivan Mažuranić, Jugoslavenska akademija i hrvatska književnost), koje su osim u Zagrebu, u izložbenim prostorima Instituta (Opatička 18), postavljane i u mnogim gradovima u Hrvatskoj (Osijek, Vinkovci, Vukovar, Ilok, Požega, Varaždin, Delnice, Dubrovnik) i u Bosni i Hercegovini (Tuzla, Mostar, Banja Luka). Uz većinu njih tiskani su i prigodni katalozi. Akademija ustrajno djeluje i kao nakladnik, pa je u ovom razdoblju tiskala knjige Vladimira Nazora *Iz zavičaja*, izbor književno-kritičkih članaka V. G. Bjelinskoga te dva sveska velike, ali nažalost nedovršene književno-povijesne sinteze *Hrvatska književnost* Antuna Barca. Kasnije se ovom nizu priključuje i zbirka *Dokumenti o životu i ličnosti Vladimira Frana Mažuranića* Ivana Brlića te značajni *Katalog svjedoka istine* Matije Vlačića Ilirika, kao peta knjiga u ediciji *Hrvatski latinisti*. Potkraj ovog razdoblja tiskano je i novo, po suvremenijim tekstološkim načelima priređeno kritičko izdanje Mažuranićeve *Smrti Smail-age Ćengića*, koje će izaći 1968. Pojavom *Rada* 301 (1954.) pokreće se i serija ove najstarije Akademijine edicije u redak-

ciji Odjela za književnost s isključivo književnim prilozima istaknutih književnika, među kojima je i onih koji nisu (bili) članovi Akademje. Time je Akademija na nov način potvrdila svoju nazočnost u suvremenoj hrvatskoj književnosti.

Do kraja ovoga razdoblja izašlo je ukupno osam omašnih svezaka književnoga *Rada* s blizu pet tisuća stranica. Pokretanjem mjesečnog časopisa *Forum* (1962.), koji uređuje Marijan Matković kao glavni i odgovorni urednik, Akademija je, i posebno njezin Odjel za književnost, konačno učvrstila svoje mjesto u svakodnevnom hrvatskom književnom životu. U tom časopisu tiskana su neka od najvažnijih djela suvremene hrvatske književnosti, među njima i *Zastave* Miroslava Krleže.

—

RAZDOBLJE 1966. – 1990.

I u drugoj polovini šezdesetih godina nastavljena je živa djelatnost Odjela. Učestala su gostovanja istaknutih književnih znanstvenika i književnika iz inozemstva koji su bili gosti Odjela, kao i odlazak pojedinih članova Odjela u inozemstvo, gdje su na raznim znanstvenim skupovima ili proslavama zastupali Akademiju i sudjelovali u njihovu radu vlastitim prilozima ili pak obavljali individualna istraživanja u sklopu svojih radnih planova. Takva suradnja odvijala se posebno intenzivno s akademijama u Austriji, Čehoslovačkoj, Italiji, Mađarskoj i SSSR-u.

Odjel je 1966. sudjelovao u dvije velike proslave: na znanstvenom savjetovanju u povodu 130. obljetnice Hrvatskoga narodnog preporoda (Ilirskog pokreta), na kojoj je, uz ostale, govorio i Miroslav Krleža, te ujesen iste godine na završnoj manifestaciji u okviru proslave 100-godišnjice Akademije, kada je u Vinkovcima priređen trodnevni simpozij *Doprinos Slavonije hrvatskoj književnosti*, na kojemu sudjeluju članovi Odjela za književnost Marijan Matković, Ivo Frangeš, Dragutin Tadijanović te članovi Odjela za jezik Veljko Gortan i Ljudevit Jonke, kao i nekadašnji član Akademije Tomo Matić (kojemu prilikom obnove Jugoslavenske akademije 1947. nije priznato članstvo jer je od 1941. do 1946. bio predsjednik Hrvatske akademije, a uz njih i nekoliko hrvatskih književnika i jezikoslovaca, koji će koju godinu kasnije biti izabrani za članove Akademije: Radoslav Katičić, Matko Peić, Miroslav Šicel, Dubravko Jelčić. Tom prilikom osnovan je u Vinkovcima i Akademijin Centar za znanstveni rad, u suradnji s članovima Odjela; mnogi su od njih ostali do danas i stalni suradnici toga centra. Članovi Odjela bili su nositelji i brojnih drugih manifestacija, kao što su postava Gajeva muzeja u njegovoj rodnoj kući u Krapini te slavljenički skupovi koji su u povodu 100. obljetnice Akademije održani i u Splitu, Trogiru, Rijeci i Đakovu.

Dio svojih radnih planova Odjel ostvaruje preko Instituta za književnost, koji 1967./1968. preuzima građu iz Arhiva Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu i, tako proširen, postaje Institut za književnost i teatrologiju, s Odsjekom za književnost i Odsjekom za teatrologiju. Kasnije će, promjenama u Statutu Akademije, dobiti naziv Zavod za književnost i teatrologiju. Istodobno su i Akademijini odjeli vratili tradicionalni naziv i postali razredi.

Izdavačka djelatnost odvija se tih godina više prema mogućnostima nego prema planovima. U ovom četvrtstoljetnom razdoblju tiskana su 23 sveska *Rada* s prilozima članova Razreda i književnika koji surađuju s Razredom.

Krajem šezdesetih godina pokrenuto je i novo izdanje kritički redigiranih *Sabranih djela A. G. Matoša* u 20 svezaka, u redakciji članova Razreda i znanstvenog osoblja Zavoda za književnost i teatrologiju (Slavko Batušić, Dragutin Tadijanović, Vida Flaker, Dubravko Jelčić, Davor Kapetanić, Nedjeljko Mihanović i Lovro Županović) koji tvore Urednički i izdavački odbor s Marijanom Matkovićem kao predsjednikom Odbora. Knjige su tiskane u nakladi Jugoslavenske akademije, u suradnji s izdavačkim poduzećem *Mladost* i Sveučilišnom nakladom *Liber*, a predane su javnosti o stotoj godišnjici Matoševa rođenja (1977.). Odmah po izlasku Matoševih djela pokrenuta su i *Sabrana djela*

Vladimira Nazora (21 svezak), koja uređuju Ivo Frangeš, Nikola Batušić, Vida Flaker, Dubravko Jelčić, Nedjeljko Mihanović, koji je i vodio cijeli projekt kao glavni urednik, te Ivan Meden, Tomislav Sabljak i Nina Vinski, a izašla su iz tiska 1978.

U to doba započinju i pripreme za objavljivanje *Rječnika hrvatskoga književnog jezika* što ga je, nedovršena, ostavio u rukopisu Julije Benešić. Urednik *Rječnika* postao je Marijan Matković. Do kraja ovog razdoblja izašla je u 12 svezaka cjelokupna građa, zatečena u Benešićevu nedovršenom rukopisu, a po odluci Razreda rad na tom djelu nastavit će Slavko Mihalić. Godine 1980. Dragutin Tadijanović započinje rad na kritičkom izdanju *Sabranih djela Ivana Gorana Kovačića* u pet svezaka, koja su izašla tiskom 1983. Započete su i pripreme za izdavanje *Sabranih djela Ive Vojnovića,* a nešto kasnije i *Sabranih djela Ante Kovačića*. Oba projekta međutim nisu realizirana.

Uz veće ili manje prekide, izazvane financijskim razlozima, Razred nastavlja međunarodnu suradnju i sudjeluje u nizu simpozija i proslava, npr. u projektu UNESCO-a o slavenskim kulturama, održava dopisnu suradnju s akademijama i znanstvenim ustanovama u susjednim zemljama, a razvija redovitu aktivnost i u domovini. Razred je inicijator i organizator velikih i za hrvatsku kulturu značajnih *Dana hvarskog kazališta*, koji se, uz suradnju *Čakavskog sabora u Splitu*, odnosno *Splitskoga književnog kruga*, od svibnja 1974., održavaju redovito svake godine u Hvaru. Na tim skupovima mnogi članovi Razreda i brojni vanjski suradnici, sveučilišni profesori, teatrolozi, književni kritičari i teoretičari, kao i strani znanstvenici kroatisti, izlažu značajne književnopovijesne i kritičko-teorijske rasprave, osvjetljujući dosad nepoznate dionice hrvatske kazališne i književne povijesti starijih i novijih razdoblja. Sva izlaganja izlaze u posebnim tematskim knjigama – zbornicima, tako da svako godišnje zasjedanje ispunjava jednu knjigu. Do kraja ovog razdoblja održano je ukupno 17 godišnjih zasjedanja, a tiskano 16 zbornika, koji su trajna podloga za nove prosudbe, ali i za nova istraživanja. Razred je inicirao veći broj simpozija posvećenih hrvatskim piscima, ne samo poznatima nego i onima manje poznatim i nepravedno zaboravljenim. Članovi Razreda sudjelovali su i na znanstvenim skupovima o hrvatskim književnicima Vidu Došenu i Blažu Tadijanoviću te Mirku Lanosoviću, Grguru Čevapoviću i Matiji Antunu Reljkoviću, što ih je organizirao Akademijin Zavod za znanstveni rad u Osijeku, a njihova izlaganja objelodanjena su i u zbornicima radova s tih skupova. Razred je postavio i nekoliko spomen-ploča istaknutim hrvatskim piscima, među ostalima i Marinu Držiću u bazilici sv. Ivana i Pavla u Veneciji.

Članovi Razreda obilno surađuju u časopisu *Forum*, koji izlazi redovito pod uredništvom Marijana Matkovića (1962. – 1963,), zatim Ive Frangeša (1964. – 1965.) pa ponovno Marijana Matkovića (1966. – 1985.), a potom Marina Franičevića (1986.), Rafe Bogišića i Slobodana Novaka (1987.) te Slavka Mihalića i Dubravka Jelčića (od 1988. do kraja razdoblja).

Cjelokupnim svojim radom i nastojanjima, što su ga poticali i organizirali Razred za suvremenu književnost u suradnji sa Zavodom za književnost i teatrologiju, Akademija je vidljivo i djelotvorno nastupala kao jedan od bitnih čimbenika hrvatskoga književnog, književnoznanstvenog i uopće kulturnog života. Veći broj članova Razreda bili su glavnina Uredničkog odbora biblioteke *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, u kojoj je od njezina pokretanja 1962. do kraja ovoga razdoblja izašlo ukupno 180 svezaka u blizu dva milijuna primjeraka.

Svu ovu djelatnost poticali su, usmjeravali i objedinjavali tajnici Odjela, odnosno Razreda: Antun Barac (1947. – 1961. – 1954.), Marijan Matković (1954. – 1978.), Marin Franičević (1978. – 1985.), Rafo Bogišić (1985. – 1989.) i Vlatko Pavletić (1989. – 1991.).

U ovom razdoblju bili su u Razredu za suvremenu književnost redoviti članovi (po redoslijedu izbora): Miroslav Krleža, Dobriša Cesarić, Gustav Krklec, Marijan Matković, Ervin Šinko, Vjekoslav Kaleb, Petar Šegedin, Dragutin Tadijanović, Ivo Frangeš, Marin Franičević, Mirko Božić, Jure Kaštelan, Živko Jeličić, Ranko Marinković i Jure Franičević Pločar. Izvanredni članovi bili su u ovom razdoblju Ivan Dončević, Novak Simić,

Slavko Batušić, Aleksandar Flaker, Rafo Bogišić, Matko Peić, Vladimir Popović, Zvane Črnja, Slavko Mihalić, Slobodan Novak, Šime Vučetić, Vlatko Pavletić i Antun Šoljan, a članovi suradnici Oto Šolc, Frano Čale, Josip Barković, Maja Bošković Stulli, Branko Hećimović, Nedjeljko Mihanović, Nikola Milićević, Nikola Batušić, Dubravko Jelčić, Miroslav Šicel i Ivan Aralica. Dopisnim članovima, na prijedlog ovog Razreda, izabrani su Vesna Parun, prof. dr. Josip Matešić (Mannheim), prof. dr. Stanko Lasić (Amsterdam), prof. dr. Reinhard Lauer (Göttingen) i Veselko Koroman (Sarajevo).

U istom razdoblju umrli su Ervin Šinko (1898. – 1967.), Gustav Krklec (1899. – 1977.), Slavko Batušić (1902. – 1979.), Dobriša Cesarić (1902. – 1980.), Miroslav Krleža (1893. – 1980.), Novak Simić (1906. – 1981.), Ivan Dončević (1909. – 1982.), Šime Vučetić (1909. – 1983.), Marijan Matković (1915. – 1985.), Marin Franičević (1911. – 1990.) i Jure Kaštelan (1919. – 1990.).

5

—

RAZDOBLJE 1991. – 2000.

Demokratska preobrazba i uspostava pune državne neovisnosti Republike Hrvatske nametnula je i potrebu novog Zakona o Akademiji i novog Statuta. Razred za suvremenu književnost pozdravio je promjenu imena Akademije smatrajući je i potrebnom i opravdanom i logičnom ne samo s obzirom na političke nego i stvarne razloge, koji proizlaze iz ukupne gotovo 130-godišnje djelatnosti Akademije: njezino se znanstveno i kulturno djelovanje uvijek odvijalo u krugu hrvatskih tema i u granicama hrvatskoga prostora, pa je ona, dakle, svojom usmjerenošću bila zapravo *hrvatska* od samoga svog početka. Novim Statutom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Razred za suvremenu književnost preimenovan je u Razred za književnost, s jasnim obrazloženjem da se ovaj razred ni do sada nije orijentirao samo na unapređivanje suvremene hrvatske književnosti nego i na istraživanje one starije, iz pretpreporodnog razdoblja.

U danima velikosrpske agresije na Hrvatsku, protjerivanja, zlostavljanja i ubijanja Hrvata te razaranja hrvatskih gradova i sela Razred sudjeluje u donošenju svih važnijih Akademijinih izjava o situaciji u Hrvatskoj, a pojedini članovi Razreda zauzimaju istaknuta mjesta u političkim institucijama Republike Hrvatske, u Vladi i Saboru, kao i u najuglednijim kulturnim društvima i organizacijama, i to od samog početka osamostaljenja i u najtežim ratnim godinama. Vlatko Pavletić bio je ministar u prvoj demokratskoj Vladi i zatim predsjednik Hrvatskog državnog sabora, predsjednik Sabora bio je i Nedjeljko Mihanović, Ivan Aralica bio je potpredsjednik Županijskog doma Sabora, a Dubravko Jelčić potpredsjednik Matice hrvatske i potom zastupnik u Zastupničkom domu Hrvatskog državnog sabora. Istodobno, Razred nastavlja svojom redovitom djelatnošću s posebnim obzirom na aktualna pitanja hrvatske kulturne prakse. Na svojim sjednicama Razred temeljito raspravlja o načelima za usavršavanje hrvatskog pravopisa smatrajući da to nije samo jezikoslovno nego i književno pitanje.

Razred i nadalje redovito prati i potiče nakladništvo u Akademiji, priprema niz zbornika (o Petru Šegedinu, Dragutinu Tadijanoviću, Dobriši Cesariću), od kojih su potonja dva i tiskana u sunakladništvu s izdavačkom kućom *Mladost*. Izašao je 452. svezak *Rada* s prilozima članova Razreda, a pripremane su i nove knjige tog zbornika. Tiskana su dva nova sveska Benešićeva *Rječnika hrvatskoga književnog jezika*. Raspravljajući o daljnjem radu na tom djelu, Razred je upozorio na potrebu bitno drukčijeg odnosa prema jeziku u djelima hrvatskih pisaca. Zaključeno je da spomenuti Benešićev *Rječnik* mora biti i svojevrsna povijest hrvatskoga književnog jezika, zato u nj mogu ući samo primjeri iz vjerodostojnih autorskih izdanja pojedinih djela, u kojima nema tragova lektorskog neprimjerenog leksičkog i morfološkog „posuvremenjivanja“.

Razred je odlučio da će se, u okviru svojih mogućnosti, pridružiti izučavanju književne i kulturne povijesti hrvatske manjine u Austriji, Mađarskoj, Češkoj i Slovačkoj. Prati obnovu Narodnog doma,

povijesne zgrade u Opatičkoj ulici 18, u kojoj su njezin Zavod za književnost i teatrologiju i Zavod za muzikologiju, koja je ubrzo zatim i posve restaurirana, pa je Preporodna dvorana postala u praksi Akademijina dvorana za svečane prigode, kao i za koncerte i druge kulturne priredbe.

U časopisu *Forum*, koji u cijelom ovom razdoblju izlazi redovito, s istim urednicima, tiskana je *Antologija poezije bosansko-hercegovačkih Hrvata*, koju je pripremio dopisni član Akademije u našem Razredu Veselko Koroman.

I u ovom razdoblju organiziraju se znanstveni skupovi: u suradnji s Razredom za društvene znanosti održan je znanstveni skup o životu i djelu Ivana Mažuranića, na kojem su govorili Ivo Frangeš, Nikola Batušić i Maja Bošković-Stulli. Na međunarodnom skupu *Knjiga Mediterana* u Splitu govorili su Rafo Bogišić, Ivo Frangeš, Živko Jeličić i Frano Čale. Dvije godine kasnije održan je u Akademiji znanstveni skup o Dživi Buniću Vučiću u povodu 400. godišnjice njegova rođenja, na kojem je uz Franju Švelca govorio i član Razreda za književnost Rafo Bogišić. Razred je sudjelovao u pripremi za svečanosti obilježavanja 100. obljetnice rođenja Miroslava Krleže, a na znanstvenom skupu o Krleži govorili su Ivo Frangeš, Aleksandar Flaker, Nikola Batušić, Maja Bošković-Stulli i Branko Hećimović. Akademija je, preko svoga Centra za znanstveni rad u Vinkovcima, bila suorganizator znanstvenog skupa o Kaji Agjiću, zajedno sa Županijom požeško-slavonskom i Franjevačkim samostanom u Požegi, a na njemu je svojim izlaganjem sudjelovao i Dubravko Jelčić. Razred je predviđao i pripremao sudjelovanje u proslavi 750. obljetnice grada Zagreba i 900. obljetnice njegova prvog spominjanja, ali se ta proslava nije održala zbog ratnih događaja, u kojima se Hrvatska našla velikosrpskom agresijom i okupacijom gotovo jedne trećine hrvatskoga državnog područja. Bilo je predviđeno i sudjelovanje Razreda u proslavi 100. obljetnice rođenja Tina Ujevića, koja se imala održati u Zagrebu i Vrgorcu, ali se ni ona nije ostvarila iz istog razloga. Razred je prihvatio pokroviteljstvo znanstvenog skupa *Dani kajkavske riječi* u Zlataru, a 1994. i pokroviteljstvo znanstvenog skupa povodu 100. obljetnice rođenja Antuna Barca u Crikvenici, na kojemu su sudjelovali Dubravko Jelčić i Miroslav Šicel. U suorganizaciji s Razredom za filološke znanosti održana je i svečana sjednica u povodu 200. obljetnice smrti Rajmunda Kunića, na kojoj je govorio Rafo Bogišić. Nastavljena je dugogodišnja suradnja s Mađarskom akademijom u istraživanju hrvatsko-mađarskih kulturnih veza, pa je o tome potpisan i plan suradnje za razdoblje od 1990. do 1995. Uspostavljena je i suradnja s *Fondacijom Cini* u Veneciji.

Kao gost Akademije i Razreda u Zagrebu je boravio dopisni član prof. dr. Reinhard Lauer. U Akademijinoj palači održao je predavanja *Novo o Matošu*. Ratne okolnosti prekinule su na neko vrijeme ovakva uzajamna gostovanja.

Međutim, ratne nedaće nisu prekinule održavanje već tradicionalne manifestacije znanstvenog skupa *Dani hvarskog kazališta*. Održavana je redovito, bez prekida, svake godine, kroz cijelo ovo razdoblje, samo što je zbog otežanog putovanja u Hvar godine 1991. održana u Zagrebu, 1992. u Varaždinu, a 1993. i 1994. u Novom Vinodolskom. Od 1995. ponovno se održava u Hvaru po već ustaljenom redu, prvog tjedna u mjesecu svibnju.

U skladu s Akademijinim nastojanjima da proširi i tematsku i personalnu osnovu svoje sve razgranatije djelatnosti osnivanjem stručnih savjeta, Razred je u Savjet za kazališnu i filmsku umjetnost imenovao Nikolu Batušića, Nedjeljka Fabrija, Darka Gašparovića, Branka Hećimovića, Ranka Marinkovića, Georgija Para, Vlatka Perkovića, Tomislava Sabljaka, Ivu Sanadera, Kostu Spaića i Božidara Violića (za kazalište), Antu Babaju, Zvonimira Berkovića, Krešu Golika, Krstu Papića, Antu Peterlića, Nikolu Tanhofera i Antuna Vrdoljaka (za film) te Nikolu Vončinu (za televiziju). Izabrani su i predstavnici Razreda u pojedine Akademijine odbore: za statut Ivan Aralica, za izdavačku djelatnost Miroslav Šicel, za slobodu misli i ljudska prava Nikola Milićević, za međunarodnu suradnju Nikola Batušić a u uredništvo *Vjesnika HAZU* Slavko Mihalić. Razred je izabrao i vlastiti Odbor za izdavačku djelatnost, u koji su ušli Aleksandar Flaker, Ivo Frangeš, Dubravko Jelčić, Slavko Mihalić, Vlatko Pavletić i Antun Šoljan.

Razred je potakao osnivanje Središta za prevođenje hrvatske književnosti, u koji su ušli Aleksandar Flaker, Ivo Frangeš, Dubravko Jelčić, Slavko Mihalić, Nikola Milićević, Vlatko Pavletić, Branko Hećimović, Pavao Pavličić i Ante Stamać. Na poziv Mnistarstva vanjskih poslova Republike Hrvatske Odbor u sastavu Aleksandar Flaker, Ivo Frangeš, Dubravko Jelčić i Vlatko Pavletić sastavio je popis djela hrvatske književnosti koja bi valjalo predložiti za prevođenje na strane jezike.

Raspravljano je i o predloženim nacrtima programa za nastavu književnosti u srednjim školama, u sklopu šire javne rasprave, koja je o tome vođena u Hrvatskoj, te su iznesena i vrlo kritička mišljenja o pojedinim prijedlozima

Razred je prihvatio inicijativu Predsjedništva Akademije za osnivanje Nagrade Hrvatske akademije za dostignuća u pojedinim znanstvenim i umjetničkim djelatnostima. U odbor za nagrade izabran je Dubravko Jelčić, a u Odbor Zaklade HAZU Slobodan Novak.

Nagrade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti dodijeljene su prvi put 1995., a za književnost primili su je, u ovom razdoblju, Miroslav S. Mađer za zbirku *Izabrane pjesme*, Luko Paljetak za monografiju *Književno djelo Ante Cettinea* i zbirku pjesama *Singerica pod snijegom*, Dunja Fališevac za knjigu studija i eseja *Kaliopin vrt*, Krešimir Nemec za monografiju *Povijest hrvatskog romana* i Nikica Petrak za zbirku pjesama *Razmicanje paučine*.

U više navrata Razred je u ovom razdoblju, na poziv Švedske akademije, predlagao i svoje kandidate za Nobelovu nagradu za književnost: Ranka Marinkovića, Dragutina Tadijanovića i Slavka Mihalića.

Razred je tijekom ovoga razdoblja često razmatrao rad i planove Odsjeka za književnost i Odsjeka za teatrologiju Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe, koji je 1993. stvoren integracijom Zavoda za književnost i teatrologiju sa Zavodom za povijest hrvatske glazbe. Osim toga Razred se brinuo i za personalno proširenje tih dvaju odsjeka iz svojeg djelokruga, kao i za poboljšanje tehničkih i materijalnih uvjeta njihova rada. Na samom početku ovoga razdoblja Odsjek za povijest hrvatske književnosti, u suglasnosti s planovima Razreda, započeo je pripreme za redigiranje kritičkih izdanja *Sabranih djela* Augusta Šenoe i Šandora Ksavera Gjalskoga, ali su oba projekta morala biti prekinuta zbog personalnih promjena u Odsjeku. Iako do predviđanog nastavka ovih radova nije došlo, važno je da su istraženi svi dosad nepoznati radovi Augusta Šenoe pisani izvorno češkim i njemačkim jezikom i objelodanjivani u praškim i bečkim publikacijama u prvoj polovini šezdesetih godina XIX. stoljeća. Taj posao obavila je vanjska suradnica Odsjeka Miroslava Tušek. Privedeni su kraju pripremni radovi za uređivanje kritičkog izdanja *Sabranih djela Milana Begovića*, što je zahtijevalo iscrpna istraživanja i u Hrvatskoj i izvan nje, posebice u Njemačkoj, Austriji, Slovačkoj i Mađarskoj, ali i u Americi.

U Odsjeku su se vodila i dva Akademijina znanstvena projekta. Prvi je *Dokumentacija o hrvatskoj književnosti XX. stoljeća*, s posebnim osvrtom na razdoblje 1941. – 1945., jer je ono u našoj književnoj povijesti ostalo sasvim neistraženo i stoga poznato sasvim površno, ali je predviđeno i istraživanje niza malih, zanemarenih a vrijednih pisaca i u drugim razdobljima ovoga stoljeća. Drugi je projekt *Hrvatska novela*, u kojemu se istražuje povijest i osobine ovoga vrlo razvijenoga žanra u hrvatskoj književnosti, od Preporoda do naših dana. Odsjek je također, uime Razreda, već niz godina suorganizator znanstveno-manifestacijske priredbe *Nazorovi dani u Postirama*, koji se održavaju svake godine, a u povodu 50. obljetnice Nazorove smrti priređena je i izložba izvorne građe iz Nazorove ostavštine, koja se čuva u arhivu Odsjeka. Odsjek je također, po uputama Razreda, bio organizator međunarodnog znanstvenog skupa *Percepcija Milana Begovića*, surađujući i u tiskanju zbornika radova s tog skupa, a jednako je bio suorganizator znanstvenih skupova o književnim povjesnicima Tomi Matiću, Slavku Ježiću, Franji Fancevu i Albertu Haleru te suradnik u objavljivanju svih zbornika s radovima podnesenima na tim skupovima.

I drugi odsjek ovoga zavoda, koji je u djelokrugu Razreda za književnost, tj. Odsjek za povijest

hrvatskog kazališta, intenzivno je nastavljao već prije započeti projekt *Repertoar hrvatskih kazališta od Preporoda do danas*, pa je u tekućem razdoblju obrađen repertoar od 1981. do 1990. Odsjek za povijest hrvatskog kazališta cijelo je ovo desetljeće bio suorganizator tradicionalne znanstveno-kulturne manifestacije *Krležini dani* u Osijeku, na kojoj redovito sudjeluju pojedini članovi Razreda (Nikola Batušić, Nedjeljko Fabrio, Dubravko Jelčić, Branko Hećimović, Stanislav Marijanović, Dunja Fališevac) i sunakladnik svih zbornika s izlaganjima podnesenima na tim skupovima. Odsjek je priredio i velik broj izložbi u Zagrebu i u drugim hrvatskim gradovima izlažući građu iz vlastitih arhivskih fundusa, pa su tako prikazane izložbe kazališnih plakata, scenografije, kostimografije, portretā kazališnih umjetnika, lutaka itd.

Razred je potakao i održavanje znanstvenog skupa kojim je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti obilježila stotu obljetnicu smrti dr. Ante Starčevića. Odborom koji je organizirao taj skup predsjedao je Dubravko Jelčić, tajnik Odbora bio je Tomislav Sabljak, na skupu je sudjelovalo dvadeset dvoje znanstvenika, među kojima devet članova Akademije, od kojih su četvorica članovi Razreda za književnost (Aleksandar Flaker, Miroslav Šicel, Dubravko Jelčić, Tomislav Sabljak), a svojim priopćenjem, što ga je pročitao njegov izaslanik, dao je svoj prilog i predsjednik Republike akademik Franjo Tuđman, koji je bio i pokrovitelj znanstvenog skupa. Sva priopćenja tiskana su u zborniku radova *Ante Starčević i njegovo doba*, tiskanom u nakladi Hrvatske akademije (1997.).

U Odboru za obilježavanje 150. obljetnice rođenja Izidora Kršnjavoga sudjelovao je Ivo Frangeš, dok je Aleksandar Flaker izabran u Organizacijski odbor međunarodne konferencije *Tolerancija, znanost i moderni svijet*.

Tijekom 1995. izašle su dvije knjige u redakciji Razreda. U biblioteci *Forum* tiskana je knjiga Aleksandra Flakera *Riječ, slika, grad*, dok je kao 34. svezak *Građe za povijest književnosti hrvatske* objavljen svezak *Matošiana I*, koji su priredili Ivo Frangeš i Dragutin Tadijanović, a donosi nove, dotad nepoznate priloge i Matoševe i o Matošu.

U više navrata Razred je raspravljao o uređenju i namjeni Krležina memorijalnog prostora na Gvozdu i podnosio svoje prijedloge Predsjedništvu Akademije, a izabrano je i povjerenstvo koje će se permanentno baviti tim pitanjem (Ivo Frangeš, Nikola Batušić).

Razred je u ovom razdoblju obilježio i nekoliko spomen-datuma: 90. obljetnicu smrti Silvija Strahimira Kranjčevića svečanom sjednicom, na kojoj je govorio Ivo Frangeš; 100. obljetnicu rođenja Antuna Branka Šimića, suorganizacijom znanstvenog skupa, s Društvom hrvatskih književnika, u Zagrebu i u Grudama, a u Organizacijskom odboru uime Razreda bio je Dubravko Jelčić, koji je i održao svoje izlaganje na zagrebačkom dijelu znanstvenog skupa; te 100. obljetnicu rođenja Mate Balote (Mije Mirkovića), suorganizacijom znanstvenog skupa s Razredom za društvene znanosti, a na otvorenju znanstvenog skupa u Zagrebu govorio je tajnik Razreda Dubravko Jelčić, koji je tijekom godine govorio o Baloti kao čakavskom pjesniku i istarskom nacionalnom borcu još u Puli i Pazinu, na priredbama što ih je organizirala Akademijina područna jedinica u Puli. Na znanstvenom skupu u Slav. Brodu, koji je organizirao Akademijin Zavod u Osijeku u suradnji s podružnicom Hrvatskog instituta za povijest i Franjevačkim samostanom u Slav. Brodu, obilježena je 200. obljetnica smrti Ivana Velikanovića, gdje je uime Razreda govorio tajnik Dubravko Jelčić. Razred je obilježio i obljetnicu smrti Vladimira Nazora svečanom sjednicom kao i 100. godišnjicu rođenja Gustava Krkleca, predstavljajući tom zgodom dva sveska njegovih *Izabranih djela*. Razred je obilježio i 50. obljetnicu smrti Janka Leskovara svečanom sjednicom, koja je održana u Leskovarovu rodnom gradu Pregradi, na kojoj su govorili Miroslav Šicel, Krešimir Nemec, Pavao Pavličić, Nedjeljko Fabrio i Dubravko Jelčić, a na sjednici su uz članove Razreda bili gosti i mnogi građani toga grada.

U suradnji s Veleposlanstvom Republike Hrvatske u Sjedinjenim Američkim Državama Razred je izvršio pripreme za obilježavanje obljetnice Marka Marulića i njegove *Judite* u Kongresnoj biblioteci u Washingtonu, u travnju 2001. Članovi

Razreda Vlatko Pavletić, potpredsjednik Akademije, i Dubravko Jelčić, zajedno s Josipom Vončinom, redovitim članom u Razredu za filologiju, bili su početkom ovoga razdoblja pokretači, a potom i urednici nove temeljne biblioteke *Stoljeća hrvatske književnosti*, koja želi revitalizirati i revalorizirati hrvatsku književnu baštinu od Bašćanske ploče do naših dana. Ova biblioteka po novim, znanstveno vjerodostojnim tekstološkim načelima obnavlja nekadašnju biblioteku *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, pružajući znanstvenoj i kulturnoj javnosti najbolja djela izabranih hrvatskih književnika u autentičnom jezično-stilskom ruhu.

Na kraju ovog razdoblja Razred je imao 19 redovitih članova: otprije su to Rafo Bogišić, Aleksandar Flaker, Ivo Frangeš, Ranko Marinković, Slavko Mihalić, Slobodan Novak, Vlatko Pavletić, Dragutin Tadijanović, a u ovom razdoblju redovitim članovima postali su Ivan Aralica, Dubravko Jelčić, Nikola Milićević i Ivan Slamnig (1992.), Nikola Batušić (1994.), Nedjeljko Fabrio, Luko Paljetak, Pavao Pavličić i Miroslav Šicel (1997.) te Maja Bošković-Stulli i Mirko Tomasović (2000.). Istodobno je Razred imao i 11 članova suradnika: Josipa Barkovića, Dunju Fališevac, Branka Hećimovića, Stanislava Marijanovića, Nedjeljka Mihanovića, Krešimira Nemeca, Nikicu Petraka, Tomislava Sabljaka, Antu Stamaća, Stjepana Tomaša i Gorana Tribusona. Na prijedlog Razreda, za dopisne članove Akademije izabrani su dr. Ivan Golub i prof. dr. Davor Kapetanić (Seattle).

U istom razdoblju preminuli su redoviti i izvanredni članovi Marin Franičević (1990.), Zvane Črnja (1991.), Antun Šoljan (1991.), Jure Franičević Pločar (1994,), Živko Jeličić, Mirko Božić i Vladimir Popović (1995.), Vjekoslav Kaleb (1996.), Petar Šegedin (1998.), Nikola Milićević i Matko Peić (1999.) te član suradnik Frano Čale (1993.)

Tajnici Razreda u ovom razdoblju bili su Vlatko Pavletić (1989. – 1991.), Slavko Mihalić (1991. – 1997.) i Dubravko Jelčić (1998. –).

—

RAZDOBLJE 2001. – 2010.

U suradnji s Razredom za filološke znanosti Razred za književnost organizirao je međunarodni simpozij o Marku Maruliću u Kongresnoj biblioteci u Washingtonu (11. travnja 2001.), kojim je obilježena 550. obljetnica pjesnikova rođenja i 500. obljetnica njegove *Judite*. Na znanstvenom skupu govorili su akademici Branimir Glavičić i Milan Moguš (iz Razreda za filologiju), akademik Mirko Tomasović i član suradnik prof. dr. sc. Dunja Fališevac (iz Razreda za književnost) te prof. dr. sc. Darko Novaković, a iz inozemstva dopisni član HAZU Istvan Lökös (Mađarska), prof. Charles Béné (Francuska), prof. dr. Vinko Grubišić (Kanada) i dr. Henry Cooper (SAD). Tom je prilikom Kongresna biblioteka u suradnji s Veleposlanstvom Republike Hrvatske u SAD-u priredila prigodnu izložbu Marulićevih djela koja se čuvaju u njoj. Budući da je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, kojemu je tada bio ministar Antun Vujić, odbilo financijsku pomoć, ovaj simpozij održan je zahvaljujući donaciji Privredne banke Zagreb.

Razred je sudjelovao i u organizaciji znanstvenih skupova u povodu 250. obljetnice rođenja Pavla Vitezovića, u listopadu 2002. u Senju i u studenome 2002. u Zagrebu (članovi Organizacijskog odbora Rafo Bogišić i Dubravko Jelčić, koji je na skupu i govorio), kao i u organizaciji međunarodnog simpozija o fra Andriji Kačiću Miošiću i kulturi njegova doba, o 300. obljetnici njegova rođenja, u Zagrebu, Makarskoj, Bristu, Mostaru i Zaostrogu, 3. – 7. studenoga 2004. (članica Organizacijskog odbora Dunja Fališevac održala je i svoje izlaganje).

Tijekom cijeloga ovog razdoblja redovito se, svake godine, održavala već tradicionalna manifestacija *Dani hvarskog kazališta*, koju je, uz sudjelovanje tridesetak sudionika, među kojima je uvijek bilo i više članova Razreda, vodio Nikola Batušić, a nakon njegove smrti godine 2010. vodio ju je Dubravko Jelčić. Redovito su izlazili

i zbornici radova s tih skupova (*Dani hvarskog kazališta*, svesci 26-37.).

Razred je pokrenuo i bijenalne manifestacije *Dani Ranka Marinkovića* u Komiži, pod stručnim vodstvom Nedjeljka Fabrija (2002.), Nikole Batušića (2004. – 2008.) i Krešimira Nemeca (2010.) i *Dane Petra Šegedina* u Korčuli (2005. – 2010.), pod stručnim vodstvom Dubravka Jelčića. U ovom razdoblju održano je pet simpozija u Komiži i tri u Korčuli. S tih skupova redovito su objavljivani i zbornici radova. Do kraja ovog razdoblja tiskana su četiri zbornika o Ranku Marinkoviću i tri o Petru Šegedinu. Redovito su održavani i *Krležini dani* u Osijeku, u suorganizaciji s Hrvatskim narodnim kazalištem u Osijeku, uz sudjelovanje članova Razreda (Batušić, Fabrio, Jelčić, Hećimović, Fališevac, Marijanović). Tijekom ovog razdoblja izašlo je 10 zbornika radova (pribrojivši sveske iz ranijih razdoblja, ukupno 17 svezaka).

Članovi Razreda sudjelovali su na međunarodnom simpoziju *Hrvatski pjesnik – filozof Nikola Šop*, koji je održan u Udinama na talijanskom jeziku i 18. – 19. studenoga 2004. u Akademijinoj palači u Zagrebu, u povodu stote obljetnice pjesnikova rođenja. Razred je bio suorganizator s Hrvatskim prirodoslovnim muzejom znanstvenog skupa o Ljudevitu Vukotinoviću u razdoblju 23. – 30. listopada 2003. u Zagrebu, a članovi Razreda sudjelovali su i u organizaciji i realizaciji znanstvenog skupa o Đuri Sudeti u Bjelovaru. Na oba skupa govorio je tajnik Razreda Dubravko Jelčić. Razred je bio pokrovitelj proslave 100. obljetnice rođenja Vjekoslava Kaleba u Tisnom. Zajedno s Razredom za filološke znanosti Razred za književnost organizirao je znanstveni skup o 500. obljetnici *Ranjinina zbornika* (21. – 22. studenoga 2007.), na kojem su podnijeli svoja priopćenja četvorica članova Razreda (Rafo Bogišić, Luko Paljetak, Pavao Pavličić i Mirko Tomasović). Također u zajednici s Razredom za filološke znanosti organizirao je Razred za književnost i znanstveni skup o Marinu Držiću o 500. obljetnici njegova rođenja (5. – 7. studenoga 2008.), na kojem su iznijeli priopćenja članovi Razreda za književnost Maja Bošković-Stulli, Nikola Batušić, Rafo Bogišić, Luko Paljetak i Stanislav Marijanović. Zavod za znanstveni i umjetnički rad Hrvatske akademije u Osijeku, u suradnji s Hrvatskim institutom za povijest u Slav. Brodu i franjevačkim samostanom u istom gradu, priredio je znanstveni skup o Ivanu Velikanoviću, u povodu 200. obljetnice njegove smrti. U Počasnom odboru ove manifestacije bila su i dva člana Razreda, akademici Dragutin Tadijanović i Dubravko Jelčić, a na znanstvenom skupu u Slav. Brodu (21. – 22. studenoga. 2003.) govorio je tajnik Razreda Dubravko Jelčić.

Razred je razvijao suradnju s inozemnim znanstvenim institucijama (*Fondacija Cini* u Veneciji), raspravljao o programu suradnje između ministarstava kulture Hrvatske i Češke potičući uključivanje hrvatskih bohemista u taj program, razmatrao hrvatsko-slovenske književne i kazališne veze te poticao izradbu hrvatsko-slovenskog i slovensko-hrvatskog rječnika. Nastavljena je suradnja na projektu *Hrvatsko-mađarske književne veze* s Mađarskom akademijom znanosti u Budimpešti. Raspravljano je i o suradnji Razreda i Odsjeka za povijest hrvatske književnosti i Odsjeka za povijest hrvatskog kazališta Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe sa znanstvenim institucijama Ruske akademije znanosti u okviru protokola o znanstvenoj suradnji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti s Ruskom akademijom znanosti.

Kao predstavnik Razreda Mirko Tomasović boravio je (1. – 3. lipnja 2001.) u Subotici i održao dva predavanja o Marku Maruliću. Odlučeno je da se intenziviraju veze Razreda s Hrvatskim akademskim klubom u Subotici.

Sustavno su razmatrani, u redovitim razdobljima i u izvanrednim potrebama, planovi rada i uvjeti djelovanja Odsjeka za povijest hrvatske književnosti i Odsjeka za povijest hrvatskog kazališta Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe Hrvatske akademije, a članovi Razreda bili su učestalo članovi povjerenstava za izbor suradnika Akademijinih zavoda u viša znanstvena zvanja. Razred je vrlo kritički raspravljao o projektu hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava za XXI. stoljeće što ga je Ministarstvo prosvjete i športa uputilo kao svoj prijedlog reforme hrvatskog

školstva. Potvrđeno je da Razred i nadalje podupire obnovu rodne kuće A. G. Matoša u Tovarniku, koja ima postati spomen-dom i multimedijalni centar, u koji valja smjestiti sva izdanja Matoševih djela, sve publikacije u kojima je on surađivao i publikacije u kojima je pisano o njemu, a u digitalnom obliku i kompletnu rukopisnu građu iz Matoševe ostavštine u Odsjeku za povijest hrvatske književnosti Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, koja je u tu svrhu digitalizirana. Razred je sudjelovao i u pripremi *Kataloga znanja*, koji je iniciralo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa za područje društvenih i humanističkih znanosti odredivši Krešimira Nemeca da sudjeluje u tom poslu. Razred je u redovitim vremenskim razmacima razmatrao i prihvaćao izvješća o radu znanstvenih novaka i novakinja u jedinicama koje se nalaze u djelokrugu Razreda. Tijekom ovih deset godina članovi Razreda recenzirali su 62 rukopisa, što monografija, što zbornika, a što zasebnih studija s područja književnosti, kazališta i folkloristike, predloženih za tiskanje u edicijama Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred je bio pokrovitelj znanstvenog kolokvija o 120. obljetnici Janka Polića Kamova (18. 11. 2006.) u organizaciji Društva hrvatskih književnika. Na središnjoj proslavi obilježavanja 100. godišnjice smrti Silvija Strahimira Kranjčevića u Sarajevu zastupao je Razred i govorio u njegovo ime Dubravko Jelčić. Razred je prihvatio prijedlog Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija Republike Hrvatske da se predstavnici Razreda sastanu s predstavnicima Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata u Subotici, pa su se 21. svibnja 2009. Nikola Batušić i Dubravko Jelčić sastali s gg. Tomislavom Žigmanovim i Dujom Runje i dogovorili oblike buduće suradnje.

U nekoliko navrata Razred je razmatrao i prihvatio pojekt *O Akademijinim hrvatsko-slovenskim vezama*, koji je izložio Ivo Frangeš. Projekt bi obrađivao hrvatsko-slovenske književne veze XIX. i XX. stoljeća. Korespondencija koja se na to odnosi pohranjena je u Akademijinu Zavodu za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe. Projekt bi potakao i sastavljanje hrvatsko-slovenskog i slovensko-hrvatskog rječnika. Nositelji programa bit će Ivo Frangeš, Slavko Mihalić, Luko Paljetak, Aleksandar Flaker, Branko Hećimović, Krešimir Nemec i Tonko Maroević.

U više navrata Razred je razmatrao pitanje folklorističke građe, pohranjene u Akademiji. Maja Bošković-Stulli i Dubravko Jelčić te dvoje suradnika Instituta za folkloristiku (koje će odrediti taj institut) pregledat će svu građu i predložiti pokretanje zajedničkog projekta Hrvatske akademije i Instituta, koji će biti institucionaliziran u Akademiji, a vodit će ga Maja Bošković-Stulli.

U Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti institucionalizirani su sljedeći znanstvenoistraživački projekti u djelokrugu Razreda za književnost: *Hrvatski književni povjesničari* (Tihomil Maštrović), *Doprinos duhovnih i intelektualnih elita u Bugarskoj i Hrvatskoj za književnu, jezičnu i kulturnu raznovrsnost Europe* (Hrvojka Mihanović*), Etnološka i folkloristička građa Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: zaštita i kritičko objavljivanje* (akad. Maja Bošković-Stulli), *Od građe do analize – istraživanje nepoznatih hrvatskih pisaca* (akad. Dubravko Jelčić), *Kratki pripovjedni oblici u hrvatskoj književnosti – komparativna istraživanja* (član suradnik Tomislav Sabljak), *Vrijeme i prostor europske i hrvatske kazališne djelatnosti glumca i redatelja Ive Raića* (Antonija Bogner-Šaban). Suradnici ovih projekata objavili su rezultate svojih istraživanja u zborniku radova o kratkoj priči *Teorija priče* (2007.), monografiji *Književni i kazališni rad Joze Ivakića* (2008.) i knjigama studija *Stereotip raspojasane Slavonije* (2007.) i *Zapostavljena književna baština* (2009.) Anice Bilić te monografiji *Prostor slobode* (2007.) Ivice Matičevića.

U suradnji s Razredom za filološke znanosti, nakon međunarodnog simpozija u Washingtonu, Razred je organizirao svečanu sjednicu posvećenu ocu hrvatske književnosti Marku Maruliću o 550. obljetnici njegova rođenja i 500. obljetnici *Judite*, koja je održana u palači Hrvatske akademije, na kojoj je govorio i tajnik Razreda Dubravko Jelčić. Stotu obljetnicu rođenja svoga preminulog člana Dobriše Cesarića Razred je obilježio svečanom sjednicom u Požegi, pjesnikovu rodnom gradu. Govorili su Dubravko Jelčić, Pavao Pavličić i Ne-

djeljko Mihanović, pjesme Dobriše Cesarića čitali su dramski umjetnici Ljubica Jović i Zlatko Ožbolt, a Slavko Mihalić i Nikica Petrak pročitali su po jednu svoju pjesmu u čast Dobriše Cesarića. Na toj sjednici bio je nazočan i dopisni član Akademije prof. dr. Reinhard Lauer. Sjednica je održana u Gradskoj vijećnici, bila je otvorena za javnost te joj je uz gradonačelnika Karla Gregurića bilo nazočno i više građana grada Požege. Nakon sjednice sudionici su položili vijenac pod spomen-ploču, koja je 1991. podignuta na kući u kojoj je Cesarić rođen.

U dogovoru s Razredom, Odsjek za povijest hrvatske književnosti Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU komemorirao je 60. obljetnicu pogibije Ivana Gorana Kovačića (1943. – 2003.) i 50. obljetnicu smrti Tina Ujevića (1955. – 2005.) izložbama, na kojima je izložena izvorna rukopisna i druga građa iz fondova Odsjeka, a na njima je govorio uime Razreda Dubravko Jelčić.

Razred je (u listopadu 2005.) priredio u Akademijinoj palači predstavljanje zbornika *Kroatien – Kultur – Sprache – Literatur*, koji je uredio naš dopisni član Reinhard Lauer, a sadrži izlaganja na znanstvenom skupu na Sveučilištu u Göttingenu 1999., na kojem su govorili i članovi našeg Razreda Maja Bošković-Stulli, Aleksandar Flaker, Dunja Fališevac, Tonko Maroević i Krešimir Nemec, a posvećen je uspomeni na Ivu Frangeša. Razred je inicirao i svečanu sjednicu Akademije u čast stotog rođendana Dragutina Tadijanovića; sjednica je održana u Akademijinoj palači 3. studenoga 2005., predsjedao joj je predsjednik Akademije Milan Moguš, a govorili su članovi Razreda za književnost Tonko Maroević i Nikica Petrak. Tadijanovićeve stihove govorili su dramski umjetnici Nada Subotić i Zlatko Crnković.

U Odsjeku za povijest hrvatske književnosti Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe priređivano je kritičko izdanje *Sabranih djela Milana Begovića,* s predsjednikom Uređivačkog odbora Dubravkom Jelčićem i glavnim urednikom prof. dr. Tihomilom Maštrovićem, znanstvenim savjetnikom u tom Odsjeku, a u izdanju *Naklade Ljevak*. Do sada je izašlo 20 svezaka. U Uredničkom odboru sabranih djela Miroslava Krleže, koja objelodanjuje isti nakladnik, sudjelovao je uime Razreda Nikola Batušić. U sunakladništvu s *Nakladnim zavodom Matice hrvatske* tiskana su *Izabrana djela* Marijana Matkovića u osam svezaka, pod uredništvom Branka Hećimovića. Objelodanjena su četiri sveska *Rada* HAZU, knj. 483, 488, 493 i 502, kao 25., 26., 27. i 28. svezak ovog razreda, pod uredništvom Miroslava Šicela. U potonjem svesku tiskani su radovi sa znanstvenog skupa o *Zborniku Nikše Ranjine* u povodu njegove 500. obljetnice. Objavljen je *Zbornik radova o Marku Maruliću* u povodu 550. obljetnice njegova rođenja i 500. obljetnice *Judite,* te dva *z*bornika o Marinu Držiću: *Putovima kanonizacije,* zbornik radova o Marinu Držiću (1508. – 2008.) i *Marin Držić (1508. – 2008.),* zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa o Marinu Držiću. Razred je objelodanio jedan svezak *Građe za povijest književnosti hrvatske* (sv. 36, urednik Dubravko Jelčić) sa šest nepoznatih drama Josipa Kosora, što ih je priredila i opširnim studijama popratila znanstvena novakinja Marica Grigić.

Članovi Razreda sudjelovali su i u radu Akademijinih zavoda izvan Zagreba: odlukom Predsjedništva Hrvatske akademije Miroslav Šicel bio je voditelj Zavoda za znanstveni rad u Varaždinu, a Dubravko Jelčić novoosnovanoga Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi.

Razred je, nakon temeljite rasprave, jednoglasno zaključio da će predložiti Predsjedništvu Akademije da se u sobi hrvatskih nobelovaca, koja je u pripremi, uz Lavoslava Ružičku i Vladimira Preloga, predstavi i književnik Ivo Andrić, kojega Razred s pravom smatra i hrvatskim piscem.

Razred je preko Predsjedništva i Uprave Hrvatske akademije u više navrata apelirao na Vrhovni sud Republike Hrvatske da u granicama svoje mjerodavnosti pospješi i ubrza dovršetak rasprave o nasljeđivanju iza pok. akademika Matka Peića, jer je njegova književna i likovna (slikarska) građa, već desetak godina u zatvorenom i zapečaćenom prostoru, izložena opasnosti da istrune, što bi bila neprocjenjiva šteta za hrvatsku kulturu, ali svi ovi apeli Hrvatske akademije ostali su do danas bez povoljnog rezultata.

Redovito je izlazio časopis *Forum* (12 brojeva godišnje, ukupno 40 svezaka u ovom razdoblju), kao i *Kronika Odsjeka za povijest hrvatske književnosti Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe*. Posebno valja izdvojiti tematske brojeve 8, 2001. *(Vodič Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti),* 12, 2002. *(Korespondencija hrvatskih pisaca),* 21-22, 2008. *(Liječnici pisci u hrvatskoj književnosti od Dimitrija Demetra do danas)* i 23-24, 2009. *(Hrvatsko državno kazalište u Zagrebu 1941. – 1945.).* Nakon smrti Slavka Mihalića i samoinicijativne odluke Dubravka Jelčića da odustane od daljnjeg uređivanja *Foruma*, Razred je imenovao novo uredništvo časopisa (glavni urednik Nikola Batušić, urednici Krešimir Nemec, Nikica Petrak i Mladen Machiedo). Poslije smrti Nikole Batušića (2010.) Razred je imenovao glavnim urednikom Krešimira Nemeca.

U Upravni odbor Zaklade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti izabran je Mirko Tomasović, a u Akademijin Odbor za međunarodnu suradnju birani su naizmjence Tonko Maroević, Nedjeljko Fabrio i Nikica Petrak. Tonko Maroević je i član Akademijina Odbora za utvrđivanje djela koje nije u skladu s ugledom i dostojanstvom člana Akademije, a Dubravko Jelčić član Odbora za statut.

Akademijinu nagradu za književnost primili su, na prijedlog Razreda, u ovom razdoblju Irena Vrkljan za knjigu *Posljednje putovanje u Beč*, Cvjetko Milanja za knjigu *Pjesništvo hrvatskog ekspresionizma*, Andrijana Škunca za knjigu pjesama *Predivo sve užih dana*, Milivoj Solar za knjigu *Povijest svjetske književnosti*, Zvonimir Mrkonjić za knjigu *Maslina u čistopisu*, Zvonimir Bartolić za knjigu *Katarina Zrinski: Putni tovaruš* (tri sveska), Vesna Krmpotić za knjigu *108 x 108*, Ivica Matičević za knjigu *Prostor slobode*, Božidar Violić za knjigu *Isprika* i Zoran Kravar za knjigu *Uljanice i duhovi*.

I u ovom razdoblju, kao i ranije, a na poziv Švedske akademije, Razred je predlagao i svoje kandidate za Nobelovu nagradu, i to Slobodana Novaka (2001., 2002.) i Slavka Mihalića (2007.).

U ovom razdoblju izabrani su novi članovi Razreda, i to redoviti članovi Zvonimir Mrkonjić, Krešimir Nemec, Milivoj Solar i Goran Tribuson te članovi suradnici Mladen Machiedo i Jakša Fiamengo.

Novi dopisni član iz djelokruga Razreda za književnost postao je Ján Janković (Bratislava), koji je u više navrata posjećivao Razred, kao i dopisni članovi Reinhard Lauer, Dušan Karpatsky i Istvan Lökös.

U ovom razdoblju umrli su redoviti članovi Ranko Marinković (2001.), Ivan Slamnig (2001.), Ivo Frangeš (2003.), Slavko Mihalić (2007.), Dragutin Tadijanović (2007.), Vlatko Pavletić (2007.), Nikola Batušić (2010.), Rafo Bogišić (2010.) i Aleksandar Flaker (2010.) te dopisni članovi prof. dr. Wilfried Potthoff (2009.) i Vesna Parun (2010.).

Održane su komemoracije Juri Franičeviću Pločaru, Ranku Marinkoviću, Ivi Frangešu, Matku Peiću, Slavku Mihaliću, Dragutinu Tadijanoviću i Vlatku Pavletiću. Tiskane su *Spomenice preminulim akademicima* Juri Franičeviću Pločaru, Antunu Šoljanu, Matku Peiću, Ivi Frangešu, Mirku Božiću, Vjekoslavu Kalebu, Ivanu Slamnigu, Ranku Marinkoviću, Nikoli Milićeviću, Vladimiru Popoviću, Slavku Mihaliću, Dragutinu Tadijanoviću i Vlatku Pavletiću.

Na kraju ovoga razdoblja Razred ima 17 redovitih članova (Ivan Aralica, Maja Bošković Stulli, Nedjeljko Fabrio, Dubravko Jelčić, Ivan Kušan, Tonko Maroević, Zvonimir Mrkonjić, Krešimir Nemec, Slobodan Novak, Luko Paljetak, Pavao Pavličić, Nikica Petrak, Milivoj Solar, Ante Stamać, Miroslav Šicel, Mirko Tomasović, Goran Tribuson) i 11 članova suradnika (Josip Barković, Jakša Fiamengo, Branko Hećimović, Zoran Kravar, Mladen Machiedo, Stanislav Marijanović, Nedjeljko Mihanović, Tomislav Sabljak, Boris Senker, Višnja Stahuljak Chytil i Stjepan Tomaš).

Dužnost tajnika obavljali su Dubravko Jelčić (1998. – 2004.) i Nikola Batušić (2005. – 2010.), a nakon njegove smrti kao vršitelj dužnosti dotadašnji zamjenik tajnika Ante Stamać (2010.). Dužnost člana Predsjedništva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti obavljao je Dubravko Jelčić (2005. – 2010.).

RAZRED ZA LIKOVNE UMJETNOSTI

U tijeku burnih prijelomnih zbivanja u hrvatskoj povijesti 19. stoljeća, u kojima je osnovnu snagu predstavljao preporodni pokret svojom borbom za afirmaciju suvremeno izgrađene svijesti o povijesnom identitetu hrvatskoga naroda, pojavljuje se izuzetno snažna osobnost đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera, koji je uza svoju crkvenu funkciju izvršio i dalekosežnu ulogu u sferi poticanja, razvoja i afirmacije kulturnog, znanstvenog i umjetničkog stvaralaštva na tlu Hrvatske. Spomenuta uporna nastojanja biskupa Strossmayera jasno su dokumentirana njegovim prijedlozima iznesenim u Hrvatskom saboru u kojima se zalagao za osnivanje nove središnje znanstvene i umjetničke ustanove koja će okupljati istaknute umove hrvatskoga naroda. Navedenim poticajem dolazi ponajprije do osnutka Akademije koja je obuhvatila djelatnosti na području znanosti i umjetnosti, a potom i do reorganizacije Sveučilišta u Zagrebu.

U navedenoj se svestranoj aktivnosti posebno ističe lik biskupa Strossmayera kao ljubitelja umjetnosti i sakupljača istaknutih djela domaćih i stranih likovnih majstora. Svoju je vrijednu zbirku darovao Akademiji i time osnovao Galeriju starih majstora, koja danas nosi njegovo ime.

Zamisao Strossmayera bijaše da Akademija njeguje, potiče i razvija naše umjetničko stvaralaštvo te znanstveno proučava nacionalno umjetničko nasljeđe uključujući u taj krug, uz književnost te likovne umjetnosti, i njegovanje i proučavanje narodnoga života i običaja.

Snažan zamah djelovanja Akademije na kulturnom planu omogućila je izgradnja nove Akademijine palače na Zrinjevcu (1877. – 1880.) u kojoj je, u posebno uređenim dvoranama drugoga kata, pokrovitelj Akademije, biskup Josip Juraj Strossmayer, na dan 9. studenoga 1884. godine otvorio spomenutu zbirku Galerije starih majstora koju je Galeriji sam darovao.

Godine 1883. imenovan je Akademijin Odbor za galeriju slika sastavljen od sljedećih pet članova: Franje Račkoga, Janka Jurkovića, Franje Markovića, Franje Maixnera i Izidora Kršnjavoga, dok su ravnatelji u to vrijeme bili: Izidor Kršnjavi (1883. – 1894.), Nikola Mašić (1894. – 1902.) te Josip Brunschmid (1906. – 1920.). Odbor se brine o djelatnosti nove ustanove te organizira izložbe domaćih i stranih likovnih umjetnika. Inventar Galerije povećava se, nakon otvaranja, nizom donacija (dr. I. Ružić; markiz Eugène d' Halwin de Piennes itd.). Godine 1916. osniva se u sastavu Strossmayerove galerije Grafički odsjek, te se na taj način formira prva javna galerijska institucija na slavenskom jugu, koja se svojim fundusom brojnih izuzetno vrijednih djela svjetskoga slikarstva, osobito renesansnog i baroknog razdoblja, uvrstila u red manjih – ali značenjem vrijednih – galerijskih ustanova Europe.

Nakon završetka Prvoga svjetskog rata, a u tijeku opće reorganizacije rada Akademije i pojačanog naglaska na vrijednosti suvremene umjetnosti i književnosti, osniva se 1919. godine poseban *Umjetnički razred*, koji je obuhvatio djelatnosti s područja likovnih umjetnosti, arhitekture, književnosti i glazbe. Tom su prigodom izabrani: za počasne članove Vlaho Bukovac, Celestin Medović, Ivan Meštrović i Pavle Jovanović, za prave članove Bela Csikos Sessia, Klement Menci Crnčić i Martin Pilar te pjesnik Dragutin Domjanić, a za dopisne članove Ferdo Kovačević, Rudolf Valdec, Robert Frangeš Mihanović, Oton Iveković, Franjo Dugan, Vladimir Nazor i Vjekoslav Rosenberg Ružić.

Osnivanjem *Umjetničkog razreda* omogućen je sustavan rad na području unapređivanja i proučavanja likovnih umjetnosti, arhitekture, književnosti i glazbe. Istraživačku i teorijsku komponentu razvija posebice Artur Schneider, član Razreda (od 1930.) i ravnatelj Strossmayerove galerije (1929. – 1946.). Članovi Razreda obavljaju mnogobrojna istraživanja kulturne i umjetničke baštine na tlu Hrvatske i stvaraju dragocjen fundus podataka za daljnje sistematske analize (Iveković, Pilar, Holjac, Schneider i drugi). U to su doba mnogobrojne teorijske rasprave, povijesne analize i terenska istraživanja s područja umjetnosti objavljeni u Akademijinoj ediciji *Rad*.

Godine 1934. otvorena je u novim prostorima Moderna galerija Hrvatskoga društva umjetnosti *Strossmayer*, u kojoj su izlagana djela živih umjetnika, a djela nastala prije 1914. godine zadržala je u svojem postavu Strossmayerova galerija.

Kreativnost moderne hrvatske umjetnosti dokumentira niz izložbi prikazanih u atriju Akademijine palače u povodu proslave pedesete obljetnice otvorenja Strossmayerove galerije, a koncipiranih kao retrospektive stvaralaštva u prethodnih 100 godina (A. Schneider i Lj. Babić).

Akademijina nastojanja na polju umjetničkog djelovanja bila su, u razdoblju između dvaju svjetskih ratova, usmjerena na publiciranje radova s područja analize likovne i arhitektonske problematike i na što veće aktiviranje Strossmayerove galerije, koja tada, uz radove starih majstora renesanse i baroka, obuhvaća i djela domaćih majstora 19. i početka 20. stoljeća. U tom se razdoblju, uz teorijske publikacije s područja likovnih umjetnosti, objavljuju u Akademijinim edicijama i rasprave s područja teorije i povijesti arhitekture; dužnost predstojnika *Umjetničkog razreda* obavljali su tada Bela Csikos Sessia (1919.), Martin Pilar (1920. – 1933.), Robert Frangeš Mihanović (1934. – 1936.) i Božidar Širola (1937. – 1945.).

Neposredno prije Drugoga svjetskog rata (1940.) u sastavu Razreda za umjetnost nalazili su se članovi: Martin Pilar (pravi član 1919.), Franjo Dugan (dopisni član 1919., pravi član 1921.), Božidar Širola (dopisni član 1922., pravi član 1928.), Artur Schneider (dopisni član 1928., pravi član 1930.), Ivan Meštrović (pravi član 1934.), Vladimir Becić (dopisni član 1929., pravi član 1934.), Vladimir Nazor (dopisni član 1929., pravi član 1940.), Ljubo Babić (dopisni član 1928., pravi član 1934.) i Branimir Livadić (dopisni član 1935., pravi član 1940.).

Nakon proglašenja Nezavisne države Hrvatske godine 1941. i promjene naziva Akademije u Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, članovi *Umjetničkog razreda* bili su: Ljubo Babić, Mile Budak, Franjo Dugan, Vladoje Dukat, Franjo Fancev, Ljubo Karaman, Vladimir Nazor, Martin Pilar, Mirko Rački i Božidar Širola.

Nakon teških dana u vrijeme Drugoga svjetskog rata i formiranja nove državne konstitucije dolazi do obnove rada Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, što je povezano uz nastojanje da ta ustanova postane još istaknutija baza znanstvenog i umjetničkog rada na području Hrvatske.

Odlukom Predsjedništva Vlade NR Hrvatske 1947. godine Akademiji su prigodom obnove rada priključene istaknute institucije: Moderna galerija, Restauratorski zavod, a nešto kasnije i Gliptoteka, koju Skupština grada Zagreba predaje Akademiji.

U procesu reorganizacije rada (1947.) izdvaja se književnost u poseban Odjel za jezik i književnost, a potom se (1948.) Odjel za umjetnost preimenuje u Odjel za likovne umjetnosti i muziku. U fazi sveopće obnove rada Akademije članovi su Odjela za likovne umjetnosti i muziku bili: Vladimir Becić, Antun Augustinčić (dopisni član 1940., pravi član 1947.), Tomislav Krizman (dopisni član 1928., pravi član 1947.), Vanja Radauš (pravi član 1947.), Marino Tartaglia (pravi član 1947.), Đuro Tiljak (pravi član 1947.), Krsto Hegedušić (pravi član 1948.) i Fran Kršinić (1948.) te dopisni članovi Cvito Fisković (1948.), Edo Šen (1935.), Stjepan Šulek (1948.) i Vinko Žganec (1948.).

U daljnjoj reorganizaciji rada (1953.) izdvaja se iz Odjela sastav muzičara te slijedi nastavak rada Odjela za likovne umjetnosti koji čine: Vladimir Becić, Antun Augustinčić, Tomislav Krizman, Vanja Radauš, Marino Tartaglia, Krsto Hegedušić, Fran Kršinić i Ljubo Babić te dopisni članovi Cvito Fisković, Vinko Žganec, Drago Galić (1950.), Mladen Kauzlarić (1950.), Josip Seissel (1950.), Lavoslav Horvat (1951.) i Jerolim Miše (1952.).

U fazi unapređivanja izložbene djelatnosti Akademija je, uz velike materijalne napore, pristupila novom uređenju prostorija svojih galerijskih institucija. Potpuno su obnovljeni prostori Strossmayerove galerije u Akademijinoj palači (Babić), koji su pružili okvir novom aranžmanu galerijskih eksponata izuzetne vrijednosti. Istovremeno su preuređeni prostori *Moderne galerije* u Akademijinoj zgradi u Ulici braće Kavurića (danas Hebrangova ulica), te je na taj način dobiven relativno funkcionalan galerijski prostor za reprezentativna djela hrvatskih slikara i kipara novijeg razdoblja. Nadalje, uređen je prostor za Kabinet grafike (Kauzlarić) u istoj zgradi Akademije na način adekvatan specifičnim eksponatima Kabineta. Uređene su i prostorije za Restauratorski zavod, koji je time počeo djelovati pod mnogo povoljnijim uvjetima. Na taj je način

Akademija, u razdoblju reorganizacije rada, uza Strossmayerovu galeriju osposobila niz ustanova na području likovnih umjetnosti kojima je zadaća bila da svojim osnovnim fundusom i svojom djelatnošću predstavljaju istaknute znanstvene i kulturne institucije šireg značenja, povezane s općim kretanjem znanstvenoga, kulturnog i umjetničkog života Europe.

U to je doba djelovanje Razreda i njegovih članova bilo od pomoći Akademiji kod održavanja njezinih objekata, od kojih su neki važniji spomenici kulture (Sorkočevićev ljetnikovac na Lapadu, Akademijina palača u Zagrebu, Arboretum u Trstenu, palača Milesi u Splitu). Sve su te aktivnosti ulazile u krug širokih akcija na polju unapređivanja umjetničkog, kulturnog i znanstvenog života, u što bijaše uključena i akcija oko priređivanja javnih manifestacija i izložaba na području umjetničkog stvaralaštva.

U okviru navedenih aktivnosti bilo je u prosjeku organizirano godišnje do dvadesetak izložbi i javnih manifestacija tijekom kojih se Razred povezao s nizom galerijskih ustanova u Hrvatskoj (Ilok, Osijek, Varaždin, Poreč, Split, Dubrovnik). Razred za likovne umjetnosti provodio je također trajnu akciju za povećanje fundusa svojih ustanova u mjeri koju su dotacije omogućavale.

Razred je nadalje organizirao, odnosno surađivao u organiziranju, mnogobrojnih kulturnih, znanstvenih i umjetničkih manifestacija u povodu obilježavanja obljetnica vezanih uz memoriranje istaknutih ličnosti naše umjetničke ili kulturne prošlosti, odnosno memoriranje obljetnica istaknutih povijesnih događaja. U tom krugu bili su, primjerice organizirani znanstveni skupovi, odnosno svečani prikazi, posvećeni životu i djelu Jurja Dalmatinca, Vincenta iz Kastva, Julija Klovića, I. Meštrovića, M. Kraljevića, J. Račića, V. Becića, S. Raškaj, Majstora Radovana, Lj. Babića, A. Augustinčića, M. Kauzlarića, M. Viriusa ili V. Kovačića.

Mnogobrojni znanstveni skupovi bili su organizirani u povodu znamenitih obljetnica važnih povijesnih zbivanja u razvoju gradova Pazina, Varaždina, Požege, Virovitice, Siska, Lepoglave, Zagreba, Đakova, Osora, otoka Raba. Obrađivane su i posebne teme, primjerice: na svečanom skupu posvećenom 100. obljetnici djelovanja Akademijina Odbora za narodni život i običaje Južnih Slavena (1888. – 1988.) ili na međunarodnom znanstvenom skupu *Isusovci na znanstvenom, kulturnom i vjerskom području u Hrvata* (1990.).

Posebnu javnu kulturnu manifestaciju predstavljala je reprezentativna izložba *Slikari i kipari, članovi Razreda za likovne umjetnosti* održana u prostorijama Strossmayerove galerije u sklopu proslave 120. obljetnice osnutka Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (1866. – 1986.). U sklopu proslave tom su zgodom, u paralelnom izložbenom prikazu Akademijine izdavačke djelatnosti, vidno mjesto zauzeli i objavljeni rezultati rada povjesničara i teoretičara umjetnosti i arhitekture postignuti u kontinuiranom radnom Akademijinom programu od 1866. godine nadalje.

Mnogobrojni važni problemi pojedinih razdoblja razvoja umjetnosti u Hrvatskoj, proučavani su u istraživačkoj djelatnosti *Umjetničkoga razreda*, odnosno kasnije Razreda za likovne umjetnosti naše Akademije. Podjednako je Razred sudjelovao u organizaciji nekih izložaba koje su imale službeni i reprezentativni karakter (primjerice Izložba članova Akademije u Berlinu te Izložba K. Kolwitz i E. Barlacha u Zagrebu – suradnja s Akademijom umjetnosti bivšeg DDR-a).

Članovi Razreda za likovne umjetnosti sudjelovali su nadalje u Akademijinim edicijama *Rad* i *Ljetopis* objavljivanjem velikog broja izvornih znanstvenih radova iz tematike povijesti i teorije likovnih umjetnosti, arhitekture i urbanizma, a od 1952. godine u organizaciji Razreda počinje izdavanje *Bulletina* namijenjenog objavljivanju radova u kojima se obrađuju teme s područja likovnih umjetnosti i arhitekture te problemi s područja kulture.

Neumitni tijek vremena uzrokovao je i mijenu u sastavu članova Razreda, jedni su zauvijek odlazili, a novi su birani u članstvo Akademije. Tako su 1965. godine članovi Razreda za likovne umjetnosti bili: Antun Augustinčić, Vanja Radauš, Marino Tartaglia, Krsto Hegedušić, Fran Kršinić, Ljubo Babić, Cvito Fisković (dopisni član 1948., pravi član 1958.), Jerolim Miše (dopisni član 1952., pravi

član 1961.), Drago Galić (dopisni član 1950., pravi član 1962.), Mladen Kauzlarić (dopisni član 1950., pravi član 1962.), Andre Mohorovičić (dopisni član 1954., pravi član 1962.), Josip Seissel (dopisni član 1950., pravi član 1962.), Marijan Detoni (dopisni član 1958., pravi član 1963.), Lavoslav Horvat (dopisni član 1951., pravi član 1963.) i Ljubo Karaman (dopisni član 1932., pravi član 1965.) te dopisni članovi u radnom sastavu Frano Šimunović (1963.) i Oton Postružnik (1965.).

U sastavu Razreda za likovne umjetnosti godine 1980. bili su redovni članovi: Marino Tartaglia, Fran Kršinić, Cvito Fisković, Drago Galić, Andre Mohorovičić, Josip Seissel, Marijan Detoni i Lavoslav Horvat te izvanredni članovi: Anđela Horvat (1973.), Vjekoslav Parać (1973.), Kruno Prijatelj (1973.), Vojin Bakić (1977.), Ljubo Ivančić (1977.), Edo Kovačević (1977.) i Nikola Reiser (1977.). Razred je te godine imao članove suradnike: Anu Deanović (1975.), Igora Emilija (1980.), Branka Fučića (1975.), Raula Goldonija (1980.), Senu Gvozdanović-Sekulić (1975.), Želimira Janeša (1977.), Ferdinanda Kulmera (1980.), Velimira Neidhardta (1980.), Melitu Viličić (1975.) i Antu Vulina (1977.).

Godine 1990., u predvečerje novih sudbinskih povijesnih zbivanja, redovni članovi Razreda bili su: Cvito Fisković, Drago Galić, Andre Mohorovičić, Frano Šimunović (izvanredni član 1963., redovni član 1979.), Kruno Prijatelj (izvanredni član 1973., redovni član 1983.), Edo Kovačević (izvanredni član 1977., redovni član 1986.), Nikola Reiser (izvanredni član 1977., redovni član 1986.), Vojin Bakić (izvanredni član 1977., redovni član 1988.), Boris Dogan (izvanredni član 1983., redovni član 1988.), Zlatko Prica (izvanredni član 1981., redovni član 1988.) i Miroslav Begović (izvanredni član 1988., redovni član 1990.), dok su u to vrijeme izvanredni članovi bili: Ljubo Ivančić, Branko Fučić (1983.), Želimir Janeš (1983.), Ante Vulin (1986.), Ferdinand Kulmer (1988.), Boris Magaš (1988.), Vilim Svečnjak (1988.), Šime Vulas (1988.) i Velimir Neidhardt (1990.). Dopisni članovi u Republici Hrvatskoj u to vrijeme bili su: Antun Motika (1975.), Omer Mujadžić (1977.), Slavko Šohaj (1977.), Ksenija Kantoci (1979.) i Zvonimir Vrkljan (1988.).

U razdoblju od svog osnutka do 1991. godine (osim 1941. – 1945.) Akademija djeluje pod nazivom Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti; 1991. godine naziv Akademije mijenja se u Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. U njezino članstvo izabran je niz najistaknutijih stvaralaca i povjesničara te teoretičara s područja likovnih umjetnosti, arhitekture i urbanizma.

Međutim, u slijedu promatranoga vremena, uz pogled na ostvareno kreativno djelovanje, preostalo je i trajno sjećanje na preminule članove *Umjetničkog razreda*, odnosno Razreda za likovne umjetnosti. U vrijeme djelovanja Umjetničkog razreda preminuli su počasni članovi Celestin Medović (1920.) i Vlaho Bukovac (1922.), pravi članovi Rudolf Vladec (1929.), Klement M. Crnčić (1930.), Bela Csikos Sessia (1931.), Ćiril Iveković (1933.), Frano Bulić (1934.), Robert Frangeš Mihanović (1940.), Martin Pilar (1942.) i Antun Schneider (1946.) te članovi dopisnici Ferdo Kovačević (1927.), Josip Vancaš Požeški (1929.), Hugo Ehrlich (1936.), Oton Iveković (1939.), Janko Holjac (1939.), Branimir Šenoa (1939.) i Đuro Szabo (1943.). U promatranom razdoblju djelovanja Razreda za likovne umjetnosti preminuli su počasni član Ivan Meštrović (1962.), redovni članovi: Vladimir Becić (1954.), Tomislav Krizman (1955.), Đuro Tiljak (1965.), Jerolim Miše (1970.), Ljubo Karaman (1971.), Mladen Kauzlarić (1971.), Ljubo Babić (1974.), Krsto Hegedušić (1975.), Vanja Radauš (1975.), Oton Postružnik (1978.), Antun Augustinčić (1979.), Marijan Detoni (1981.), Fran Kršinić (1982.), Marino Tartaglia (1984.), Anđela Horvat (1985.), Vjekoslav Parać (1986.), Josip Seissel (1987.) i Lavoslav Horvat (1989.), izvanredni članovi: Marijan Haberle (1979.), Ivan Sabolić (1986.), Radovan Nikšić (1987.), dopisni članovi Edo Šen (1949.), Emanuel Vidović (1953.), Ivo Kerdić (1953.), Maksimilijan Vanka (1963.), Đorđe Andrejević-Kun (1964.), Nikola Dobrović (1967.), Milo Milunović (1967.), Jozo Kljaković (1969.), Petar Lubarda (1974.), Milivoj Uzelac (1977.), Juraj Neidhardt (1979.), Stojan Aralica (1980.), Vla-

do Antolić (1981.), Juraj Denzler (1981.), Mirko Rački (1982.), Ismet Mujezinović (1984.), Ernest Weissmann (1985.), Božidar Jakac (1989.) i Kamilo Tompa (1989.) te članovi suradnici Raul Goldoni (1983.), Igor Emili (1987.) i Ana Deanović (1989.).

U svrhu što uspješnijeg provođenja znanstvene, kulturne i umjetničke djelatnosti, Predsjedništvo je Akademije na prijedlog Razreda za likovne umjetnosti svojim zaključkom godine 1951. odobrilo osnivanje Instituta za likovne umjetnosti (i pravilnik njegova djelovanja).

Institut za likovne umjetnosti početno je ujedinio djelatnosti Strossmayerove galerije starih majstora, Moderne galerije, Grafičkog kabineta, Gliptoteke, Kabineta za numizmatiku i medalje, Zavoda za arhitekturu i urbanizam, Arhiva za likovne umjetnosti, Knjižnice i Restauratorskog zavoda.

Institut je od 1951. do 1964. godine razvio intenzivnu muzejsko-galerijsku, znanstvenoistraživačku, izložbenu, edukativnu i restauratorsku djelatnost koja je pridonijela afirmaciji kulturnog profila naše sredine. Institutom je rukovodio Savjet sastavljen od članova Razreda. Institut je od svojega osnutka provodio vrlo intenzivnu djelatnost sve do svoje transformacije u Zavod za likovne umjetnosti (1964.). Međutim, uskoro dolazi do organizacijskih problema s obzirom na to da donošenje novog Zakona o udruženom radu, kojim je omogućena sloboda izbora statusa muzejsko-galerijskih jedinica, dovodi do prestanka rada Zavoda za likovne umjetnosti (1967.), dok Moderna galerija i Restauratorski zavod kao samostalne organizacije nastavljaju sa svojim radom. U sklopu Akademije svoje su djelovanje kontinuirano nastavile Strossmayerova galerija starih majstora, Kabinet grafike, Gliptoteka te Kabinet za arhitekturu i urbanizam s Arhivom za likovne umjetnosti.

Strossmayerova galerija starih majstora svečano je, kako je već navedeno, otvorena za javnost u novim prostorijama palače Akademije 9. studenoga 1884. godine, a njezina je zbirka u to vrijeme imala ukupno 284 umjetnine. Početno se za djelatnost Galerije brine Galerijski odbor, koji organizira i izdavanje kataloga. U razdoblju od otvaranja Galerije pa do 1990. godine objavljeni su katalozi koje su priredili: prvi Ćiro Truhelka (1885.), drugi Franjo Rački (1891.), treći Milivoj Šrepel i Nikola Mašić (1895.), četvrti i peti (1911. i 1917.) te šesti (1922.) Petar Knoll (uz dodatke šestom izdanju), sedmi Artur Schneider (1939.), osmi Ljubo Babić (1947.), deveti Ljubo Babić (1950.), deseti Vinko Zlamalik (1967.), jedanaesti Vinko Zlamalik (1982.) te reprezentativna monografija u povodu 100. obljetnice postojanja Strossmayerove galerije koju je priredioVinko Zlamalik (1985.).

Prigodom obnove rada Akademije 1947. godine provedeno je, prema uputama Galerijskog odbora, preuređenje izložbenih dvorana pod nadzorom Ljube Babića te arhitekata Schöna i Župana.

Kroz navedeno vrijeme funkciju ravnatelja Galerije obnašali su: Izidor Kršnjavi (1882. – 1894.), Nikola Mašić (1894. – 1902.), Josip Brunšmid (1902. – 1920.), Klement Menci Crnčić (1920. – 1928.), Artur Schneider (1928. – 1946.), Ljubo Babić (1946. – 1964.) i Vinko Zlamalik (1964. – 1990.).

U novoj postavi stalne zbirke umjetnina Strossmayerove galerije izložena su djela europskoga slikarstva od 14. do početka 20. stoljeća. Fundus Galerije porastao je do 1990. godine na 658 umjetnina, a među novim se donatorima ističu Ante Topić Mimara, Zlatko Balokovic, Boris Lubienski, Dragan Plamenac i dr.

Kabinet grafike specijalizirana je muzejsko-galerijska institucija koja se bavi prikupljanjem, čuvanjem te stručnom i znanstvenom obradom i prezentacijom crteža, grafika, plakata. Kabinet grafike osnovan je 1916. godine u okviru *Umjetničkog razreda* Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti kao Odsjek Strossmayerove galerije. Tu se skupljala građa koja je pristizala iz različitih izvora. S aktivnim djelovanjem započinje se nakon imenovanja prvoga upravitelja 1951. godine, a već 1953. godine otvorena je prva izložba grafika J. Callota iz Valvazorove zbirke, čime započinje i javno djelovanje. U toj se instituciji prikuplja, čuva, stručno i znanstveno obrađuje, publicira i izlaže materijal iz bogatoga fundusa te se priređuju mnogobrojne izložbe, tako da je u razdoblju 1955. – 1990. godine priređeno 180 izložaba, među kojima 12 monografskih s pripadnim znanstvenim katalozima, 16

međurepubličkih zagrebačkih izložaba grafike, 12 međurepubličkih zagrebačkih izložaba crteža, pet memorijalnih izložbi te mnogobrojne individualne izložbe pojedinih majstora i grupa.

Godine 1952. u sastav Akademije ulazi Gliptoteka, koja je, s vremenom, skupila velik fundus gliptike i odljeva te originalnih modela. Rad Gliptoteke obuhvaća aktivnosti u rasponu od lijevanja na terenu, pripreme i održavanja izložbi do stručne i znanstvene obrade tema s područja kiparstva. Time njezino djelovanje obuhvaća raspon od edukacije do znanstvenog istraživanja.

U Gliptoteci se od 1965. godine intenzivira izložbena aktivnost i uređuju se novi postavi. Osim organizacije mnogobrojnih izložaba pojedinih majstora i retrospektiva, od 1982. godine u Gliptoteci se redovito održava *Trijenale hrvatskog kiparstva*.

U okviru tadašnjeg Instituta za likovne umjetnosti osnovan je (1952.) Zavod za arhitekturu i urbanizam, koji je potom preimenovan u Kabinet za arhitekturu i urbanizam. Djelovanje Kabineta obuhvaća istraživanja kulturno-povijesnog nasljeđa Hrvatske na području arhitekture i urbanizma te prikupljanje, čuvanje i obrada gradiva o našim arhitektima (planoteka, grafička zbirka, arhiv, fototeka i priručna stručna knjižnica).

U okvirima navedenog djelovanja na terenu se obavljaju, određenim redoslijedom, sustavna proučavanja upotpunjena izmjerama te snimanja historijskih urbanih cjelina i arhitektonskih objekata. Na taj je način s područja Hrvatske prikupljena bogata građa koja obuhvaća mnogo stotina proučenih, izmjerenih i snimljenih arhitektonskih objekata. Obrađeni materijali čuvaju se u planoteci Kabineta. Velik dio na taj način obrađenih tema s područja arhitekture i urbanizma objavljen je u Akademijinim edicijama. Proučavanje suvremene arhitekture na području Hrvatske obuhvaća vremenski raspon od kraja 19. stoljeća do naših dana, a obradom je obuhvaćeno evidentiranje i sustavno proučavanje arhitektonskih realizacija grupiranih u vremenske etape ili opuse pojedinih arhitekata.

U sklopu Kabineta djeluje i Arhiv za likovne umjetnosti osnovan 1943. kao poseban odjel Gipsoteke pod nazivom Arhiv za domaću likovnu umjetnost. Inicijalni korpus Arhiva sadržavao je prateću dokumentaciju o kiparskim djelima pohranjenim u Gipsoteci (fotografije, opisi, članci, originalni dokumenti), da bi, inicijativom dr. Antuna Bauera, proširio djelatnost na sve likovne umjetnosti te tako postao jedina specijalizirana ustanova za prikupljanje dokumentacije o domaćoj umjetnosti 19. i 20. stoljeća u Hrvatskoj, a nakon 1945. i u Jugoslaviji. Fundus arhivske zbirke sadrži mnoge unikatne primjerke kataloga i umjetničkih izložaka, kolekcije obiteljskih umjetničkih ostavština, arhiv fotografija umjetničkih djela te hemeroteku teorijskih i kritičkih tekstova iz tiska 19. i prve polovice 20. stoljeća.

Određeno se vrijeme u sklopu ustanova Akademije nalazila i Moderna galerija, koju je osnovalo Društvo umjetnosti 1905. godine. Godine 1940. dolazi pod upravu Banovine Hrvatske, a 1945. preuzima je Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske do 1947. godine, kada prelazi pod upravu Akademije, sve do 1967., kad se osamostaljuje.

Restauratorski zavod, osnovan 1948. godine, djeluje u sastavu ustanova Akademije sve do 1967. godine, kada postaje samostalna organizacija. Tijekom vremena, kad je bio pod upravom Akademije, Restauratorski je zavod razvio izuzetno plodnu djelatnost na pregledu stanja naše likovne baštine i intenzivnom samostalnom radu na restauraciji velikog broja oštećenih umjetnina. U svrhu unapređivanja kvalitete rada uređeni su kemijski i fizikalni laboratoriji sa suvremenom opremom.

U duhu shvaćanja toga vremena osnovane su 1947. godine majstorske radionice koje su vodili istaknuti umjetnici. Godine 1973. prihvaćen je prijedlog o pripojenju radionica Akademiji. Vode ih akademici A. Augustinčić, F. Kršinić, V. Radauš, K. Hegedušić i D. Galić. Među zadaćama tih ustanova bila je i briga za razvitak te teorijsko i praktično usavršavanje mladih talentiranih likovnih umjetnika. Četiri majstorske radionice predane su 1987. godine Akademiji likovnih umjetnosti za provođenje postdiplomskih studija, dok je Majstorska radionica za arhitekturu ostala u sastavu Akademije i u njezinoj je zgradi danas smještena Akademijina ustanova Hrvatski muzej arhitekture.

Dramatična povijesna zbivanja, do kojih dolazi u dijelu Europe početkom zadnjeg decenija 20. stoljeća, obuhvatila su i područje Hrvatske. Hrvatska je postigla svoju slobodu i postala je samostalnom državom 1991. godine, a Akademija tada mijenja naziv u Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

U novonastalom razdoblju nakon 1991. godine Razred za likovne umjetnosti i institucije u njegovu sastavu nastavili su intenzivno svoju redovitu djelatnost. Međutim, uslijed općeg stanja uzrokovanog nasrtajem na Hrvatsku, nastavak redovite djelatnosti bio je dijelom ispunjen potrebom elementarne zaštite dragocjenog fundusa zbirki Akademijinih ustanova, a posebice izuzetno vrijednih slika Strossmayerove galerije. U tom se razdoblju potencirala dugogodišnja suradnja sa Zavodom za zaštitu spomenika kulture i ostalim institucijama koje su pružile mogućnost sigurnog sklanjanja Akademijinih dragocjenih slika u svoja dobro osigurana skloništa.

U sastavu Razreda nalazili su se 1991. godine redoviti članovi: Vojin Bakić (1988.), Miroslav Begović (1990.), Boris Dogan (1988.), Cvito Fisković (1958.), Branko Fučić (1991.), Drago Galić (1962.), Ljubo Ivančić (1991.), Želimir Janeš (1991.), Edo Kovačević (1986.), Ferdinand Kulmer (1991.), Boris Magaš (1991.), Andre Mohorovičić (1962.), Velimir Neidhardt (1991.), Ivo Petricioli (192.), Zlatko Prica 1988.) Kruno Prijatelj (1983.), Nikola Reiser 1986), Vilim Svečnjak (1991.), Frano Šimunović 1979.), Šime Vulas 1991.) i Ante Vulin (1991.), dopisni članovi: Leo Junek (1975.), Ksenija Kantoci (1979.), Milan Konjović (1986.), Antun Motika (1975.), Omer Mujadžić (1977.), Zoran Mušić (1990.), Miodrag Protić (1966.), Edo Ravnikar (1963), Alfred Roth (1990.), Slavko Šohaj (1977.), Zvonimir Vrkljan (1988.), Kenzo Tange (1981.), te članovi suradnici: Branko Kincl (1990.), Tonko Maroević (1990.), Sena Gvozdanović-Sekulić (1975.), Miroslav Šutej (1990.), Marija Ujević-Galetović (1990.) i Melita Viličić (1975.).

Razred je izabrao svoje delegate u Odbor za europski projekt i za suradnju sa Slovenskom akademijom.

U prvoj fazi zadnjega decenija 20. stoljeća članovi Razreda razvili su intenzivnu aktivnost sa svrhom savladavanja teškoća do kojih je došlo uslijed ratnih zbivanja i usporednog održavanja redovitog ciklusa organiziranih izložaba hrvatskog slikarstva, kiparstva, grafike i crteža. Taj rad bio je često povezan suradnjom sa širokim krugom kulturnih, umjetničkih i znanstvenih ustanova u Hrvatskoj te s aktualnim ozračjem europskih kulturnih zbivanja.

U prvom dijelu devedesetih godina izabrani su na skupštini Akademije u sastav Razreda za redovite članove Kosta Angeli Radovani i Ivo Petricioli (1992.) te Josip Vaništa (1994.), za članove suradnike Radovan Ivančević (1992.), Andrija Mutnjaković (1992.) i Josip Vaništa (1992.), a za dopisne članove Slavko Kopač (1992.) i Božidar Rašica (1992.). U istom se razdoblju Razred komemoracijom rastao od preminulih redovitih članova Vojina Bakića, Borisa Dogana i Drage Galića (1992.), Ede Kovačevića i Vilima Svečnjaka (1993.) te Frane Šimunovića (1995.), kao i od dopisnih članova i članova suradnika Omera Mujadžića i Vinka Zlamalika (1991.), Antuna Motike i Božidara Rašice (1992.), Lea Juneka i Ede Ravnikara (1993.) te Ksenije Kantoci i Slavka Kopača (1995.).

Djelovanje Razreda bilo je u navedenom razdoblju usredotočeno na obavljanje redovitih funkcija vezanih uz rješavanje osnovnih Akademijinih zadataka na području znanstvenog istraživanja u sferi likovnih umjetnosti, arhitekture i urbanizma, a u sklopu znanstvenih projekata pod vodstvom članova Razreda, što je djelatnost Razreda i obuhvaćala i organiziranje manifestacija likovnog i arhitektonskog stvaralaštva priređivanjem izložaba te objavljivanjem monografija i kataloga. Osim toga članovi Razreda bili su veoma aktivni u rukovođenju, odnosno u sudjelovanju u radu brojnih znanstvenih zavoda i znanstvenih vijeća u sklopu Akademije.

Nakon istog razdoblja održani su mnogi znanstveni skupovi u organizaciji Razreda, među kojima se ističe skup posvećen životu i djelu arhitekta Viktora Kovačića (1994.), dok su istovremeno objavljene i mnoge znanstvene analize i prikazi, među kojima se u ediciji *Rad Razreda za likovne*

umjetnosti ističe dokumentarni monografski prikaz *Arhitekti članovi JAZU*.

U istom duhu Razred je usmjeravao djelatnost ustanova u svojem sastavu, koje su također radile u navedenim nepovoljnim uvjetima u tom razdoblju.

Rad u Strossmayerovoj galeriji bio je tada otežan ponajprije zbog prenošenja njezina fundusa iz prostora Akademijine palače i depoa u posebno zaštićena skloništa te potom, nakon prestanka ratne opasnosti, zbog vraćanja umjetnina na izvorno mjesto izložbenih dvorana, odnosno depoa u palači Akademije. Kod oba preseljenja provedene su opsežne mjere osiguranja i pažnje u manipulaciji. Usporedno s navedenim zaštitnim mjerama nastavljeni su radovi na obradi, verifikaciji i atribuiranju slika iz fundusa. Konačno na 111. godišnjicu prvog otvaranja Galerije (9. studenoga 1884. – 9. studenoga 1995.) otvoren je novi postav Strossmayerove galerije u obnovljenom prostoru izložbenih dvorana.

Od godine 1991. Kabinet grafike nastavio je svoju djelatnost organiziranjem izložaba: *Hrvatski kazališni plakat, Konzervatorsko-restauratorski zahvati na pisanim spomenicima kulture* te *13. zagrebačka izložba jugoslavenskog crteža* (posljednji jugoslavenski bijenale smotre crteža). Godine 1992. održane su: *Izložba grafike*, *Izložba plakata* te *17. zagrebačka izložba grafike*. Tijekom 1993. godine nastavljena je obrada fundusa i priređena je izložba *Zagrebački secesijski plakat*, zatim četiri samostalne izložbe i *14. zagrebačka izložba crteža*. Godine 1994. organizirane su četiri samostalne izložbe te *18. zagrebačka izložba grafike* i izložba *Majstori hrvatskog plakata.* U 1995. godini održano je pet izložbi s pripadajućim katalozima.

Gliptoteka je u navedenom razdoblju 1991. godine organizirala izložbu *Četvrti trijenale hrvatskoga kiparstva* te proširila suradnju s mnogim kulturnim ustanovama *(Mimara).* Godine 1992. organizira tri retrospektivne izložbe te surađuje s Hrvatskim društvom likovnih umjetnika. U 1993. godini provodi novo uređenje izložbenih prostorija te nastavlja lijevanje gipsanih modela u bronci radi trajnog očuvanja izložaka. Nastavak valorizacije fundusa odvija se tijekom 1994. godine uz organizaciju tri individualne izložbe te priredbu *5. trijenala hrvatskog kiparstva*. Tijekom 1995. godine nastavlja se priredba izložaka, lijevanja modela u bronci, prikupljaju se i novi eksponati te se obrađuje i valorizira fundus.

U tom razdoblju, godine 1994. osnovao se i ubrzo afirmirao svojim intenzivnim djelovanjem Hrvatski muzej arhitekture smješten u veoma prikladnim novouređenim prostorima bivše majstorske radionice koju je vodio akademik Drago Galić, koji je i dao osnovne poticaje budućem muzeju. Osnivanje Muzeja angažiralo je članove Razreda arhitekte, posebno akademika Miroslava Begovića uz suradnju Andrije Mutnjakovića i Velimira Neidhardta. Djelatnost Muzeja obuhvatila je organiziranje mnogobrojnih izložaba, predavanja i tematskih diskusija te prikupljanje vrijednih fundusa radova naših istaknutih arhitekata kreatora.

Kabinet za arhitekturu i urbanizam i nadalje provodi analizu teorijskih i kreativnih tema s područja arhitekture i urbanizma te sakuplja i obrađuje bogat fundus zbirki snimljenih objekata historijske arhitekture s područja Hrvatske. Fundus Arhiva za likovne umjetnosti raspoređen je po zbirkama unutar kojih se nalaze mnogi raritetni primjerci kataloga likovnih izložaba, vrijedni dokumenti iz ostavština umjetnika, mnogobrojna pisma i fotografije likovnih umjetnika s prostora bivše države. Zbirka hemeroteke obuhvaća teorijske i kritičke tekstove s područja likovnih umjetnosti od kraja 19. stoljeća do danas. Od početka 1990-ih Arhiv za likovne umjetnosti specijalizirao se isključivo na prikupljanje dokumentacije i arhivske građe vezane uz djelovanje hrvatskih likovnih umjetnika u zemlji i inozemstvu.

Konačno u drugoj polovici posljednjega desetljeća 20. stoljeća, nakon postupne stabilizacije prethodnih turbulentnih prilika, djelatnost Razreda za likovne umjetnosti i ustanova u njegovu djelokrugu poprima ponovno normalne tijekove intenzivnog rada, usredotočenog na uvodno navedene zadatke Akademije da potiče i provodi znanstvenu i umjetničku djelatnost u korist svojega naroda.

U sastavu Razreda godine 1996., redoviti članovi bili su: Kosta Angeli Radovani, Miroslav Begović, Branko Fučić, Ljubo Ivančić, Ferdinand

Kulmer, Boris Magaš, Andre Mohorovičić, Velimir Neidhardt, Ivo Petricioli, Zlatko Prica, Kruno Prijatelj, Nikola Reiser, Josip Vaništa, Šime Vulas i Ante Vulin; članovi suradnici Radovan Ivančević, Branko Kincl, Tonko Maroević, Andrija Mutnjaković, Sena Sekulić-Gvozdanović, Miroslav Šutej, Marija Ujević-Galetović i Melita Viličić: dopisni članovi: Zoran Mušić (1990.), Alfred Roth, (1990.), Slavko Šohaj (1977.), Kenzo Tange (1981.) i Zvonimir Vrkljan (1988.).

Napomenuti slijed intenzivne djelatnosti Razreda za likovne umjetnosti obuhvaćao je i u navedenoj fazi ponajprije razmatranje tema i donošenje prijedloga, odnosno odluka, vezanih uz opće zadatke i probleme koje je, radi provođenja osnovne djelatnosti Akademije, njezino Predsjedništvo ili Koordinacijski odbor dostavljao Razredu na mišljenje, odnosno odlučivanje. Navedena je problematika bila često povezana s provođenjem uže suradnje Akademije s brojnim kulturnim i umjetničkim institucijama i odgovarajućim djelatnim aktivnostima. Na tom području Razred je razvio vrlo intenzivnu suradnju s ostalim Akademijinim razredima te drugim Akademijinim institucijama, kao što su primjerice njezini zavodi za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, Varaždinu, Rijeci, Zadru, Splitu i Dubrovniku. Razred je u istaknutom razdoblju u okviru svoje djelatnosti inicirao i provodio niz akcija na području pripreme značajne izdavačke djelatnosti (priprema monografije o Viktoru Kovačiću, priprema izdanja pretiska Klovićeva časoslova itd.) te organizaciji reprezentativnih izložaba u novootvorenoj X. dvorani Strossmayerove galerije. Nadalje je vijeće Razreda biralo recenzente za ocjenu prispjelih rukopisa namijenjenih objavljivanju u Akademijinim edicijama te je prihvaćalo pozitivno ocijenjene.

Članovi Razreda sudjelovali su u raznim područjima djelovanja Akademije surađujući u mnogim njezinim znanstvenim vijećima, odborima i komisijama. U tom se krugu posebno ističe velik prinos mnogih članova Razreda u realizaciji Akademijina projekta *Hrvatska i Europa*.

U velikom naporu Akademije da održava i obnavlja svoje arhitektonske objekte, osobito one kulturno-spomeničke kategorije, sudjelovali su mnogi članovi Razreda arhitekti svojom intenzivnom suradnjom u radu na obnovi tih objekata (palača Narodnog doma s preporodnom dvoranom i glavna palača Akademije u Zagrebu, Sorkočevićev ljetnikovac u Dubrovniku – Lapad, palača Milesi u Splitu itd.).

Članovi Razreda slikari i kipari svojim kreativnim radom pripremili su i održali u posljednjem desetljeću svoje reprezentativne samostalne izložbe, a ujedno su sudjelovali svojim djelima na velikim kolektivnim izložbama i likovnim manifestacijama postignuvši niz osobitih priznanja za svoj kreativan rad.

Članovi Razreda arhitekti kreirali su u tom razdoblju mnogobrojne arhitektonske objekte izuzetne vrijednosti koji su obilježili stilski karakter našeg suvremenog arhitektonskog stvaralaštva u urbanim sredinama ili pejzažu Hrvatske.

Članovi povjesničari umjetnosti i teoretičari svojim su analitičkim radovima pridonijeli razvoju hrvatske teorijske misli i proučavanju povijesnog razvoja naše likovne umjetnosti, arhitekture i urbanizma, što se osobito ističe u njihovu sudjelovanju u izdavanju spomenute edicije *Hrvatska i Europa*.

Istaknuti prilog radu Akademije u ovom razdoblju donose članovi Razreda: akademik M. Begović (kao potpredsjednik Akademije) te voditelji

pojedinih ustanova Akademije, akademici J. Vaništa (Strossmayerove galerije), I. Kožarić (Gliptoteke), E. Murtić (Kabineta grafike), V. Neidhardt (Kabineta za arhitekturu i urbanizam s Arhivom za likovne umjetnosti), M. Begović (Hrvatskog muzeja arhitekture) i A. Mohorovičić (Zavoda za znanstveni rad u Varaždinu).

Usporedno s djelovanjem u krugu Akademije, članovi su Razreda sudjelovali u radu mnogobrojnih javnih znanstvenih, umjetničkih i kulturnih skupova i manifestacija posvećenih određenim zbivanjima u javnom društvenom životu. Članovi Razreda likovni umjetnici i u ovom su razdoblju sudjelovali svojim radovima na mnogobrojnim kolektivnim ili tematskim izložbama.

Razred je na svojim sjednicama svake godine, na temelju obrazloženih prijedloga i izbora, predlagao Predsjedništvu najistaknutije kreatore izvan članstva Akademije za dodjelu Akademijine nagrade za područje likovnih umjetnosti, arhitekture, urbanizma te povijesti ili teorije umjetnosti.

U ovom su razdoblju na izbornim skupštinama Akademije u sastav Razreda izabrani za redovite članove Nives Kavurić-Kurtović, Ivan Kožarić, Edo Murtić i Miroslav Šutej (1997.), Marija Ujević-Galetović (1998.) te Vera Horvat-Pintarić, Vladimir Marković i Đuro Seder (2000.), kao dopisni član Sena Gvozdanović-Sekulić (2000.) te kao članovi suradnici Boris Bućan i Zlatko Keser (2000.).

Istovremeno, Razred se komemoracijama oprostio od svojih pokojnih članova Cvite Fiskovića i Želimira Janeša (1996.), Ferdinanda Kulmera i Krune Prijatelja (1998.), te Branka Fučića i Zvonimira Vrkljana (1999.).

Krajem 2000. godine Razred je djelovao u radnom sastavu: K. Angeli-Radovani, M. Begović, V. Horvat-Pintarić, Lj. Ivančić, N. Kavurić-Kurtović, I. Kožarić, B. Magaš, V. Marković, A. Mohorovičić, E. Murtić, V. Neidhardt, I. Petricioli, Z. Prica, N. Reiser, Đ. Seder, M. Šutej, M. Ujević-Galetović, J. Vaništa, Š. Vulas i A. Vulin.

Istovremeno Strossmayerova galerija nastavlja razvijati pedagoški rad s mlađim posjetiocima Galerije i posudbama umjetnina za vrijedne izložbe. Primljena je donacija A. i Lj. Šonje (1997.) te je nastavljen pokušaj razrješenja problema vraćanja umjetnina iz Moderne galerije registriranih u inventaru Strossmayerove galerije. Otvorena je izložba M. Vanke u Korčuli (1998.); međutim, zbog obnove palače Akademije, bilo je nužno ponovno ukloniti sve eksponate iz izložbenih dvorana i stavili ih u spremišta (1998.). Tek nakon uspješne obnove Akademijine palače ponovno je uspostavljeno normalno stanje i otvorene su izložbene dvorane (2000.). U međuvremenu je u novouređenoj X. dvorani Galerije Begović organizirana izložba djela francuskih majstora iz depoa Strossmayerove galerije (1999.).

U istom se razdoblju odvijala i vrlo intenzivna djelatnost Kabineta grafike. Taj je rad bio usmjeren ponajprije na čuvanje, obradu i prezentaciju osnovnog fundusa grafike, crteža i plakata koji je pohranjen u depou, a popunjava se ponajviše donacijama. Djela pojedinih autora i izlošci iz depoa podlogom su, i nadalje, organizaciji izuzetno vrijednih izložaba, poput prikaza naših veoma vrijednih plakata. Na taj način priređuje Kabinet grafike u svojim izložbenim prostorima redovito godišnje do šest individualnih izložaba uz posebno naglašene kulturne manifestacije kao što su *1. hrvatski trijenale grafike* (1997.) s dodjelom Premije Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i drugih nagrada, suradnja u organizaciji *Izložbe o djelu J. Klovića* (1998.), *2. hrvatski trijenale crteža* (1999.) te *2. hrvatski trijenale grafike* (2000.).; izložbe su popraćene objavom kataloga. Kabinet grafike razvija i nadalje suradnju s mnogim srodnim institucijama u zemlji i inozemstvu te propagira suptilnu kulturu grafičkog i crtaćeg izraza u našoj umjetnosti.

Gliptoteka je u ovom razdoblju nastavila intenzivno djelovati otvaranjem svojih vrijednih zbirki za posjetioce uz tumačenje o vrijednosti toga izuzetnog fundusa. Nastavljen je rad na organizaciji tematskih izložaba (6 – 11 godišnje) opremljenih katalozima. U toj se djelatnosti osobito ističe organizacija reprezentativnih priredaba *VI. trijenala* (1997.) i *VII. trijenala hrvatskog kiparstva* (2000.) te kulturni domet izložbe *Od Ivana Gundulića do Miroslava Krleže* (1999.). Napornim zalaganjem Gliptoteka je proširila uređeni otvoreni prostor za izlaganje u južnom ograđenom dijelu (M. Begović).

Uz organiziranje izložaba ističe se mnogostrana suradnja Gliptoteke sa srodnim ustanovama te napori da se što više modela izlije u bronci i time trajno očuva dragocjeni fundus. U njezinu muzejskom fundusu danas se nalazi više od 13.000 eksponata. Uz postojeći muzejski kompleks, 2000. godine izveden je i Park skulpture. Gliptoteka danas raspolaže prostorom većim od 14.000 m² te čuva i izlaže najveću zbirku skulptura u Hrvatskoj, kako sadrenih odljeva, tako i originalnih djela hrvatskoga kiparstva XIX. i XX. stoljeća i sadrenih modela skulptura za lijevanje u trajnom materijalu. Muzejski fundus formiran je temeljem donacija, pohrane djela i otkupa. Gliptoteka je članica Međunarodnog komiteta za muzeje ICOM pri UNESCO-u. U svojem fundusu Gliptoteka čuva: Zbirku sadrenih odljeva antičke kulture (zbirka sadrenih odljeva iz 1892. iz *Louvrea*, *British Museuma*, Galerije *Uffizi*, Gliptoteke u Münchenu i ostalih), Zbirku sadrenih odljeva fragmenata s nepokretnih spomenika hrvatske kulturne baštine od IX. do XV. stoljeća (od predromanike do renesanse), Zbirku sadrenih odljeva djela Jurja Matejeva Dalmatinca (Šibenska katedrala – uvrštena je u UNESCO-ov popis svjetske kulturne baštine), Zbirku sadrenih odljeva stećaka, Zbirku kopija fresaka od XI. do XVI. stoljeća, Zbirku hrvatskog kiparstva od XIX. do XXI. stoljeća, Zbirku medalja i plaketa, studijske zbirke: Studijsku zbirku crteža hrvatskih umjetnika, Zbirku sadrenih odljeva grbova s područja Dalmacije, Zbirku sadrenih odljeva zavjetnih pločica iz Perasta u Boki kotorskoj.

Kabinet za arhitekturu prati bitna zbivanja na području arhitektonske djelatnosti te okuplja članove Razreda arhitekte u svrhu razmatranja široke problematike općeg položaja arhitekture kao stvaralačke djelatnosti i arhitekata u našem javnom i kreativnom životu. Članovi Razreda arhitekti (Begović, Neidhardt, Vulin) razmatraju razradu smjernica u radu na obnovi i uređenju novodobivenog objekta tzv. Kemijskog laboratorija na Strossmayerovu trgu, južno od palače Akademije, te su izradili i darovali projekt adaptacije za potrebe Akademijine Knjižnice, uz potpuno očuvanje kulturno-povijesnog identiteta same zgrade koja je otvorena 2008. Kabinet posjeduje arhiv nacrta i snimaka mnogobrojnih objekata povijesne arhitekture izrađenih tijekom dugogodišnjih istraživanja na terenu koja su provodili članovi Razreda (A. Mohorovičić, B. Magaš, B. Fučić).

Hrvatski muzej arhitekture razvio je nakon svojega osnutka izuzetno uspješnu djelatnost organizirajući niz veoma vrijednih i zapaženih izložaba s područja arhitektonskog stvaralaštva te ostalih umjetničkih i teorijskih manifestacija. Pritom je uprava Muzeja uspjela veoma brzo uspostaviti široku suradnju s brojnim autorima i institucijama, kako u Hrvatskoj, tako i u inozemstvu (Austrija, Češka, Italija, Njemačka i td.). Organiziran je i trajni ciklus priredaba pod naslovom *Arhitekti govore*. U obradi je bogat materijal prikupljenih originalnih elaborata istaknutih arhitekata – kreatora pohranjen u zbirkama Muzeja.

U novijem su razdoblju prikazanog povijesnog djelovanja tajnicima Odjela za likovne umjetnosti i muziku (1947. – 1954.), odnosno tajnicima Odjela, a potom Razreda za likovne umjetnosti od 1954. godine do danas bili: Vladimir Becić (1947. – 1948.), Vanja Radauš (1949. – 1951.), Krsto Hegedušić (1951. – 1955.), Jerolim Miše (1955. – 1961.), Andre Mohorovičić (1961. – 1975.), Drago Galić (1975. – 1981.), Edo Kovačević (1981. – 1989.), Miroslav Begović (1989. – 1997.), Andre Mohorovičić (1997. – 2002.), Ante Vulin (2002. – 2010.). Kao čelnici u Predsjedništvu Akademije bili su: glavni tajnik Andre Mohorovičić (1975. – 1979.), potpredsjednik Andre Mohorovičić (1979. – 1991.), izabrani član Predsjedništva Andre Mohorovičić (1991. – 1997.), potpredsjednik Miroslav Begović (1997. – 2004.), izabrani član Boris Magaš (2004. – 2010.). Tajnici razreda bili su i članovi Predsjedništva.

U tom su razdoblju voditelji Strossmayerove galerije starih majstora akademik Josip Vaništa i akademik Vladimir Marković, a upravitelji muzejski savjetnik Đuro Vanđura i, od 2005., viši kustos Borivoj Popovčak.

Početkom desetljeća preuređena X. dvorana Strossmayerove galerije služila je za održavanje povremenih izložbi *(Italo-kretske i dalmatinske*

škole od 16. do 18. stoljeća, izložba crteža Krste Hegedušića, izložba u povodu predstavljanja faksimilnog izdanja *Časoslova Farnese Josipa Julija Klovića* te izložba donacije Koste Angelija Radovanija, *Portreti akademika)*.

Godine 2002. započeli su radovi u Galerijskom prostoru. Po završetku, Galerijski je odbor načinio novi postav Strossmayerove galerije. Stalni postav Galerije bio je otvoren za javnost do početka priprema izložbe *Strossmayerova galerija 8. travnja 1905.; Donacija biskupa J. J. Strossmayera.* Dana 6. listopada 2005. ponovno je otvoren stalni postav Galerije.

Godine 2008. na ulazu i izlazu Galerije postavljena su dodatna staklena vrata, čime su se znatno poboljšali mikroklimatski uvjeti u prostoru Galerije.

U proteklom desetljeću fundus Galerije uvećan je za šest umjetnina, od kojih je jedna nabavljena sredstvima Ministarstva kulture, dok su ostale pristigle donacijama. Treba spomenuti i vrijednu donaciju od 40 radova Koste Angelija Radovanija. Dolaskom akademika Vladimira Markovića na mjesto voditelja Galerije pojačana je suradnja s Restauratorskim zavodom Hrvatske, te su do danas restaurirane 54 umjetnine. U Kabinet grafike predane su u pohranu, radi rasterećenja spremnice Galerije, radovi na papiru iz zbirke Uzorinac, Šebalj i Čikoš, a u Gliptoteku je smještena zbirka Koste Angelija Radovanija. Cjelokupan stalni postav prebačen je u digitalni sustav i oformljena je računalna baza podataka.

Slike iz vlasništva Strossmayerove galerije posuđivane su za izložbe u prestižnim europskim muzejima i galerijama u Kölnu, Beču, Bruxellesu, Ferrari, Bologni, Rimu, Rotterdamu, Lyonu. Isto tako umjetnine su posuđivane Klovićevim dvorima, Modernoj galeriji i Umjetničkom paviljonu u Zagrebu. Godine 2005. radilo se na pripremama za katalog i izložbu Strossmayerove donacije. Uređen je kataloški popis umjetnina te su načinjeni kratki sažeci za svaku umjetninu. U sklopu Strossmayerovih dana u Đakovu otvorena je izložba *Donacije donatoru* na kojoj je prezentiran izbor iz 68 umjetnina koje su darovane biskupu i Akademiji od njezina otvorenja 1884. do biskupove smrti 1905. godine. U velikoj sjedničkoj dvorani Akademijine palače postavljena je galerija portreta svih predsjednika od osnivanja Akademije do danas.

Galerija je nastavila svoju edukativno-pedagošku djelatnost izdavanjem radnih bilježnica za najmlađe posjetioce. Izdano je više popratnih kataloga izložbi i zbirki. Svakako treba izdvojiti monografsku publikaciju *Strossmayerova donacija* koja je pratila istoimenu izložbu. Prvi put u povijesti Strossmayerove galerije tiskan je deplijan sa sažetkom na četiri strana jezika i izdan je vodič po stalnom postavu na hrvatskom i engleskom jeziku.

Kabinet grafike razvija i nadalje muzejsku, izložbenu, izdavačku i pedagošku djelatnost. Fundus Kabineta razvrstan je u četiri zbirke koje imaju oko 19.000 inventarnih jedinica, domaćih i europskih majstora: *Stara zbirka crteža i grafika 15. – 19. stoljeća, Zbirka crteža i grafika 20. i 21. stoljeća*, *Zbirka plakata* i *Zbirka grafičkih matrica.* Tu su zastupljena brojna važna imena hrvatske i europske povijesti umjetnosti. Od 1997. godine u sklopu Kabineta grafike djeluje kalkografska radionica u kojoj se tiskaju grafičke mape suvremenih autora i mape kalkografskih otisaka s grafičkih matrica iz Zbirke.

Organiziraju se povremene izložbe iz Zbirki, izložbe recentne umjetnosti – *Hrvatski trijenale grafike* i *Hrvatski trijenale crteža*, autorske studijske izložbe u suradnji s drugim domaćim i međunarodnim institucijama. U prostorima Kabineta grafike i Kalkografske radionice održavaju se edukativne aktivnosti za učenike osnovnih škola, studente Akademije likovnih umjetnosti i Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. U posljednja dva desetljeća fundus Kabineta grafike udvostručen je. Tijekom toga vremena različitim su posredovanjima i poticanjima umjetnika pristigle brojne donacije, među kojima su najvažnije: S. Glumca, P. Gavranića, S. Šohaja, I. Lovrenčića, M. Šuteja, E. Murtića, Z. Price, J. Zigaine, R. Canogara, B. Suhyja, B. Bućana, Z. Kesera i druge. Započet je proces digitalizacije i presvlačenja zaštitne opreme umjetnina zbog usklađivanja s međunarodnim standardima dostupnosti, čuvanja i zaštite muzejske građe.

I u ovom razdoblju u *Gliptoteci* su realizirane samostalne, skupne, tematske i retrospektivne izložbe s područja kiparstva, medaljerstva, fotografije, arhitekture, dizajna i suvremenih medija. Tiskane su i monografije, vodiči, katalozi. Gliptoteka je i nadalje nositelj važne likovne manifestacije *Trijenale hrvatskoga kiparstva* (realizirano deset *Trijenala*). Na izložbama su prezentirani opusi mnogih domaćih i stranih umjetnika.

Gliptoteka je mjesto posjeta organiziranih grupa tematskih obrađenih cjelina iz područja pojedine zbirke. Svake godine priređuje se i edukativna tematska izložba za škole; u svojoj je izložbenoj djelatnosti preuzela važne izložbe iz inozemstva: Velike Britanije, Francuske, Portugala, Kine, Japana, SAD-a, Češke, Slovenije, Austrije, Njemačke. U prostorima muzeja priređivana su predstavljanja knjiga, koncerti, predavanja. Tijekom godina sustavno se obnavljaju stalni postavi, a digitalizirana je i muzejska građa. Fundus Gliptoteke sastavni je dio brojnih izložaba u drugim muzejsko-galerijskim prostorima, te je Gliptoteka neizostavan fundus za svaki kompetentni pregled hrvatskoga kiparstva.

Arhiv za likovne umjetnosti u posljednjem se desetljeću razvija u skladu s novim informatičkim tehnologijama koje djelatnicima omogućuju bržu obradu i stvaranje arhivske i dokumentacijske građe, a 2009. godine započet je projekt digitalizacije arhivske građe. Arhiv se 2010. godine uključio u projekt *Digitalne zbirke Hrvatske akademije* omogućivši time korisnicima bržu i lakšu dostupnost bogatim arhivskim zbirkama.

Rad u Hrvatskom muzeju arhitekture odvijao se u navedenom razdoblju u tri osnovne djelatnosti: prikupljanju i stručnoj obradi zbirke, znanstvenoj interpretaciji i prezentaciji gradiva zbirke te realizaciji izložbenog programa. Prikupljeno je arhivsko gradivo nastalo kreativnim, stručnim, znanstvenim i pedagoškim radom hrvatskih arhitekata. Prikupljeno gradivo stručno se obrađuje razvrstavanjem i izradom analitičkih kataloga osobnih arhivskih fondova koji ujedno služe kao informatička pomagala za korisnike gradiva. U muzeju se prikuplja i organizira tematska biblioteka za arhitekturu. Znanstveni rad odvija se kao trajna dogradnja stručnog rada u sklopu znanstvenog projekta *Modernizam i prostorni identitet Hrvatske u dvadesetom stoljeću* voditelja akademika Borisa Magaša. Istraživačke teme znanstvenog projekta koncipirane su na način da stvaraju bazu za izradu sinopsisa stalnog postava arhitekture dvadesetog stoljeća u Hrvatskoj. Izložbenim programom Muzeja bila je obuhvaćena hrvatska i europska povijesna i suvremena arhitektura. U proteklom desetogodišnjem razdoblju realizirano je 56 izložaba koje su bile popraćene katalozima i deplijanima, nizom predavanja domaćih i inozemnih predavača te dvama međunarodnim seminarima.

Početkom novog milenija, krajem godine 2001., u Razredu za likovne umjetnosti imao je dvadeset redovitih članova: K. Angeli-Radovani, M. Begović, V. Horvat-Pintarić, Lj. Ivančić, N. Kavurić-Kurtović, I. Kožarić, B. Magaš, V. Marković, A. Mohorovičić, E. Murtić, V. Neidhardt, I. Petricioli, Z. Prica, N. Reiser, Đ. Seder, M. Šutej, M. Ujević-Galetović, J. Vaništa, Š. Vulas i A. Vulin; četiri dopisna člana: Udo Kultermann (1997.), Boris Podrecca (1977.), Sena Gvozdanović-Sekulić (2000.) i Zlatko Ugljen (2006.) i sedam članova suradnika: Boris Bućan, Radovan Ivančević, Zlatko Keser, Branko Kincl, Tonko Maroević, Andrija Mutnjaković i Melita Viličić; na izbornim skup-

štinama do 2010. godine za nove redovite članove izabrani su: Dušan Džamonja, Igor Fisković, Zlatko Keser i Andrija Mutnjaković (2004.), Boris Bućan, Branko Kincl i Dinko Kovačić (2006.), Zlatko Bourek i Radoslav Tomić (2010.); za članove suradnike: Zlatko Bourek (2002.), Radoslav Tomić (2004.), Željka Čorak, Zvonko Maković, Mladen Obad Šćitaroci i Zlatan Vrkljan (2006.), Nikola Bašić i Nenad Fabijanić (2008.).

Nažalost, kao i svakom razdoblju, Razred je izgubio i dio svojega članstva; u posljednjih desetak godina preminuli su članovi Razreda: Kosta Angeli Radovani, Andre Mohorovičić i Sena Sekulić-Gvozdanović (2002.), Ljubo Ivančić, Zlatko Prica i Slavko Šohaj (2003.), Miroslav Begović, Radovan Ivančević (2004.), Edo Murtić, Miroslav Šutej i Melita Viličić (2005.), Dušan Džamonja i Ivo Petricioli (2009.) te Nikola Reiser (2010.).

Krajem 2010. godine Razred za likovne umjetnosti imao je devetnaest redovitih članova, a to su: Zlatko Bourek, Boris Bućan, Igor Fisković, Vera Horvat-Pintarić, Nives Kavurić-Kurtović, Zlatko Keser, Branko Kincl, Dinko Kovačić, Ivan Kožarić, Boris Magaš, Vladimir Marković, Andrija Mutnjaković, Velimir Neidhardt, Đuro Seder, Radoslav Tomić, Marija Ujević-Galetović, Josip Vaništa, Šime Vulas i Ante Vulin; tri dopisna člana: Udo Kultermann, Boris Podrecca i Zlatko Ugljen i šest članova suradnika: Nikola Bašić, Željka Čorak, Nenad Fabijanić, Zvonko Maković, Mladen Obad-Šćitaroci i Zlatan Vrkljan.

Konačno, kao zaključak sažetog prikaza o radu i djelovanju članova Razreda za likovne umjetnosti, može se ponoviti prije utvrđena ocjena:

—da su članovi likovni umjetnici svojim kreativnim ostvarenjima formirali umjetnička djela originalne i individualne fizionomije, snažne izražajnosti i visokih likovnih kvaliteta te da su njihova brojna djela ušla u povijest novijeg hrvatskog slikarstva i kiparstva kao realizacije međašnje etape u procesu razvoja suvremenog likovnog izraza;

—da su članovi arhitekti i urbanisti u svojem kreativnom radu iskazali istaknute kvalitete visokog stupnja rješavajući najrazličitije probleme suvremene arhitektonske, odnosno urbane problematike u sklopu teorijskih i kreativnih analiza te mnogobrojnih ostvarenja koja predstavljaju domet u razvoju suvremene arhitekture;

—da su članovi teoretičari i povjesničari umjetnosti svojim znanstvenim raspravama, djelovanjem na području razvoja teorijske znanstvene analize, znanstvenim i istraživačkim radom na terenu te javnim djelovanjem u rješavanju brojnih problema na području znanosti, kulture i umjetnosti pokazali visoku kvalitetu vlastitoga rada, principijelnost stavova i konzekventnu primjenu znanstvenih metoda u teorijskoj analizi.

U cjelini sagledavanja, rezultati rada Razreda za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, u skupnom djelovanju kao i u posrednoj ulozi preko djelatnosti svojih ustanova ili članova, ubilježeni su neizbrisivom vrijednošću u javnom, umjetničkom, znanstvenom i kulturnom životu Hrvatske i svojom prisutnošću u svijetu. Detaljni prikaz rada članova: izložaba, arhitektonskih projekata i realizacija, objavljenih knjiga izlazi svake godine u Akademijinu *Ljetopisu*.

Razred za likovne umjetnosti nastavlja i u sadašnjosti s radom u časnoj tradiciji prethodnih generacija članova Akademije imajući u vidu osnovne zadatke Akademije da svojim djelovanjem služi plemenitom cilju boljitka života hrvatskoga naroda.

RAZRED ZA GLAZBENU UMJETNOST I MUZIKOLOGIJU

Akademija je u prvih pedesetak godina svoga postojanja obuhvaćala četiri razreda (odjela) s po osam pravih (redovitih) članova. Međutim, četvrti, *Umjetnički odjel* počeo je s radom tek 1919. Zbog toga prvi hrvatski (etno)muzikolog Franjo Ksaver Kuhač (1834. – 1911.) nije postao članom Akademije, premda je Akademija u svom *Radu* objavila dvije temeljne i opsežne Kuhačeve rasprave: kulturno-historijsku studiju o glazbalima južnih Slavena i raspravu *Osobine narodne glasbe, naročito hrvatske*. Akademija je iz istog razloga 1912. u povodu 80. obljetnice rođenja Ivana Zajca imenovala toga hrvatskog skladatelja svojim počasnim članom. Znakovito je da je i poznati hrvatski arheolog don Frane Bulić već 1898. bio imenovan Akademijinim počasnim članom, a tek 1926. njezinim pravim (redovitim) članom u Umjetničkom odjelu.

RAZDOBLJE 1919. – 1947. GODINE

U *Umjetničkom odjelu* bila su 1919. među predstavnicima različitih grana umjetnosti dva glazbenika: skladatelj, glazbeni teoretičar i orguljaš Franjo Dugan st. i Vjekoslav Rosenberg-Ružić, skladatelj i pedagog. Godine 1922. pridružili su im se skladatelj i (etno)muzikolog Božidar Širola te povjesničar i glazbeni pisac Janko Barlè, a 1936. muzikolog i skladatelj Dragan Plamenac.

Franjo Dugan st. (1874. – 1948.; dopisni član 1919.; red. član 1921.) završio je studij matematike i fizike u Zagrebu i diplomirao kompoziciju na Visokoj glazbenoj školi u Berlinu. Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu bio je profesor teoretskih predmeta, kompozicije i orgulja; djelovao je i kao orguljaš zagrebačke katedrale te dirigent pjevačkih zborova.

Njegove skladbe odlikuju se polifonijskim slogom i znalačkom organizacijom forme, a obuhvaćaju djela za orgulje (*Kromatska fuga* u c-molu, *Toccata* u g-molu), orkestralne skladbe *(Simfonijski andante)*, komorna djela (violinska sonata, 1908., prvo moderno djelo te vrste u hrvatskoj glazbi) i brojne crkvene i svjetovne zborove. Dugan je objavio udžbenike *Elementarna teorija muzike*, *Nauka o muzičkim formama* i *Nauk o glazbalima s osobitim obzirom na orgulje* (1944.).

Vjeskoslav Rosenberg-Ružić (1870. – 1954.; dopisni član, 1919.) djelovao je nakon studija u Beču, najprije u Splitu i Varaždinu, a u razdoblju 1910. – 1935. bio je u Zagrebu direktor i profesor glazbene škole Hrvatskoga glazbenog zavoda (od 1922. Muzičke akademije). Taj svestrano obrazovan glazbenik kao skladatelj nadovezuje se na romantičku tradiciju (solopjesme, glasovirske sonate).

Božidar Širola (1889. – 1956.; dopisni član 1922.; red. član 1928.; predstojnik *Umjetničkog razreda* 1937. – 1945.) diplomirao je u Zagrebu matematiku i fiziku. Kompoziciju je učio privatno kod Ivana Zajca, a doktorat iz muzikologije obranio je u Beču 1921. Bio je kustos i ravnatelj Etnografskog muzeja u Zagrebu i administrativni direktor Muzičke akademije. Među njegovim vokalnim skladbama ističu se popijevke na kajkavske stihove Dragutina Domjanića te oratorij *Život i spomen slavnih učitelja sv. braće Ćirila i Metoda,* gdje je u okviru čistog *a cappella* sloga ostvario širok raspon izražajnosti. Od glazbeno-scenskih djela najuspjelija mu je opera *Citara i bubanj*, a u skupini komornih radova ističu se njegovi gudački kvarteti. U svojim se skladbama služio obilježjima folklorne glazbe različitih hrvatskih krajeva. Kao etnomuzikolog proučavao je narodna glazbala; na tome je području objavio iscrpnu raspravu *Svirale s udarnim jezičkom*. Njegov *Pregled povijesti hrvatske muzike* (1922.) prva je cjelovita povijest hrvatske glazbe, na koju se nadovezuju knjige *Hrvatska narodna glazba* (1940.) i *Hrvatska umjetnička glazba* (1942.).

Janko Barlè (1869. – 1941.; dopisni član 1922.) završio je studij teologije u Zagrebu 1892. Bio je kanonik zagrebačke katedrale i ravnatelj Nadbiskupske pisarne. Objavio je brojne radove iz hrvatske glazbene povijesti (npr. rasprava *Pavlinska pjesmarica iz godine 1644*). Od 1914. do 1941. bio je urednik glazbenog časopisa *Sv. Cecilija*. Zaslužan je za proučavanje i oživljavanje napjevā hrvatskih crkvenih pučkih pjesama.

Dragan Plamenac (1895. – 1983.; 1936. dopisni član izvan radnog sastava; 1962. dopisni član) diplomirao je pravo i učio glazbu u Zagrebu. Kompoziciju je studirao u Beču i Pragu, a muzikologiju u Parizu i Beču, gdje je 1925. doktorirao disertacijom o motetima i šansonama Johannesa Ocheghema. Taj rad, kao i izdanje misa nizozemskog skladatelja (I., 1927.; II. 1947. te kasnija dopunjena izdanja), pribavili su mu međunarodni ugled koji je potvrdio i daljnjim istraživanjima i izdanjima rane glazbe (između ostalog skladbe za instrumente s tipkama iz kasnoga srednjeg vijeka u *Codexu Faenza 117*). Plamenac je začetnik moderne hrvatske muzikologije. Na koncertu održanom 19. prosinca 1935. u Hrvatskome glazbenom zavodu u Zagrebu predstavio je dotad nepoznata djela hrvatskih skladatelja renesanse i ranog baroka, a iste je godine objavio i dio opusa najznačajnijega od njih – Ivana Lukačića (*Odabrani moteti* iz zbirke *Sacrae Cationes* /1620./). Važna je i njegova opsežna bio-bibliografska studija o Tomi (Tommasu) Cecchiniju gdje donosi obilje novih podataka o renesansnoj i baroknoj glazbenoj kulturi u primorskoj Hrvatskoj.

Nagrade Jugoslavenske akademije za važna ostvarenja na području glazbe dodijeljene su 1931. i 1932. godine. Primili su ih Lujo Šafranek-Kavić za operu *Medvedgradska kraljica* i Fran Lhotka za *Dvije hrvatske rapsodije* za violinu i komorni orkestar.

Izdavačka djelatnost u znaku je etnomuzikologije. U seriji započetoj 1924. pod naslovom *Zbornik jugoslavenskih pučkih popjevaka* (kasnije je taj naziv nekoliko puta variran) u prvoj su knjizi objavljene *Hrvatske pučke popijevke iz Međumurja* Vinka Žganca (sv. 1: 638 svjetovnih; sv. 2: 264 crkvene popijevke).

Kao druga knjiga serije izašla je 1941. zbirka *Južno-slovjenske narodne popijevke* Franje Ksavera Kuhača (kao peta knjiga njegove zbirke započete 1878.) koju su redigirali Božidar Širola i Vladoje Dukat. U pripremama za treću knjigu te serije Širola je uz potporu Akademije obavio dopunska istraživanja u Dalmaciji, u krajevima gdje je 1906. i 1907. narodne popijevke zapisivao Vladimir (Vladoje) Bersa (1864. – 1927.), pa je njegova *Zbirka narodnih popievaka (iz Dalmacije)* s 506 napjeva mogla biti objavljena (1944.) u redakciji B. Širole i Vladoja Dukata.

5

—

KRATKO MEĐUVRIJEME 1948. – 1953. GODINE

U vrijeme Drugoga svjetskog rata u Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti nije primljen nijedan novi član skladatelj ni muzikolog. U prvim poratnim godinama u *Umjetničkom odjelu* dolazi do promjena u članstvu. Franji Duganu i Božidaru Široli članstvo nije bilo potvrđeno, a time ni produljeno. Dragan Plamenac djeluje u inozemstvu – izvan radnog sastava, a Janko Barlè 1941. je umro. Za nove članove *Umjetničkog odjela* bili su 1948. izabrani skladatelj, violinist, dirigent i pedagog Stjepan Šulek, etnomuzikolog i skladatelj Vinko Žganec i 1950. skladatelj i dirigent Josip Hatze.

Stjepan Šulek (1914. – 1986.; dopisni član 1948.; red. član 1954.; tajnik Razreda 1954. – 1978.). Studij violine završio je 1936. u Zagrebu (V. Huml), gdje je pohađao i predavanja iz kompozicije (B. Bersa). Bio je docent za violinu 1945. – 1947. i profesor kompozicije na Muzičkoj akademiji 1947. – 1975. te član različitih komornih sastava i dirigent Komornog orkestra Radio-Televizije Zagreb (1958. – 1962.). Sjajan poznavatelj instrumentacije, vrstan polifoničar i majstor velikih glazbenih formi zastupao je – nadograđujući na klasično-romantičku tradiciju – u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata autonomiju glazbenog djela. Njegov opus, među ostalim, sadrži osam simfonija, koncerte za pojedine instrumente (npr. tri koncerta za klavir, Koncert za violončelo i orkestar, Koncert za violinu i orkestar, Koncert za rog i orkestar itd.), četiri klasična koncerta za orkestar, pet gudačkih kvarteta *(Moje djetinjstvo),* opere *Koriolan* (1957.) i *Oluja* (1969.), „simfonijsko-koreografski traktat“ *De veritate* (1977.), kantatu *Zadnji Adam* (1964.) i dva ciklusa solopopjevaka *(Pjesma mrtvog pjesnika, Strah)* itd.

Vinko Žganec (1890. – 1976.; dopisni član u radnom sastavu 1948.; dopisni član izvan radnog sastava 1954.; red. član 1966.; ali ne više u Odjelu za muziku nego u Razredu za filološke znanosti). Završio je Pravni fakultet, a glazbu je učio kod Franje Dugana. Od 1945. bio je kustos muzikolog u Etnografskom muzeju u Zagrebu, u razdoblju 1948. – 1964. znanstveni suradnik i direktor zagrebačkog Instituta za narodnu umjetnost (danas Institut za etnologiju i folkloristiku). U Akademiji je bio djelatan u Odboru za narodni život i običaje, kojeg je 1975. – 1976. bio predsjednik. Unaprijedio je melografiranje, analizu i sistematizaciju folklorne glazbe i znanstveno obradio brojne teme iz područja etnomuzikologije. Sakupio je više od 15.0000 narodnih napjeva, od kojih je veći dio objavio u zbirkama (Međimurje, Hrvatsko zagorje, Koprivnica). Autor je obradbi narodnih napjeva te vlastitih skladbi temeljenih na narodnom melosu.

Josip Hatze (1879. – 1959.; dopisni član izvan radnog sastava 1950.) završio je studij kompozicije kod Pietra Mascagnija na Konzervatoriju u Pesaru. Bio je nastavnik glazbe i zborovođa u Splitu. Skladatelj je vokalne lirike (popjevaka izvanredne melodijske invencije, npr. zbirke *Romance i melodije*, *Proljetni lahori* i *Novo cvijeće*), dviju opera *(Povratak* i *Adel i Mara)*, kantata *(Noć na Uni, Exodus, Golemi Pan)* i zborskih djela. Opera *Povratak* otkriva poznavanje europskih glazbenih dostignuća na prijelazu stoljeća, a u operi *Adel i Mara* služi se elementima folklorne glazbene građe, kako one orijentalne iz Bosne, tako i one sa splitskoga područja. U njegovoj rukopisnoj ostavštini nekoliko je udžbenika (npr. *Nauka o kontrapunktu i fugi, Nauka o instrumentima i njihova primjena u modernom orkestru*).

U ovom međuvremenu Akademija je objavila dvije knjige iz ranije započete etnomuzikološke serije koja se sada zove *Zbornik jugoslavenskih narodnih popjevaka*. To su dva sveska zbirke Vinka Žganca *Narodne popijevke Hrvatskog zagorja – Napjevi* (1950.) i *Tekstovi* (1952.) kao četvrta i peta knjiga navedene serije uz urednika Milovana Gavazzija. Studija uz ovu zbirku izaći će tek dvadesetak godina kasnije. Izuzetno vrijedno – za svoje vrijeme u našoj sredini pionirsko specijalističko – djelo bila je studija Albe Vidakovića *Sakramentar MR 126 Metropolitanske knjižnice u Zagrebu* objavljena u 287. knjizi *Rada* Odjela za likovne umjetnosti i muziku (1952.).

RAZDOBLJE OD 1954. DO KRAJA SEDAMDESETIH GODINA 20. STOLJEĆA

Početkom pedesetih godina, nakon kratkotrajnog postojanja šestog Odjela za likovne umjetnosti i muziku i njegove Muzičke sekcije (1952.), zalaganjem Stjepana Šuleka osnovan je krajem 1953. samostalni Odjel za muziku. Za njegova prvog tajnika izabran je Stjepan Šulek, koji je tu dužnost obnašao dvadeset i četiri godine (1954. – 1978.). U Odjel ulazi 1954. šest hrvatskih glazbeničkih ličnosti – pijanisti i skladatelji Svetislav Stančić i Ivo Maček, dirigenti i skladatelji Milan Sachs, Krešimir Baranović i Boris Papandopulo te muzikolog Josip Andreis.

Svetislav Stančić (1895. – 1970.; red. član 1954.), glasoviti pijanistički pedagog, nakon školovanja u Zagrebu učio je u Berlinu privatno glasovir, a kompoziciju kod Ferruccija Busonija. Kao profesor na zagrebačkoj Muzičkoj akademiji unio je u hrvatsku glasovirsku pedagogiju visoku razinu profesionalizma i spoznaju o glazbenoj interpretaciji kao sintezi besprijekornog umijeća, znanja i nadahnuća. Odgojio je nekoliko generacija vrsnih pijanista: među njegovim brojnim učenicima bili su Melita Lorković, Ivo Maček, Ladislav Šaban, Jurica Murai, Pavica Gvozdić i Vladimir Krpan. Njegova nevelika skladateljska ostavština pokazuje autora zanimljivih ideja.

Pijanist i skladatelj Ivo Maček (1914. – 2002.; izv. član 1954.; red. član 1983.) studirao je glasovir u Zagrebu, gdje se i usavršavao kod Svetislava Stančića; kod J. Roger-Ducassea u Parizu studirao je kompoziciju. Preko trideset godina – od 1945. sve do umirovljenja 1977. – djelovao je kao glasovirski pedagog na Muzičkoj akademiji u Zagrebu.

Uz bogatu solističku pijanističku karijeru u Hrvatskoj i inozemstvu bio je i vrstan komorni glazbenik: bio je utemeljitelj i član glasovirskih trija sa Stjepanom Šulekom i Stankom Žepićem te Stjepanom Šulekom i Antoniom Janigrom, a nastupao je i s Enricom Mainardijem, Zlatkom Balokovićem i Valterom Dešpaljem te u glasovirskom duu s Juricom Murajem. Taj profinjeni i suzdržani umjetnik ugradio je u svoje interpretacije svoju estetsku kulturu i razumijevanje izvornog notnog teksta. Skladao je i zapažena djela za glasovir i komorne sastave *(Sonata za glasovir, Sonata za violončelo i glasovir, dva gudačka kvarteta* i *Concertino za klavir i komorni orkestar).*

Milan Sachs (1884. – 1968.; red. član 1954.) završio je studij violine na konzervatoriju u Pragu. Od 1911. do smrti (izuzev dva prekida: 1932. – 1938. i 1940. – 1945.) djelovao je kao dirigent Zagrebačke opere i njezin direktor u razdobljima 1919. – 1921., 1926. i 1945. – 1955.). Ozbiljnošću pristupa partituri te istančanim osjećajem za stil i zakonitosti operne interpretacije, Sachs je osigurao visoku razinu izvedaba Zagrebačke opere, čiji je repertoar posebno obogatio izvedbama Janačeka, Verdija, Wagnera, Richarda Straussa i Stravinskoga. U njegovu koncertnom repertoaru ističu se Beethovenove simfonije, uz djela Smetane, Berlioza i Verdija. Bavio se i skladanjem (komična opera *Furijanti*).

Krešimir Baranović (1894. – 1975.; red. član 1954.) studirao je kompoziciju u Beču. Od 1915. do 1943. bio je (izuzev kraćeg prekida 1927. – 1929.) dirigent Zagrebačke opere i njezin direktor (1929. – 1940.), a zatim dirigent u Bratislavi te profesor Muzičke akademije u Beogradu i dirigent Beogradske filharmonije. Kao jedan od najistaknutijih predstavnika „nacionalnog stila“ u hrvatskoj glazbi Baranović je u svoje koloristički raskošne partiture ugradio elemente glazbenog folklora (posebice Hrvatskog zagorja). Najviše umjetničke domete ostvario je baletima *Licitarsko srce* (1932.), *Imbrek z nosom* i operom *Strižено-košeno*. Među njegovim vokalnim skladbama ističe se ciklus pjesama za bariton i orkestar *Z mojih bregov* na kajkavske stihove Frana Galovića. U kasnijim djelima priklanja se kozmopolitizmu na romantičkoj tradiciji. Kao dirigent Baranović je ostvario majstorske kreacije u Zagrebačkoj operi, koje je repertoar obogatio posebice djelima slavenskog i domaćeg repertoara.

Boris Papandopulo (1906. – 1991.; izv. član 1954.; red. član 1965.). Kompoziciju je studirao kod Blagoja Berse na Muzičkoj akademiji, a dirigiranje kod Dirka Focka na Novom bečkom konzervatoriju. Od 1940. bio je operni dirigent u Zagrebu, zatim u Rijeci, Sarajevu, pa 1959. – 1965. opet u Zagrebu i u Splitu do 1974. U svom stvaralaštvu, koje broji preko 300 skladbi, dotakao se svih glazbenih vrsta, od malih vokalnih oblika preko glasovirskih i komornih djela (šest gudačkih kvarteta, *Mozaik* za gudački i *jazz*-kvartet, *Eine Kammersymphonie* itd.), zborskih skladbi (npr. *Muka gospodina našega Iskursta*, *Hrvatska misa* itd.) do kantata (npr. *Slavoslovije*, *Legende o drugu Titu*, *Istarske freske iz Berma*, *Osorski misterij* itd.) i opere (*Sunčanica*, *Požar u operi* itd.). Iako se već na početku svoga skladanja izjasnio kao pristalica nacionalnoga glazbenog smjera, rano je pokazao i afinitet prema baroknoj motoričnosti i značajkama neoklasičnoga glazbenog stila *(Concerto da camera, Sinfonietta)*. Majstor je instrumentacije.

Josip Andreis (1909. – 1982.; izv. član 1954.; red. član 1975.) završio je studij romanistike na Sveučilištu i glazbe na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Bio je profesor i pročelnik Historijskog, kasnije Muzikološkog odjela Muzičke akademije (od 1945. do umirovljenja 1972.), prvi urednik muzikološkog zbornika *Arti musices* (1970. – 1971.), *Muzičke revije* i drugih publikacija. Važan doprinos hrvatskoj leksikografiji njegov je pionirski uredički rad na prvom izdanju *Muzičke enciklopedije* (I, II: 1950. – 1963.) Jugoslavenskog leksikografskog zavoda. Andreisovo sintetsko djelo izuzetnog značenja jest njegova *Povijest glazbe*, prvi opsežan pregled opće povijesti glazbe u Hrvatskoj koji je nakon 1. izdanja 1942. u nizu kasnijih izdanja i preradbi sustavno obogaćivao i aktualizirao (*Historija muzike*, 1966. i dalje). Njegov *Razvoj muzičke umjetnosti u Hrvatskoj* objavljen 1962. u okviru skupnog djela *Historijski razvoj muzičke kulture u Jugoslaviji* tiskan je kasnije kao samostalna knjiga

i u prijevodu na engleski jezik (*Music in Croatia*, 1974.). Objavio je *Šesnaest moteta Ivana Lukačića* (1970.) te niz studija i članaka o hrvatskoj glazbi.

Nakon godine dana rada Odjel za muziku proširuje 1955. svoj naziv u Odjel za muzičku umjetnost te uskoro započinje razvijati svoju istraživačku i izdavačku djelatnost koja se – sukladno zadacima i sastavu Razreda – profilira u dvije skupine notnih izdanja: 1. djela suvremenih hrvatskih skladatelja članova Razreda i 2. Spomenici hrvatske glazbene baštine, te 3. – knjige o glazbi. Za predviđene poslove angažirani su i vanjski suradnici. Prvi rezultati toga rada bili su knjiga Huberta Pettana *Popis skladbi Ivana Zajca* (1956.), izvještaji Albe Vidakovića o istraživanju neumatskih kodeksa u *Ljetopisima JAZU* te njegovo izdanje *Vinko Jelić (1596. – 1636.?) i njegova zbirka duhovnih koncerata i ricercara „Parnassia militia" (1622.)* uz iscrpan uvod (1957.). Uime Akademije Odjel preuzima zaštitu i nadzor Glazbenog arhiva samostana Male braće u Dubrovniku.

Počevši od 1959., kontinuirano se objavljuju partiture hrvatskih skladatelja. Tiskana su djela Krešimira Baranovića (ciklus za bariton i orkestar *Z mojih bregov*, 1959., *Sinfonietta*, 1968., *Simfonijski scherzo*, 1969., Suita iz baleta *Licitarsko srce*, 1964.), Borisa Papandopula (Koncert za klavir i gudački orkestar, 1959., *Čakavska suita* za glas i orkestar, 1963., *Legende o drugu Titu,* 1968.), Josipa Hatzea (kantate *Noć na Uni* i *Golemi Pan*, obje 1969.) i Milana Sachsa (*Pastorale i ples*, 1967.), a navlastito Stjepana Šuleka (Koncert za violu i orkestar, 1963., Koncert za violinu i orkestar, 1966., Četvrta i Peta simfonija, 1961. i 1968., kantata *Zadnji Adam*, 1968.).

Od muzikoloških izdanja valja izdvojiti knjigu Marije Kuntarić *Blagoje Bersa* (1959.) te monografiju *Stjepan Šulek* (1961.) Krešimira Šipuša. Kao posebno izdanje objavljena je knjiga *Elementi sociologije muzike* Ivana Supičića. Knjiga *Vatroslav Lisinski (1819-1854). Život – djelo – značenje* (1969.) Lovre Županovića prva je moderna monografija o majstoru hrvatskoga glazbenog romantizma u kojoj je izložena sva dostupna građa o skladatelju. Valja zabilježiti i dvije knjige *Rada* s muzikološkim raspravama: u prvoj (knj. 337, 1965.) urednik Josip Andreis objavljuje zapaženi članak *Rezultati i zadaci muzičke nauke u Hrvatskoj*, a u drugoj (knj. 351, 1969.) ističe se prilog Dragana Plamenca *Tragom Ivana Lukačića i nekih njegovih suvremenika*. Posebno je odjeknulo izdanje *Simfonija* Luke Sorkočevića (1965.) (izvorni notni tekst i revizije Stjepana Šuleka).

Sedamdesetih su godina novim članovima Razreda postali skladatelj Milo Cipra, skladatelj i dirigent Jakov Gotovac, muzikolog Ivan Supičić te muzikolog i glasovirski pedagog Ladislav Šaban.

Milo Cipra (1906. – 1985.; izv. član 1977.). Diplomirao je njemački jezik i filozofiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a kompoziciju kod Blagoja Berse na zagrebačkoj Muzičkoj akademiji, gdje je kasnije predavao muzičke oblike, kompoziciju i instrumentaciju do umirovljenja 1977. Od 1961. do 1971. na toj je ustanovi bio dekan. Početke Ciprina skladanja predstavljaju djela izgrađena na načelima nacionalnoga glazbenog smjera. Napuštanje tog smjera pokazuje već *Četvrti gudački kvartet* s elementima neobaroka i sklonosti k polifoniji. Novo razdoblje započinje 1959., kada Cipra slobodnim tretiranjem disonance započinje rabiti naprednije tehnike skladanja (npr. *Sunčev put*, simfonijska pantomima *Leda*, *Musica sine nomine, Méditation sur Ré* itd.), uključujući i aleatoriku (Peti gudački kvartet). Jedan je od najranijih skladatelja filmske glazbe u Hrvatskoj. Autor je više članaka i radijskih emisija te knjižice *Sunčana polja Blagoja Berse*.

Jakov Gotovac (1895. – 1982.; red. član 1977.). Školovao se u Splitu te na Muzičkoj akademiji u Beču. Bio je dirigent i direktor Zagrebačke opere i dirigent pjevačkih društava. Najistaknutiji je predstavnik nacionalnog smjera hrvatske glazbe između dva rata. Najuspješnija su mu djela narodni obred *Koleda, Simfonijsko kolo,* opere *Morana* i *Mila Gojsalića* i komična opera *Ero s onoga svijeta* (1935.), koja je i izvan domovine postigla izuzetnu međunarodnu afirmaciju (prevedena je na devet jezika).

Ivan Supičić (izv. član 1973.; red. član 1983.; tajnik Razreda 1978. – 1997. i 2004. – 2006.). Diplomirao je klavir na Muzičkoj akademiji u Zagre-

bu, a na Sorbonni u Parizu i Sveučilištu humanističkih znanosti u Strasbourgu stekao je dva doktorata iz muzikologije. Bio je znanstveni istraživač (1960. – 1963.) pri CNRS-u u Parizu i (1967. – 1968.) na Sveučilištu *Harvard* (*Harvard University,* Cambridge, SAD). Djelovao je kao profesor muzikologije na Muzičkoj akademiji u Zagrebu do 1988., a od 1979. do 1993. na Sveučilištu humanističkih znanosti u Strasbourgu. Od 1982. do 1987. bio je predsjednik Međunarodnog muzikološkog društva (Basel). Pokretač je i urednik *International Review of the Aesthetics and Sociology of Music* (1970. – 2000.). U dva mandata bio je predsjednik hrvatske Komisije za UNESCO. Inicijator je i glavni urednik prvih triju svezaka Akademijina izdavačkog projekta *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost* na hrvatskom, engleskom i francuskom (1997. – 2011.). Predsjednik je pa počasni predsjednik Kršćanskog akademskog kruga (2002. –) te osnivatelj i glavni urednik njegova znanstvenog časopisa *Nova prisutnost* (2003. – 2006.). Glavna djela: *La musique expressive* (Pariz, 1957.), *Music in Society* (New York, 1987.; na kineskom: Peking, 2004.), *Estetika europske glazbe* (1978, 2006.), *Za univerzalni humanizam* (2010.).

Ladislav Šaban (1918. – 1985.; član suradnik 1975.; izv. član 1983.) završio je studij glasovira kod Svetislava Stančića na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Od 1941. predaje glasovir najprije na srednjoj školi Muzičke akademije, a nakon 1951. na njezinu klavirskom odjelu do umirovljenja 1978. Bio je pedagog glasovira (*Škola za klavir* s Rudolfom Matzom 1952.) i priređivač instruktivnih izdanja za pijaniste. Od šezdesetih godina 20. st. intenzivno se bavi muzikološkim radom. Težište njegova znanstvenog interesa jest povijest orgulja u Hrvatskoj i nastoji ga sačuvati od propadanja pokretanjem i vođenjem opsežnog projekta evidentiranja i snimanja orgulja na području Hrvatske. Bio je i inicijator niza drugih projekata na sređivanju arhivske glazbene građe u Hrvatskoj (npr. u HGZ-u) i voditelj ekipnog istraživačkog projekta RISM *(Répertoire international des sources musicales).* Šaban je autor knjige *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda* (1982.) i brojnih studija iz organologije (npr. o graditelju orgulja Petru Nakiću) i povijesti glazbe sjeverne Hrvatske.

Godine 1972. Odjel za muzičku umjetnost mijenja svoj naziv u *Razred za muzičku umjetnost* te nastavlja svoju izdavačku djelatnost. Važnija notna izdanja idućih godina predstavljaju nova djela Borisa Papandopula (Koncert za clavicembalo i orkestar, 1971., *Muka Gospodina našega Isukrsta*, 1974., *Suita iz baleta Beatrice Cenci*, 1978.), Stjepana Šuleka (Šesta simfonija, 1972., Treći koncert za klavir i orkestar, 1976.), Josipa Hatzea (kantata *Exodus*, 1978.) i Krešimira Baranovića (*Pan*, 1973.).

Prilog revitalizaciji hrvatske glazbene baštine jest izdanje *Četiri moteta u 5 i 6 glasova* renesansnog skladatelja Julija Skjavetića u redakciji Dragana Plamenca (1974.).

Objavljena je i treća knjiga *Rada* s područja muzikologije (knj. 377, 1978.) u kojoj su, među ostalima, studije Josipa Andreisa *Ivo Parać. Život i djelo* i Ladislava Šabana *Glazbene mogućnosti Varaždina u 18. i prvoj polovini 19. stoljeća*.

Godine 1978. za razrednog je tajnika izabran Ivan Supičić. On će tu dužnost obnašati sve do 1997. i zatim ponovno (nakon razdoblja od šest godina, kada je tajnik bio Jerko Bezić) od 2004. do 2006. godine.

Tri znanstvena skupa koja je Razred organizirao sedamdesetih godina pokazuju kako međunarodni ugled hrvatske muzikologije, tako i njezinu skrb za revalorizaciju hrvatske glazbene baštine. Prvi je skup – održan 1974. u Zagrebu – bio Drugi simpozij Međunarodnog muzikološkog društva (IMS) s tri glavne teme: Sociološki aspekti muzičke analize u 20. stoljeću, Društvene skupine i glazbene strukture, Akulturacija u glazbenim tradicijama Europe i Azije. Referati su objavljeni u časopisu *IRASM*. Drugi je skup, 1977., bio posvećen Hrvatskome glazbenom zavodu, našoj najstarijoj glazbenoj instituciji, a bio je naslovljen *Hrvatski glazbeni zavod – 150 godina promicanja glazbene kulture u Hrvatskoj*; u časopisu *Arti musices* objavljeni su materijali s toga skupa. Muzikologu dr. Pavlu Markovcu u povodu 75. obljetnice rođenja bio je 1978. posvećen treći skup; referati su tiskani u prigodnom zborniku (1979.).

Kao posebna izdanja Razreda objavljene su knjige *Estetika evropske glazbe* Ivana Supičića (1978.), *Hrvatski renesansni teoretičari glazbe* Stanislava Tuksara, *Estetika glazbe u Hrvatskoj u 19. stoljeću* Sanje Majer-Bobetko (1979.) i *Krešimir Baranović. Stvaralački uspon* (1979.) Mirjane Veselinović.

Dvadesetak godina nakon objavljivanja prve knjige *Narodnih popjevaka Hrvatskog zagorja* izašla je 1971. etnomuzikološka studija uz tu zbirku Vinka Žganca, ali ne u Akademijinoj seriji zbirki narodnih popjevaka nego u *Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena* (*Etnomuzikološka serija*). Urednik zbornika Vinko Žganec objavio je u istoj knjizi i etnomuzikološku zbirku Stjepana Stepanova *Narodne pjesme iz Gorjana i Pobijana*.

1

—

OD OSAMDESETIH GODINA DO KRAJA 20. STOLJEĆA

U skladu sa sadržajem svoje djelatnosti, Razred je 1985. proširio svoj naslov u Razred za glazbenu umjetnost i muzikologiju. Osamdesetih godina novi su članovi Razreda postali skladatelji Ivan Brkanović i Bruno Bjelinski, skladatelj i glazbeni teoretičar Natko Devčić, skladatelj i orguljaš Anđelko Klobučar, dirigent i skladatelj Pavle Dešpalj, muzikologinja Koraljka Kos, muzikolog i skladatelj Lovro Županović, muzikolog, leksikograf i glazbeni kritičar Krešimir Kovačević te etnomuzikolog Jerko Bezić.

Ivan Brkanović (1906. – 1987.; izv. član od 1983.) studirao je na Muzičkoj akademiji u Zagrebu kod Blagoja Berse (diplomirao 1935. kod Frana Lhotke), a usavršavao se na *Scholi cantorum* u Parizu. Bio je zborovođa i srednjoškolski nastavnik, direktor Zagrebačke filharmonije te profesor Muzičke akademije u Sarajevu. Jedan je od najmarkantnijih predstavnika nacionalnog stila u hrvatskoj glazbi koji je psihološke značajke hrvatskog glazbenog folklora uspio spojiti s vlastitim senzibilitetom. Težište je njegova stvaralaštva na velikim instrumentalnim i vokalnoinstrumentalnim oblicima, među kojima se ističu glazbena drama *Ekvinocij* (1945.) prema drami Ive Vojnovića, povijesno-legendarna opera *Zlato Zadra* (*Škrinja sv. Šimuna;* 1954.), antologijski triptihon *Narodni obred kod smrti* (1936.) i scenski oratorij *Hod po mukah Ambroza Matije Gupca zvanog Beg* (1972.) Skladao je i pet simfonija, komornu glazbu i velik broj solopjesama i zborova *(Konavosko pirovanje, Krijes planine).* Bio je i plodan pisac o glazbi,

Bruno Bjelinski (1909. – 1992.; red. član 1988.). U Zagrebu je završio studij kompozicije na Muzičkoj akademiji, a doktorirao je i pravo. Bio je profesor polifonijske kompozicije na Muzičkoj akademiji. Njegove skladbe, građene prema načelima klasicističke tradicije, odlikuju se oblikovnom jasnoćom, umjereno suvremenom harmonijom i živom ritmikom. Opus mu obuhvaća petnaest simfonija, šest simfonijeta, koncerte i *concertina* za različite instrumente, skladbe za glasovir, cikluse popjevaka (među kojima su najpoznatiji *Bez povratka*, *Pjesme za Bezimenu*, *Gitanjali* i *Candomblé*), dječju operu *Pčelica Maja* te balete *Pinocchio*, *Petar Pan* i *Mačak u čizmama*.

Natko Devčić (1914. – 1997.; član suradnik 1980.; izv. član 1988.; red. član 1991.). Studij glasovira završio kod Antonije Geiger-Eichhorn i kompozicije kod F. Dugana 1939. na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Usavršavao se u kompoziciji u Beču kod J. Marxa. Na Muzičkoj akademiji bio je profesor harmonije. Pokreće nove kolegije: Harmonijsku analizu i Aspekte suvremene glazbe. Studira kompoziciju elektroničke glazbe u SAD-u (*Columbia University,* New York). U početku se oslanja na folklorne uzore *(Istarska suita)* čiju će građu vrlo slobodno oblikovati i u svojem kasnijem razvoju (opera *Labinska vještica*). U Prologu za puhače i udaraljke niže male intervale folklornoga podrijetla u klastere različite gustoće, a u *Fibuli* za dva orkestra povezuje više modusa u potpuno dvanaesttonsko tkivo te spaja dva orkestralna toka u jedinstvenu kompozicijsku cjelinu. Skladao je i čistu elektroničku glazbu (*Columbia 68*, *Sonata*). Autor je priručnika *Harmonija* i studije *Harmonijska komponenta u glazbenom djelu Ive Mačeka*.

Anđelko Klobučar (član suradnik 1988.; red. član 1992.). Diplomirao je na Historijsko-teoretskom odjelu Muzičke akademije u Zagrebu, gdje je studirao i orgulje kod F. Lučića i kompoziciju kod M. Cipre. U orguljama se usavršavao u Salzburgu (A. Novakowski), a u kompoziciji u Parizu (A. Jolivet). Na Muzičkoj je akademiji bio profesor na Odjelu za kompoziciju i glazbenu teoriju. Kao orguljaš nastupao je na brojnim koncertima u domovini i inozemstvu. U skladanju se ponajprije posvećuje orguljama (tri sonate, *Pièce en mosaïque, Fantazija i toccata, Koncert za orgulje i orkestar* i dr.) i komornim djelima (pet gudačkih kvarteta, *Concertino za kontrabas i gudače*). Komponirao je i za opsežnije sastave (*Bula*, za soliste, zbor i orkestar) te glazbu za dokumentarne, igrane i crtane filmove. Autor je monografske studije o Franji Duganu st. (*Franjo Dugan, život i rad,* obj. u *Radu*, knj. 351, 1969.).

Pavle Dešpalj (član suradnik 1988.; red. član 1992.; potpredsjednik Akademije od 2004. do 2010.). Studij kompozicije završio je 1960. kod S. Šuleka na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, gdje kasnije postaje redoviti profesor dirigiranja. Postigao je međunarodnu dirigentsku karijeru. Bio je šef dirigent Simfonijskog orkestra RTZ (kasnije HRT), šef dirigent Zagrebačke filharmonije, šef dirigent Floridskog simfonijskog orkestra i gost dirigent mnogih uglednih orkestara u Europi, Americi i Aziji. Kao gost dirigirao je u opernim kućama u Hrvatskoj, Americi i Japanu. Bio je dirigent *Tokyo Geidai filharmonije* i profesor na tokijskom Nacionalnom sveučilištu za lijepe umjetnosti i glazbu. Njegov skladateljski opus uključuje *Passacagliu i fugu za glasovir i gudače*, *Koncert za violinu i orkestar, Varijacije za orkestar, Koncert za alt-saksofon i gudače* i *Svečanu paradu za rogove i orkestar.*

Koraljka Kos (član suradnik 1977.; izv. član 1986.; red. član 1991.; tajnica Razreda 2007. – 2010.). Diplomirala je na Historijsko-teoretskom odjelu Muzičke akademije u Zagrebu, a doktorirala na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani 1967. Usavršavala se u Vel. Britaniji i Njemačkoj (stipendija Zaklade *A. von Humboldt* 1973.-74.). Od 1970. do umirovljenja 1994. (od 1984. kao red. prof.) predavala je na Odjelu za muzikologiju Muzičke akademije u Zagrebu. U razdoblju 1985. – 1993. bila je voditelj Akademijina Zavoda za muzikološka istraživanja; od 1996. ponovno je voditelj toga zavoda, sada Odsjeka za povijest hrvatske glazbe. Kontinuirano se bavi glazbenom ikonografijom i poviješću hrvatske glazbe (posebno solopjesme) koju interpretira u europskom kontekstu. Napisala je knjige *Musikinstrumente im mittelalterlichen Kroatien* (1972.) i *Dora Pejačević* (1982.; njem. izd. 1987.) te niz studija o hrvatskoj glazbi (*Napjevi Pavlinskog zbornika* i dr.). Bila je glavna urednica muzikološkog časopisa *Arti musices* (1980. – 1989.) i drugih izdanja.

Lovro Županović (1925. – 2004.; član suradnik 1980.; izv. član 1986.; red. član 1991.). Studij slavistike i romanistike završio je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je na Muzičkoj akademiji diplomirao i povijest glazbe. Doktorat iz muzikologije postigao je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani 1965., a diplomu iz kompozicije na ljubljanskoj Muzičkoj akademiji. Bio je profesor na Pedagoškoj akademiji i Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Objavljujući niz godina djela hrvatske glazbene baštine (12 svezaka serije *Spomenici hrv. glazbene prošlosti* i dr.), zaslužan je za revitalizaciju hrvatske glazbe prošlih stoljeća. Osim kritičkog izdanja *Izabranih djela Vatroslava Lisinskoga* objavio je 1969. i opsežnu monografiju o tom skladatelju te niz studija i članaka o hrvatskoj glazbi 16. – 20. stoljeća. Njegova knjiga *Stoljeća hrvatske glazbe* (1980.) obrađuje šire slojeve hrvatske glazbene kulture. Kao skladatelj ostvario je niz zanimljivih djela (*Šest samospjeva* na tekstove A. G. Matoša za bas-bariton i klavir).

Jerko Bezić (1929. – 2010.; član suradnik 1980.; izv. član 1988.; red. član 1991.; tajnik Razreda 1998. – 2003.). Studij muzikologije završio je na Muzičkoj akademiji u Ljubljani, gdje je i doktorirao na Filozofskom fakultetu. Bio je asistent u Akademijinu Institutu u Zadru (danas Zavod za povijesne znanosti), zatim znanstveni suradnik, potom i savjetnik u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu. Predavao je etnomuzikologiju na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Proučavao je folklornu

glazbu u Hrvatskoj i glazbu Hrvata izvan domovine (Gradišće u Austriji) i izradio monografske studije o folklornoj glazbi pojedinih zemljopisnih područja (npr. *Muzički folklor Sinjske krajine*, *Raznolik glazbeni svijet šire okolice Donje Stubice*). Proširio je okvire etnomuzikoloških istraživanja (*Die Akkulturation als Fortbestandsmöglichkeit der Volksmusik*, *Spontani i organizirani glazbeni život na selu u Hrvatskoj*, 1979.). Važan je njegov doprinos proučavanju glagoljaškog pjevanja (knjiga *Razvoj glagoljaškog pjevanja na zadarskom području*, 1973.).

Krešimir Kovačević (1913. – 1992.; član suradnik 1986.) diplomirao je kompoziciju na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, a studij muzikologije s doktoratom završio je u Leipzigu. Bio je profesor na Muzičkoj akademiji u Zagrebu (1950. – 1977.) i njezin dekan od 1971. do 1977. Važan je njegov doprinos našoj glazbenoj enciklopedistici i leksikografiji: bio je glavni urednik drugog izdanja *Muzičke enciklopedije* Jugoslavenskog leksikografskog zavoda (I, 1971.; II, 1974.; III, 1977.), glavni urednik muzikološkog časopisa *Arti musices* (1973. – 1979.), suradnik *Sovjetske enciklopedije,* enciklopedije *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* i *Grove's Dictionary of Music and Musicians.* U žarištu njegova muzikološkog rada jest povijest novije hrvatske glazbe, kojoj je posvetio brojne studije i članke te knjige *Hrvatski kompozitori i njihova djela* (1960.) i *Muzičko stvaralaštvo u Hrvatskoj* (1966.). Godinama je djelovao i kao glazbeni kritičar.

Na inicijativu Josipa Andreisa i Ivana Supičića osnovan je 1979. Zavod za muzikološka istraživanja, danas Odsjek za povijest hrvatske glazbe u Akademijinu Zavodu za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe. Djelatnost Odsjeka bit će posebno prikazana.

Dva važna znanstvena muzikološka skupa održana osamdesetih godina bila su posvećena velikanima hrvatske glazbe i muzikologije – Ivanu pl. Zajcu i Franji Ksaveru Kuhaču. Skup u povodu 150. obljetnice rođenja Ivana Zajca (1982.) upozorio je na nužnost oživljavanja i revalorizacije zaboravljenog dijela njegova opusa. O slojevitosti znanstvenog opusa Franje Ksavera Kuhača govorilo se na skupu posvećenom osnivaču hrvatske muzikologije i etnomuzikologije (1984.). Svi materijali s tih skupova objavljeni su u zbornicima u suradnji s Muzikološkim zavodom Muzičke akademije u Zagrebu.

Nakon Ivana Supičića za razrednog je tajnika izabran Jerko Bezić, koji je na toj funkciji bio od 1998. do 2003. godine.

Devedesetih su godina novim članovima Razreda postali skladatelji Ruben Radica, Stanko Horvat i Frano Parać, pijanist Jurica Murai i muzikolozi Stanislav Tuksar, Nikša Gligo i Ennio Stipčević.

Ruben Radica (član suradnik od 1990., redoviti član od 2000.). Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu završio je studij dirigiranja kod Slavka Zlatića i kompozicije kod Milka Kelemena. U kompoziciji se usavršavao kod Renéa Leibowitza i Oliviera Messiaena u Parizu te Vita Frazzija u Sieni. Do 1963. predaje na Muzičkoj akademiji u Sarajevu, a zatim na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, gdje je bio profesor teorijskih predmeta, posebno kolegija Polifonija i Aspekti suvremene glazbe, i od 1981. do 1985. dekan. Na početku na vlastiti način interpretira tekovine neoklasicizma (npr. *Četiri dramatska epigrama* i *Concerto abbreviato*). Kasnije se priklanja tekovinama postwebernovskog serijalizma (npr. u *Lirskim varijacijama*) i modusne tehnike (u posljednjem stvaralačkom razdoblju). Za njegov je opus karakteristična zaokupljenost ritamskom komponentom na tragu Messianove koncepcije te težnja prema iznošenju glazbenih ideja koje je moguće priopćavati i riječima, no bez priklanjanja programnosti, jer je Radici cilj „strukturne akcije“ skladanjem pretvoriti u „psihološke akcije“. Tako dolazi do specifične vrste ekspresivnosti (npr. *19 & 10*, *XIII. ura* ili *Tri sonetne bagatele* u kojima recitator može, ali ne mora, recitirati stihove A. Tresića Pavičića, V. Nazora i I. Vojnovića). U nekim djelima uključuje i aleatoričke postupke (npr. *K a*), a u *Prazoru*, „misteriju u deset prizora za glazbenu pozornicu“ prema istoimenoj poemi J. Kaštelana, na specifičan način rabi i transformira arhetipsku građu pretvarajući metarske i ritamske značajke govora u glazbene ideje.

Stanko Horvat (1930. – 2006.; član suradnik 1992.; red. član 1998.). Diplomirao je kompoziciju kod S. Šuleka na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Usavršavao se u Parizu (Tony Aubin i R. Leibowitz) i u Berlinu (elektronički studio Tehničkog sveučilišta). Radio je kao srednjoškolski nastavnik, zatim kao profesor kompozicije na Muzičkoj akademiji, na kojoj je od 1977. do 1981. bio i dekan. Od 1975. do 1989. bio je predsjednik Umjetničkog savjeta i direktor *Muzičkog biennala*, međunarodnog festivala suvremene glazbe u Zagrebu. Nakon usavršavanja u Parizu prihvaća suvremene tehnike skladanja i postupno ih prilagođuje svome poimanju glazbe, koju vidi kao „ljudsku, psihološku činjenicu". Cijeli je Horvatov opus u potrazi za takvom glazbom, od *Ronda* za gudački kvartet, *Taches* za klavir i komorni orkestar, *Jame* (po istoimenoj poemi I. G. Kovačića) i *Kola bola* (na stihove M. Dizdara) do kantate *S podignutom rukom* i dirljive reakcije na strahote Domovinskoga rata u *De diebus furoris*. Njegova opera *Preobražaj* (prema Kafki, 1995.) potresna je drama na stečevinama ekspresionističke disonantnosti.

Frano Parać (član suradnik 1992.; red. član 2008.). Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu diplomirao je najprije na Teoretsko-pedagoškom odjelu, a zatim kompoziciju kod S. Horvata. Usavršavao se u *Studio di fonologia della RAI* u Milanu. Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu predaje teorijske predmete i kompoziciju. Bio je u dva navrata i dekan (1985. – 1987. i 2002. – 2007.). Paraćev se opus dade jasno podijeliti u dva razdoblja. Do skladbe *Collegium vocale* (1979.) strastveno je istraživao novi zvuk, primarno rabeći tradicionalne instrumente, npr. u *Thèmes* za klavir, no isto ih tako kombinirajući sa živom elektronikom, npr. u *Contro-a-bas* i u *Solo*. No već je u Collegium vocale krenuo u potragu za novom vokalnom, melodičnom izražajnošću koja nije zazirala od oživljavanja tonalitetnoga sustava. Ova tendencija u Paraćevoj glazbi kasnije se proširila i na njegove instrumentalne i vokalno-instrumentalne skladbe, ponekad s očitim tragovima neobarokne motoričnosti, npr. u *Sarabandi* (1982.), u *Koncertu za violinu i gudače* (1987.), u *Simfoniji* (1993.) i u operi *Judita* (2000.)

Jurica Murai (1927. – 1999.; red. član 1997.) diplomirao je glasovir kod Svetislava Stančića na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Usavršavao se kod Marguerite Long u Parizu. Na Muzičkoj akademiji djelovao je kao glasovirski pedagog od 1952. sve do smrti odgojivši nekoliko naraštaja koncertantnih pijanista i pedagoga. Umjetnik velike muzikalnosti, istančana ukusa i savršene tehnike ovladao je opsežnim repertoarom i koncertirao u Hrvatskoj i 17 europskih država, nastupajući često s vodećim svjetskim orkestrima i dirigentima; o tome svjedoči njegova bogata diskografija. Bavio se i muzikološkim radom: posebnu je pozornost posvećivao hrvatskoj glazbenoj baštini redigiranjem i uzornim izvedbama glasovirskih skladbi Ferde Livadića *(Notturno),* Dore Pejačević (1. glasovirska sonata u b-molu; 2002.), Leopolda Ebnera, Ivana Zajca, Fortunata Pintarića i drugih skladatelja.

Nikša Gligo (član suradnik 1992.; red. član 2006.). Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu na Odsjeku za komparativnu književnost i engleski jezik i književnost, a na Muzikološkom odjelu Filozofskog fakulteta u Ljubljani muzikologiju, gdje je – nakon postignutoga magisterija znanosti na Muzičkoj akademiji u Zagrebu – i doktorirao. Usavršavao se u Kölnu, zatim u Salzburgu, Berlinu i Freiburgu im Breisgau. Od 1981. djeluje u nastavi na Odjelu za muzikologiju Muzičke akademije, od 1998. kao redoviti profesor. Glavni je istraživač u projektu *Hrvatska glazbena terminologija*. U žarištu njegova znanstvenog i stručno-publicističkog interesa ličnosti su i pojave Nove glazbe 20. stoljeća, glazbena terminologija i semiotika glazbe. Objavio je, među ostalim, knjige: *Varijacije razvojnog kontinuiteta: skladatelj Natko Devčić* (1985.), *Problemi Nove glazbe 20. stoljeća: teorijske osnove i kriteriji vrednovanja* (1987.), *Pojmovni vodič kroz glazbu 20. stoljeća s uputama za pravilnu uporabu pojmova* (1996.) i *Zvuk – znak – glazba. Rasprave oko glazbene semiografije* (1999.).

Stanislav Tuksar (član suradnik 1990.) diplomirao je na Filozofskom fakultetu anglistiku i filozofiju, a na Muzičkoj akademiji violončelo u klasi R. Matza. Magisterij iz muzikologije stekao

je na Muzičkoj akademiji, a doktorat na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Boravio je na specijalističkom studiju u Parizu i Berlinu. Radio je u Muzikološkom zavodu Muzičke akademije te u Akademijinu Zavodu za muzikološka istraživanja, gdje je bio i upravitelj. U razdoblju 1992. – 2010. glavni je istraživač na projektu *Sređivanje, katalogizacija i obradba muzikalija u Hrvatskoj*. Redoviti je profesor na Muzičkoj akademiji i na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu te na Sveučilištu J. J. Strossmayera u Osijeku (1994. – 2005., od 2009.). Težište je njegova istraživačkog interesa problematika povijesti, teorije i estetike hrvatske glazbe u razdoblju od 16. do 19. stoljeća. Iz njegove bibliografije navodimo knjige: *Hrvatski renesansni teoretičari glazbe* (1978.; engl. *Croatian Renaissance Music Theorists*, 1980.) i *Hrvatska glazbena terminologija u razdoblju baroka: Nazivlje glazbala i instrumentalne glazbe u tiskanim rječnicima između 1649. i 1742. godine* (1992.). Glavni je urednik časopisa *Arti musices* (1990.-97.) i *International Review of the Aesthetics and Sociology of Music* (od 2000.) te serije *Indices collectiorum musicarum tabulariorumque in Croatia* Odsjeka za povijest hrvatske glazbe HAZU. Pokretač je i voditelj projekta niza prijevoda kapitalne glazbenopovijesne literature (dosad objavljeno sedam naslova) te brojnih izdanja Hrvatskog muzikološkog društva.

Ennio Stipčević (član suradnik 1994.) studij muzikologije završio je na Muzičkoj akademiji, gdje je i magistrirao. Doktorirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Šk. god. 1996./97. bio je kao stipendist fundacije *Fulbright visiting scholar* na Sveučilištu *Yale (Yale University*, New Haven, SAD), a 1999. je izabran za člana Instituta *Villa I Tatti* u Firenzi *(The Harvard University Center for Italian Renaissance Studies).* Od 2006. surađuje na istraživanjima hrvatske renesansne glazbe s *Centre d'Études Supérieures de la Renaissance* u Toursu. Zaposlen je u Akademijinu Odsjeku za povijest hrvatske glazbe. Težište je Stipčevićeva istraživačkog interesa povijest hrvatske glazbene kulture od 16. do 18. stoljeća. Objavio je više notnih izdanja glazbe hrvatskih renesansnih i baroknih skladatelja, kojima je posvetio niz znanstvenih i stručnih studija, a od knjiga izdvajamo: *Hrvatska glazbena kultura 17. stoljeća* (1992.)*, Hrvatska glazba – povijest hrvatske glazbe do 20. st.* (1997.)*, Ivan Lukačić* (2007.) i *Francesco Usper* (1990.).

Počevši od osamdesetih godina, Razred intenzivira izdavačku djelatnost, povremeno i u suizdavaštvu s drugim ustanovama.

Posebna pozornost trajno se posvećuje spomenicima hrvatske glazbene prošlosti. Nakon ranih notnih izdanja skladbi Vinka Jelića i Julija Skjavetića te Sorkočevićevih simfonija, koje su upravo u redakciji Stjepana Šuleka, a u izvedbi ansambla Zagrebačkih solista, obišle svijet, sada je pozornost usmjerena na veće projekte. Na poticaj akademika Lovre Županovića pokrenut je dugoročni projekt izdavanja izabranih djela Ivana Zajca, u povodu 150. obljetnice skladateljeva rođenja. Redom su objavljene *Popijevke* (1982.), *Zborovi* (1983.), *Komorne skladbe* (1986.), *Djela za glasovir* (1987.) i opera *Nikola Šubić Zrinjski* (glasovirski izvadak Nikole Fallera, 1993.). U suradnji s Razredom za filološke znanosti objavljen je faksimilni pretisak, uz transkripcije i komentare *Pavlinskog zbornika* (1644.). Ovaj važni hrvatski ranobarokni spomenik (s pjesmaricom) pripremili su Koraljka Kos, Vladimir Zagorac i Antun Šojat (I, II, 1991.).

Opsežnu ekipu suradnika okupio je Lovro Županović na projektu ponovnog objavljivanja III. izdanja zbirke nabožnih hrvatskih napjeva *Cithara Octochorda* (1757.) (sv. I: faksimil; sv. II. popratne studije, 1998.). Jedinstvena su i za hrvatsku glazbenu kulturu dva važna etnomuzikološka izdanja serije *Spomenici glagoljaškog pjevanja* (*Glagoljaško pjevanje u Poljicama kod Splita* Stjepana Stepanova, 1983. i *Glagoljaško pjevanje u Novom Vinodolskom* koji je priredila Gorana Doliner, 1998.).

U razdoblju od osamdesetih godina do kraja stoljeća Razred je kao posebna izdanja objavio knjige koje predstavljaju nova muzikološka istraživanja hrvatske glazbene prošlosti. Izdvajamo djela Ivana Goluba *Juraj Križanić, glazbeni teoretik 17. stoljeća* (1981.) i Mihe Demovića *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od početka*

XI. do polovice XVII. stoljeća i *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od druge polovice XVII. stoljeća do prvog desetljeća XIX. stoljeća* (1981. i 1989.) kao i monografiju Koraljke Kos o hrvatskoj skladateljici Dori Pejačević (1982.). Vrijedan izvor za glazbenu kulturu hrvatskog 19. stoljeća pruža *Korespondencija* Franje Ksavera Kuhača (I/1, 1989.; I/2, 1992.), serija koju bi svakako trebalo nastaviti. Četiri knjige *Rada* za područje muzikologije (knj. 385., 1980.; knj. 409, 1988.; knj. 454, 1992.; knj. 455, 2005.) donose širok spektar novih tema iz područja znanosti o glazbi. Posebno je dragocjen dosad nedostupan tekst doktorske disertacije Pavla Markovca o harmonijskom jeziku u djelima Modesta Petroviča Musorgskoga (1926.) objavljene u prijevodu Eve Sedak u *Radu,* knj. 409.

Svojim preminulim članovima Razred posvećuje spomenice. Dosada ih je objavljeno četrnaest.

Od skladbi suvremenih hrvatskih skladatelja članova Razreda objavljena su djela Stjepana Šuleka (*De veritate*, simfonijsko-koreografski traktat, 1982.), Borisa Papandopula (*Stojanka, majka Knežopoljka*, kantata, 1985.), Mila Cipre (suita za puhačke instrumente, glasovir, harfu i udaraljke *Sunčev put*, 1991.), Ive Mačeka (Klavirske skladbe, 1991.), Natka Devčića (Gudački kvartet, 1997. i *Concertino* za violinu i komorni orkestar, glasovirski izvadak Jurice Muraja, 1998.) i Brune Bjelinskoga (Koncert za violinu i orkestar, 1997.).

Devedesetih se godina izdavački plan Razreda povezuje s planom Odsjeka za povijest hrvatske glazbe i srodnih institucija. Dva ugledna muzikološka časopisa koja su 1991. bilježila dvadesetogodišnju tradiciju redovitog izlaženja – hrvatski muzikološki zbornik *Arti musices* i međunarodni *International Review of the Aesthetics and Sociology of Music* (*IRASM*) – dobivaju, uza svog osnivača, Muzikološki zavod Muzičke akademije u Zagrebu, još po dva suizdavača: prvome *(Arti musices)* suizdavač postaje Odsjek za povijest hrvatske glazbe, a drugome *(IRASM)* Razred za glazbenu umjetnost i muzikologiju. Godine 1992. pridružuje im se kao treći izdavač novoosnovano Hrvatsko muzikološko društvo, koje – uz suglasnost Akademije – ima adresu pri Odsjeku za povijest hrvatske glazbe u Opatičkoj ulici.

Rezultati tog povezivanja djelatnosti hrvatskih muzikoloških institucija vidljivi su, između ostaloga, u zajedničkom organiziranju nekih znanstvenih skupova i objavljivanju pratećih zbornika, kao npr. skupa *Off-Mozart*, održanoga u povodu Mozartove godine 1991. (ali tek 1992., zbog ratnih prilika).

5
—
NAKON GODINE 2000.

Nakon Jerka Bezića razredni je tajnik 2004. – 2006. ponovno Ivo Supičić, a zatim Koraljka Kos (2007. – 2010.) i Frano Parać (od 2011.). Za nove članove Razreda izabrani su nakon 2000. skladatelji Igor Kuljerić, Marko Ruždjak i Zoran Juranić te muzikologinja Eva Sedak.

Igor Kuljerić (1938. – 2006.; član suradnik u razdoblju 2002. – 2004.; redoviti član od 2004.). Diplomirao je kompoziciju kod S. Šuleka na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Usavršavao se u dirigiranju kod Igora Markeviča u Monte Carlu i u kompoziciji u *Studio di fonologia della RAI* u Milanu. Bio je dirigent Simfonijskoga orkestra i Zbora HRT-a, direktor *Muzičkoga biennala*, umjetnički direktor Koncertne dvorane *Vatroslav Lisinski*, glazbeni direktor *Dubrovačkih ljetnih igara*, direktor Opere HNK u Zagrebu itd. Kuljerićev se opus djelomično razvijao kroz potragu za novim zvukovnim kombinacijama, npr. u skladbama *Impulsi I* i *II*, *Solo in quartetto* i *Les échos I* te kroz ispitivanja odnosa između avangarde i tradicije, npr. u *Quam pulchra es… (Ommagio a Lukačić)*, u *Kanconijeru* i u *Hrvatskom glagoljaškom rekvijemu* (1996.). I sam je tvrdio da su kontinuitet i promjena dvije jedine konstante u njegovu opusu. Osobito ga je zanimao odnos između riječi i glazbe. Tako je u *Žalobnu pjevu* stvorio polifoniju od supostavljenih sljedova kontrastnih zvukovnih blokova. U scenskim se djelima koristio nizom različitih tehničkih postupaka da bi podupro dramatski razvoj (npr. u „fantastičnoj operi“ *Životinjska farma,* 2003., prema Orwellu).

Marko Ruždjak (član suradnik 2006.; red. član 2008.). Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu diplomirao je najprije klarinet, a onda i kompoziciju kod Mila Cipre. Usavršavao se kod Ive Maleca i Pierrea Schaeffera u Parizu i kod M. Kelemena u Kölnu. Radio je kao urednik u Koncertnoj direkciji Zagreb, zatim i kao direktor Muzičkog informativnog centra (MIC). Od 1979. predaje na Muzičkoj akademiji u Zagrebu teoretske predmete i kompoziciju. Ruždjakov se stil najprije formirao pod utjecajem poljske škole, posebice u njegovim orkestralnim skladbama u kojima efektno kontrolira velike mase zvuka (npr. u *Canticum columnarum* ili u *Pistama*). Kasnije se priklanja atmosferi komorne glazbe, skladajući na izrazito introspektivan način, pozorno iskušavajući nove zvukovne kvalitete u tradicionalnim izvođačkim sastavima (*Klasični vrt* i *Prije snijega* za gudački kvartet, *Figure* za puhački kvintet itd.), ali rabeći i nove kombinacije instrumenata i drugih izvora zvuka, npr. mješoviti zbor i udaraljke *(Barabas XX),* bas-klarinet i udaraljke *(Après une lecture de Blake)*, kontrabas i četiri timpana *(Kurenti)* i sopran i dva kontrabasa *(Mobile)*. Glavni su mu izvor nadahnuća specijalizirani izvođači, osobito u njegovim komornim skladbama koje su mahom i skladane na zahtjev takvih izvođača i u uskoj suradnji s njima

Zoran Juranić (član suradnik 2010.). Studij dirigiranja završio je na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, a kompoziciju je učio kod S. Šuleka. Od 1986. je stalni dirigent Opere HNK u Zagrebu, od 1988. do 1989. umjetnički je voditelj Opere HNK *Ivan Zajc* u Rijeci, u nekoliko je navrata bio i ravnatelj Opere HNK u Osijeku, a 2002. – 2005. ravnao je Operom HNK u Zagrebu. Redoviti je profesor na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Skladao je pedesetak orkestralnih, komornih, klavirskih i vokalnih djela. Među njegovim glazbenoscenskim djelima osobito je uspjela opera-farsa *Govori mi o Augusti*. Stilski se priklanja umjerenome modernizmu, nekoj vrsti neoekspresionizma. Glazba mu se odlikuje bogatom harmonijom, složenom ritmikom i apartnom zvukovnošću. Vjeran svojoj stvaralačkoj poetici, traži uvijek nove odnose između instrumentalnog zvuka i vokalnosti. Jedan je od rijetkih hrvatskih skladatelja koji rade na revitalizaciji hrvatske glazbene baštine.

Eva Sedak (član suradnik 2008.) završila je studij muzikologije 1963. na Muzičkoj akademiji, a doktorat je obranila 1986. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Od 1961. do 1993. radila je na Radio Zagrebu (danas Hrvatski radio) kao urednica i ravnateljica Glazbene proizvodnje. Od 1981. predavala je na Odjelu za muzikologiju Muzičke akademije, od 1994. kao profesor u stalnom radnom odnosu (do umirovljenja 2008.). Od 1965. do 1989. surađivala je s *Muzičkim biennalom Zagreb* – festivalom suvremene glazbe. Njezin je znanstveni interes usmjeren na hrvatsku glazbu 20. stoljeća u kontekstu međunarodnih kretanja. Sustavno sređuje skladateljske ostavštine; u posljednje vrijeme vodi projekt izdavanja *Sabranih djela* Blagoja Berse (*Dnevnik*, 2010.). Potpredsjednica je Hrvatskoga glazbenog zavoda. Autorica je knjige *Josip Štolcer-Slavenski. Skladatelj prijelaza* (1984.) te brojnih studija i članaka te urednica muzikoloških izdanja.

Početkom novog stoljeća nastavlja se tradicija izdavanja djela skladatelja članova Razreda, sada uz povećanu skrb za notnu sliku i opremu, pa su objavljene partiture skladbi Ive Mačeka (I. gudački kvartet, 2002.), Stanka Horvata (*Dithyrambos*, 2006.), Rubena Radice (*XIII. ura*, 2008., faksimilno izdanje), Anđelka Klobučara (Koncert za gitaru i orkestar, 2008.) i Pavla Dešpalja (*Svečana parada*, 2009.).

Hrvatskoj glazbenoj baštini posvećeno je izdanje *Popjevaka* našeg prvog romantičara Vatroslava Lisinskoga (2009.). Zoran Juranić priredio je kritičko izdanje popraćeno opsežnim studijama i prijevodima pjesničkih tekstova.

Pojedini članovi Razreda priključili su se kao članovi uredništva ili autori Akademijinim izdanjima, ponajprije projektu *Hrvatska i Europa*.

Dvodnevnim znanstvenim skupom obilježena je 2006. godine 100. obljetnica rođenja hrvatskih skladatelja Ivana Brkanovića, Mila Cipre i Borisa Papandopula pod naslovom *Generacija 1906*. Objavljeni zbornik donosi nove zanimljive analize i biografske podatke o toj trojici klasika hrvatske glazbe 20. stoljeća.

Razred je bio pokrovitelj, dijelom i suorganizator, manjih stručnih sastanaka – tako u povodu 11. godišnjice smrti Josipa Andreisa (18.I.1983.), u povodu 10. godišnjice smrti Ladislava Šabana (12. XI.1985.) – te organizator Akademijine svečane sjednice u povodu 100. obljetnice rođenja Dragana Plamenca (19.XII.1995.).

Svečani sastanci u povodu obljetnice rođenja članova Razreda te komemoracije za umrle članove organizirani su uz popratne izvedbe njihovih djela. Od takvih malih, u pravilu vrijednih komornih nastupa u palači Akademije spominjemo one uz komemoraciju Brune Bjelinskoga, Natka Devčića, Stanka Horvata i Igora Kuljerića.

Posebno valja zabilježiti koncerte koje je Razred uz suorganizatore priredio u Preporodnoj dvorani u povodu primanja novih članova ili njihovih obljetnica, tako koncert skladbi Stanka Horvata u povodu njegova 70. rođendana i primanja u redovito članstvo Akademije (11. ožujka 2000.), priredbu posvećenu djelima Rubena Radice u povodu njegova 70. rođendana i primanja u redovito članstvo HAZU (5. lipnja 2001.); zatim koncert za 70. rođendan Anđelka Klobučara (14. prosinca 2001.), koncert skladbi Igora Kuljerića u povodu primanja u redovito članstvo HAZU (12. ožujka 2005.) te koncert posvećen djelima Ivana Brkanovića, Mila Cipre i Borisa Papandopula u povodu 100. obljetnice njihova rođenja i njima posvećenog muzikološkog simpozija *Generacija 1906.* (17. studenoga 2006.).

Uz suorganizatore (Cantus i HDS) održan je 15. listopada 2009. u Preporodnoj dvorani zapažen koncert skladbi Brune Bjelinskog u povodu 100. obljetnice njegova rođenja.

Razred kontinuirano organizira glazbene dijelove programa na različitim Akademijinim svečanostima, proslavama i skupovima.

Skupocjena Guarnerijeva violina (King, 1735.) koju je Akademiji darovao čuveni violinist Zlatko Baloković, trajno je u žarištu skrbi Razreda i Akademije. Nakon višegodišnjih konzultacija violina je popravljena i uspješno restaurirana u specijalističkoj tvrtki *Carlson & Neumann* u Cremoni. Restaurirana violina predstavljena je u Knjižnici Akademije i na svečanom koncertu u dvorani *Lisinski* 30. svibnja 2009., kada je Giovanni Angeleri na njoj izveo Paganinijev koncert u D-duru. Orkestrom Zagrebačke filharmonije ravnao je Pavle Dešpalj.

Svoju djelatnost na području glazbene umjetnosti i muzikologije članovi Razreda obavljaju i u okvirima Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu, u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe Akademijina Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe, u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu te u Hrvatskom društvu skladatelja.

Djela skladatelja članova Razreda kontinuirano se i s uspjehom izvode u Hrvatskoj i u inozemstvu.

RAZRED ZA TEHNIČKE ZNANOSTI

—

ČLANOVI IZ PODRUČJA TEHNIČKIH ZNANOSTI PRIJE OSNUTKA RAZREDA ZA TEHNIČKE ZNANOSTI

Nikola Tesla (1856. – 1943.), počasni član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti od 1896. godine, osnovnu školu polazio je u Gospiću, realnu gimnaziju u Karlovcu, a na studij je išao u Graz i Prag godine 1875. Tesla započinje svoj stvaralački rad u Budimpešti godine 1881. Tada je došao na ideju kako riješiti pitanje motora bez komutatora. Rješavajući rotacijsko magnetsko polje, riješio je pitanja svih strojeva izmjeničnih struja. Godine 1882. odlazi u Francusku, a 1884. u Ameriku. Na *Western Unionu* dobiva financijska sredstva i za nekoliko mjeseci uspijeva razraditi i prijaviti 40 patenata pokrivajući time cijeli polifazni sustav, rješavajući konačno primjenu izmjeničnih struja. Svoje čuveno predavanje o polifaznom sustavu motora, generatora i transformatora održao je 16. svibnja 1888. godine. Potvrda njegovu polifaznom sustavu bila je elektrana na Niagari, koja je, nazvana po njemu Tesla-Niagara, puštena u pogon 1895. godine. Tesla je bio uvjeren da se visokom frekvencijom postižu puno bolji rezultati, te se prebacuje na to područje. Najprije je riješio fluorescentnu rasvjetu; zato je načinio generatore povišene frekvencije uz primjenu rezonantnog sklopa. Nakon toga prelazi na primjenu visoke frekvencije u komunikacijama. Veliki požar 1895. godine uništio je njegov laboratorij u New Yorku u vrijeme kad se spremao objaviti pronalazak *X*-zraka. Rad je umjesto njega objavio Röntgen, ali je Tesla uspio objaviti potpunu tehniku rada s *X*-zrakama. Istovremeno izlaze njegovi patenti o nizu prekidača struje visoke frekvencije, prilagođenje više krugova, hlađenje tekućim zrakom; tada obavlja konačna ispitivanja komuniciranja oko zemaljske kugle i 1891. godine objavljuje tu mogućnost zamišljajući Zemlju kao rezonator s vlastitom frekvencijom titranja 6 herca. S tim u vezi održao je predavanja u Londonu i Parizu 1892. godine; izlaganja su bila revolucionarna i mnogim su znanstvenicima približila ideju o svijetu fizike i mogućnostima rješavanja pojedinih problema. Bila je to priprema za istraživanja u Colorado Springsu 1899. godine i izgradnju svjetske stanice na Long Islandu pokraj New Yorka. Time je Tesla načinio temelje budućoj radiofoniji, koja se počela izgrađivati odmah nakon Prvog svjetskog rata, a da pritom nije bilo ni spomenuto da se gradi na osnovi ideja Nikole Tesle. Istovremeno se pojavljuje njegov pronalazak daljinski upravljanog broda, uz demonstraciju na rijeci Hudson. Tako je naznačen početak automatizacije pogona – posebno brodova. Kasnije je patentirao parnu turbinu bez lopatica i ventile bez pokretnih dijelova. Pisao je mnogo: 73 priloga u raznim stručnim časopisima, 30.000 dokumenata tehničke i znanstvene dokumentacije; dobio je 29 diploma i priznanja raznih sveučilišta, akademija i društava; jedan krater na Mjesecu nazvan je njegovim imenom. Na skupštini članova Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti održanoj 17. prosinca 1896. godine, izabran je za počasnog člana. Godine 1956., u povodu 100. obljetnice njegova rođenja, usvojena je jedinica magnetske indukcije i nazvana „tesla“, što je najveće priznanje koje istraživač može dobiti. Nikola Tesla umro je 7. siječnja 1943. godine u njujorškom hotelu *Newyorker*. Po njegovoj želji sva je njegova ostavština prenesena u muzej u Beograd, kao i urna s njegovim pepelom.

Nakon obnove Akademije 1947. godine podijeljen je tadašnji *Matematičko-prirodoslovni* razred u dva dijela: *Odjel za matematičke, fizičke i tehničke nauke* (kasnije nazvan Razred za matematičke, fizičke, kemijske i tehničke znanosti) i *Odjel za prirodne i medicinske nauke*. U razdoblju 1947. – 1997. godine, kada je utemeljen Razred za tehničke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, u područjima tehničkih znanosti radili su akademici: Jerko Alačević (1876. – 1963., redoviti član 1950.), Josip Lončar (1891. – 1973.; dopisni član 1937., redoviti član 1947.), Rajko Kušević (1894. – 1966., 1948.), Milivoj Petrik (1894. – 1979.; izvanredni član 1953., redoviti član 1968.), Hrvoje Požar (1916. – 1991.; izvanredni član 1965., redoviti član 1975.), Tomo Bosanac

(izvanredni član 1960., redoviti član 1991.), Vladimir Matković (izvanredni član 1966., redoviti član 1991.), Vojislav Bego (1923. – 1999.; član sur. 1975., izvanredni član 1986., redoviti član 1991.), Maksimilijan Konrad (1924. – 1980.; izvanredni član 1975.); Zlatko Winkler (1917. – 1992., član suradnik 1977., dopisni član 1986., redoviti 1992.), Dragutin Fleš (izvanredni član 1981., redoviti član 1991.) i Petar Krešimir Čolić (1938. – 2000.; redoviti član 1992.) te članovi suradnici: Olga Šarc-Lahodny, Zlatko Smrkić, Branko Souček, Vedran Žanić i Radenko Wolf.

Na osnovi Odluke Hrvatskoga državnog sabora, objavljene u Narodnim novinama od 27. rujna 1996. godine, prihvaćena je izmjena Statuta Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti kojom je predloženo osnivanje Razreda za tehničke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Sukladno odlukama o utvrđivanju broja članova i postupka predlaganja i biranja novih članova Razreda za matematičke, fizičke, kemijske i tehničke znanosti, u novoosnovani Razred prešli su akademici: Vojislav Bego, Tomo Bosanac, Petar Krešimir Čolić, Dragutin Fleš i Vladimir Matković te članovi suradnici: Olga Šarc-Lahodny, Vedran Žanić i Radenko Wolf.

Natječajem za nove članove Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, objavljenim 21. kolovoza 1996. godine, određeno je da će se u Razred za tehničke znanosti izabrati do šest redovitih i do pet članova suradnika. Nominacijom novih članova, koja je izvršena u Razredu za matematičke, fizičke, kemijske i tehničke znanosti, Razredu za prirodne znanosti i ustanovama izvan Akademije, predloženo je 29 kandidata za redovite i 13 kandidata za članove suradnike. Glasovanje u navedenim Razredima izvršeno je 12. prosinca 1996. godine i za nove redovite članove Razreda za tehničke znanosti predloženi su: Hrvoje Babić, Josip Božičević, Sibila Jelaska, Elso Kuljanić, Božidar Liščić i Božo Udovičić. Na izbornoj skupštini Hrvatske akademije održanoj 30. siječnja 1997. godine, za redovite članove izabrani su svi predloženi kandidati, pa su članovi Razreda za tehničke znanosti u 1997. godini postali akademici: Hrvoje Babić, Vojislav Bego, Tomo Bosanac, Josip Božičević, Petar Krešimir Čolić, Dragutin Fleš, Sibila Jelaska, Elso Kuljanić, Božidar Liščić, Vladimir Matković i Božo Udovičić, a članovi suradnici: Josip Brnić, Ante Mihanović, Vlasta Piližota, Ivo Senjanović, Olga Šarc-Lahodny, Mirko Zelić, Vedran Žanić i Radenko Wolf (1919. – 1997.). Na izbornoj skupštini 1998. godine izabrani su za članove suradnike Marin Hraste i Antun Szavitz-Nossan, a na izbornoj skupštini održanoj 18. svibnja 2000. godine izabrani su za redovite članove Stjepan Jecić i Mirko Zelić. Odlukom Predsjedništva Akademije od 5. ožujka 1997. godine za obnašatelja dužnosti tajnika Razreda izabran je akademik Dragutin Fleš.

5

—

RAZDOBLJE 1997. – 2010.

U tom razdoblju kao redoviti članovi Razreda djeluju Hrvoje Babić (red. čl. 1987.), Vojislav Bego (1923. – 1999.; čl. sur. 1975. – 1986.; izv. čl. 1986. – 1991., red. čl. 1991. – 1999.), Tomo Bosanac (1918. – 2003.; izv. čl. 1960. – 1991., red. čl. 1991. – 2003.), Josip Božičević (red. čl. 1997.), Leo Budin (red. čl. 2004.), Petar Krešimir Čolić (1938. – 2000; red. čl. 1992.), Dragutin Fleš (1921. – 2005.; izv. čl. 1981. – 1991., red. čl. 1991. – 2005.), Marin Hraste (čl. sur. 1997., red. čl. 2006.), Stjepan Jecić (red. čl. 2000.), Sibila Jelaska (čl. sur. 1992. – 1997., red. čl. 1997.), Elso Kuljanić (red. čl. 1997.), Božidar Liščić (red. čl. 1997.), Vladimir Matković (1915. – 2005.; izv. čl. 1966. – 1991., red. čl. 1991.), Vlasta Piližota (čl. sur. 1997. – 2006., red. čl. 2006.), Ivo Senjanović (čl. sur. 1997. – 2002., red. čl. 2002.), Božo Udovičić (red. čl. 1997.) i Mirko Zelić (čl. sur. 1997. – 2000., red. čl. 2000.).

Članovi su suradnici: Josip Brnić, Tomislav Filetin (2004.), Ignac Lovrek (2008.), Ante Mihanović, Antun Szavits-Nossan, Josip Sečen (2002.), Jurica Sorić (2008.), Olga Šarc-Lahodny i Vedran Žanić.

Od osnutka Razreda do 2010. dužnost razrednog tajnika obavljali su akademici Dragutin Fleš (1987. – 2003.) i njegov zamjenik akademik Božo

Udovičić te akademik Mirko Zelić (2004. – 2010.) i njegov zamjenik akademik Josip Božičević.

Detaljni podaci o znanstvenoistraživačkim aktivnostima, radu i strukturi Odbora, istraživačkim ustanovama u sklopu i izvan sustava Akademije, organiziranju znanstvenih skupova i izdavačkoj djelatnosti Razreda i njegovih članova navedeni su u Akademijinoj ediciji *Ljetopis* za svaku kalendarsku godinu, dok u ovome tekstu prikazujemo sažeto samo neke od mnogobrojnih aktivnosti članova Razreda tijekom razdoblja 1997. – 2010. Razred je bio organizator brojnih znanstvenih skupova, sastanaka, simpozija (međunarodnih), javnih sastanaka i predavanja.

ZNANSTVENOISTRAŽIVAČKE DJELATNOSTI

Članovi razreda obavljali su znanstvena istraživanja u okviru Akademijinih znanstvenih vijeća ili u matičnim ustanovama na fakultetima u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu, u Energetskom institutu *Hrvoje Požar* i u Institutu za razvoj i istraživanje INE te Akademijinu Zavodu za istraživanje korozije i desalinizaciju u Dubrovniku. Rezultati istraživanja objavljeni su u domaćim i stranim časopisima i knjigama te na znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu.

Članovi Razreda načinili su mnogobrojne recenzije radova koji su tiskani u Akademijinim edicijama.

Znanstvenoistraživačka djelatnost članova Razreda ostvarivana je na temelju programa Hrvatske akademije, sredstava za znanstvenoistraživački rad osiguranih od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa te međunarodnih projekata. Projekti koje su vodili ili na kojima su surađivali članovi Razreda jesu: *Sustavi i algoritmi za obradu signala i slike* (voditelj H. Babić), *Dizajn analognih i digitalnih sustava primjenom optimizacijskih postupaka* (H. Babić), *Razvoj i implementacija učinkovitih postupaka za digitalnu obradu signala* (H. Babić), *Modeliranje kompleksnih sustava* (H. Babić), *Promet, strategija razvitka – Hrvatska u 21. st.* (voditelj J. Božičević), *Komplementarna prometna politika* (voditelj J. Božičević), *Numerička analiza nelinearnih procesa u projektiranju i proizvodnji* (J. Brnić), *Numerička analiza odziva konstrukcija za određena područja eksploatacije* (J. Brnić), *Raspodijeljeni ugrađeni računalni sustavi* (voditelj L. Budin), *CRO-GRID* (koordinator poliprojekta L. Budin), *Razvoj materijala i procesa računalnim modeliranjem i SUMAT – Razvoj i primjena suvremenih materijala* (voditelj T. Filetin), *Mreža centara za materijale – MATNET* (voditelj T. Filetin), *Metalne pjene* (T. Filetin), *Modeliranje svojstava materijala i parametara procesa* (voditelj T. Filetin), *Numeričko modeliranje neizotropnih kontinuuma* (suradnik T. Filetin), *Platforma za prolazne i slobodno kreirane sadržaje telekomunikacijskih usluga* (suradnik I. Lovrek), *Veliki gradijenti deformacija* (voditelj S. Jecić), *Zamrzavanje 3D deformacija pomoću ionizirajućeg zračenja* (voditelji S. Jecić i H. Mang iz Beča), *Eksperimentalna modelska simulacija oštećenja mehaničkih konstrukcija* (voditelj S. Jecić), *Eksperimentalna simulacija oštećenja mehaničkih i biomehaničkih sustava* (suradnik S. Jecić), *Ekspresija gena u biljaka* (voditeljica S. Jelaska), *Signalne molekule odgovorne za razvitak biljke* (suradnica S. Jelaska), *Genetic Manipulation on Cherry and Strawberry* (voditeljica S. Jelaska i C. Damiano iz Italije), *Kontrolni mehanizmi somatske embriogeneze i sekundarni metabolizam u biljaka* (voditeljica S. Jelaska), *Funkcionalna i integrativna genomika biljaka* (voditeljica programa S. Jelaska), *Istraživanje optimizacije visokoproduktivnih postupaka obrade materijala* (voditelj E. Kuljanić), *Povećanje produktivnosti i smanjenje troškova obrade odvajanjem strugotine* (voditelj E. Kuljanić), *Istraživanje visokoproduktivne inteligentne proizvodnje* (voditelj programa E. Kuljanić), *Istraživanje visokoproduktivnih obrada na inteligentnim obradnim sustavima* (voditelj E. Kuljanić), *ThermoGrind – Thermally Controlled Rotational Grinding of Sapphire Wafers for Highly Efficient Manufacturing of Modern White LED Li-*

ght Sources (koordinator E. Kuljanić u suradnji s Fraunhofer IPT institutom i RWTH u Aachenu), *Razvoj i primjena suvremenih materijala* (B. Liščić), *Razvoj materijala i procesa računalnim modeliranjem* (koordinator B. Liščić), *Isporuka sadržaja i pokretljivost korisnika i usluga u mrežama nove generacije* (I. Lovrek), *Platforma za prolazne i slobodno kreirane sadržaje telekomunikacijskih usluga* (I. Lovrek), *Razvoj procesa proizvodnje visokovrijednih prehrambenih proizvoda* (voditelj V. Piližota), *Unapređenje procesa zamrzavanja hrane* (voditelj V. Piližota), *Razvoj procesa proizvodnje visokokvalitetne hrane* (voditelj V. Piližota), *Mogućnost primjene vodikovog peroksida u obradi svježeg i minimalno procesiranog voća i povrća radi produženja trajnosti* (HR-US projekt, voditelj V. Piližota), *Stresne pojave u minimalno obrađenim prehrambenim proizvodima biljnog porijekla* (HR-SLO projekt, voditelj V. Piližota), *Unapređenje procesa u svrhu produženja vijeka trajanja (stabilnosti) minimalno obrađenog voća i povrća* (HR-IT projekt, voditelj V. Piližota), *Surface Pasteurization of Cantaloupe Melon with Hot Water or Sanitizer Solutions for Elimination of Human Pathogen Contamination* (HR-US projekt, voditelj V. Piližota), *Stanje i funkcija vode pri faznim prijelazima tijekom dehidratacije i smrzavanja prehrambenih proizvoda* (HR-SLO projekt, voditelj V. Piližota), *Određivanje sadržaja fenolnih materija u voću i povrću i njihova stabilnost u modelnim sistemima* (HR-BiH projekt, voditelj V. Piližota), *Sadržaj fenola i indeks posmeđenja tokom sazrijevanja i čuvanja autohtonih i suvremenih kultivara jabuka* (HR-BiH projekt, voditelj V. Piližota), *Utjecaj trehaloze na zadržavanje spojeva arome u kaši jagode* (HR-SLO projekt, voditelj V. Piližota), *Tehnologija trajnog pohranjivanja tehnološkog i drugog otpada u duboke geološke formacije* (M. Zelić), *Nove tehnologije povećanja proizvodnosti naftnih i plinskih bušotina te konačnog iscrpka iz ležišta, Cjelovita optimizacija proizvodnje nafte i plina* (suradnik J. Sečen), *Structure Analysis of Ships and Offshore Floating Units* (voditelj međunarodnog projekta I. Senjanović), *Konstrukcija brodova i plovnih objekata* (voditelj I. Senjanović), *Sigurnost ekološki prihvatljivih brodskih i pomorskih konstrukcija* (voditelj programa I. Senjanović), *Opterećenje i odziv brodskih i pomorskih konstrukcija* (voditelj I. Senjanović), *Tools for ultra large container ships (EU FP7 - TULCS), Numeričko modeliranje procesa deformiranja bioloških tkiva* (voditelj J. Sorić), *Mehaničke konstrukcije i biomaterijali – računalne simulacije i eksperiment* (voditelj programa J. Sorić), *Pukotinska korozija čelika, netoksični korozijski inhibitori* (voditeljica O. Šarc-Lahodny), *Coordination Action on Advanced Sandwich Structures in the Transportation Industry* (SAND.CORe) (koordinator EU projekta I. Senjanović), *EUROCORR* (O. Šarc-Lahodny), *IACS Study on Harmonization of Structural Requirements: Redesign and Structural Analysis of 300 000 TDW VLCC According to CRS Rules* (V. Žanić i sur.), *Višekriterijske projektne metode i simulacijski modeli u razvoju proizvoda* (voditelj programa V. Žanić), *Višekriterijski projektni modeli u osnivanju i konstrukciji broda i zrakoplova* (voditelj V. Žanić), *Design for improved and competitive products using an integrated decision support system for ship production and operation (EU FP 6 – IMPROVE); Developing lightweight modules for transport system featuring efficient production and lifecycle benefits at structural and functional integrity using risk based designed (EU FP 6 – De-Light Transport).*

Rezultati istraživanja u okviru navedenih projekata objavljeni su u brojnim stranim i domaćim publikacijama, monografijama, zbornicima radova, knjigama sažetaka sa znanstvenih skupova te poglavljima u knjigama. Popisi radova članova Razreda dostupni su na internetu i prikazani u godišnjim *Ljetopisima* Akademije. Sva znanstvena istraživanja potekla su iz potreba prakse, odnosno gospodarstva.

—

REZULTATI ZNANSTVENIH ISTRAŽIVANJA ČLANOVA RAZREDA

– Razvijen je veći broj uređaja za istraživanje u nuklearnoj fizici i metode projektiranja optimalnih pojačala s monotonim odzivom. Razvijen je novi koncept gradnje akceleratora relativističkih čestica temeljen na originalnoj metodi stabilizacije staza. Pokrenuta su istraživanja u području analogne i digitalne obrade signala. Predloženi su novi vremenski otvori s optimalnim spektralnim svojstvima. Važni su radovi na filtarskim slogovima s potpunom rekonstrukcijom signala, posebice nekauzalnih, koji rade u invertiranom vremenu (H. Babić).

– Matematičko-statistička i eksperimentalna obrada problema vibracija na željezničkim tračnicama i pragovima; razrada postupka za zavarivanje tračnica u oštrim lukovima i uz velik nagib; znatan prinos u području sigurnosti prometa; rezultati istraživanja tehničkih aspekata željezničkog, cestovnog, vodnog i zračnog prometa; rješavanje problema povezanosti razvoja prometa s gospodarskim, ekološkim i demografskim faktorima – od projektiranja, gradnje i održavanja cestovnih i željezničkih prometnica do strategijskih i razvojno primjenjivih projekata prometnog i gospodarskog razvitka; posebno je važna znanstvena studija o utvrđivanju prometnih koridora na području Hrvatske i Bosne i Hercegovine, koja je bila podloga za raspravu na III. Paneuropskoj konferenciji ministara Europe o prometnim koridorima u Helsinkiju, slijedom koje je Hrvatska uključena u Paneuropsku mrežu koridora i Transeuropsku prometnu mrežu (J. Božičević).

– Unapređenje kemijskog inženjerstva, ponajprije pretvorbe uzrokovane mehaničkim djelovanjem; istražuje se vladanje grubodisperznih sustava u procesima nastajanja, kontaktiranja i separacije, problemi karakterizacije sustava, značenje granulometrijskog stanja za definiranje radnih uvjeta uređaja za usitnjavanje, aglomeriranje, suspendiranje, filtriranje itd. (M. Hraste).

– Razvoj novih eksperimentalnih i računalskih metoda tehničke mehanike namijenjenih rješavanju inženjerskih problema; primjena gama zračenja u prostornoj fotoelasticimetriji; rezultati analize naprezanja u ortotropnim materijalima; metoda kaustike u mehanici loma ortotropnih materijala; linearno prikazivanje dijagrama koncentracije naprezanja; nova metoda 3D skeniranje strojnih elemenata (S. Jecić).

– Razvijene su tehnike kulture biljnoga tkiva i stanica za potrebe klonskog razmnožavanja vrijednih biljnih vrsta i ozdravljivanje sadnica; utvrđeni su uzgojni postupci za poticanje somatske embriogeneze u uvjetima *in vitro* kod više biljnih vrsta; primijenjene su tehnike molekularne biologije i genetičkog inženjerstva s ciljem otkrivanja mehanizama koji upravljaju diferencijacijom, posebno u prvim fazama razvitka zigote; dokazana je mogućnost poticanja pojačane sinteze sekundarnih metabolita (ružmarinske kiseline i dr.) uvođenjem transgena u stanice modelnih vrsta (S. Jelaska).

– Rezultati optimizacije postupaka obrade; razvitak niza metoda za povećanje produktivnosti, kao što su: *Random Strategy Method* za identifikaciju procesa obrade, metoda za maksimalno iskorištenje alata, metoda za optimizaciju odvalnog glodanja, metoda za povećanje postojanosti odvalnog glodala i metoda za povećanje postojanosti *Fellows* alata; predložen je nov pristup ispitivanju obradivosti materijala *The Integrated Machinability Testing Concept* i nova jednadžba postojanosti alata koja prvi put uključuje i interakcije. Predložena je izrada ISO standarda 8688/1 *Tool Life Testing in Milling – Face Milling* i ISO standarda 8688/2 T*ool Life Testing in Milling – End Milling* i sudjelovanje u njihovoj izradi (E. Kuljanić).

– Doprinosi suvremenim postupcima toplinske obrade metala, poglavito izučavanju intenziteta ohlađivanja pri kaljenju: metoda gradijenta temperature za mjerenje i registraciju intenziteta ohlađivanja. Za tekuća rashladna sredstva razvijena je sonda, koja je u inozemnoj znanstvenoj literaturi poznata kao LISCIC/NANMAC probe. Korištenjem takovih sondi različitih promjera, uz izračunavanje koeficijenta prijelaza topline kao funkcije

površinske temperature i kao funkcije vremena, ustanovljen je eksperimentalno utjecaj promjera cilindričnih predmeta na koeficijent prijelaza topline, što je iznimno važno pri računalnom modeliranju procesa ohlađivanja pri kaljenju. Razvijena je, na temelju temperaturnog gradijenta i rezultirajućeg toplinskog toka, sonda za mjerenje i registraciju intenziteta ohlađivanja u vakuumskim pećima s cirkulacijom plina povišenog tlaka, poznata kao IPSEN/LISCIC Flux-Sensor. To je bila u komercijalnoj primjeni u svijetu prva sonda koja je uz popratni računalni program omogućila izračunavanje koeficijenta prijelaza topline direktno u samoj šarži dijelova za vrijeme kaljenja. Razvijen je i algoritam za automatsko vođenje ohlađivanja u cirkulirajućem plinu u vakuumskim pećima (B. Liščić).

– Istraživanja u prehrambenom inženjerstvu, odnosno prehrambenoj tehnologiji; područja sprječavanja enzimskih reakcija u hrani; sinteza organskih spojeva i njihova primjena u modelnim i realnim sustavima za sprječavanje enzimskih reakcija; stabilnost boje hrane tijekom prerade i čuvanja; zadržavanje aromatičnih sastojaka u različitim proizvodima biljnog podrijetla; poboljšanje reoloških, fizičkih i termofizičkih svojstava hrane; sprječavanje mikrobiološkog kvarenja hrane; primjena novijih metoda konzerviranja hrane, razvoj novih prehrambenih proizvoda i procesa (V. Piližota).

– Ostvaren je zapažen prinos na području teorije ljusaka s primjenom na čvrstoću podmornica, numeričkih metoda za analizu čvrstoće i vibracija brodskih i pomorskih konstrukcija na osnovi tehnike konačnih elemenata; unapređenje teorije tankostijenih nosača s primjenom na brodske konstrukcije, nelinearne dinamike i kaotičnog gibanja brodova na valovima; porinuće plovnih objekata s horizontalnog ležaja pomoću zakretnih saonika; projektiranje spremnika na brodovima za prijevoz ukapljenog plina; hidroelastičnost vitkih pomorskih konstrukcija i velikih kontejnerskih brodova (I. Senjanović).

– Razrada i razvoj modela za planiranje razvoja energetskih sustava; uvođenje gospodarskih zakonitosti u energetske analize i cjelokupnom sagledavanju utjecaja energetike na okolinu; razvoj i primjena metode aproksimacije dnevnog dijagrama opterećenja te uvođenje krivulje trajanja; uvođenje i razvoj metode za određivanje gubitaka energije ovisno o protoku količine energije; razvoj i primjena metoda za predviđanje potrošnje električne energije, istraživanje razvoja i metoda optimiranja parcijalnih sustava u elektroenergetskom sustavu, te razvoj i primjena metodologije za izradu dugoročne bilance. Originalni programski paket za godišnju energetsku bilancu (GEB), koji je izradio akademik B. Udovičić sa suradnicima za potrebe hrvatske energetike, prodan je i instaliran i u SAD-u. (B. Udovičić).

– Projektiranje dubokih „vrućih“ plinskih i plinsko-kondenzatnih bušotina; izučavanje najnovije metodologije i tehnologije zbrinjavanja tehnološkog otpada njegovim utiskivanjem u geološki pogodne formacije te mogućnost njene primjene u našim uvjetima; rješavanje višefaznog protjecanja u ležištu, okomitim, kosim i vodoravnim cijevima; razvoj metodologije racionalizacije energije i optimalizacije procesa proizvodnje nafte, plina i geotermalne vode; rješavanje zakonitosti višefaznih protjecanja i primjena u našoj naftno-plinskoj tehnologiji; projektiranje proizvodnih bušotina, odnosno proizvodnih i sabirno-otpremnih sustava; utvrđivanje zakonitosti višefaznih protjecanja radi optimalizacije mehaničkih sustava podizanja fluida s dna bušotine do površine kao što su: plinsko podizanje, dubinske centrifugalne sisaljke, dubinske hidrauličke sisaljke itd.; rješavanje zakonitosti gubitka topline, odnosno promjena temperature fluida pri višefaznom protjecanju u bušotinama i bušotinskim cijevima čime je dan velik prinos optimalnom projektiranju dubokih vrućih plinskih i plinsko-kondenzatnih bušotina u Podravini s enormno visokim tlakovima (500 bar), visokom temperaturom (200 °C) te prisutnošću sumporovodika, klorida, žive i dr. (M. Zelić).

– Obavljaju se istraživanja povezana s računalima i računalnim sustavima kao objektima istraživanja te istraživanje metodoloških postupaka za primjenu računala pri analizi i projektiranju tehničkih objekata i sustava. Primjenjuju se heuristički postupci (evolucijski i genetski algoritmi) pronala-

ženja globalnog optimuma složenih višemodalnih funkcija cilja. Istraživanja povezana s jezgrenim problemima računarstva uglavnom su usmjerena na rad računalnih sustava u kojima se nametnuta vremenska ograničenja savladavaju uvođenjem paralelizma u arhitekturu sustava. Ta su istraživanja povezana s raspoređivanjem poslova i zadataka u računalnim sustavima koji moraju raditi u stvarnom vremenu. Značajna skupina radova posvećena je istraživanjima usmjerenim na probleme održavanja konzistentnosti sadržaja u dijeljenim spremnicima raspodijeljenih računalnih sustava. (L. Budin)

5

—

OBJAVLJENE KNJIGE I ZNANSTVENE STUDIJE

B. Liščić, poglavlje „Hardenability“ i poglavlje „Steel Heat Treatment“ u knjizi: G. E. Totten, Maurice A. H. Howes (Eds): *Steel Heat Treatment Handbook* (1997.); B. Udovičić, *Energetika i okoliš u globalizaciji*, 2002.; B. Udovičić, *Elektroenergetski sustav*, 2005.; M. Zelić, *Tehnologija transporta nafte i plina magistralnim cjevovodima*, 2002.; M. Zelić i sur., *Tehnologija proizvodnje nafte dubinskim crpkama*, 2006.; S. Jecić i D. Semenski, *Jednadžbe teorije elastičnosti*, 2001.; J. Brnić i G. Turkalj, *Nonlinear finite element stability analysis of elastic thin-walled framed structures*; Katalinic (ed.), DAAAM International Scientific Book 2002., DAAAM International, 2002.; J. Brnić i sur. *Finite elastoplasticity in plain strain cold rolling problem*, E. Kuljanić (ed.), Advanced Manufacturing Systems Technology, CISM Ciurses and Lecturesm No. 437, Springer-Verlag, Wien-New York, 2002.; J. Sečen, *Razrada ležišta ugljikovodika*, 2002.; D. Fleš, *Autobiografski prikaz istraživanja u kemiji*, 1946. – 2002., Kemija u industriji, 2003.; B. Liščić i sur. *Non-Lubricating Process Fluids-Steel Quenching Technology*, u: Fuels and Lubricants Handbook (G. E. Totten, ed.), 2003.; B. Udovičić i sur., *Hrvoje Požar – velikan energetike i moderne sveučilišne nastave*, 2003.; M. Hraste, *Mehaničko procesno inženjerstvo*. 2003.; H. Babić i sur., *Slučajni procesi u sustavima-digitalni udžbenik i materijali za udaljeno učenj*e, 2003.; B. Udovičić, *Održivost neodrživog razvoja*, 2004.; M. Hraste, *O razvoju kemijskog inženjerstva*, Tehnika u Hrvatskoj, Matica hrvatska, Zagreb, 2004.; J. Brnić, *Statika i Nauka o čvrstoći I i II*, 2004.; T. Filetin, *Suvremeni materijali i postupci*, 2005.; T. Filetin i sur. (prevoditelji), *Tehnička keramika*, 2005.; B. Udovičić, *Pad umjesto uspona,* 2006., T. Filetin i sur. *Svojstva i primjena materijala*, 2006.; T. Filetin, *Izbor materijala pri razvoju proizvoda*, 2006.; T. Filetin i sur., *Svojstva i primjena materijala*, 2006.; B. Liščić, *Hardenability*, poglavlje 5; *Steel Heat Treatment*, poglavlje 6, u: Steel Heat Treatment Handbook, 2nd Edition (G. E. Totten, ed.), 2006.; J. Sečen, *Metode povećanja iscrpka nafte*, 2006.; V. Žanić i sur., *Konceptualno projektiranje brodske konstrukcije*, 2006.; J. Brnić i G. Turkalj, *Nauka o čvrstoći II*, ZIGO, 2006./2007.; B. Liščić poglavlje *Hardenability*, u: *Steel Heat Treatment Handbook – Metallurgy and Technologies*, (G. E. Totten, ur.), 2007.; B. Udovičić, *Nastojao sam biti,* 2007.; B. Udovičić, *Kriza se produbljuje,* 2008.; B. Udovičić, *Čovjek i okoliš,* 2009.; J. Sorić, *Uvod u numeričke metode u strojarstvu*, 2009.; B. Liščić, H. M. Tensi, L. C. F. Canale, G. E.Totten (eds.), *Quenching Theory and Technology*, Second Edition, 2010.

U tom razdoblju objavljeno je 18 brojeva *Biltena Razreda za tehničke znanosti*, a Razred za tehničke znanosti uređuje i *Rad* iz područja tehničkih znanosti *(Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti – Tehničke znanosti)*. Izdavanje *Rada* s prilozima znanstvenika koji djeluju u raznorodnim tehničkim poljima započinje 1982. godine. Do 1997. Razred za matematičke, fizičke i tehničke znanosti uredio je u okviru svojeg podniza knjiga osam svezaka. Nakon osnivanja Razreda za tehničke znanosti izlazi i deveti svezak, a niz se nastavlja knjigama vlastitog podniza Razreda. Do 2010. godine izdane su knjige podniza pod brojevima 10. – 14., dok je 15. u pripremi. Prvih dvanaest knjiga uredio je Vladimir Matković, a preostale uređuje Stjepan Jecić. Članovi Razreda sudjelovali su i u objavljivanju Zbornika radova posvećenih

60. obljetnici N. Tesle te načinili mnoge recenzije radova koji su tiskani u Akademijinim edicijama.

U razdoblju 1997. – 2010. članovi Razreda dobili su brojne nagrade i priznanja među kojima se ističu državne nagrade za životno djelo (H. Babić, J. Božičević, S. Jecić, S. Jelaska, I. Senjanović).

Razred je objavio i *Spomenice* preminulim članovima: akademiku Vojislavu Begi, akademiku Tomi Bosancu, akademiku Petru Krešimiru Čoliću, akademiku Dragutinu Flešu i akademiku Vladimiru Matkoviću.

Vojislav Bego (1923. – 1999.) zaposlio se u poduzeću *Rade Končar* u laboratoriju za slabu struju, gdje je radio na laboratorijskom ispitivanju i izradi laboratorijskih uzoraka za telefoniju. Nakon toga postavljen je za šefa ispitnih stanica poduzeća. Nakon formiranja Elektrotehničkog instituta poduzeća *Rade Končar* preuzeo je dužnost direktora sektora za mjerne tehnike, a 1958. godine izabran je za honorarnog profesora na Elektrotehničkom fakultetu u Zagrebu, 1960. za izvanrednog, a 1964. za redovitog profesora na istom fakultetu. Svoj rad na Elektrotehničkom fakultetu usmjerio je na unapređivanje nastave iz predmeta Mjerenja u elektrotehnici i na unapređivanje znanstvenog i stručnog rada na području električnih mjerenja. Za potrebe nastave napisao je četvera skripta i moderni udžbenik *Mjerenja u elektrotehnici*. Važan je njegov rad i utjecaj na unapređivanje znanstvenog i stručnog rada na području električnih mjerenja u nas. Stvarajući uvjete za takav rad, opremio je Laboratorij za metrološka mjerenja na Elektrotehničkom fakultetu najsuvremenijim mjernim uređajima. Glavno područje znanstvenih istraživanja Vojislava Bege bili su problemi mjernih tehnika. Posebno se ističe rješenje naponske vage, za koju je uspio riješiti problem osnovne mjerne jedinice, koja uzima u obzir četvrtu jedinicu za elektricitet – jedinicu za količinu elektriciteta 1 kulon. Posebno mjesto među mjernim uređajima zauzimaju naponske vage koje su nadmašile točnost postojećih strujnih vaga i koje omogućuju veoma precizno mjerenje napona. Rezultati mjerenja pomoću tih naponskih vaga priznati su na *Conference on Precision Electromagnetic Measurements* (CPEM), što mu je donijelo važno međunarodno priznanje. U najnovijem tipu vage, koju je izradio Vojislav Bego, za 10 kv i 2 x 5 g s hidrauličkim upravljačem još se više smanjuju interne pogreške. Godine 1996. izabran je u počasno zvanje *professor emeritus* u kojem aktivno djeluje u nastavi do kraja života i vodi mlade istraživače u znanstvenom radu. Objavio je velik broj znanstvenih i stručnih radova: godine 1977. knjigu *Mjerni transformatori* te monografije *Naponska vaga za 10 kv i 2 x 5 grama, Laboratorij za opća i metrološka mjerenja* i *Mjerenja u elektrotehnici.*

Tomo Bosanac (1918. – 2003.) radio je od godine 1944. kod profesora Dolenca na bakreno-oksidulnom ispravljaču, a od 1945. u tvornici *Rade Končar* na dobivanju ARMO-željeza. Projektirao je prvi motor od 6.000 volta za željezaru u Jesenicama. Godine 1947. prebačen je u Beograd, gdje je započeo rad na sinkronim generatorima i ugovorio izradu prvog domaćeg velikog generatora od 24 tisuće kilovolta i 10 tisuća volta za Mariborski otok. Projektirao je nakon toga velik broj generatora uključujući generatore sa 120 megavata, 16 tisuća volta i 300 okr./min. U isto vrijeme radi u Institutu *Ruđer Bošković* na ciklotronu i razvija primjenu permanentnih magneta u generatorima. U razdoblju 1960. – 1967. obnašao je dužnost direktora Instituta *Ruđer Bošković.* Godine 1967. ponovno prelazi na Elektrotehnički fakultet Sveučilišta u Zagrebu kao redoviti profesor. Tamo započinje rad na indukcijskom grijanju i radi prvi veliki uređaj od 3x180 kilovata, 300 herca za Željezaru u Sisku. Izradio je i uređaj 20 kilovata, 27 megaherca za svarivanje polivinila. Razvio je aparate za elektroeroziju metala i elektrolučnu obradu metala.

Petar Krešimir Čolić (1938. – 2000.) izabran je 1963. godine za asistenta na Katedri za višu geodeziju Geodetskog fakulteta, a 1986. za redovitog profesora na istom fakultetu. Doktorat iz područja geodezije stekao je u Bonnu. P. K. Čolić dao je znanstvene prinose iz područja istraživanje polja sile teže u unutrašnjosti Zemlje do plohe geoida. Godine 1975. razradio je originalnu metodu nazvanu Metoda težinskih faktora za izračunavanje topografskog utjecaja na otklon vertikalne i ubrzane sile teže. Na osnovi uspostavljanja novih geoidnih

točaka radio je na detaljnom određivanju geoida i ostalih karakterističnih veličina Zemljina polja sile teže na području Hrvatske i Slovenije. Odredio je astrogeodetske otklone vertikale na oko 70 točaka u Hrvatskoj i 27 u Sloveniji. Radi postizanja što veće točnosti, uveo je u analizu, osim astrogenetskih podataka, i geološko-fizičke podatke te određivanje gustoće Zemljine kore. U tunelu na južnim obroncima Zagrebačke gore istraživao je karakteristike plimnih valova Zemljine kore. Ta zagrebačka stanica uvrštena je u svjetsku mrežu kao prva takve vrste u ovom dijelu Europe. Rezultatom postignutim na područjima korelacije reljefa Zemljine površine, anomalije sile teže, plohe geoida i Mohorovičićeva diskontinuiteta, Čolić je stekao priznanje širom svijeta.

Dragutin Fleš (1921. – 2005.) bio je redoviti profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Glavno područje njegovih istraživanja je stereokemija prirodnih i sintetskih spojeva. S velikim brojem suradnika objavio je cjelokupnu sintezu β-karotena, odredio geometrijsku izomeriju arseno-benzena i apsolutnu konfiguraciju kloramfenikola, norpseudo-efedrina, serije pirolizidinskih alkaloida te β-aminokiseline. Utemeljio je, 1963. godine, prvi suvremeno opremljen institut za istraživanje u području makromolekulnih znanosti. Svoja istraživanja usmjerio je na sintezu i karakterizaciju optički aktivnih polimera kao modela biopolimera, alternirajućih polimera uz participaciju CT kompleksa te na sintezi tekućih kristalnih polimera. Dio tih radova zaštićen je patentima koji su našli primjenu u naftnoj i petrokemijskoj industriji: postupak za proizvodnju ekspandiranog polistirena smanjene gorivosti, sinteza polimernih aditiva kao sredstava za nukleaciju parafina pri transportu nafte te pripravu biorazgradljivih aditiva za čišćenje površine mora.

Vladimir Matković (1915. – 2005.).) započeo je rad u Centru za numerička istraživanja Razreda za matematičke, fizičke i tehničke znanosti na području statističke strukture hrvatskog jezika uz suradnju Zavoda za telekomunikacije Elektrotehničkog fakulteta u Zagrebu (Vladimir Vranić i Vladimir Matković). Rezultati toga istraživanja objavljeni su u *Radu* Akademije. Radovi su nastavljeni (V. Matković) istraživanjima na području telekomunikacija i informatike u okviru projekta o fundamentalnim metodama analize i sinteze informacijskih mreža, koja su upotpunjena uvođenjem novih tehnologija i novih usluga u sklopu digitalizacije i integracije. Radovi V. Matkovića obuhvaćaju i metode šifriranja grafičkih znakova za prijenos teksta, zatim kodiranja govornih signala, podataka i slika u okviru prijenosa informacija u otvorenim sustavima upotrebom standardiziranih protokola.

Prepoznatljivosti Razreda za tehničke znanosti znatno pridonose znanstvena vijeća, koja okupljaju istaknute znanstvenike i stručnjake, prije svega iz područja tehničkih znanosti, a zadaća im je poticati, organizirati, koordinirati i pomagati znanstvena i stručna istraživanja. Znanstvena su vijeća Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, čiji rad kontrolira Razred za tehničke znanosti, ova: Znanstveno vijeće za energetiku, Znanstveno vijeće za naftu, Znanstveno vijeće za pomorstvo, Znanstveno vijeće za promet i Znanstveno vijeće za tehnološki razvoj.

Razred za tehničke znanosti kontrolira i rad Odbora za istraživačku e-infrastrukturu (predsjednik: akademik Leo Budin) te Internacionalni komitet za istraživanje boksita, glinice i aluminija (ICSOBA, osnovan 1964., glavna tajnica: Olga Šarc-Lahodny).

ODBOR ZA ISTRAŽIVAČKU E-INFRASTRUKTURU HRVATSKE

Na temelju odluke Predsjedništva Akademije donesene na sjednici 3. ožujka 2007. godine, oslanjajući se na prijedloge Rektorskog zbora, ravnatelja Nacionalne i sveučilišne knjižnice, ravnatelja Instituta *Ruđer Bošković* i na osnovi provedenih konzultacija s institucijama i pojedincima, dana 10. svibnja 2007. imenovan je Odbor za istraživačku e-infrastrukturu Hrvatske s trajanjem mandata od tri godine.

Dijelovi te infrastrukture već se određeno vrijeme izgrađuju, no postoji izrazita potreba za koherentnijim razvitkom infrastrukture. Ključne komponente e-infrastrukture jesu: fizička sredstva

(računala, računalne mreže, specijalizirane mjerne naprave, mjerni sustavi s raspodijeljenim osjetilima, veliki spremnici podataka, sustavi za vizualizaciju), digitalni sadržaji (mjerni podaci, pohranjene baze znanja, digitalne biblioteke, digitalni arhivi) i ljudi, čija ekspertna znanja za pojedina područja mogu biti od zajedničke koristi. Odbor priprema niz preporuka koje bi trebale pomoći pri savladavanju poteškoća koje se mogu pojaviti pri daljnjoj izgradnji i primjeni e-infrastrukture u Hrvatskoj.

—

MEĐUNARODNI KOMITET ZA ISTRAŽIVANJE BOKSITA, GLINICE I ALUMINIJA (ICSOBA)

Međunarodno društvo ICSOBA osnovano je kao znanstveno tijelo Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 1964. na poticaj akademika Miroslava Karšulina, tada glavnog tajnika Akademije. Godine 1963. akademik Karšulin organizirao je u Zagrebu međunarodnu konferenciju o istraživanju, dobivanju i preradi boksitne rude. Domaći i strani sudionici konferencije prihvatili su tada s velikim interesom i osnivanje predloženog Međunarodnog interdisciplinarnog društva u kojem će sudjelovati geolozi, rudari, tehnolozi za elektrolizu i ekonomski stručnjaci. Takva organizacija do tada nije postojala i ICSOBA je ispunila jedan od ciljeva da se, razmjenom ideja, povežu znanstvenici iz akademskih ustanova sa stručnjacima čiji rezultati ukazuju na potrebe relevantne industrije. Za Hrvatsku je ICSOBA bila od interesa jer je u to vrijeme potaknuto rudarsko iskorištavanje boksita u unutrašnjosti iza dalmatinske obale te proizvodnja glinice i elekroliza u Šibeniku. U novije vrijeme posebna pozornost u radu ICSOBE dana je ekonomskim čimbenicima, i to posebice energetskim izvorima za elektrolizu i zaštitu okoliša u proizvodnji aluminija. Glavna je tajnica ICSOBE prof. dr. sc. Olga Šarc-Lahodny.

U sklopu izdavačke djelatnosti Razred izdaje od 1998. godine *Bilten Razreda za tehničke znanosti,* u kojem se objavljuju prikazi održanih javnih rasprava i donesenih zaključaka te revijalni radovi na osnovi održanih predavanja. Razred za tehničke znanosti uređuje i *Rad iz područja tehničkih znanosti.*

—

ZNANSTVENO VIJEĆE ZA ENERGETIKU

Nakon dobivenih suglasnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 21. siječnja 1993. godine osnovano je Znanstveno vijeće za energetiku. Za predsjednika Vijeća izabran je akademik Božo Udovičić.

Potreba za osnivanjem Savjeta pojavila se zbog važnosti proizvodnje energije zahvaljujući kojoj se ona stavlja u istu grupu bitnih djelatnosti kao što su proizvodnja hrane i sirovina te osiguranje potrebne količine vode, odnosno zaostajanje u tim oblicima proizvodnje dovodi do ograničenja sveukupnog ekonomskog razvoja neke zemlje. Shodno tomu, problemi razvoja energetike ne mogu se promatrati ni proučavati izvan konteksta razvoja ukupnog društveno-ekonomskog sustava određene zemlje, pa čak i šire od toga – izvan konteksta razvoja međunarodnih političkih i ekonomskih odnosa. Stalna prisutnost različitih, u nekim elementima suprotnih, interesa (ugljen, nafta, plin, električna energija, regionalni, politički i socijalni interesi itd.), koji se neprestano ispreplićу kroz razvoj energetike, to svakako najbolje potvrđuju. Stoga razvojni ciljevi energetike ne mogu biti autonomni, nego moraju svoje ciljeve crpiti iz razvojnih ciljeva ukupne ekonomske politike.

Strategija razvoja energetike predstavlja predviđanje zastupljenosti pojedinih izvora energije za neko područje i za određeno vrijeme. Riječ je dakle o strukturi potrošnje energije koju, od današnje ostvarene, treba promjenama dovesti do željene strukture tijekom određenog vremena. Promjene su moguće, ali su spore i (osobito) skupe. Uz to, potrebno je svakako uvažavati sve oštrije zahtjeve glede zaštite okoline. Zadatak se prema tome svodi na osiguranje potrebne energije koju traži razvoj društvene zajednice u kompromisu između ekonomije i ekologije.

ZNANSTVENO VIJEĆE ZA NAFTU

Znanstveno vijeće za naftu djeluje u sastavu Razreda za tehničke znanosti, gdje ima najdulju tradiciju, kao najstariji član unutar organizacije Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Nastavlja rad Znanstvenog savjeta za naftu, koji je ustrojen na osnivačkoj skupštini 18. travnja 1969. godine, kada je za predsjednika Izvršnog odbora izabran akademik Ivan Jurković. Znanstveno vijeće za naftu okuplja istaknute znanstvenike i stručnjake u svojih pet sekcija: Sekciji za geologiju, geofiziku i geokemiju (pročelnik Zvonimir Hernitz), Sekciji za naftno rudarstvo (pročelnik Josip Sečen), Sekciji za preradu nafte (pročelnik Dunja Ahmetović), Sekciji za petrokemiju (pročelnik Franjo Ranogajec) i Sekciji za ekonomiku naftnog gospodarstva (pročelnik Velimir Dumičić). Predsjednik Znanstvenog vijeća za naftu jest akademik Mirko Zelić. Članovi sudjeluju u radu stručnih komisija i državnih institucija iz područja normizacije i kvalitete proizvoda, energetike i ekologije te ekonomike naftnog gospodarstva. Djelatnost Znanstvenog vijeća u proteklom razdoblju bila je organiziranje međunarodnih znanstveno-stručnih skupova o naftnom gospodarstvu te povezivanje s brojnim međunarodnim znanstvenim i stručnim ustanovama. Članovi Vijeća nositelji su inovativnih prijedloga u rješavanju i unapređivanju procesa istraživanja i proizvodnje nafte i plina te zaštite okoliša, čime izravno doprinose smanjenju rizika istraživanja, smanjenju troškova izgradnje bušotina i optimiziranju proizvodnih procesa uz povećanje konačnog iscrpka ugljikovodika iz ležišta. Znanstveno vijeće za naftu jedno je od najbrojnijih i najaktivnijih znanstvenih vijeća Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

ZNANSTVENO VIJEĆE ZA POMORSTVO

Znanstveno vijeće za pomorstvo nastavlja rad Znanstvenog savjeta za pomorstvo, koji je formiran na osnivačkoj skupštini održanoj 22. lipnja 1982. godine. Za prvog predsjednika izabran je akademik Vladislav Brajković, poznati stručnjak za pomorsko pravo i admiral počasne Bokeljske mornarice. Godine 1994. dužnost predsjednika preuzeo je akademik Zlatko Winkler, a 1996. prof. dr. sc. Pavao Komadina. Od 2004. tu dužnost obnaša akademik Ivo Senjanović. Znanstveno vijeće za pomorstvo okuplja istaknute znanstvenike i stručnjake u svoje četiri sekcije: Sekciji za morsko brodarstvo (pročelnik: Damir Zec), Sekciji za morsku brodogradnju (pročelnik: Vedran Žanić), Sekciji za morske luke (pročelnik: Čedomir Dundović) i Sekciji za morsku tehnologiju (pročelnik: Julijan Dobrinić). U okviru Sekcije za morsku brodogradnju djeluje Komisija za istraživanje i očuvanje hrvatske brodograđevne baštine.

Znanstveno vijeće za pomorstvo djeluje u duhu Akademije kao savjest društva po vitalnim pitanjima za razvoj i opstojnost hrvatskog pomorstva i brodogradnje. Organizira okrugle stolove o aktualnoj pomorskoj problematici u zemlji i inozemstvu te pozvana predavanja eminentnih svjetskih znanstvenika o razvoju znanosti i tehnologije na području pomorstva i brodogradnje. Uz tekuću problematiku, održavaju se i tematska predavanja. Izlaganja s organiziranih skupova i pozvanih predavanja objavljuju se u *Biltenu Razreda za tehničke znanosti* i u časopisu *Brodogradnja* kao glasilima Vijeća.

ZNANSTVENO VIJEĆE ZA PROMET

Znanstveno vijeće za promet nastavlja rad Znanstvenog savjeta za promet, koji je osnovan 1986. godine. Za prvog predsjednika izabran je akademik Andro Mohorovičić, kasnije je tu dužnost preuzeo akademik Nenad Grčević, a danas tu dužnost obnaša akademik Josip Božičević. Znanstveno vijeće za promet okuplja istaknute znanstvenike, koji djeluju u deset odbora: za međunarodnu suradnju, za promet u prostornom i urbanističkom planiranju, za medicinu prometa, za cestovni promet, za željeznički promet, za PT pomet, za zračni promet, za ekologiju u prometu, za vodni promet i za inteligentne transportne sustave i logistiku.

Uz tehničke aspekte željezničkog, cestovnog, zračnog i vodnog prometa, Znanstveno vijeće sustavno je istraživalo probleme nesuglasja prometnog razvitka i ekologije. Studije vijeća s tog područja imaju veliku vrijednost, jer nude smjernice za povećanje prometne učinkovitosti i prometni rast uz uvažavanje svih aspekata zaštite okoliša. Ne manje važne jesu studije s analizom i ocjenom povezanosti gospodarskih, ekoloških i demografskih problema prometnog razvitka.

ZNANSTVENO VIJEĆE ZA TEHNOLOŠKI RAZVOJ

Znanstveno vijeće za tehnološki razvoj utemeljeno je 5. travnja 1993. godine u okviru Razreda za matematičke, fizičke, kemijske i tehničke znanosti. Za predsjednika Vijeća izabran je akademik Vojislav Bego. Nakon njegove smrti 1999. godine nije se birao novi predsjednik. Razred za tehničke znanosti donio je 5. ožujka 2003. godine odluku da se rad Vijeća obnovi te da se radi kontinuiteta u njega uključi Odbor za proizvodne znanosti, koji je u okviru Razreda, u međuvremenu, djelovao samostalno. Akademik Božidar Liščić predložen je za predsjednika Vijeća, što je i potvrđeno na konstituirajućoj sjednici održanoj 1. srpnja. 2003. godine. Sada je predsjednik Vijeća akademik Marin Hraste. Vijeće čine: Sekcija za drvnu industriju (pročelnik: Stjepan Risović), Sekcija za elektrotehniku i računarstvo (pročelnik: Leo Budin), Sekcija za građevinarstvo (pročelnik: Zorislav Sorić), Sekcija za kemijsko inženjerstvo (pročelnik: Zoran Gomzi), Sekcija za materijale i proizvodno strojarstvo (pročelnik: Tomislav Filetin), Sekcija za prehrambenu industriju (pročelnica: Vlasta Piližota) i Sekcija za tekstil, kožu, odjeću i obuću (pročelnik: Ivo Soljačić).

Temeljna misija Vijeća jest promišljanje i predlaganje odgovarajućih aktivnosti za vođenje tehnološke politike, na nacionalnoj razini, koja, među ostalim, obuhvaća: praćenje trendova razvoja u svijetu i predlaganje vlastitih znanstvenoistraživačkih prioriteta, izgradnju nacionalnog sustava znanstveno-tehnoloških informacija; sugestije za visokoškolsko, poslijediplomsko i cjeloživotno obrazovanje, politiku nabave i racionalnog korištenja suvremene istraživačke i tehnološke opreme te formiranje odgovarajućih državnih institucija i centara za istraživanje i razvoj. Djelatnost Vijeća obuhvaća područja znanosti i tehnologije koja imaju neposredan utjecaj na industrijsku proizvodnju u Republici Hrvatskoj, a poglavito na povećanje proizvodnjom dodane vrijednosti i izvoza. Preporuke Vijeća te mišljenja o aktualnim temama, koje su rezultat javnih rasprava i izlaganja eminentnih znanstvenika, tiskaju se u *Biltenu Razreda ta tehničke znanosti.*

INTERDISCIPLINARNI ZAVODI

ZAVOD ZA ZNANSTVENOISTRAŽIVAČKI I UMJETNIČKI RAD U BJELOVARU

Grad Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija potpisali su ugovor o radu Zavoda 9. svibnja 2005. u kojem su određeni njegovi poslovi i međusobne obveze potpisnikā ugovora. Naporima osnivača Zavod je u rujnu 2006. smješten u odgovarajući prostor u obnovljenoj vojarni u Ulici Antuna Branka Šimića 1.

Akademija je 21. studenoga 2005. imenovala upraviteljem Zavoda prof. dr. sc. Vladimira Strugara. Predsjedništvo je Akademije 24. rujna 2008. imenovalo Slobodana Kaštelu, člana suradnika Akademije, voditeljem Zavoda.

Zavod je od početka rada (2006.) posvetio pozornost organiziranju znanstvenih i stručnih skupova te savjetovanja. Prvi znanstveni skup održan je 2006. pod nazivom *250. obljetnica Bjelovara: izgradnja i razvoj 1756. – 2006.* Na skupu je izloženo 14 radova. Sljedeće, 2007., godine održan je znanstveni skup na kojem je 17 autora predstavilo svoja istraživanja povijesti i sadašnjosti Bjelovarsko-bilogorske županije pod nazivom *Bjelovarsko-bilogorska županija: prošlost i sadašnjost.* Suvremenom stanju i razvoju Županije bilo je posvećeno znanstveno savjetovanje *Bjelovarsko-bilogorska županija: razvoj temeljen na znanju* (2009.), na kojem je održano šest izlaganja i sedam rasprava stručnjakā iz gospodarstva. U radu znanstveno-stručnoga skupa *Garić-grad i okolica: od srednjovjekovlja do suvremenosti* održanoga 2010. sudjelovalo je 15 autora.

Zavod je od 2009. nositelj projekta *Povijest grada Bjelovara od njegova utemeljenja do kraja Domovinskog rata,* čiju realizaciju financira Grad Bjelovar. Istraživanje će trajati od 2009. do 2012. i završiti objavljivanjem monografije.

Tijekom 2008. pripremljen je projekt za pisanje *Leksikona bjelovarsko-bilogorskog*, a na temelju odluke Bjelovarsko-bilogorske županije (2008.). Planirano je da projekt zajednički realiziraju Zavod u Bjelovaru i Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*.

Stručni skup *Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru: uloga, znanstveni potencijali i perspektive* održan je 2007. radi informiranja stručne javnosti o kratkoročnim i dugoročnim programskim zadacima Zavoda. Bio je to poziv na suradnju. Konkretan je rezultat skupa stvaranje baze podataka o istraživačima, znanstvenicima i stručnim radnicima Bjelovarsko-bilogorske županije.

Zavod je bio jedan od suorganizatora 42. savjetovanja koje je održano u Bjelovaru 2007. na temu arhivske službe i gospodarskih arhiva u organizaciji Hrvatskog državnog arhiva i Državnog arhiva Bjelovar.

Nakladnička djelatnost Zavoda ostvarivala se objavljivanjem knjige sažetaka uoči održavanja pojedinoga znanstvenog skupa i savjetovanja. Cjelovita izlaganja objavljuju se u časopisu *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, čiji je prvi broj objavljen 2008.

Objavljene su sljedeće knjige sažetaka: *250. obljetnica Bjelovara: izgradnja i razvoj (1756. – 2006.*) (2006.), *Bjelovarsko-bilogorska županija: prošlost i sadašnjost* (2007.), *Bjelovarsko-bilogorska županija: razvoj temeljen na znanju* (2009.), *Garić-grad i okolica: od srednjovjekovlja do suvremenosti* (2010.).

Časopis *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* utemeljen je 2008. Članovi su Uredništva: prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, prof. dr. sc. Vladimir Strugar, Mladen Medar, Ilija Pejić i dr. sc. Vjenceslav Herout, a glavni i odgovorni urednik jest prof. dr. sc Slobodan Kaštela. U prvom broju (2008.) objavljeno je trinaest izlaganja sa znanstvenog skupa posvećenog 250. obljetnici utemeljenja i razvoja Bjelovara (1756. – 2006.). Potom su objavljena još dva broja, i to 2009. (izlaganja sa znanstvenog skupa *Bjelovarsko-bilogorska županija: prošlost i sadašnjost*) te 2010.

(izlaganja i rasprave sa znanstvenog savjetovanja *Bjelovarsko-bilogorska županija: razvoj temeljen na znanju*).

Zavod je redovito javnosti predstavljao svaki broj časopisa *Radovi*, ali i djela drugih autora, primjerice knjigu *Divlja ruža* akademika Gorana Tribusona (2009.).

U planovima rada Zavoda jest i pripremanje izložbi. Tako je 2008. organizirao zajedno s Gradskim muzejom Bjelovar izložbu *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti kroz fotografije*, a 2010. *Edo Murtić – povratak u zavičaj* u Velikoj Pisanici, rodnome mjestu akademika Murtića.

Zavod od početka rada oprema vlastitu knjižnicu. Osim što su kupljene knjige iz vlastitih sredstava, knjižnici su knjige darovali *Sabre Foundation*, Hrvatski državni arhiv, Zavod za znanstvenoistraživački rad u Varaždinu i druge Akademijine jedinice. Knjižnica sada ima 1.729 svezaka.

Radi unapređivanja rada Zavoda, 25. ožujka 2009. imenovani su članovi Znanstvenog vijeća, čiji je predsjednik prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, a članovi prof. dr. sc. Vladimir Strugar, mr. sc. Tatjana Badrov i Ilija Pejić.

U organizaciji Zavoda te uz potporu Grada Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije, 28. listopada 2009. u Bjelovaru je održana sjednica Predsjedništva Akademije.

5

—

ANTROPOLOŠKI CENTAR HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI U DUBROVNIKU

Osnovan je odlukom Skupštine Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 23. prosinca 2008. Organiziranje Centra pokrenuli su članovi Razreda za prirodne znanosti HAZU i članovi Znanstvenog vijeća Instituta za antropologiju u Zagrebu, a njegov je voditelj akademik Pavao Rudan. Prijedlog osnivanja temeljio se na promišljanjima još iz osamdesetih godina prošloga stoljeća, o čemu svjedoči suglasnost i podrška koju su njegovu osnivanju pružile brojne znanstvene institucije u Hrvatskoj i svijetu. Na znanstvenom skupu *12th International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences*, održanom 1988. godine u Zagrebu, Međunarodna unija antropoloških i etnoloških znanosti (IUAES), Europsko antropološko društvo (EAA) i Međunarodna udruga bioantropologa (IUHB) dali su pristanak i podršku osnivanju takvoga središta za napredne studije antropologije. Nažalost, uslijed ratnih i poratnih zbivanja ideja je morala pričekati povoljnije društveno okruženje za svoje ostvarenje. Smješten u biološki i kulturno bogatom podneblju jadranske obale i otoka, dio prostora bivšeg samostana sv. Jakova u Dubrovniku, u kojem se već provode neke djelatnosti Akademije, bio je idealno mjesto za ostvarenje prijedloga i inovativne napretke unutar antropologije kao znanstvenog područja. Uzimajući u obzir činjenicu da su se mnoga antropološka istraživanja u Hrvatskoj u protekla četiri desetljeća provodila upravo na obalnim i otočnim populacijama Dalmacije, Antropološki centar Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku nastavlja tu tradiciju dajući podršku i poticaj daljnjem teorijskom i empirijskom napretku discipline s obzirom na to da sveukupnost antropologije kao predmeta, uzimajući u obzir njezin holistički karakter, obuhvaća biološke, populacijsko-genetičke, lingvističke, kulturne i pretpovijesne aspekte ljudskog iskustva. Uz multidisciplinarnost, kao prvu ključnu značajku predviđenog djelovanja Centra, druga je njegova zadaća inovativnost. Fokus diskusija, istraživanja i publikacija koje su proizlazile iz susreta, u Centru uvelike pruža poticaj orijentaciji prema novim razumijevanjima uvjetovanosti ljudskih života u vremenu (genetičkim generacijama) i prostoru (ekološkim nišama). Zamišljenu kao mjestu izvođenja znanstvenih projekata te razmjene znanstvenih podataka i postignuća iz različitih područja biološke i sociokulturne antropologije, zadaća mu je i organizacija različitih djelatnosti na međunarodnoj razini, a po mogućnosti i u sastavu Sveučilišta u Dubrovniku, gdje neki antropolozi i članovi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti već sudjeluju u nastavi na doktorskim studijima.

Tijekom 2009. i 2010. godine u Antropološkom centru HAZU u Dubrovniku pod vodstvom akademika P. Rudana i suradnika organizirani su i održani sljedeći znanstveno-radni skupovi:

1. *Neandertal Consortium Symposium – Simpozij Neandertalskog konzorcija* od 20. do 24. veljače 2009. u organizaciji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Instituta za evolutivnu antropologiju *Max-Planck* (*Max-Planck Institute for Evolutionary Anthropology*, Leipzig, Njemačka) i Instituta za antropologiju u Zagrebu. U radu simpozija koji je vodio akademik Svante Pääbo iz Berlin-Brandenburške akademije znanosti sudjelovali su znanstvenici iz Francuske, Hrvatske, Južne Afrike, Kolumbije, Njemačke, SAD-a i Velike Britanije.

2. *28th International Course Anthropology and Health* pod nazivom *Developing Research Design and Analysis Models to Study Determinants of Health and Wellbeing – Razvoj istraživačkih i analitičkih modela za proučavanje odrednica zdravstvenog stanja* od 11. do 17. lipnja 2009. u organizaciji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Instituta za antropologiju u Zagrebu, Hrvatskog antropološkog društva, Hrvatskog društva za medicinsku antropologiju HLZ-a, Akademije medicinskih znanosti Hrvatske, Komisije za medicinsku antropologiju i epidemiologiju Međunarodne unije antropoloških i etnoloških znanosti te Zaklade za proučavanje rasta djece (*Child Growth Foundation*, Velika Britanija) i Centra za ženske studije (*Women's Research Center*, Orlando, SAD). U radu znanstvenog skupa sudjelovali su znanstvenici s 12 sveučilišta iz Belgije, Hrvatske, SAD-a i Velike Britanije.

3. *29th International Course Anthropology and Health* pod nazivom *New Challenges in Molecular Anthropology and Genetics – Novi izazovi u molekularnoj antropologiji i genetici* od 16. do 18. rujna 2009. Organizatori skupa bili su Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Estonska akademija znanosti (Talin) te Sveučilište u Tartuu *(Tartu University)* i Estonski biocentar (*Estonian Biocentre*, Tartu, Estonija), potom Institut za antropologiju u Zagrebu, Hrvatsko antropološko društvo i Komisija za medicinsku antropologiju i epidemiologiju Međunarodne unije antropoloških i etnoloških znanosti. Na skupu su sudjelovali znanstvenici iz Estonije, Hrvatske, Italije, Izraela, SAD-a, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Makedonije.

4. U razdoblju od 11. do 15. travnja 2010. u Dubrovniku se održala velika međunarodna konferencija *New Challenges for Multilingualism in Europe – Novi izazovi višejezičnosti u Europi* pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske Ive Josipovića te generalnog tajnika Vijeća Europe Thorbjørna Jaglanda. Institut za antropologiju bio je organizator skupa kao partnerska institucija u europskoj mreži izvrsnosti LINEE *(Languages in a Network of European Excellence).* U okviru skupa održana je i vrlo uspješna radionica mreže izvrsnosti LINEE posvećena razmatranju budućih edukacijskih i znanstvenih aktivnosti mreže. Radionica je održana 15. travnja u Antropološkom centru Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, a na konferenciji je pod vodstvom A. Sujoldžić sudjelovalo preko 300 znanstvenika: antropologa, lingvista i drugih stručnjaka različitih profila znanstvene djelatnosti iz Europe i izvaneuropskih zemalja čije su zajedničko polje interesa pitanja evropskog multikulturalizma i jezične raznolikosti.

5. U razdoblju od 13. do 15. lipnja 2010. održan je 30. međunarodni znanstveno-radni skup *30th International Course Anthropology and Health* pod nazivom *From Population Structure to Genetic Epidemiology – Od populacijske strukture do genetičke epidemiologije*. Na skupu su sudjelovali znanstvenici iz Hrvatske, Izraela, Njemačke i SAD-a.

Djelatnošću Antropološkog centra Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku pokazana je važnost analiza kompleksnosti koja odlikuje međudjelovanja nasljednih, okolišnih i kulturoloških čimbenika u određivanju ljudskog fenotipa. Nastavak njegove djelatnosti, kao logičan slijed četrdesetogodišnjih kontinuiranih antropoloških istraživanja populacijske strukture Hrvatske holističkim analitičkim pristupom, prijeko je potreban jer su antropološka istraživanja ciljnih populacija danas gotovo najrelevantniji izvor spoznaja o naj-

starijim demografskim procesima, migracijama i mobilnosti stanovništva koji, zbog nedostatnih ili nepostojećih izvora, izmiču povijesnoj znanosti te drugim humanističkim i društvenim znanostima.

ZAVOD ZA ZNANSTVENI I UMJETNIČKI RAD U OSIJEKU

Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, znanstvena jedinica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, osnovan je 14. travnja 1974. pod nazivom Centar za znanstveni rad u Osijeku. Godine 1986. pripojen je ostalim znanstvenim jedinicama Akademije, te sljedećih trinaest godina djeluje kao Zavod za znanstveni rad. Pod nazivom Zavod za znanstveni i umjetnički rad počinje djelovati 1999. godine.

Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku jedna je od važnijih znanstvenih ustanova grada Osijeka. Od svog osnutka Zavod pokreće i organizira znanstvene skupove, sudjeluje u realizaciji projekata, objavljuje znanstvene i stručne rezultate u redovitim i posebnim izdanjima Zavoda te izdaje monografije i knjige. Svoje aktivnosti usmjerava prema afirmaciji istočne Hrvatske s posebnim naglaskom na grad Osijek, njegovu bogatu povijesnu baštinu, Osječko-baranjsku županiju, ali i susjedne županije. Djelatnost Zavoda odvijala se u kontinuitetu od njegova osnutka pa sve do danas. No treba naglasiti određen zastoj u radu u razdoblju 1991. – 1993. godine zbog Domovinskog rata. Normaliziranjem političkih prilika Zavod nastavlja znanstveno-stručnu djelatnost u kontekstu povijesnih i sadašnjih zbivanja.

Zavod je smješten u osječkoj povijesnoj jezgri – Tvrđi, u zgradi koja je izgrađena u prvoj polovici 18. stoljeća.

Prvim predstojnikom tadašnjeg Centra imenovan je akademik Teodor Varićak, a vršiteljem dužnosti upravitelja mr. sc. Josip Erl. Nakon smrti prvog predstojnika Centra, 1977. godine, imenovan je novi voditelj Centra akademik Josip Roglić, koji istu dužnost obnaša sve do 1985. godine. Iste godine za predstojnika Zavoda imenovan je akademik Dušan Čalić, koji Zavod vodi sve do 1993. godine. Potom je imenovan akademik Milan Maceljski, kojeg 1996. godine nasljeđuje akademik Dragan Dekaris, a on pak svoju dužnost obavlja sve do 2009. godine, kada voditeljica Zavoda za znanstveni i umjetnički rad postaje akademkinja Vlasta Piližota.

Centar za znanstveni rad započeo je s radom 1974. godine, a 1975. tiskana je prva knjiga serije *Radovi*, *Tržišna politika krupnih poduzeća*, prof. dr. sc. Ljubomira Babana. Godine 1976. organizira se u povodu 150. obljetnice smrti Matije Petra Katančića znanstveni skup pod istim nazivom. Dvije godine poslije tiska se prva knjiga serije *Posebna izdanja*, *Mursa i njeno područje u antičko doba* autorice dr. sc. Danice Pinterović. Tim radom pokušalo se Mursu, kao središte šireg prostora, prikazati na osnovi novootkrivenih i sabranih spomenika te novih rezultata u općoj povijesti rimske Panonije, odnosno kako se postupno oblikovala povijesna slika o Mursi. Godine 1980. organizira se u Vukovaru *Treći znanstveni sabor Slavonije i Baranje*, a zbornik radova pod istim naslovom, u dva sveska, tiska se 1983. godine. Slijedi *Četvrti znanstveni sabor Slavonije i Baranje* u listopadu 1983. godine, a zbornik radova pod istim naslovom tiska se u dva sveska 1984. i 1986. godine. U Vinkovcima se 1987. godine organizira *Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje*, čiji se zbornik radova pod istim naslovom tiska 1991. godine. Godine 1981. utemeljen je znanstveni časopis *Anali,* koji je do danas objavljen u 26 svezaka.

Zavod za znanstveni i umjetnički rad od svog osnivanja pa do kraja 1991. godine svojim multidisciplinarnim pristupom objavio je 21 knjigu, od toga četrnaest serije *Posebna izdanja*, sedam serije *Radovi* i sedam brojeva znanstvenog časopisa *Anali,* te je organizirao ili bio suorganizator 13 znanstvenih skupova. Od 1992. godine *Anali* izlaze u redovitom godišnjem izdanju. Do kraja 2010. godine objavljeno je ukupno 26 svezaka *Anala*.

Nakon zastoja u radu od dvije godine, 1993. godine Zavod preuzima prof. emeritus Julijo Mar-

tinčić, koji dužnost upravitelja obavlja sve do 2010. godine. U sljedećih sedamnaest godina, u suradnji s većim brojem znanstvenih i stručnih djelatnika, Zavod je razvio vrlo intenzivnu istraživačku i znanstvenu djelatnost. Najvažniji pomaci napravljeni su u pozicioniranju Zavoda kao jedne od bitnijih znanstvenoistraživačkih ustanova grada Osijeka. Od 1993. do 2010. godine objavljeno je pet monografija. Prva monografija dr. Ive Mažurana, *Srednjovjekovni i turski Osijek,* obuhvaća prikaz Osijeka od vremena paleolitika pa do njegova izrastanja u vodeće prometno i gospodarsko središte Osmanskoga Carstva, koje mu je odredilo stratešku važnost i stvorilo uvjete za takav razvoj kakvi nisu postojali nikad prije ni poslije osmanske vladavine, sve do kraja 19. stoljeća. U drugom tomu *Od turskog do suvremenog Osijeka*, izdanom 1996. godine u povodu obilježavanja 800. obljetnice prvog spomena Osijeka u povijesnim izvorima, prikazana su posljednja tri stoljeća vrlo bogate i složene prošlosti grada Osijeka, koji od gradske jezgre unutar tvrđavskih zidova izrasta u suvremeni grad koji svojim izgledom i veličinom dobiva obilježja srednjoeuropskoga grada. Nadalje, 2001. godine tiska se *Secesija slobodnog i kraljevskog grada Osijeka* grupe autora, a nakon toga, 2006. godine, slijedi *Osječka arhitektura 1918. – 1945. godine* grupe autora, koja prikazuje osječku arhitekturu između dva svjetska rata u kontekstu hrvatske moderne arhitekture. Godine 2009. u suradnji s Obrtničkom komorom Osječko-baranjske županije Zavod je izdao prvi i drugi svezak monografije *Obrt i obrtništvo Osječko-baranjske županije*. Monografija sadrži podatke o registraciji obrta, zakonskoj regulativi, obrazovanju obrtnika pa sve do njihova socijalnog osiguranja u razdobljima 1941. – 1945. godine (ratno gospodarstvo), 1945. – 1990. godine (promjena iz državnog u socijalistički sustav) te 1991. – 2007. godine.

Zavod 1998. godine osniva *Biblioteku Slavonije i Baranje* u kojoj je izdano sedam knjiga: *Kopački rit – pregled istraživanja i bibliografija* (1999.) grupe autora; *Kulturne skupine s inkrustriranom keramikom u brončanom dobu sjeveroistočne Hrvatske* (2000.) Jasne Šimić; *Sjeveroistočna nekropola rimske Murse* (2000.) Hermine Göricke-Lukić; *Povijest osječke kraljevske gimnazije* (2001.), prevoditelj Stjepan Sršen; *Gimnazije u Osijeku, ravnatelji, profesori i maturanti 1729. – 2000.* (2001.) grupe autora; *Učiteljska škola u Osijeku 1893. – 1965.* (2004.) grupe autora i *Ostavština đakovačkog i srijemskog biskupa Josipa Jurja Srossmayera 1905. godine* (2006.), koju je priredio Stjepan Sršan.

U sklopu serije *Radovi* od 1991. godine objavljene su četiri knjige: *Transparentnost tržišta, marketing, etika* (1992.) i *Tranzicijski problemi gospodarstva Hrvatske* (1993.) autora prof. dr. sc. Tibora Karpatija, *Stanovništvo i vlastelinstvo u Slavoniji 1736. godine* (1993.) dr. Ive Mažurana te *Družtvo slavonskih liečnika u Osieku, kronologija osnutka, uloga i djelovanje 1874. – 1883.* (2010.) prof. dr. sc. Biserke Belicze i prof. dr. sc. Antuna Tucaka.

Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku u 36 godina svoje znanstvene i stručne djelatnosti podupirao je 24 znanstvenoistraživačka rada (programi i projekti) i organizirao ili bio suorganizator 38 znanstvenih skupova. Od velikog broja projekata izdvajamo: *Povezivanje Podunavlja s Jadranom*, glavni istraživač prof. dr. sc. Josip Marušić. Važnost projekta ne odnosi se samo na istočnu Hrvatsku nego na Hrvatsku u cjelini, stoga su održana dva okrugla stola. Prvi okrugli stol na kojem se raspravljalo o povezivanju južne sa sjevernom Hrvatskom, odnosno spajanju jadranske sa slavonsko-podunavskom orijentacijom, održan je u lipnju 1994. godine. Drugi okrugli stol na kojem su teme bile višenamjenski kanal Dunav – Sava, cestovne mreže Podunavlja u sklopu E-koridora, željezničke mreže u Podunavlju i izgradnja luke u Vukovaru održan je u srpnju 1998. godine. Projekte: *Monumenta slavonica saec. XV. i XVI. stoljeće* (glavni istraživač dr. sc. Ive Mažuran); *Razvoj naselja u istočnoj Hrvatskoj u 18. stoljeću* (glavni istraživač dr. sc. Vlado Horvat); *Istraživanje faune i ekologije kralježnjaka istočne Hrvatske* (glavni istraživač prof. dr. sc. Jozsef Mikuska); *Genetska varijabilnost uroda i kakvoće novih kultivara ozime pšenice* (glavni istraživač prof. emer. Julio Martinčić); *Kakvoća i zdravstvena ispravnost poljoprivrednih*

proizvoda (glavni istraživač dr. sc. Dubravka Hackenberger); *Projekt prevencije stvaranja i recidiva mokraćnih kamenaca* (glavni istraživač prof. dr. sc. Antun Tucak) te *Povezivanje Podunavlja s Jadranom* odobrilo je i sufinanciralo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske. Iz veličine i raznolikosti znanstvenih skupova koje je organizirao ili bio suorganizator Zavod iz Osijeka izdvajamo: *Kopački rit – nacionalni park*, održan u Osijeku i Zagrebu u lipnju 1997. godine, na kojem se raspravljalo o problemima Kopačkog rita i njegovu proglašenju nacionalnim parkom; međunarodni simpozij *Tri stoljeća kapucina u Osijeku (1703. – 2003.) i općina Gornji grad do ujedinjenja (1703. – 1786.),* na kojem je sudjelovalo 27 znanstvenika s tri plenarna predavanja i 24 rada; znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem *Institut slobodnog kraljevskog grada Osijeka* u povodu 200 godina slobodnoga i kraljevskoga grada Osijeka održan u prosincu 2009. godine; znanstveno-stručni skup *Kazališna baština Valpova (1809. – 2009.)* održan u siječnju 2010. godine u Valpovu. U travnju 2010. godine Zavod je bio suorganizator predstavljanja knjige *Arhitektonika pape Siksta V.* akademika Andrije Mutnjakovića.

Od travnja 2010. godine upravitelj Zavoda jest prof. dr. sc. Antun Tucak.

1

—

ZAVOD ZA ZNANSTVENI I UMJETNIČKI RAD U POŽEGI

Zavod za znanstveni i umjetnički rad HAZU u Požegi djeluje na temelju Ugovora o radu što ga je sklopio s Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti, Gradom Požegom i Požeško-slavonskom županijom 21. ožujka 2009. Prostorije Zavoda nalaze se u Županijskoj 9. Upraviteljica Zavoda jest mr. sc. Snježana Jakobović, a voditelj akademik Dubravko Jelčić.

Zavod se bavi znanstvenim i stručnim istraživanjima na području humanističkih, društvenih i biotehničkih znanosti, i to posebno na poljima povijesti, književnosti, arheologije, vinogradarstva, vinarstva, ekološke proizvodnje hrane i turizma, u suradnji s vanjskim znanstvenim i stručnim suradnicima. Iz planiranih aktivnosti valja izdvojiti organizaciju znanstvenih skupova i savjetovanja važnih za razvoj znanosti i primjenu znanstvenih rezultata u praksi, priređivanje izložaba s područja znanosti i umjetnosti kojima se Zavod bavi te objavljivanje rezultatā znanstvenoistraživačkog rada u odgovarajućim edicijama, sukladno kriterijima Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti na području izdavačke djelatnosti.

5

—

ZAVOD ZA ZNANSTVENI RAD U VARAŽDINU

Zavod za znanstveni rad u Varaždinu osnovan je 1983. radi poticanja znanstvenih istraživanja te usklađivanja i objavljivanja rezultatā tih istraživanja, odnosno s težnjom da postane žarištem znanstvenoga rada u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Zavod organizira znanstvene skupove, savjetovanja i nakladnički rad. Prvi voditelj Zavoda bio je akademik Andre Mohorovičić, a od 2003. na tom je mjestu akademik Miroslav Šicel. U razdoblju od njegova osnutka 1983. do 2010. upravitelji Zavoda bili su: *professor emeritus* dr. sc. Franjo Ruža, mr. sc. Ivan Grabar te mr. sc Eduard Vargović (od 1994.).

Zavod surađuje sa svim znanstvenim, kulturnim, obrazovnim, stručnim i drugim ustanovama na području sjeverozapadne Hrvatske. Zahvaljujući bogatoj biblioteci i ostaloj dokumentaciji, djeluje na svim područjima ljudskoga rada: povijesti, arheologiji, glazbi, književnosti, povijesti umjetnosti, gospodarstvu, medicini, kulturi, obrazovanju itd. Brojni suradnici Zavoda (danas ih je više od 400) omogućuju kvalitetan rad u Zavodu, ali i određuju zadatke u njegovu budućem djelovanju. U kontinuiranom djelovanju od 1983. Zavod je izdao više od četrdeset knjiga o Varaždinu, njegovoj povijesti, gospodarstvu, kulturi i obrazovanju. Za svoj je rad 2008. godine dobio Plaketu grada Varaždina.

Stalnim i predanim radom te brojnošću izdanja opravdao je svoje postojanje.

U razdoblju od 2001. godine do 2010. Zavod je postigao zapažene rezultate u radu, prije svega u realizaciji velikih znanstvenoistraživačkih i izdavačkih projekata. Ti su projekti u pravilu popraćeni i izdavanjem zbornika radova, što čini posebna izdanja Zavoda. Riječ je o sljedećim zbornicima: *Stvaralački potencijali u funkciji društveno-ekonomskog i kulturnog razvoja sjeverozapadne Hrvatske* (2002., znanstveni skup i zbornik radova); *Pošta sjeverozapadne Hrvatske* (2002., monografija); *300 godina uršulinki u Varaždinu* (2003., znanstveni skup i zbornik radova); *Adolf Jurinac i njegovo djelo* (2004., znanstveni skup i zbornik radova); *Život uz Dravu – nekad i danas*, katalog izložbe (2004., uz skup o Adolfu Jurincu); *Prometna povezanost Hrvatske s europskim zemljama u funkciji društveno-ekonomskog i kulturnog razvoja sjeverozapadne Hrvatske* (2005., znanstveni skup i zbornik radova); *80 godina života i rada akademika Miroslava Šicela* (2006., znanstveni skup i zbornik radova); *Ladislav Šaban – ostavština za budućnost* (2006., znanstveni skup i zbornik radova); *75 godina života i 50 godina književnoznanstvenog i pedagoškog rada dr. sc. Jože Skoka* (2007., znanstveni skup); *Franjo Košćec i njegovo djelo* (2008., znanstveni skup i zbornik radova); *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.* (2009., znanstveni skup i zbornik radova). Osim spomenutih skupova, tijekom 2010. održana su dva međunarodna znanstvena skupa, i to: *Barokna glazba: jučer – danas – sutra* te *Mirko Malez – život i djelo: 1924. – 1990. – 2010.*

Nakladnička je djelatnost u promatranome desetljeću bila vrlo bogata, tako da je Zavod, osim zbornikā sa znanstvenih skupova, izdao i redovne brojeve časopisa *Radovi*:

Radovi 12/13 (2001.); *Radovi 14/15* (2004.); *Radovi 16/17* (2006.); *Radovi 18* (2007.); *Radovi 19* (2008.) i *Radovi 20* (2009.)

Zavod u Varaždinu svojim je brojnim i kvalitetnim aktivnostima i rezultatima stekao velik ugled na prostoru sjeverozapadne Hrvatske. Dokaz je tome i novi desetgodišnji ugovor o suradnji Hrvatske akademije s jedne te Grada Varaždina i Varaždinske županije s druge strane potpisan 2005. godine.

ORGANIZACIJSKA STRUKTURA AKADEMIJE

ODJELI / RAZREDI

1866. godine Akademija je imala dva odjela (razreda):

Poviestni i jezikoslovni
Mudroslovni i pravoslovni.

Iste godine osnovan je i treći, Matematičko-prirodoslovni, te s izmijenjenim nazivljem Akademija ima:

Historičko-filologički
Filozofičko-juridički i
Matematičko-prirodoslovni odjel.

1942. godine Hrvatska akademija ima četiri odjela (s izborom ograničenim na 45 pravih akademika):

Odjel poviestno-jezikoslovni
Odjel filozofsko-pravni
Odjel matematičko-prirodoslovni
Odjel umjetnički.

1947. godine obnovljena Jugoslavenska akademija (JAZU) ima

Odjel za filozofiju i društvene nauke
Odjel za matematičke, fizičke i tehničke nauke
Odjel za prirodne i medicinske nauke
Odjel za jezik i književnost i
Odjel za likovne umjetnosti i muziku.

1953. godine Akademija ima osam odjela:

Odjel za matematičke, fizičke i tehničke nauke
Odjel za društvene nauke
Odjel za prirodne nauke
Odjel za medicinske nauke
Odjel za filologiju
Odjel za suvremenu književnost
Odjel za likovnu umjetnost
Odjel za muzičku umjetnost.

1962. godine Akademija ima:

Odjel za društvene nauke itd. (kao i 1953.).

1971. U skladu sa Zakonom od 29. prosinca „odjeli“su preimenovani u „razrede“, a ime „nauka“ u „znanost“.

1972. godine Akademija ima osam razreda:

Razred za društvene znanosti
Razred za matematičke, fizičke i tehničke znanosti
Razred za prirodne znanosti
Razred za medicinske znanosti
Razred za filologiju
Razred za suvremenu književnost
Razred za likovnu umjetnost
Razred za muzičku umjetnost.

1985. godine dolazi do promjene kompetencija u pojedinim razredima, pa nazivi razredā glase:

Razred za društvene znanosti
Razred za matematičke, fizičke, kemijske i tehničke znanosti
Razred za prirodne znanosti
Razred za medicinske znanosti

Razred za filološke znanosti
Razred za suvremenu književnost
Razred za likovnu umjetnost
Razred za glazbenu umjetnost i
muzikologiju.

Zakonom o Akademiji od 24. srpnja
1991. utvrđuje se da je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (pravni sljednik JAZU) najviša znanstvena i umjetnička ustanova u Republici Hrvatskoj, čija je temeljna zadaća da „potiče i organizira znanstveni rad i zalaže se za primjenu postignutih rezultata, razvija umjetničku i kulturnu djelatnost i brine o hrvatskoj kulturnoj baštini i njezinoj afirmaciji u svijetu“.

Članovi Akademije mogu biti:

redoviti (najviše 160),
počasni i dopisni te
članovi suradnici.

U skladu s novim Statutom, koji je
1996. potvrdio Hrvatski sabor, osnovan je (deveti) Razred za tehničke znanosti:

Razred za društvene znanosti
Razred za matematičke, fizičke i
kemijske znanosti
Razred za prirodne znanosti
Razred za medicinske znanosti
Razred za filološke znanosti
Razred za književnost
Razred za likovne umjetnosti
Razred za glazbenu umjetnost i
muzikologiju
Razred za tehničke znanosti.

—

ZNANSTVENOISTRAŽIVAČKE, UMJETNIČKE I OSTALE JEDINICE HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti ima i svoje znanstvenoistraživačke i umjetničke jedinice (u Zagrebu i izvan Zagreba) koje su u pravilu u djelokrugu pojedinih razreda. Njihove voditelje na prijedlog razreda imenuje Predsjedništvo Akademije.

—

ZAVODI U ZAGREBU

Jadranski zavod u Zagrebu, F. Petrića 4
Zavod za lingvistička istraživanja u Zagrebu, A. Kovačića 5
Zavod za ornitologiju u Zagrebu, Gundulićeva 24
Zavod za paleontologiju i geologiju kvartara u Zagrebu, A. Kovačića 5
Zavod za povijesne i društvene znanosti u Zagrebu:
- Odsjek za povijesne znanosti, Strossmayerov trg 2
- Odsjek za arheologiju, A. Kovačića 5
- Odsjek za etnologiju, A. Hebranga 1
- Odsjek za ekonomska istraživanja, Strossmayerov trg 2

Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe u Zagrebu, Opatička 18:
- Odsjek za povijest hrvatske književnosti
- Odsjek za povijest hrvatskog kazališta
- Odsjek za povijest hrvatske glazbe

Zavod za povijest i filozofiju znanosti u Zagrebu:
- Odsjek za povijest prirodnih i matematičkih znanosti, A. Kovačića 5
- Odsjek za povijest medicinskih znanosti, Gundulićeva 24
- Odsjek za filozofiju znanosti, A. Kovačića 5

—

ZAVODI IZVAN ZAGREBA

Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Lapadska obala 6
- Zbirka Balda Bogišića u Cavtatu, Obala dr. A. Starčevića 18

Zavod za istraživanje korozije i desalinizaciju u Dubrovniku, V. Bukovca 14
Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci, Ružićeva 5:
- Područna jedinica u Puli, Prilaz kod kazališta 2

Zavod za povijesne znanosti u Zadru, Obala kneza Trpimira 8
Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, F. Kuhača 29/I
Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Požegi, Županijska 9
Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Splitu, Trg braće Radića 7
Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, V. Nazora 14
Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, A. B. Šimića 1
Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Vukovaru, Ulica J. J. Strossmayera 25/1

—

CENTRI

Antropološki centar u Dubrovniku, V. Bukovca 14
Centar za znanstveni rad u Vinkovcima, J. Dalmatinca 22

—

KABINETI

Kabinet za arhitekturu i urbanizam u Zagrebu, A. Hebranga 1
Arhiv za likovne umjetnosti, Gundulićeva 24

—

Kabinet za istraživanje i standardizaciju imunoloških supstancija, Gundulićeva 24
Kabinet za pravne, političke i sociološke znanosti „Juraj Križanić“, A. Kovačića 5

—

MUZEJSKO-GALERIJSKE JEDINICE

Gliptoteka, Zagreb, Medvedgradska 2
Hrvatski muzej arhitekture, Zagreb, I. G. Kovačića 37
Kabinet grafike, Zagreb, A. Hebranga 1
Memorijalna zbirka Maksimilijana Vanke, Korčula, Put sv. Nikole b. b.
Strossmayerova galerija starih majstora, Zagreb, Zrinski trg 11

—

JEDINICE U SASTAVU STRUČNIH SLUŽBI

Arboretum, Trsteno kod Dubrovnika
Arhiv, Zagreb, Strossmayerov trg 2
Knjižnica, Zagreb, Strossmayerov trg 14

—

ZNANSTVENA VIJEĆA I DRUGA TIJELA

Znanstveno vijeće za daljinska istraživanja i fotointerpretaciju
Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava
Znanstveno vijeće za ekonomska istraživanja i hrvatsko gospodarstvo
Znanstveno vijeće za energetiku
Znanstveno vijeće za graditeljstvo, obnovu i razvoj
Znanstveno vijeće za kazalište, film, radio i televiziju
Znanstveno vijeće za mir i prava čovjeka
Znanstveno vijeće za naftu
Znanstveno vijeće za poljoprivredu i šumarstvo
Znanstveno vijeće za pomorstvo
Znanstveno vijeće za prirodoznanstvena istraživanja Jadrana
Znanstveno vijeće za promet
Znanstveno vijeće za tehnološki razvoj
Znanstveno vijeće za turizam
Znanstveno vijeće za zaštitu prirode

—

Hrvatska kristalografska zajednica
Hrvatsko povjerenstvo za geodeziju i geofiziku
Međunarodni komitet za istraživanje boksita, aluminijevih hidroksida i aluminija (ICSOBA)

ZEMLJOVID REPUBLIKE HRVATSKE

AKADEMIJINE JEDINICE

POVIJESNI PREGLED ČLANSTVA U AKADEMIJI

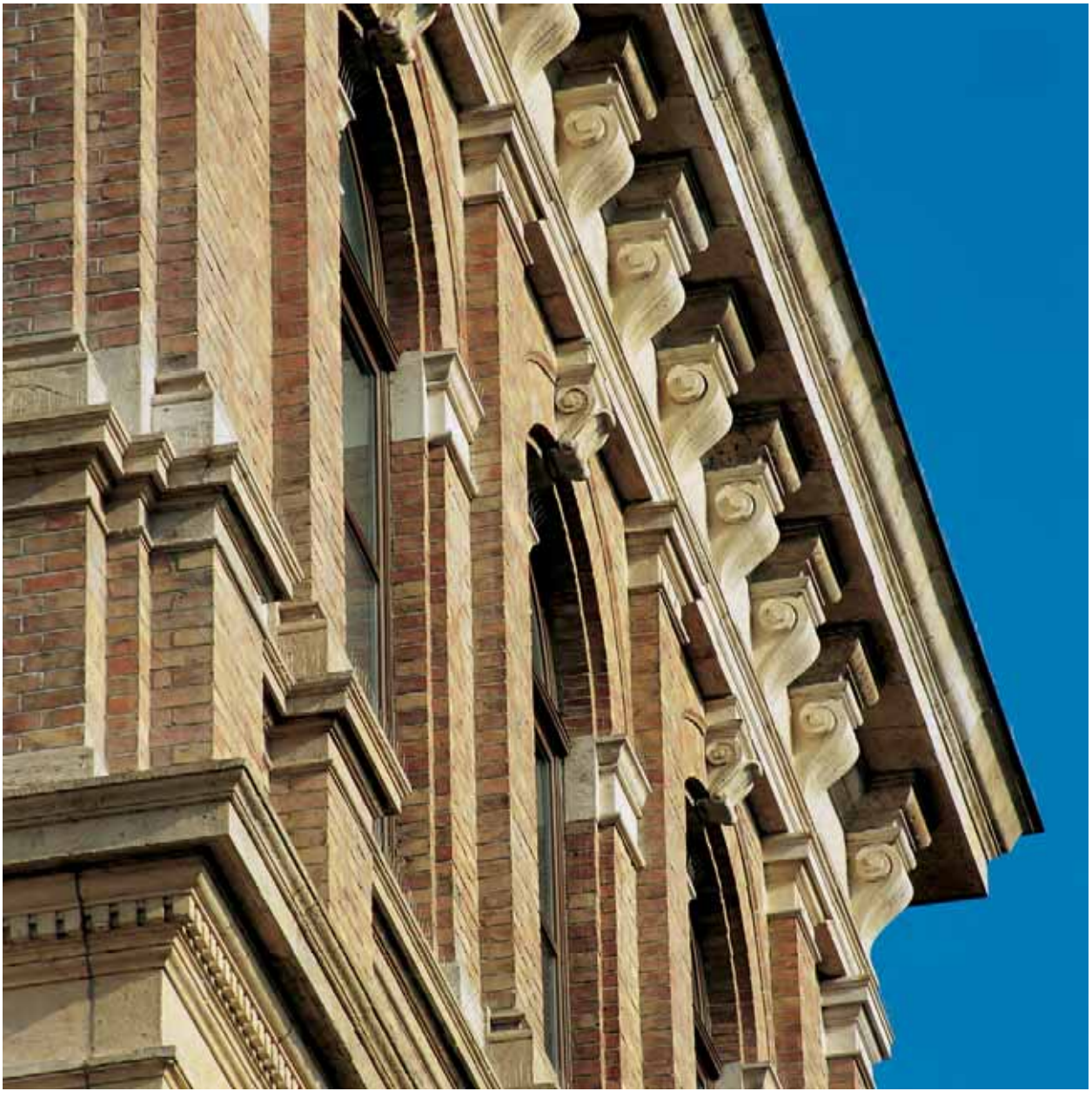

KATEGORIJE ČLANSTVA U AKADEMIJI

U skladu s prvim *Pravilima,* Akademija je 1866. godine imala:

počasne članove (16)
prave članove (32) i
dopisne članove (neodređeno).

1867. godine, na temelju istih *Pravila,* Akademija ima:

23 prava člana i
17 dopisnih članova

1876. godine

24 prava člana i
28 dopisnih članova

1900. godine

26 pravih članova i
51 dopisnog člana

1918. godine

31 pravog člana i
62 dopisna člana.

1919. osnovan je četvrti – Umjetnički – odjel, koji ima

4 prava člana i
7 dopisnih članova.

1921., godine zbog prilagodbe novim prilikama, promijenjena su i prvotna *Pravila,* u skladu s kojima

1941. godine Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti ima:

29 pravih članova.

1948. godine članstvo Akademije čine:

4 počasna člana (Ivan Meštrović /izabran 1919./, Pavle Jovanović /1919./, Lavoslav Ružička /1940./ i Josip Broz /1947./)
31 pravi član (po 8 u svakom razredu)
16 dopisnih članova u radnom sastavu
22 dopisna člana

1965. godine Akademija ima:

67 pravih članova
44 dopisna člana u radnom sastavu i
77 dopisnih članova.

U skladu sa Zakonom od 29. prosinca 1971. preimenovani su „odjeli“ u „razrede“ i „nauka“ u „znanost“; dotadašnji pravi član postaje redoviti član (akademik), dopisni član u radnom sastavu postaje izvanredni član, a suradnik postaje član suradnik.

Prema istome zakonu, Akademija može imati

70 redovitih i
70 izvanrednih članova.

I redoviti i izvanredni članovi imaju pravo izbora neovisno o kategoriji novih članova koje biraju.

Članovi Akademije
1975. godine

65 redovitih članova
52 izvanredna člana
40 članova suradnika i
100 dopisnih članova

Članovi Akademije
1982. godine

60 redovitih članova
61 izvanredni član
91 član suradnik i
113 dopisnih članova.

Zakonom od 20. prosinca
1983. povećan je *numerus clausus* na

75 redovitih i
75 izvanrednih članova Akademije.

Članovi Akademije
1985. godine

58 redovitih članova
66 izvanrednih članova
86 članova suradnika i
111 dopisnih članova

Članovi Akademije
1990. godine

69 redovitih članova
72 izvanredna člana
91 član suradnik i
143 dopisna člana

Zakonom o Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, koji je stupio na snagu 24. srpnja 1991., propisano je da izvanredni članovi postaju redovitim članovima Akademije.

Članovi Akademije
1991. godine

2 počasna člana (Vladimir Prelog i Linus Pauling)
137 redovitih članova
20 dopisnih članova s prebivalištem u RH i
115 dopisnih članova s prebivalištem izvan RH

Članovi Akademije
1993. godine

2 počasna člana (Vladimir Prelog i Linus Pauling)
161 redoviti član
150 dopisnih članova i
92 člana suradnika

Članovi Akademije
1994. godine

3 počasna člana (Vladimir Prelog, Linus Pauling i Franjo Kuharić)
149 redovitih članova
131 dopisni član i
105 članova suradnika

Članovi Akademije
1996. godine

2 počasna člana (Vladimir Prelog i Franjo Kuharić)
137 redovitih članova
116 dopisnih članova i
93 člana suradnika

Članovi Akademije 31. prosinca 1997. godine:

2 počasna člana (Vladimir Prelog i Franjo Kuharić)
155 redovitih članova
140 dopisnih članova
88 članova suradnika

Članovi Akademije 2000. godine:

1 počasni član (Franjo Kuharić)
158 redovitih članova
149 dopisnih članova
100 članova suradnika.

U duhu novog Zakona o Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, koji je izglasao Hrvatski sabor i koji je 24. srpnja 1991. stupio na snagu, članovi Akademije dijele se na:

redovite, kojih može biti 160,
počasne i dopisne članove te
članove suradnike.

Statutom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (pročišćeni tekst od 13. listopada 2005.) određeno je da Akademija može imati:

160 dopisnih članova i
100 članova suradnika.

Članovi Akademije 31. prosinca 2000. godine:

1 počasni član (Franjo Kuharić)
154 redovita člana
86 članova suradnika
146 dopisnih članova.

—

POPIS ČLANOVA AKADEMIJE U IZBORNIM GODINAMA:

2002. godine Akademija ima:

150 redovitih članova
92 člana suradnika
139 dopisnih članova

2004. godine Akademija ima:

150 redovitih članova
81 člana suradnika
141 dopisnog člana

2006. godine Akademija ima:

153 redovita člana
87 članova suradnika
140 dopisnih članova

2008. godine Akademiju čine:

150 redovitih članova
93 člana suradnika
139 dopisnih članova

2010. godine struktura članova u Akademiji jest sljedeća:

137 redovitih članova
91 član suradnik
136 dopisnih članova.

PREDSJEDNIŠTVO
(mandat od 1. siječnja 2011. do 31. prosinca 2014.)

ZVONKO KUSIĆ
predsjednik

JAKŠA BARBIĆ
potpredsjednik

VELIMIR NEIDHARDT
potpredsjednik

PAVAO RUDAN
glavni tajnik

TOMISLAV RAUKAR
tajnik Razreda za društvene znanosti

NENAD TRINAJSTIĆ
tajnik Razreda za matematičke, fizičke i kemijske znanosti

IVAN GUŠIĆ
tajnik Razreda za prirodne znanosti

MARKO PEĆINA
tajnik Razreda za medicinske znanosti

AUGUST KOVAČEC
tajnik Razreda za filološke znanosti

ANTE STAMAĆ
tajnik Razreda za književnost

BORIS MAGAŠ
tajnik Razreda za likovne umjetnosti

FRANO PARAĆ
tajnik Razreda za glazbenu umjetnost i muzikologiju

STJEPAN JECIĆ
tajnik Razreda za tehničke znanosti

ČLANOVI

SLAVEN BARIŠIĆ
PETAR ŠIMUNOVIĆ
KREŠIMIR NEMEC
NIKŠA GLIGO
MIRKO ZELIĆ

TAJNIK

SLOBODAN KAŠTELA

Članovi Predsjedništva, redoviti i dopisni članovi te članovi suradnici na dan 31. prosinca 2010.

PREDSJEDNIŠTVO

MILAN MOGUŠ
predsjednik

PAVLE DEŠPALJ
potpredsjednik

ALICA WERTHEIMER-BALETIĆ
potpredsjednica

SLAVKO CVETNIĆ
glavni tajnik

TOMISLAV RAUKAR
tajnik Razreda za društvene znanosti

KSENOFONT ILAKOVAC
tajnik Razreda za matematičke, fizičke i kemijske znanosti

ŽELJKO KUĆAN
tajnik Razreda za prirodne znanosti

ZVONKO KUSIĆ
tajnik Razreda za medicinske znanosti

PETAR ŠIMUNOVIĆ
tajnik Razreda za filološke znanosti

ANTE STAMAĆ
obnašatelj dužnosti tajnika Razreda za književnost

ANTE VULIN
tajnik Razreda za likovne umjetnosti

KORALJKA KOS
tajnica Razreda za glazbenu umjetnost i muzikologiju

MIRKO ZELIĆ
tajnik Razreda za tehničke znanosti

ČLANOVI

IVAN GUŠIĆ
STJEPAN JECIĆ
ANTUN DUBRAVKO JELČIĆ
BORIS MAGAŠ
NENAD TRINAJSTIĆ

TAJNIK

SLOBODAN KAŠTELA

REDOVITI ČLANOVI HRVATSKE AKADEMIJE

na dan 31. prosinca 2010. (iza imena nalazi se godina izbora)

1. ARALICA, Ivan 1992.
2. AŠPERGER, Smiljko 1991.
3. BABIĆ, Hrvoje 1997.
4. BABIĆ, Stjepan 1991.
5. BALETIĆ, Zvonimir 2004.
6. BARBIĆ, Jakša 2004.
7. BARIŠIĆ, Slaven 1991.
8. BILANDŽIĆ, Dušan 1991.
9. BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja 2000.
10. BOUREK, Zlatko 2010.
11. BOŽIČEVIĆ, Josip 1997.
12. BRATULIĆ, Josip 2000.
13. BUĆAN, Boris 2006.
14. BUDIN, Leo 2004.
15. CAMBI, Nenad 2002.
16. CIFRIĆ, Ivan 2010.
17. CVETNIĆ, Slavko 1991.
18. ČIKEŠ, Ivo 2000.
19. DADIĆ, Žarko 1992.
20. DAMJANOVIĆ, Stjepan 2004.
21. DEKARIS, Dragan 1991.
22. DEMARIN, Vida 2010.
23. DESPOT, Branko 2010.
24. DEŠPALJ, Pavle 1992.
25. DEVIDÉ, Zvonimir 1991.
26. FABRIO, Nedjeljko 1997.
27. FALIŠEVAC, Dunja 2006.
28. FISKOVIĆ, Igor 2004.
29. GAMULIN, Stjepan 2002.
30. GLIGO, Nikša 2006.
31. GOLDNER, Vladimir 2002.
32. GRDENIĆ, Drago 1973.
33. GUŠIĆ, Ivan 1992.
34. HERAK, Milan 1973.
35. HERCIGONJA, Eduard 1991.
36. HORVAT-PINTARIĆ, Vera 2000.
37. HRASTE, Marin 2006.
38. IBLER, Vladimir 1991.
39. IKIĆ, Drago 1977.
40. ILAKOVAC, Ksenofont 1991.
41. JECIĆ, Stjepan 2000.
42. JELASKA, Sibila 1997.
43. JELČIĆ, Antun Dubravko,1992.
44. JEŽIĆ, Mislav 2000.
45. JURKOVIĆ, Ivan 1969.
46. KALLAY, Nikola 2008.
47. KAMENAR, Boris 1991.
48. KAŠTELAN, Andrija 1991.
49. KATIČIĆ, Radoslav 1986.
50. KAVURIĆ-KURTOVIĆ, Nives 1997.
51. KESER, Zlatko 2004.
52. KINCL, Branko 2006.
53. KLASINC, Leo 2004.
54. KLOBUČAR, Anđelko 1992.
55. KOVAČIĆ, Dinko 2006.
56. KOS, Koraljka 1991.
57. KOSTIAL-ŠIMONOVIĆ, Krista 1991.
58. KOSTOVIĆ, Ivica 2006.
59. KOVAČEC, August 1997.
60. KOŽARIĆ, Ivan 1997.
61. KRŠINIĆ, Frano 2000.
62. KUĆAN, Željko 1991.
63. KULJANIĆ, Elso 1997.
64. KUSIĆ, Zvonko 2000.
65. KUŠAN, Ivan 2002.
66. LIŠČIĆ, Božidar 1997.
67. MAGAŠ, Boris 1991.
68. MAJER, Vladimir 1986.
69. MARDEŠIĆ, Sibe 1988.
70. MARKOVIĆ, Vladimir 2000.
71. MAROEVIĆ, Tonko 2002.
72. MATIĆ, Slavko 2004.
73. MENAC, Antica 1988.
74. MOGUŠ, Milan 1986.
75. MRKONJIĆ, Zvonimir 2006.
76. MUTNJAKOVIĆ, Andrija 2004.
77. NAZOR, Anica 1992.
78. NEIDHARDT, Velimir 1991.
79. NEMEC, Krešimir 2008.
80. NOVAK, Slobodan 1991.
81. NOVAKOVIĆ, Darko 2008.
82. PAAR, Vladimir 1992.
83. PALJETAK, Luko 1997.

84. PAVLIČIĆ, Pavao 1997.
85. PARAĆ, Frano 2008.
86. PEČARIĆ, Josip 2000.
87. PEĆINA, Marko 2004.
88. PICHLER, Goran 2010.
89. PILIŽOTA, Vlasta 2006.
90. PETRAK, Nikica 2004.
91. PETROVIĆ, Ivanka 2010.
92. POPOVIĆ, Stanko 2004.
93. POSAVEC, Zvonko 2006.
94. PRAVDIĆ, Velimir 1997.
95. PRPIĆ, Ivan 1991.
96. RADICA, Ruben 2000.
97. RAUKAR, Tomislav 1997.
98. REINER, Željko 2006.
99. RUDAN, Pavao 2006.
100. RUDOLF, Davorin 1992.
101. RUKAVINA, Daniel 2000.
102. RUŽDJAK, Marko 2008.
103. SEDER, Đuro 2000.
104. SENJANOVIĆ, Ivo 2002.
105. SILOBRČIĆ, Vlatko 1991.
106. SKOKO, Dragutin 1991.
107. SOKAČ, Branko 1992.
108. SOLAR, Milivoj 2008.
109. SPAVENTI, Šime 1991.
110. STAMAĆ, Ante 2002.
111. STANČIĆ, Nikša 2004.
112. STIPETIĆ, Vladimir 1973.
113. STRČIĆ, Petar 2000.
114. SUPIČIĆ, Ivan 1983.
115. ŠANJEK, Franjo 1997.
116. ŠARIĆ, Marko 1991.
117. ŠĆAVNIČAR, Stjepan 1990.
118. ŠICEL, Miroslav 1997.
119. ŠIMUNOVIĆ, Petar 1991.
120. ŠKRABALO, Zdenko 1992.
121. ŠLAUS, Ivo 1991.
122. TADIĆ, Marko 2000.
123. TOMASOVIĆ, Mirko 2000.
124. TOMIĆ, Franjo 2010.
125. TOMIĆ, Radoslav 2010.
126. TOPOLNIK, Eugen 1979.
127. TRIBUSON, Goran 2008.
128. TRINAJSTIĆ, Nenad 1992.
129. UJEVIĆ-GALETOVIĆ, Marija 1998.
130. UDOVIČIĆ, Božo 1997.
131. VANIŠTA, Josip 1994.
132. VULAS, Šime 1991.
133. VULIN, Ante 1991.
134. WERTHEIMER-BALETIĆ, Alica 1992.
135. WIKERHAUSER, Teodor 1991.
136. ZELIĆ, Mirko 2000.
137. ŽIC FUCHS, Milena 2010.

—

DOPISNI ČLANOVI

na dan 31. prosinca 2010. (iza imena nalazi se godina izbora)

1. ALTHERR, Rainer 2004.
2. ARIMA, Akito 2004.
3. AUBOUIN, Jean 1990.
4. AUBURGER, Leopold 2000.
5. BAĆA, Ivo 1998.
6. BAN, Nenad 2010.
7. BANAC, Ivo 1990.
8. BÁRDOSSY, György 1997.
9. BERNIK, France 1994.
10. BENČIĆ, Nikola 1988.
11. BIĆANIĆ, Nenad 2010.
12. BLINC, Robert 1988.
13. BOMBELLES, Joseph 1998.
14. BORYŚ, Wiesław 2010.
15. BRGLEZ, Janez 2000.
16. BRUNEL, Pierre 1997.
17. BUJIĆ, Bojan 1997.
18. CVITANOVIĆ, Predrag 1994.
19. CRASEMANN, Brend 1998.
20. ČIKEŠ, Matko 2002.
21. DAMAŠKA, Mirjan 2002.
22. DAMJANOV, Ivan 1992.
23. DENEGRI, Daniel 1997.
24. DUDA, fra Bonaventura 2010.
25. EFENDIĆ, Suad 1997.
26. EHRLICH, Stanislav Duško 1997.
27. EIGEN, Manfred 1992.
28. ERDMAN, Elisabeth 1998.
29. ESCHENMOSER, Albert 1994.

30. FINKIELKRAUT, Alain 1992.
31. FLOTZINGER, Rudolf 1990.
32. FORRÓ, László 2010.
33. FRANOLIĆ, Branko 1994.
34. GARDE, Paul 2006.
35. GOLES CHACC, Eric 2006.
36. GOLUB, Ivan 1992.
37. GRACIOTTI, Sante 1997.
38. GRÜNBAUM, Branko 1988.
39. GRUBIŠIĆ, Vatroslav Vicko 2008.
40. HADŽI, Dušan 1975.
41. HEGER, Henrik 1992.
42. HOLZER, Georg 2008.
43. HORVAT, Milan 1997.
44. HRICAK, Hedvig 2004.
45. HUBER, Robert 1992.
46. IACHELLO, Francesco 1997.
47. IVANOV, Vyacheslav 2004.
48. JANKO, Zvonimir 1992.
49. JANKOVIČ, Ján 2006.
50. JOVIĆ, Nikola 1994.
51. JOVIĆ-RANDIĆ, Mirjana 2010.
52. KAPETANIĆ, Davor 2000.
53. KARASZ, Frank E., 1997.
54. KARPATSKY, Dušan 1990.
55. KATIĆ, Ivan 2006.
56. KEGLEVIĆ, Dina 1986.
57. KELEMEN, Milko 1988.
58. KLOBUČAR, Berislav 2006.
59. KOCH, Guntram 2006.
60. KOPROWSKI, Hilary 1977.
61. KOROMAN, Veselko 1990.
62. KRAJCER, Zvonimir 1997.
63. KRALJEVIĆ, Hrvoje 1992.
64. KRASIĆ, Stjepan 1997.
65. KRMPOTIĆ, Franjo 1998.
66. KRNJEVIĆ, Krešimir 1992.
67. KULTERMANN, Udo 1997.
68. LASIĆ, Stanko 1990.
69. LAUER, Reinhard 1990.
70. LEHFELDT, Werner 1992.
71. LEHN, Jean-Marie 1990.
72. LE GOFF, Jacques 2000.
73. LESKOVAR, Branko 1988.
74. LICHARDUS, Branislav 1994.
75. LORKOVIĆ, Hrvoje 2002.
76. LOWN, Bernard 1992.
77. LÖKÖS, István 2000.
78. MAČEK, Jože 1998.
79. MANG, Herbert 2004.
80. MARČELJA, Stjepan 1997.
81. MATEJKA, Ladislav 1990.
82. MATEŠIĆ, Josip 1988.
83. MATIJEVIĆ, Egon 1986.
84. MILAS, Luka 1997.
85. MITRA, Sanjit Kumar 2002.
86. MIYA, Kenzo 2000.
87. MLINAR, Zdravko 2004.
88. MORITZ, Helmut 1994.
89. MOTTELSON, Ben R. 1979.
90. MÜLLER, E. G. Werner 1998.
91. NERALIĆ, Tomislav 2008.
92. NYOMÁRKAY, István 1997.
93. ORTALLI, Gherardo 2008.
94. OTTMANN, Henning 2010.
95. PAVELIĆ, Krešimir 1992.
96. PLOTKIN, Stanley 1990.
97. PODRECCA, Boris 1997.
98. POLANYI, John Charles 1992.
99. POSPIŠ-BALDANI, Ruža 2010.
100. RADMAN, Miroslav 1992.
101. RAKIĆ, Paško 1990.
102. RAKOŠ, Karl Dragutin 2000.
103. RANDIĆ, Milan 1997.
104. REIHLEN, Helmut D. 1997.
105. RENGEL, Zdenko 2006.
106. ROTHE, Hans 1994.
107. RUBBIA, Carlo 1992.
108. SEDLAČEK, Miroslav 1998.
109. SARTORIUS, Norman 2008.
110. SEEGER, Hermann 1998.
111. SEIBOLD, Eugen 1994.
112. SEITZ, Hans Joachim 1998.
113. SEKULIĆ, Ante 1997.
114. SOUČEK, Branko 2002.
115. SÖLL, Dieter 2006.
116. SCHLESSINGER, Joseph 2008.
117. SUPPES, Patrick 1990.
118. THENIUS, Erich 1983.
119. TIŠLER, Miha 1979.

120. TUCKER, Maurice 2008.
121. TUILIER, André 2004.
122. TURINA, Marko 1992.
123. UGLJEN, Zlatko 2006.
124. VALIĆ, Fedor 1977.
125. VESELIĆ, Krešimir, 1997.
126. VRANIĆ, Mladen, 1997.
127. VRKLJAN, Irena 2008.
128. VUK-PAVLOVIĆ, Stanimir 1997.
129. WARNECKE, Hans-Jürgen 1998.
130. WELZIG, Werner 1994.
131. ZACHER, Hans F. 1992.
132. ZAHN, Rudolf K. 1997.
133. ZAHRADNIK, Rudolf 1994.
134. ZEMANN, Josef 1997.
135. ZLOBEC, Ciril 1990.
136. ŽMEGAČ, Viktor 1992.

ČLANOVI SURADNICI

na dan 31. prosinca 2010.
(iza imena nalazi se godina izbora)

1. AGANOVIĆ, Ibrahim 1992.
2. ANIĆ, Igor 2006.
3. AURER-KOŽELJ, Jelena 1988.
4. BALABANIĆ, Josip 2002.
5. BARKOVIĆ, Josip 1980.
6. BAČIĆ, Arsen, 2008.
7. BAŠIĆ, Nikola 2008.
8. BERMANEC, Vladimir 2006.
9. BERTOŠA, Miroslav 1990.
10. BRNIĆ, Josip 1997.
11. BROZOVIĆ RONČEVIĆ, Dunja 2004.
12. CINDRIĆ, Marina 2010.
13. ČORAK, Željka 2006.
14. ČULO, Filip 1980.
15. DEGAN, Vladimir Đuro 1990.
16. DEKARIS, Iva 2006.
17. DRUŽIĆ, Gordan 2002.
18. DURAKOVIĆ, Zijad 1992.
19. DÜRRIGL, Theodor 1986.
20. ERCEG, Ivan 1983.
21. FABIJANIĆ, Nenad 2008.
22. FELETAR, Dragutin 2006.
23. FIAMENGO, Jakša 2008.
24. FILETIN, Tomislav 2004.
25. FILIPI, Goran 2008.
26. GRABOVAC, Ivo 1998.
27. GRČEVIĆ, Mario 2010.
28. HEĆIMOVIĆ, Branko 1980.
29. HERAK, Marijan 2006.
30. JAUK-PINHAK, Milka 1990.
31. JELČIĆ, Božidar 1986.
32. JEROLIMOV, Vjekoslav 2006.
33. JUDAŠ, Miloš 2008.
34. JURANIĆ, Zoran 2010.
35. KAŠTELA, Slobodan 2006.
36. KNAPP, Vladimir 1990.
37. KRAPAC, Davor 2004.
38. KRAVAR, Zoran 2010.
39. LEONTIĆ, Boran 1975.
40. LISAC, Josip 2004.
41. LOVREK, Ignac 2008.
42. LUCU, Čedomil 1992.
43. LJUBEŠIĆ, Nikola 2006.
44. MACHIEDO, Mladen 2006.
45. MADIĆ, Josip 1998.
46. MAKOVIĆ, Zvonko 2006.
47. MARIJANOVIĆ, Stanislav 1990.
48. MATASOVIĆ, Ranko 2006.
49. MENAC-MIHALIĆ, Mira 2008.
50. MIHALJEVIĆ, Milan 2010.
51. MIHANOVIĆ, Ante 1997.
52. MIHANOVIĆ, Nedjeljko 1980.
53. MUSIĆ, Svetozar 2010.
54. NAGY, Biserka 1992.
55. OBAD-ŠĆITAROCI, Mladen 2006.
56. PALINKAŠ, Ladislav 1997.
57. PRELOGOVIĆ, Eduard 1992.
58. PRIMC, Mirko 2006.
59. RACZ, Zoltan 1977.
60. REINER, Elsa 1977.
61. SABLJAK, Tomislav 1994.
62. SCHIFFLER-PREMEC, Ljerka 2002.
63. SEČEN, Josip 2002.
64. SEDAK, Eva 2008.
65. SENKER, Boris 2010.

66. SIMONIĆ, Ante 2002.
67. SORIĆ, Jurica 2008.
68. STAHULJAK CHYTIL, Višnja 2004.
69. STIPČEVIĆ, Ennio 1994.
70. SUTLIĆ, Željko 2006.
71. SZAVITS-NOSSAN, Antun 1998.
72. ŠARC-LAHODNY, Olga 1975.
73. ŠEGOTA, Tomislav 1980.
74. ŠOJAT, Antun 1980.
75. ŠUNJIĆ, Vitomir 2002.
76. TADIĆ, Marko 2008.
77. TOMAŠ, Stjepan 2000.
78. TOMIĆ, Silvia 2008.
79. TOMIČIĆ, Željko 2010.
80. TUKSAR, Stanislav 1990.
81. VEKARIĆ, Nenad 2000.
82. VILIČIĆ, Damir 2006.
83. VLAHOVIĆ, Igor 2006.
84. VOJNIĆ, Dragomir 1983.
85. VOLENEC, Vladimir 1980.
86. VRKLJAN, Zlatan 2006.
87. WEYGAND-ĐURAŠEVIĆ, Ivana 2002.
88. WRISCHER, Mercedes 1992.
89. ZANINOVIĆ, Marin 1988.
90. ŽANIĆ, Vedran 1994.
91. ŽINIĆ, Mladen 2004.

—

ČLANOVI SURADNICI KOJIMA JE PRESTALO ČLANSTVO

(iza imena nalaze se godine članstva)

1. BAHUN, Stjepan 1975. – 1992.
2. GAŠPERT, Branimir 1988. – 2008.
3. KRULC, Zvonimir 1977. – 2004.
4. ŠEPAROVIĆ, Zvonimir 1988. – 1998.
5. ŠKREB-GUILCHER, Yvette 1977. – 2004.
6. ŠOLC, Oto 1975. – 1990.
7. TIMET, Dubravko 1977. – 2004.
8. VRATOVIĆ, Vladimir 1988. – 2000.
9. ZGAGA, Vjera 1975. – 1990.

—

UMRLI ČLANOVI OD OSNUTKA DO 2010. GODINE

(iza imena nalazi se godina smrti)

—

UMRLI POKROVITELJI

1. STROSSMAYER, Josip Juraj 1905.
2. BAUER, Antun 1937.

—

UMRLI PREDSJEDNICI

1. RAČKI, Franjo 1894.
2. MUHIĆ, Pavao 1897.
3. TORBAR, Josip 1900.
4. SMIČIKLAS, Tade 1914.
5. MAŽURANIĆ, Vladimir 1928.
6. JANEČEK, Gustav 1929.
7. MARETIĆ, Tomislav 1938.
8. MANOJLOVIĆ, Gavro 1939.
9. BAZALA, Albert 1947.
10. ŠTAMPAR, Andrija 1958.
11. MATIĆ, Tomo 1968.
12. NOVAK, Grga 1978.
13. SIROTKOVIĆ, Jakov 2002.
14. SUPEK, Ivan 2007.
15. PADOVAN, Ivo 2010.

—

UMRLI POČASNI ČLANOVI

1. BABIĆ ĐALSKI, Ljubo 1935.
2. BOUE, Ami 1881.
3. BROZ TITO, Josip 1980.
4. BUKOVAC, Vlaho 1922.
5. BULIĆ, Frano 1934.
6. ERBEN, Karel Jaromir 1870.
7. FRIČ, Antonin 1913.
8. GAVRILOVIĆ, Jovan 1877.
9. GROT KARLOVIĆ, Jakub 1893.
10. HUBAD, Matej 1937.
11. IVEKOVIĆ, Franjo 1914.

12. JOVANOVIĆ, Pavle 1957.
13. KUHARIĆ, Franjo 2002.
14. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan 1889.
15. KUNIK ARISTOVIČ, Aristo 1899.
16. MACIEJOWSKI, Aleksandar Vaclav 1883.
17. MARTIĆ, Grga 1905.
18. MASARYK, Tomaš G. 1937.
19. MEDOVIĆ, Celestin 1920.
20. MENDELEJEV IVANOVIČ, Dimitrije 1907.
21. MEŠTROVIĆ, Ivan 1962.
22. MIKLOŠIĆ, Franjo 1891.
23. MUCHA, Alfons M. 1939.
24. PALACKY, František 1876.
25. PAULING, Linus Carl 1994.
26. POGODIN PETROVIČ, Mihajlo 1875.
27. PRELOG, Vladimir 1998.
28. PURKYNĚ , Jan Emanuel 1869.
29. ROSSI, Ivan K. 1894.
30. RUŽIČKA, Lavoslav 1976.
31. SCHLEICHER, August 1868.
32. SCHULZER MÜGGENBURŽKI, Stjepan 1892.
33. SREZNEVSKI IVANOVIČ, Ismael 1880.
34. STRITAR, Josip 1923.
35. STUR, Dionizije 1893.
36. ŠANTIĆ, Aleksa 1924.
37. TESLA, Nikola 1943.
38. TOMAŠIĆ, Nikola 1916.
39. TRNSKI, Ivan 1910.
40. VISINI, Roberto 1878.
41. WICKERHAUSER, Teodor 1946.
42. ZAJC, Ivan 1914.

—

UMRLI PRAVI / REDOVITI ČLANOVI

1. ABRAMIĆ, Mihovil 1962.
2. ADAMČEK, Josip 1995.
3. ANDRASSY, Juraj 1977.
4. ANDREIS, Josip 1982.
5. ANGELI RADOVANI, Kosta 2002.
6. ALAČEVIĆ, Jerko 1963.
7. ALLEGRETTI, Nikša 1982.
8. ANIĆ, Milan 1968.
9. ARNOLD, Đuro 1941.
10. AUGUSTINČIĆ, Antun 1979.
11. BABIĆ, Ivo 1977.
12. BABIĆ, Krunoslav 1953.
13. BABIĆ, Ljubo 1974.
14. BADALIĆ, Josip 1985. (član do 1954.)
15. BAKARIĆ, Vladimir 1983.
16. BAKIĆ, Vojin 1992.
17. BALENOVIĆ, Krešimir 2003.
18. BARAC, Antun 1955.
19. BARANOVIĆ, Krešimir 1975.
20. BATUŠIĆ, Nikola 2010.
21. BAUER, Antun 1937.
22. BAYER, Vladimir 1990.
23. BAZALA, Albert 1947.
24. BECIĆ, Vladimir 1954.
25. BEGO, Vojislav 1999.
26. BEGOVIĆ, Milan 1948.
27. BEGOVIĆ, Miroslav 2004.
28. BERČIĆ, Ivan 1870.
29. BERITIĆ, Tihomil 1999.
30. BEZIĆ, Jerko 2010.
31. BILINSKI, Stanko 1998.
32. BJELINSKI, Bruno 1992.
33. BLANUŠA, Danilo 1987.
34. BLEIWEISS, Janez 1881.
35. BOBAN, Ljubo 1994.
36. BOGDANOV, Vaso 1967.
37. BOGIŠIĆ, Baltazar 1908.
38. BOGOVIĆ, Mirko 1893.
39. BOGIŠIĆ, Rafo 2010.
40. BORANIĆ, Dragutin 1955.
41. BOSANAC, Tomo 2003.
42. BOŠNJAK, Branko 1996.
43. BOŽIĆ, Mirko 1995.
44. BRAJKOVIĆ, Vladislav 1989.
45. BROZOVIĆ, Dalibor 2009.
46. BRUSINA, Spiro 1908.
47. BUDAK, Mile 1945.
48. BUDMANI, Pero 1914.

49. BUJAS, Željko 1999.
50. BUJAS, Zoran 2004.
51. BULIĆ, Frano 1934.
52. CAR EMIN, Viktor 1963.
53. CESARIĆ, Dobriša 1980.
54. CRNČIĆ, Klement M. 1930.
55. CSIKOS SESSIA, Bela 1931.
56. ČALIĆ, Dušan 1993.
57. ČEČUK, Ljubomir 2002.
58. ČOLIĆ, Petar Krešimir 2000.
59. ČULINOVIĆ, Ferdo 1971.
60. ČUPAR, Ivo 1981.
61. DANIČIĆ, Đuro 1882.
62. DEANOVIĆ, Mirko 1984.
63. DETONI, Marijan 1981.
64. DEVČIĆ, Natko 1997.
65. DEVIDÉ, Vladimir 2010.
66. DEŽMAN, Milivoj 1940.
67. DOGAN, Boris 1992.
68. DOMJANIĆ, Dragutin 1933.
69. DRAGIČEVIĆ, Adolf 2010.
70. DUKAT, Vladoje 1944.
71. DUGAN, Franjo 1948.
72. DURST, Franjo 1958.
73. DVOŘÁK, Vinko 1922.
74. DŽAMONJA, Dušan 2009.
75. FANCEV, Franjo 1943.
76. FARKAŠ VUKOTINOVIĆ, Ljudevit 1893.
77. FILIPOVIĆ, Rudolf 2000.
78. FINKA, Božidar 1999.
79. FISKOVIĆ, Cvito 1996.
80. FLAKER, Aleksandar 2010.
81. FLEŠ, Dragutin 2005.
82. FORENBACHER, Sergej 2010.
83. FRANGEŠ, Ivo 2003.
84. FRANGEŠ MIHANOVIĆ, Robert 1940.
85. FRANIČEVIĆ, Marin 1990.
86. FRANIČEVIĆ PLOČAR, Jure 1994.
87. FUČIĆ, Branko 1999.
88. GALIĆ, Drago 1992.
89. GAVAZZI, Artur 1944.
90. GAVAZZI, Milovan 1992. (član do 1959.)
91. GAVELLA, Branko 1962.
92. GLAVIČIĆ, Branimir 2010.
93. GEITLER, Lavoslav 1885.
94. GOLDBERG, Josip 1960.
95. GOLDŠTAJN, Aleksandar 2010.
96. GORJANOVIĆ-KRAMBERGER, Dragutin 1936.
97. GORTAN, Veljko 1985.
98. GOTOVAC, Jakov 1982.
99. GRAČANIN, Mihovil 1981. (član do 1951.)
100. GRČEVIĆ, Nenad 2004.
101. GRUBER, Dane 1927.
102. GUBERINA, Petar 2005.
103. GUNJAČA, Stjepan 1981.
104. GUŠIĆ, Branimir 1975.
105. HAMM, Josip 1986.
106. HANĚL, Jaromir 1910.
107. HAUPTMANN, Ljudmil 1968.
108. HEGEDUŠIĆ, Krsto 1975.
109. HONDL, Stanko 1971.
110. HORVAT, Anđela 1985.
111. HORVAT, Lavoslav 1989.
112. HORVAT, Stanislav 2006.
113. HORVATIĆ, Stjepan 1975.
114. HRASTE, Mate 1970.
115. IVANČIĆ, Ljubo 2003.
116. IVANČIĆ, Radovan 2007.
117. IVEKOVIĆ, Ćiril M. 1933.
118. IVEKOVIĆ, Hrvoje 1991.
119. IVŠIĆ, Stjepan 1962.
120. JAGIĆ, Vatroslav 1923.
121. JANEČEK, Gustav 1929.
122. JANEŠ, Želimir 1996.
123. JANKOVIĆ, Zlatko 1987.
124. JELIČIĆ, Živko 1995.
125. JONKE, Ljudevit 1979.
126. JURKOVIĆ, Janko 1889.
127. KALEB, Vjekoslav 1996.
128. KARAMAN, Ljubo 1971.
129. KARŠULIN, Miroslav, 1984.
130. KASUMOVIĆ, Ivan 1945.
131. KAŠTELAN, Jure 1990.
132. KATIČIĆ, Natko 1983.
133. KAUZLARIĆ, Mladen 1971.
134. KESIĆ, Branko 1988.

135. KIŠPATIĆ, Mijo 1926.
136. KLAIĆ, Vjekoslav 1928.
137. KLEPAC, Dušan 2006.
138. KOCHANSKY-DEVIDÉ, Vanda 1990.
139. KOGOJ, Fran 1983.
140. KOLUMBIĆ, Nikica 2009.
141. KÖRBLER, Đuro 1927.
142. KOSOR, Josip 1961.
143. KOSTRENČIĆ, Marko 1976.
144. KOVAČEVIĆ, Edo 1993.
145. KRANJEC, Velimir 2002.
146. KRMPOTIĆ-NEMANIĆ, Jelena 2008.
147. KRBEK, Ivo 1966.
148. KRESER, Milan 1924.
149. KREŠEVLJAKOVIĆ, Hamdija 1959.
150. KRIŠKOVIĆ, Vinko 1954.
151. KRIZMAN, Tomislav 1955.
152. KRKLEC, Gustav 1977.
153. KRLEŽA, Miroslav 1981.
154. KRŠINIĆ, Fran 1982.
155. KRVAVICA, Slavko 2003.
156. KULMER, Ferdinand 1998.
157. KULJERIĆ, Igor 2006.
158. KURELAC, Fran 1874.
159. KURELEC, Branko 1999.
160. LANOVIĆ, Mihajlo 1968.
161. LIVADIĆ, Branimir 1879.
162. LONČAR, Josip 1973.
163. LORKOVIĆ, Zdravko 1998.
164. LORKOVIĆ, Blaž 1892.
165. LOVRIĆ, Edo 1941.
166. LUETIĆ, Vladimir 2000.
167. LJUBIĆ, Šime 1896.
168. MACELJSKI, Milan 2007.
169. MAČEK, Ivo 2002.
170. MAIXNER, Franjo 1903.
171. MAJCEN, Juraj 1924.
172. MAJNARIĆ, Nikola 1966.
173. MALEZ, Mirko 1990.
174. MANOJLOVIĆ, Gavro 1939.
175. MARETIĆ, Tomislav 1938.
176. MARGETIĆ, Lujo 2010.
177. MARIĆ, Luka 1979.
178. MARINKOVIĆ, Ranko 2001.
179. MARJANOVIĆ, Milan 1955.
180. MARKOVIĆ, Franjo 1914.
181. MARKOVIĆ, Željko 1974.
182. MATIČEVIĆ, Stjepan 1941.
183. MATIĆ, Tomo 1968.
184. MATKOVIĆ, Petar 1898.
185. MATKOVIĆ, Marijan 1985.
186. MATKOVIĆ, Vladimir 2005.
187. MAUROVIĆ, Ivan 1952.
188. MAUROVIĆ, Milivoj 1926.
189. MAŽURANIĆ, Vladimir 1928.
190. MESIĆ, Matija 1878.
191. MEŠTROV, Milan 2010.
192. MEŠTROVIĆ, Ivan 1962.
193. MIDŽIĆ, Sead 1999.
194. MIHALIĆ, Slavko 2007.
195. MILIČIĆ, Davor 1993.
196. MILIĆEVIĆ, Nikola 1999.
197. MIRKOVIĆ, Mijo 1963.
198. MIŠE, Jerolim 1970.
199. MOHOROVIČIĆ, Andrija 1936.
200. MOHOROVIČIĆ, Andre 2002.
201. MUHIĆ, Pavo 1897.
202. MURAI, Jurica 1999.
203. MURTIĆ, Edo 2005.
204. MUSIĆ, August 1938.
205. MUSULIN, Stjepan 1969.
206. NAZOR, Vladimir 1949.
207. NIČE, Vilim 1987.
208. NODILO, Natko 1912.
209. NOVAK, Grga 1978.
210. OGRIZEK, Albert 1970.
211. OKLJEŠA, Božidar 1983.
212. PADOVAN, Ivo 2010.
213. PAIĆ, Mladen 1997.
214. PAPANDOPULO, Boris 1991.
215. PARAĆ, Vjekoslav 1986.
216. PAVIĆ, Armin 1914.
217. PAVIŠIĆ, Zvonimir 1996.
218. PAVLETIĆ, Vlatko 2007.
219. PEIĆ, Matko 1999.
220. PERIŠIN, Ivo 2008.
221. PETRICIOLI, Ivo 2009.

222. PETRINOVIĆ, Ivo 2003.
223. PEROVIĆ, Drago 1968.
224. PETRANOVIĆ, Božidar 1874.
225. PETRIK, Milivoj 1979.
226. PEVALEK, Ivo 1967.
227. PILAR, Đuro 1893.
228. PILAR, Martin 1942.
229. POPOVIĆ, Vladimir 1995.
230. POSTRUŽNIK, Oton 1978.
231. POŽAR, Hrvoje 1991.
232. PRICA, Zlatko 2003.
233. PRIJATELJ, Kruno 1998.
234. PROŠTENIK, Mihovil 1994.
235. PUSIĆ, Eugen 2010.
236. RAČKI, Franjo 1894.
237. RAČKI, Mirko 1982.
238. RADAUŠ, Vanja 1975.
239. RATKOVIĆ, Milan 1995.
240. REISER, Nikola 2010.
241. REISZNER, Valerijan 1949.
242. RENDIĆ-MIOČEVIĆ, Duje 1993.
243. REŠETAR, Milan 1942.
244. RITIG, Svetozar 1961.
245. ROGLIĆ, Josip 1987.
246. ROSMAN, Riko 2008.
247. RUSZKOWSKI, Ivo 1998.
248. SACHS, Milan 1968.
249. SALOPEK, Marijan 1967.
250. SALTYKOW, Sergije 1964.
251. SCHLOSSER KLEKOVSKI, Josip 1882.
252. SCHNEIDER, Artur 1946.
253. SEKSO, Mladen 2003.
254. SEISSEL, Josip 1987.
255. SIROTKOVIĆ, Hodimir 2009.
256. SIROTKOVIĆ, Jakov 2002.
257. SKOK, Petar 1956.
258. SLAMNIG, Ivan 2001.
259. SMIČIKLAS, Tade 1914.
260. STANČIĆ, Svetislav 1970.
261. STEFANOVIĆ, Jovan 1964.
262. STROHAL, Ivan 1917.
263. SUBOTIĆ, Jovan 1886.
264. SUIĆ, Mate 2002.
265. SUNKO, Dionis Emerik 2010.
266. SUPEK, Ivan 2007.
267. SVEČNJAK, Vilim 1993.
268. ŠANTEK, Miroslav 1941.
269. ŠEGEDIN, Petar 1998.
270. ŠEPIĆ, Dragovan 1997.
271. ŠERCER, Ante 1968.
272. ŠIMUNOVIĆ, Frano 1995.
273. ŠINKO, Ervin 1967.
274. ŠIROLA, Božidar 1956.
275. ŠIŠIĆ, Ferdo 1940.
276. ŠKARIĆ, Vinko 2006.
277. ŠKREB, Nikola 1993.
278. ŠKREB, Stjepan 1952.
279. ŠKREB, Zdenko 1985.
280. ŠOLJAN, Antun 1993.
281. ŠREPEL, Milivoj 1905.
282. ŠTAMPAR, Andrija 1958.
283. ŠUHAJ, Mirko 1889.
284. ŠULEK, Bogoslav 1895.
285. ŠULEK, Stjepan 1986.
286. ŠUTEJ, Miroslav 2005.
287. ŠVAJGER, Anton 2003.
288. ŠVELEC, Franjo 2001.
289. TADIĆ, Dubravko 2003.
290. TADIJANOVIĆ, Dragutin 2007.
291. TAJDER, Miroslav 1983.
292. TARTAGLIA, Marino 1984.
293. TAVČAR, Alojz 1979.
294. TILJAK, Đuro 1965. (član do 1950.)
295. TIŠLJAR, Josip 2009. (red. čl. od 2004.)
296. TKALČIĆ, Ivan 1905.
297. TKALČEVIĆ VEBER, Adof 1889.
298. TOMAŠEC, Ivo 1981.
299. TORBAR, Josip 1900.
300. TORBARINA, Josip 1986.
301. TRGOVČEVIĆ, Željko 2000.
302. TRIVA, Siniša 2004.
303. TUĆAN, Fran 1954.
304. TUĐMAN, Franjo 1999.
305. UGRENOVIĆ, Aleksandar 1958.
306. VALDEC, Rudolf 1929.
307. VALJAVEC, Matija 1897.
308. VARIĆAK, Vladimir 1942.
309. VARIĆAK, Teodor 1977.
310. VIDAKOVIĆ, Mirko 2002.

311. VINJA, Vojmir 2007.
312. VOJNOVIĆ, Kosta 1903.
313. VONČINA, Josip 2010.
314. VOUK, Vale 1962.
315. VRANICKI, Predrag 2002.
316. VRBANIĆ, Fran 1909.
317. VUKASOVIĆ, Živko 1874.
318. WINKLER, Zlatko 1996.
319. ZIMMERMANN, Stjepan 1963.
320. ZAHRADNIK, Karlo 1916.
321. ZORIČIĆ, Milovan 1912.
322. ŽGANEC, Vinko 1976.
323. ŽUPANOV, Josip 2004.
324. ŽUPANOVIĆ, Lovro 2004.

—

UMRLI ČLANOVI DOPISNICI U RADNOM SASTAVU / IZVANREDNI ČLANOVI

1. ALAGA, Gaja 1988.
2. BARADA, Miho 1957.
3. BATUŠIĆ, Slavko 1979.
4. BRKANOVIĆ, Ivan 1987.
5. CIPRA, Milo 1985.
6. ČRNJA, Zvane 1991.
7. DOGAN, Sergije 1979.
8. DONČEVIĆ, Ivan 1982.
9. FRANK, Stanko 1953.
10. GRUJIĆ, Miroslav 1981.
11. HABERLE, Marijan 1979.
12. HAHN, Arpad 1967.
13. HAJNŠEK, Franjo 1989.
14. HORVAT, Marijan 1967.
15. KANTOCI, Ksenija 1995.
16. KONRAD, Maksimilijan 1980.
17. KUREPA, Đuro 1993.
18. KUŠEVIĆ, Rajko 1966.
19. LOPAŠIĆ, Radoslav 1979.
20. MAKJANIĆ, Berislav 1988.
21. MAKSIĆ, Branko 1966.
22. MILKOVIĆ, Stevan 1989.
23. MUJADŽIĆ, Omer 1991.
24. NIKŠIĆ, Radovan 1987.
25. PINTER, Tomislav 1980.
26. POLŠAK, Ante 1990.
27. RASTOVČAN, Pavao 1958.
28. RAŠICA, Božidar, 1992.
29. RAVLIĆ, Jakša 1975.
30. ROJNIĆ, Matko 1981.
31. SABOLIĆ, Ivan 1986.
32. SIMIĆ, Novak 1981.
33. ŠABAN, Ladislav 1985.
34. ŠILOVIĆ, Josip 1939.
35. TRAUSMILLER, Otmar 1972.
36. VERNIĆ, Radovan 1958.
37. VINSKI, Ivo 1985.
38. VINSKI, Zdenko 1996.
39. VUČETIĆ, Šime 1987

—

UMRLI ČLANOVI DOPISNICI IZVAN RADNOG SASTAVA / DOPISNI ČLANOVI

1. ABAKUMOV, Nikolaj 1965.
2. ADAMIČ, Louis 1951.
3. ADAMOVIĆ, Lujo 1935.
4. ALFVÉN, Hannes Olof 1995.
5. ANDREJEVIĆ-KUN, Đorđe 1964.
6. ANDRIĆ, Ivo 1975.
7. ANĐELIĆ, Tatomir 1993.
8. ANTOLIĆ, Vlado 1981.
9. APOSTOLSKI, Mihajlo 1987.
10. ARALICA, Stojan 1980.
11. ARNOVLJEVIĆ, Vojislav 1989.
12. ARSLAN, Khayël Michele 1988.
13. ASBOTH, Oskar 1920.
14. AUGUSTITHIS, Stylianos Savvas 2001.
15. BABINGER, Franz 1967.
16. BALZER, Oswald Marijan 1933.
17. BAN, Matija 1903.
18. BARGMANN, Wolfgang 1978.
19. BARLE, Janko 1941.
20. BARTOŠ, Milan 1974.
21. BASTID, Suzanne 1995.
22. BATIS, Janez 2002.
23. BELIĆ, Aleksandar 1960.
24. BENAC, Alojz 1992.
25. BÉNÉ, Charles 2005.

26. BERNABÖ BREA, Luigi 1999.
27. BERSU, Gerhard 1964.
28. BEZLAJ, France 1993.
29. BIDLO, Jaroslav 1937.
30. BIELOWSKI, August 1876.
31. BIRNBAUM, Henrik 2002.
32. BLAGOJEVIĆ, Borislav 1985.
33. BLANC, André 1977.
34. BLOHIN NIKOLAJEVIČ, Nikolaj 1979.
35. BOBČEV, Stefan S. 1940.
36. BOGDANOVIĆ, Milan 1964.
37. BOHNIČEK, Stjepan 1956.
38. BOHR, Aage N. 2009.
39. BOR, MATEJ 1993.
40. BOŠKOVIĆ, ĐURĐE 1977.
41. BOŠKOVIĆ, STEVAN 1957.
42. BOŠNJAKOVIĆ, FRAN 1993.
43. BRANDL, Vaclav 1901.
44. BRLIĆ-MAŽURANIĆ, Ivana 1938.
45. BRECELJ, Bogdan 1986.
46. BRENET, Jean Paul 2001.
47. BRODAR, Srečko 1987.
48. BROZ, Ivan 1893.
49. BRUNŠMID, Josip 1929.
50. BUDIMIR, Milan 1975.
51. BURNS WOODWARD, Robert 1979.
52. CAILLÉRE, Simonne 1999.
53. CASSOU, Jean 1986.
54. CICIN VASILJEVIČ, Nikolaj 1980.
55. COLLINET, Paul 1938.
56. CVETKO, Dragotin 1993.
57. CVIJIĆ, Jovan 1927.
58. ČALIĆ, Eduard 2003.
59. ČAMO, Edhem 1996.
60. ČIŽEVSKIJ IVANOVIČ, Dmitro 1977.
61. ČRNČIĆ, Ivan 1897.
62. ČUBRILOVIĆ, Vaso 1990.
63. DAUDEL, Raymond 2006.
64. DAUSSET, Jean 2009.
65. DAUX, Georges 1988.
66. DAVIČO, Oskar 1989.
67. DEMEREC, Milisav 1966.
68. DENZLER, Juraj 1981.
69. DERENČIN, Marijan 1908.
70. DEVOTO, Giacomo 1974.
71. DIELS, Paul 1963.
72. DOBROVIĆ, Nikola 1967.
73. DRINOV, Marin 1906.
74. DUBININ PETROVIČ, Nikolaj 1998.
75. DUČIĆ, Nikifor 1900.
76. DÜMMLER, Ernest 1902.
77. DYGGVE, Einar 1961.
78. ĐORĐEVIĆ, Pera P. 1902.
79. ĐORDEVIĆ, Živojin 1957.
80. ĐORĐEVIĆ, Jovan 1989.
81. ĐURĐEV, Branislav 1994.
82. ĐURIČIĆ, Ilija 1965.
83. EHRLICH Hugo, 1936.
84. ERCEGOVIĆ, Ante 1969.
85. ERJAVEC, Franjo 1887.
86. ESCANDE, Leopold 1980.
87. FELDMAN, Miroslav 1976.
88. FELLER, Vilim 1970.
89. FERMENDŽIN, Euzebije 1897.
90. FINŽGAR, Alojz 1994.
91. FLORINSKI, Timofej D. 1919.
92. FRANČIŠKOVIĆ, Vinko 1984.
93. FRANKNOI, Vilmos 1923.
94. FRUMKIN NIKOLAJEVIČ, Aleksandar 1976.
95. GALBRAITH, John Kenneth 2006.
96. GAMULIN, Tomo 1991.
97. GELCICH, Josip 1925.
98. GILFERDING, Aleksandar F. 1872.
99. GILLEMOT, László 1977.
100. GJAJA, Ivan 1957.
101. GLIGORIĆ, Velibor 1977.
102. GORSKI VASILJEVIČ, Aleksandar 1885.
103. GRBIĆ, Miodrag 1969.
104. GRMEK, Mirko Dražen 2000.
105. GUICHEN, Eugène 1938.
106. HADROVICS, László 1997.
107. HADŽI, Jovan 1972.
108. HADŽIOLOFF, Asen 1994.

109. HAEGER-ARONSEN, Birgitta 2008.
110. HATTALA, Martin 1903.
111. HATZE, Josip 1959.
112. HAVRÁNEK, Bohuslav 1978.
113. HEISENBERG, Karl Werner 1976.
114. HERKOV, Zlatko 1994.
115. HODGKIN-CROWFOOT, Dorothy 1994.
116. HÖFLER, Otto 1987.
117. HOHENBERG, Fritz 1987.
118. HOLJAC, Janko 1939.
119. HORVAT, Karlo 1920.
120. HUBE, Romualdo 1890.
121. IVANIŠEVIĆ, Drago 1981.
122. IVEKOVIĆ, Oton 1939.
123. JAKAC, Božidar 1989.
124. JANKOVIĆ, Dragoslav 1990.
125. JELENIĆ, Julijan 1931.
126. JELIĆ, Luka 1922.
127. JENSEN, Alfred 1920.
128. JERNEJ, Josip 2005.
129. JIREČEK, Hermenegild 1909.
130. JIREČEK, Josip 1888.
131. JIREČEK, Konstantin 1918.
132. JIRUŠ, Bogoslav, 1901.
133. JOSIFOVIĆ, Mladen 1981.
134. JOVIČIĆ, Milorad 1937.
135. JUNEK, Leo 1993.
136. KADIĆ, Ante 1998.
137. KADLEC, Karel 1928.
138. KANTOCI, Ksenija 1995.
139. KANTOROVIČ VASILJEVIČ, Leonid 1986.
140. KARAMATA, Jovan 1967.
141. KARAMATA, Stevan 1994.
142. KÁRNIK, Vít 1994.
143. KARTOWICZ, Jan 1903.
144. KATALINIĆ, Marin 1959.
145. KERDIĆ, Ivo 1953.
146. KIDRIČ, Fran 1950.
147. KLIMASZEWSKI, Mieczysław 1995.
148. KLJAKOVIĆ, Jozo 1969.
149. KOLOTIRKIN MIHAJLOVIČ, Jakov 1995.
150. KONESKI, Blaže 1993.
151. KONSTANTINOVIĆ, Mihajlo 1982.
152. KONJOVIĆ, Milan 1993.
153. KOPAČ, Slavko 1995.
154. KOROŠEC, Josip 1966.
155. KOS, Franjo 1924.
156. KOS, Milko 1972.
157. KOSÁRY, Domokos 2007.
158. KOSSMAT, Franjo 1938.
159. KOSTOMAROV IVANIČ, Nikola 1885.
160. KOSTOV, Dončo 1949.
161. KOTLJAREVSKI, Aleksandar A. 1881.
162. KOVAČEVIĆ, Ferdo 1927.
163. KOVAČEVIĆ, Ljubomir 1918.
164. KOZAK, Juš 1964.
165. KRACHER, Alfred 1999.
166. KRANJEC, Miško 1983.
167. KRATKY Otto 1995.
168. KRAVAR, Miroslav 1999.
169. KREFT, Bratko 1996.
170. KREK, Grgur 1905.
171. KREK, Uroš 2008.
172. KÜHN, Otmar 1969.
173. KULENOVIĆ, Skender 1978.
174. KURIR, Anton 1988.
175. KURZ, Josef 1972.
176. KUŠAR, Marcel 1940.
177. LALIĆ, Mihailo 1993.
178. LÁNYI, Bela 1968.
179. LAVRIČ, Božidar 1961.
180. LAVROV ALEKSEJEVIČ, Petar 1929.
181. LAVROVSKI ALEKSEJEVIČ, Petar 1886.
182. LEFEBVRE, Henri 1991.
183. LEGER, Louis 1923.
184. LEHR-SPŁAWIŃSKI, Tadeusz 1965.
185. LESKIEN, August 1916.
186. LESKOVAC, Mladen 1994.
187. LESKOVAR, Janko 1949.

188. LIVACIĆ GAZZANNO, Ernesto 2007.
189. LOGAR, Tin 2002.
190. LOPAŠIĆ, Radoslav 1893.
191. LOZANIĆ, Sima 1935.
192. LUBARDA, Petar 1974.
193. LUKOVIĆ, Milan 1972.
194. MACHATSCHKI, Felix 1970.
195. MAGNER, Thomas 2004.
196. MAREŠ, František 1994.
197. MARETIĆ, Zvonimir 1989.
198. MARTINOVIĆ, Petar 1984.
199. MEDINI, Milorad 1938.
200. MEDVED, Radovan 2010.
201. MEILLET, Antoine 1936.
202. MEISTER, Richard 1964.
203. MENŠUTKIN ALEKSANDROVIČ, Nikolaj 1907.
204. MIHALIĆ, Vladimir 2005.
205. MIJATOVIĆ, Čedomil 1932.
206. MILANKOVIĆ, Milutin 1958.
207. MILČETIĆ, Ivan 1921.
208. MILČINSKI, Janez 1993.
209. MILIČEVIĆ, Milan Đ. 1908.
210. MILER, Ernest 1928.
211. MILETIĆ, Ljubomir 1937.
212. MILETIĆ, Žarko 1968.
213. MILOJČIĆ, Vladimir 1978.
214. MILOJEVIĆ, Borivoje Ž. 1967.
215. MIŁOSZ, Czesław 2004.
216. MILUNOVIĆ, Milo 1967.
217. MOSKOV, Mosko 1982.
218. MOTIKA, Antun 1992.
219. MUJADŽIĆ, Omer 1977.
220. MUJEZINOVIĆ, Ismet 1984.
221. MUKA, Ernest 1932.
222. MULJAČIĆ, Žarko 2009.
223. MUNICIO, Angel Martin 2002.
224. MURKO, Matija 1952.
225. MUSGER, Anton 1983.
226. MUŠIČ, Marijan 1984.
227. MUŠIČ, Zoran 2005.
228. MYRDAL, Gunnar 1987.
229. NIELS, Karl Jerne 1994.
230. NEIDHARDT, Juraj 1979.
231. NEŠIĆ, Dimitrije 1904.
232. NĚMEC, Bohumil 1966.
233. NAHTIGAL, Rajko 1958.
234. NEVOSTRUJEV, Kapiton 1873.
235. NIKOLIŠ, Gojko 1995.
236. NOVAK, Viktor 1977.
237. OLESCH, Reinhold 1990.
238. OSTOJIĆ, Tihomir 1922.
239. ORCEL, Jean 1978.
240. PACEL, Vinko 1870.
241. PALLOTTINO, Massimo 1995.
242. PAMIĆ, Jakob 2004.
243. PANČIĆ, Josip 1888.
244. PARUN, Vesna 2010.
245. PASTOR, Ludovik 1928.
246. PAVELIĆ, Zlatko 1997.
247. PAVLOV, Todor 1977.
248. PAVINSKI, Aleksandar 1896.
249. PAVLOVIĆ, Petar S. 1938.
250. PAVLOVIĆ, Stojan 1981.
251. PEIERLS, Rudolf Ernst 1995.
252. PERIĆ, Berislav 2009.
253. PERŠIĆ, Nikola 2009.
254. PETKOVIĆ, Kosta 1987.
255. PETKOV, Kosta 1951.
256. PETROVIĆ, Veljko 1967.
257. PITTIONI, Richard 1985.
258. PLAMENAC, Dragan 1983.
259. PLEMELJ, Josip 1967.
260. PLETERŠNIK, Makso 1923.
261. POLIĆ, Ladislav 1927.
262. POLIVKA, Đuro 1933.
263. POPOVIĆ, Miloš 1879.
264. POPOVIĆ, Pavle 1939.
265. POTTHOFF, Wilfried 2009.
266. POWEL, Cecil Frank 1969.
267. PUCIĆ, Medo 1882.
268. RADMILOVIĆ, Jerko 1969.
269. RADONIČIĆ, Karlo 1935.
270. RADONIĆ, Jovan 1956.
271. RAKOVEC, Ivan 1985.
272. RAMDOHR, Paul 1985.
273. RAMOVŠ, Fran 1952.
274. RAMOVŠ, Primož 1999.
275. RAPACKA, Joanna 2000.

276. RAŠICA, Božidar 1992.
277. RAVNIKAR, Edo 1993.
278. REESER, Eduard 2002.
279. RIEDL, Rupert 2005.
280. RISTIĆ, Marko 1984.
281. ROCH, Eduard 1975.
282. ROSETTI, Aleksandar 1990.
283. ROSSI, Ljudevit 1932.
284. ROTH, Alfred 1998.
285. ROSENBERG RUŽIĆ, Vjekoslav 1954.
286. ROZWADOWSKI, Jan 1935.
287. RUSZNYÁK, István 1974.
288. RUVARAC, Ilarion 1905.
289. SALAM, Abdus 1996.
290. SAMEC, Maksimilijan 1964.
291. SARTORI, Franco 2004.
292. SAVIĆ, Pavle 1994.
293. SCHACHERMEYR, Friedrich 1988.
294. SEGEN, David 1927.
295. SEIWERTH, Rativoj 2000.
296. SEKULIĆ, Martin 1905.
297. SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, Sena 2002.
298. SIMON, Herbert A. 2001.
299. SIERPIŃSKI, Wacław 1969.
300. SKOCZYLAS, Vladislav 1934.
301. SKRJABIN IVANOVIČ, Konstantin 1972.
302. SLODNJAK, Anton 1983.
303. SMOLKA, Stanislav 1926.
304. SOBOTKA, Jan 1931.
305. SOLOVJEV MIHAJLOVIČ, Sergije 1879.
306. SOLOVJEV DIMITRIJEVIČ, Valentin 1986.
307. STANEK, Ivan 1972.
308. STANKOVIĆ, Siniša 1974.
309. STEFAŃSKI, Witold 1973.
310. STELÈ, France 1972.
311. STEVANOVIĆ, Petar 1999.
312. STOJANOVIĆ, Ljubo 1930.
313. STROHAL, Rudolf 1936.
314. STRUBECKER, Karl 1991.
315. STUDNIČKA, Franjo 1903.
316. STUPICA, Gabrijel 1990.
317. SWOBODA, Erich 1964.
318. SZABÓ GÁBOR, Zoltán 1995.
319. ŠAFAŘIK, Janko 1876.
320. ŠAGI BUNIĆ, Tomislav Janko 1999.
321. ŠAHMATOV ALEKSANDROVIČ, Aleksej 1920.
322. ŠEN, Edo 1949.
323. ŠENOA, Branimir 1939.
324. ŠILOVIĆ, Josip 1939.
325. ŠOHAJ, Slavko 2003.
326. ŠIŠMANOV, Ivan 1928.
327. ŠNUDERL, Maks 1979.
328. ŠUBIC, Šimun 1903.
329. ŠTEFANSKI, Witold 1973.
330. ŠTERN, Pavao 1976.
331. TADIĆ, Jorjo 1969.
332. TAMBORRA, Angelo 2004.
333. TANGE, Kenzo 2005.
334. TEKAVČIĆ, Pavao 2007.
335. TERTIAN, Robert 1988.
336. TINBERGEN, Ian 1994.
337. TISSERANT, Eugène 1972.
338. TODOROVIĆ, Kosta 1975.
339. TOMEK, Vaclav V. 1905.
340. TOMPA, Kamilo 1989.
341. TOLSTOJ ILJIČ, Nikita 1996.
342. TRAUSMILLER, Otmar 1972.
343. TRUBAČEV NIKOLAJEVIČ, Oleg 2002.
344. URBAN, Paul 1995.
345. UZELAC, Milivoj 1977.
346. USPENSKI, Teodor I. 1928.
347. VAILLANT, André 1977.
348. VAJS, Josip 1959.
349. VALLÂDAO, Haroldo 1987.
350. VANCAŠ POŽEŠKI, Josip 1932.
351. VANKA, Maksimilijan 1963.
352. VAVPETIČ, Lado 1982.
353. VESELOVSKI, Aleksandar N. 1906.
354. VETTERS, Hermann 1993.
355. VIDMAR, Josip 1992.
356. VILMOS, Fraknoi 1923.
357. VIDOESKI, Božidar 1998.

358. VIDOVIĆ, Emanuel 1953.
359. VINCE, Zlatko1994.
360. VINSKI, Zdenko 1996.
361. VOCEL, Ivan Erazmo 1871.
362. VONDRÁK, Vaclav 1925.
363. VRANIĆ, Vladimir 1976.
364. VRKLJAN, Vladimir 1974.
365. VRKLJAN, Zvonimir 1999.
366. VRHOVAC, Božidar 2009.
367. VUČO, Aleksandar 1985.
368. VUKDRAGOVIĆ, Mihailo 1986.
369. VUKOSAVLJEVIĆ, Sreten 1960.
370. WEISSKOPF, Frederik Victor 2002.
371. WEISMANN, Ernest 1985.
372. WEIZSÄCKER, Carl-Friedrich 2007.
373. WENZEL, Gustav 1891.
374. WERNWE, Karl Heisenberg 1976.
375. WEYR, Eduard 1903.
376. WEYR, Emil 1893.
377. WUNDERLICH, Walter 1998.
378. ZAPFE, Helmuth 1996.
379. ZIMA, Luka 1906.
380. ZLATARSKI, Đuro 1909.
381. ZLATARSKI, Vasil N. 1935.
382. ZORE, Luka 1906.
383. ZORIČIĆ, Milovan 1971.
384. ZWITTER, Fran 1988.
385. ŽUJOVIĆ, Jovan 1936.

—

UMRLI ČLANOVI SURADNICI

1. BELICZA, Biserka 2005.
2. BRATKO, Stjepan 2001.
3. BRAUM, Franjo 1993.
4. ČALE, Frano 1993.
5. ČUBRANIĆ, Nikola 1989.
6. DEANOVIĆ, Ana 1989.
7. EMILI, Igor 1987.
8. FOTEZ, Marko 1976.
9. GOLDONI, Raul 1983.
10. GOMERČIĆ, Hrvoje 2010.
11. HAJSIG, Mladen 1996.
12. IVANČEVIĆ, Radovan 2004.
13. JAKAŠA, Branko 1997.
14. JELČIĆ, Ivo 1993.
15. JELIĆ, Ivan 1992.
16. KARAMAN, Igor 1995.
17. KLEN, Danilo 1990.
18. KOVAČEVIĆ, Krešimir 1992.
19. KULČAR, Živko 1991.
20. KURELAC, Miroslav 2004.
21. MAGDALENIĆ, Antun 1994.
22. MARIČIĆ, Željko 1992.
23. MARKOVIĆ, Mirko 2009.
24. MAROVIĆ PETRASOV, Tonči 1991.
25. PALLUA, Emilio 1989.
26. PAPIĆ, Pavle 2005.
27. PEPEONIK, Zlatko 2004.
28. PETZ, Boris 2005.
29. POLANŠČAK, Antun 1978.
30. POTOČANAC, Josip 1993.
31. PUTANEC, Valentin 2004.
32. SIRONIĆ, Milivoj 2006.
33. SMRKIĆ, Zlatko 1995.
34. STULLI, Bernard 1985.
35. ŠKARIĆ, Ivo 2009.
36. ŠOJAT, Olga 1997.
37. ŠTANCL, Branko 1987.
38. ŠTULHOFER, Mladen 2010.
39. TEŽAK, Stjepko 2006.
40. VILIČIĆ, Melita 2005,
41. WOLF, Radenko 1997.
42. ZLAMALIK, Vinko 1991.

JOSIP JURAJ STROSSMAYER
1815. — 1905.

Autorica: Amalija de Angelis

ČASNIŠTVO AKADEMIJE
PREDSJEDNICI

1. Franjo RAČKI 1866. – 1887.
2. Pavao MUHIĆ 1887. – 1890.
3. Josip TORBAR 1890. – 1900.
4. Tade SMIČIKLAS 1900. – 1914.
5. Tomislav MARETIĆ 1914. – 1918.
6. Vladimir MAŽURANIĆ 1918. – 1921.
7. Gustav JANEČEK 1921. – 1924.
8. Gavro MANOJLOVIĆ 1924. – 1933.
9. Albert BAZALA 1933. – 1941.
10. Tomo MATIĆ 1942. – 1945.
11. Andrija ŠTAMPAR 1947. – 1958.
12. Grga NOVAK 1958. – 1978.
13. Jakov SIROTKOVIĆ 1978. – 1991.
14. Ivan SUPEK 1991. – 1997.
15. Ivo PADOVAN 1998. – 2003.
16. Milan MOGUŠ 2004. – 2010.

FRANJO RAČKI
1866. — 1887.

Autor: Vlaho Bukovac

PAVAO MUHIĆ
1887. — 1890.

Autor: Goran Tvrtković

JOSIP TORBAR
1890. — 1900.

Autor: Josip Bužan

TADE SMIČIKLAS
1900. — 1914.

Autor: Tihomir Lončar

TOMISLAV MARETIĆ
1914. — 1918.

Autorica: Nasta Rojc

VLADIMIR MAŽURANIĆ
1918. — 1921.

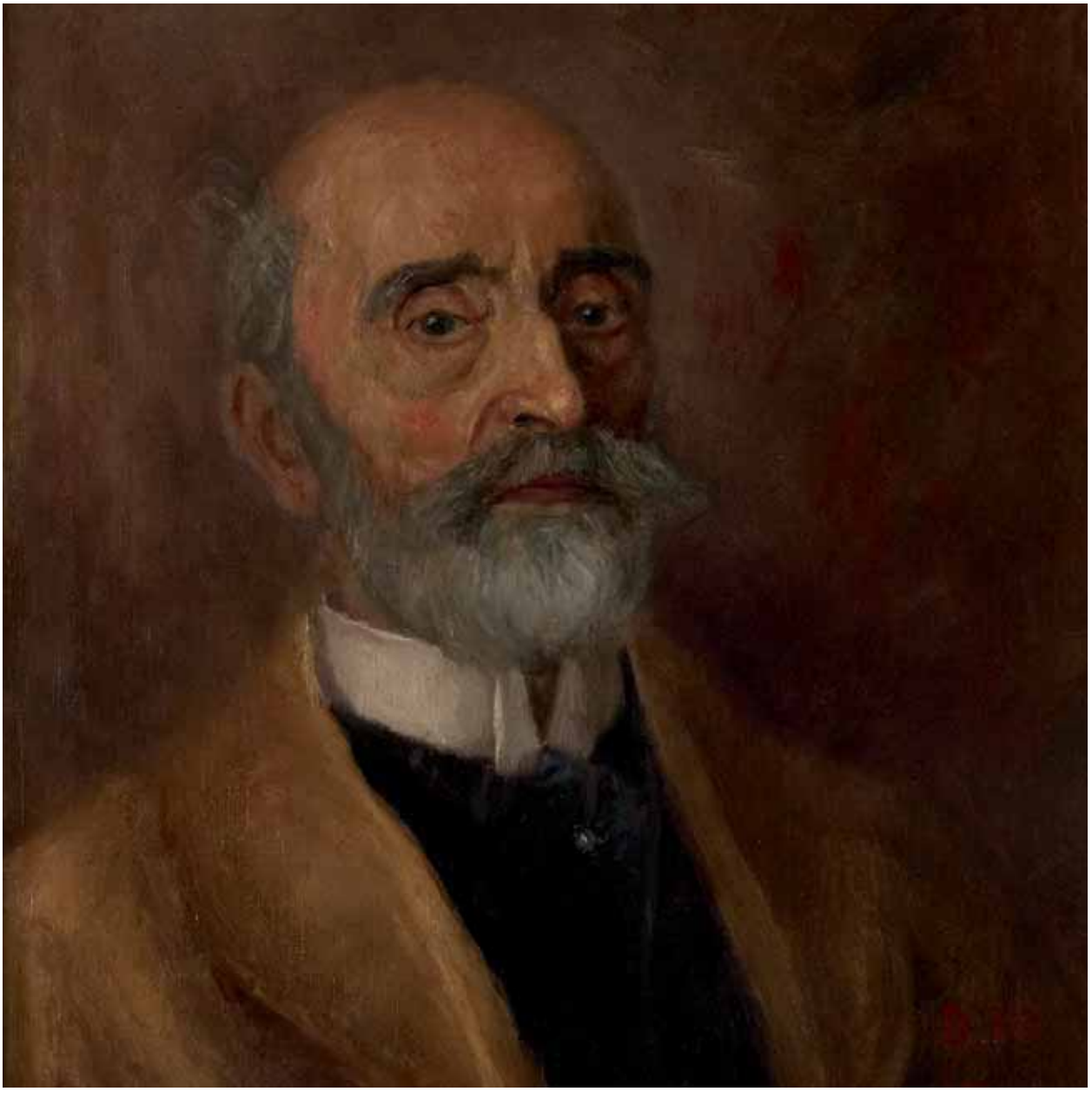

Autor: Darko Mažuranić

GUSTAV JANEČEK
1921. — 1924.

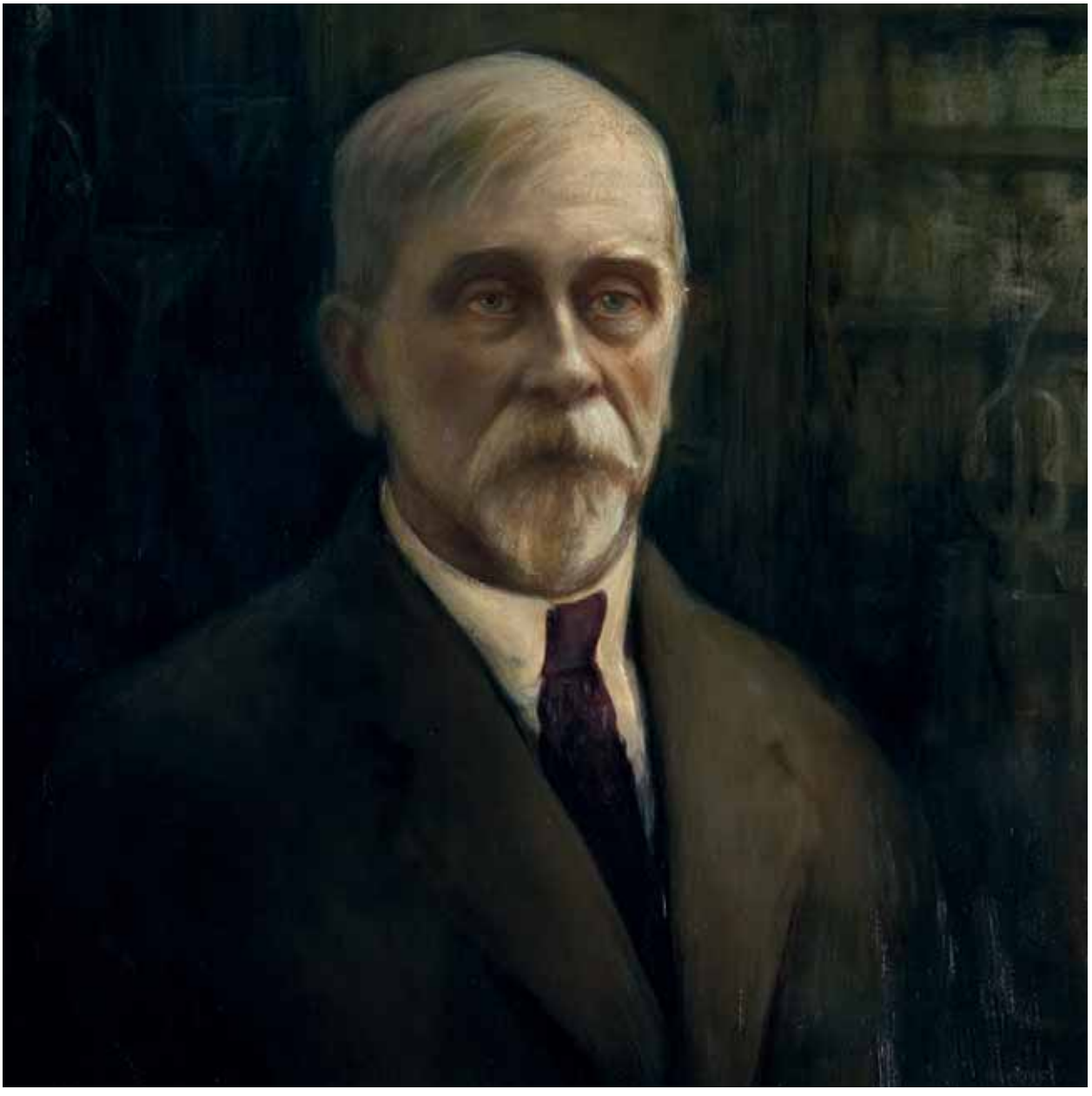

Autorica: Lina Virant Crnčič

GAVRO MANOJLOVIĆ
1924. — 1933.

Autor: Želimir Borić

ALBERT BAZALA
1933. — 1941.

Autor: Vladimir Becić

TOMO MATIĆ
1942. — 1945.

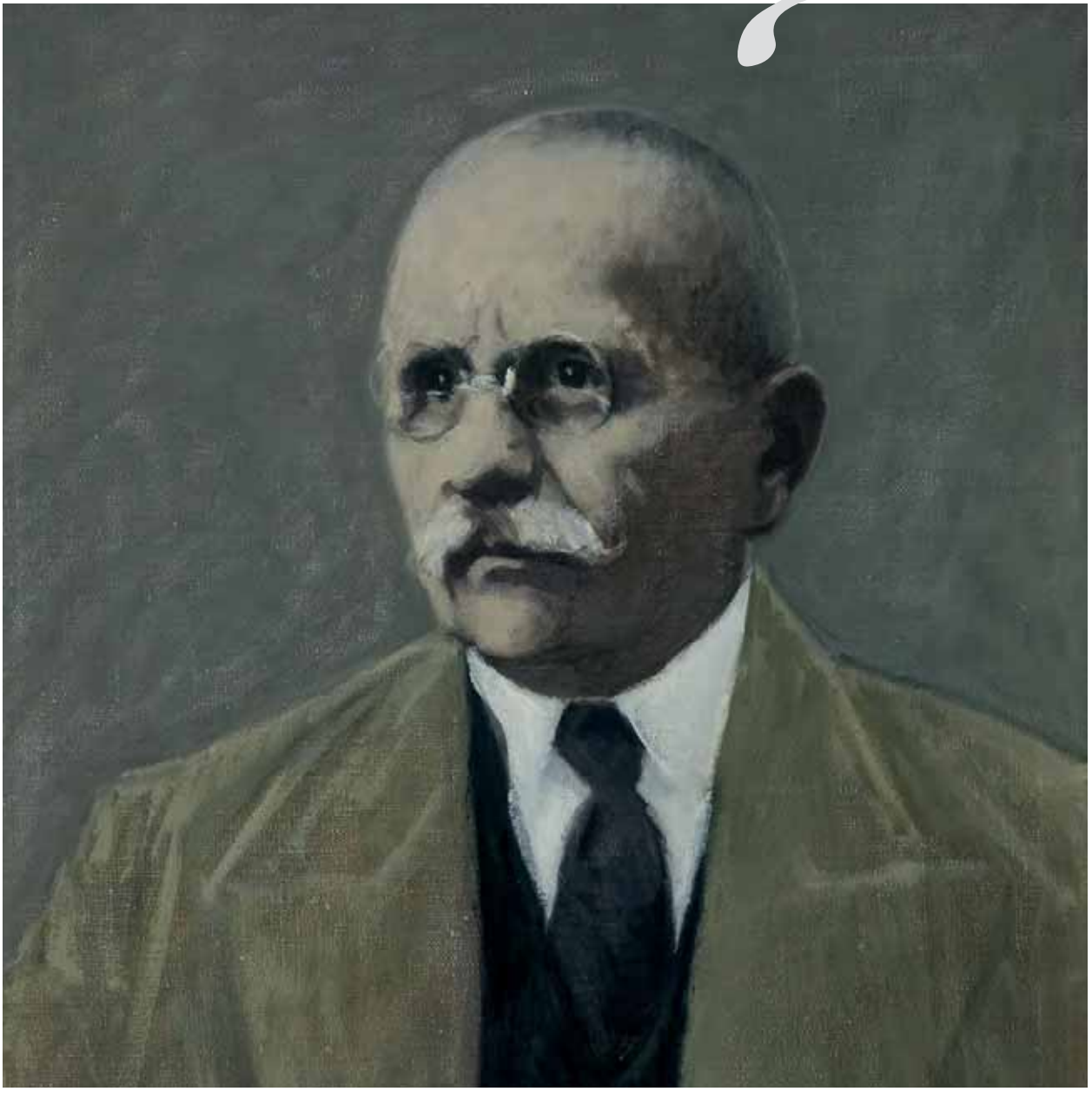

Autor: Vladimir Blažanović

ANDRIJA ŠTAMPAR
1947. — 1958.

Autor: Rudi Labaš

GRGA NOVAK
1958. — 1978.

Autor: Zlatko Kauzlarić Atač

JAKOV SIROTKOVIĆ
1978. — 1991.

Autor: Vladimir Meglić

IVAN SUPEK
1991. — 1997.

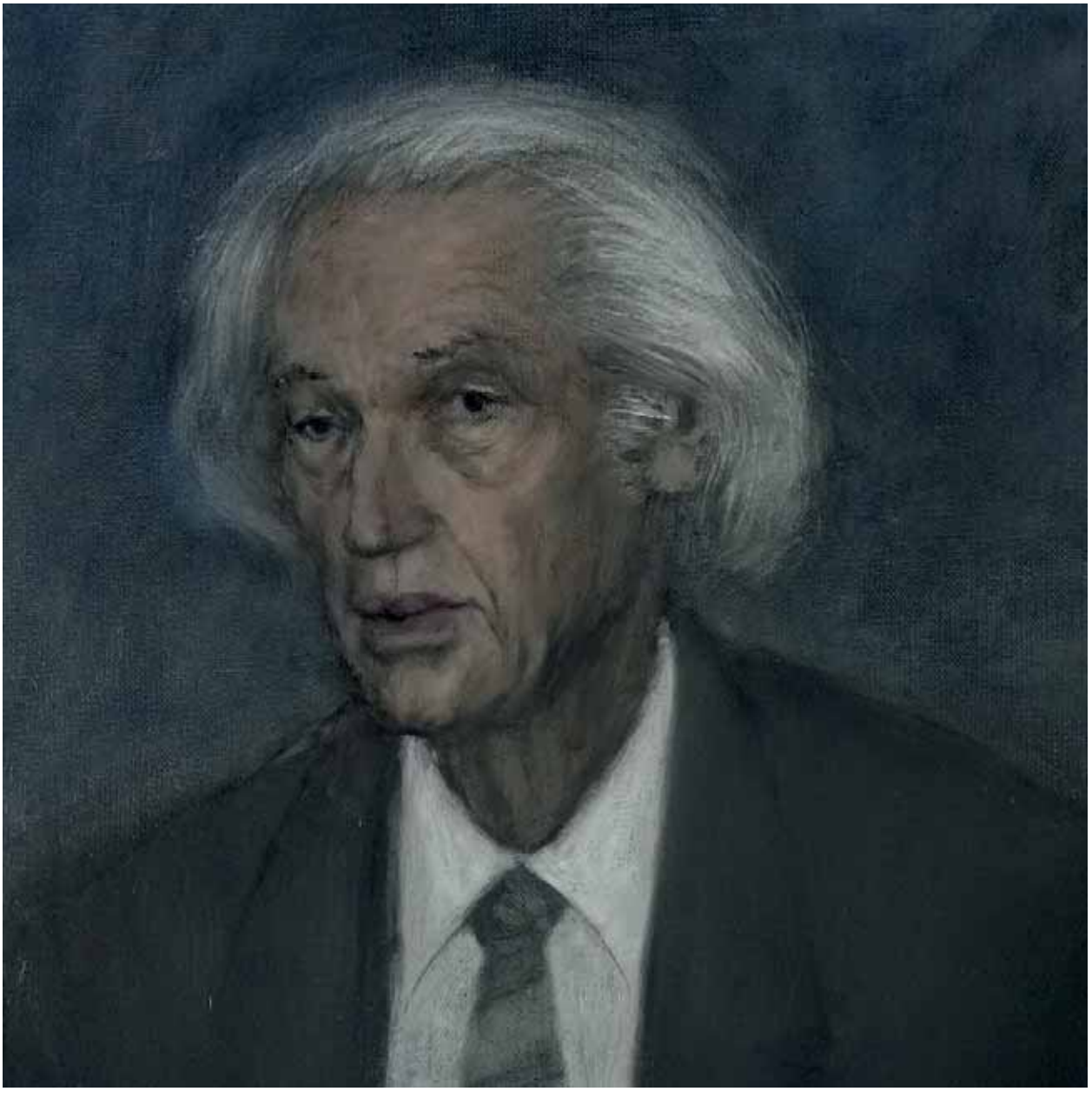

Autor: Velimir Rački

IVO PADOVAN
1998. — 2003.

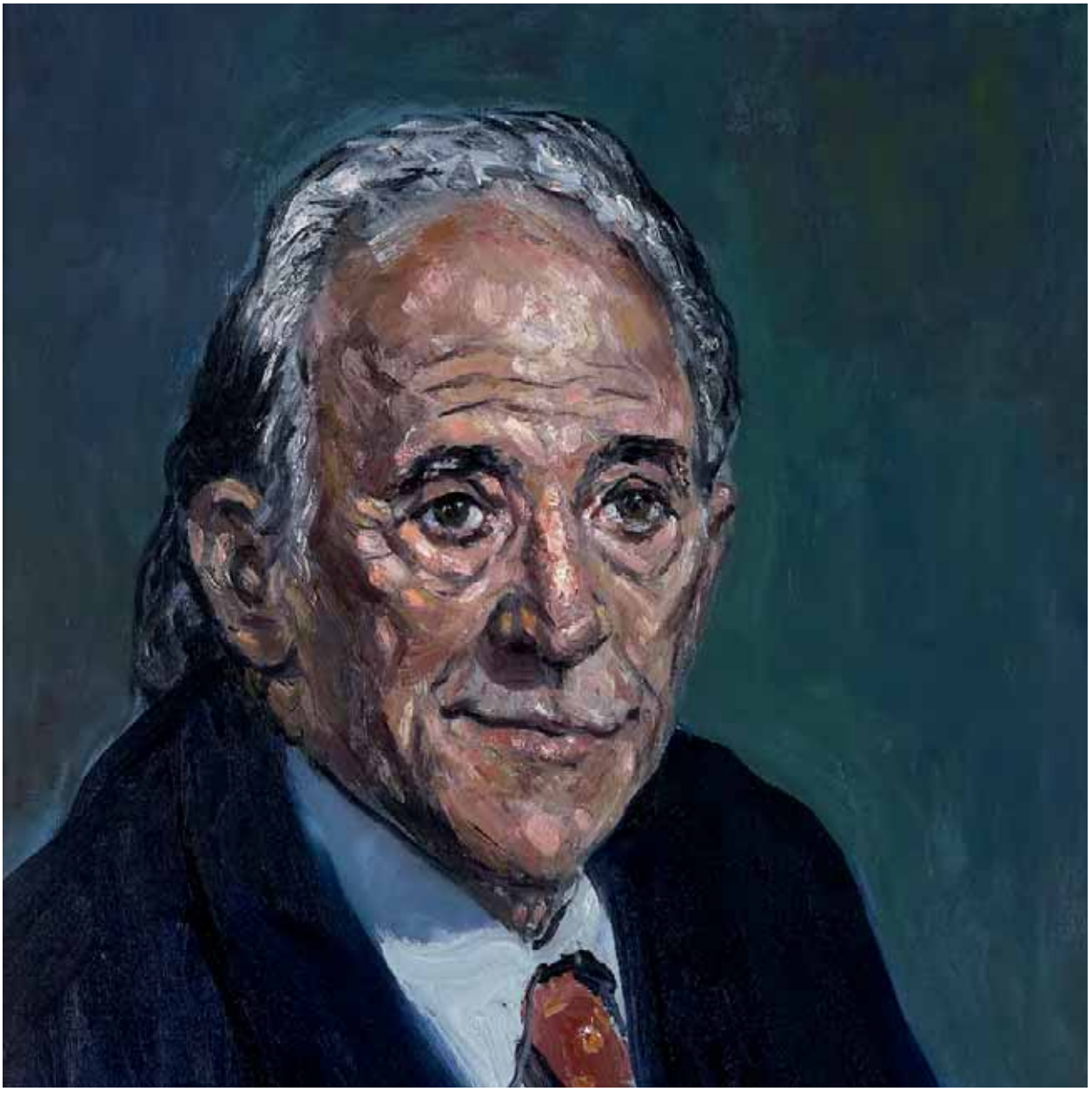

Autor: Davorin Radić

MILAN MOGUŠ
2004. — 2010.

Autor: Dimitrije Popović

POTPREDSJEDNICI (od godine 1972. biraju se dva potpredsjednika)

1. Martin PILAR 1924. – 1934.
2. Stanko HONDL 1934. – 1940.
3. Tomo MATIĆ 1940. – 1941.
4. Stjepan ŠKREB 1942. – 1945.
5. Miroslav KRLEŽA 1947. – 1957.
6. Marko KOSTRENČIĆ 1957. – 1958.
7. Franjo KOGOJ 1958. – 1972.
8. Marijan DETONI 1972. – 1975.
9. Veljko GORTAN 1972. – 1978.
10 Milan HERAK 1975. – 1978.
11. Branko KESIĆ 1978. – 1985.
12. Andre MOHOROVIČIĆ 1978. – 1989.
13. Marin FRANIČEVIĆ 1985. – 1989.
14. Zoran BUJAS 1989. – 1991.
15. Andre MOHOROVIČIĆ 1989. – 1991.
16. Ivo PADOVAN 1991. – 1997.
17. Vlatko PAVLETIĆ 1991. – 1997.
18. Milan MOGUŠ 1998. – 2003.
19. Miroslav BEGOVIĆ 1998. – 2003.
20. Pavle DEŠPALJ 2004. – 2010.
21. Alica WERTHEIMER-BALETIĆ 2004. – 2010.

TAJNICI / GLAVNI TAJNICI

1. Đuro DANIČIĆ 1867. – 1873.
2. Vatroslav JAGIĆ 1870. – 1872.
3. Josip TORBAR 1872. – 1874.
4. Branimir GUŠIĆ 1947. – 1950.
5. Miroslav KRLEŽA 1950. – 1951.
6. Marko KOSTRENČIĆ 1951. – 1957.
7. Grga NOVAK 1957. – 1958.
8. Mijo MIRKOVIĆ 1958. – 1961.
9. Miroslav KARŠULIN 1961. – 1972.
10. Nikola ŠKREB 1972. – 1973.
11. Drago GRDENIĆ 1973. – 1975.
12. Andre MOHOROVIČIĆ 1975. – 1978.
13. Hrvoje POŽAR 1978. – 1990.
14. Milan MOGUŠ 1991. – 1997.
15. Andrija KAŠTELAN 1998. – 2003.
16. Slavko CVETNIĆ 2004. – 2010.

GOSPODARSTVENI TAJNICI

1. Bogoslav ŠULEK 1874. – 1896.
2. Fran VRBANIĆ 1896. – 1909.
3. August MUSIĆ 1909. – 1916.
4. Juraj MAJCEN 1916. – 1922.
5. Marko KOSTRENČIĆ 1922. – 1924.
6. Vale VOUK 1924. – 1936.
7. Franjo FANCEV 1936. – 1943.
8. Miroslav ŠANTEK 1943. – 1945.

KNJIŽEVNI TAJNICI

1. Petar MATKOVIĆ 1874. – 1890.
2. Kosta VOJNOVIĆ 1891. – 1892.
3. Matija VALJAVEC 1892. – 1894.
4. Fran VRBANIĆ 1894. – 1896.
5. Franjo MARKOVIĆ 1896. – 1902.
6. August MUSIĆ 1902. – 1909.
7. Gavro MANOJLOVIĆ 1909. – 1919.
8. Ivan KASUMOVIĆ 1919. – 1920.
9. Đuro KÖRBLER 1920. – 1926.
10. Dragutin BORANIĆ 1926. – 1942.
11. Ljubo KARAMAN 1942. – 1945.

PREDSTOJNICI / TAJNICI RAZREDA

PREDSTOJNICI FILOLOGIČKO-HISTORIČKOGA RAZREDA

1. Franjo RAČKI 1867. – 1893.
2. Tade SMIČIKLAS 1893. – 1900.
3. Pero BUDMANI 1900. – 1901.

PREDSTOJNICI HISTORIČKO-FILOLOGIČKOGA RAZREDA

1. Milivoj ŠREPEL 1901. – 1905.
2. Tomo MARETIĆ 1905. – 1915.
3. Vjekoslav KLAIĆ 1915. – 1918.
4. Ferdo ŠIŠIĆ 1918. – 1919.
5. Tomo MARETIĆ 1919. – 1930.
6. August MUSIĆ 1930. – 1934.
7. Ferdo ŠIŠIĆ 1934. – 1940.
8. Stjepan IVŠIĆ 1940. – 1942.

PREDSTOJNIK POVIESTNO-JEZIKOSLOVNOGA RAZREDA

1. Stjepan IVŠIĆ 1942. – 1945.

PREDSTOJNICI FILOSOFIČKO-JURIDIČKOGA RAZREDA

1. Franjo MARKOVIĆ 1887. – 1889.
2. Fran VRBANIĆ 1889. – 1893.
3. Franjo MARKOVIĆ 1893. – 1896.
4. Milovan ZORIČIĆ 1896. – 1902.
5. Đuro ARNOLD 1902. – 1903.
6. Franjo MARKOVIĆ 1903. – 1914.
7. Vladimir MAŽURANIĆ 1914. – 1915.
8. Đuro ARNOLD 1915. – 1937.
9. Marko KOSTRENČIĆ 1937. – 1942.

PREDSTOJNIK FILOZOFSKO-PRAVNOGA RAZREDA

1. Edo LOVRIĆ 1942. – 1945.

TAJNICI ODJELA ZA FILOZOFIJU I DRUŠTVENE NAUKE

1. Albert BAZALA 1947.
2. Grga NOVAK 1947. – 1949.
3. Marko KOSTRENČIĆ 1949. – 1951.

TAJNICI ODJELA ZA DRUŠTVENE NAUKE

1. Grga NOVAK 1951. – 1959.
2. Ivo KRBEK 1959. – 1966.
3. Marko KOSTRENČIĆ 1966. – 1974.

TAJNICI RAZREDA ZA DRUŠTVENE ZNANOSTI

1. Vladimir STIPETIĆ 1974. – 1981.
2. Duje RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1981. – 1989.
3. Eugen PUSIĆ 1989. – 1994.
4. Alica WERTHEIMER-BALETIĆ 1994. – 2000.
5. Dušan BILANDŽIĆ 2001. – 2006.
6. Tomislav RAUKAR 2007. –

TAJNIK ODJELA ZA JEZIK I KNJIŽEVNOST

1. Antun BARAC 1947. – 1955.

—

TAJNICI ODJELA ZA FILOLOGIJU

1. Petar SKOK 1955. – 1956.
2. Stjepan MUSULIN 1956. – 1960
3. Josip TORBARINA 1960. – 1978

—

TAJNIK RAZREDA ZA FILOLOGIJU

1. Rudolf FILIPOVIĆ 1978. – 1985.

—

TAJNICI RAZREDA ZA FILOLOŠKE ZNANOSTI

1. Milan MOGUŠ 1985. – 1991.
2. Božidar FINKA 1991. – 1997.
3. Josip VONČINA 1998. – 2003.
4. Petar ŠIMUNOVIĆ 2004. – 2010.

—

TAJNICI ODJELA ZA SUVREMENU KNJIŽEVNOST

1. Antun BARAC 1951. – 1954.
2. Marijan MATKOVIĆ 1954. – 1978.
3. Marin FRANIČEVIĆ 1978. – 1985.

—

TAJNICI RAZREDA ZA SUVREMENU KNJIŽEVNOST

1. Rafo BOGIŠIĆ 1985. – 1989.
2. Vlatko PAVLETIĆ 1989. – 1991.

—

TAJNICI RAZREDA ZA KNJIŽEVNOST

1. Slavko MIHALIĆ 1991. – 1997.
2. Dubravko JELČIĆ 1998. – 2003.
3. Nikola BATUŠIĆ 2004. – 22. siječnja 2010.
4. Ante STAMAĆ (27. siječnja 2010. – 31. prosinca 2010. obnašatelj dužnosti tajnika)

—

PREDSTOJNICI MATEMATIČKO-
-PRIRODOSLOVNOGA RAZREDA

1. Josip SCHLOSSER KLEKOVSKI 1866. – 1882.
2. Josip TORBAR 1887. – 1889.
3. Đuro PILAR 1889. – 1890.
4. Spiro BRUSINA 1890. – 1891.
5. Karlo ZAHRADNIK 1891. – 1900.
6. Mijo KIŠPATIĆ 1900. – 1902.
7. Spiro BRUSINA 1902. – 1908.
8. Gustav JANEČEK 1908. – 1917.
9. Dragutin GORJANOVIĆ-
-KRAMBERGER 1917. – 1918.
10. Andrija MOHOROVIČIĆ 1918. – 1923.
11. Dragutin GORJANOVIĆ-
-KRAMBERGER 1923. – 1934.
12. Vladimir VARIĆAK 1934. – 1942.
13. Artur GAVAZZI 1942. – 1945.

—

TAJNICI ODJELA ZA MATEMATIČKE, FIZIČKE I TEHNIČKE NAUKE

1. Željko MARKOVIĆ 1947. – 1967.
2. Hrvoje IVEKOVIĆ 1967. – 1972.

—

TAJNICI RAZREDA ZA MATEMATIČKE, FIZIČKE I TEHNIČKE ZNANOSTI

1. Danilo BLANUŠA 1972. – 1978.
2. Vilim NIČE 1978. – 1985.

—

TAJNICI RAZREDA ZA MATEMATIČKE, FIZIČKE, KEMIJSKE I TEHNIČKE ZNANOSTI

1. Zlatko JANKOVIĆ 1985. – 1988.
2. Vladimir MATKOVIĆ 1988. – 1991.
3. Vinko ŠKARIĆ 1991. – 1992.
4. Vojislav BEGO, zamjenik 1992. – 1994.

—

TAJNICI RAZREDA ZA MATEMATIČKE, FIZIČKE I KEMIJSKE ZNANOSTI

1. Smiljko AŠPERGER 1994 . – 2000.
2. Sibe MARDEŠIĆ 2001. – 2003.
3. Ksenofont ILAKOVAC 2004. – 2010.

—

TAJNICI RAZREDA ZA TEHNIČKE ZNANOSTI

1. Dragutin FLEŠ 1997. – 2003. (1. veljače 1997. – 31. prosinca 2000. obnašatelj dužnosti tajnika)
2. Mirko ZELIĆ 2004. – 2010.

—

TAJNIK ODJELA ZA PRIRODNE I MEDICINSKE NAUKE

1 Vale VOUK 1947. – 1954.

—

TAJNICI ODJELA ZA PRIRODNE NAUKE

1. Aleksandar UGRENOVIĆ 1954. – 1955.
2. Marija SALOPEK 1955. – 1958.
3. Teodor VARIĆAK 1958. – 1977.

—

TAJNICI RAZREDA ZA PRIRODNE ZNANOSTI

1. Zoran BUJAS 1977. – 1985.
2. Milan HERAK 1985. – 1989.
3. Slavko KRVAVICA 1989. – 1991.
4. Vladimir MAJER 1991. – 1997.
5. Milan MEŠTROV 1998. – 2003.
6. Branko SOKAČ 2004. – 2006.
7. Željko KUĆAN 2007. – 2010.

—

TAJNICI ODJELA ZA MEDICINSKE NAUKE

1. Franjo KOGOJ 1950. – 1959.
2. Ivo ČUPAR 1959. – 1973.

—

TAJNICI RAZREDA ZA MEDICINSKE ZNANOSTI

1. Branko KESIĆ 1973. – 1978.
2. Drago IKIĆ 1978. – 1989.
3. Ivo PADOVAN 1989. – 1991.
4. Slavko CVETNIĆ 1991. – 1997.
5. Dragan DEKARIS 1998. – 2003.
6. Zvonko KUSIĆ 2004. – 2010.

—

PREDSTOJNICI UMJETNIČKOGA RAZREDA

1. Bela CSIKOS SESSIA 1919. – 1920.
2. Martin PILAR 1920. – 1934.

3. Robert FRANGEŠ-MIHANOVIĆ 1934. – 1937.
4. Božidar ŠIROLA 1937. – 1945.

—

TAJNICI ODJELA ZA LIKOVNU UMJETNOST I MUZIKU

1. Vladimir BECIĆ 1947. – 1949.
2. Vanja RADAUŠ 1949. – 1951.
3. Krsto HEGEDUŠIĆ 1951. – 1955.

—

TAJNICI ODJELA ZA LIKOVNU UMJETNOST

1. Jerolim MIŠE 1955. – 1961.
2. Andre MOHOROVIČIĆ 1961. – 1975.

—

TAJNICI RAZREDA ZA LIKOVNE UMJETNOSTI

1. Drago GALIĆ 1975. – 1981.
2. Edo KOVAČEVIĆ 1981. – 1989.
3. Miroslav BEGOVIĆ 1989. – 1997.
4. Andre MOHOROVIČIĆ 1998. – 17. prosinca 2002.)
5. Ante VULIN 2003. – 2010. (zamjenik tajnika Razreda do 31. prosinca 2003., od 1. siječnja 2004. tajnik Razreda)

—

TAJNIK ODJELA ZA MUZIČKU UMJETNOST

1. Stjepan ŠULEK 1954. – 1978.

—

TAJNIK RAZREDA ZA MUZIČKU UMJETNOST

1. Ivan SUPIČIĆ 1978. – 1997.

—

TAJNICI RAZREDA ZA GLAZBENU UMJETNOST I MUZIKOLOGIJU

1. Jerko BEZIĆ 1998. – 2003.
2. Ivan SUPIČIĆ 2004. – 2006.
3. Koraljka KOS 2007. – 2010.

—

TAJNICI AKADEMIJE

1. Otokar LAHMAN 1948. – 1950.
2. Tomislav HAN 1950. – 1951.
3. Ivan ILIĆ 1951. – 1972.
4. Bogdan TOMAŠIĆ 1973. – 1978.
5. Slobodan KAŠTELA 1978. –

SUMMARY

On 10 December 1860, at the Croatian Vice-Roy's conference, Josip Juraj Strossmayer, bishop of Bosnia and Srijem, residing in Đakovo, made – under the motto: *Through education to freedom* – the first step toward founding the Academy. He presented Josip Šokčević, the *ban* (Vice-Roy of Croatia), with a 50,000-florin endowment for this purpose.

The founding of the Academy was officially initiated by the Parliament on 29 April 1861, whilst the official confirmation was received on 4 March 1866.

With his historic thought that *Athens was but a minor town, and ancient Greece but small in territory; yet Athens and ancient Greece were celebrated worldwide for their intellectual and moral forces, and their glory will never fade (…) Ancient Rome had perished ages ago, yet the glory of ancient Rome has not ceased*; Strossmayer reminded the members of the Parliament that *an academy of sciences presupposes a university (meeting point) of young people, who would for a more demanding spiritual activity be enabled and prepared*. On 11 March 1869, the Croatian Parliament stipulated this by the legal provision *on the founding of the university in the capital city of Zagreb*; whilst the learned bishop and the great patron of the Croatian people donated 50,000 florin, a sum equal to the one donated for the founding of the Academy, and thereby initiated public fund raising for the purpose of founding the first modern *Croatian university*.

In the period between 2001 and 2010, 335 scientific congresses, symposia and round tables; 267 lectures; 172 book and film presentations and press conferences; and 312 exhibitions were held either in organisation or co-organisation, or under the patronage of the Croatian Academy; in the same period, the Academy received visits from approximately 40 foreign delegations.

The international co-operation of the Croatian Academy of Sciences and Arts is realised at two levels: on the one hand, through the bilateral co-operation, i.e. concluding agreements on scientific co-operation with other academies; and on the other, through the multilateral co-operation, i.e. the participation and engagement of the representatives of the Croatian Academy of Sciences and Arts in international scientific organisations.

The Croatian Academy has so far concluded 25 agreements and one letter of intent with relevant related institutions in Europe and the world. In the period between 2001 and 2010, agreements on scientific co-operation with the following academies were signed: the Albanian Academy of Science (2002); the Chinese Academy of Engineering (2002); the Berlin-Brandenburg Academy of Sciences and Humanities (2002); the Chinese Academy of Social Sciences (2004); the Swedish Royal Academy of Letters, History and Antiquities (2004); the Academy of Sciences of the Islamic Republic of Iran (2005); the British Academy (2005) (renewed version); the Shanghai Academy of Social Sciences (2007); the Royal Flemish Academy for Science and the Arts (2007); the National Academy of Arts of Ukraine (2010); and the Romanian Academy (2010); moreover, the letter of intent

was signed between the Croatian Academy and the National Academy of Sciences of the Republic of Korea (2010).

In the same period, protocols accompanying the agreements on scientific co-operation were signed with: the Bulgarian Academy of Sciences, the British Academy, the Russian Academy of Sciences, the Hungarian Academy of Sciences, the Polish Academy of Sciences, the Chinese Academy of Engineering, the Macedonian Academy of Sciences and Arts, the Academy of Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina, the Austrian Academy of Science, the National Academy of Arts of Ukraine, and the Romanian Academy.

As the exchange of scientists represents the basis for the inter-academy co-operation, it requires mentioning that during the last decade, 297 study visits of foreign scientists to the Croatian Academy of Sciences and Arts and 268 study visits of Croatian scientists abroad were realised within the framework of the aforementioned agreements and protocols.

In conformity with the *Declaration on Science and the Use of Scientific Knowledge* of the World Conference on Science (Budapest, 1999) sent to all UNESCO members, on 17 December 2002, the Presidency of the Croatian Academy of Sciences and Arts adopted the text of the declaration on knowledge entitled *Hrvatska temeljena na znanju i primjeni znanja* (Engl. Croatia based on knowledge and the application of knowledge). The declaration was published in 2004 under the same title. In it, it is particularly pointed out that by the means of knowledge, Croatia needs to enhance its technological development; upgrade the quality of teaching by developing appropriate curricula; introduce the application of world evaluation criteria; focus on the application of knowledge and direct efforts toward the introduction and reinforcement of the rule of law, which is a prerequisite for the existence of any developed society.

In the context of Croatia's forthcoming joining the European Union, two rather important booklets, composed and published in 2004 by the Academy Department of Philological Sciences, should be mentioned here: *Hrvatski jezični standard* (Engl. Croatian linguistic standard) by R. Katičić and *Izazovi globalizacije i hrvatski jezični standard* (Engl. Globalisation challenges and the Croatian linguistic standard) by A. Kovačec. Even more important in the European context is the Academy publication (2008) on the Croatian language in five languages (Croatian, English, French, German and Russian) and two scriptures (the Latin and the Cyrillic).

In the period 2001-2010, the Croatian Academy intensified its participation in the work of international scientific organisations. This first and foremost relates to the activities of the European Science Foundation (member since 2003); the ALLEA (All European Academies), where the activity was particularly intensified during the last two years; as well as the IAP (Inter-Academy Panel) and the IAMP (Inter-Academy Medical Panel), where the representatives of the Croatian Academy actively participate in the assembly and the meetings organised by both the IAP and the IAMP. Further, the participation is slightly less intensive in the Mediterranean Academic Union, which was established in 2008; the IUA (International Union of Academies), the CEEN (Central Eastern European Network); and the ICSU (International Council for Science), of which the Academy was a member until the end of 2009. The Croatian Academy of Sciences and Arts has co-ordinated the European programme HERA (Humanities in the European Research Area) for the Republic of Croatia since 2007.

One of the most important publishing projects in the last two decades is beyond any doubt the monumental Academy project entitled *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost – Croatia and Europe, Culture, Arts and Sciences*. This project, which was launched in 1992, will this year be entirely realised in its Croatian version.

Jacques le Goff, one of the world's most famous living mediaevalists, in the foreword to Volume I of the French edition of *Croatia and Europe*, points out – inter alia – the following: *(…) In these pages the authors, all Croats, demonstrate in an erudite, intelligent and brilliant way, that Croa-*

tia is both a culturally distinct and yet profoundly Western European component of the rich ensemble which constitutes Europe (…). (…) diversity is in the first place dictated by geography, located as she is in the immediate zone of contact between the East and the West, between Northern Europe and the lands of the Mediterranean. (…) Croatia brought together the heritage of the Roman Empire (…). (…) she has absorbed (…) contributions from her Carolingian, Byzantine, Venetian and South Italian, Pannonian and, above all, Hungarian neighbours. (…) Pope Paul VI was able to say that she belongs to the "territories of encounters and dialogue" (Engl. text cited from Volume One, p. VII, Engl. ed.).

Ivan Supek, a worldwide acknowledged physicist and the first president of the revived Croatian Academy of Sciences and Arts, reminds us of the integration of two cultures – the universal (Latin) and the authentic Croatian, and of our contribution to the European culture, arts and sciences: *While Galileo, Descartes and Huygens reduced all phenomena to the collision or meeting of particles of matter, a significant number of Croatian humanists, especially Grisogono, Petrišević (Patricius), de Dominis and Bošković, hinted at the principle of force as the true architect of the universe, the first three thus anticipating Newton and the fourth anticipating quantum theory* (Engl. text cited from Volume One, p. 6, Engl. ed.).

So far, four volumes have been published in the Croatian language: *Rano doba hrvatske kulture* (Volume I, 1997) – *Croatia in the Early Middle Ages: A Cultural Survey* (Volume One in English, 1999); *Srednji vijek i renesansa* (Volume II, 2000) – *Croatia in the Late Middle Ages and the Renaissance: A Cultural Survey* (Volume Two in English, 2008); *Barok i prosvjetiteljstvo* (Engl. Baroque and Enlightenment) (Volume III, 2003); *Moderna hrvatska kultura* (Engl. Modern Croatian culture) (Volume IV, 2009); whilst the final, fifth volume, entitled *Suvremena hrvatska kultura* (Engl. Contemporary Croatian culture), will – in a special way – mark the important jubilee of the highest scientific and artistic institution in the Republic of Croatia.

In addition to the Croatian edition, two volumes have so far been published in French: *Croatie. Trésors de la Croatie ancienne* (Volume I, 1999); and *Croatie. Trésors du Moyen Âge et de la Renaissance* (Volume II, 2005), and further two in English: *Croatia in the Early Middle Ages: A Cultural Survey* (Volume One, 1999); and *Croatia in the Late Middle Ages and the Renaissance: A Cultural Survey* (Volume Two, 2008). In 2011, the year of the celebration, the publication of the third volume in both French and English is planned.

On the occasion marking the 150th anniversary of the Academy, the deluxe edition of the so-called *Strossmayer Hours* will be published; this is a rare and – within the framework of the Croatian art heritage – an exceptionally valuable and a well preserved work of the 15th-century book illumination. Bishop Strossmayer had owned this manuscript pearl since 1877, when it was purchased in Rome by canon Nikola Voršak from Đakovo, the Bishop's faithful correspondent and one of the most important mediators for the acquisition of the works of art for the Bishop's collection.

Josip Juraj Strossmayer had donated *the Strossmayer Hours* to the Gallery at its festive opening on 9 November 1884. On that occasion, in his inaugural speech, he mentioned all the most distinguished works of art and art schools, particularly pointing out *the Strossmayer Hours* by showing it to the guests and naming it "the pearl in the collection".

The Strossmayer Hours is characterised by the abundance of miniatures, bordures and gold. This illuminated manuscript was ordered and created in Paris in the last decade of the 15th century. The majority of illuminations in *the Strossmayer Hours* were entrusted to the Master of Jacques de Besançon, an outstandingly productive artist, whose school had dominated the Parisian book illumination scene in the last two decades of the 15th century. The illuminations in the calendar section may, on the other hand, be described as being similar to the hand of the Master of Charles the Eight, named after the Royal Book of Hours, which in form imitates the structure of the printed one.

The Strossmayer Hours was published with the aim of drawing the attention of both the Croatian and the international professional public to this work of art, hoping for it to become more present in the minds of the people as a part of the heritage linking not only the Croatian and the French cultures – both territorially and in time, but also the generations of today with all the earlier owners and users of this illuminated manuscript; and finally, on the occasion of the Academy's 150th anniversary, to once again lay emphasis upon the founder of the Gallery – Bishop Josip Juraj Strossmayer – and his most valuable legacy.

The Academy's tasks are carried out through its Departments, which had until 1972 borne another name in the Croatian language. The working structure of the departments is made up of full members, while corresponding and associate members belong to their broader structure.

Currently, on its 150th birthday, the Croatian Academy of Sciences and Arts includes nine departments:

1. The 1st Department of Social Sciences encompasses historical sciences and archaeology, law, sociology, political sciences, philosophy, economy and demography. Research is carried out at the following research units: the Institutes for Historical and Social Sciences in Zagreb (and its historical sciences, archaeology, ethnology, and economic research divisions) and Rijeka; the Institutes for Historical Sciences in Zadar and Dubrovnik; the Adriatic Institute in Zagreb; the Juraj Križanić Cabinet of Legal, Political and Sociological Sciences in Zagreb; and interdisciplinary institutes in Split, Varaždin, Osijek, Vinkovci and Bjelovar.

2. The 2nd Department of Mathematical, Physical and Chemical Sciences explores mathematics, elementary and multidimensional geometry and topology; further, it does research in classic, atomic and nuclear physics; whilst in the domain of chemistry, it does structural research of inorganic and bioinorganic compounds.

3. The 3rd Department of Natural Sciences includes two branches of scientific research – biological and geological (macro-fauna and micro-fauna; cellular biology and molecular genetics; ecology; physiology; immunology; and biochemistry).

4. Until 1947, when the Department of Natural and Medical Sciences was established, distinguished doctors of medicine had been elected Academy members according to their other scientific or artistic inclinations, i.e. members of either the Department of the Arts or the Department of Philosophy and Social Sciences. As an independent body, the Department of Medical Sciences has existed since its establishment in 1950.

5. The Department of Philological Sciences has – under the name of the Department of History and Philology – been a part of the Croatian Academy from the very beginning, as one of the Academy's tasks is to *care for the study of language and literature*, with a special emphasis on the care *for the Croatian language and its literary monuments*. As of 1869, the department *has made public* critical editions of old Croatian literary texts *(Stari pisci hrvatski /Early Croatian Writers/)* and of old Croatian authors who used Latin *(Hrvatski latinisti /Croatian Latinists/)*.

Today, within the Department of Philological Sciences, the members of which participate in numerous national and international projects, committees for lexicography, dialectology, onomastics, etymology, Oriental studies and Croatian Latinism are active.

6. The Department of Literature has, since its earliest beginnings, developed the scientific, literary, historical, aesthetic and critical valorisation of the Croatian literature. It has so far discussed and continues to discuss equally not only all eras in the Croatian literary history, but also poetic, dramatic and prose achievements and authors. In this context, the editions *Stari pisci hrvatski /Early Croatian Writers/* and *Građa za povijest književnosti hrvatske /Documents for the History of the Croatian Literature/* have been published since 1897. Apart from these Academy editions, which are of great importance for the Croatian literature, in the course of time other – specialised – editions started to be published as well *(Ljetopis /Annals/; Starine /Antiquities/)*. Almost each of them includes pa-

pers that have not only initiated the research of the Croatian literary heritage, but also offered critical valorisation of the works written by pre-revival Croatian authors, from the south as well as from the north of Croatia.

In accordance with the new Statute of the Croatian Academy of Sciences and Arts, the Department of Contemporary Literature was renamed to the Department of Literature, with the clear explanation that the Department had not even until that time been concerned only with studying the contemporary Croatian literature, but also with exploring the national literature of the earlier, pre-revival period.

7. The Department of Fine Arts, established in 1919 as the Department of the Arts, originally encompassed fine arts, architecture, literature and music; it included as full members Bela Csikos Sessia, Klement Menci Crnčić and Milan Pilar, and as honorary members Vlaho Bukovac, Celestin Medović, Ivan Meštrović and Pavle Jovanović. Its formation enabled the beginning of systematic activity in the area of enhancing and studying fine arts, architecture, literature and music.

8. The Department of Music and Musicology. Following the brief existence of the sixth Department of Fine Arts and Music and its Music Section (1952), Stjepan Šulek interceded for an independent Department of the Art of Music to be established; this happened toward the end of 1953, and later, in 1985, it was renamed to the Department of Music and Musicology.

The Department of Music and Musicology has been dedicated to the promotion and publication of music works created by Croatian composers, and to scientific research, analysis and evaluation of the Croatian music heritage since its very beginning. Distinguished Croatian composers, musicians and musicologists had been members of this department: Stjepan Šulek, Boris Papandopulo, Jakov Gotovac, etc.

9. The Department of Technical Sciences, within its scientific projects, carries out research in the area of digital signal and image processing; explores the fields of oil and gas mining; deals with the strategic development of traffic routes in the Republic of Croatia, etc.

On its 150th anniversary, the Croatian Academy of Sciences and Arts is fully aware of the fact that a society must respect moral values if it aims at being stable and civilised. The Academy therefore wishes to remind the Croatian public that morality cannot be introduced by a decree of the authorities, but that it may only be built within the society itself by the means of conducting an adequate valorisation of social phenomena, which may gradually lead to the knowledge of the good and social correctives needed for the application of the legal norm, and thereby consequently to the implementation of the rule of law, in respect of the recognised needs of citizens and legal entities.

Based on its mission and role in the society, the Academy endeavours – via its members – to establish the situation in the society in a scientific manner, and subsequently, to explore what aim our society should be able to achieve in future and what efforts should be made in order for that aim to be achieved. As the advisor to the people, the Academy – just as it suits the highest scientific institution in the country – needs to assemble all the available scientists and scholars in all relevant fields in order for the scientific research to be accelerated.

ACADEMY DEPARTMENTS

In 1866, the Academy included two departments:

The Department of History and Philology;
The Department of Philosophy and Law.

In the same year, the (third) Department of Mathematics and Natural Sciences was established; the Academy subsequently included:

The Department of History and Philology;
The Department of Philosophy and Law;
The Department of Mathematics and Natural Sciences;

In 1942, the Croatian Academy included four departments (with the membership limited to maximally 45 full members of the Academy):

The Department of History and Philology;
The Department of Philosophy and Law;
The Department of Mathematics and Natural Sciences;
The Department of the Arts.

In 1947, the revived Yugoslav Academy included the following:

The Department of Philosophy and Social Sciences
The Department of Mathematical, Physical and Technical Sciences;
The Department of Natural and Medical Sciences;
The Department of Language and Literature;
The Department of Fine Arts and Music.

In 1953, the Academy included eight departments:
The Department of Mathematical, Physical and Technical Sciences;
The Department of Social Sciences;
The Department of Natural Sciences;
The Department of Medical Sciences;
The Department of Philology;
The Department of Contemporary Literature;
The Department of Fine Arts;
The Department of the Art of Music.

In 1962, the Academy included:

The Department of Social Sciences etc. (same as in 1953).

In conformity with the Act of 29 December 1971, the words department and science changed (only in Croatian).

In 1972, the Academy included eight departments (renamed in Croatian):

The Department of Social Sciences;
The Department of Mathematical, Physical and Technical Sciences;
The Department of Natural Sciences;
The Department of Medical Sciences;
The Department of Philology;
The Department of Contemporary Literature;
The Department of Fine Arts;
The Department of the Art of Music.

In 1985, there were changes in competences of individual departments; the names of these departments were changed accordingly:

The Department of Social Sciences;
The Department of Mathematical, Physical, Chemical and Technical Sciences;
The Department of Natural Sciences;
The Department of Medical Sciences;

The Department of Philological Sciences;
The Department of Contemporary Literature;
The Department of Fine Arts;
The Department of Music and Musicology.

The Academy Act of 24 July 1991 stipulates that the Croatian Academy of Sciences and Arts (the legal successor of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts) is the highest scientific and artistic institution in the Republic of Croatia, and that it promotes and organizes scientific research and encourages the application of the findings of this research, develops artistic and cultural activities, and is concerned with the Croatian cultural heritage and its affirmation worldwide.

Academy membership consists of the following categories:
full members (up to 160);
honorary and corresponding members;
associate members.

In accordance with the new Statute, proclaimed by the Croatian Parliament in 1996, the (ninth) Department of Technical Sciences was established:

The Department of Social Sciences;
The Department of Mathematical, Physical and Chemical Sciences;
The Department of Natural Sciences;
The Department of Medical Sciences;
The Department of Philological Sciences;
The Department of Literature;
The Department of Fine Arts;
The Department of Music and Musicology;
The Department of Technical Sciences.

—

SCIENTIFIC RESEARCH UNITS, MUSEUMS AND GALLERIES, AND OTHER UNITS OF THE CROATIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

The Academy includes a number of scientific research and artistic units in Zagreb and in other Croatian cities and towns. They are within the competence of their respective departments, and their directors are nominated by the Presidency of the Croatian Academy of Sciences and Arts upon the recommendation of the departments. The units are as follows:

—

INSTITUTES IN ZAGREB

The Institute for Historical and Social Sciences in Zagreb:
- The Historical Sciences Division, Strossmayerov trg 2
- The Archaeology Division, A. Kovačića 5
- The Ethnology Division, A. Hebranga 1
- The Economic Research Division, Strossmayerov trg 2

The Linguistic Research Institute in Zagreb, A. Kovačića 5

The Institute of the History and Philosophy of Science in Zagreb:
- The Division of the History of Natural and Mathematical Sciences, A. Kovačića 5
- The Division of the History of Medical Sciences, Gundulićeva 24
- The Division of the Philosophy of Science, A. Kovačića 5

The Adriatic Institute in Zagreb, F. Petrića 4

The Institute of the Palaeontology and Geology of the Quaternary Period in Zagreb, A. Kovačića 5

The Ornithology Institute in Zagreb, Gundulićeva 24

The Institute of the History of the Croatian Literature, Theatre and Music in Zagreb, Opatička 18:
- The Division of the History of the Croatian Literature
- The Division of the History of the Croatian Theatre
- The Division of the History of the Croatian Music

—

INSTITUTES OUTSIDE ZAGREB

The Institute for Historical and Social Sciences in Rijeka, Ružićeva 5
- The Local Unit in Pula, Prilaz kod kazališta 2

The Institute for Historical Sciences in Zadar, Obala kneza Trpimira 8

The Institute for Scientific and Artistic Work in Split, Trg braće Radića 7

The Institute for Historical Sciences in Dubrovnik, Lapadska obala 6
- The Collection of Baldo Bogišić in Cavtat, Obala dr. Ante Starčevića 18

The Institute for Corrosion Research and Desalinization in Dubrovnik, V. Bukovca 14

The Institute for Scientific and Artistic Work in Osijek, F. Kuhača 29/I

The Institute for Scientific Work in Varaždin, V. Nazora 14

The Institute for Scientific Research and Artistic Work in Bjelovar, A. B. Šimića 1

The Institute for Scientific Research and Artistic Work in Vukovar, Ulica J. J. Strossmayera 25/1

The Institute for Scientific and Artistic Work in Požega, Županijska 9

—

—

CENTRES

The Anthropological Centre in Dubrovnik, V. Bukovca 14
The Centre for Scientific Work in Vinkovci, J. Dalmatinca 22

—

CABINETS

The Architecture and Urban Planning Cabinet in Zagreb, A. Hebranga 1:
The Fine Arts Archives, Gundulićeva 24
The Juraj Križanić Cabinet of Legal, Political and Social Sciences, Zagreb, A. Kovačića 5
The Cabinet for the Research and Standardization of Immunological Substances, Zagreb, Gundulićeva 24

—

MUSEUMS AND GALLERIES

The Strossmayer Gallery of Old Masters, Zagreb, Zrinski trg 11
The Memorial Collection of Maksimilijan Vanka, Korčula, Put sv. Nikole bb
The Department of Prints and Drawings, Zagreb, A. Hebranga 1
The Glyptotheque, Zagreb, Medvedgradska 2
The Croatian Museum of Architecture, Zagreb, I. G. Kovačića 37

—

OTHER ACADEMY UNITS

The Archives, Zagreb, Strossmayerov trg 2
The Library, Zagreb, Strossmayerov trg 14
The Trsteno Arboretum, Trsteno near Dubrovnik

—

SCIENTIFIC COUNCILS AND OTHER BODIES

The Scientific Council for Remote Sensing and Photointerpretation
The Scientific Council for Crude Oil
The Scientific Council for Maritime Affairs
The Scientific Council for Traffic
The Scientific Council for Tourism
The Scientific Council for Environmental Protection
The Scientific Council for Power Supply
The Scientific Council for Agriculture and Forestry
The Scientific Council for Technological Development
The Scientific Council for Building, Reconstruction and Development
The Scientific Council for Adriatic Research
The Scientific Council for Theatre, Film, Radio and Television
The Scientific Council for Peace and Human Rights
The Scientific Council for Economic Research and the Croatian Economy
The Scientific Council for Government Administration, Judicature and the Rule of Law

—

The Croatian Centre for Crystallography
The Croatian Committee for Geodesy and Geophysics
The International Committee for the Research of Bauxite, Hydrated Alumina and Aluminium (ICSOBA)

MAP OF THE REPUBLIC OF CROATIA

CROATIAN ACADEMY UNITS

ACADEMY MEMBERSHIP CATEGORIES

In accordance with the initial *Regulations*, in 1866, the Academy included:

honorary members (16),
full members (32), and
corresponding members (number not specified).

In 1867, according to the same *Regulations*, the Academy numbered:

23 full members,
17 corresponding members.

In 1876, the Academy numbered:

24 full members,
28 corresponding members.

In 1900, the Academy numbered:

26 full members,
51 corresponding members.

In 1918, the Academy numbered:

31 full members,
62 corresponding members.

In 1919, the (fourth) Department of the Arts was established, and it numbered

4 full members,
7 corresponding members.

In 1921, the earlier *Regulations* were adjusted to the new conditions and therefore altered. In accordance with the new *Regulations*,

in 1941, the Croatian Academy of Sciences and Arts numbered:

29 full members.

In 1948, the membership was as follows:

4 honorary members (Ivan Meštrović / elected in 1919/, Pavle Jovanović /1919/, Lavoslav Ružička /1940/ and Josip Broz /1947/),
31 full members (8 in every department),
16 active corresponding members,
22 corresponding members.

In 1965, the Academy numbered:

67 full members,
44 active corresponding members,
77 corresponding members.

In conformity with the Act of 29 December 1971, full members were additionally named Fellows of the Croatian Academy (F.C.A.), whilst active corresponding members became extraordinary members.

In conformity with the same Act, the Academy may number

70 full and
70 extraordinary members.

Both categories have the right of election, non-regarding the category of new members to be elected.

In 1975, the Academy numbered:

65 full members,
52 extraordinary members,
40 associate members,
100 corresponding members.

In 1982, the Academy numbered:

60 full members,
61 extraordinary members,
91 associate members,
113 corresponding members.

In conformity with the Act of 20 December 1983, the maximal number was set at:

75 full and
75 extraordinary members of the Academy.

In 1985, the Academy numbered:

58 full members,
66 extraordinary members,
86 associate members,
111 corresponding members.

In 1990, the Academy numbered:

69 full members,
72 extraordinary members,
91 associate members,
143 corresponding members.

In conformity with the Academy Act, which entered into force on 24 July 1991, extraordinary members were included into the category of full members (Fellows of the Academy).

In 1991, the Academy numbered:

2 honorary members (Vladimir Prelog and Linus Pauling),
137 full members,
20 corresponding members residing in the Republic of Croatia,
115 corresponding members residing outside the Republic of Croatia.

In 1993, the Academy numbered:

2 honorary members (Vladimir Prelog and Linus Pauling),
161 full members,
150 corresponding members,
92 associate members.

In 1994, the Academy numbered:

3 honorary members (Vladimir Prelog, Linus Pauling and Franjo Kuharić),
149 full members,
131 corresponding members,
105 associate members.

In 1996, the Academy numbered:

2 honorary members (Vladimir Prelog and Franjo Kuharić),
137 full members,
116 corresponding members,
93 associate members.

On 31st December 1997, the membership structure was as follows:

2 honorary members (Vladimir Prelog and Franjo Kuharić),
155 full members,
140 corresponding members,
88 associate members.

In 2000, the Academy numbered:

1 honorary member (Franjo Kuharić),
158 full members,
149 corresponding members,
100 associate members.

In conformity with the new Act on the Croatian Academy of Sciences and Arts, proclaimed on 24 July 1991 by the Croatian Parliament, the membership of the Academy comprises

full members (up to 160);
honorary members;
corresponding members; and
associate members.

The Statute of the Croatian Academy of Sciences and Arts (revised text of 13 October 2005) stipulates the maximal number of the

corresponding members (160) and the
associate members (100).

On 31st December 2000, the membership of the Croatian Academy was as follows:

1 honorary member (Franjo Kuharić),
154 full members,
86 associate members,
146 corresponding members.

In 2002, the Academy numbered:

150 full members,
92 associate members,
139 corresponding members.

In 2004, the Academy numbered:

150 full members,
81 associate members,
141 corresponding members.

In 2006, the Academy numbered:

153 full members,
87 associate members,
140 corresponding members.

In 2008, the Academy numbered:

150 full members,
93 associate members,
139 corresponding members.

In 2010, the structure was as follows:

137 full members,
91 associate members,
136 corresponding members.

—

150 GODINA HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI
1861. – 2011.

Nakladnik
HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI,
Zrinski trg 11, Zagreb

Za nakladnika
PAVAO RUDAN

Likovni koncept i fotografije
DAMIR FABIJANIĆ

Grafičko oblikovanje i prijelom
SANJA KUZMANOVIĆ

Grafička priprema
FAB d.o.o.

Lektura i korektura
MAJA SILOV TOVERNIĆ

Prijevod na engleski
GORKA RADOČAJ

Tisak
Intergrafika TTŽ, Zagreb

Zagreb, lipanj 2011.

Naklada dotiska: 400 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice
u Zagrebu pod brojem 764648
ISBN 978-953-154-961-5

Knjižnica HAZU
2 000005 313646
ČA-101-689

HRVATSKA AKADEMIJA
ZNANOSTI I UMJETNOSTI